

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

S 12 v 109.50 (30)

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

СБОРНИКЪ

ОТДѢЛЕНІЯ РУССКАГО ЯЗЫКА И СЛОВЕСНОСТИ

ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

ТОМЪ ТРИДЦАТЫЙ.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

ТИПОГРАФІЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

(Вас. Остр., 9-я лин., № 12.)

1882.

ИЗДАНИЯ

ВТОРАГО ОТДѢЛЕНІЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ,

продающіяся въ Комитетѣ Правленія и у комиссіонеровъ Академіи.

СБОРНИКЪ ОТДѢЛЕНІЯ РУССКАГО ЯЗЫКА И СЛОВЕСНОСТИ

выходить въ неопредѣленные сроки и содержать въ себѣ,

сверхъ извлеченій изъ протоколовъ и отчетовъ отдѣленія:

- Томъ I.** Свѣдѣнія и замѣтки о малозвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ. И. И. Срезневскаго. — Характеристика Державина какъ поэта, Я. К. Грота. — Сношенія П. И. Рычкова съ Академіею Наукъ въ XVIII столѣтіи. П. П. Пекарскаго. — Мѣнія о Словарѣ славянскихъ нарѣчій, А. Б. Шлейхера и И. И. Срезневскаго. — Очеркъ дѣятельности и личности Карамзина, Я. К. Грота. — О второмъ Отдѣленіи Академіи Наукъ, его же.
- Томъ II.** Жизнь и литературная переписка П. И. Рычкова, соч. П. П. Пекарскаго. — Литовскія народныя пѣсни, И. Юшкевича. — Коренное значеніе родства у Славянъ, П. А. Давровскаго. — Редакторъ, сотрудники и цензура въ русскомъ журналѣ 1755 — 1764 годовъ, П. П. Пекарскаго. — Труды югославянской академіи наукъ и художествъ, И. И. Срезневскаго. — Литературные труды П. И. Кеппена, А. А. Куника. — Къ тому этому приложены два портрета: 1) митрополита Филарета московскаго. 2) П. И. Рычкова.
- Томъ III.** Древніе Славянскіе памятники юсоваго письма, съ описаніемъ ихъ и съ замѣчаніями объ особенностяхъ ихъ правописанія и языка, И. И. Срезневскаго.
- Томъ IV.** Феофанъ Прокоповичъ и его время, И. А. Чистовича.
Цѣна каждого тома 1 р. 50 к.
- Томъ V.** Вып. I. Воспоминанія о научной дѣятельности митрополита Евгенія И. И. Срезневскаго, съ прибавленіями гг. Полѣнова и Савванитова, съ письмами къ Городчанину и Анастасевичу. — Переписка Евгенія съ Державинимъ, Я. К. Грота, съ письмами къ гр. Хвостову и къ К. К. Гирсу. — О словаряхъ Евгенія, А. Ѳ. Бычкова, съ перепискою между преосв. и Ермолаевымъ и съ др. приложеніями. — Цѣна 75 коп.
- Томъ V.** Вып. II. Переписка А. Х. Востокова въ повременномъ порядкѣ, съ объяснительными примѣчаніями И. И. Срезневскаго. — Цѣна 1 р. 50 к.
- Томъ VI.** Литературная жизнь Крылова, Я. К. Грота. — Дополн. біогр. извѣстіе о Крыловѣ, его же. — О басняхъ Крылова въ худож. отношеніи, А. В. Никитенко. — О языкѣ Крылова, И. И. Срезневскаго. — О басняхъ Крылова въ переводахъ на иностр. языки, А. Ѳ. Бычкова. — Сатира Крылова и его Почта Духовъ, Я. К. Грота. — Слово въ день юбилея Крылова, преосв. Макарія. — Пирогъ; Лѣнтій; Кофейница, драматич. сочин. Крылова. — Пиръ басня, его же. — Объясненіе Крылова. Письмо его къ В. А. Олениной. Замѣтка о нѣкот. басняхъ Крылова, Я. К. Грота. — О новомъ англ. переводѣ басенъ Крылова, его же. — Библиографическія и историческія примѣчанія къ баснямъ Крылова, сост. В. Ѳ. Кеппевичемъ. — Матеріалы для біографіи Крылова, доставл. гг. Кеппевичемъ, Кляжевичемъ и Семеновымъ. — Къ книгѣ приложены снимки съ почерка Крылова. — Цѣна 2 р.
- Томъ VII.** О трудѣ Горскаго и Невоструева: «Описаніе славянскихъ рукописей Синодальной Библиотеки», записка И. И. Срезневскаго. — Записка о томъ же, А. Ѳ. Бычкова. — Дополненіе къ исторіи масонства въ Россіи XVIII столѣтія, П. П. Пекарскаго. — Толковый словарь В. И. Даля, записка Я. К. Грота. — О зоологическихъ названіяхъ въ словарѣ Даля, записка Л. И. Шренка. — О ботаническихъ названіяхъ въ словарѣ Даля, замѣтка Ф. И. Рупрехта. — Дополненія и замѣтки съ словарю Даля, Я. К. Грота. — Дополненіе къ областному словарю, Н. Я. Данилевскаго. — Объясненіе темныхъ и испорченныхъ мѣстъ русской лѣтownicy, Я. К. Эрбена. — Разсмотрѣніе рецензій «Описанія рукописей Синодальной Библиотеки», статьи К. И. Невоструева. — О греческомъ кодакарѣ XII — XIII

вѣка, архим. Амфилохія.—Итальянскіе архивы и матеріалы для славянской исторіи, В. Макушева.—Отчеты о дѣятельности Отдѣленія за 1868 и 1869 гг. и очеркъ біографіи А. С. Порова, сост. А. В. Никитенко.—Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ VIII. Ломоносовъ какъ писатель. Сборникъ матеріаловъ для разсмотрѣнія авторской дѣятельности Ломоносова. Составилъ А. Будиловичъ. — Матеріалы для бібліографіи литературы о Ломоносовѣ, С. И. Пономарева. — Замѣчанія объ изученіи русскаго языка и словесности въ среднихъ учебныхъ заведеніяхъ, И. Срезневскаго. — Итальянскіе архивы и хранящіеся въ нихъ матеріалы для славянской исторіи. — II. Неаполь и Палермо. III. Неаполь, Бари и Ликона, В. Макушева.—Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ IX. Историческія бумаги, собранныя К. П. Арсеньевымъ. Приведены въ порядокъ и изданы П. П. Пекарскимъ съ біографіею и портретомъ Арсеньева.—Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ X. Воспоминаніе о Сперанскомъ, А. В. Пикитенко. — Петръ Великій, какъ просвѣтитель Россіи, Я. К. Грота.—Словарь русскихъ гравированныхъ портретовъ, Д. А. Ровинскаго. — Когда основаны Уфа и Самара, П. П. Пекарскаго. — Повѣсть о судѣ Шемяки, М. И. Сухомлинова. — Библіографическія находки во Львовѣ, Я. Ф. Головацкаго. — Дополненіе къ словарю Даля, П. В. Шейна. — Воспоминанія о Далѣ и Пекарскомъ, Я. К. Грота.—Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ XI. Исторія Россійской Академіи. Выпускъ первый. М. И. Сухомлинова. — Залиска о путешествіи въ Швецію и Норвегію, Я. К. Грота. — Русскій театръ въ Петербургѣ и Москвѣ (1749 — 1774), М. И. Лонгинова.—Дополненіе къ очерку славяно-русской бібліографіи В. М. Ундольскаго, сост. Я. Ф. Головацкимъ. Дополненія и замѣтки І. Ф. Наумова къ Толковому словарю Даля. Къ книгѣ приложенъ портретъ академика Пекарскаго.—Цѣна 2 р.

Томъ XII. Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ, И. И. Срезневскаго. — Сборникъ Бѣлорусскихъ пословицъ, И. И. Носовича.—Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ XIII. Общественная и частная жизнь Августа Шлецера, имъ самимъ описанная. Пробываніе и служба въ Россіи, отъ 1761 до 1765 г. Извѣстія о тогдашней Русской литературѣ. Переводъ съ нѣмецкаго съ примѣчаніями и приложеніями В. Кеневича (съ портретомъ Шлецера). Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ XIV. Исторія Россійской Академіи. Выпускъ второй. М. И. Сухомлинова.—Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ XV. Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ, И. И. Срезневскаго.—Палеографическія наблюденія по памятникамъ греческаго письма, И. И. Срезневскаго. — Отрывки греческаго текста каноническихъ отвѣтовъ русскаго митрополита Іоанна II, А. С. Павлова. — Матеріалы для исторіи Пугачевского бунта, Я. К. Грота.—Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ XVI. Исторія Россійской Академіи. Выпускъ третій. М. Сухомлинова.—Цѣна 1 р. 75 к.

Томъ XVII. Апокрифическія сказанія о Ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой бібліотеки, И. Я. Порфирьева.—Иерусалимъ и Палестина въ русской литературѣ, наукъ, живописи и переводахъ (Матеріалы для бібліографіи), С. И. Пономарева. — Замѣтки о языкѣ и народной поэзи въ области великорусскаго нарѣчія, М. А. Колосова. — Цѣна 1 р. 75 к.

Томъ XVIII. Екатерина II и Густавъ III, Я. К. Грота. — Воспоминанія о четырехсотлѣтнемъ юбилей Упсальскаго университета, Я. К. Грота.—Подлинники писемъ Гоголя къ Максимовичу и напечатанные отрывки изъ нихъ, С. И. Пономарева. — Библіографическія и историческія замѣтки. Орѣховецкій договоръ.—Происхожденіе Екатерины I, Я. К. Грота.—Рѣчь въ торжественномъ собраніи Императорской Академіи Наукъ по случаю Столѣтняго юбилея Александра I, М. И. Сухомлинова.—На память о Бодянскомъ, Григоровичѣ и Прейсѣ, первыхъ преподавателей славянской филологіи, И. И. Срезневскаго.—Отчетъ комиссіи о присужденіи преміи графа П. А. Кушелева-Безбородки за біографію канцлера князя А. А. Безбородки, Я. К. Грота. — Замѣтки о ещности нѣкоторыхъ звуковъ Рус-

- скаго языка, Я. К. Грота. — Новые труды преосвященнаго Порфирія Успенскаго, С. И. Пономарева. — Цѣна 1 р. 50 к.
- Томъ XIX.** Исторія Россійской Академіи. Выпускъ четвертый. М. И. Сухомлинова. — Чешскія Глоссы въ Mater Verborum. Разборъ А. О. Патеры и дополнительныя замѣчанія И. И. Срезневскаго. — Цѣна 1 р. 50 к.
- Томъ XX.** Некрологъ князя Вяземскаго, составленный акад. Я. К. Гротомъ. — Екатерина II въ перепискѣ съ Гриммомъ, Я. К. Грота. — Слово о двѣнадцати снахъ Шахнаши, по рукописямъ XV вѣка. Академика А. Н. Веселовскаго. — О славянскихъ редакціяхъ одного аполога Варлаама и Юсафа, А. Н. Веселовскаго. — Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ LXXXI—XC. И. И. Срезневскій. — Отчетъ о дѣятельности Отдѣленія русскаго языка и словесности за 1878 годъ, составленный академикомъ М. И. Сухомлиновымъ. — Заботы Екатерины II о народномъ образованіи. Я. К. Грота. — Князь Вяземскій. М. И. Сухомлинова. — Памяти кн. Вяземскаго. С. И. Пономарева. — Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ. Академика А. Н. Веселовскаго. Къ книгѣ приложены портреты кн. П. А. Вяземскаго и А. В. Никитенко. Цѣна 2 руб.
- Томъ XXI.** Записки объ ученыхъ трудахъ И. В. Ягича и А. Н. Веселовскаго, составленная ак. Я. К. Гротомъ. — Русско-нищенскій словарь Минской губерніи мѣстечка Семежова. — Старообрядческій синодикъ, А. Н. Пыпина. — Разысканія въ области духовныхъ стиховъ, А. Н. Веселовскаго. — Диссидентскій вопросъ въ Польшѣ, И. А. Чистовича. — Екатерина II въ перепискѣ съ Гриммомъ. Ст. II. Я. К. Грота. — Фриульскіе Славяне. И. И. Срезневскаго. — Дополненіе къ Бѣлорусскому словарю, И. И. Писовича. — Отчетъ Отдѣленія р. яз. и слов. за 1879 г., составленный М. И. Сухомлиновымъ. — Нѣсколько припоминаній о научной дѣятельности А. Е. Викторова, И. И. Срезневскаго. Цѣна 2 руб.
- Томъ XXII.** Исторія Россійской Академіи. М. И. Сухомлинова. Выпускъ V. — Южно-русскія былины. А. Н. Веселовскаго. — Croissans-crestens и Средневѣковыя легенды о половой метаморфозѣ, А. Н. Веселовскаго. — О Кеафонѣ. Греческая Трапезунтская былина Византійской эпохи. Г. С. Дестуниса. — Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ. И. И. Срезневскаго. — Отчетъ Отдѣленія русскаго языка и словесности за 1880 г., съ некрологомъ И. И. Срезневскаго, составленный А. Ѳ. Бычковымъ. Къ книгѣ приложенъ портретъ И. И. Срезневскаго. — Цѣна 2 руб.
- Томы XXIII — XXVII.** Русскія народныя картинки. Д. А. Ровинскаго. Книга I. Сказки и забавныя листы. — Кн. II. Листы историческіе, календаря и буквари. — Кн. III. Притчи и листы духовныя. — Кн. IV. Примѣчанія и дополненія. — Кн. V. Заключеніе и алфавитный указатель именъ и предметовъ. — Цѣна за всѣ 5 томовъ 10 руб.
- Томъ XXVIII.** Жизнь и дѣянія великаго Тамерлана. Сочиненія Клавива. Дневникъ путешествія ко двору Тимура въ Самаркандѣ. 1403—1416. Подлинный текстъ съ переводомъ и примѣчаніями, составленными подъ редакцію И. И. Срезневскаго. — Разысканія въ области духовнаго стиха. III—V. А. Н. Веселовскаго. — Богатырское слово въ спискѣ начала XVII вѣка, открытое Е. В. Барсовымъ. Цѣна 2 р.
- Томъ XXIX.** Эрикъ Лакеманъ. Я. К. Грота. — Отчетъ II Отдѣленія Императорской Академіи Наукъ за 1881 годъ. А. Н. Веселовскаго. — Новые свѣдѣнія о Котошихинѣ по шведскимъ источникамъ. Я. К. Грота. — Библиологическій словарь и черновые къ нему матеріалы. П. М. Строева. Издавъ подъ редакцію А. Ѳ. Бычкова съ составленнымъ имъ особымъ указателемъ. Цѣна 2 р. 25 к.

ДРУГІЯ ИЗДАНІЯ ОТДѢЛЕНІЯ:

Сочиненія Державина съ объяснительными примѣчаніями Я. Грота:

- Томъ I (съ портретомъ Державина и 1-й жены его, со снимками и многочисленными рисунками). Спб. 1864: 4 р.
- Томъ II (съ рисунками), 1865: 3 р.
- Томъ III (съ портретомъ 2-й жены Державина). 1866: 2 руб.
- Томъ IV (съ алфавитнымъ указателемъ къ 4-мъ томамъ). 1867: 2 руб.
- Томъ V (съ портретомъ Державина, снимками и указателемъ). 1869: 2 руб. 50 коп.

- Томъ VI (съ портретомъ Державина и указателемъ). 1874: 2 руб. 50 коп.
 Томъ VII (съ указателемъ). 1872: 2 руб.
 Томъ VIII (съ портретомъ, рисунками и снимкомъ). 1880: 5 руб.
- Той же книги** 2-е издание общедоступное, безъ рисунковъ:
 Томъ I (съ портретомъ Державина). Спб. 1868: 4 руб. — Томъ II. 1869: 4 руб. —
 Томъ III. 1870: 4 руб. — Томъ IV. 1874: 4 руб. — Томъ V. 1876: 4 руб. — Томъ VI.
 1876: 4 руб. — Томъ VII. 1878: 4 руб.
- Жизнь Державина** (съ портретомъ, рисунками и снимкомъ). Спб. 1880. Цѣна 5 р.
Материалы для биографіи Ломоносова, собранные П. П. Билярскимъ. Спб.
 1865. Цѣна 1 р. 50 к.
- Дополнительныя извѣстія для биографіи Ломоносова**, П. Пекарскаго. Спб.
 1865. Цѣна 50 к.
- Материалы для исторіи Пугачевского бунта**. Бумаги Кара и Бибикова (со снимкомъ). Я. Грота. Спб. 1862. Цѣна 30 к.
- То же**. Переписка Екатерины II съ графомъ П. И. Панинымъ, Я. Грота. Спб.
 1862. Цѣна 25 к.
- То же**. Бумаги, относящіяся къ послѣднему періоду мятежа и къ появкѣ Пугачева. Я. Грота. Спб. 1874. Цѣна 60 к.
- Письма Ломоносова и Сумарокова къ Шувалову**, Я. Грота. 1862: 30 к.
Очеркъ академической дѣятельности Ломоносова. Его же. 1865: 20 к.
Письма Карамзина къ Дмитріеву. Съ портретомъ и снимками. Издали съ примѣч. Я. Гротъ и П. Пекарскій. Спб. 1866: 2 р.
- Очеркъ дѣятельности и личности Карамзина**. Я. Грота. Спб. 1868: 25 к.
Литературная жизнь Крылова. Его же. Спб. 1868: 25 к.
- Редакторъ, сотрудники и цензура въ Русскомъ журналѣ 1755 — 1764 годовъ**, П. Пекарскаго. Спб. 1867: 35 к.
- Путешествіе акад. Делиля въ Березовъ 1740 года**. П. Пекарскаго. 50 к.
- Жизнь и литературная переписка П. И. Рычкова**, изслѣдованіе П. Пекарскаго (съ портретомъ и снимкомъ). Спб. 1867: 75 к.
- Материалы для исторіи журнальной и литературной дѣятельности Екатерины II**. П. П. Пекарскаго. Спб. 1863: 25 к.
- Извѣстія о Татищевѣ**. Его же: 40 к.
- Словарь Бѣлорускаго нарѣчія**, И. Носовича. Спб. 1870: 3 р.
- Сербско-Русскій словарь**, П. Лавровскаго. Спб. 1870: 1 р. 50 к
- Отчетъ о четвертомъ присужденіи Ломоносовской преміи**, Я. Грота (разборъ Толковаго Словари Даля). Спб. 1870: 45 к.
- Замѣчанія объ изученіи русскаго языка и словесности въ среднихъ учебныхъ заведеніяхъ**, И. Срезневскаго. Спб. 1872: 30 к.
- Петръ Великій, какъ просвѣтитель Россіи**, Я. Грота. Спб. 1872: 40 к.
- Воспоминанія о В. И. Далѣ и П. П. Пекарскомъ**, Я. Грота. Спб. 1874: 20 к.
- Сочиненія и письма Хемницера**, съ примѣчаніями Я. Грота. Спб. 1873: 1 р. 50 к.
- Исторія Императорской Академіи Наукъ**, П. Пекарскаго. Т. I. Спб. 1870. Цѣна 3 р. Т. II. Спб. 1873. Цѣна 3 р. 50 к.
- Записка о путешествіи въ Швецію и Норвегію**, Я. Грота. Спб. 1873: 25 к.
- Спорные вопросы русскаго правописанія**. Я. Грота. Спб. 1876. 2-е изд. Цѣна 1 р. 25 коп.
- Исторія Россійской Академіи**. М. Сухомлинова. Выпускъ I. Цѣна 1 р. 50 к. Вып. II, цѣна 1 р. 50 к. Вып. III, цѣна 1 р. 75 коп. Вып. IV, цѣна 2 р. Вып. V, цѣна 2 р.
- Екатерина II и Густавъ III**. Я. Грота. Спб. 1877: 50 коп.
- Воспоминанія о четырехсотлѣтнемъ юбилеѣ Угальскаго университета**. Я. Грота. Спб. 1877: 30 коп.
- Рѣчь по случаю столѣтняго юбилея Александра I**. М. Сухомлинова. Спб. 1877: 45 коп.
- Библиографическія и историческія замѣтки**. Орѣховецкій договоръ. Происхожденіе Екатерины I (со снимкомъ рукописи договора). Я. Грота. Спб. 1877: 25 к.
- Чешскія Глоссы въ Mater Verborum**. Разборъ А. О. Патеры и дополнительныя замѣчанія И. И. Срезневскаго. Цѣна 60 к.

Иногородные адресуютъ свои требованія въ Комитетъ Правленія Академіи Наукъ и, прилагая деньги по выставленнымъ здѣсь цѣнамъ, получаютъ книги безъ платежа въсвоихъ.

СБОРНИКЪ

ОТДѢЛЕНІЯ РУССКАГО ЯЗЫКА И СЛОВЕСНОСТИ

ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

ТОМЪ ТРИДЦАТЫЙ.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

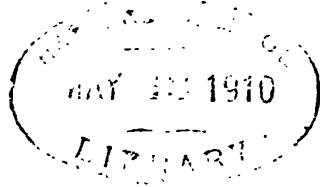
Типографія Императорской Академіи Наукъ.

(Вас. Остр., 9 лин., № 12.)

1882.

~~Сос 3982.18~~

Р Slaw 109.50 (30)

Pierce fund

Напечатано по распоряженію Императорской Академіи Наукъ.
С.-Петербургъ, Іюнь. 1882 года.

Непремѣнный Секретарь, Академикъ *К. Веселовскій.*

ОГЛАВЛЕНІЕ.

	СТРАН.
Извлеченія изъ протоколовъ Отдѣленія русскаго языка и словесности:	
За январь — май 1882 года.....	I — V
Приложеніе къ протоколу Отдѣленія русскаго языка и словесности.....	V — VII
<hr/>	
Памятники Болгарскаго народнаго творчества. Выпускъ I-й.	
Собранъ Владиміръ Качановскій..... № 1.	1 — 598

ИЗВЛЕЧЕНИЯ ИЗЪ ПРОТОКоловъ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

ЗАСѢДАНІЯ ОТДѢЛЕНІЯ РУССКАГО ЯЗЫКА И СЛОВЕСНОСТИ.

(Январь — Май 1882 г.)

Академикъ И. В. Ягичъ прочелъ слѣдующую записку: «Для успѣшныхъ изслѣдованій по исторіи русскаго языка прежде всего желательно имѣть полныя критическія изданія важнѣйшихъ и древнѣйшихъ памятниковъ. Всѣмъ занимающимся этимъ предметомъ стало теперь яснымъ, что господствовавшій до сихъ поръ приемъ, по которому издавались только отрывки различныхъ текстовъ, хотя бы изъ древнѣйшихъ памятниковъ, для цѣли научной, филологической, не пригоденъ. — Онъ можетъ удовлетворять историка литературы, но филологъ, внимательно слѣдящій за развитіемъ языка, начиная съ древнѣйшихъ письменныхъ памятниковъ, желаетъ дѣлать свои обобщенія и выводы только на основаніи полного существующаго матеріала, и стало быть нуждается не въ отрывкахъ изъ многихъ текстовъ, а въ полныхъ, точныхъ изданіяхъ древнѣйшихъ памятниковъ. Иначе выходитъ, что по поводу явленій, замѣченныхъ въ текстахъ XIII или XIV столѣтій, строятся гипотезы объ отношеніи перваго развитія русскихъ говоровъ къ этимъ позднимъ столѣтіямъ, тогда какъ нѣсколькими неизданными страницами памятниковъ XI вѣка можно засвидѣтельствовать существованіе тѣхъ же чертъ народныхъ говоровъ уже въ то время. — И такъ, полное изданіе древнѣйшихъ памятниковъ для филологической науки сравнительно важнѣе, чѣмъ множество отрывочныхъ указаній или извлеченій изъ текстовъ различныхъ временъ. Только въ той эпохѣ литературы, когда она изобилуетъ большимъ числомъ памятниковъ, повторяющимъ иногда одно и то же, позволительно довольствоваться отрывочными указаніями. — Про

XI и XII столѣтія древне-русской письменности этого сказать нельзя. Число памятниковъ этихъ двухъ вѣковъ, вообще довольно ограниченное, будетъ еще скуднѣе, если дать предпочтеніе памятникамъ съ точно опредѣленными годами передъ тѣми, о времени которыхъ мы въ состояніи судить только по палеографическимъ, пока еще не очень надежнымъ, соображеніямъ. По этому мнѣ кажется дѣломъ достойнымъ II Отдѣленія Императорской Академіи Наукъ, *если оно возьметъ на себя полное издание древнѣйшихъ памятниковъ русской письменности, на первый случай памятниковъ XI и XII вѣка, съ точно опредѣленными годами ихъ написанія*, давая конечно до времени предпочтеніе памятникамъ *еще до сихъ поръ неизданнымъ*. — Укажу изъ XI вѣка на сборникъ 1076 года, на Минеи 1096 г., 1097 года, изъ XII-го — на Евангеліе Мстиславово и галицкое 1144 года, на Стихирарь 1157 года и т. д.

«Предлагая этотъ предметъ на обсужденіе II Отдѣленія, я позволяю себѣ указать на слѣдующія главные начала, которыми могло бы руководствоваться Отдѣленіе при такомъ изданіи:

а) каждый памятникъ, изданіе котораго будетъ признано полезнымъ, печатать вполнѣ, т. е. все уцѣлѣвшее, съ соблюденіемъ всѣхъ палеографическихъ особенностей. Въ текстѣ не измѣнять ничего, обозначать даже строки отвѣсными чертами. — Подъ текстомъ, смотря по качеству памятниковъ, можно дѣлать критическія или объяснительныя примѣчанія;

б) къ каждому тексту прибавлять всегда словарь всѣхъ болѣе замѣчательныхъ выраженій, т. е. словъ съ фразами, и, гдѣ возможно, съ присоединеніемъ подлиннаго текста (если памятникъ переводный);

в) каждый томъ снабжать введеніемъ историко-литературнаго содержанія;

г) каждый памятникъ снабжать снимками для указанія его почерка;

е) желательно было бы, чтобъ такого рода предпріятіе носило какое либо общее заглавіе (напр. Древности русскаго языка, Древнерусская бібліотека, Древнѣйшіе памятники русской письменности, или что либо другое въ этомъ родѣ);

ф) сверхъ того было бы желательно, чтобы памятники издавались въ одномъ и томъ же форматѣ, однимъ шрифтомъ и т. п.

Отдѣленіе, вполнѣ одобрявъ предположенія И. В. Ягича, опредѣлило предоставить ему, совмѣстно съ А. Ф. Бычковымъ, при-

ступить, когда онъ найдеть возможнымъ, къ приготовительнымъ для означенной цѣли работамъ.

Академикъ Я. К. Гротъ доложилъ, что такъ какъ изданіе сочиненій Державина скоро будетъ окончено, то возникаетъ вопросъ о сдачѣ множества полученныхъ имъ въ разное время и отъ разныхъ лицъ для этого изданія рукописныхъ матеріаловъ. Многихъ изъ этихъ лицъ уже нѣтъ въ живыхъ, мѣстопробываніе другихъ неизвѣстно, и потому онъ полагалъ, что всего цѣлесообразнѣе было бы переплести важнѣйшія изъ этихъ рукописей вмѣстѣ по извѣстнымъ отдѣламъ, и передать ихъ частію въ собственность, частію на временное храненіе въ Императорскую Публичную Библіотеку, гдѣ онѣ могутъ быть всего доступнѣе для тѣхъ, кто пожелаетъ съ ними ознакомиться. По одобреніи этого предположенія Отдѣленіемъ, А. Ф. Бычковъ, заявивъ, что Публичная Библіотека съ благодарностію имъ воспользуется, добавилъ, что это учрежденіе охотно приметъ на себя издержки, какія потребуются на переплеты Державинскихъ рукописей.

Академикъ И. В. Ягичъ довелъ до свѣдѣнія Отдѣленія, что занимающійся славянскою филологією кандидатъ С.-Петербургскаго Университета Юрій Семеновичъ Анненковъ предлагаетъ напечатать въ *Сборникѣ* сдѣлавшееся крайне рѣдкимъ сочиненіе Петра Хельчицкаго «*Git végu*», напечатанное въ 1521 году въ Южной Чехіи, при чемъ г. Анненковъ принимаетъ на себя и снабженіе текста какъ надлежащимъ историко-литературнымъ введеніемъ, такъ и параллелями изъ другихъ трудовъ Хельчицкаго. Прочитавъ вмѣстѣ съ тѣмъ составленное г. Анненковымъ описаніе находящагося въ его рукахъ экземпляра этой книги съ изложеніемъ самаго содержанія ея, академикъ Ягичъ объяснилъ, что по его мнѣнію новое изданіе труда Хельчицкаго было бы дѣломъ достойнымъ Отдѣленія и представляется тѣмъ менѣе затруднительнымъ, что сочиненіе это въ *Сборникѣ* заняло бы сравнительно лишь незначительное мѣсто. Отдѣленіе, одобрявъ это предположеніе, просило И. В. Ягича принять на себя наблюденіе за печатаніемъ памятника, а вмѣстѣ съ тѣмъ опредѣлило: записку г. Анненкова приложить къ протоколу.

Читано письмо г. Подвысоцкаго на имя академика Грота, въ которомъ, извѣщая о полученіи имъ обратно рукописи его словаря Архангельскаго нарѣчія, предлагаетъ представить проектъ собиранія на мѣстахъ матеріаловъ для составленія областныхъ словарей другихъ русскихъ нарѣчій. Положено просить г. Подвы-

соцкаго о доставленіи задуманнаго имъ проекта и вмѣстѣ съ тѣмъ сообщить ему, что по приведеніи имъ въ окончательный видъ словаря Архангельскаго нарѣчія, Отдѣленіе готово напечатать оный на счетъ Академіи.

Читано прошеніе почетнаго корреспондента Императорской Публичной Библіотеки и комиссіонера бібліотеки Академіи Наукъ г. Каратаева, въ которомъ онъ, представляя изданное имъ въ 1878 году «Описаніе славянорусскихъ книгъ, напечатанныхъ кирилловскими буквами», изясняетъ, что намѣренъ приступить къ новому, значительно пополненному изданію означеннаго каталога. Въ этомъ изданіи имъ будутъ сообщены, по примѣру перваго выпуска, наиважнѣйшія предисловія и послѣловія описанныхъ книгъ, нѣкоторыя выписки изъ текста, для сличенія книгъ одного и того же содержанія, а также мѣста находенія книгъ и ихъ бібліографія. Въ концѣ «описанія» будутъ помѣщены алфавитные указатели: книгъ, именъ, городовъ, монастырей и другихъ мѣстъ, гдѣ производилось печатаніе книгъ. Изданіе это, по соображенію г. Каратаева, займетъ приблизительно до 45-ти печатныхъ листовъ. Предпринимая нынѣ путешествіе для осмотра нѣкоторыхъ бібліотекъ, г. Каратаевъ проситъ о напечатаніи предполагаемаго новаго изданія на средства Отдѣленія.

Отдѣленіе, находя трудъ г. Каратаева весьма полезнымъ и заслуживающимъ поддержки, опредѣлило предложеніе его принять съ тѣмъ, чтобы въ случаѣ, если при печатаніи каталога окажутся нужными какія либо измѣненія, оныя были бы сдѣланы по указаніямъ Отдѣленія.

Академикъ Гротъ передалъ на разсмотрѣніе сочленовъ доставленные г. Шейномъ 11 тетрадей вполне обработанныхъ имъ результатовъ его бѣлорусской командировки. Чтобы удобнѣе обсудить этотъ трудъ, Отдѣленіе опредѣлило пригласить г. Шейна для личныхъ объясненій въ слѣдующее засѣданіе Отдѣленія. По просмотрѣ означенныхъ рукописей, при взаимномъ обмѣнѣ мыслей, положено предоставить г. Шейну на основаніи высказанныхъ членами Отдѣленія замѣчаній приготовить эти матеріалы къ печати, располагая пѣсни отдѣлами по родамъ ихъ (какъ напр. обрядныя, колядныя и т. п.), съ устраненіемъ тѣхъ, которыя уже были напечатаны и не представляютъ важныхъ отличій, и вообще съ возможнымъ соблюденіемъ правила: печатать только новое и дѣйствительно достойное вниманія.

Академикъ Гротъ прочелъ полученное имъ отъ Шведскаго, ученаго г. Йэрне письмо съ нѣкоторыми поясненіями и дополненіями къ недавно напечатанной статьѣ: «Новыя свѣдѣнія о Котошихинѣ по шведскимъ источникамъ». Положено напечатать ихъ въ приложеніяхъ къ протоколу.

ПРИЛОЖЕНІЕ БЪ ПРОТОКОЛУ.

Авторъ шведской статьи о Котошихинѣ, получивъ отъ академика Грота нѣсколько оттисковъ русскаго текста ея, отозвался между прочимъ, что трудъ Ширрена объ источникахъ русской исторіи въ шведскихъ архивахъ былъ давно ему извѣстенъ и онъ имъ пользовался, но не упомянулъ о немъ потому, что хотѣлъ указать только на такія рукописи, которыя самъ видѣлъ. Ширренъ часто почерпалъ свои свѣдѣнія изъ старыхъ архивныхъ каталоговъ XVII вѣка, а въ пожарѣ 1697 г. многіе изъ упоминаемыхъ въ этихъ каталогахъ матеріаловъ погибли, такъ что ихъ уже нигдѣ нельзя отыскать.

Особенно любопытно для г. Йэрне было удостовѣриться, что прошенія Котошихина къ королю и его совѣтникамъ сохранились. Собирая матеріалы для своей статьи, онъ напрасно искалъ ихъ; теперь же ему стало вполне ясно, какъ они исчезли. Покойный Готлундъ (лекторъ финскаго языка въ гельсингфорскомъ университетѣ) извѣстенъ въ шведскомъ государственномъ архивѣ своею недобросовѣстною привычкою присвоивать себѣ документы, когда за нимъ не довольно зорко наблюдали. Въ финляндскомъ архивѣ есть цѣлый отдѣлъ актовъ, носящій его имя и возникшій такимъ образомъ. Вѣроятно онъ и въ Петербургѣ доставилъ не мало писанныхъ по русски бумагъ и что онѣ теперь въ какомъ нибудь общественномъ учрежденіи ограждены отъ дальнѣйшаго расхищенія.

Матеріалы для изслѣдованій по шведской исторіи, говоритъ г. Йэрне, такъ богаты въ московскомъ архивѣ министерства иностранныхъ дѣлъ, что еще долгое время трудно будетъ исчерпать ихъ. Далѣе онъ не можетъ нахвалиться внимательностью, съ какою ему облегчаемы были его занятія въ этомъ архивѣ какъ самимъ директоромъ, такъ и другими служащими тутъ лицами. Относительно Котошихина сообщаетъ онъ слѣдующія выписки.

Котошихинъ въ Нарвѣ.

Шведскія дѣла: 1665 г. № 6 (Арх. древн. снош. Россіи съ Швеціей. Связка 105). Отправленъ былъ въ Швецію гонимомъ *Казанскаго приказа, подьячій Михайло Прокофьевъ*. Память ему отъ *Октября 27*. Пришелъ въ Нарву *Ноября 21*. Поѣхалъ изъ Нарвы *Ноября 27*, черезъ Ингерманландію, Финляндію и пр. въ Стокгольмъ.

Изъ письма его къ Государю, *Нарва, Ноября 23*: «... Да мнѣ же, холопу твоему, вѣдомо учинилос подлинно, что измѣнникъ Гришка Каташихин пришед живет ныне в Ругодиве и ходит в немецком платьѣ. И я, холопъ твой, посылал к Ругодивскому генералу толмача Пимина Иванова, и с приставом приказывал не по одно время, чтоб он, генерал, исполняя вашу великого государя дружбу и любовь с королевскимъ величеством, измѣнника Гришку Каташихина велѣлъ в Ругодиве поимат и сковав отослатъ вамъ великому государю. И толмач Пимин и пристав мнѣ, холопу твоему, сказывали, что де они Ругодивскому генералу о измѣннике Гришке говорили, и генерал де имъ сказал, что он Гришка пришел в Ругодив тому недѣл с шесть, и сказался ему что он на вашей великого государя службѣ взят былъ в полон под Шкловыми, и былъ в полону у Полскаго короля, а из Полши ушел через Немецкіе земли и пришел в Ругодив, а сказался, что он идет к вамъ великому государю. И он де генерал, не вѣдая к вамъ великому государю ево Гришкины измѣны, велѣл ево принят, и кормъ дат, и для ево наготы здѣлатъ немецкое платьѣ. А ныне, по ево Гришкину чслобит'ю, он генерал отпускает ево изъ Ругодива к вамъ великому государю к Москве, и до рубежа посылает с нимъ провожатых. А если он Гришка вскоре из Ругодива к вамъ великому государю не поѣдетъ, и он де генерал велит ево Гришку, сковав, отослат в Великіи Новгород. . . »

Тоже самое въ статейномъ его спискѣ послѣ пріѣзда изъ Швеціи (*ibid.*).

Ни въ *отпискахъ Новгородскихъ воеводъ къ государю* (Шв. дѣла 1665—1667), ни въ *столбцѣ объ отправленіи жителя Ионы Леонтьева* (Швед. дѣла 1667, № 4 въ св. 107; статейный списокъ этого гонца вѣроятно потерянь) нѣтъ ничего о Котошихинѣ.

Даниилъ Анастасіусъ.

Гв. Шведск. дѣла 1656 г., № 6. (Арх. древн. св. 77): Письмо на шведскомъ языкѣ къ фактору Новгородскому Адольфу Эберсу, подписанное: *Narfwen den 13 Martii 1656, Daniel Anastasius*. Раз-

ныя военныя и политическія извѣстія. Изъ письма явствуется, что этотъ Данилъ Анастасіусъ съ Нарвскимъ генералъ-губернаторомъ, вѣроятно въ качествѣ толмача, путешествовалъ въ Ингерманландіи и Кареліи. Просить о *книгахъ*, которыя онъ, Данилъ Анастасіусъ, въ 1652 г. оставилъ въ Москвѣ у покойнаго ротмистра Елофа Гуннарсона (Ryttmästar Elof Gunnarsson; Шведъ въ царской службѣ?).

Росписка Котошквина въ архивъ Каммеръ-Коллегии въ Стокгольмѣ 21 мая 1666 года.

«Jahan Alexander Selickij *своею рукою подписалъ и сію отписъ даль*».

СБОРНИКЪ

ОТДѢЛЕНІЯ РУССКАГО ЯЗЫКА И СЛОВЕСНОСТИ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

Томъ XXX, № 1.

ПАМЯТНИКИ БОЛГАРСКАГО НАРОДНАГО ТВОРЧЕСТВА.

ВЫПУСКЪ I-й.

СБОРНИКЪ ЗАПАДНО-БОЛГАРСКИХЪ ПѢСЕНЪ

СЪ СЛОВАРЕМЪ

(ОКРУГИ: ВЕЛЕСКІЙ, ОХРИДСКІЙ, ДЖУМАЛІЙСКІЙ, МЕЛЬНИКСКІЙ, САМОКОВСКІЙ, КЮ-СТЕНДИЛЬ-БАНСКІЙ, ДУПНИЧСКІЙ, СОФІЙСКІЙ, РАДОМИРСКІЙ, ТРЕНСКІЙ (СЪ М. ВРЕЗНИКОМЪ), ВРАНСКІЙ, ЛЕСКОВСКІЙ, ПИРОТСКІЙ, БЕРКОВИЧСКІЙ, ВЪЛГРАДЧИЦКІЙ И ВРАЧАНСКІЙ).

СОБРАЛЪ

ВЛАДИМІРЪ КАЧАНОВСКІЙ.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

ТИПОГРАФІЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ

(Вас. Остр., 9 лнк., № 12).

1882.

Напечатано по распоряженію Императорской Академіи Наукъ.
С.-Петербургъ. Май 1882 года.

Непремѣнный Секретарь, Академикъ *К. Веселовскій*.

ОГЛАВЛЕНИЕ.

	СТР.
Предисловіе.....	I—VI
I Народные болгарскіе обычаи.....	1
II Изъ рукописи XVIII в.....	22
III Изъ рукописи XVII—XVIII в., хранящейся въ библиотекѣ Рильскаго монастыря подъ № 53.....	42

Пѣсни и сказанія аполкрифическаго и мѣстическаго характера; колядки и хороводныя пѣсни.

№№

1. Какъ произошло различіе Славянскихъ языковъ? (г. Пиротъ, въ Сербскомъ княж.).....	69
2. Какъ отыскали честный крестъ? (с. Бояна, Соф. окр.).....	—
3. Тоже (с. Великій Вербовникъ, Кюст.-Бан. окр.).....	72
4. О крещеніи Вожича (І. Христа) (Джумал. окр.).....	—
5. Тоже (с. Рыла, Дупн. окр.).....	74
6. » (г. Радоміръ).....	75
7. «Стани Како, дай колаво» (с. Вел. Вербовникъ).....	76
8. «Станяние Господине!» (с. Опій-двѣтъ, Соф. окр.).....	—
9. Тоже (Македонія, Мельник. окр.).....	77
10. » (с. Суводоль, Соф. окр.).....	78
11. » (с. Суводоль, Соф. окр.).....	—
12. » (с. Суводоль, Соф. окр.).....	79
13. » (с. Серино, Дупнич. окр.).....	80
14. » (с. Зимевецъ, Врач. окр. въ Старой планинѣ).....	—
15. Вожія Матерь входитъ въ церковь, построенную Джеленъ- Неною (с. Кремиковци, Соф. окр.).....	—

№	стр.
16. «Эй Коледе, Коледе!» (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	81
17. «Сестро Петро, Коледе!» (с. Скрино Дуни. окр.).....	82
18. Турки наслѣдуютъ царство царя Константина (с. Враждебно, Соф. окр.).....	—
19. Тоже (с. Вершецъ, Берков. окр., въ Загорьѣ).....	84
20. Царь Стефанъ строить церкви (с. Челопечино, Соф. окр.)... ..	87
21. Царь съ золотыми волосами (Загорье, с. Котеновци, Берков. окр., близъ Бѣлградскаго окр.).....	89
22. Зачатіе дитяти, у котораго въ одной рукѣ письмо, въ другой три золотыхъ яблока; на груди мѣсяцъ и на рамени солнце (с. Гушанци, Берков. окр. въ Загорьѣ) (не колядская)... ..	90
23. Конь Вироговъ опережаетъ ясное солнце (г. Радоміръ) (не колядская).....	92
24. Богословка (благословеніе); поется въ Рождественскіе Святки (с. Котеновци, Берков. окр. въ Загорьѣ).....	94
25. Богословка на повѣсмо (тамъ же) } въ Рожд.	96
26. Богословка на зерно (тамъ же) } Святки	—
27. Св. Іоаннъ Креститель пьетъ вино; ему прислуживаютъ св. Петка и Недѣля (с. Кремиковци, Соф. окр.).....	97
28. Св. Недѣля устроила пиръ (г. Радоміръ).....	—
29. Св. Іоаннъ Креститель затворяетъ небо, вслѣдствіе чего происходитъ на землѣ засуха, въ продолженіи девяти лѣтъ (Трен. окр. с. Бабица).....	98

Пѣсни на дни другихъ праздниковъ.

30. Въ Лазареву Субботу (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	99
31. На Пасху (Великъ-день) (с. Скрино, Дуни. окр.).....	—
32. При наступленіи весны (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	100
33. Тоже (г. Радоміръ).....	101
34. На Юрьевъ день (с. Кремиковци, Соф. окр.).....	—
35. Тоже (с. Невѣстино, Кюст. окр.)	102
36. » (с. Опій-Цвѣтъ, Соф. окр.)... ..	103
37. » (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	104
38. На Юрьевъ день (необходимо заклатъ ливенка въ этотъ день) (Загорье, с. Гушанци, Берк. окр.).....	105
39. На Вознесеніе Господне (обычай ходить въ гости по праздникамъ) (с. Котеновци, Берков. окр.).....	106
40. На Духовъ день (с. Кремиковци, Соф. окр.).....	109
41. Объ Авраамѣ и Исаакѣ (г. Радоміръ).....	110
42. Тоже (с. Жилинци, Кюстенд. окр.).....	112
43. Объ Іоаннѣ римскомъ (с. Невѣстино, Кюст. окр.).....	114
44. Св. Недѣля съ Архангеломъ Михаиломъ строятъ изъ св. дерева мостъ и входятъ въ рай, (с. Жилинци, Кюст. окр.)... ..	116
45. «Прошетна се Огяна Марія» (с. Жил. Кюст. окр.) } Хоровод-	117
46. Св. Ангелы возвращаютъ душу умершему един-	} нья.. 118
ственному у матери сыну (г. Радоміръ)	

№№	СТР.
47. Чума «Дергина». (Врачан. окр. с. Дупни-верхъ, Турлаки)....	119
48. Хожденіе мертвеца по бѣлому свѣту (Загорье, Берков. окр. с. Боровци).....	120
49. Вѣрованіе въ предсказанія календаря (оракула) (Заг. Берков. окр. с. Боровци).....	123
50. «Бугаринъ че царь да биде» (с. Жил. Кюст. окр.)	} Хоро-.... 125 } вод-.... 126 } ния.... 127
51. Бѣгство влюбленныхъ (с. Жил. Кюст. окр.)	
52. Жестокость гайдука (тамъ же)	
53. Подъ пляску медвѣдя (Загорье, г. Берковица).....	128

Пѣсни изъ семейнаго быта.

54. Раннее развитіе половыхъ стремленій (Македонія, с. Струга). —	
55. Споръ двухъ братьевъ изъ-за дѣвушки и выборъ послѣднею младшаго (г. Радомиръ).....	129
56. Дѣвушку беретъ въ жсну юнакъ, переплывшій черезъ Дунай и принесшій оттуда яблоко «мерджанку» (Трен. окр. с. Бабица).....	130
57. Невѣста зоветъ своего милаго (г. Пиротъ).....	131
58. Невѣста цѣлуетъ руки свадебнымъ гостямъ (с. Кремиковци, Соф. окр.)... ..	—
59. Злобное отношеніе матери жениха къ невѣстѣ (Макед., Охрид. окр.).....	—
60. Тоже (Трен. окр. с. Бабица, близъ мѣстечка Брезника).....	133
61. Тоже (г. Дупница).....	134
62. «Девойче цвѣтѣ брадо» (г. Пиротъ).....	135
63. «Девойче стой на порте, а момчѣ шета по совакъ» (г. Пиротъ)	136
64. Интимная связь дѣвушки съ холостакомъ (г. Пиротъ).....	—
65. Разспросы сестры у брата, любящаго дѣвушку, поповскую дочь (Трен. окр. с. Божица, на границѣ Вран. окр.)... ..	138
66. Жениха убиваютъ «кумъ и старойта» (поется за свадебной трапезой) (с. Сливница, Соф. окр.).....	—
67. Разлука новобрачныхъ вскорѣ послѣ вѣчанья (г. Радомиръ) (за свад. трапезой).....	141
68. Тоже (с. Скрино, Дупн. окр.) (свадеб.).....	143
69. » (с. Селиште, Джумал. окр.).....	144
70. » (Загорье, Берков. окр. с. Аджиса—Маала).....	147
71. » (Старая-Планина, Соф. окр. с. Зимевецъ (Турлаки)....	151
72. » (г. Радомиръ).....	152
73. » (с. Лешко, Джум. окр.).....	156
74. Мать одного дня женить сына, а другого хоронитъ его (г. Радомиръ) (свадебн.).....	157
75. Сестра влюблена въ молодца, а братья противъ этой ея любви (с. Сливница, Соф. окр.).....	158
76. Счастливая мать: родила 9 сыновей, воспитала ихъ и затѣмъ прискала имъ хорошихъ женъ; въ домѣ солгасіе.....	161

№№	стр.
77. Недовольство невесты своимъ молодымъ (Трен. окр. с. Бабица, близъ м. Брезняка).....	164
78. Смерть молодца отъ уроковъ (с. Скрино, Дупн. окр.).....	—
79. Тоже (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	165
80. Сговоръ дѣвушки съ молодымъ, безъ согласія ея родныхъ (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	166
81. Бѣгство жены съ своимъ любовникомъ (с. Богословци, Кюст. окр.).....	167
82. Измѣна жены мужу (г. Радомірѣ).....	169
83. Выходъ за мужъ женщины, мужъ которой въ долгой отлучкѣ, считается великимъ несчастьемъ его рода.....	170
84. Тоже, (Македонія г. Паланка).....	173
85. Разговоръ дѣвушки Вардарки съ соколомъ (с. Рыла, Дупн. окр.).....	174
86. Одна сестра у 9 братьевъ (с. Сливница, Соф. окр.).....	175
87. Сестра любима девятью братьями, но ненавидима женою одного изъ нихъ (г. Радомірѣ).....	179
88. Сестра любима двумя братьями, но ненавидима женою одного изъ нихъ (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	181
89. Тоже (Трен. окр. с. Бабица).....	184
90. Предотвращеніе любовной связи брата съ сестрою (тамъ-же).....	186
91. Распределеніе подати (порѣза) въ деревнѣ (Заг., Берков. окр. с. Вершецъ).....	187
92. Споръ двухъ братьевъ объ имѣньи—собственно изъ-за шестокрылаго коня, спящихъ «загаретъ» и спящихъ соколовъ (г. Радомірѣ).....	189
93. Споръ двухъ братьевъ изъ-за коня и сокола (Пирот. окр. с. Нова Мала).....	194
94. Похвальба болгарина передъ евреями въ г. Солуни въ кофейнѣ, что онъ на своемъ борзомъ конѣ въ одинъ день отправится въ Царьградъ и обратно возвратится (Заг., Берков. окр. с. Гушанци).....	196
95. Какъ Стояна избрали въ старшину надъ обовомъ въ 500 возовъ (изъ караваннаго обычая) (с. Столникъ, Соф. окр.).....	201
96. Заключение условій (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	204
97. Златокрылая утица помогаетъ юнаку Смилану принскать двухъ своихъ «близнавиныхъ» для двоихъ своихъ сыновей-близнецовъ (с. Бабица, Трен. окр.).....	205
98. Храмовой праздникъ въ селѣ (Заг. Берков. окр. с. Гушанци).....	208
99. Неопредѣленнаго содержанія (Макед. Велескій окр.).....	—
100. «Попей ми слуго» (застольная пѣсня) (с. Кремиковци, Соф. окр.).....	209
101. Тоже «Еребичѣнце, Преперичѣнце» (г. Паланка въ Макед.).....	—
102. Ванъ Стефанъ строятъ церкви (Макед. село Влаи, Мельник. окр.).....	210
103. Горестное воспоминаніе о Бѣлградѣ (г. Радом.).....	211
104. Поединковъ пастуха Стояна съ медвѣдемъ; его спасаетъ кучка (сучка) Симджирлика (г. Радомірѣ).....	—

Историческія—Юнацкія пѣсни и сказанія.

№№	СТР.
105. Чтò способствовало усилению Русскаго царя (<i>легенда</i>) (г. Ра- домірь).....	213
106. Царь Петръ (болгарскій) справляетъ свадьбу (с. Суводоль, Соф. окр.).....	214
107. Царь Асѣнь (болгарскій) настѣгаетъ Турокъ, плѣбившихъ его жену и сына (тамъ же).....	—
108. Турки завоевываютъ Болгарію; царь Асѣнь убѣгаетъ съ од- ною женщиною въ Россію; женитьба его сына на дочери Русскаго царя (с. Быстрица, Соф. окр.) (<i>преданіе</i>).....	215
109. Воевода Гедіанъ и царь Іоаннь Шишманъ (Джумал. окр.)... 218	218
110. Тоже (с. Рыла, Дуни, окр.).....	219
111. Преданіе о занятіи Турками Болгаріи (Протокскій окр., Суково) 221	221
112. Сонъ Могленской королевы; убіеніе Турками его мужа—Мо- гленскаго короля; женитьба ихъ сына Павла юнака (г. Ра- домірь).....	222
113. Рожденіе у владины Θεодоры «самотворнаго» дитяти Іоанна, который былъ брошенъ царемъ Константиномъ въ темницу, а затѣмъ наследовалъ его царство (с. Жилинци, Кюст. окр.) 226	226
114. Дитя Марин наследуетъ Маринно царство (Загорье, Берков. окр. с. Чипоровци,—Турлаки).....	231
115. Какъ царь Константинъ убѣжалъ изъ Кюстендила (с. Вел. Вербовникъ, Дуни. окр.).....	234
116. Последняго болгарскаго царя Константина убилъ арапинъ, а не турокъ; значеніе этого факта (г. Радомірь).....	234
117. Черный Арапинъ убиваетъ царя Константина, при посредствѣ старой бабы (г. Рыла, Дуни. окр.).....	235
118. Король Степанъ женитъ двухъ сыновей-близнецовъ на двухъ сестрахъ «близнакняхъ» (Заг. с. Вершецъ, Берков. окр.) (<i>за- писана однимъ болгар. юношею</i>).....	236
119. Женитьба Мисирскаго короля (с. Сливница, Соф. окр.).....	237
120. Постройка крѣпости королемъ Вукашиномъ (Трен. окр. с. Ба- бица).....	248
121. Тоже (с. Василевци, Соф. окр.).....	251
122. Король Вукашинъ заключаетъ въ темницу двухъ родныхъ братьевъ (с. Вербá, Радом. окр.).....	255
123. Царь Калетанъ (=Вукашинъ) заключаетъ въ темницу двухъ родныхъ братьевъ (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	257
124. МАРКО КРАЛЕВИЧЪ спасаетъ дочь царя Константина и Еле- ны отъ чернаго арапина (с. Вербá, Радом. окр.).....	260
125. Качавскій кадіа (судья) присуждаетъ дѣвушку въ невесту Николаю, королю «отъ Кралява», руки которой добывались Марко Кралевичъ и Янко «отъ Косова» (Трен. окр. с. Ба- бица).....	264
126. Марко Кралевичъ освобождаетъ молодыхъ женщинъ и мужчинъ, взятыхъ въ плѣнъ турками (с. Враждебно, Соф. окр.).....	265

VI

№№	стр.
127. Тоже (г. Радомірь).....	266
128. » (с. Василевци, Соф. окр.).....	268
129. » (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	270
130. Женидба Марка Кралевича (Трен. окр. с. Бабица).....	271
131. Алватаръ воевода уводитъ жену Марка Кралевича; Марко убиваетъ его (с. Скривно, Дуни. окр.).....	278
132. Марка Кралевича ищетъ его мать (с. Суводоль, Соф. окр.)...	280
133. Тоже (Трен. окр. с. Бабица).....	289
134. Марко убиваетъ Динче Арнауце, ограбившаго его «дворы» (г. Радомірь).....	291
135. Тоже (Вран. окр. с. Мачкатица).....	294
136. Янко юнакъ освобождаетъ Марка Кралевича, взятаго въ плѣнъ турками въ Охридѣ (Радом. окр. с. Вербá).....	—
137. Король Вукашинъ не зоветъ на пиръ Марка Кралевича и Грую-дита (с. Вербá, Радом. окр.).....	296
138. Марко отыскиваетъ своего брата Андрея. (Загорье, Берков. окр., с. Чипоровци,—Турлаки).....	299
139. Тоже. (Трен. окр. с. Бабица).....	305
140. » (тамъ же).....	307
141. » (с. Батеновци, Радом. окр.).....	310
142. Смерть Андрея, брата Маркова (Вран. окр. с. Мачкатица)...	313
143. Марко (Кралевичъ) присуждаетъ взять дѣвушку тому изъ юнаковъ, который принесетъ изъ-за Дуная дафиново дерево (с. Сеславци, Соф. окр.).....	316
144. Похвальба мадыарскаго короля: убіеніе его Маркомъ Кралевичемъ (с. Суводоль, Соф. окр.).....	318
145. Тоже (г. Кюстендиль).....	321
146. » (с. Опій-Цвѣтъ, Соф. окр.).....	324
147. Разграбленіе «дворовъ» Марка Кралевича Филиппомъ мадыариномъ (м. Брезникъ).....	327
148. Прогулка 7 юнаковъ; одного изъ нихъ Секулу-дита схватываетъ триглавая змѣя; освободить его не могутъ его сотоварищи, а освобождаютъ вилы-самовилы (<i>Пригедени имена силъ</i>) (Соф. окр. с. Суводоль).....	329
149. Марко Кралевичъ празднуетъ Юрьевъ день (Вран. окр., с. Церна-Трава).....	336
150. Марко Кралевичъ въ числѣ сватовъ у юнака Полугуна Спечена (Загорье, Берков. окр. с. Чипоровци,—Турлаки)...	338
151. Марко Кралевичъ вѣроломнымъ образомъ убиваетъ юнака болѣе сильнаго, чѣмъ онъ—дита Дукатинче (г. Радомірь)...	341
152. Тоже (Трен. окр. с. Бабица).....	345
153. » (с. Панчерево, Джумалійскій окр.).....	347
154. » (Трен. окр. с. Бабица).....	348
155. » (Загорье, Берков. окр. с. Вершець).....	351
156. Марко Кралевичъ вѣроломнымъ образомъ убиваетъ юнака—дита, семи мѣсяцевъ, имѣющаго коня, семи мѣсяцевъ (г. Радомірь).....	355

157. Марко Кралевичъ захватываетъ Янка «отъ Косова» въ плѣнъ и затѣмъ освобождаетъ его (Трен. окр. с. Бабица)..... 356
158. Янко «отъ Косова» уводитъ жену Маркову Ирину; Марко убиваетъ его; освобождаетъ свою жену; смерть матери и сестры Марка отъ радости (с. Рыла, Душн. окр.)..... 359
159. Белѣ юнакъ увелъ жену Марка Кралевича (с. Чепинци, Соф. окр.) 366
160. Марко Кралевичъ въ испугѣ (Вран. окр. с. Мачкатица)..... 368
161. Похвальба латинскаго дуки (дожя) Радоя; убіеніе его Маркомъ юнакомъ (тамъ же)..... 371
162. Марко Кралевичъ уничтожаетъ еврейскую аренду на св. Горѣ (Радом. окр. с. Вербá)..... 373
163. Марко убиваетъ триглавую змию, вредившую жителямъ (с. Челопечино, Соф. окр.)..... 375
164. Марко Кралевичъ строитъ церкви, безъ спроса турокъ; вслѣдствіе чего навлекаетъ на себя злобу султана, который приказываетъ схватить его (с. Суводоль, Соф. окр.)..... 377
165. Тоже (Трен. окр. с. Бабица)..... 386
166. » (Вран. окр. с. Мачкатица)..... 390
167. По порученію Гины Латинина, Марка захватываютъ въ плѣнъ (с. Лешко, Джум. окр.)..... 392
168. Марко Кралевичъ убиваетъ Мусу кеседжію (Трен. окр. с. Бабица)..... —
169. Марко въ Адрианопольской темницѣ; его бой съ чернымъ арапиномъ (с. Чепинци, Соф. окр.)..... 394
170. Марко Кралевичъ убиваетъ дѣвушку Арватку (Трен. окр., с. Бабица)..... 399
171. Въ поминъ ей Марко строитъ церкви (Трен. окр. с. Баба).... 403
172. Марко Кралевичъ убиваетъ Крипу самовиду (Трен. окр., с. Бабица)..... 404
173. Чудесное сѣмя двухъ золотыхъ яблокъ, данныхъ Марку юнаку дѣвушкою (с. Ястребець, бывшее въ Вран. окр., нынѣ въ Арнаутлукъ (Албанія)..... 406
174. Татары, посланные матерью Марка юнака, освобождаютъ его отъ янычаръ-турокъ (Лесков. окр. (въ Сербіи), с. Рѣпниште). 407
175. Сонъ королевы Милицы (с. Жиливци, Кюст. окр.)..... 408
176. Султанъ Муратъ вызываетъ на бой сербскаго князя Лазаря; полное пораженіе Сербовъ (с. Вербá, Радом. окр.)..... 409
177. Косовскій бой (*цѣльная эпопея*) (Самоков. окр.)..... 413
178. Прекращеніе общенія между юнаками, послѣ Косовской битвы (Трен. окр. с. Бабица)..... 431
179. Женитьба МИЛОША ЮНАКА на Маріѣ «Вълоградѣ» (Трен. окр. с. Бабица)..... 432
180. Смерть Милоша юнака на Косовомъ полѣ (с. Селиште, Джум. окр., въ Макед.)..... 436
181. МОМЧИЛО—юнакъ задолжался (г. Радомірѣ)..... 439
182. Жена Момчила юнака измѣнница; ее за измѣну наказываетъ самъ мужъ (тамъ же)..... 443

183. Жена Момчила спозналась съ Релей Крылатицей, который, съ ея помощью, убиваетъ юнака Момчила (Трен. окр. с. Бабица) 446
184. Груя—юнакъ убиваетъ Момчила,—юнака и его жену Милиду. (Трен. окр. с. Бабица)..... 450
185. ДОЙЧИНЪ «болень юнакъ» поражаетъ чернаго аранина, повелѣвавшаго въ г. Солуни (с. Жилинци Кюст. окр.)..... 452
186. Дойчинъ «болень юнакъ» поражаетъ Аранина, повелѣвавшаго въ г. Будимѣ (Трен. окр. с. Бабица)..... 456
187. Тоже (г. Радомірѣ)..... 460
188. Тоже—(съ перемѣной имени Дойчина на Демьяна) (г. Радомірѣ) 461
189. Визирь Тодоръ поручаетъ Лютицѣ Богдану доставить ему жену и коня легенсакаго короля и ключи отъ города Легена (с. Сливница, Соф. окр.)..... 466
190. Страхия, страшный воевода; смерть его (с. Бобошево, Дупнич. окр.)..... 469
191. Груя—юнакъ получаетъ дѣвушку Виду на пиру у юнака Янка «отъ Косова» (с. Студеница, Самоков. окр.)..... 471
192. Жена Груи юнака измѣнница; (с. Вербѣ, Радом. окр.)..... 473
193. Груица—юнакъ освобождаетъ дѣвушку отъ аранина (хороводная) (с. Вобошево, Дупн. окр.)..... 476
194. Женидѣба Янкола-зеленъ-гора (с. Панчерево, Джумал. окр.).. 478
195. Жена юнака Янка взята въ турецкій плѣнъ (с. Драгоданъ, Дупнич. окр.)..... 480
196. Янко—юнакъ схватываетъ хитростью юнака Ивана Поповича (Трен. окр. с. Божица, на границѣ Вран. окр.)..... 482
197. Женидѣба Феодора—юнака (Трен. окр. с. Бабица)..... 484
198. Женидѣба Ивана Черногорца (Червоевича) (тамъ же)..... 488
199. Похвальба бана Петра (Загорье, Берков. окр. село Кисура). 491
200. Банъ Петровитинъ успѣшно дѣйствуетъ въ пользу раи, при султанѣ Муратѣ (с. Бутунѣцъ, Соф. окр.)..... 492
201. Туре Арнауце грабятъ дворъ бана и уводятъ его жену; банъ настаиваетъ его и убиваетъ (г. Радомірѣ)..... 504
202. Невыполненіе юнакомъ Ивановъ своего намѣренія (Трен. окр. с. Бабица)..... 506
203. Черный аранинъ убиваетъ бана барьяктара (с. Сливница Соф. окр.)..... 507
204. Дѣвушка воевода (Макед., Велескій окр.)..... 508
205. Тоже (г. Радомірѣ)..... 509
206. Турецкіе жандармы отыскиваютъ гайдука Милена (тамъ же). 510
207. Разспросы турокъ про гайдуковъ (Макед. Солун. окр., городъ Девгелія)..... 512
208. Вѣроломный поступокъ турокъ съ молодымъ Дмитріемъ (с. Столнинъ, Орхан. округъ)..... 513
209. Послѣдствія похвальбы раи передъ турками (с. Суводолъ, Соф. окр.)..... 515
210. Бѣгство раба и рабыни изъ турецкаго рабства (Трен. окр. с. Бабица)..... 517

ЛѢЛѢ

211. Турецкая расправа съ Димитріемъ, построившимъ укрѣпленіе для своей защиты отъ села Кунина (с. Слатяно, Берков. окр., Загорье)..... 518
212. Расправа юнака Никола съ Идрисъ-бегомъ (г. Радоміръ).... 520
213. Бракъ (христіанна) сына Будимскаго короля съ дочерью визиря (*нельзя смотреть на лицо новобрачной*) (Трен. окр. с. Бабица)..... 522
214. Турецкій способъ усмирять возмущившуюся раю (Макед. Охрид. окр.)..... 523
215. Турецкіе жандармы отыскиваютъ Дима джеленина, семь лѣтъ не платившаго бѣгунка (с. Рыда, Дуни. окр.)..... 529
216. Руснакъ король Степанъ попался въ плѣнь султану Брезазу; онъ притворно принимаетъ мусульманство и вмѣстѣ съ тѣмъ получаетъ руку дочери султана; затѣмъ, онъ убѣждаетъ послѣднюю принять христіанство, и вмѣстѣ убѣгаютъ въ Россію къ царю Александру (г. Радоміръ) 531
217. Чудо надъ англійскимъ царемъ (Загорье, Берков. окр. с. Вершець)..... 540
218. Сербинъ юнакъ поражаетъ арапина (с. Жабленъ, Радом. окр.) 543
219. Сравненіе Сербскаго войска съ Русскимъ (с. Бобошево, Дуни. окр.)..... 546
220. Изъ войны Турокъ противъ Сербовъ (Трен. окр., с. Баба)... 547
221. Какъ болгаринъ одержалъ верхъ надъ туркомъ (Соф. окр. с. Боана)..... 548
222. Генералъ Киша измѣннически передалъ Туркамъ мадьярскій лагерь (Загорье, Берков. окр., с. Чипоровци,—Турлаки).. 551
223. Сказка про богача и сына бѣдняка, наслѣдовавшаго все имѣніе перваго, по Божьей волѣ (с. Невѣстино, Кост. окр.)... 552
224. Нѣсколько пословиць..... 554
225. Прибавленіе..... 555
- СЛОВАРЬ съ предварительнымъ замѣчаніемъ къ нему... 559

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Упомянутое собирателемъ въ заглавіи названіе «Западно-болгарскихъ» не можетъ быть осуждаемо и не должно быть понимаемо такъ, будто онъ желаетъ внести дробленіе въ единый Болгарскій народъ. Не можетъ быть оспариваемо положеніе, что разница между восточною и западною частью Болгаріи существуетъ. Западная часть должна обратить на себя вниманіе того, кто бы пожелалъ уяснить себѣ выдѣленіе Сербскаго нарѣчія изъ Старославянскаго языка. Вопросъ о выдѣленіи Сербскаго нарѣчія не новъ: извѣстны прекрасныя соображенія профессора Харьковскаго университета г. Потебни въ книгѣ: «Къ исторіи звуковъ Русскаго языка» и проф. Ягича въ статьѣ «Podmladjena vokalizacija», помѣщенной въ IX-ой книги Rad-a Югославянской академіи. Кромѣ того, терминъ «западная часть Болгарскаго народа» не новъ; онъ имѣетъ свое историческое основаніе. Составитель сказанія «о перенесеніи мощей св. Іоанна пустынножителя Рыльскаго изъ Тернова въ Рыльскій монастырь» Владиславъ грамматикъ (родомъ сербъ)¹⁾, не смотря на то,

¹⁾ Владиславъ грамматикъ свое сказаніе прибавилъ къ житію сего святаго, составленному Терновскимъ патріархомъ Евеміемъ, какъ видно изъ заглавія: «житіе и жизнь преподобнаго ѿца нашего іоанна рыльскаго, въ немъ же и како прѣнесенъ бы въ тръновъ. Съписано еуеміемъ патріархомъ тръновскимъ.

Сборникъ II Отд. И. А. Н.

что мѣстности западной Болгаріи, со времени сербскаго царя Степана Душана [1331—1355 г.], входили въ составъ сербскаго государства, въ своемъ выше поименованномъ трудѣ, писанномъ 1479 г. (=, *šćpǫz*), когда и Болгаріей и Сербіей обладали Турки, выражается, между прочимъ, слѣдующимъ образомъ: «бѣу и сѣ въсакостороннѣ нѣкако и сѣмотрителнѣ оубѣ съдѣлавшоу и блѣгопроизволившоу сіе' тако быти. яко да и западнаа пакы страны блѣгарскыя того ѿчествіа пришьствіемъ его остѣтсе, и на лоучшаа наздають». Это западная часть Болгарской страны отличается имъ и отъ смежной съ нею страны Загорской съ центромъ Терновомъ.

Правописание, принятое собирателемъ въ изданіи этого сборника Болгарскихъ пѣсень, отличающееся отъ принятаго въ новоболгарской литературѣ, не можетъ быть осуждаемо, какъ нововведеніе: филологическое изданіе народныхъ памятниковъ требуетъ вѣрной передачи всѣхъ оттѣнковъ говора, чему не удовлетворяетъ современное новоболгарское правописание; въ послѣднемъ, напр., принято начертаніе ж, какъ выраженіе а (носоваго соединенія), но въ дѣйствительности такое специфическое значеніе ж — а не оправдывается: въ разныхъ мѣстностяхъ ж различно произносится, то какъ а, то какъ о, ъ, ѣ, и у.

Но принимая въ этомъ изданіи филологическое правописание, собиратель и здѣсь не является нововводителемъ на болгарской почвѣ. Ему посчастливилось въ Болгаріи отыскать нѣсколько рукописей, писанныхъ на народномъ (западно-болгарскомъ) нарѣчій въ правописаніи коихъ принятое имъ правописание находитъ историческое основаніе. Это правописание чисто звуковое. Болгарскіе писцы XVII и XVIII вв., потерявъ традицію среднеболгарскаго письма — и замѣтить нужно къ великому добру — начали вполнѣ

На конци же слова и о обновлени стѣмъ обитѣли его иже въ рылѣ. и како пакы прѣнесень бы ѿ трѣнова въ тѣжде славныи монастырь рыл'скимъ. съписано послѣднимъ въ діацѣхъ, владиславомъ грамматикомъ». Рукопись въ Рыльскомъ монастырѣ, №61.

вѣрно переводить звуки слова на письмо: какъ говорили, такъ и писали. Для образца приводимъ нѣсколько отрывковъ изъ двухъ рукописей: одна, XVIII в., принадлежитъ одному болгарину въ селѣ Рыгѣ, которую будемъ обозначать № 1, а другая, XVII—XVIII в., хранится въ библиотекѣ Рыльского монастыря подъ № 53. Избранные мною отрывки заслуживаютъ вниманія и какъ образчики болгарскихъ проповѣдей; въ нихъ находимъ изображеніе болгарскихъ нравовъ и обычаевъ. Первые три проповѣди сборника № 1 направлены противъ вѣрованія въ «самовилы, бродницы, магесницы и обаяльницы». Въ первомъ, напр., словѣ читаемъ: «магесницы и баснарки и кои ходать на самовилы, и на магесницы, и на баснарки, они нарицаются идолопоклонницы, които лають слово, и които вѣрять на бась на залагане, чародеанне, които завезать звѣри, и мечки и вьлцы, и гледать на звезды, и завезать младенцы. кои жены нарицаются лекарницы, да давать билавища, които жены така творать, тиа нарицаются антихростови ѹченицы, бесовски слѣги, прелацають незлюбивы дѣи члѣвчески». Эти народныя суевѣрія были слишкомъ распространены въ Болгаріи [да и въ настоящее время не уменьшилась ихъ распространенность, какъ увидить читатель изъ прилагаемаго ниже краткаго очерка обычаевъ болгарина]; такъ что составитель поученій въ 3-ьемъ словѣ замѣтилъ: «и азъ помногѹ земли ходихъ, и нѣсамъ видель толико многѹ магесницы, като оу таа наша земля бльгарска, и самовилы и бродницы».

Противъ страсти болгарскихъ женщинъ рядиться, румяниться, надѣвать гривны на руки, вплетать въ косы монеты направлено 6-ое слово.

«Слово ради немилостиваго петра» носить апокрифическій характеръ.

Изъ сборника № 53 приводимъ «Дамаскина инока, инодиакона и стѹдита слово на простомъ езикомъ. По плъти рождение гѹ нашемѹ ісѹ хѹ», въкоторомъ читаемъ своеобразное толкованіе всѣхъ событій, связанныхъ съ рожденіемъ Иисуса

Христа и 2) «мѣченіе великомѣченика георгіа»;¹⁾ послѣднее апокрифическаго характера.

При составленіи этого сборника болгарскихъ пѣсенъ, собиратель, главнымъ образомъ, имѣлъ въ виду его филологическое значеніе, какъ матеріала для ознакомленія съ языкомъ западной части Болгаръ, смежной съ Сербскимъ племенемъ, народныхъ памятниковъ коей до сего времени никто не собиралъ. Сколько позволяютъ рамки предисловія, отмѣчаемъ главнѣйшія особенности языка собранныхъ мною матеріаловъ.

Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ можно еще теперь слышать старо-славянское употребленіе глухихъ ѣ и њ, какъ два совершенно отличныхъ звука; но въ то же время существуютъ и примѣры смѣшенія ихъ.

ѣ слышится передъ плавными и послѣ плавныхъ: слѣнце и сѣлнце.

ѣ переходитъ въ о (въ концѣ слова), какъ въ древне-русскихъ памятникахъ, независимо отъ вліянія присоединяемаго члена тѣ, та, то: огино (=огнь) и т. п.; примѣръ того же изъ болгарскихъ памятниковъ: стѣло (мѣч. Георгіа), живото (і слово на магесницы), за живото (ibid.), хлѣбо (слово ради немилостиваго петра).

ж, какъ выше замѣчено, произносится какъ а, о, ѣ, и, у: сѣбота (=сжбота), мѣчити (=мжчити), да бѣде (=да бждеть), мѣшки (=мжжскѣ), биде (=бждеть), субота (=сжбота).

а какъ е: ягне.

га вм. а (въ союзѣ).

ѣ вм. е: ѣшь=кште.

е вм. а, или вѣрнѣе ѣ вм. а (по старослав. правописанію ѣ послѣ р) въ словѣ «трѣва»; такъ это слово пишется и въ Зографскомъ евангеліи.

Есть мѣстности, гдѣ сохраняется старо-славянское жд, и въ

¹⁾ Одинъ такой болгарскій памятникъ, XVII в., хранящійся въ Люблянской библіотекѣ въ числѣ рукописей извѣстнаго слависта Копитара, описанъ В. В. Ламанскимъ въ статьѣ «Непорѣшенный вопросъ», помѣщенной въ Ж. М. Н. Просв. за 1868 г.

тоже время есть мѣстности, гдѣ жд=дж и дь (=дж): рождена, роджена и родьена.

старо-славянское шт=шт и щ: шта (хощѣ), щешь, штерка и щерка.

ч=ч=т и к: вече (больше), ветье и веке и т. п.

х переходитъ въ с въ словѣ: стели, нестели=хтѣли=хотѣли.

л послѣ губныхъ употребляется и неупотребляется; интересна замѣна его ь-ромъ, какъ и въ Супрасльской рукописи: земля, заробьень и т. п.

в вм. м: вногу, вногу (=много, многу) и др.

Употребленіе члена ть, та, то не повсюду въ одинаковой степени распространено. Паденіе формъ также не во всѣхъ посѣщенныхъ мною мѣстностяхъ одинаково полное.

Въ Вранскомъ округѣ, на границѣ Лесковскаго округа, въ такъ называемомъ Дервенѣ собиратель слышалъ случай употребленія достигательнаго наклоненія: стаде, стала бѣгать. (См. Сборн. № 142 стихи 86 и 89).

Система удареній различна въ разныхъ мѣстностяхъ и представляетъ довольно интересные факты. Собиратель отмѣчалъ удареніе; если гдѣ не отмѣчены ударенія, то это условлено было тѣмъ, что при скоромъ записываніи онъ не поставилъ ихъ, въ самый моментъ записанія народнаго памятника.

Для составленія болгарскаго словаря въ этомъ собраніи памятниковъ болгарскаго творчества, много матеріала, который можетъ быть пополненъ находящимся у него рукописнымъ собраніемъ словъ, въ которомъ по мѣрѣ возможности отмѣчены и провинціализмы.

Кромѣ филологическаго значенія, это собраніе можетъ имѣть и литературное значеніе. А. Н. Пыпинъ въ своей «исторіи славянскихъ литературъ» 1879 г. говоритъ между прочимъ, что «историческій періодъ болгарскаго царства, кажется, совершенно забытъ въ болгарскомъ эпосѣ. Самыя старыя пѣсни вспоминаютъ только о крадѣ Шишманѣ, послѣднемъ царѣ болгарскаго царства» (стр. 132). Подобное заявленіе основывалось на доселѣ извѣст-

ныхъ сборникахъ болгарскихъ пѣсенъ. Въ мой сборникъ вошло нѣсколько такихъ старыхъ пѣсенъ изъ древнѣйшаго періода исторіи болгарскаго народа: о царѣ Петрѣ (№ 106), о царѣ Асенѣ (№№ 107, 108), о Могленскомъ королѣ (№. 112), о Мисирскомъ королѣ (№ 119) и о царѣ Іоаннѣ Шишманѣ (№ 109). Юнаки, воспѣваемые въ собранныхъ мною пѣсняхъ, слѣдующіе: Марко Кралевичъ, братъ его Андрей, Полугунъ Спечень, Милошъ, Янко, Дойчинъ, Момчило, Груя, Секула, дѣтя Дукатинче, дѣтя семи мѣсяцевъ, Динче Арнауце. Это все личности времени покоренія Болгаріи и Сербіи Турками.

Послѣ этого, слѣдуетъ признать невѣрнымъ мнѣніе А. Н. Пыпина, что болгарскій эпосъ слилъ всѣ періоды своего развитія въ одинъ, и герои его всѣ почти гайдуки (*ibid.* стр. 133), которое заимствованомъ изъ изслѣдованія г. Безсонова о болгарскомъ эпосѣ. Въ своемъ изслѣдованіи «Болгарскій эпосъ», предпосланномъ изданію болгарскихъ пѣсенъ, г. Безсоновъ говоритъ, что «не зная сербскаго эпоса, мы не поймемъ болгарскаго, ибо въ первомъ только мы встрѣчаемъ древнѣйшіе эпическіе мотивы, въ первомъ только встрѣчаемъ мы въ ясномъ свѣтѣ тѣхъ героевъ, о которыхъ у Болгаръ сохранилось большею частью только смутное и большею частью уже искаженное воспоминаніе.....» Нѣкоторые факты, опровергающіе это мнѣніе можно найти въ моемъ сборникѣ; а еще больше можно найти въ народной памяти: я встрѣчалъ пѣвцовъ-болгаръ, знавшихъ по 200—300 пѣсенъ, какъ напр. Жета Илковъ въ селѣ Суводолѣ, Соф. округа и другіе.

Наконецъ, считаю нужнымъ сказать слова два о распредѣленіи пѣсенъ въ моемъ собраніи. Я счелъ излишнимъ дѣлать мелкія подраздѣленія, которыми богатъ особенно «Сборникъ Болгарскихъ пѣсенъ братьевъ Миладиновыхъ», и ограничился лишь общимъ дѣленіемъ. (См. оглавл.).

Въ Загребѣ, 1 (13) Іюня 1880 г.

Владиміръ Качановскій.

І.

НАРОДНЫЕ ОБЫЧАИ.

«Сборнику» пѣсенъ предпошлемъ краткій очеркъ жизни болгарина съ колыбели и до могилы.

Въ настоящее время болгаринъ еще дитя природы, которую онъ почти что обожаетъ, такъ какъ вліяніемъ ея не можетъ ничего своего противопоставить, съ цѣлью ли улучшить это доброе вліяніе природы, или напротивъ ослабить вредоносное. Еще до настоящаго времени видимъ у него патріархальные обычаи, которые своею патріархальностью заставляютъ обратить на нихъ вниманіе.

Прежде всего, слѣдуетъ отмѣтить твердое вѣрованіе болгарина въ Высшее Существо—Бога, на Котораго онъ всегда и во всякомъ случаѣ возлагаетъ свое упованіе: придетъ ли, напр., въ городъ продать, что Богъ послалъ, онъ ставитъ свой товаръ на рыночной площади и два раза осеняетъ себя крестнымъ знаменіемъ, приговаривая: «Богъ ми помози!»

Тоже твердое вѣрованіе въ Бога, подателя всего добраго человѣку проглядываетъ во всѣхъ праздникахъ, чтимыхъ болгаринѣмъ съ замѣчательнымъ уваженіемъ. Подтверженіе тому увидимъ въ перечнѣ этихъ праздниковъ, къ которому и переходимъ.

Слѣдую естественному порядку развитія праздниковъ у первобытнаго человѣка, необходимо было бы начать съ весеннихъ; но такъ какъ у современныхъ Болгаръ въ эти праздники привнесено очень много христіанскаго элемента и эти праздники приурочены къ христіанскому календарю, то будетъ удобнѣе слѣдовать новому порядку. Начнемъ съ «Коляды.»

Какъ понимается «Коляда» у Болгаръ? Одинъ слѣпецъ изъ Македоніи, Мельникскаго округа, села Влаи объяснялъ мнѣ возникновеніе «Коляды» и «Сурова»¹⁾ слѣдующимъ образомъ: «12,000 убитыхъ Иродомъ младенцевъ были воскрешены Божьей волею — Его ангеломъ; воскрешенные головы проговорили: «Стани Коледе, Коледе!» Съ того времени, въ воспоминанье объ этомъ событіи, православные христіане творятъ «Коляду» и «Сурова.»

Совершенно противоположное объясненіе, съ нѣкоторымъ мистическимъ оттѣнкомъ, представляетъ слѣдующее народное вѣрованіе, сообщенное мнѣ однимъ дряхлымъ болгарскимъ монахомъ въ Суковскомъ монастырѣ, что въ Пиротскомъ округѣ: «былъ царь, по имени Коледа, отъ котораго получилъ свое названіе праздникъ «Коляда.» Но какъ это произошло? мнѣ тотъ священникъ не могъ объяснить. Личность этого царя Коляды вообще темно представляется; народное преданіе говоритъ только — сказалъ монахъ —, если кто на «Коляду» играетъ «хоро» (хороводъ), тотъ не сѣчетъ этого царя Коляду, а кто неиграетъ, тотъ его сѣчетъ».

Въ мѣстностяхъ, прилежащихъ къ границѣ Сербскаго племени «Коляда» извѣстна подъ названіемъ «Бадняго вечера». И вотъ отъ чего произошло такое названіе. На «Бѣдни вечеръ» (по болгарскому произношенію) очень важную роль играетъ баднякъ. — Баднякъ — это дерево. Дѣло такъ происходитъ: срубятъ въ лѣсу дерево и, не очистивъ отъ вѣтвей и сучьевъ, при-

¹⁾ Время съ 1-го дня Нового года по 6 Января — праздникъ Богоявленія носить названіе «Сурова».

таскиваютъ въ хижину; здѣсь обрубываютъ вѣтви и сучья и пробуравливаютъ въ стволѣ дыру; затѣмъ кладутъ по срединѣ хижины, перпендикулярно по отношенію къ стоящему противъ него человѣку; въ отверстіе кладутъ кудель, которую каждый членъ семьи долженъ не множко попрясть: начинается хозяйнъ дома. Затѣмъ, бадняку даютъ положеніе нѣсколько косвенное, и въ дыру кладутъ медъ, масло и тѣсто. Послѣ того, отложивъ баднякъ въ сторону, принимаются за ужинъ. Ужинъ готовятъ съ нѣкоторыми непремѣнными приправами, имѣющими особенное значеніе. Кушанье, когда оно поставлено на столъ (тарпезу), имѣющій круглую форму, въ кругъ коего усядется вся семья, хозяйка дома прежде всего обсыпаетъ кукурузой и затѣмъ всякому участвующему въ трапезѣ даетъ кусочекъ чесноку (бѣли лукъ-по болг.). Всякій долженъ отвѣдать чесноку¹⁾ для того, чтобы быть здоровымъ; кукурузу (на другой день) даютъ ѣсть курицамъ съ тѣмъ, чтобы онѣ несли яйца. (Такъ въ с. Копривштицѣ, Пирот. окр.). Въ Радомирскомъ округѣ въ селахъ существуетъ обычай, что въ этотъ вечеръ за ужиномъ непремѣнно должны быть орѣхи, сливы, яблоки.²⁾ Къ тому же «Баднему вечеру» пекутъ пироги съ разными знаками и изображеніями домашняго животнаго: коровы, лошади, свиньи, собаки и т. п. «на здравіе добитку».

Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ, напр., въ Пиротскомъ округѣ, постятся въ теченіе цѣлаго дня до вечера³⁾; но въ Радомирскомъ округѣ не находимъ этого обычая.

Сколько извѣстно изъ описанія, «бадній вечеръ» у Сербовъ представляетъ нѣкоторое отличіе, и самое главное, что у Сербовъ есть обычай таскать «баднякъ» по улицѣ села и издѣваться надъ нимъ.

Къ числу игръ, приуроченныхъ къ Святкамъ, принадлежитъ переодѣванье въ медвѣдя и козу, которое, обыкновенно, на-

¹⁾ Болгаре большіе любители чесноку.

²⁾ Этотъ обычай и у Русскихъ напр. въ Гродненской губерніи).

³⁾ Тоже (тамъ же).

чинається съ «Новаго года». Цѣлою ватагой, съ пѣсней свѣтской и церковной молодежь ходить изъ дома въ домъ, съ цѣлью заполучить кой-что отъ щедрыхъ хозяевъ; а всякій хозяинъ считаетъ своимъ непремѣннымъ долгомъ дать кой-что въ пользу посѣтившей его молодежи.¹⁾ Послѣ на собранное подаяніе участники устраиваютъ общую имъ пирושку—пьютъ и играютъ «оро» (хороводъ). (Такъ въ селѣ Невѣстинѣ, Кюстендилъ Банскагоокруга).

При этомъ слѣдуетъ отмѣтить, что не во всѣхъ мѣстностяхъ существуетъ переодѣванье въ медвѣдя и козу, но всѣ сплошь и рядомъ знаютъ «хождение по домамъ», которое имѣетъ свое мѣстное типичное названіе «Сурова».

Подаяніе, получаемое кочующею молодежью отъ хозяевъ, представляетъ собою ничто иное, какъ жертву, приносимую человѣкомъ въ благодарность Высшему Существо. Такое объясненіе вполнѣ оправдываетъ содержаніе колядскихъ пѣсень. Такъ, напр., въ одной пѣснѣ читаемъ:

«Стани Како, дай колако,
Стани Нино, дай крендиро.²⁾
Добри сме ти гостье дошли,
Доберь семъ ти даръ донели:
Тельчинка-те бѣлопахи,
Жребчинка-та патоноги,
Ягнешта-та ваклешаты,
Яришта-та пергорогн». (№ 7 «сбор.»).

Въ другой:

«Стани Нине Господине!
Спишь ли, спишь ли, разбуждайсе!
Добри са ти гостье дошли,
Добре (sic) гостье коледжане;
б Подобаръ гласъ ти донели:
Ягненца се пзъягнили,
Ждребчинка се ождебили,

¹⁾ Тоже (тамъ же). ²⁾ Водка (ракія).

Пиленца се извади́ли,
 Крави се се истелили,
 10 Со-съ млада тельчинка».

А дальнѣйшіе стихи этой пѣсни:

«Пай си стана Божья майтя,
 Запрегнала свилни скуты,
 И си тури млада Бога;
 «Та си ойде возъ Ордана (sic)
 15 Возъ Ордана, возъ Йордана.
 Тамъ срѣтна светы Никола:
 «Да си кърстишь млада Бога!»
 Я светы Никóла му доказалъ:
 «Ни то знаемъ, ни умѣемъ;
 20 Я си пойды по-на-горе,
 Тамъ че срѣтнешь светъ Ювана:
 Онъ е кърстиль небо — земля,
 Онъ че кърсты Млада Бога».
 Чуло си е на дно-море,
 25 Чула си е една рыба,
 Чула го е и станала;
 И го чуло едно дерво,
 Едно дерво трепетлика,
 Оно чуло — не станало,
 30 Па-й го прокле самски Господъ:
 «Е ты-зе-ка едно дерво,
 Едно дерво трепетлика!
 Да изникнешь на зло мѣсто,
 Де-ка слънце неизгрѣва,
 35 Де-ка роса не опада,
 Да си трептишь и со-съ вѣтеръ
 37 И со-съ вѣтеръ и безъ вѣтеръ».

(№ 6 моего сборн.)

представляютъ нагляднымъ образомъ послѣдствія неуваженія къ Божеству, и производятъ подавляющее вліяніе на простодушнаго болгарина, который щедро одаряетъ посѣтившую его молодежь. Болѣе поздняго возникновенія слѣдующій обычай, общераспространенный у Болгаръ.

За три дня до «Коляды» ребята, посѣщающія школу ходятъ по домамъ съ пѣніемъ пѣсни канона: «Христосъ раждается славите»; за такое поздравленіе они получаютъ отъ хозяевъ орѣхи и маленькій пирожокъ, имѣющій форму птицы, а подъчасъ и нѣсколько мѣдныхъ грошей. Почти все собранное ребятами, за исключеніемъ ничтожной части, приходящейся на ихъ долю, идетъ въ пользу народнаго учителя (даскала). Можно предполагать, что подобный родъ поздравленія измыслили сами господа даскалы, матеріальное обезпеченіе коихъ и теперь, а тѣмъ болѣе во время турецкаго владычества было очень скудное.

Во все время праздниковъ болгаринъ не работаетъ.

На Богоявленіе (на Водице — по болг.) бываетъ въ Высоческомъ срезѣ (уѣздѣ), Пиротскаго округа слѣдующій интересный обычай. Собирается компанія изъ мужчинъ и женщинъ; запрягаютъ лошадь въ телегу или сани и отправляются къ извѣстному человѣку, которому предлагаютъ сѣсть въ телегу или сани. Отказа быть не можетъ; въ противномъ случаѣ берутъ его силою и сажаютъ въ телегу. Въ слѣдъ затѣмъ, цѣлая компанія отправляется по направленію къ рѣкѣ или вообще водѣ и въѣзжаютъ въ воду, въ которой остаются до тѣхъ поръ, пока сѣвшій въ телегу не дастъ напр. 10 окъ вина. Получивъ гарантію на 10 окъ вина, дружина кидаетъ въ воду невѣсту. Понятно, она омочитъ лишь свои ноги. Затѣмъ возвращаются обратно и направляются прямо въ кабакъ (верчмарницу), гдѣ сообща распиваютъ вино.

Въ день св. Власія (11 Февр.) болгаринъ не желаетъ впрягать въ ярмо своихъ воловъ; онъ вѣруеть, что если человѣкъ въ этотъ день впряжетъ волю, они могутъ вдругъ на пути околеть. Сообщая другому это вѣрованіе, у него не бываетъ недостатка въ примѣрахъ, которыми подтвердитъ истинность своихъ словъ. По бол-

гарски этотъ праздникъ называется «на воловъ запоръ», т. е. запрещеніе. (с. Слатино, въ Загорья, Берков. окр.).

Св. Трифонъ пользуется у Болгарина большимъ почитаніемъ; я во многихъ округахъ Болгаріи слышалъ объ этомъ почитаніи. Обыкновенно, ему бывають посвящены три дня: первый въ тѣхъ видахъ, чтобы родилось жито, второй — чтобы родился ячмень и третій — чтобы родились кукуруза и овесъ. Праздникъ этотъ приходится въ первыхъ числахъ Февраля мѣсяца, начиная со дня, опредѣленнаго этому святому въ святцахъ. Болгаре строго исполняютъ этотъ праздникъ: въ теченіи трехъ дней не впрягаютъ воловъ въ ярмо, и только въ крайнемъ случаѣ, если, напр., будетъ приказъ отъ начальства — дать подводу, болгаринъ впряжетъ волю въ ярмо. Въ эти дни крестьяне дѣлають слѣдующія наблюденія: если будетъ пасмурно, туманъ, дождь, значитъ будетъ урожайный годъ; если же будетъ ясная погода — признакъ неурожайнаго года. Различаються, при этомъ, и самыя степени тумана.

Въ день 40 мучениковъ (9 Марта) существуетъ слѣдующій обычай: всякая семья должна испечь коровай (кравайци — по болг.), и при томъ число короваевъ должно соответствовать числу дѣтей въ домѣ; на короваяхъ этихъ, пока они не посажены въ печку, дѣлають дырочки вѣткою отъ дерева «бъза» (бузины); а когда испекутся, обмазываютъ ихъ медомъ. Въ тотъ же день одинъ изъ членовъ семьи отправляется въ виноградникъ (лозье), выбираетъ одну пустившую ростокъ вѣтку и приноситъ ее въ хижину; всякій членъ семьи долженъ на-тощакъ съѣсть кусочекъ виноградной лозы, приговаривая: «На млоге године, да е здравъ како дренъ!». Вѣтка эта называется «свѣта вѣтка». Ясно, этотъ обычай исполняется съ вѣрованіемъ, что человекъ будетъ здоровъ.

Приближается масляница. На канунѣ ея болгаринъ «покладуе се одъ меса», и затѣмъ, въ теченіе всей недѣли не ѣстъ мяса, кромѣ масла, сыра, яицъ и рыбы. Масляница (сырница) у Болгаръ считается великимъ праздникомъ: въ понедѣльникъ и вторникъ

этой недѣли народъ не работаетъ; нѣкоторымъ днямъ дано особенное названіе: вторникъ носить названіе «усовторникъ»; четвергъ этой недѣли, какъ четвергъ Русальной недѣли носить названіе «вертолома» (въ Пиротѣ); суббота — называется «бѣла субота».

Въ день заговинъ (=поклады), вечеромъ, бываетъ (напр. въ Пиротѣ) особенное праздненство. Собирается компанія мужчинъ и женщинъ, которые, съ зажженнымъ факеломъ¹⁾, съ большимъ воодушевленіемъ, ходятъ по улицамъ, распѣвая подъ музыку пѣсни. На болгарскомъ языкѣ это носить названіе «оратница».²⁾ При этомъ праздненствѣ непременно должно быть оро (хороводъ), отъ чего, по видимому, можно бы производить самое названіе «оратница»; но слѣдующаго содержанія пѣсни, которыя въ числѣ другихъ поются при этомъ случаѣ:

«Ората копата,
Дай ми, дедо, мома-та,
Да ти не запалимъ брада-та»³⁾

или,

«Ората копата,
Дай ми, чичо, мома-та,
Да ю туримъ у каца-та,
Да ми мути яйца-та»

заставляютъ дать нѣсколько иное значеніе этому обычаю.⁴⁾ Но я не берусь здѣсь объяснять значеніе этого обычая.

¹⁾ Обыкновенно, факелъ этотъ имѣетъ слѣдующее устройство: на палку наворачиваютъ солому и за тѣмъ его зажигаютъ; во время шествія, факелъ этотъ несущій вертитъ вокругъ своей головы.

²⁾ Въ бытность мою въ Пиротѣ, я замѣтилъ, что этотъ обычай очень удивлялъ Сербовъ.

³⁾ Сообщена однимъ болгаринномъ — портнымъ (тервія), проживающимъ въ г. Пиротѣ.

⁴⁾ При этой процессіи, во время турецкаго владычества, распѣвали и революціонныя пѣсни, въ родѣ слѣдующей:

«Азъ зема пушка на рама,
Айдутинъ — бунтовникъ да стану,

Послѣ такой — если можно сказать — оргіи, для болгарина наступаетъ постъ.

1-ая недѣля Великаго поста носитъ названіе «Тудорица» и «едноница» (отъ понедѣльника до субботы); первое названіе отъ имени св. Феодора, а второе отъ того, что многіе изъ болгаръ, въ теченіе этой недѣли, ѣдятъ одинъ разъ въ день, и то вечеромъ. Понедѣльникъ этой недѣли извѣстенъ подъ именемъ «чистаго понедѣльника»; срѣда этой недѣли называется «Луда срѣда». ¹⁾

Въ день св. Феодора (въ Субботу 1-ой недѣли В. Поста) бывають конскіе скачки: избираются два наѣздника, которые вступаютъ въ состязаніе; чей конь одержитъ верхъ, тому привѣшиваютъ красный значекъ; человекъ, имѣющій такую лошадь съ отличіемъ пользуется великою славой. (въ Пиротскомъ окр.).

Съ праздникомъ «Благовѣщенія» (25 Марта) также соединяются нѣкоторыя вѣрованія. Въ этотъ день зажигаютъ свѣчи на корытѣ, въ которомъ моютъ бѣлье (Пиротъ); змія убитая въ праздникъ Благовѣщенія считается лѣкарственной, имѣющею магическую силу: стоитъ, вѣрять народъ, отсѣчь ея голову и закопать въ землю; посадить затѣмъ на ней василекъ (босилекъ), и этотъ цвѣтокъ пріобрѣтетъ цѣлебную силу; онъ помогаетъ отъ всякой болѣзни, какая только можетъ быть у животнаго. Цѣлеб-

И тергна вече вовъ Балканъ,
Отечество да забравемъ.
Не жали майко, не плакай,
Не могу да гледамъ вече —
Да душманинъ на огниште
На баштино-то огниште бѣснеать;
Сестри-те имъ вѣнци плетеха,
Юначки пѣсни пееха;
Майка сѣдн люто кълнеше:
Ако се живи ванете
И ви да се неспасете».

(Сообщена тѣмъ же лицомъ).

¹⁾ Отчего произошло такое названіе, никто изъ болгаръ не могъ мнѣ объяснить.

ная сила такой змїи больше, по народному вѣрованію, цѣлебной силы убитой сороки (въ Загорьи, Берков. окр.).

Лазарева Суббота (Лазарица) также понята болгаринѣмъ по своему и поставлено въ отношеніе къ жизни чело-вѣческой. Изъ содержанія слѣдующей пѣсни, которая поется въ этотъ день на хороводѣ:

«Летя, ми, Лазаре, летя,
 Деветъ реда галаби,
 Десето жераби;
 Пойдоа — ойдоа кралицины двѣреве,
 На кралица говорятъ:
 • Эй, кралице, кралице!
 Кутей бисеръ сѣяше,
 На галабѣ ферляше»
 Оговори имъ кралица:
 «Э вие-ка галаби
 Зобете, ми, зобете,
 У пролѣтъ, ми, дойдете:
 Имамъ сина да женимъ,
 Имамъ штерка Мара да давамъ».

(№ 30 моего собр.).

можно видѣть, какое значеніе болгаринъ соединялъ съ этимъ днемъ.

Пасха извѣстна подъ именемъ «Великъ-день». Съ этимъ праздникомъ не соединяется, сколько мнѣ извѣстно, никакого особеннаго обычая или вѣрованія. Отмѣчаемъ, между прочимъ, что въ этотъ праздникъ должны быть крашенныя яйца. Пятница этой недѣли носятъ названіе «благій петакъ» (Пирот. окр.).

Юрьевъ день пользуется у Болгаръ особеннымъ уваженіемъ. На канунъ этого праздника — 22 Апр. молодцы и дѣвушки отправляются на лугъ, собираютъ траву «здравацъ», изъ которой вьютъ вѣнокъ; въ то же время на лугу обѣдаютъ и послѣ обѣда играютъ хороводъ. На другой день (23 Апр.) убиваютъ ягненка, изжарать его и несутъ «подъ записъ», т. е. крестъ

на возвышеніи, находящемся большею частью по среди села; кромѣ жаренаго ягненка кладутъ сыръ, масло, вино и др. Является пощъ и святить эту жертву; послѣ освященія, присутствующіе принимаются за истребленіе всего подлежащаго. Затѣмъ играютъ оро (хороводъ); начинаютъ прежде всего дѣвушки: держа свитый на канунѣ вѣнокъ, онѣ поютъ слѣдующую пѣснь:

«Здравче вѣнче,
Цвѣте мерিশливче!
Вию ли те моме?
Вию, вию,
Та како не вию:
Откину ме, па ме померишу». (Пирот. окр.)

Спустя нѣсколько времени, въ хороводъ пускается и старый и молодой, почти всѣ присутствующіе, за исключеніемъ попа.¹⁾

На канунѣ дня св. Іереміи (1 Мая) существуетъ слѣдующій обычай: берутъ кочергу (ожегу) и желѣзо и ударяютъ желѣзомъ, приговаривая: «Іеремія ў поле, а змія ў море»; всего больше дѣти распѣваютъ это заклинаніе. Въ тотъ же день, какъ и у насъ въ Россіи, празднуется «май» (=маѣвка); сущность этого праздника здѣсь таже, что и у Русскихъ.

Недѣля передъ Сопествіемъ Св. Духа извѣстна подъ именемъ

¹⁾ Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ существуетъ обычай дѣлать крестный ходъ вокругъ полей въ день св. Георгія. Неисполненіе этого обычая бывало причиною переселенія пѣлаго села на другое мѣсто, какъ свидѣтельствуетъ слѣдующее преданіе. Близъ Дивлянскаго монастыря, что въ пяти верстахъ отъ города Бѣлой-Паланки (Пирот. окр.), вершины Сухой-Планины носятъ названіе «Велико и Мало Конско»; народное преданіе объясняетъ это названіе такимъ образомъ: въ старое время, деревня Клисурска была близъ Дивлянскаго монастыря; жители ея пасли своихъ лошадей (кони) на этихъ вершинахъ, отъ чего эти послѣднія получили свое названіе; въ настоящее же время деревня Клисурска находится на противоположной сторонѣ Сухой-Планины. Старо-кисурчане имѣли обычай въ день св. Георгія обходить свои поля съ крестнымъ ходомъ; но въ одинъ годъ они не исполнили этого обычая и перешли на настоящее свое мѣстожительство. Оставшееся послѣ нихъ мѣсто называется «кисурска корія», т. е. такое мѣсто, гдѣ не сѣютъ. (Архимандритъ Дивлянскаго монастыря указывалъ мнѣ ниву, носящую названіе «кисурска корія»).

«Русалницы» (Пирот. окр.). Въ старое время, въ теченье всей этой недѣли играли оро (хороводъ) въ честь Русалии. Почитаніе Русалии у Болгарь пустило глубокіе корни: до настоящаго времени въ нѣсколькихъ селахъ, Кюстендильскаго округа, напр. Посевица, Койно празднуется «соборъ» (храмовой праздникъ) «Руса недѣля»;¹⁾ онъ приходится въ среду Русальной недѣли. Четвергъ Русальной недѣли извѣстенъ подъ именемъ «вѣртоломы». Въ этотъ день женщины, имѣющія дѣтей, не работаютъ, въ то время какъ всѣ прочіе исполняютъ свою ежедневную работу.

Въ теченье этой недѣли существовалъ—четыре года тому назадъ²⁾ въ окрестностяхъ Бѣлой-Паланки слѣдующій обычай. Собирается—говорилъ мнѣ одинъ попъ—восемь дѣвушекъ и отправляются по домамъ съ пѣніемъ пѣсенъ особаго содержания. Обыкновенно, бывало такъ: приходятъ въ домъ и кого найдутъ въ домѣ, тому цѣлуютъ руку и поютъ ему пѣсню; поютъ попеременно четыре дѣвушки. Если въ домѣ есть молодець, которому пора жениться, поютъ слѣдующую пѣсню, не входя въ домъ:

«Овдѣ двѣры не мѣтены,
Овдѣ момакъ за женидбу;
Женѣте га, не держте га:
Када буду зымни ночи,
Чини се му полгодина».

(С. Топольница, Бѣлопаланскаго среза, Пирот. окр.).

Затѣмъ входятъ въ домъ и поютъ самому хозяину:

«Играй крале барактаре,
«Кралица те подиграше».

Затѣмъ:

(С. Топольница, Пирот. окр.).

«Свети Сава лозье сади
Лозье сади, сарай гради,

¹⁾ Проф. Миклошичъ въ своемъ изслѣдованіи: «Ueber die Rusalien» (Wien 1864) полагаетъ, что слово «русалья», «русальна недѣля» заимствовано изъ средне-греческаго языка.

²⁾ Т. е. во время турецкаго владычества, какъ мнѣ сообщалъ одинъ попъ.

Съ оне стране лично мѣсто,
 Да му лозье рано зрѣе;
 Има сына да се жени,
 Милу терку да одае —
 Ой убáва мала мома! (Тамъ же.)

Какому-либо другому члену семьи изъ муштинъ поють слѣдующее:

«Царь Костадинъ сѣдеше,
 На високи палаты,
 У руке му канаты;
 Туде мину невѣста,
 Та му уми занесе,
 Те му паде каната,
 Те удари палаты,
 Палаты му задзамнеше,
 Ведро небо загърмѣло». (Тамъ же.)

Третьему поють:

«На юнака три е лѣка:
 Едънъ златанъ, други сребренъ,
 А трети-ти чиста чоа;
 Сви дава за девойтю;
 Мати си му одговара:
 «Не дай, сине, мили сине;
 Коя ти е судженица,
 Самà че ти у дворъ дойде» (Тамъ же.)

Старому холостяку поють:

«О огняне, Змѣй-огняне!
 Змѣй, ми, лежи на планину,
 Никой нѣсмѣ да га пита;
 Упита га стара майтя:
 «О огняне, Змѣй-огняне!
 Што, ми, лежишь на планину?
 Ты, ми, лежишь па не врѣвишь?»
 А онъ си отказуе:

«Да како чу да говоримъ?
 Сва се дружба и женила —
 И постаро и помладо,
 А ти менè не ожены!».

Нѣтъ недостатка и въ другихъ пѣсняхъ подобнаго содержания, приуроченныхъ къ этому обычаю.

Основываясь на содержаніи этихъ пѣсень, можно полагать, что съ этимъ праздникомъ соединялось понятіе о необходимости сближенія половъ.

24 Іюня, св. Іованъ «билѣберъ». Ночью (на канунѣ) отправляются за цѣлебной травой;¹⁾ творять ворожбу(=вражелицу — по болг.), бають и т. п.

15 Августа, праздникъ Успѣнія Пресв. Богородицы носитъ названіе «Голема Богородица»; а 8 Сент. «Рождество Пресв. Богородицы — «Мала Богородица».

29 Авг. «Іованъ Главосѣкъ». (Усѣкновение Главы Іоанна Предтечи)²⁾. Въ этотъ день не ѣдятъ краснаго винограда, не пьютъ краснаго вина; не ѣдятъ скоромнаго.

29 Октября, день св. Нестора носитъ названіе «праздника на поганци» (т. е. мышей), и «Мишлеци» (въ Радомірскомъ окр. с. Пештера); празднуется онъ болгаринѣмъ въ тѣхъ видахъ, чтобы мыши не причиняли ему вреда (Пирот. окр. с. Темска, Радом. окр. с. Пештера).

Съ 11—13 Ноября праздникъ «Мратинци» (Пирот. окр.)= «Вучлеци» (въ Радом. окр.) празднуется болгаринѣмъ въ тѣхъ видахъ, чтобы волки не причиняли вреда ихъ скоту (стокѣ).

30 Ноября, день св. Андрея первозваннаго посвященъ медвѣдю и съ тою же цѣлью, какъ и два предыдущихъ праздника. На канунѣ этого дня, въ честь медвѣдя варятъ кукурузу(=мурузу =мумурузу—по болг.), которую въ день праздника сами съѣда-

¹⁾ Такъ и у Русскихъ (напр. въ Гродн. губ.).

²⁾ Головосікъ у Малороссовъ.

ють. Употребленіе кукурузы имѣеть свое значеніе: медвѣдь страшно истребляетъ кукурузу на нивѣ, и этою жертвою болгаринъ желаетъ умилостивить своего недруга. (Пирот., Трен. окр. и Загорье, Берков. окр.).

Въ день св. Патріарха Германа праздникъ «Джерманъ»; исполняется онъ болгариномъ въ тѣхъ видахъ, чтобы его нивы не были побиты градомъ. (Радом. окр.).

Въ день свв. Кирика и Іулиты праздникъ «Горешляци»; исполняется онъ болгариномъ съ цѣлю, чтобы не было пожара и сильныхъ жаровъ (Радом. округъ).

Всматриваясь въ эти праздники, нельзя не замѣтить въ нихъ слѣдовъ первобытной жертвы богамъ въ усовершенствованномъ фазисѣ ея развитія. Авторъ прекрасной монографіи «Очерки первобытной жизни и мысли» (см. журналъ «Дѣло» 1877 г. № 1), г. Пашковъ указалъ на естественную перемѣну въ жертвоприношеніяхъ первобытныхъ народовъ условленную умственнымъ ихъ развитіемъ; имъ указаны факты, что жертва была разорительна для приносившихъ, что эта разорительность привела ихъ къ мысли, что боги нуждаются не въ обильной и жирной пищѣ, а въ «чистотѣ жертвы»; послѣдствіемъ чего былъ обычай — жертвовать богамъ не весь предметъ, а только часть его. У жителей Мадагаскара есть обычай, что изъ жертвеннаго животнаго только голова приносится богу, а мясо съѣдается жертводателями; голова эта насаживается на шесть (стр. 150—1). Нѣчто подобное мнѣ пришлось видѣть въ Загорьи, Берковского округа, въ селѣ Котеновци. Возлѣ дома каждаго хазяина воткнуты на частоколѣ головы зарѣзанныхъ животныхъ. На мой вопросъ — къ чему это? я получилъ отвѣтъ такого рода: «чтобы предотвратить вредъ, причиняемый медвѣдемъ и волкомъ». Вспомнимъ здѣсь и о «юрьевскомъ ягненкѣ», который истребляется приносителями (см. выше). Таже черта видна и въ жертвѣ медвѣдю 30 Ноября, въ день св. апостола Андрея Первозваннаго.

Въ представленномъ выше перечнѣ праздниковъ, свято чтимыхъ болгариномъ, мы видѣли много обрядовъ предшествующихъ

щихъ браку, или, вѣрнѣе будетъ, напоминающихъ бракъ, какъ необходимость соединенія половъ.

Наконецъ произойдетъ сговоръ: дѣвушка согласна выдти за мужъ за извѣстнаго молодца; родители тоже согласны. Впрочемъ бываютъ случаи, что дѣвушка, безъ вѣдома своихъ родителей, обѣжитъ съ своимъ возлюбленнымъ.

При сговорѣ должны быть покончены всѣ условія, относящіяся къ браку. Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ, какъ напр. въ Загорья, въ селахъ: Котеновци, Костенци, женихъ долженъ купить себѣ невѣсту за самую высокую цѣну 300 грошей, т. е. 15 рублей.¹⁾

Испрошенная дѣвушка называется «невѣста». Такая дѣвушка должна являть себя очень и очень покорною: все время до брака — бываетъ и полгода — она, кого бы ни видѣла — стараго или малаго, должна кланяться ему до ногъ и цѣловать руку,²⁾ за что получаетъ благословеніе: «Богъ те поживи, дай ти Боже срѣчу»; за обѣдомъ или ужиномъ въ своей родительской семьѣ она не можетъ сѣсть, тогда какъ другіе члены сидятъ: она должна прислуживать; если желаетъ выпить за обѣдомъ вина, должна прежде всего поцѣловать всѣхъ присутствующихъ въ руку.

До брака невѣста въ родительскомъ домѣ получаетъ вѣнокъ (вѣнацъ). Форма этого вѣнка обращаетъ на себя вниманіе. Въ селахъ Пиротскаго округа, онъ въ огибаніи головы довольно тѣсновать, но чѣмъ дальше къ верху, тѣмъ все больше и больше расширяется, такъ что народъ преувеличенно говоритъ, что можно посадить тамъ цѣлаго человѣка; къ вѣнку по сторонамъ и сзади привѣшены ленты, густо унизанныя монетами и павлиньими перьями. Въ городѣ вѣнокъ этотъ бываетъ поменьше: онъ

¹⁾ Въ настоящее время Болгаре сами осуждаютъ этотъ обычай и подсмѣиваются надъ нимъ, говоря, что жену легче добыть, нежели корову.

²⁾ Маленькія ребята пользуются этимъ случаемъ и сильно надобѣдаютъ невѣстѣ подаваніемъ своихъ рукъ для цѣлованья; но невѣста никогда не отказывается.

не слишкомъ расширяется къ верху. Вѣнокъ этотъ невѣста надѣваетъ, когда отправляется въ церковь, на базаръ, и носить его до «послѣ вѣнчанія».

Наступить время свадьбы.

Въ домѣ невѣсты являются сваты. Еще они не пришли, но уже приближаются, дѣвушки поютъ слѣдующее двустипіе:

«Нáтрагъ, нáтрагъ, свáтови!

Нече ви, нече девойта!

(С. Топольница, Пирот. окр. близъ Бѣлой-Паланки.)

Когда они войдутъ въ домъ, дѣвушки поютъ:

«Старый свате, вóйводо!

Не пій вино помлого,

Не распúштай свáтове;

Синочъ пойдо нà воду,

Срѣтоше ме тройца:

Еданъ ме залюбы,

А други ме пьрста носе,

А трети ме узе смилътичицу.¹⁾ (Тамъ же.)

Послѣ вѣнчанья, свадьба справляется сначала въ домѣ невѣсты, въ продолженіе двухъ дней; а затѣмъ въ домѣ жениха.

Передъ тѣмъ, какъ новобрачная собирается идти въ домъ своего мужа, она должна 24 часа поститься. Разставанье съ родительскимъ домомъ, какъ оно представлено въ пѣсняхъ, наводитъ печаль на новобрачную; она не желаетъ или неохотно желаетъ разстаться съ роднымъ кровомъ:

«Братъ сестра воды

Воды по рамны дворы;

Сестра се моли:

«Ой братко, братко,

Ой мили братко!

Кротко²⁾ ме вóды

1) Цвѣтокъ на головѣ.

2) Потихоньку, медленно.

По баштины ми
 Рамны дворы,
 Да се наодымъ
 По баштины ми
 Рамны дворы,
 Да се наносимъ
 Момино рую»

(с. Жилинци, Кюстенд.-Банскаго окр.)

Или:

«Не оды, ми, младо деверь,
 Не оды ми горе-доле:
 Не набрали здравецъ китка,
 Не увйли снаи вѣнокъ» (Тамъ же.)

Наконецъ все готово къ выѣзду невѣсты изъ родительскаго дома; цѣлымъ караваномъ трогаются въ путь. Впереди «кумъ» съ дrevкомъ въ рукѣ, къ которому привѣшенъ платокъ, какъ знамя. На пути — пѣсни, музыка, пальба изъ ружей(=пушекъ).

Лишь только караванъ съ новобрачной приближается къ дому жениха, свекровь беретъ сито съ рожью и обсыпаетъ имъ сватовъ. Затѣмъ, когда караванъ остановится, невѣста и женихъ слѣзаютъ съ своихъ коней: женихъ снимаетъ съ лошади узду, надѣваетъ ее на свою жену и на ея голову бросаетъ нѣсколько зеренъ ржи. Лице жены закрыто. Въ такомъ нарядѣ она приближается къ дверямъ дома и дѣлаетъ на нихъ три знака креста медомъ; входитъ затѣмъ въ хижину и прямо направляется къ очагу (=огништу — по болг.), на которомъ тоже дѣлаетъ три знака креста медомъ и смотритъ вверхъ, въ отверстіе, черезъ которое выходитъ дымъ. Послѣ всего этого, женихъ снимаетъ узду съ своей жены.

Выполнена эта церемонія и начинается пиръ горой. Пѣсни, музыка (на инструментахъ «гайда», «тупанъ» (=барабанъ) не умолкаютъ. Пѣсни поются разнаго содержанія, какъ, напр., невѣста должна была разставаться съ своимъ мужемъ вскорѣ послѣ брака на долгое время (см. пѣсни моего собранія №№ 66, 67,

68, 69, 70—73), или навсегда, вслѣдствіе скоропостижной смерти (№ 74), или вслѣдствіе вѣроломнаго убійства (№ 66); какъ невѣста, долго ждавшая возвращенія своего мужа и недождавшись, вступаетъ въ новый бракъ, но неожиданное возвращеніе его разстраиваетъ эту новую свадьбу (№ 83—84); какъ жена измѣнила своему мужу (№ 82); какъ счастлива семья, въ которой бываетъ согласіе между женами (см. № 76); запокуютъ и про Марка Краевича и другихъ юнаковъ. Но вотъ запокуютъ:

«Прошетнасе Дилбердинка девойтя
Изъ кумова возъ кумова тарпеца,
Куму рака да целива

И се¹⁾ редомъ по тарпеца». (с. Жил. Кюст. окр.)

Въ этихъ стихахъ поется про обычай, непремѣнный на всякой свадьбѣ,²⁾ который состоитъ въ слѣдующемъ. Невѣста встаетъ съ своего мѣста изъ-за свадебнаго стола, съ покрытымъ лицомъ и сопровождаемая своимъ братомъ подходитъ къ каждому изъ сидящихъ за столомъ гостей, кланяется до ногъ, цѣлуетъ руку и предлагаетъ вино; всякій долженъ отвѣдать вина и благословить невѣсту. Послѣ благословенія ея гостемъ, она вынимаетъ изъ кармана платокъ (обыкновенно, не домашняго производства въ настоящее время) и даетъ благословившему гостю, который въ свою очередь даетъ ей какую-нибудь мелочь денегъ — одинъ или два гроша, что составляетъ 6—12 коп., а то и того меньше.

Всякому гостю, явившемуся на свадебный пиръ, невѣста должна выполнить выше описанный обрядъ. Но для чего это все? Изъ самаго описанія обряда видна цѣль этихъ поклоновъ, — это полученіе благословенія, а конечно и предотвращеніе проклятія. Я, помню, попалъ было на одну такую свадьбу въ селѣ Сеславци, Софійскаго округа. Лишь только я, по общему единогласному приглашенію усѣлся за столъ, явилась предъ мною невѣста, для выполненія этого обряда; одна старая женщина шепнула ей на ухо: «поклонись добре, да не учиви нешто зло»; слыша это, я ска-

¹⁾ Т. е. всѣхъ. ²⁾ См. № 58 моего собранія.

заль громогласное благословеніе невѣстѣ и ея мужу, и даль ей денегъ больше обыкновеннаго, чѣмъ она осталась вполне довольна.

Когда родится дитя, ему дается имя того святого, на каунѣ коего оно родилось. Обыкновенно, въ селахъ дитя тотчасъ послѣ рожденія не крестится священникомъ, а спустя 8—10 дней; но все же должно быть непременно крещено освященною водою. Это послѣднее крещеніе исполняетъ старая женщина; она беретъ у священника освященную воду и сама креститъ новорожденное дитя, читая при этомъ наизусть молитву при рожденіи; эту же освященною водою обмывается родильница.

Къ родильницѣ приходятъ ея родственники и знакомые съ подарками: несутъ рисъ, яйца, пироги, молоко, вино, куриць и лукъ. Обыкновенно все приносимое бываетъ завернуто въ платокъ, кромѣ луку, который кладется сверху. Родильница прежде всего нюхаетъ лукъ въ тѣхъ видахъ, чтобы ея молоко было здорово; пьетъ затѣмъ вино, чтобы ей быть здоровой. Приносителей родильница даритъ, чѣмъ можетъ. (Пирот. окр.).

По случаю рожденія, въ семьѣ бываетъ пиръ. Въ Загорьи существуетъ обычай звать гостей на этотъ пиръ — «на керстенъе». Обычай этотъ состоитъ въ слѣдующемъ. Дѣвушка изъ того дома, гдѣ родится дитя, разодрѣвшись¹⁾ ходитъ по домамъ своего села съ виномъ и предлагаетъ отвѣдать. Обыкновенно придя въ домъ, она цѣлуетъ руку тому, кого найдетъ въ домѣ, и даетъ свое вино; отвѣдаетъ чловѣкъ вина, она тоже цѣлуетъ его руку, прикладывая затѣмъ свое чело къ рукѣ.

Послѣ такого приглашенія, принесшіе родильницѣ подарки собираются къ обѣду въ домѣ родильницы, который приготовляетъ женщина, крестившая дитя; за обѣдомъ родильница должна первая начинать всякое кушанье.

¹⁾ Уборъ такой дѣвушки у Турлаковъ (въ селахъ: Яловица, Чапоровци, Котеновци и др. — но не въ г. Берковицѣ) слѣдующій: въ волосы вшиты перья, бисеръ и монеты; на шеѣ герданъ (ожерелье) изъ монетъ; у пояса по обѣимъ сторонамъ спереди привязано по два шарфа.

Съ смертью человѣка болгаринъ соединяетъ нѣкоторыя очень интересныя вѣрованія, которыя, полагаю, обратятъ на себя вниманія знатоковъ погребальныхъ обычаевъ. Когда умретъ дитя, въ гробъ съ тѣломъ его кладутъ небольшой сосудъ (стовницу)— для чего? никто изъ болгаръ не могъ объяснить мнѣ (Пирот. окр.); у мертвеца богатаго (чорбаджии) вынимаютъ часть костей изъ головы и рукъ (тамъ же), и ставятъ въ церкви на сорокъ дней, тогда какъ все тѣло бываетъ погребено. Въ теченье этихъ сорока дней совершается поминовенье надъ костями; начинается же оно со дня, слѣдующаго за погребеніемъ: послѣ погребенія, бываетъ «вечера», называемая «задуша», и на слѣдующій день женщины (исключительно) несутъ въ церковь «кутю», кадило и кости (отъ «чорбаджии») и ставятъ на аналоѣ; кости кладутся рядомъ съ кутей, а послѣ 40 дней зарываются въ тотъ же гробъ, гдѣ и все тѣло лежитъ. На томъ мѣстѣ, гдѣ лежалъ покойникъ, послѣ выноса его изъ дома кладутъ сѣкиру и немножко рубятъ по тому мѣсту, и это съ тою цѣлью, чтобы предотвратить смертность другихъ сочленовъ дома. (Пиротъ.)

Надъ мертвецомъ бываютъ, какъ и у насъ, заплачки, которыя исполняютъ женщины, родныя мертвеца. (Пирот. окр. и Загорье).

На мертвеца въ селахъ считаютъ необходимымъ всякому живущему въ томъ же селѣ взглянуть, чтобы мертвецъ не являлся ему во снѣ.

Въ годовщину смерти человѣка справляютъ «поминки», называемыя въ Загорьи «помана»¹⁾.

¹⁾ Это слово въ томъ же значеніи извѣстно и Валахамъ.

II.

Изъ рукописи XVIII в., принадлежащей одному болгарину въ селѣ Рыль,
Дуиничкаго округа. № 1.

Слово ради самовилы, и бродницы, и магесницы, и
ѡбаалницы.

Самовилы и бродницы, и ѡбаалницы. тѣа са анти-хрѣтови оученицы, и които ходать на ныхъ на врага се поклоняа, и записѣе гы врагъ и онъ да са негови и не имать дрѣги грѣхъ погѣлемь, и потежокъ ѡ вси грѣхове, ѡ тоа грѣхъ многъ досадно есть бѣѣ, понеже аще кой сотворить блѣдъ, паки каетсе и плачетъ, и молисе бѣѣ да го просты, такожде и ѡбийца и вси грѣшны, скорѣ акъ можешъ да се покаешъ, понеже неси се ѡрекаль ѡ бѣа; а които ходать на самовили и на бродницы, на магесницы, на залаганѣ, на баанѣ, тѣа вси ѡречѣтсе ѡ хрѣта. и тогай поидеть на самовили, тако ѡрекѣтъ: гдѣ ѡ тебе ни една помощь, и не можешъ да помогнешъ намъ. ѡ велика хѣла на бѣа! тако ѡрицаютсе ѡ бѣа, и потапчѣтъ чѣтнаго крѣта и весь хрѣтѣанскы законъ; и тогда пойдать ѡ врага да ищать лекъ; и оуслишите, да разѣумеете, колико есть досадно бѣѣ, които искать ѡ врага лекъ. Пишетъ въ старѣи законъ въ книга иже нарицаетсе црѣвѣа трѣта кóнецъ глава 5: въ градъ самарѣа беша некой црѣ именовъ ахавъ синь замѣврѣовъ; и по

смерти ахава црѣа, взиде снѣ егѡ на црѣтво въ самарии, именовъ
 беше хозиа, и ѡнь беше идолопоклоникъ, ꙗкоже и ѡцѣ егѡ; и
 въ единъ день ходеше по високо место, и падна ѡ висѡко и оубисе,
 и посла свои члѣвцы, и рече имъ: идете на край градъ, тамо имать
 една магесница бгѣ нашемъ ваалъ. и неа въпросите да скажете
 вамъ, мога ли ѡздравѣты, или бѣдѣ оумрѣти. ѡидѡха ѡныа
 члѣвцы, и посла бгѣ аггѣла, и рече емъ: иди да речешъ пророкъ
 илю да иде да речѣтъ на царовите члѣвцы, да идать на магес-
 ница, да имъ скаже, да ли че ѡздравѣ црѣ, или хоче умрѣ; и не-
 чѣше да ѡмре; ама зацѡ ѡстави создателя свѡегѡ бгѣа, и ѡиде
 ѡ врага да иска лекъ, за товѣ пресече мѣ бгѣ дни тѣ, и че да ѡмре.
 тиа рѣчи сказаа члѣци пророкъ илю. пророкъ илѣа ѡиде скорѣ и
 пресретма прѣвите члѣвцы, и рече имъ: идете да речѣте црѣ: тако
 глѡлетъ гдѣ вседержитель, тамо где е легналъ на ѡдаръ, нече
 да ѡстане живъ, зацѡ непоиска ѡ создателя свѡего лекъ, но по-
 иска ѡ врага. ѡидѡха члѣвцы и сказаха црѣ, и ѡн ги въпроси:
 каковъ беше члѣвекъ, цѡ ви рече тѣа рѣчь? и ѡны мѣ рекоха:
 члѣвекъ беше космѣтъ, и ѡпасанъ беше с ремикъ. рече црѣ: ѡзвѣ-
 тини илѣа есть; но скорѣ призви педесѣтоначѣлника, и педесѣто
 крѣпкы воины, и поручи имъ: идете и гдѣто найдете, сѣ сила да
 го доведете; и ѡны ѡидѡха и наидоха го на една висѡка гора, и
 рекоха мѣ: члѣвече бжій, црѣ зѡветъ те, да идешъ да го састанешъ;
 и рече пророкъ илѣа: аще есамъ члѣвекъ бжій, да паднетъ ѡгнь ѡ
 нѣа да изгоритъ всехъ васъ, и падна ѡгнь, изгори ги и педесѣто-
 начѣлника. егда почѣ црѣ како погорѣха, паки посла педесѣтона-
 чѣлника. и нѣ воины. Така и ѡны погорѣха, ꙗкоже и прежни.
 паки црѣ посла трѣтаго педесѣтоначѣлника, и нѣ воины; трѣти
 педесѣтоначѣлникъ беше блѣговень и бгѣболзливъ: егда дойдѣ
 тамо, гдѣ беше пророкъ илѣа и станѣа ѡдалѣко, и гологлавъ, и при-
 клони колѣна своа и са слъзами, и рече: члѣвече бжій, молим ти се,
 да не изгорѣшь насъ, ꙗкоже и прежни наши дрѣжина, но пожали
 насъ, и аще самъ хочешъ да прѣидешъ до црѣ; тогда рече аггѣлъ
 ѡ нѣа пророкъ: иди и не бойсе. тогда ѡиде при црѣ и тако бысть,
 ꙗкоже прорѣче пророкъ илѣа. и по смерти неговъ, взиде на

црѣтво дрѣги снѣ ахавовѣ. именовѣ ггоромѣ. Оуслышахте ли блгословѣны хрѣтиане, разѣмехте ли, колико зло есть, конто ходать по самовили и по баснарки. црѣ хозіа бѣше идолопоклоникѣ, незнаваше истинаго бга, и паки недаде мѣ бгѣ да идѣ на магѣсницы, и без време пресече мѣ животѣ. Чтѣ хощеть биты ѿ насѣ, како се нарицаеме православны хрѣтиане, како де сме познали истинаго бга и крѣщенѣ, и освещѣны и мироsаны и потѣм да оставиме всесилнаго бга, и да идеме ѿ врага да искаме поможѣ, коа милость надемсе да получиме ѿ бга? прѣжни елины неимаха законѣ, неимаха ни кой да имѣ скаже, а ние при толико книги, при толико повчѣние, и паки гакѣ слѣпи идеме и покланамесе врагѣ: и въ прѣва заповѣдь заповѣда бгѣ пророкѣ моусѣю, да не верѣеть дрѣгомѣ бгѣ, защо познашь бгѣ, како чать многѣ лжѣ да се нарѣчатъ бѣгове; и хощеть врагѣ да прелащаетъ малѣумни члѣвѣцы, да неможать да познаеть истинаго бга? но хощѣтъ всаки да се поклана бгѣ по своемѣ разѣмѣ на древо и на камене, на звѣри, на птицы: того ради порѣчи бгѣ, да познаваме кое есть бгѣ, иже сотвори нѣбо и зѣмлю, и море, и вса созданіа, и члѣва, и всака животна, томѣ бгѣ подобаеть кланатисе, и на негѣ вса надежда наша да имаме, и за животѣ и за смерть, и за дшѣ, и за тѣло. и вси кнѣги пишеть, како да се покланаме въ трѣицѣ единомѣ бгѣ, и не тѣкмо повелеваеть да се покланаме на лжовны бѣгове, ни мала некоа почѣсть да не сотворимѣ имѣ, тѣкмо на единого и всесилнаго и всемогущаго бга да мѣ се покланаме, и да го почѣтаме, ради чтѣно имѣ егѣ много зло да претрѣпиме, гакѣже рѣче аплѣ павель на коринѣомѣ рѣче: оумертвите ѣди ваши ѿ всаки страсты, блѣдь и нечистотѣ, и злы възжделѣніе, и сребролюбіе, и обадѣние. и пианство, тѣа нарицаютсе идолопоклоникѣ. Такѣже и магѣсницы и баснарки и кои ходать на самовили, и на магѣсницы, и на баснарки. они нарицаютсе идолопоклоницы, конто лають олово, и който вѣрѣать на басѣ, на залагане, чародеаніе, който завезѣать звѣри, и мѣчки и влѣцы, и глѣдать на звѣзди, и завезѣать младѣнцы. кой жѣны нарицаютсе

лекарѣицы, да давають билáвища. които жéны та́ка твó-
 рать, тѣа нарица́ютсе антихрѣстови ѹченицы, бесовски
 слѹзги, прелаща́ють незлобѣвы дѣши члѣвчески. Ѡ безѹмна
 и Ѡ вра́га прелащено́ жéно, егда́ ты еси бгѣ, да имашь сѣла да
 лекѹеши младожéнцы, невидиши ли́ се́бе, ка́ко нѣднóдѣло неймашь
 да бгѣ оугóдно, та́кожде и ты́ нѣкакó неси́ оугóдила бгѣ, и нѣ-
 какó ненави́ди те бгѣ и мрѣзѣтъ на те́бе; тѣ́мю вра́гове те ѡбѣ-
 чаа, Ѡ гдѣ еси́ приáла то́а дáръ да лекѹеши. та се знаетъ, ка́ко
 врачъ ти е даль да лекѹеши, понéже врачъ дае́тъ сво́йма оугóд-
 ницы, а́ще шó прóсать Ѡ не́го. Ѡ гóре те́бе, ѡкаана жéно: на-
 рица́еши се́бе, ка́ко да си хрѣ́ианка, а ты́ си се оуподобѣла вра́гѣ;
 раци́ ми, коли́ко лѣта сатвори́ла еси́ въ пѣ́стѣню, и пости́ла еси́, и
 дарова́ ти бгѣ то́а дáръ да лекѹеши? или́ претрѣ́пѣла еси́ не́кое
 мѣ́чение хрѣ́а ра́ди, или́ сохрани́ла еси́ девство и чистотá вси днѣи
 живота́ сво́его, или́ си билá милостѣвна, или́ странолю́бѣва, или́
 претрѣ́пѣла еси́ оукоризна и досáда на правдѣ? скажи́ и Ѡ ко́е
 добрѣ́детель дарѹва́ тебе бгѣ тогó дáра да лекѹеши. а́ще ли по-
 зна́еши се́бе, ка́ко си грѣ́шна, познай́ добрѣ́, ка́ко Ѡ вра́га ти есть,
 това́ лекѹва́нѣе. Рече́ магесница: а́ще ё́сть вра́шко дѣ́ло ба́нѣе,
 почтó егда́ побáю и ѡздраве́еетъ бо́лни? Ѡ прелащено́ жéно Ѡ
 вра́га, вси верны и невёрны, и вси вра́гове исповеда́ють, ка́ко
 ё́смь въ рѣ́це бжѣ́е члѣ́векъ и живóтъ и смертѣ; егда́ есть и живóтъ
 и смертѣ въ рѣ́це бжѣ́и, ка́ко мо́жешь ты́ протѣ́вѣ сѣ́лѣ бжѣ́и да
 изле́кѹеши бо́лнаго сá твоё лажóвное ба́нѣе? Ѡ неразѹмна и Ѡ
 вра́га прелащено́ жéно, егда́ повелѣ́тъ бгѣ и прѣ́идеть а́ггль бжѣ́и
 да ѹзметъ дѣ́на Ѡ члѣ́векá, мо́жешь ли ты́ никоквѣ́це сасъ твоё
 ба́нѣе да се протѣ́виши повелѣ́нѣе бжѣ́е, да не изидетъ онóа дѣ́на
 Ѡ тѣ́ло? ко́а по́мощь мо́жешь да сотвори́ши ма́ло ва́же и
 вѣ́гленъ, и сѣ́нѣо пла́тно, и черно чѣ́ренъ но́жъ, и бѣ́рвань,
 и врѣ́бово дрѣ́во и дрѹ́ги многѣ́ враговщѣ́на творя́тъ, ко́а
 по́мощь мо́жешь да сотвори́ши на бо́лнаго? но лѣ́кави вра́гъ ви́ди
 вашъ ѹмъ и сѣ́рце, ка́ко нейма́те надѣ́жда на всесѣ́лнаго и вѣ́се-
 могѹ́щаго бгѣ́а, но на вра́га има́те надѣ́жда да ѡздраве́ете, и тако
 показѹ́етъ вра́гъ, ка́ко де творать не́кое лекѹва́нѣе надъ бо́лнаго, да

прелацають васъ да вѣржете, како ѿ баанне исцеле? Рече магес-
 ница: ѿ гда баа, кое сло твора, и азъ име хрѣтово призваа и
 престей бѣы и стѣй безъсребреницы козмань и даманы, и дрѣги
 стѣй имена призваа. Оуслиши прелацена жено ѿ врага: рибарь,
 егда хощеть да зловить рѣби поставлаеть на вадѣца мѣха, или
 чрвьикъ, да се измами рѣба та да погледнеть оу вадѣца та: аще
 не би рибарь нищо поставилъ на вадѣца та, оубоала би се рѣбата
 и побегнала би. Така и ты, жено, творишь, и баешь и име хрѣтово
 призваешь, и престѣи бѣы и дрѣги стѣы, да се небоать члѣцы,
 и побѣгнать, егда имъ баешь: аще ли би ты призваала бесовски
 имена, егда баешь, никой не би пришелъ при тебе да си баешь.
 Вижь добре, оукаанна жено, како еси ѿстѣпила ѿ бга, и ѿ аггле
 бжѣй, и ѿ всехъ светцѣ, понѣже похлѣла еси на име хрѣтова
 и рѣкла еси: гди, ты не можешь да излекъешь, іакоже мене; азъ
 по скорѣ мога да излекъемъ болнаго, и така предала еси дѣшѣ
 свою врагѣ, іакоже рѣкохме. или самовили, или баснаркы,
 или бродницы, или биларе, и конто носать бѣрань на
 себѣ и тиа нарицають неверни и ідолопоклѣоницы, іа-
 коже шнѣа, конто се покланяатъ на много бѣгове, така и
 конто хсѣдаты на много лекарѣ и ищаты лѣкове; попь да ги
 непѣсца оу црква, да имъ недавать ни нафора, ни пречещенѣ, и
 егда оумратъ да ги не опоать, ни помень да имъ не творають,
 ни бѣъ да прѣстѣитъ да мѣ неречать; аще ли некой попь такѣва
 прѣима оу црква и даеть имъ нафора и пречещенѣ и опеваеть ги,
 и шнѣ подобень естъ имъ, безбожникъ и ідолопоклѣоникъ; и аще
 кой дѣховникъ незапрещаетъ, и не ѿлѣчеть такѣва ѿ цркви и ѿ
 пречещенѣ, такѣви дѣховникъ подобаеть да мѣ се речеть слѣпи
 слѣпца водить, и ѿба въ гма выпадають, іакоже рече златѣсть.
 иматъ обичае лекарѣ- ѿтворають дѣкань, и наредаты кѣтыи и со-
 бѣратъ билавица и прѣбера оученицы, и егда прииде некой боленъ,
 а шнѣ незнаа кое билѣ да го напоить, тѣкмо прѣсто билѣ напои
 го, и потечать мѣ зелени пѣни изъ ѣста, и ѿтрово члѣвека, и ѣмре.
 Така твѣориме и нѣе дѣховницы: облѣче себѣ въ ѣкрашенѣе дѣ-
 ховничѣско, капи и раси, и длѣги коси разрешены и широки бради,

и патерѣцы дръжѣме въ рѣце свои и съ великою грѣдиною стоиме посреде нарѣда, и егда прѣнде некой и вопросѣтъ насъ ради некое вѣщь, а нѣе незнаеме не коѣ бѣлѣ да го напоѣме, сѣречь незнаеме коѣи грѣхъ, со щѣо мѣжетъ да се исцѣлѣтъ; ꙗкоже рѣкохѣме, неимать дрѣги грѣхъ повелѣикъ, тѣкмо консе ѡрѣчатъ, ѡ хрѣтѣанска вѣра, и послѣди егда се покаеть и прѣидеть ꙗки на хрѣтѣанска вера, имать запрещѣние .̄. лѣта, да дръжить канѣнъ, и по ̄. летъ да се прѣчѣстѣтъ. На това подѣбие и самовѣли, и броднѣцы, и магеснѣцы, и коѣи то хѣдаты на ныхъ и ищаты ѡ нѣхъ лекъ, онѣи са сѣ ѡрѣкли ѡ хрѣтѣанска вера: с нѣхъ нѣкако да се несобѣраме, далѣко да бегѣме ѡ нѣхъ, ꙗкоже ѡ вѣрага, и нѣкако да ги непѣщаме оу цѣркви, и егда оумратъ ни ѡпѣло, ни поменеть да нѣмъ нетвѣриме, понѣже есѣ проклѣты ѡ стѣаго собѣра, ѡ р̄ и ѡ стыхъ ѡцѣы; аще ли прежде смерть покѣютсе, да ѣмъ се далѣи запрещѣнѣе ̄. лѣта, и да прокленать магии, коѣи то сотворѣли, и ктѣомъ нетвѣрять, и по .̄. лета да ги прѣчѣстѣтъ. Така подѣбаеть намъ дѣховнѣческо и поповство (sic) велико вѣнимѣние, и да испѣтѣвеме такѣва вѣщи, понѣже правѣдны сѣдѣа хѣщеть да испѣтѣтъ насъ, ради ныхъ; и да возмѣжемъ съ дерзновѣние ѡвѣщаты правѣдномъ сѣдию, емъ же слава во вѣки вѣковъ амѣнъ.

Вторѣо слѣво ради магеснѣцы ѡ различнѣхъ кнѣги собранѣо.

Егда бѣше апѣль пѣтаръ по мѣръ, оучѣше нарѣда и крѣщаваше ги во име хрѣтово, и бѣше некой магеснѣкъ, ѣменемъ сѣмонъ; и кадѣ пѣтаръ оучѣше, а сѣмонъ ѣдеше по пѣтра, и говорѣше на члѣвѣцы те: неслѣшайте пѣтра, щѣо оучи васъ; мѣне да вѣрѣете, азъ есмь бѣгъ, и творѣше прѣ^а нѣхъ магѣи и прѣлащаваше нарѣда; и далѣко бегѣше ѡ пѣтра. и рѣмскы кѣсаръ клѣвдѣа разбрѣа, како сѣмонъ прѣлащѣва нарѣда, и посла члѣвѣцы: аще гдѣ наѣдите сѣмона, да го ѡковать сосъ желѣзо, и да го доводѣте. егда го доведѣа прѣ^а цѣра, а ѡнь, лѣкави врагъ, и цѣра прѣласти с ѣгови магѣи: до гдѣ хѣщеше да го погѣби^т, а ѡнь почѣ и направи едѣнъ ѣдолъ, и поставѣ го мѣждѣ два мѣста на тѣверѣадскѣю рѣка

и написа на їдола, и тако рече: сей їдоль ёсть симонъ бгѣ стѣмѣ. и пётарь оучеше въ антиохію, и въ една нѣщъ гвѣи мѣ се хртѣсь въ снѣ и рече мѣ: востани пётре да идешъ въ рѣмь, и тамо потрібно есть твоё поучѣние. егда ѿиде пётарь въ рѣмь, и почѣ да ѡчѣи людіе, егда видѣ симонъ, така и нехотѣ молчати и да покриеть свою глѣбѣ, но ходеше по градѣ и говореше на людемъ: почтѣ ѡставиете мѣне и послѣшахте пётра; що лаже васъ, можеть ли пётарь іакоже мѣне да твори чѣдеса? тогда станѣваше змѣа; иногда іако коза, и іако врана, и іако шрель, иногда вѣхождаше въ огнь и несагареше; и така прелашаше людіе. пётарь молѣшесе бгѣ, да го погѣбитъ таковаго прѣлестника. видѣ симонъ, како не можать да прѣйдать неговите лѣжи при пётра, оумсли да воздвѣгнеть мѣла въ градѣ, да ѡбитъ пётра. въ единъ дѣнь, сатвори вѣнепъ ѿ дафѣнъ, и постави го на свою глѣву, и взѣде на ёдно ёличско капѣще, и велики глѣсь рече къ нарѣда: ѿ мѣжне рѣмьскы, како преластѣхтесе ѿ пётра рѣбара и ѡставихте мѣне и мѣе їстинное ѡчѣние, тогѣ рѣди и азъ данасъ да прѣзовемъ мой агѣли да ме оузмѣть, да ме занѣсать на нѣбо при ѡца мѣего, и тамо хѣщемъ васъ мѣчѣти іако пристѣпницы; и непослушѣхте моё право оучѣние. така рече и плесна рѣце своѣ, и почѣ да возхѣдѣть на нѣбо, и бѣсове держѣхѣ ёгѣ. тогда вси людіе возопѣша: днесъ видѣохме, како великъ богъ есть симѣонъ. тогда пётарь станѣ на молѣтва и рече: гдѣи исѣ хртѣ бжѣ мой, недаждъ да се саврѣшѣтъ вѣла вражѣа, да не до кѣнца преластѣтсе незлобѣви нарѣдъ; така рече и погледѣнаха на гѣре, къ симѣона, и рече: вамъ глѣю, бѣсовскы слѣги, запрѣщѣемъ вамъ, въ їме гдѣа исѣа хртѣа, егѣ же азъ проповѣдѣемъ, кѣтомѣ да не дръжѣте симѣона, но тоа чѣсь да го ѡставите. така рече пётарь, и бѣсове оубѣашесе и ѡставѣха симѣона и побѣгнаха; тогда ѡкаанныи симѣонъ паде дѣле, и предаде лѣкавою свою дѣшѣ врагѣ и бѣсомъ, и поѣде въ вѣчнѣю мѣкѣ.

И дрѣги магѣсникъ бѣше въ ѡстрѣвъ пѣтмо, їменемъ кинофѣтъ, и много магѣи творѣше, и прелашѣваше людіе, и поклонѣнаха мѣ се, іако бѣгѣ. и ѿиде при негѣ іѡаннъ бѣгѣсловъ, и рече кинофѣтъ:

видиш ли, ѿванне, какъва чѣдеса азъ твѣримъ, и скѣкналь оу морѣто да премицаеть нарѣда: и запрети ѿваннь на бесовѣте и ѡставиха го, и ктѣмъ неизиде кѣноуѣ ѿ морѣто.

И дрѣги магесникъ бѣше, ѿменемъ киприанъ. и прииде при него единъ юноша и рече мѣ: мѣлимтисе киприане, и да ти дадемъ, що ѿскашь: една мома возлюбихъ, и ѿскамъ да а зѣмемъ, а ѡна не хоче да пристане; рече емъ киприанъ: това е лесна работа, негрѣжайсе за това; посла киприанъ едного лютаго бѣса да идеть да сотвори дѣвица да пристанеть за юноша. ѡтѣде бѣсь и принесе ей глѣ помѣшленѣе, а ѡна стана на молѣтва, и почѣ да се крѣтитъ, и молѣше се бѣѣ и така нарѣждаше: гдѣ иѣсе хрѣте бѣже мѣи, создателю мой, да ѡиде ѿ мене това глѣ помѣшленѣе, да не возрадѣтсе врагъ ѡ мнѣ; и побегна врагъ, и до трѣти пѣтъ прѣхѣждаше и приноси ей глѣ помѣшленѣе; а ѡна сѣ молѣтва ѿгна го, и ѡиде врагъ при киприана, и пожалѣ мѣ се и рече мѣ: ѡ киприане, азъ колико дѣвицы сотворихъ та се ѡженѣха, колико жени раздѣчихъ ѿ мѣжие, и колико сотворихъ и станѣха блѣдны, колико сотворихъ и братъ брата оубѣ, и братъ на сестра прѣиде, а таа излиана дѣвица никакѣ неможѣхъ да а ѡбрѣнемъ оумъ да помѣсли за женѣтба. тогда киприанъ оукорѣ егѣ, како неможѣ да сотвори ни една работа, и посла киприанъ и дрѣгаго бѣса посилаваго: прииде и ѡнь при дѣца, и принесе ей глѣ помѣшленѣе, а ѡна же сѣ молѣтва и сѣ чтѣнаго крѣта и него ѿгна, и ѡнь поиде при киприана; и излѣзе и трѣты бѣсь и рече: киприане, послѣ мене: азъ мога а ѡбранѣти; и рече мѣ: иди. и претвори се врагъ како баба, и прииди при дѣвица и рече излиана: ѡкѣде идешъ бабо? ѡна рече: ѡдалѣко идемъ; и рече ей дѣвица, почтѣ толико трѣдиласе старѣце? рече баба: почѣла самъ, како ѿмашь многѣ грѣжа и доидѣхъ а дте разговѣримъ; рече излиана: добре си дошла бабе. рече баба: чѣла самъ како неискашь да се оженишь, да ли е ѿстина? та ѡстарѣхъ, това ѡще несамъ чѣла: мома да не ѿска да се ѡжени; бѣѣ ѡстави ѿ адама да се женѣтъ члѣвѣцы, да се плѣдитъ свѣтъ; излиана рече: бабо ако си дошла ѿ бѣга, да ме оутѣшышь добре, аще ли си дошла да ме прѣластѣтъ, и прекрѣстѣсе и рече: гдѣ иѣсе хрѣте сѣне

бжїи, помилѣи ме! тогда тако димъ исчезнѣтъ баба, и невидесе. и собрѣхасе и тритѣ вразы и ѿидоха при киприана, и сказаха емѣ, елика пострадаха ѿ иѣлиана дѣвица и рекоха: ѿ киприане, и ты бы побегналъ ѿ таковае дѣло страшно: егда приближиме се при неа, она станѣваше на молиѣтва, и сатвараше крѣть на себе, и тако ѿгнь изхождаше ѿ оустѣ ей и спалаше насъ; и нападе на насъ страѣ и трѣпеть, и побѣгнахмѣ. егда оуслѣша такваа словеса киприанъ мѣдарь бѣше, помѣдарь ѣще станѣ, и въ многѣ размилѣнїе прїиде, и помисли, каква ни една сила неима врагѣ противѣ чѣнаго крѣта, и колико книгы имѣше за магїи, собрѣ гѣи и постави гѣи на ѿгнь и изгорѣха, станѣ и поиде при епискѣпа ѿнома, и всѣа сказа емѣ, како дѣвица иѣлиана победѣ всѣа сила вражиа сѣ чѣнаго крѣта. епископѣ же многѣ поучивѣ егѣѣ и ѿпѣсти, и ѿиде и собрѣ пепель, що бѣха изгорѣли книгите, и посивѣа своѣ главѣ, и сѣ слѣзѣми ѿмиваше своѣ лице. заѣтриа воставѣ ѿиде въ црѣковь, бѣше великаа сѣбота, и ѣслиша прѣво слово: хрѣтѣс искѣпиль ны естѣ ѿ клѣтвы закона, бѣстѣ насъ ради клѣтва, и пророчѣство оуслѣша: виждѣ гдѣи и непремлѣчи, гдѣи не ѿстѣпѣи ѿ мене, и сѣ ѣтрокѣ егѣже избрѣахѣ. егда така ѣслѣша киприанъ, бѣлше оукрѣпѣсе на вѣбра и сподобѣсе стѣе крѣщение, по трѣты дѣнь и на дѣакоństwo ѣстѣсе, по едино лѣто и сѣщенство сподобѣсе, и толико чѣдѣнь и страшенѣ бѣстѣ на всѣа сила вражиа, и послѣди и епискѣпѣ станѣа.

Гдѣ сѣть ѿниа безѣмны члѣвѣцы, коїто говорятѣ: магїиа ми е сотворѣнь и не раждамѣ, а дрѣги каже: магїа ми сотворѣна и ѣмираюѣ ми дѣца, а дрѣги каже оу каще имамѣ магїи, и неїде ми рабѣта напредѣ, а дрѣги каже ѿ магїиа нетраа ми добицы. ѿ безѣмни члѣвѣче! сотвораѣшь себѣ магїи: видѣть врагѣ ваѣшѣ ѣмѣ прѣлащѣны и како неїмате надѣжда на всесїлнаго и всемогѣщаго бѣга и прїидетѣ врагѣ и рече ти, и наѣчи те, како да имѣть магїи ѣ кащи. после те да идѣшь на магѣсница да те видѣть, и ѿидѣть врагѣ тапнеа наѣчитѣ да ти скаже, како ѿнь те прѣжде наѣчи, и рече ти магѣсница: иди тамо и тамо ѣ кащи да копѣть, магїимѣть, и ти идѣшь, та найдѣшь неѣщо и тогдаи врагѣ ѿмѣтъ ты ѣчитѣта

ти се видить, како дѣкаси нашель магіа да те ѻверить, и пака рече ти магѣсница: ѡнсица члѣкъ сотвори ѣгы магыи, а ты вѣрбешь врага, и почнеши да ненавидишь ѡногова члѣка; егда те познаеть да го послѣша замалкъ, и многѣ ти привѣси: егда видить врагъ малоумень члѣкъ и вѣрбеть магии, велика радосѣ иматъ врагъ за тогова члѣка, аще ли когѣ члѣка познава, како невѣрбеть магии, на него не може да се фаве магия; магіа прилеплатеся на грѣшнаго члѣка: аще хочешь да се побойшь ѡ магия, буди милостивъ, щедарь, крѣтокъ, не воздай зло за зло, прощавай кой ты нешто досадить недръжь паметоглобие на срѣе свое, буди страннолюбець, нищолубецъ, сотвори въ домъ свой страннопріемлица, да прѣбирашь нищы и ѡбоги, тако же въ лѣзе поставить плашило, да се боать звѣрии да не приходать, така и въ кой домъ иматъ страннопріемница, и често выходать и исходать нищы и ѡбоги, тамо врагъ бойсе да пристѣпять, бойсе ѡ плашила, плашило нарицаетсе страннопріемница; блженъ члѣкъ кой сотвори такова плашило въ домъ свой: той члѣкъ ѡ вси людѣ будетъ похвалень, но и агглемъ се радѣа таковоу члѣкъ, тамо гдѣ се почитаетъ хртось, тамо вси стѣи радѣютсе; кой члѣкъ хрта почитать, който иматъ страннопріемница ва домъ свой, іакоже рече хртось: странень бехъ и ваведѣсте ме въ домъ вашъ; блженъ члѣкъ кой взведе хрта въ домъ свой; да ти скажемъ и дрѣго ѡтешение: егда познаешь, да ти е сотворена магіа, тогда да непоставлаешь тогѣ и ѡногоу, но да речешь: блгодаримъ бга и речі: ради мой грѣхъ приде ми тоа зло на мене, и смирисе, и покайсе, и аще ты приде некое зло или ѡ видимо, или ѡ невидимо, за все да блгодарить бга, да речешь: блгодаримъ бга и за това. егда така творишь, тогда ударишь врага съ капеница по глава, а егда ти приде некое зло, а ты плачешь и тѣжишь, тогда се врагъ радѣе, егда се радѣешь въ скорбы, тогда плачеть врагъ; егда тако будемъ твориты, и бгѣ будеме оугодити и прѣво нбное можеме полѣтиты, ѡ хрте исе гднемъ нашимъ, емъ же слава подобаетъ, чтѣ и поклонение ѡцѣ и снѣ и стѣмъ дѣхъ во веки аминь.

Слѣво Г, ради магесницы, и самовили и баснарки, и залаганье и бродницы и баанье.

Пишетъ въ книга нарицаеме ламѣайкъ, како бѣше единъ члвкъ бѣсень, и приведѣха го при една пѣстина жителнаа, и помолисе бгѣ, и изгна бесъ ѿ члвѣка, и стѣи ѿцѣ запретѣ бѣсѣ и рече мѣ: запрещаем ти, лѣкави враже, право да ми скажешь, ѣ мѣката кой дѣши помногѣ имать, да ли мѣжѣе, или жѣны? рече врагѣ: помногѣ жѣны имать ѣ мѣката; и рече ѿцѣ: неверѣем те лѣкави враже: жѣны нестрѣжати пѣтища да ѣбиваать и да ѣбирати члвѣцы, или да ходати са баранѣ да краднати; како да те вѣрѣемъ, враже, како да имать по многоѣ жѣны ѣ мѣкате; рече врагѣ да ти скажемъ, ѿче, почто ради помногѣ ѣса жѣны ѣ мѣката: не имъ арѣсова това лице, което имъ бгѣ дарова, но поставлать белѣло и червилѣ, и пременятсе оу красни премѣны, и поставлать на себѣ сѣребро и златѣ, и колико ѿни ѣкрашаються, толико нѣе бѣсове радѣемесе, понѣже многоѣ члвѣцы прѣлацають; и коа неимать да се премѣни, а тѣмсе смѣать на дрѣгите; а който ѣса бѣзѣчѣдны, а тѣа ги ѣкоряють и ѿсѣждають; егда се двѣ скарати, една дрѣга до смѣрть непроставаать, егда имъ ѣмреть чѣдо, или сорѣдникѣ, ѣзлати на бѣа и тѣжати и плачати до смѣрты, и ѣскати лѣкове да раждати мѣшки деца. ѣкоже рекох ти, ѿче, велика радѣсть има нашъ господарѣ велзевзль на магесницы жѣны: егда ѣмреть некои магесница женѣа и принесемъ дѣшата ей ѣ пеклото, и почитаетъ а нашъ господарѣ велзевзль, и поставити а въ преиспѣдна ѣдова и тамо гдѣ са ѣллинскы бѣгове и ерѣтыци, тамо гдѣ ѣсть и предѣтель ѣюда; такваа пѣчѣсть творити нашъ господарѣ на самовилы и бродницы, и магесницы, и ѿбаалницы, и поставлает ги гдѣ ѿгнь неѣгаснѣеть, и червѣ неѣмираать, и толико ѣгодни са намъ магесницы, ѣще що имъ рѣчѣме послѣшаать насъ: егда имъ покажемѣ некои лѣкове и бѣрѣанѣ, или дрѣгое некое зло да сотворати, ѿни ѿ насъ подобре сотвѣраать злото—нѣе мало имъ покажемѣ, а ѿни на многоѣ разѣмѣвають, и велика пѣмощъ ѣмашѣ ѿ нѣхъ, и всѣа наши рабѣты велики ѿни соврѣшають, и многоѣ по-

мощь имаме ѿ магесницы. ние рекохмѣ да ги наѹчимѣ, а ѡни похитры станѡха ѿ насъ, и ние бѣсовѣ оуболахмѣ ѿ магесницы жѣни, понѣже ѡни многѹ неглобѣви дѹши прѣлащѡють и прѣведать ги при нашего господѣна; колико мѹжѣе ѣмать ѹ мѹката, повѣе есѡ ѿ жѣны прѣлащѣны, нѣжели ѿ дрѹги грѣхѹ, така ние ѹчимѣ жѣнитѣ. догдѣ са млѡди да се накѣтѡтѣ и да се прѣменѹвать да прѣлащѡють неглобѣвы дѹши, егдѡ се застарѣѡтъ, ѡни стѡнать магесницы, и стѡнать люты и сръдѣты, почнать да кльнѡтъ и да се закльнѡвать, и да непростѡють ко(и) имѹ нѣщо согрѣшѣтъ. Такѡва словеса рѣче врагѹ ѡномѹва дѹховникѹ, и невѣдимѹ бѣсть. и азѹ помногѹ зѣмли ходѣхѹ, и несамѹ видѣлъ толико многѹ магесницы, кѡто оу тѡа наша зѣмля бльгѡрска, и самовѣлы и бродницы. по дрѹги землѣ имать дрѹги грѣхове, но лѣсно прихѡдять на покаѡнѣе, понѣже неимать потѣшки грѣхѹ, егдѡ се ѡвержѣтъ члѣвѣкѹ ѿ хѡ; кои се ѡрищѡють ѿ хрѣта бога? самовѣлы и бродницы и магесницы, и коѣто хѡдять на нѣхѹ, и ѣскать лѣкове ѿ нѣхѹ; тѡа сѡ прѡтивницы бжѣѣи, и бѣзѣбѡжницы ѣдоло поклѡвницы: такѡва, егдѡ се покаѡють, такѡва покаѡнѣе да покажѡть, да се ѡрѣчатѹ ѿ злы дѣли и враговщѣны, ѡко же ѡрекѡхасѣ во врѣме крѣщѣнѣе своѣ, и да прокленѹтъ магѣѣи, и самовѣлы, и бродницы, и баснѡрки и всѡсака билѡвища и васѡка ѣнѣе вражко начинѡнѣе; егдѡ такѡвае покаѡнѣе сотвѡратѹ, и до врѣме да имать запрѣщѣнѣе, и тѡгда да ги прѣѣметѹ попь оу прѣва, да имѹ даде нѡфора и прѣщѣнѣе.

Слово дѣ ради злы жѣны.

Помислѣхѹ да сѣднемѹ да напишемѹ, колико враговщѣны твѡратѹ жѣнѣ ради чародеѡнѣе, и воспоминахѹ прѣмѹдраго соломона, понѣже и ѡнѹ почѣ да испѣшетѹ колика враговщѣни ѣмать жѣни и неможѣ да испѣшетѹ, и рѣче: ѡче коѣ можѣ да прѣпѣшетѹ песѡкъ мѡрскы, ѡнѹ можѣтъ да прѣпѣшетѹ и жѣнскѣ враговщѣны; и азѹ помислѣхѹ, егдѡ прѣмѹдрыи солѡмонѹ оубоасѣ ѿ жѣнскы враговщѣны, и азѹ пристѡнахѹ писѡти, тѣмко хѡщѹ да рѣкѹ ради злы жѣны; неимать дрѹго нѣщѹ посло ѿ злѡ

жѣна: гла жѣна самѣшнѣ ѡчи извади; гла жѣна премѣдраго соломѡна преласты; гла жѣна прекраснаго іѡсѣфа на правда ѡсѣди и въ темници затвори; гла жѣна лѣкава іезавель навѣѣа на сомѣрть предаде; ѡ гла жѣна пророкъ илиа криеше се по гора; гла жѣна предитѣча іѡанна крѣтитѣла ва темница посѣче; гла жѣна прѣпа еудоѣа ѡбщаго вселѣнскаго ѡчитѣла нищѣлюбѣваго іѡанна златѡвста ѡ престѡла изгна, и на заточѣніе посла. гла жѣна прѣа не боитсе, сиѣѣника не срамлѣетсе; аще есть богата, нікого не боитсе; аще ѣсть спромаси, всѣакаго оукорѣѣ и присмиваетсе. —

И имать нѣкой ѡ нѣхъ и говорать: пѣть прѣсти бгѣ ѡдѣлѣать. ѡ лѣкаво дерзновѣніе, ѡ ѡста хлѣна и незаграждѣна, ѡ гизикъ сквернѣ, како возможѣ таквѣа горки и хлѣни рѣчи да изрѣчѣ на создѣтѣла бга? ѡ гди, славимъ твоѣ долготерпѣніе, како тоа часъ непогѣбѣ такового хлѣницѣ; ѡ землю, како терпѣніе и непоглетнѣ іакоже даѡана и авирѡна такваа хлѣница; ѡ нбо, како непѣщѣ ѡгнь савѣше, іакоже въ дны іили пророкъ, да изгѡритъ таквѣа хлѣница; ѡ камѣние, ѡ древе, ѡ истѡчницы, ѡ езера, ѡ море, ѡ всѣа здѣніе бжѣе, како стрѣпехте, да се рекѣтъ таквѣа нестрѣпени хлѣи на создѣтѣла вашегѡ; ѡ крѣчени врази, ѡ бгѡмирскы досадѣтѣле, ѡ антихрѣстови ѡченицы и адови наследницы, пѣть пѣрсти рѣче бгѣ надвѣва. ѡ безѣмна и несмыслѣна жѣно, кой создѣде тѣа пѣрсты, и како возможѡша тѣа пѣть пѣрсты да ѡдѣлѣать создѣтѣлю свѡемѣ; ѡ безѣмни жѣны и несмыслѣни, снижнхте бжѣтво и похлѣхте на всемогѣщаго бга, а враѣа похвалхте: да не вмѣнѣтъ бгѣ вѣше безѣміе; такоvimъ велико покѣаніе требѣть да бѣ се сподѡбѣли милѡсти бжѣю и члѣвеколюбіе многѣтерпѣливомѣ бгѣ нашѣмѣ слава чѣть и поклонѣніе въ вѣки вѣковѣ амѣнь.

Слово ѣ похвално, дѡбры жѣны.

Вчѣра многѣ оукорѣхме глѣте жени, понѣже така есть прилично, глѣте да се оукоравать, да се неѣмножавѣать, и добродѣтель вѣсѣгда подобѣеть похвалѣты: неѣкорѣетъ писаніе нарѣдѣ

всѣ жены, но ѡкоряеть който творять зло. Ѡ женѣ бисть клѣтва и въсемѣ мирѣ ѡсѡжденіе, Ѡ женѣ паки бисть въсемѣ мирѣ бл҃го-словеніе, оуслыша ева: въ печѣли родиши чѣда, оуслыша двѣца маріа: радѣйсе ѡбродованаа гдѣ с тобою; и жени бѣша мѣроно-сѣпы, и стрѣжѣхѣ грѣба хрѣтова, и аггла сподобѣшасе видѣти и бѣша проповѣдницы въскрѣніе хрѣтово, и помногѣ жены про-сѣаша въ постничѣство, преподѣбно и праведно поживѣша и бг҃ѣ ѡгодиша, и дрѣги многѣ жени мѣжествѣно подвизѣшасе и хрѣта ради крѣвь своѣ излѣаша, и мѣченичѣскы вѣнчани бѣша, и много жени бл҃гоговѣны, и бѣша нищюлюбны; и самѣ апо-столь петѣръ похваляеть нищюлюбивою заградѣ и нищюлю-біе ради воскресенна Ѡ мѣртвихѣ, и рече ей: востани заркѣдо, тебе ради плачуть сѣроты и вѣдовицы, нищи и ѡбоги неостав-ляютъ тебѣ да те глѣдять мѣртвѣ, но востани, ѡще да ѣмѣ послѣ-жѣишь, ѣще да творишь милостѣна. такожде и превомѣченица ѡекла, Ѡ ег҃. годѣны последѣва аплѣ павла, и до старѣсты аплѣтосьскы проповѣдѣваше име хрѣтово; аплѣ павель пѣшетъ къ ко-ринѣѣномѣ, г҃и глава въ пѣрвое послѣніе, како последѣвахѣ емѣ акѣла и жена его присѣла, и ѡны апостѣлскы проповѣдѣваха, и дрѣги многѣ жени благоговени и богѣты оугодиша бг҃ѣ, ꙗкоже и меланѣа римлѣнина: ѡстана ей Ѡ родѣтеле свои. бѣ. хѣладѣ жлѣтицы, и все раздѣде ги на нищимѣ и ѡбогимѣ, на сѣроти и вѣдовицы и по цркви, и самѣ затѣори въ една тѣсна кѣлиа, и въ ѣ. часѣ адѣше хлѣбѣ и водѣ пѣеше, и тамѣ предѣде дѣшѣ свою въ рѣце бж҃ій. И дрѣги жены оудержѣа црѣтво, ꙗкоже прѣна сѣсъ сѣна своѣгѣ констанѣдина, и собрѣахѣ ѡ-ми собѣръ тѣѣ. ѡцы и проклѣха иконобѣрцы, а който поклонѣютсе на чтѣныѣ иконы, тѣа нарѣкоха правослѣвны хрѣтиане; и по смѣрти црѣа аркаѣдиѣ ѡстави. д. цѣрки: пѣлхѣрѣа, халкѣа, аркаѣдиѣ, марѣа и единаго сѣна на ѡсьмѣ лѣта, ѣменемѣ ѡѡдѣсиѣа, но сестрѣ ѡѡдѣсиѣѡва пѣлхѣрѣа неѡженѣсе, но ѡдаржѣ црѣтво, донѣлиже прѣиде ѡѡдѣ-сиѣа на возрѣастѣ; бѣше пѣлхѣрѣа ѡг҃. лѣта, егда оустроѣше црѣтво. такожде и црѣпа ѡѡдора оударжѣ црѣтво, и собрѣа собѣръ па-триарха мѣѡбѣдиѣа, и проклѣха койтѣсе непокланѣютъ на чтѣныѣ ико-

ни, и така оутвердѣха права славие. видите ли, колико добры жени и блгодѣивы бгъ оугодиша, тѣа въ нѡвемь блгодеты бѣша; а въ старѣ закѡнь многъ добры и бгъоугодны жени имѣль, ꙗкоже авраѣмова жена сара и ісаѣкова жена ревека, ѧнна ѣты бѣы и сѣсана и анна мати пророка самѣла, ꙗкоже рече хртѡсъ ѿ лѣки стое еѡлае глава д. поистина глѡ вамъ, ꙗко много вдовѣцы бѣша въ дны илины, егда заклѣчѣсе нбо на трѣ лѣта и шѣсь месецы и бѣсть глѣдь по всеѣ землѣ, и ни къ единь посланъ бѣсть илиа, тькмо ва сарѣфѡхъ сидѡнскѡю къ жени вдовицы. Слипите, какѣи жени добры имѣло и въ старѡ време, ꙗкоже и прѣжде рекохме, и въ старѣ закѡнь и въ нѡваго просѣаша и бгъ оугодиша, и вьсѣгда хоще имѣти добры и бгъоугодны и блгоговѣни жены: ꙗкоже сребро и злато сокрьвѣно есть, така и добры раби хртѡви многъ имѣть покривѣни, тькмо единь бгъ знаеть ги, а глѡба не може да се скрѣить. тогѡ ради, да радѣме, добро да тѡрѣме и бгъоугодно да живѣеме, да се сподѡбѣме и вѣчни живѡть полѣчѣти; бгъ нашемъ слава чѣть и пѡклонѣнне во веки вѣкѡвъ амѣнь.

Слѡво. ѣ. ради жени и мѡми.

Мѣа ізліа, кс, полѣчѣнне ради оукрашѣни жени и девицы, како да живѣать.

Подобаетъ, жени и девицы да глѣдять на стѣю бѣж, како поживѣ на тоа стѣ смиренѡ, крѡтко и блгоговѣно, и не тькмо да си криать лицѣто ѿ мѣжѣе, да ги не глѣдять, така ѣска и да се срамѣва да не се смѣль, и да не дѣмать смѣшны рѣчи, и да си затѣснать оушите, да не слѣшать глѣ дѣми; слипите вѣе, що се нарицаете девицы и имѣте телѣсна чѣстѡта! не тькмо коѣто имѣть телѣсна чѣстѡта нарицають чѣсты, но коѣто имѣть дѣшевнаа чѣстѡта, тѣа нарицаютьсе чѣсты; что хощеть да речеть чѣстѡта телѣсна и чѣстѡта дѣшевна? прѣва чѣстѡта дѣшевна есть с мѣра ꙗстѣе и питѣе, втѡра чѣстѡта воздержанѣе ꙗзѣка: неосуждаѣи нѣкого, неклеветѣти, нешбѣтовѣти, не прислѣшавѣти, не лѣгати, не празнословѣти, недрѣжати пѣзма, не дрѣжати глѡ на срѣе, не давѣти глѡ за глѡ ни клеветѣа за клеветѣа; егда имѣть тѣа добрыни,

що сме рекли, тогá е почтѣна, тогá е оукрашѣна, тогá е пременѣна.

Оуслышите вѣе мѡми, услышите вѣе жѣни, что говорить апль павель въ ѳ глава къ тимоею пѣрва послáние, тако рече: хоца оубо да моли́тва твѡратъ мѡжи на всáкомъ мѣсте, возде́ате рѣще своѣ бѣзь гнѣва и размишлѣнѣе, тѣмже и жѣни въ ѳкрашѣние лепѡтомъ сá стидениѣмъ да ѳкрашаю́ себѣ, не въ плетение влась, не злато и сребро, или́ рѣза мно́гоцѣна, но ꙗкоже подобаетъ жѣнамъ обещаваю́щимсе блага́честию дѣли блги; жѣни въ безмыльвие да ѳчатсе съ васáкимъ покорѣниемъ; жѣнамъ неучѣты повелѣваю, ни владѣти мѡжѣ своемѣ, но бѣты въ безмѡлвие: адáмъ прѣжде создáнь бѣсть, потѡмъ ева, жѣна преластѣсе, и въ престѡпление въпаде; чѡхтели ꙗ́ко оучѣть апль: жѣни и мѡми да не украшаются сá злато и сá сребро, и бисѣромъ и мно́гоцѣны оде́жди, но да сте честви и почтѣни, и съ добрѣми дѣли оукрашѣни; що хоцеть да се рече́ть, егда поставляете грѣвни на рѣще? егда простирае́шь рѣще своѣ на милостива и дрѣги добри дѣли творѣшь, тогда носѣшь златны грѣвны; егда слѣшашъ законъ и боѣшьсе бга, тогда носѣшь златны ѡбецы; егда неосѣждае́шь, неклеветаетъ, ни кльнѣшь, тѣгда носѣшь златны герданы; егда воздрѣжишь ѡ сластолюбие, тогда носѣшь позлатень поась; егда оустроае́шь домъ своѣ блага́честно, тогда носѣшь мно́гѡцѣны премени; егда соверши́шь заповѣди бжѣй, тогда да рече́шь: това бехъ длѣжна и това творѣхъ, дрѣго ни́що добро не са сотворила. егда така сотвори́шь, тогда покриваетъ главѣ твою́ сá свѣлено забрада, тогда те покриваетъ блага́ть бжѣй, тогда твѡй мѡжъ славень бѣдетъ междѣ наро́да с тобою. Оуслышите вѣе ма́йки, коѣто ѣмать мѡми, ꙗ́ко прилѣче да ги оучите, да се оукрашаю́тъ сá дѣховно оукрашѣние, сѣрѣчь да ѣмать на себѣ блага́говѣнство, вѣра и наде́жда на всѣсилаго и всѣмѡгѣщаго бга, и да се смираю́тъ, и да се срамляю́тъ, и да есѣ оукрашѣны и пременѣны сá добрѣ дѣли, и да не говорѣте празнослѡвие и смѣшни рѣчи, и да не кльнѣте, и да се не заклина́йте и да не ходите по самовѣли, или по басна́рки, или́ да залага́те, или́ да ѡтвара́те

книгы на по́па, или на хо́ца, или на бѣла, или на биларе; кой ѡтвара еѣлие на по́па три годи́ни да се непрече́сты, и то́а по́пъ да не попо́ва, ꙗкоже рече́ стѣи́и иоаннь златоѡсть. ꙗкоже ре́кохме, да не глѣдате, да се оучите ѿ ѡнѣа жѣни и мо́ми, що ѡбичать на то́а свѣтъ да ходать пременѣти и взмѣни, амá на ѡнай свѣтъ хощать да са дрѣпави, и го́ли, и гнѣсны, и грѡзны; и ѡнѣи който са често измивáли, чѣсто оу бáна ходѣлы, и тѣрãли меризмѣ на се́бе, тáмо хоща́т да смарда́тъ, и да са грѡзны, и що са носѣли срѣбро и злато на се́бе, тáмо щáтъ да стáнать змиѣи лю́ты да ги гадат, по раце́те, да имь глѡждать прѣстите, да им се оувива́атъ ѡколь шѣлата, да имь оула́затъ оушнѣте, да имь ходать по ѡобразете, да им се завѣва́атъ ѡколь снага́та, кáто по́лсь; то́ва тако че да имь бѣдетъ, защо́ непогледна́ха на прѣвнѣте жѣни и мо́ми: не ли́ сáра авраáмова женá толи́ка бѣше богáта.
Гди, за́що не рече́ писáние, кáко носеше́ сáра на себѣ зláто и срѣбро, и да е ходѣла измивѣна и накѣтена, амá рече́ писáние, кáко самá готвѣла и самá мѣсила, и слѣгѣваше на гѡстие; ако би бѣла пременѣта и накѣтена, кáко бѣла слѣгѣвала; тáкожде и но́йна снаха́ ревѣка, женá исаáкова, тáкожде и анна ма́ти самоѣла про́рока, а не сá червѣло и белило, и зláто и срѣбро, и мно́гоцени дрѣхи оукрашѣни. женá дрѣги грѣхъ да не чинать, тѣкмо да носить злато и срѣбро и хѣбави дрѣхи, и да тѣрãть червѣло и белило, то́ва имь со́сѣва да ѣдатель оу пеклѡто. ꙗкоже ре́кохме прѣжны жѣни неѣмаха срѣбро и зláто, тыи да се оукрашаю́тъ с него́ и да ѣдатель, и да пѣа́тъ, но дава́ха го на ни́щамь и оубѡги. емѣже сла́ва подобáеть чѣтъ и поклонѣние ѡцѣ́и и снѣ́и и стѡмѣ́и дѣхъ и ны́нѣ и присно, и во вѣ́ки вѣ́ковъ аминь.

Слѡво ѿ ѿвѣа кни́га иѡвла¹⁾.

Послѣша́йте блѣгословѣны хрѣтиане, что рече́ писанѣ ра́ди праведнаго и богáтаго иѡвла, коли́ко сто́ка ѣмаше, говѣда и ѡвцы, и ками́ле, и коне, и дрѣга мно́гѣ сто́ка живѡтна, въ ма́ли днѣи погѣби

¹⁾ Изъ первой части той же рукописи.

всѣа, и нерече некоа хѣла на гѣа, но рече: гѣдѣ даде, гѣдѣ ѡзе; колико богѣтество погѣби ѡувѣ, и нехѣли, но и ѡще благодарѣ. Имать ѡ насѣ вѣцы, мѣло некоа щѣта прѣиде имѣ и почнать да хѣлаѣ на создѣтѣла бѣа своѣго: егда прѣхѣднть имѣ блѣго, немогѣѣ да познѣють ѡдека прѣшлѣ такѣва блѣго, но рѣкѣтъ ѡ свое радѣние прѣиде ми богѣтество, и немога да познѣть создѣтѣла своѣго; егда погѣбать, тогѣа почнать да раптѣтъ на бѣа и да хѣлаѣ; и почнѣтъ да се хѣлають, какѣ са сотворѣли некое добрѣ или сѣромѣхѣ корѣ хлѣбѣ подадѣха, или оу цѣркѣвы свѣщѣ запалиха, или некое гѣдне помень сотворѣха, и речѣтъ: такѣва добрѣ сотворѣхѣме, и ѡдека прѣиде намѣ такѣва щѣта? мѣлое некое добрѣ да ѡчинать, казѣвать; а колико потѣена гла и безаконѣ тѣворать-неказѣвать. запалилѣ еси свѣщѣ оу цѣркѣва, добрѣ сотворѣлѣ еси; но ѡскорбилѣ еси сѣромѣаха, и вѣниде сѣромѣхѣ оу цѣркѣва и воздахнѣ на тѣбе, и изгасѣ ты свѣщѣ; дѣль еси хлѣбѣ сѣромѣхѣ, помени, како наплнѣны бѣтъ твоѣ хамбѣре пченица: мало си дѣль, помногѣ ты се дало; искаш ли да ти непрѣиде некое глѣо, да не досадѣишь сѣромѣхѣ, или на комѣиѣа своѣго, на сирѣти и вѣдовицы недосаждаѣ; да не презираѣши нищѣ и ѡбоги, да не лѣкѣвѣешь на некоѣго; старѣцы почитѣѣ, мѣлѣди ѣко брака имѣѣ; родѣтеле твоѣ неѡбесчѣствѣѣи, ѡ цѣркѣви неѡлѣчѣѣсе, на сребролюбѣне глѣбѣшѣѣсе, глѣоба ѡ срѣце твоѣе ѡжѣнай, и любѣвь на срѣце твоѣе насаждаѣ, странѣлюбѣе незабѣваѣ, стежѣи братѣлюбѣе, ѡ истина и правда не ѡстѣпаѣи, ѡ клеветѣа и ѡсѣжденѣе далѣко бѣгаѣи, ради смиренѣе и покорѣнѣе вѣлѣми желѣѣи, ѡ крамѣола и мѣлѣва ѡ такѣва далѣко ѡстѣпаѣи. сѣа всѣа до кѣнца животѣа твоѣго саблюдаѣи; аще сѣа всѣа добрѣ сѣдрѣжиши, неимать тебѣ глѣо прѣитѣи ѡ сопрѣтивника; аще некогда и прѣидѣтъ, а ты набѣѣсе да терпѣишь, а не хѣли. сѣа всѣа сотвори ѡувѣ и слѣга гѣднѣ, кога мѣ прѣидѣоха ѡниѣа лѣоти изкѣшѣени и непохѣли и блѣгодари бѣа и рече: бѣди имѣ гѣдне блѣгѣсловѣнѣ ѡ нынѣ и до вѣка. аще кой хрѣѣианинѣ оупаднѣтъ ѣ некоа напасть, или ѣ болѣсть, или ѣ некоа досѣада, или ѡ видѣмо и невидѣмо прѣидѣтъ некомѣ некое глѣо, на ѡва да взираѣтъ, да се ѡтѣшитѣ. тогѣа ради поставѣ гѣдѣ ѡувѣ, ѣако ѡгледалѣо прѣѣ наши ѡчи: комѣ прѣи-

деть не́коа на́пасть и тесно́та, на і́ова да глѣдаты и да се оутѣ-
шить. аще та́ко бѹдемъ творѣти, бѹди всемъ и црѣво нѣкое спо-
добѣты ѿ хрѣ́та іисѣ́ гднемъ на́шимъ, емѹже подоба́еть слава чѣ́
и поклоненіе со ѿцемъ и стѣмъ дхѹмъ нынѣ́ и прѣсноу и во ве́ки
вековъ аминь.

Слово ра́ди немилостѣваго пѣтра¹⁾.

Въ еди́нь дѣнь, седѣха просіацы на Ѹлице, и помина́ пѣтарь
покра́й ныхъ; и пита́ха си еди́нь дрѹгаго, ко́й ѹзель милостѣна
ѿ него, и всѣ́ ре́коша, ка́ко несме́ ѹзели. еди́нь ѿ ны́хъ рече, аще
азь днесъ кемь да ѹземь ѿ него́ милостѣна, вѣе́ що́ ми хо́цете
да ми дадете? ѿныи ре́коша, що́ бѹдемъ днесъ сабра́лы тебе́ кеме
даты; ѿи́де просіакъ, и стана́ на врата́ пѣтрова, и пѣтарь беша
натовари́ль на едно́ мѣле хлѣ́бъ и дрѹги гастіе, и носѣше да се
гошавать по гради́ните са́ дрѹжина́ своа́. ко́га́ излѣзе из врата́
до́ма своего́, срѣтна го просіакъ и поклонѣ́ мѣ се до земли, и про-
сѣше мѣ милостѣна, а ѿнь гонѣше го; просіакъ небѣгаша, но́ ра́ди
име́ бж҃іе просѣше мѣ; расрьдѣсе пѣтарь и потражи́ ка́микъ да го
ѹдари, и неможѣ́ да найде́ поскѹрѣ́ ка́микъ, но ѹзе́ еди́нь хлѣ́бъ и
фрѣль да ѹдари просіака; просіакъ узѣ́ хлѣ́бо и радѹвашесе пойдѣ́
при дрѹжина́ сво́й; ѿны́, ко́га́ видѹха хлѣ́бо, прослави́ха б҃га.

И помина́ха два́ дны, и разболѣсе пѣтарь, и ѹмре́. прѣиде
аг҃гль и держѣше мерѣло, и поставѣ́ на една́ страна́ кни́гы напи́саны
не́гови грѣ́хове, на дрѹга́ страна́ нема́ що́ да поставѣ́ не́кое добро́,
тѣ́кмо то́го хлѣ́бъ; егда́ го поставѣ́, натегна́ мерѣло, и рече́ мѣ
аг҃гль: сі́ромаша пѣ́тре, иди́ и бл҃годари́ ѿногова́ сі́рома́ха; и па́ки
рече́ мѣ аг҃гль: аще то́а хлѣ́бъ, пѣ́тре, не бѣ́ бѣль, чѣ́ха да те оуз-
мать црѣ́ны и немилостѣвы́ дяво́ле, да те заведать въ вѣ́чна мѹ́ка,
и а́зь не бѣ́ мо́галь ни́що да ти помѹгнемъ, тѣ́кмо помѹгна́ ти
на то́а сі́рома́хъ що́ си фарли́ль са́ хлѣ́бъ да го ѹдари́шь; то́гда
вьни́де дѹша́ въ тѣ́ло, и оживѣ́ пѣтарь разда́де вса́ своѣ́
имѣ́ние милостѣна, и ро́біе и робѣ́ни вси прости́, и рече́

¹⁾ Есть апокрифическіе черты.

единомъ рабѣ вернѣ: що́ ти рече́шь да ме послѣ́шашь, да ме веде́шь въ іеру́сали́мь, и та́мо да ми рече́шь, како́ ти са́мь ро́бь, да ме прода́дешь, и па́рѣте да разда́ешь на сі́ромаси; и сатвори́ ро́бь, тако́же мѣ́ рече́ пѣта́рь: при́де въ іеру́сали́мь, и прода́де господа́на сво́его пѣ́тра еди́номъ болѣ́ринъ і́менемъ зо́иль, и аспри́те разда́де на сі́ромаси. Уста́на пѣта́рь та́мо, и вса́ка ра́бота рабо́таше, и ма́чеше своа́ снага́; гдѣ́ бѣ́детъ промишлѣ́ніе бѣ́ше ра́ди не́го, ѿ афри́гію приидо́ха зо́иль го́стїе, и пѣта́рь поставла́ха трапѣ́за; и призва́ зо́иль го́стїе на трапѣ́за, и пѣта́рь слѣ́жеше и прино́сеше блю́да, и позна́ха го го́ске пѣ́тра, и по́тайно ре́коха зо́иль, то́й пѣта́рь пе́рви болѣ́ринъ бѣ́ше въ афри́гіа, — пѣта́рь ви́де, ка́ко го позна́ха, и возхо́те да побегне́тъ, и бѣ́ше врата́рь глѣ́хъ и не́мь, затвара́ше и о́твора́ше врата́; ѿи́де пѣта́рь, и рече́: въ і́ме гд́а і́иса хр́та, бѓа на́шего да ми о́твори́ши врата́, и рече́ глѣ́хъ да́ ти о́твoримъ; изи́де пѣта́рь, сла́вше и блго́дареше́ бѓа и побѣ́же. ѿи́де врата́рь, и рече́ зо́иль: господа́не ѿи́де ѿ на́съ ра́бь бж́їи пѣта́рь; рече́ ми во і́ме і́иса хр́та о́твори ми врата́, и видо́хъ пла́мень из Ѹ́сть егѡ́. и о́нь зна́ пла́мень при́де до мо́й оуши и глѣ́къ, то́гда почѣ́хъ и прогла́гола́хъ; о́нь изи́де и азъ́ скоро́ по не́го изидо́хъ и ненайдох го. и просла́ви бѓа, како́ просла́ви сво́й оуго́дницы; емѣ́ же сла́ва подо́баетъ, чѣ́тъ и поклонѣ́ніе ѿ́цъ и снѣ́ и стѡмѣ́ дхѣ́ и ны́нѣ и прѣ́сно и во вѣ́ки вѣ́ковъ аминь.

Изъ рукописи, хранящейся въ библіотекѣ Рылскаго монастыря
подъ № 53, XVII — XVIII в.

мѣць декеврия. кѣ. деиъ.

Дамаскина инока, иподиакона и стѣдита слово на просто^{мъ}
езико^{мъ}. По плѣти рождение гѣ нашемѣ ісѣ хѣ.

Прилични есѣ праздниці цѣковни гакѣ некога хѣбава и велика
градина. и ва онаа градина да иматъ многѣ красни и различни
цветове и ва онага градина да сидитъ цѣ облененъ ва цѣки одежди
и да приѣиваетъ чѣвци и да беседѣетъ са нимъ и колико чѣвци
оулазатъ ва онага градина, иматъ велика радость, како оулезоша
оу таковою красною градинѣ, како померисахѣ такови красни ме-
риѣми, како видеха и цѣво лице, како почѣха и цѣва беседа, та-
кови есѣ праздници стѣмъ. и память праведни^{мъ} градина сасъ многѣ
и различно цветѣ оукрашена стѣ наша цѣква нарицаетсе, цветие
есѣ праздници стѣмъ, или мѣчнико^{мъ}, или прподобни. или дрѣги не-
кой ѿ стѣмъ. цѣ же кѣ гѣ нашъ ісѣ хѣтѣсь оукрашенъ и поча-
тень спитель васемѣ мирѣ, врачъ исцелитель васемѣ чѣвкомѣ и
жизнодавѣцъ на васа видима и невидима. на васи праздниці стѣмъ,
имаме радость и веселие, гакѣже преоудри солломѣнъ рече: егда
се похваляватъ стѣ, радѣютсе людие; на ва господски праздниці,
повелика радость иматъ благочѣстиви хѣристиане, понеже цѣки
празникъ празнѣмо, цѣ почѣсть твориме: гакѣже кѣ велики праз-
никъ, тако и почѣсть велика требѣетъ да твори^{мъ}. васакомѣ хѣри-

стианинѹ прилично ꙗко, да празнуеть и да тръжествуеть дѣховное тръжество, и които са оугодни царѹ христѹ богѹ нашемѹ, таково тръжество тръжествуеть такови празникѹ празнуеть. и како се нарицаеть томъ празникѹ? нарицаетьсе богоуавление понеже гависе бѣ на земли, понеже днѣ видими на земли гависе родѹ члѣвскомѹ; бѣ никое начело немать, днѣ ва лето раждается: кое дрѹго почѹдно, кое дрѹго пославно. кое дрѹги (sic) попофално, кои да почѹеть и да се непочѹдить, кои да се смислить и да се неоудивить, бѣ да станеть члѣвекъ? и да се речеть, страшоо ꙗко и да се оуслишить дивно ꙗко, почто ради и за кою вещь да станеть бѣ члѣвекъ: ради наше добро, ради наше спасение и да избавить насѹ Ѡ работи вражие; понеже Ѡ начела богъ адамѹ васака и многа добра сатвори мѹ и дарѹва мѹ и десеть дѹшевні сили, иже ги имать и васакъ члѣвкъ. Г. сили нарицаютсе есатьвна, понеже сас нихъ биваеть и рѹстеть и живеѣтъ члѣвкъ и зачинаетьсе и раждается. втора сила ꙗко питателна, си рѣѣ питаетьсе члѣвкъ. трета сила ꙗко, иже растеть члѣвкъ Ѡ мало и станеть големь. и тие сили и скоти имѹтъ и питаютсе, и возъвращають. и дрѹги Д. сили нарицаютсе животни, понеже сас нихъ можеть живь бити члѣвкъ: и прѣва ꙗко, егда члѣвкъ васегда радить и мислить васегда за добро, и избираеть доброто Ѡ злото и злото Ѡ доброто, тогда онага сила нарицаетьсе добронзволителна; и вавтора сила нарицаетьсе животна и ради христа да речеме, како советъ имать, понеже нигогда (sic) неवासхоте зло, васегда добро желаше и любляше. трета сила ꙗко гарость, гакже рече григория богословъ: даде намъ богъ гневъ и гарость, не на члѣвка да се гневаеме, но на врага и на сѹпостата нашего — на него да се гневаемь, него да ненавидимь, на него да мръзиме, понеже онъ намъ многѹ зло ꙗко сатвори и извади насѹ Ѡ рага, тоя насѹ приведе на тая многопечалнага и многотрѹднага земля; ради него даде бѣ намъ гарость, а не на члѣвка да имаме гневъ, и да се гневаеме на брата нашего, иже ꙗко саздание божие и есме едиѣна вера едиѣно крещение. четверьта сила ꙗко возъжделение: да желаемь васегда за добро за прѣвое наше Ѡтѣтво, си речъ за прѣтво вѣное. тие есѹ четири животни сили. дрѹги петъ сили нари-

цаютсе разѹмни, и сас нѣхъ можеть члѣвкѣ да разѹмеѣть и да познаеть и добро и зло: прѣво ꙗ̄ невидима вещь, второ ꙗ̄ инение, трето ꙗ̄ слава, четверто ꙗ̄ сатворенне, пето ꙗ̄ ѹмъ. що нарицаетсе зрѣние? егда видить члѣвкѣ некога вещь и познаеть го, какова вещь ꙗ̄. слѣшанне ꙗ̄ егда невидить члѣвкѣ некога вещь, или ѿ дрѹгаго члѣвка оуслѣшитъ, или ѿ ѡнага вещь гла оуслѣшитъ и разѹмеѣть и познаеть какова вещь ꙗ̄. мерѣзма нарицаетсе, егда померѣше члѣвкѣ некога вещь и познаеть га, или на хѣбаво мерѣше или на зло. вакѹшенне нарицаетсе, егда видить члѣвкѣ некога вещь и мислѣть, да ли е благо, или е кѣсало; егда го вакѣситъ, тога познаеть, горко ли е, благо ли е. осезанне нарицаетсе, егда члѣвкѣ фанеть сасъ рѣка некога вещь и познаеть га или е жешко, или е стѹдено, или е тешко, или е леко.

Истлѣкѹвахме петъ зрѣтелни вещи. мѣтателно нарицаетсе, егда члѣвкѣ видить некога вещь и многѹ днѣ мислѣть за него; и мете мѹ се ѹ память члѣвкѣ, нарицаетсе ендѣтѣтосѣ, понеже члѣвкѣ две рѣчи иматъ: едина рѣчь ꙗ̄ тага, когаго бесѣдѣме, и едѣнъ дрѹгаго слѣшимъ, дрѹга рѣчь ꙗ̄, егда члѣвкѣ самъ ѿ себе разѹмеваеть; аще и що рѣчетъ сасъ такова рѣчь, видить и бесѣдѣеть члѣвкѣ на снѣ; аще и що видить, слава сбѣгѣба ꙗ̄, сѣрѣчь, неком оуслѣша, како помрѣкна слѣнце, и пакѣ незнаеть, како помрѣкна; то нарицаеть безъсловесни ѿвѣтъ: сасъ слово саврѣшаетсе ѿветъ; егда знаеть члѣвкѣ, ѿгде погина слѣнце, по неже лѣна стоить подѣ слѣнца, и недаеть емѹ стѣтити, слѣнце ѡдесною идеть, и лѣна подоле ꙗ̄ ѿ слѣнце; того ради неможеть слѣнце стѣтити. Дѣянне нарицаетсе, егда некто ѹслѣшитъ ѿ дрѹгаго члѣвка, како некои силни царь побѣжденъ бѣсть ѿ дрѹгаго цара с мала сила: стоить члѣвкѣ тогда и чѣдитсе, да ли ꙗ̄ истина, или ꙗ̄ лѣжа; таковое помѣшленне нарицаетсе дѣяннига. елѣка дѣствѣють и садевають едина тѣга десѣти сили, ради разѹмъ работають и помагають, и ꙗ̄ разѹмъ. тако царь на отрадѹ тѣкмо ва гвлени и сведѣтелствовани вещи хѣдитъ оумъ, сѣрѣчь, како ꙗ̄ богъ благъ, како слѣнце свѣгеть, како члѣвци есѹ сѣетни. Тѣе ѿ. сили даде богъ адамѹ да жалееть доброе, да любѣть ичредное, да мислѣть за правда, да промѣшлѣеть, кога вещь ꙗ̄

за потреба, да биваетъ Ѡ небитие ва битие, да питаетсе дѣшевно и телесно, тело да питаеть сась истига, дѣшъ да питаеть сась слово божие, да вазрацаеть тело и добродетель да умножавать ва свою дѣшъ, да разсѣждаеть, кое ѣ добро и кое ѣ зло, да гневаетсе на врага, да желаетъ за прѣтво нѣное. Того ради дарѣва бь адамъ .вѣ. сили. и рече мѣ: адаме васа мога зданига даю ти, да бѣдѣть подь твога вола, да заповедаеша и да истезѣши за бѣтво; Ѡгде начинаетсе и како ѣ това, никако да непомислишь, ниже да речеша; ѡнже непослѣша твѣ божие заповеди, и тамо где не беше мѣ подобно и прилично, тамо поче да мислитъ и васкоре, гакъ престѣшника изгнать бѣ изъ рага.

Тако бѣ престѣшление адамово; аще и инако бѣдеша тлькѣвати, не бѣдеша сагрешити, понеже раи и древо райско, познати добро и зло, гакже члѣкъ и видимъ ѣ и невидимъ: имать тело и нарицаетсе и ѣ видимъ; имать дѣша и нарицаетсе невидимъ; гакже и древо райское, и видимо и невидимо, гакже григориа богословъ рече: възреть на садовнии и виде гакъ красно бе, и богъ несади зло да бѣдетъ ва соблазнь, гакъ же богомрски порфирига рече, ниже завиде богъ адамъ и недалше мѣ да гдетъ Ѡ разумное древо, да не станеть гакъ бѣ; на законъ положи богъ адамъ, да знаеть, како имать надь себе господина и начелника на вса зданиа свога, сатвори го господина и начелника; тько една мала заповедь да сахранитъ. ѡнже непослѣша заповедь божия и оуслиша змиа и зломисльнаго врага, които мѣ васегда мислитъ зло, него послѣша, того ради изгнать бистъ изъ рага, сиречь егда испаде есѣство члѣское Ѡ заповеди божие и оуклонисе на грехъ на безаконна, и наоучи се члѣкъ на зло, и ктомъ не вазахоте добро творити, нь васегда телесна оугодиа твораше: блюдь, прелюбодѣштво твораше, оубиѣштво, крвопролитие, краденне, ненависть, зависть, идолопоклонение; тне зли и безакони делѣ ва онага времена имаха ги за почеть и за похвала: кои повече зло твореше, немъ повелика почеть творахъ. никои непокланяшесе богъ, нь ти знаеха, че има богъ.

Такова зла требѣваша имь исцеление. никои не можа некѣмъ

да помогнуть, да го избавить ѿ вечна мѣка, ни самъ себе неможеше члѣкъ да помогнуть последи големо зло, и лекѣваніе искаше. Тогда виде богъ созданае свое мѣчима ѿ дѣлавола, изволи снѣ и слово божіе и ваъхоте вапльтитисе ѿ чистіе васегда дѣвци марию, стана сиромахъ да обогатить насъ сиромаси; и никое добро дело неимахмѣ на себе; въ пещера родисе, да очисти дѣи наши, иже бехме пещери, иже беха оу насъ врагове и бесове и всака неправда и нечистота, землю ѿсти, въздѣхъ прости: земля бешѣ скврънена ѿ жрътви, иже творехѣ члѣвци идоломъ, въздѣхъ бешѣ потемнелъ ѿ дѣи и ѿ смрадъ идолскіе жрътви; въ гасли положень бистъ, да избавить насъ ѿ бесловесніе страсти. чудо преславно! съврѣшенъ богъ, несъврѣшенъ младенець видитсе, безначални начело приемлетъ, невидими видитсе дѣи: того ради и вса тварь дари приношають рожденномѣ — небеса звѣзди дають, аггели хваление приносѣтъ, земля пещерѣ-пѣстиню, гасли пастирие, чудо! члѣвци бѣѣ марию, понеже хотѣше богъ всѣ землю прости, и на вси езици да приведетъ въ богоразѣуміе; того ради и вльсви дари принесомѣ, того ради ѿ далеко идегахѣ вльсви и на мнози езици гавихасе и проповедахѣ рожденаго хѣа, того ради и аггели сѣ члѣвки трѣжествѣють и хваление въздають христѣ, и вльсви ѿ персиди дари приносѣтъ, понеже дѣи пророкомъ въас прореченіа съврѣшишасе: дѣа, иже рече пророкъ ісаіа, дѣи еммануила ѿ дѣа стѣа заче и раждаетъ, гѣкоже онъ самъ възхоте; пророкъ иереміа дѣишни дѣи прорече: «сѣи богъ нашъ, и не прикъснетсе инъ къ немѣ, изобрете всакъ пѣтъ хѣдожества и дарова іаковѣ отрокѣ своемѣ ісрѣлю възлюбленномѣ своемѣ», и паки потомъ: «на земли члѣкомъ гависе и са члѣки сачетасе, паки ради томъ день». ісаіа пророкъ пророчествѣеть: «изиде жѣзль ѿ корене іесеова и цвѣтъ ѿ корене процвѣте, и ноци на немъ дѣи премѣдрости, и самисльство и разѣумъ». жѣзль іесевѣ бѣѣ нарицаеть, она бешѣ ѿ корене іесеова; цвѣтъ ѿ корене процвѣте, гѣ нашъ іс хѣ испльни благоуханіе рода члѣвскаго. паки тои пророкъ провидѣ и рече: «отроче родисе намъ, и синъ дастьсе намъ, емѣже власть бистъ на раме его и мирѣ его несть предела, и наречетсе велика съве-

та аггъла, чюдень съветникъ, богъ крепькъ; вѣка, кнезь миръ, ѡтцѣ бѣдѣщаго века». Ради днѣшни днѣ и пророкъ михеъ прорече: «и ти виолеѣме, доме михеътовъ ничи^м мнѣши еси въ вѣкахъ ѡудовахъ, не мнѣши еси, еже бити енъхилиашинъ іюда; ис тебе изидеть вѣка вождь бити кнезь ісрѣлю; изъходь его изъ начела. ̄. тѣ днѣ века»; ради таа речъ противляютсе препорици іудейски, и говорѣтъ ради зоровавела тако рече пророкъ. и по правдѣ, ради то лъжѣтъ: понеже зоровавель не родисе въ виолеѣмь, нъ оу вавилонь родисе; нъ и пѣти его не бежа Ѡ начела, такоже сказѣтъ пророкъ. Ради хѣ, ради тоа радостни днѣ, пророкъ даниѣль царѣ навъходоносорѣ рече: «хочеть да се родить царь нѣ всеми царие, да сакрѣшитъ и да разрѣшитъ црѣвие члвѣка, кои того непочѣтатъ и непокланяетъ мѣ се». всѣ пророци прорекоша ради днѣшнаго празника. Тько ния да непродлъжаме слѣво, изъоставляемо пророчества, да не проидеть многѣ време сказѣвати; пророчества празникѣ ѡставихме.

Ќзде хоцѣ начети сказѣвати и нехоцѣ ни мало нещѣ Ѡ себе сказати, нъ елика повелеваетъ стѣе и бжѣвное еуглѣе. тько изъоставляю го; пото^м хоцѣ го сказати, и сега хоцѣ да скажѣ, како препитана бѣ бѣа въ стѣа стѣмь, како сътвори. вѣ. лѣта тамо, како аггъль носеше тамо пицѣ. Егда се обрѣчи іосифѣ оу девицѣ марию, мало време минѣвъ, и видевъ ю како ѣ непразна: и тако правенѣ иже беше іосифѣ не възхоте да ю гавить предѣ члвѣки, нъ помисли криома да та ѡпѣститъ. Въ онаа ноцѣ, егда помисляше іосифѣ да та испѣдитъ, прииде Ѡ бога архангѣль гаврилъ и рече мѣ: «іосифе снѣ давидовъ, ницѣ да ѣ не оубоишѣ; тько оузми девицѣ марию, и добре и почесно чѣвай ю, понеже она Ѡ дѣа стѣо ѣ тешка и хочеть да родить снѣа, име емѣ емануиль; и ти да мѣ наречеши име ісѣ, понеже онѣ хочеть да спасеть рода члвѣкаго Ѡ прегрешеніе». Егда сабѣдисе іосифѣ Ѡ снѣа, сатвори тако же порѣчи аггъль.

И въ ония днѣи изиде повеление Ѡ авгѣста кесара, да се напишѣють вси члѣци въ свое Ѡтчѣство, и вси члѣвци да напишѣтсе подѣ повеление царево. И всаки идеаше Ѡ свои градъ и напи-

сѣвашесе. ѿнде іосѣфъ ѿ галилеискаа страна, ѿ назаретъ въ витлеѣмъ и ѡнь да се напишетъ сась обрѣчницѣ свою девицѣ марію, иже беше ѿ рода давидова; егда се написаха, приѣде време да роди девица маріа: и оулезе ѿ една пещера; таа пещера беше широка и голема, и пѣтници оу неѣ кондисѣваха; тамо оу онаа пещера господѣа и двѣ бѣа роди гѣ нашѣго іса хрѣта и пови го и положи го въ ясли, тамо где ѣдеха безъсловеснии скоти; тамо блѣзѣ беха овъчаре. и въ онаа ноцѣ бдехѣ и стрежаха овъци свои; и явѣсе аггѣль преѣ нихѣ и стѣ ѡблиста ихѣ, и они оубоѣшасе страхоѣ великиѣ, и рече имѣ аггѣль: «не боитесе, рекоѣ вамѣ — велика радость бѣваетъ днѣ всемѣ мирѣ, понеже днѣ родѣсе хѣ всего града давидова, и се да имате и добро знаменіе: идете оу пещера да найдете негова мати и хрѣста повѣта, ѣко отроче; и тако сась оногова аггѣлскаго гласа множество аггѣли оуслишашѣсе како поѣхѣ и благословѣхѣ и славѣхѣ и глѣхѣ: «слава въ вышнѣ богѣ и на земли мирѣ въ чѣвцеѣ благоволеніе». егда оуслишаше пастирѣе таковаго глѣа, рекоша: «приѣдете, да идемѣ до вылеѣмѣ, да видимѣ да лѣ е истинѣ това, що ни се рече»; и ѿидоха и найдоха, ѣкоже имѣ аггѣль рече.

Въ онѣи днѣ приѣдоша троѣца магесници и звездобровници ѿ вѣсточнаа земля въ іерѣсалимѣ и питахѣ: где ѣ царѣ, иже се ѣ родѣль иѣдео? видехме негова звезда на вѣсточнаа страна и ѿтамо станахме, идеме да мѣ се поклонимѣ». егда оуслиша иродѣ царѣ оубоѣсе и призыва вѣси архѣереѣ и книжници и въпросѣ ги: писаніе где глаголетѣ, како хочетѣ да се родѣтъ хрѣстосѣ?» и рекоше мѣ: «пророкѣ міхеѣ рекаль ѣ оу витлеѣмѣ хочетѣ да се родѣтъ». Тогда иродѣ криома призва ѡвѣи магесници и рече имѣ: «идете и поклоните мѣ се; егда се възвратите, приѣдете при мене, да ми скажете где ѣ? и ѣа да идѣ да мѣ се поклоню». тако рече лѣкави царѣ иродѣ: не искаше да мѣ се поклонѣ, нѣ да пратѣтъ чѣвци да го оубиють, да не станетѣ царѣ да мѣ оузметѣ царство то. магесници егда оуслишаха ѿ цара ирода такоѣи речѣ, вѣскоре ѣздоха изѣ іерѣмѣ, и ѿидоша до где стана звезда оу вылеѣмѣ надѣ пещерѣ. Тогда ѿврьзоше скровѣща своѣа и дадоха бѣѣ золото

и ливанъ и измирнѣ. аггль гнѣ на снѣ имѣ рече, да не идѣтъ при прода. и Ѡидоша дрѣгнѣ пѣтемь, и Ѡидоша ва свою землю, и сказѣваха елина видеха и слышаха.

И се съ божию помощію праздничьскою потребѣ въкратце сказахомъ. тъкмо имаемо различна вопрошенна: а̄., почто непородисе Ѡцѣ и стѣ дхѣ, нѣ синь? в̄. почто тогда приде време да се написѣвать? г̄. кои мѣ и кое време беше? д̄. Ѡ где познаша магесници и придоша и поклонишасе хѣ? е̄. що показѣвахѣ ѡниа дари? ж̄. како се досетиха и принесоха такива дари? з̄. где наидоха влѣсви христа — оу пещерѣ ли, или на дрѣго место? ӣ. и звезда, иже беше са гавила — естѣствена ли беше, како и дрѣгитѣ звезды? ъ̄. или тѣгава гависе? і̄. тага звезда колико леть преждѣ гависе предѣ рождество христово? аще би се заедно гавила, егда се роди хс̄, како биха толико скорѣ прише персидски царие да наидатъ христа оу пещера; и како попрежде непородисе хс̄, нѣ остави толико днѣ, и погибоша тѣа? л̄. въпрошенна имаемо днѣ тѣкѣвати. аще и дрѣги бѣдѣтъ, въоставлю ихѣ, тъкмо понарочитіе да скажеме. нѣ молю ваша любовь, донелиже несѣмъ почель да сказѣю, дрѣще си оумѣ да неидетъ на дрѣга страна, или да задремете, или да се разлените слышати. и хоцѣ да начнѣ прѣвое въпрошение, и добре да слышите, понеже имаемо богословіе сказѣвати.

Стѣ и неразделна троица ѣ неизречена, нескончаема, вьсегдѣшна, нетлена, невидима, и никога вещь иже ѣ на тога стѣ не можетъ да се оуподобитъ, понеже нѣ васака вещь ѣ начеткѣ и твораць. и тога стѣ непостоѣанъ ѣ и сѣтни и тварь ѣ стѣи троици; того ради нарицаетсе троица, понеже иматъ тры лица. тѣа три лица имѣтъ едино есѣство, и да речеши тры члѣвци да имѣтъ три лица, а едино есѣствѣ. Нѣ то оуподоблетсе а на дрѣга вещь ни мало, понеже тѣа три члѣвци имѣтъ и три разѣме, и три хотения и три начинанна. а стѣ троица едино лице имѣтъ, едино начинаніе, едино хотение — начело, лето и коньць неимѣтъ; и едино лице Ѡ дрѣго не разѣнствѣетъ ни мало, тъкмо Ѡцѣ раждаетъ и пребиваетъ, Ѡцѣ ѣ нерожденъ. ни Ѡ кого раждаетсе, ꙗко же и

Ѹмь члѣвчески Ѹ дрѹго нераждаетсе; снѣ и слово рождень ѿ, понеже Ѹ Ѹца родисе, ꙗко же слово члѣвкѹ Ѹ оумь раждаетсе; а дхѣ стѣ ни рождень есть, ни нерождень, понеже аще би биль рождень, хотелаше да се наречеть снѣ, аще би биль нерождень хотелаше да се наречеть Ѹцѣ. въ що ѿ и како нарицаетсе? исхождение нарицаетсе, понеже исходь Ѹ нерождена Ѹца и почиваетъ на рожденнаго снѣ, ꙗкоже есѣствънии дхѣ и въздыханіе члѣвки. Ѹцѣ нарицаетсе и ѿ и две имена иматъ и нарицаетсе и пребиватель и изхождение, понеже изиде Ѹ него снѣ; син же нарицаетсе слово и синь. и дхѣ стѣ иматъ две имена: иматъ дхѣ стѣ и исхождение. Ѹцѣ премѹ снѣ нарицаетсе Ѹцѣ, понеже того ради къ исхождению нарицаетсе и исхождае сиречь посилаетъ. снѣ премѹ Ѹца нарицаетсе снѣ, понеже очевѣ снѣ ѿ; премѹ дха нарицаетсе слово, понеже дхѣ ѿ слово; а дхѣ стѣ премѹ слово нарицаетсе дхѣ. а при изходи тела нарицаетсе исхождение. Тѣа трическа лица, всако по две имена именовѣтсе. неприлично беше да се выпльтитъ очевѣ есѣство ипосташисъ; аще би се выпльтилъ Ѹцѣ, не би се нарицали три имена Ѹцѣ и синь и исхождение; и паки дхѹ ипостасне не беше подобно, да се выпльтитъ. како би се нарекло три лица и три имена: дхѣ и синь и изходнии? того ради Ѹцѣ изволи, и дхѣ стѣ саденствѹва и ваплѣтисе снѣ божи, и очевѣ паки да иматъ две имена, ꙗко же и прежде выпльщеніе снѹ и слово: тоиже безъ матере родисе Ѹ Ѹца на нбѣ, тои днѣ изволи и възхоте безъ оца родитисе на земли Ѹ чистою девицѹ марію, и бѣ намъ подобанъ: и да спасеть насъ, члѣвкѣ бистъ да спасеть члѣвка; богъ пребисъ, да оубожитъ насъ, немощно и мрътвѣно тело члѣчко приемъ, да избавить Ѹ самрѣти дшѣи наши; беше снѣ божи, наречесе снѣ члѣвчески, да сатворить насъ снѣи и наследници црѣвѹ нбѣномѹ; того ради выпльтисе синь и слово божие.

Това прѣвое въпрошение еще и помногѹ тлъкованіе имелаше да се тлъкѣть: тькмо ѿ гльбоко богословіе, того ради прекратихме го и не ꙗко не можеть на широко да се тлъкѣть: можеть да не тлъкѣть нашироко, въ не могѹтъ прости члѣвци да разбѣрять; егда многѹ богословіе да почѹють, побрѣка

им се оумъ на прости члѣвци; помалкѣ богословие да им се ска-
зѣть.

Да придемъ и въ второе въпрошеніе да го истлѣкъме: почто
ради написѣвахъ се люде, егда се роди хс? понеже тако беше
изволение божие, да спасеть адама и васе зданіе свое. того ради
и таково време прилѣчисе, понеже егда авгѣсть кесарь стана царь,
тогда многѣ прѣвѣа члѣвѣка престанаха; такожде егда родисе хс,
многѣ бжтво престана ѿ тоа стѣ, и гависе истини стѣ, и вси
члѣвци единомѣ богѣ да поклонѣжотсе. градове и села и вси напи-
сахѣсе, подѣ кесарево повеление, и вси езици, които верѣвахѣ
въ Христа стадоша ва едино прѣтво, и подѣ единого царѣ христѣ
покорѣшесѣ; вси члѣвци написаха въ црѣкою книгѣ авгѣста цеса-
рова, и христѣиане написаха се въ прѣтво нбное, нарекохасѣ они
члѣвци авгѣстови, нарекохме се и нѣга, които верѣвахме въ Христа,
христѣиане; и хс написасѣ на повеление кесарово, ради две вещи:
прѣво да покажетъ намѣ, да имаемо покорение господино^а на^а и
на царне; ради таа вещь рече хс оу стѣе еѣглѣ: дадите кесарѣ
кесарово и богѣ божие, понеже ѿ начѣла оставилъ ѣ да се пови-
нѣме на царне, — второ ѣ, понеже бехме поработѣени врагѣ,
повинѣвсѣ хс, да избавить на ѿ повинѣвение дѣаволское и да на-
пишетъ на въ книга, иже рече пророкъ давидъ въ книгѣ свою:
вси напишѣтсе; поработѣвсѣ да сатворить на да господствѣе
надѣ страсти; съ раби сачетавъ себе, да сатворить на свои раби
ѣкоже рече апостолѣ павѣль: «егда приде кончина лето, посла богъ
сѣна своего рождени ѿ женѣ, бившаго подѣ закона искѣпитъ, да
всиновление възѣпримѣ». Того ради и таково подобно време
прилѣчисе и родисе хртѣсѣ.

Рекохъме въвторое въпрошеніе; да речѣме и третое: кое
време беше и кои мѣць, егда се родисе хс? да речѣме, една година
четири времена иматъ; прѣво време пролетъ, второ жетва и
врѣшидѣба, трето есень, четвѣрѣта зима. Пролетъ нарицаетсе ѿ жѣ.
ферфара мѣца до маѣга жѣ. ѿ маѣга жѣ до авгѣста мѣца жѣ. нари-
цаетсе жетва. ѿ жѣ. авгѣста до ноевриа дѣ. нарицаетсе есень,
ѿ ноевриа дѣ. до ферфариа. жѣ. нарицаетсе зимно време. гѣ нашъ

и́ссь христось родисе декевриа мѣца, иже н̄ зимно време, и велика зима беше онова време; того ради прииде х̄с, да пресечеть греховною зимѣ и лютою и гор'кою помръзлицѣ: вса земля помръзнала и поледела беше, немаше добродѣтельная теплота и да възсияеть пролеть богоразумие, и да ижденеть злое време, прельщение вражие хотеша да разорить, многѣ брань и ильва и метежь, да приведеть мирь и тишина всемѣ мирѣ, да разрѣшить средостение гневѣ и да савакѣпить вѣна съ землянами, сиречь да савакѣпить заедно аггліи и члѣвци. Такожъ рекох'м, како беше тогда велика зима, велика беше и гор'ка, понеже члѣвци тогда неможашъ да видать небо, ни звезди, ни мѣць, ни слнѣце, никако неможешъ да видать. битвни стѣ и да познають бжтво; того ради породивсе х̄с оу зимно време, да разрѣшить зимѣ и да приведеть пролеть. Нощь беше, егда родисе христось, такожъ стое еѣгліе рече: пастирие бдехѣ и стрезжахѣ стадо свое, и тогда презъ нощи ѿидоша и найдоша Христа рождена; нощь беше, повеже хотеша, да замине т'ма, мракъ, грозога, срамота, гнѣсота, грозога греховные вещи, и да прииде днь спасение всемѣ мирѣ, и хотеша да приидеть слнѣце праведное х̄с богъ нашъ, понеже помрачени члѣвци потребно имъ беше да видѣть божие просвещение; пророкъ ісаиа рече: «людие седещи въ тме и сени смрътныи», сиречь людие седехѣ въ неразумие, видеха велики стѣ, кои ходять въ днь, да дръжить стило; такожде и помрачени езыци: потьмна дела ихна беше ѿ нощи, и потребно беше имъ да видѣть стѣ богоразумие. того ради в нощи родисе х̄с и въ зимѣ.

И се с помощью божию разрешихме и третье выпрошение, и да приидемъ и на четвертое, тако да речеме, «ѿгдѣ разумеше и придоша вльсви и поклонихасе христу», и ради то да речемъ. Пророкъ моиси егда хотеша да идеть въ обетѣвную землю, сиречь въ іерлѣимъ и ѿгдѣ поминѣваха, пленеха онова место, како же попленише сиѣвна пара аморейска, и града нарицаемаго ешевошь, поидоша и къ восточную землю, близѣ при іерлѣимъ. тамо беше царь вьлакъ, синь сем'форовъ; егда ги виде, како идѣть оубогае и призва вси свои магесници и рече имъ: «видите ли

того еврейскаго рода, въ малѣ днѣи и на бѣдѣтъ попленити, нѣ да видиме како да се избавиме ѿ нихни рѣце, и тако в'си събор'но, кѣпно сѧ цара сатвориша съветъ, да призовѣтъ магесника валама сѧа веорова, иже беше въ онаа времена, аще кого прокльнеше, беше проклетъ, аще кого благословеше, биваше благословень. того валама помисли царь да призоветъ, да прокльнетъ евреего. и вискоре посла царь чѣвци и даде имъ многѣ дари да идѣтъ скорѣ, да приведуть в'лама. егда отидоша ѡни чѣвци до валама и дадоша мѣ дари, и рекоша мѣ: «зювет' те царь; и да сътвориши любовь да идеши при него». рече имъ валамъ: «пренощѣвайте таа нощъ зде, и азъ таа нощъ да се помола богѣ моемѣ, и аще ми речеть богъ да ида, аще ми речеть да не ида, непондѣ»; и остадоша ониа чѣвци. заутра рече валамъ на царовите чѣвци: рече ми богъ да неидѣ с' вами; възвратихасе чѣвци и рекоша царѣ како не хощеть да доидеть. паки пов'торо посла царь помногѣ чѣвци и помногѣ дари посла и ѿидоша при валама. и рече имъ валамъ: «аще би ми далъ царь таа къща пльна сасъ жльтици, не могѣ да изълезѣ ѿ повеление божие; нѣ паки пренощѣвайте таа нощъ зде, и да видимъ, що ми бѣдетъ сказати богъ нѣ¹⁾ таа нощъ и заутрѣ бѣдѣ ви сказати». и рече мѣ—иди; нѣ аще що бѣдѣ тебе рек'ти, то да твориши. И заутра стана валамъ и оуже свое мѣле и поиде сасъ царевите чѣвци, и на пѣтъ ѿбисе мало ѿ дрѣжинѣ свою и аггль божии стана предъ мѣлето и непѣщаше его да идеть понапредъ; валамъ неможеше да види аггла, нѣ поче и бѣше мѣлето, и оно ѿ бисе ѿ пѣтъ и ходеше безъпѣтыца; и ѡвъ паки поче, та го бѣше и ѡво оулезе оу пѣтъ и мало поиде по пѣтемъ, и на едно место бѣше тесно, и ѿ тѣва стена и ѿтѣва, и не бѣше прилегъ да побегне мѣлето; и тамо оу тесно место стана аггль предъ мѣлето, и неможаше понапредъ да заминеть. ѿбисе мало да заминеть, и трънь закачи нога валамова, и потече кровь. и онъ поче како да го бѣсть; и ради чѣдеса да покажетъ богъ, ѡтвори богъ на мѣлето оуста и рече: чѣвче, що искаши ѿ мене, та ме

¹⁾ Такъ въ рукописи.

только биеша? рече валамъ: «аще бихъ ималъ ножь, заклалъ бихъ те; почто неидеши правимъ пѣте», яко и дрѣги добици, нь идеши безупѣтица? рече мѣ мѣлето: вели ме имаши мене ѿ мрази (sic) години? чинѣхъ ли ти дрѣги пѣть така? нь сега видимъ аггъла божи, и стоить на пѣть и непѣща ме да замина. тогда погледна валамъ и виде аггъла и егда го виде, оубоѣсе и ѿ страха падна и поклони мѣ се; и рече мѣ аггъл: почто неправина толико билъ еси мѣлето? не беше ти нищѣ криво: азъ го непѣсчахъ да мине, и мислехъ и тебе да оубие; не беше ми оугодно, како си пошълъ. тогда валамъ рече: прощавай, господине, не можихъ да те вида, како ти стоимъ еси предъ мѣлето; нь сега что ми повелеваеши да сатворѣ, да ида при цара валака, или да се възвратимъ? рече мѣ аггъл: иди, тъкмо аще що бѣдѣ ти сказати, то да твориши. тогда аггълъ невидимъ бистъ, и валамъ ѿиде и стигна царовите члѣвци. егда валамъ прииде при цара, излезе царь, та го посрешна, и рече мѣ: почто прежде не си пришълъ, егда те призваѣ, или небихъ достоинъ да те почетемъ, како требѣеть? рече валамъ: сега придохъ, и аще что ми повелить богъ мой, то бѣдѣ творити. и онагъ ноцъ тамо ношѣва валамъ. и заоутра царь валакъ възведе валама на еднѣ високѣ горѣ, иже нарицашесе гора валѣ Богѣ. рече валамъ валакъ царѣ: повели, царѣ, да поставать на. ѣ. места дрѣва и да приведѣтъ. з. телѣци и з. овни. егда ги принесоме, закла ги и сатвори валамъ жрътва богѣ; потоѣ рече царѣ валакъ: ти, царѣ, предстои зде жрътвѣ мою, и азъ да поидѣ потамъ, и да попитаю бога моего, да видимъ, що ми бѣдетъ рекѣти, да творѣ. ѿиде, помолисе богѣ. и богъ мѣ принесе на срѣце негово, и рече царѣ валакъ: призва ме ѿ месопотамѣа да прокльнемъ евреете, и да благословимъ моавитене; како могѣ да прокльнѣ, които е богъ благословилъ, како могѣ да благословимъ, които е богъ прокльелъ: многѣ ѣ семе яково и клетва на него не фащатсе, понеже богъ го е благословилъ. егда оуслиша царь валакъ тѣа речи, рече вьламъ: азъ те призвахъ, да ги прокльнеша, а ти ги благославляши. рече валамъ: азъ то ти рекохъ и прежде, аще что ми повелить богъ, то хоцѣ творити, и то хоцѣ да речемъ; и тогда

Ѥиде царь на дрѣго место, и сатвори жрътва, такоже и прежде; и паки богъ отвори валамови оуста и рече: встани, царѣ, да оуслишишь ѡ повелеваетъ ѣ; привел ме еси да ги проклѣнѣ, и волги божиѣ несть: не ми е рекль, да ги проклѣнемъ, богъ ги благослови, богъ ги вазрасти, богъ ги оумножи, богъ ги расъпротрани, и кои члѣвкъ можеть да ги проклѣнеть; и хоцѣтъ ѡко львове да погѣдѣтъ телеса сѣпротивникомъ своимъ. егда оуслиша царь валакъ тѣя речи, оугазвесе и рече валамѣ: азъ те призвахъ за дрѣго, а ти дрѣго твориши. рекохъ ти царѣ и прежде, како не могѣ да излеземъ ѡ повеление божие. паки Ѥиде царь валакъ на дрѣго место, наречено форогъ, и тамо сътвори жрътвѣ. ѣ. телци и седьмъ ѡвни.

И паки Ѥврьзе богъ оуста валамова, и рече къ народомъ: тако рече валамъ снѣ веоровъ, члѣвкъ, егда видишь сакръвени тайни божиѣ, неприлично ѣ да ги сакривешъ, понеже многѣ множество ѣ родъ ѡакововъ, и богъ ѣ сас нихъ и хоцеть ѡ того рода да се родить члѣвкъ, многѣ множество хоцеть да ѡбладаеть землю, и ѡко львѣ хоцеть да легнеть да спить, и кои смеѣтъ да пристѣпнеть при него, да го сабѣднеть. които него бѣдѣтъ прославляти, хоцѣтъ бити и они прославлени, и онаи кои того хоцѣтъ проклѣнати, хоцѣтъ бити и они проклѣти; звезда хоцеть да васнаеть и члѣвкъ хоцеть да се родить, и хоцеть да погѣбитъ царие, които му се непокланяють. егда оуслиша царь тѣя речи, разгневасе и рече валаму: многи дари мислехъ да те дарѣвамъ, нѣ самъ погѣбилъ еси свою почеть; сега скорѣ беган, да не погѣбиши свою животь. стана валамъ и Ѥиде въ землю свою. и наскоре еврей поплениша васѣ землю царѣ валакѣ. и магесници Ѥтѣгава колико се родиха въ персидскои земли; васегда надеѣхѣсе, когда да видать звезда и да познають, како родился ѣ велики царь, когото цара прежде рече влѣсва валамъ, како хоцеть да се родить велики царь. Ѥтѣгава поминѣша ѡ ѡ бѣ, лета, догде се роди хс; и магесници, които бежа ва онѡва време, егда видеха, како савръшише слово, коѣ то бе рече рекль пророкъ влѣсва валамъ, тогда оузеше дари и последѣваша звездѣ:

нуде иде она и они по неѣ, и доидоша до витлемеѣ оу пещера; ради таковою вещь принесоша вльсви дари христѣ.

Нѣ благодарю рожденаго младенца христа, и поможе ми и възтлькѣва^ѣ и четвертое вопрошеніе.

Сега хоще да тлькѣме и петое. и слыште да разѣумеете, що варицахѣ се онѣ дари? многѣ злато тькмо царѣ прилично ѣ; царь да имать многѣ богатство и злато; того ради и пророкъ давидь пророчествѣть и тако рече: «тебе принесѣтъ цари дари, царие еарсисти, и острови дари принесѣтъ, царие арависти и савадари дари принесѣтъ; и поклонетсе емѣ вси царие земли». и паки рече подоле того ѱалма: «и живѣ бѣдетъ и дастьсе емѣ ѿ злата аравитска». того ради принесоха злато хѣ, дарь почетень злато, ливань принесоша яко богѣ, понеже ливань нигде вестъ прилично, тькмо оу црква богѣ. и пророкъ давидь рече, да се исправитъ молитва моя, яко кадило предъ тобою. и измирно принесоша, яко тридневномѣ мрътвѣ, понеже хѣ помазаша сась измирно, и положиша го ва гробе, яко же стѣе и бжтвное еѣліе сведетельствѣть. това пророчествѣвахѣ дари, иже принесоше вльсви хѣ. И сътлькѣвахме и петое вопрошеніе.

И да прииде и на шестое, ѿгдѣ познаваша вльсви и принесоша дари хѣ? и то гвѣствено ѣ, како ѿ пророка вльсва валама разбраха, иже имъ рече, како хощеть лъвъ да легне да спавать. и познаха лъвъ царѣ подобанъ ѣ, понеже лъвъ надъ вси звери царь ѣ, бога познаха го, яко же рече: аще кои будетъ го благословити, бѣдетъ благословень, аще кои го прокльнетъ, бѣдетъ прокльть, си речъ, кои члвци почитать бога и творѣтъ волю его и предъ члвки познать го е; якоже рекохме темъань, нигде негде не есть прилично, тькмо единомѣ богѣ: того ради принесоше го хѣ, яко истинномѣ богѣ, мрътваго разѣмеша, егда почѣша—хощеть да легнетъ да спитъ, и принесоха мѣ змирно. И шестое вопрошеніе протлькѣвахме.

И да протлькѣме и седмое, вльсви гдѣ наидоша хѣ—оу пещерѣ ли, или на дрѣго место? Това вопрошеніе имать многѣ речи. понеже неци есѣ рекле, како оу египта наидоша хѣ, егда

бе побегналь тамо сась матерь свою. стѣ ісидоръ пѣлѣсийскі рекль ꙗко тако. тькмо ния да познаеме истинѣ, ꙗкоже иоанъ затѣсть повелеваеть, како оу пещера наидоше, понеже и самъ златооустъ рече, како бе пещера велика, и кондисѣваха трьговци, и вльсви сатвориша тамо неколико днѣи, понеже неимахѣ где да поминѣтъ ѿ многи народъ, нъ и аггль иже рече іосифѣ да бежить оу поустинна. поустинна нарицаетсе египть, и не беше пѣсть ѿ члѣвци, нъ ѿ благодетель божи; оу пещерѣ надоша го, іосифа и бѣѣ. истина ꙗко, како оу пещера наидоша вльсви хѣ.

И да прїидемъ и на ѣсмое вапрошение. да ли го помните, кое беше или го сте забѣварили? многѣ слово слышахте, и мнить ми се, како малцина да го сте запомнили. тькмо да го речемъ.

Въпрашаю васъ — звезда, иже беше се гавила на ония магесници, тогава ли беше са гавила, или беше како и дрѣгитє звезды? аще би била како и дрѣгитє звезды, хотела би и понапредѣ гавитисе; нъ не беше естествена звезда, нъ аггль божи беше, и тако им се видеше ꙗко звезда и показѣваше имъ пѣть; и неможахѣ вльсви да видать аггла, нъ ва место аггла гави им се звезда, да се савръшитъ слово, иже рече валямъ. нъ незнамъ кое да тькѣю и кое да нетькѣю. понеже многѣ варазѣмление имать и ѿ многѣ варазѣмление оупадаю въ недоѣмление. нъ слово ме привѣждаеть и празнична любовь да глаголю многѣ. тькмо въ кратце да рекѣ, и да прїидѣ и на деветое въпрошение.

И да речеме, тага звезда колика лета напредѣ предѣ рождество хѣво гависе, понеже аще би се заедно гавила, како биха толико скорѣ прише вльсви и да наидать хѣ оу пещера. и да речеме речи ѿ црѣковни наши оучители. Рекоше, како повеле іродъ царь да оубиють деца ѿ две години и помалки. тогда еше беше хѣ оу пещера, и наидохме, како тако ꙗко истина, како две годивѣ понаврѣди гависе звезда и водеше вльсви ѿ персидѣ до внолеемъ. можехѣ и поскорѣ ѿ две годивѣ да прїидѣтъ, нъ тако беше воля божи, да се забавать и да обидать многѣ место; и питаха ги члѣвци: кѣде идете? и они речехѣ: «родилсе ꙗко велики царь, и идемъ да мѣ се поклонимъ; и речеха имъ, како можеше го наити, где са е ро-

диль? а они речехъ: «гледаме на небо, и їма една звезда, и она кѣде идеть и нѣма по неѣ идемъ». тако ꙗко истина, две лѣте прежде гависе звезда, понеже егда гависе аггль на магесниците и рече имь, да нейдать при їрода цара, нѣ на дрѣги пѣтъ да идать, оу пещера имь рече. И деветое вапрошение изътлькѣвахме.

И да придемъ и на десетое вапрошение, по что попрежде невапльтисе хс, нѣ на последнаа лета, и остави толики дѣши, и Ѡндоха оу мѣка? еще това да изътлькѣемъ, и пото^а и дрѣга да речемъ, и да саврышиме слово, понеже многѣ словеса реко^а, и не беша подобно, и како не беша подобно, понеже праздника нашего чесние вещи несѣ просто и неизвещени, и всѣи знаете и мали и великѣ, како ꙗко днѣ рожество хво, како спасение всѣмѣ мирѣ бисть. Азѣ да начнѣ Ѡзде да изътлькѣю и десетое вапрошение. верѣемъ и їзповедѣемъ и васи знаемъ, како богъ есаство ꙗко благъ, милосрѣдь, шѣдръ, длѣготрѣпеливѣ, никогда не мислять члѣвкѣ зло, нѣ васѣгда добро мѣ мислять, васѣгда за дѣшѣ спасение негово радить. и Ѡ многое благостиню свю прежде сатвори аггли и они да есѣ причатени Ѡ благодеть божию; и неугодно бѣ дозде бѣ да бѣдѣтъ аггли, нѣ сатвори дрѣги стѣ ни мало некое подобіе не имать на бѣтво. и Ѡ тѣмъ две зданиа божиѣ — едно сасѣ дрѣго неимахѣ приликѣ; последи хотѣаше многѣ мѣдрость да покажетъ, и Ѡ тѣмъ две зданиа смеси и сатвори члѣвка, и сатвори го и никогда да неоумираеть и да ꙗко видимъ и невидимъ: да есѣ видимъ, понеже имать тело, а невидимъ, понеже имать дѣша да заповедаеть на всѣа зданиа божиѣ и да ꙗко подѣ заповеди божиѣ: шнѣ да се покланяеть богѣ, и васѣ зданиѣ божиѣ да се покланяеть емѣ. саздаде богъ адама и остави го на своѣмъ волѣ; тѣкмо едина заповедь порѣчи мѣ да дрѣжить и да знаетъ, како имать надѣ себе господина. имаше време, да речеть богъ адамѣ, да їдетъ Ѡ онова древо, нѣ не почѣка адамѣ, догде да мѣ речеть богъ да їдетъ, нѣ безѣ волѣ божиѣ оузе и їде, и того ради изгнанъ бѣ изъ рѣа, и приде на тѣмъ проклетѣа землѣ. и егда се наплодиха члѣвци Ѡ адама, їко Ѡ преслѣшника и престѣпника, заповедь божи рождени почѣха зло да творять, блюдь, прелюбо-

дѣство, зависть, ненависть, оубиство, идолопоклонство, и васа зла творахъ. които са оугодни врагъ. и богъ хотешѣ да вазвратить члѣвскаго рода ѿ прельщение вражие; и вьсегда показываше знамение и чудеса, и потопись наведе по васъ землю и градове потопись, а други сасъ огнь изгори, и многа чюдеса показываше имь богъ, да но се биха оубогае, и да познатъ бога. коньчно, егда виде богъ, како никако члѣци необратихасе на добро, приде самъ и ваплѣтисе ѿ пречистие девици маріи. како по-прежде не приде? понеже еше вьси пророци не бехъ прорекле, и еше вьси члѣци не бехъ се избрали, да се познають, кои са доброумни и злоумни; еше предитеча ісванъ небеше рождень, пѣтъ показатель не беше се гавиль, проповедникъ еше не бе проповедалъ, како хочеть да приидеть хс̄, предъ цара идеть проповедникъ, и показуеть како хочеть да приидеть царь нбнї хс̄; того ради на последнага лета приде хс̄, такоже и апостоль. павель свидетелствуеть и тако рече: «егда приидеть кончина лето, посла богъ сна своего раждающаго се ѿ жени, бивающаго подь закономъ, да подьзакони искъпиль да васинение приеметь».

И се с помощью божию изътълкъвахме и десето вапрошение. слава рожденомъ млѣцъ христъ. дньсь пророкъ моиси пророчествуеть, тако рече: «пророка хочеть богъ да воздвигнетъ ѿ братиѣ наша такоже и мене; того по васе оуслишите. аще васака дѣла непослушаетъ того пророка, потребитсе ѿ лица земли». по что ради нарицаеть хс̄ пророка? сиречь понеже вьса помисленна всакомъ члѣвкъ знаетъ що мислить, и що имать на срѣде или зло или добро, и знаетъ що хочеть да бѣдетъ и напреди и последи, прорече о разрушение иерлимова и запустение храмъ, и тако и савръшисе. почто ради рече, такоже и мене? сиречь, такоже моиси члѣвкъ беше, тако и хс̄: члѣвкъ хочеть бити, тъкмо безъ греха. како положи хс̄ законъ. (Одного листа недостаетъ).

Мужие и жени, понеже земля и пепель есме, да се не вазносиме са телесное оукрашение, понеже самрът ни чекать; да не творимъ блюдь и прелюбоденство, понеже вечна мѣка и огнь геѣнски за тако творещимъ оуготованъ ѣ; да не многъ гадеме и пиеме, и

заоутрѣ паки хоцеме ѣсти и пити—колико многѣ ѣдеме и пиеме, толико многѣ искать ѣсти и пити. наука ꙗко, кога потреба ꙗко ѿ многѣ ѣстїе и питїе: тѣкмо тело да гоїме, а на дшѣ ни една по-мощь неимать. колико члѣвци тога днѣ различно и красни премени носиха, и многѣ ѣдоха, и доволно пиха, и играха, и смеѣхасе, а сега есѣ стали прахъ и пепель и кости имь почръвели, и смръдѣтъ оу землю. нѣ блажени есѣ ониа, които ѣдутъ и пють сѣ стра-хо^м божи. нѣ сиромаси да нахраниме, голи да облечеме, страни да введеме ва доми наши, болни да пригледаме, и които са въ тѣмници, да идеме да имь дадеме телеснаа потреба, ѣкоже рече хѣ: аще кои мене любить и искать да ме найдеть и да ми сто-рить (sic) добро, да идеть оу темница—тамо да ме найдеть, да идеть при болного—тамо да ме найдеть; въ нищїи и ѹбоги доми тамо да ме найдеть, да идеть где плачѣтъ и ронать слѣзи правда ради, тамо да ме найдеть; да идать где плачѣтъ сироти и сиромаси и азъ тамо есмь и оутешавамъ ги ѿ печали и скръби и отривамъ имь очи ѿ слѣзи. Аще тако бѣдеме творити, тогда празнѣвати бѣдемъ влчїи праздникъ, тогда трѣжествѣвати бѣдемъ господьско трѣжествѣ, тогда да вазрадѣмсе и да речемъ, како празнѣвахме праздникъ рождество хѣо. тогда радѣютсе аггїи, тогда веселютсе праведни, тогда приемлетъ наша приношенїа, тогда посрамляютсе врагове, тогда скръблютъ и ждѣтъ (конца недостаеть).

(Изъ той же рукописи).

Мѣца априла кѣгъ мѣчение великомѣченика георгиа.¹⁾ слово тѣлѣкѣвано ѿ дамаскина инока, иподїакона и стѣ-дита. ѿче благослови прочести. (л. об зѣй — ѡг).

Празници и трѣжаства стѣимъ, почто ради поставлени биша? не за дрѣго, нѣ тѣкмо ради дшѣвное спасение поставлени биша,

¹⁾ Составитель этого слова пользовался апокрифическимъ житїемъ великомученика Георгїа, но изложилъ всю исторїю нѣсколько сокращенно; въ концѣ приложены чудеса св. Георгїа послѣ его смерти.

и не да се ѡпразимѣ ѿ работа и да работимѣ врагѣ и бесѣ, и немного да идеме, и да пиеме, и да играме, и да поеме, и да нетворимѣ телесна ѡгода: нѣ да се ѡпразимѣ ѿ работа, и да идеме въ црковѣ да послѣшамѣ слово божие, и да разберемѣ, како ѣ творилѣ стѣ, его же празнѣемѣ— такоже и стѣ георгиа, его же данѣсъ празнѣемѣ. той беше въ цртво дикоклитигана и маѣимѣяна. Въ ѡниа лета беше георгиа. кѣ. летѣ ѿ благочѣстиви родителя рожденѣ. гѣ. лета беше, егда мѣ ѡмре ѡцѣ и ѡзе го мати негова и занесе го въ свое ѡтчѣство: егда прииде иѣ. лета, поиде при дикоклитигана цара, написасе воинѣ. тогда ѡмре и мати негова: и онѣ колико наиде богатаство раздаде ги нищимѣ и ѡбогимѣ, и почѣ, како се съвѣщавають елине, да мѣчатѣ хрѣстианне ради вера. тогда и георгиа хоте да се ѡвѣтъ, како естѣ хрѣстианинѣ. егда бехѣ се събрали да се зговоратѣ, како да мѣчатѣ хрѣстианне, рече стѣ: «и азѣ хрѣстианинѣ есмѣ»: егда ѡслиша царѣ, како рече стѣ и азѣ хрѣстианинѣ есмѣ, рече царѣ магнейтѣю да призоветѣ стѣго насѣсобѣ, да го въпроситѣ. и рече мѣ: скажи ми, георгиа, почто говориши такови речи? рече стѣ: азѣ хрѣстианинѣ есмѣ и имамѣ на хрѣста моего надежда: того ради сказахѣ вамѣ, и хѣа исповедахѣ предѣ вами за истинаго бога. и царѣ рече: да мѣкнѣтъ людѣе. рече стѣомѣ: азѣ хотѣлахѣ тебе понавѣлѣко господѣство да те поставимѣ, но молю те, послѣшай мене, да не погѣбиши свою младость: нѣ приѣди и поклонисѣ великимѣ нашимѣ богомѣ, да прѣимѣши велика почѣстѣ ѿ мене. тогда стѣ георгиа рече: добро беше тебе царѣ, да познаешѣ истинаго бога и да ти дадетѣ цртво ѣбное, понеже това твое цртво скорѣ погибаетѣ. такова глаголаше стѣ. царѣ же разгневасѣ на стѣго, повеле да го збодѣтъ стѣ копѣе по мишцѣ: и едино копѣе извисѣ, какѣ ѡлово, и неможе да прободетѣ стѣго; потомѣ поставиша ноги стѣому въ кладѣ и на груди поставише мѣ велики камень, и всѣхѣ ноцѣ лежашѣ стѣ подѣ камень и благодареше бога; егда днѣ бистѣ, повеле царѣ и извадиша стѣго ѿ темница, и рече мѣ: да ли се еси покорилѣ ѿ вечернѣгатѣ ѡмѣ и ѿ дръзновени колико ималѣ еси? тогда рече стѣ: с таково ли мѣчение надеешисѣ да ме прѣльщиши,

да се ѿречемъ ѿ истинаго бога: да видимъ, да ли мене хоцетсе досадити ѿ мѹчение, или тебе хоцетсе досадити да ме мучиши. тогда повеле царь и принесоша веліко коло: имаше наоколо наредени ѿстри ножеве въ дщи: едни режехъ, дрѹги порехъ, дрѹги раздирахъ; и принесоха голема даска: имаше наредени ѿстри пироне—едни прави, едни крѣви: и поставиха стго на ѿната даска, и почеха да врѣтатъ ѿнова коло. и срезаха мѹ телото: стѣи потанно молеше се богъ; нечѣстиви же радѣвахъ се, како мѣчеха стго, и присмевашесе и рече мѹ: где есть богъ твои геѹргіе, да ти помогнетъ? тако рече царь, и ѿиде да се поклонитъ аполонъ; егда тако рече царь, бистъ велики громъ, и ѿ небеса гласъ речесе: не боисе, геѹргіе, азъ с тобою есмь; по того гласа стана гасно: и прииде аггелъ ѿ небеса и ѿвеза стго: тогда воинне поведоха при цара: егда виде царь, како неимаше ни мала рана на тело стомъ, почѹдисе царь, и двои воинводи—аватолѣа и протолѣа верѣвахъ въ истинаго бога. и повеле царь да ги посечѹтъ. и дрѹго мѹчение измисли царь, да сътворитъ стому: повеле да го поставятъ въ варницѣа негасима. егда го поставиша, сипаха вода, поче варь да кипитъ. три дни сътвори стѣи у варницѣа. повеле царь да идѹтъ воинне да сакриютъ тело стомъ да го ненайдѹтъ христиане да го погребѹтъ; никако ненадегашесе да го найдатъ живъ: многъ члѣвци ѿидоша на варницѣа и найдоха стѣаго стоимше правъ ѹ върницѣа; вси единогласно рекоша: велики богъ есть, его же геѹргіи проповедѣеть; тогда царь вапроси стѣаго: скажи, скажи намъ, геѹргіе, како твориши тѣе магій? и повеле да принесѹтъ живѣни ѿбѣща; имахъ вѣнѣтаръ ѿстри пироне: и ѿбѣха стго и поведоха го и биеха го скорѹ да идетъ, и затвориша го ва темницу. и ни едино вреждение ѿ ѿбѣщани не прииде мѹ. повеле царь да положѹтъ светаго на земліи и да го биютъ по коремъ и по плещи: и напоисе земліи ѿ крѣви стомъ и ѿ бои никое зло не прииде стмѹ. тогда диоклитіанъ рече предъ престаѹющимъ: воистину магеснигъ есть геѹргіа; ѿвѣща магнентіа и рече: имать единъ добре знаеть магій, да направитъ, да ѹтровитъ геѹргіа. призва царь аѿанасіа магесника и порѣчи мѹ да сторитъ (sic) да ѹтровитъ

георгия. рече аанасна: Утре до шбеть да будеть воля твоя, царь. повеле царь да поставать стѣго въ темницѣ: и всѣхъ ношчъ малаше се богъ. егда днь бѣсть, седе царь на равно полга; прииде и магесникъ аанасна. и ношаше две грънета магни и рече: повели, царь, да приидеть георгия, да го сатворь, да се покорить на твое повеление. егда го напоимъ съ лева рѣкъ дръжимъ гръне, хочеть да се покорить, аще ли го напоимъ съ десною рѣкъ, дръжимъ хочеть да ѡмре. егда прииде георгия, и съ дръзновение приеть едино гръне, и прекръстиси и рече: гдѣи ісе хсе, яко же рекаль еси, егда испиете вьсака ѡтрова, раби твои, ва име твое, невреждени бивають: и тако испи ѡвага ѡтрова, и никакое зло мѣ не прииде, на стоимше и присмевахеше прелащеномъ царь. егда виде царь, никое зло неприиде мѣ, повеле магесникъ да го напоить, и ѡ дръгата ѡтрова, да го ѡморить. егда и неѣ испи стѣи никое зло мѣ неприиде, тогда рече царь: скажи намъ, георгие, како твориши тѣя магїи? рече и стѣи: непомишляи, ѡ царь, како де (sic) творь магїи: нь богъ егоже азъ верю ѡнь творить такова чѣдеса, да познають людїе прелащени, какова сила имать истинїи богъ, и да го веръсеме: и тако наѡчи насъ и рече ни: небоитесе никои не можеть васъ ѡбити безъ воли мога, не можеть ни едино влакно да ѡзметъ ѡ глави ваши, догде азъ да не повелимъ, рече гдѣ; еше и дрѣго можеть да творить богъ нашъ: болнимъ здравие даваеть, хромїи повелеваеть да ходать, слепимъ ѡчи ѡвараеть и гледать и мрътви вьскръшаеть. тогда царь рече аанасию: что хочешї, да речешї, аанасие, ради тѣя речи? рече аанасїи: и наши велики богове творать чѣдеса, на доселе несме чѣле мрътви да ѡживееть. тамо, близъ имаше гробъ; рече аанасїи: повели, царь, георгию, можели ѡживитї того мрътовца; тогда црски намесникъ магнентїа извади стѣго ѡ жилиза: сега да те видимъ, георгие: покажи чѣдеса богъ своемъ; рече стѣи: господине магнентїе: богъ съ едина речъ сътвори вьса видима и невидима; не может ли и сего мрътваго ѡживитї. тако рече стѣи и преклони колена свои на земли и съ слъзами потаино помолїсе богъ и рече: гдѣи, вьскръси мрътовца сего, да видать ненавидешей те и да се

посрамать, ꙗко твоѧ есть слава ва веки аминь; и по аминь бисть громь и мльние: и гробь отворисе и мрътви изъ гроба изиде и стана посреде народа: и васи людие рекоша: великаго бога геургиева веръемь: магесникъ аѡанасна прииде и паде на нозе стѡмъ. тогда рече царь: видите ли, людие, что сатвори проклети аѡанасна! сатвори вола магесникъ геургию: и рече-да ѡморить го, а онь го напои поздравъ да бѣдеть: и сатвориша некое привиденне, како де въскрьсѡша мрътовца! тако рече царь и повеле да посечѣтъ аѡанасна и въскрьшаго члѣва, и стѡга да поставать въ темницу. царь поиде въ полати свои, да измислитъ что да сатворить. егда идеше стѡти въ темница, моляше се богъ и благодареше и глаголаше: «благодарѣ те, гди боже мой, ꙗко неси мене посрамиль предь нечастиви». идехъ члѣви въ темницѣ, да ги побчи стѡти: а дрѣги болни искаху исцеление, дрѣги на веръ се ѡтврѣждаваха; единь ѡ нихъ, именемъ гликерѡа беше ѡрачь. егда ѡреше, ѡмре мѣ единь воль, ѡиде при стѡго и сказа мѣ ради вола: и стѡти мѣ рече: иди на нивъ, хоцеши да го найдеши живь. ѡиде кликерѡа и наиде вола жива. тогда великимъ гласомъ възъпи: истинаго бога проповедѣть геургиа. егда почѣ царь како верѣва хѡа, повеле да го посечѣтъ: вьне ѡ града посечень бисть кликерѡа. некои клирици рекоша царѣ: геургиа въ темницѣ непрестано идѣтъ елине и творѣ ги христиане: егда прииде царь ва капище аполоново, повеле да приведѣтъ стѡго; егда прииде свети, рече царь: не познаваш ли, геургие, колико члѣвколюбие показѣю азъ тебе, и жалимъ твоѧ младость? рече стѡти: «потребно беше царѣ ѡ начела да покажеши такова любовь». егда почѣ царь такови речи, помне мѣ се, како хоцеть да се поклонитъ на идола, и рече мѣ царь: да те имамъ, како своего сына; рече стѡти: «прииди, царѣ, и азъ да идѣ да видѣ ваши богове». тогда царь повеле вьси болгаре да приидѣтъ, и да видѣтъ, како хоцеть геургиа да се поклонитъ нашимъ богомъ: приидоха и вьнидоха ва капище, да видѣтъ, что хоцеть да сатворить стѡти: егда ваниде геургиа ва капище, простре десною свою рѣкъ на аполонъ и рече: «хоцеши ли, аполоне, да ти се поклонимъ ꙗко богъ?» рекоша врагове коитѡ беха ѡ аполона: «нигъ несме богове;

кого ти вербѣши, той есть истини богъ»; егда тако рекоша, побегоше бесове. тогда идоль паде и сакрѣшисе. тогда придоша людие и поимаша стѣго, и заведоша го предъ цара, и рекоша мѣ: доколе дръжиши сего магесника? хочеть и капище да ѡбвалить; тогда и александра царяца изиде предъ народа и рече: «боже геургиѡвъ, помози ми». тогда призва царь стѣго и рече мѣ: «такова ли вазданне ваздаде ти мене!» и стѣи рече: «безъѡмни царѣ, тако се навчихъ, да ѡкореваю безчасни твои богове, тако они глаголахъ. прииде и александра царяца: егда виде стѣго, паде на нозе его и целѣваше мѣ нозе: тогда повеле царь воинномъ да ѡзвать геургиа и александра царяца, да гѣ извадать вонъ из града да гѣ посечѣтъ; егда придоша до некое место, седе александра на единъ камень, да си починеть, и тамо предаде чѣнѣю сво дѣшѣ въ рѣце божини. тогда стѣи геургиа прослави бога и рече: «прійми гѣди и дѣшѣ мою и даждь ми гѣди дарь: кои прошѣтъ ѡ мене некое прошение да имъ биваетъ». тако моленесе стѣи, и посекоше го воине; и неговъ слѣга приеть чесни мощи и занесе гѣ въ негово ѡтечество.

И хоцѣ да скажѣ неколико чѣдеса, иже сатвори стѣи.

Въ сирийскою землю въсхотѣхъ християне да сатворять красна црква ва име стѣомѣ геургию, и ва ѡнова место неимаше камене ради стлпове; повдоша по дрѣго место и наидоха многѣ красни камене: и ва единъ градъ беше некои вдовица жена; и ѡна кѣпи красни стлпъ, да го последъ, да го поставать въ црковѣ стѣомѣ геургию; выпроси корабъначелника, и рече мѣ: кѣпихъ стлпъ, да го занесеши, да го поставать въ цркви; рече корабъначелникъ: не могѣ да го ѡзма, понеже напълнильсе ѣ корабъ, и не имамъ где да го поставимъ; и ѡстана стлпъ на краѣ море. корабъ ѡиде: тогда зажалисе ѡнага жена и въсѣ ноцъ жалеше и плакаше, како не можѣ да послеть стлпа. и ва ѡнага ноцъ гавийсе стѣи геургиа и рече и: «почто плачешѣ жено?» ѡна рече: «многѣ жалимъ, како не ѡзеша стлпо». рече стѣи: на кои страна хоцешѣ да го поставать? рече жена: «ѡ десна страна да го поставать». рече стѣи: «подигни и ти, да го послеме да идеть». Тако се виде на сънь та жена: и ѡна помогна и поставиха стлпо ва море. и неци

члѣвци ѿ града приидоха на край море, и наидоха стлпо на край море: и беша написано на стлпо, да се поставить ѿ десною странѣ ѿ цркви.

(Слѣдуетъ перечисленіе другихъ чудесъ святого).

И егда твориме празници стомѣ, да не твориме такоже творехъ елине: егда творихъ празници на свои богове, пиѣха и гадѣха, и поѣхъ и играѣха, и много безчестига творахъ; каковы имъ бежа богове, таковы и почести имъ творахъ; егда и нинѣ тако сатворимъ, ѿбезчествѣемъ наши стѣ. такоже рече исаѣа пророкъ: «горе, които пиѣтъ вино съ тъпане и съ свирки играють, и нерадѣтъ да савръшѣтъ заповеди божи и ради свою дѣшѣ».

Егда тако бѣдемъ творити, тогда бѣдемъ ѿ бога имети милость и ѿ стѣаго помощь, и бѣдемъ се сподобити и цртво небесно полѣчити ѿ хсе ісе гдѣ нашемъ. томъ подобаетъ всѣака слава, часть и поклонение съ безначалнимъ его ѿцемъ и престѣимъ дѣхомъ и нинѣ и присно и ва веки вековъ амѣнь.

ПАМЯТНИКИ

НАРОДНАГО ТВОРЧЕСТВА.

СКАЗАНИЯ И ПѢСНИ АПОКРИФИЧЕСКАГО И МИФИЧЕСКАГО ХАРАКТЕРА; ПѢСНИ КОЛЯДСКІЯ И ХОРОВОДНЫЯ.

№ 1.

Записано въ г. Пиротѣ со словъ одной старой женщины (5 ноября 1879 г.).

Какъ произошло различіе славянскихъ языковъ?

Кадѣ богородица Исуса породила, бѣгала отъ Еврее и Турци
по градама и чувала се да дю (sic) не найду. Де е била, оставила
различни-то езици, различни-то премѣну оставила. И такѣ Руси,
Българе, Серби.

№ 2.

Обрѣтеніе креста Господня.

Соф. Окр., село Бояна¹⁾; 30 янв. 1880 г. записано со словъ крестьянина той
же деревни Стоянча Величкова.

Служба служи цара Костадина,
Та покани редомъ свето-опи;
Па ойдоа у чесна тарпеза;
Та ги служи това добро вино;
5 Между себе дума продумаха:
«Се ни служба добра поканета,
Да си има наши чесни керсты,

¹⁾ Село Бояна находится у подошвы горы Витоши, близъ города Софіи;
отъ жителей этого села и села Суводолъ я слышалъ, что на одномъ очень
ведоступномъ мѣстѣ горы Витоши, въ близи села Бояны видны прикрѣпы,
за которыя привязывались судна — корабли.

- Тогай би се вѣра увѣрило,
Тогай би се законъ запознало».
- 10 Дочула ги царица Елена —
Говорила цару Костадину:
«Фала, цару, фала Костадине!
Ты поканилъ тѣя добры гостѣе,
Добры гостѣе си-те свето-оци;
15 Межу себе они дума продумаха:
«Какво нема наши чесни керсты»;
Фала, цару, фала, Костадине!
Я си ойды у Феруна града
И си фани царя Евреяша,
20 Та го мочи три дни и три ноци,
Да си каже наши чесны керсты».
Послуша а цара Костадина,
Та си ойде у Феруна града,
Та си фана царя Евреяша,
25 Та го мочи три дни и три ноци:
Смерть прѣима, керсты не казува.
Проговори царица Елена:
«Фала, цару, фала, Костадине!
Я си фани царица еврейтя,
30 Та ю мочи три дни и три ноци,
Она че ти каза, де е наши керсты».
Послуша а цара Костадина,
Та си ойде у Феруна града,
Та си фана царица еврейтя,
35 Та ю мочи три дни и три ноци:
Смерть прѣима, керсты не казува.
Проговори царица Елена:
«Фала тебѣ, фала, цару Костадине!
Я си фани на царица еврейтя
40 Това мышко дете,
Та го мочи три дни и три ноци —

- А майтя за дете си не трае,
 Я она те керсты да искажи».
- Послуша а цара Костадина,
 45 Та си фана на царица дете:
 Оште не го замочило,
 Изговори царица еврейтя:
 «Фала, цару, фала, Костадине!
 Я не мочи мое мышко дете,
 50 Я ще кажемъ ваши чесны керсты:
 «Рано рани, цару Костадине!
 Рано рани у гола планина,
 У Планина — у Сива Грамада,
 Да си найдешъ три стърка босилѣкъ;
 55 Камо найдешъ три стърка босилѣкъ,
 Тамо найдешъ ваши чесны керсты».
- Рано рани цара Костадина,
 Рано рани у гола Планина,
 У Планина — Сива Грамада,
 60 Рано рани со-съ негови слуги,
 Да си найдатъ три стърка босилѣкъ,
 Да си найдатъ плѣча становница.
 Отшили па и нашли:
 Подигнаа плѣча становница,
 65 Та найдоа наши чесни керсты;
 Занесе ги цара Костадина,
 Занесе я на негова служба;
 И па покани триста свето оци
 И остави ги у чесна тарпеза.
 70 Тогай се вѣра увѣрило,
 Тогай се законъ запознало,
 Тогай се царство укрѣпило.

№ 3.

Записано со словъ одной старушки въ селѣ Великій Вербовникъ (Кюст.-Бан. окр. 9 дек. 1879 г.).

Когá се вѣра развѣрила, кърсы погинали, Евреи ги умер-
снáли. Собралисе семдесе попове при нова църква и сказали: кадé
си поденали: наши чесны кърсы? Па старея сказалъ: «фанете
Еврейского цара». Фанали го, но онъ не казалъ. Фанáли Еврей-
ска царица, но и она не казáла. Кадé фанáли негово машко детé,
оно казáло: «не мачете мое машко детé; я че кажемъ ваши
чесны кърсты: кърсты ваши надъ Фекира града, надъ Фекира
высока могýла, надъ могила одъ мермеръ плóча; подъ плоча-та
три страка босилéкъ. Рано ранатъ мерсны-те Евреи, та го бе-
ратъ, а не може да найдатъ; но вы рано раните у света боси-
лéкъ, и найдете ваши чесны кърсты». — Тогай нашли се чесны
кърсты; тогай сме покерстили; а до-тогай били сме безъ кърста.

№ 4.

Крещеніе І. Христа.

Городъ Душица; 11 дек. 1879 г. записано со словъ Стефана Станоева,
бѣженца изъ Джумалійскаго округа.

Замачисе Божя майка
Одъ Игната ¹⁾ до Божича,
Да си роды млада Бога,
Млада Бога и Божича.
5 И си роды млада Бога
И роды Божича;

¹⁾ День св. Игнатія Богоносца считается великимъ праздникомъ; въ на-
родѣ укоренено повѣрье слѣдующее: первый кто войдетъ въ этотъ день въ
домъ изъ людей непринлежащихъ къ семьѣ приносить съ собою счастье
цѣлому дому: вошло въ обычай — въ этотъ день не давать ничего изъ своего
дома (село Бобошево).

- Понесе го да го кърсты;
 И се шетна на-горъ, на-долъ,
 На-горъ, на-долъ возъ Йордана;
 10 На срѣшта светый Никола;
 Говори светый Никóла:
 «Доберъ день Божья мале»!
 — «Даль Богъ добро, светый Николо»,
 «Язека си до тебе идемъ,
 15 Да ми кырстишь млада Бога,
 Млада Бога и Божича».
 — Изговори светый Никóла:
 «Я не смѣемъ, неумѣемъ,
 Да ти кырстимъ Млада Бога;
 20 Оде Иована Кърстителя,
 Што-то керсти небо — земля,
 Што-то керсти гора — вода,
 Той ште ти керсти Млада Бога».
 Па си шетна Божья майка
 25 На-горъ, на-долъ, низъ Йордана.
 На срѣшта и свети Иованъ:
 «Доберъ день ти Божья майко»!
 — Даль Богъ добро, свети Иоване!
 И язе-ка си до тебе-ка идемъ,
 30 Да ми керстышь Млада Бога,
 Млада Бога и Божича».
 — И си флезна во-фъ Йордана,
 Завилъ се свилни полици,
 Да си керсти Млада Бога;
 35 Все се дervья преклѣниха,
 Едно си дervье не преклѣни,
 И оно бѣше абленово¹⁾;

¹⁾ Сказатель не зналъ, какое это дерево.

Проклепа го Божья майка:
 «Е ты дерво абленово!
 40 Цвѣтъ, да цвѣтишь,
 41 Ражба да не машь».

№ 5.

Дупницескій округъ, село Рыло; доставлена мнѣ 20 янв. 1880 г. народнымъ учителемъ дьякономъ Христою (Христофоромъ) Димитріевымъ Куюнджискимъ.

(На Р. Хр.)

Пошла си Божя майка Марія
 Низъ Иордана возъ Иордана на-горе;
 Въ рацѣ носи млада Бога Господа;
 На срѣща и светъ Никола убавы;
 5 Говори му Божя майка Марія:
 «Э ты-зе-ка, светъ Никола убавы!
 Тебе трасехъ, тебе найдохъ;
 Да ми кърстишь млада Бога и Господѣ!
 Говори и светъ Никола убавы:
 10 «Э ты-зе-ка Божя майко Маріе!
 Я не смѣю ни во-фѣ погледна,
 А камо ли азъ Него да кърстимъ;
 Я си шетни още мало по-нагоре,
 Ще си стрѣтнешъ Светъ Иванъ,
 15 Що е кърстилъ слѣнце — мѣсець на небо,
 Що е кърстилъ гора — вода на земя,
 Онъ ще кърсты Млада Бога и Господа!»
 Послушала Божя майка Марія,
 Та се шетна аще малко по-нагоре,
 20 Та си срѣтна светъ Иванъ креститель.
 Говори му Божя майка:
 «Э ты-зе-ка светъ Иване крестителю!

- Тебе тръсихъ, тебе найдохъ;
 Да ми кърстишь Млада Бога и Господа»;
 25 Говори и светъ Иванъ Креститель:
 «Э, ты-зе-ка, Божя майка Марія!
 Постой малко, та почéкай,
 Да си запремъ слънце — мѣсець на небо
 И да запра гора — вода на земи»
 30 Та си запре слънце — мѣсець на небо
 И си запре гора — вода на земи,
 32 И си кърстиль Млада Бога и Господа.

№ 6.

Городъ Радоміръ; 29 ноября 1879 г. записано со словъ Таски Петрунова
 Моавійскаго.

Станинине господине!	Тамъ срѣтна светы Никола:
Спишь ли, спишь ли разбуж-	«Да си кърстишь Млада Бога!»
дайсе!	Я светы Никóла му доказалъ:
Добри са ти гостье дóшли,	«Ни то знаемъ, ни умѣемъ;
Добре гостье коледжане;	20 Я си пойды по-на-горе,
5 Подобаръ гласъ ти донели:	Тамъ че срѣтнешъ светъ Ио-
Ягненца се изъягнѣли,	вана:
Ждробчинка се ождребили,	Онъ е кърстиль небо — земля,
Пѣленца се извадѣли,	Онъ че кърсты Млада Бога».
Крави се се истелили,	Чуло си е на дно-море,
10 Со-съ млади тельчинка.	25 Чула си е една рыба,
Пай си стана Божья майтя,	Чула го е и станáла;
Запрегнала свилни скуты,	И го чуло едно дѣрво,
И си тури млада Бога;	Едно дѣрво трепетлѣика,
Та си ойде возъ Ордана	Оно чуло не станáло,
15 Возъ Ордана, возъ Йордана.	30 Пай го прокле самски Господъ:

«Е ты-зе-ка едно дѣрво, Да си трептишь и со-съ вѣ-
 Едно дѣрво трепетлика! терь,
 Да изникнешь на зло мѣсто, 37 И со-съ вѣтерь и безъ вѣ-
 Дека слънце неизгрѣва, терь¹⁾.
 35 Дека роса неопада,

№ 7.

Сезо Великій Вербовникъ, Дупнич. округа; 9 дек. 1879 г. записано со словъ
 одной старой женщины.

Стани Како, дай колако, 5 Тельчинка-те бѣлопахъ,
 Стани Нино, дай крендиро²⁾: Ждребчина-та патонохи,
 Добри сме ти гостье дошли, Ягнешта-та ваклешаты,
 Доберь семъ ти даръ донѣли: 8 Яришта-та пергороги.

№ 8.

Соф. окр., с. Опій-цвѣтъ; 6 февр. 1880 г. записана со словъ Стояна Мил-
 чова Лагариина.

(Нолядская «Станянинне господине!»).

(КО Л Љ Д Ж А Н С К А).

Станянинне господине! Добро сме ти гостье дошли,
 Пьянъ ли си? разбуджайсе; Добро гостье-коледжане,

¹⁾ По другому варианту, записанному тамъ же, пѣсня эта имѣеть слѣдую-
 щій конецъ:

«Што е чуло, се станало;	Да излезнешь у зло мѣсто,
Едно дѣрво трепетлюга	Дека слънце неогрѣва,
И е чуло — не станало;	Дека слана неопада.
Тогай его Господь проклезъ:	

²⁾ Ракія (водка).

- 5 Доберъ сме ти гласъ донели: 15 Кравице се истелили,
 «Од-оз-горе Влашка страна Све кравици млеко̀м̀лзи,
 Кобильки се иждребили — И воловци потеглѡвци». —
 Се кобильки лѡвогривки, Стани, стани станянине!
 И конѡвци патонѡги». Добро сме ти гостѡе дошли,
 10 Стани, стани станянине, 20 Доберъ сме ти гласъ донели:
 Станянине господине! «Од-оз-доле Овче-поле,
 Добро сме ти гостѡе дошли Овчице си изѡягнили —
 Доберъ сме ти гласъ донели: Се овчицы ваклушаты
 «Од-оз-горе низъ Загоре 24 И овновци виторози.

№ 9.

Село Влаи, Мельникскаго округа (въ Македоніи); 16 дек. 1879 г. записана
 въ селѣ Бобошевѣ со словъ одного слѣпца.

- Станянине господине, Стани, гѡре погледъ Нине,
 Стани, гѡре погледъ Нине, Какви ти сме госте дошли,
 Какви ти сме госте дошли, Подоберъ сме гласъ донѡли:
 Подоберъ сме гласъ донели: 15 Пчели ти се изро̀и́ли,
 [(повторяется стихъ) Се пчелички златнокрилца.
 5 Овце ти се изѡягнили, Тебе пеемъ Стане господине
 Се овчички ваклошатки Тебе пеемъ, Бога славимъ
 [(2 раза); [(2 раза),
 Коне ти се иждребили (2 раза), Да се цавтишь, да се кѡтишь,
 Се кобильки патонѡжки; 20 Ка-то ружа у градина,
 Крави ти се истелили Сиви соколъ у высѡна (2 раза),
 10 Се кравички бѡлопаки. Мрена рыба у дълбина,
 Станянине господине, 23 Бѡлъ трендафилъ у градина.

№ 10.

Соф. окр. село Суводолъ; 31 янв. 1880 г. записано со словъ крестьянина
Жоты Илкова.

Станинине господине!	Ошь по-доберъ гласъ донели:
Добро ютро, доматине!	«Кобилки се иждребили,
Заспалъ ли си? разбуджайсе;	Се кобилки лѣвогровки,
Пьянъ ли си? растрезнуйся:	А конѣвци патоножки;
5 Добрѣ сме ти гбстѣе дошли,	20 Ошь по-доберъ гласъ донели:
Добаръ сме ти гласъ донели	Козицы се изкозили,
Од-оз-доле — Овче поле:	Се козицы вранушаты»;
«Овчицы ти изъимили,	Ошь по-доберъ гласъ донели:
Изъимили, изъягнили —	«Кшарци се изроили,
10 Се овчицы ваклушаты,	25 Се пчелици леватинки —
А овновци виторожки;	Леко лета, тежко носа:
Ошь по-доберъ гласъ донели:	На главица по паница,
Кравицы ти се истелили,	На ножица по ложица,
Се кравицы бѣлобойки,	На гербина кавтерина».
15 А воловци потеглѣвци»;	30 Стани нине господине!

№ 11.

Станинине господине!	10 Па ю тно говораше:
Джелепъ Неѣ вино шѣ	«Фала тебѣ, света Петко,
Одъ недѣля до недѣля,	Света Петко и Недѣлѣ!
Одъ мѣсеца до мѣсеца,	Ка'-то служишь добро винѣ,
5 Слуга му е света Петка,	Зашто ронишь дробни съззи
Света Петка и Недѣля,	15 Дробни съззи до хубава черна
Слуга служи съззи рони,	земня?
Рони до хубава черна земня;	Да ли ти се досадило,
Сегледа ю Джелепъ Неѣ,	Добро вино служяяче

И на подзе стояяче?»
 — Света Петка говораше:
 20 «Фала тебѣ, Джелепъ Неѣ!
 Ни то ми се досадило,
 Добро вино служајаче,
 Ни на подзе стояяче;
 Верло ми се нажалило:
 25 Ка' пиѣме и рѹчаѣме,
 За добрѣ се не сѣштаѣме;
 Хайде перкви да градѣме —
 Се одъ злато и одъ сребро,
 Безцанъ каминъ прѣстолъ да е,
 30 Да е вѣкомъ и до вѣка». 44 Да е вѣкомъ и до вѣка!
 — Джелепъ Неѣ говораше:
 «Фала тебѣ, света Петко,
 Света Петко и Недѣлѣ!
 Да градѣме златны церквы!?
 35 Че настане турско царство:
 Се чатъ церквы да растура,
 Безцанъ камикъ че подметна,
 Со-съ насъ шѣга¹⁾ че си бѣя,
 Одъ злато че узды ляты,
 40 Одъ сребра сѣдла че кова;
 Нело, хайде, да градѣме
 Одъ варъ камикъ и одъ тугла²⁾,
 Мермеръ камикъ прѣстолъ да е,
 44 Да е вѣкомъ и до вѣка!

№ 12.

Станинине господине!
 Дане бане, Данъ войвѣдо!
 Имашъ сина Михаила,
 15 — Дане бане, Данъ войвѣдо!
 Злато косо, длъго умо;
 Молиме те, ты го пиши:
 5 Молиме те, да го пишешъ,
 Царо има три кралѣве —
 Да го пишешъ — царъ да быде
 Едынъ че му войска реди,
 На своя земня и крайнина.
 Едынъ че му царство держи,
 — А онъ си имъ одговара: 20 Едынъ че му кѣнѣ сѣдли,
 «Имамъ, имамъ, не че лыжемъ,
 Салъ да си се царъ назива,
 10 Аме ми е вѣрно младо,
 Царъ назива — банъ назива
 Вѣрно младо аджамія — 23 На сва земня и крайнина.
 Не че може царство держи,

¹⁾ Тур. слово, знач. смѣясь.

²⁾ Киршичъ.

№ 13.

Село Скрино, Дупнич. округа; 17 дек. 1879 г. записано со словъ Ангела
(Янгелъ) Рыбаря.

Станинине доматине!	Овцы ти се изъягнѣли,
Добри сме тѣ гости дошли	Се овчицы ваклашатъ;
Добаръ сме тѣ гласъ донѣли:	10 Козы ти се окозили,
Кобили се ождребѣли,	Се яренца виѣрожки;
5 Се ждрбчинка патоножки;	Пчелици се изроѣли,
Кравице се отѣли,	13 Се пчелици левиканки.
Се тельчинка бѣлопахѣ;	

№ 14.

Старая-Планина; Соф. окр. с. Зимевецъ; 12 февр. 1880 г. записано въ селѣ
Аджиска-маала (Берк. окр.) со словъ той же крестьянки.

Ставине господине!	5 Доле-горѣ по-загоре,
Тебе поѣмъ, тебе славимъ:	Да си карашъ се овновци,
Одъ Бога ти много здравье!	Се овновци патоножки,
Да си идешъ горѣ-доле	8 Се кобилки патоножки.

№ 15.

Соф. поле, с. Кремиковци; 2 февр. 1880 г. записано со словъ Стефана Мил-
чѣва Крачуна.

(Матерь Божія входитъ въ церковь, построенную Джелепъ Неню).

(КОЛЯДСКАЯ).

Собралисе си селяне	Вино пиятъ, дума думать —
На механа меранджиска:	Кой да гради новы церкви?

- 5 Судна се редна се,
Одсудна, да и гради
Да и гради Джелепъ Нено;
Започель ги одъ Дердевъ день;
Викналь си е два майстора
- 20 Покрай моря — по селчины,
Та написа милостывня,
Та натовари деветъ конé
Деветъ коне чисто сребро,
А десето суво злато,
- 10 Со-съ три-те чегерте ¹⁾,
Да си прави новы церкви;
Та ги гради малу-многу
Малу-многу сва-то лѣто,
Одъ Дердевъ день до Митровъ
- 25 Та догради новы церкви.
Тече-иде Божья майтя —
Одъ милосты не продума,
Одъ убосты не погледна,
Та си влезна въ новы церкви:
- 15 Та му мало нестигнало
Мало злато и то сребро;
Онó облече черно руфо
Черно руфо калудерско,
Та си слезне доле въ поле
- 30 Та си сапаса кованъ коланъ,
Та го тури на престола,
Де-то четать млады дьяци
Млады дьяци и попове,
- 34 А стары попове служатъ лы-
тургия.

№ 16.

Село Жилинци, Кюстенд. округа; 6 дек. 1879 г. записано со словъ Стойны
Стояновой Чекеренда.

- Эй Коледе, Коледе!
Ушто се крыешь, Коледе,
Задъ майке-те?
Ни есме ти, Коледе, добри
гости;
- 10 Да наберемъ вито прутье,
Да заградимъ вита Струга,
Да накарамъ сиво стадо,
Да намуземъ ведро млеко,
Да обавямъ Млада Бога,
Млада Бога и Божича.
- 5 Навези ми, Коледе, десно
крыльце, 13 Богъ се роды у Коледе во
Да прелетимъ презъ Морава,
вечерь.

¹⁾ Подмастерье.

№ 17.

Село Скрино, Дупнич. округа; 17 дек. 1879 г. записано со словъ Ангела Рыбаря.

Сестро Петро, Коледе!	Да направимъ вѣта страга,
Везарія, Коледе!	Коледе,
Навежи ми, Коледе,	10 Че навертимъ, Коледе,
Десно крыло, Коледе,	Сиво стадо, Коледе,
5 Да прилѣтамъ, Коледе,	Да намуза, Коледе,
Презъ Дунава, Коледе;	Прѣсно млеко, Коледе,
Да наберемъ, Коледе,	14 За Божичъ млеко, Коледе!
Вито праке ¹⁾ , Коледе,	

№ 18.

Сое. окр. (поле), село Враждебно; 1 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина Донки Гѣлева.

(Турки наслѣдуютъ царство царя Константина).

(НА Р. ХР. = НА БОЖИЧЪ).

Станянине господине!	Проговори царь Костадинъ:
Извило се сиво пиле	10 «Слава Богу, цару слуги,
На цареви равни дворы;	Цару слуги-дугонджии ²⁾ !
Та се вило мало-млогу,	Изнесете танко мрѣдже,
5 Мало-млогу, такмо три дни,	Премрѣжете синѣ небо,
Такмо три дни и три нощи;	Да фанѣмо сиво пиле.
Никой пиле не согледа,	15 Послушаа цару слуги,
Согледа го царь Костадинъ.	Изнесоа тенко мрѣдже,

¹⁾ е-меккое = пракје.

²⁾ Слуги.

- Премръжиа сивѣ небо;
 Бо'ме, каде виде сиво пиле,
 Сиво пиле и двашь и трышь, 45
 20 И двашь и трышь надъ мръ-
 дже-то.
- Проговори царь Костадинъ:
 «Слава Богу, цару слуги!
 Я влезнете нови церкви,
 Изнесете столъ позлатенъ,
 25 И турете стреле двори
 Подъ ябука петровкина.
 Послушаа цару слуги,
 Та влезнаа нови церкви,
 Изнесоа столъ позлатенъ,
 30 И турнаа стреле двори
 Подъ ябука петровкина;
 Та си сѣдна царь Костадинъ,
 Та помами сиво пиле:
 Ка' го виде сиво пиле,
 35 Та му падне на колѣно,
 Та растраси десно крыло,
 Та истраси бѣло книже,
 Бѣло книже — черно слово.
 Проговори царь Костадинъ: 45
 40 «Слава Богу, цару слуги!
 Я влезнете у ягаре,
 Наяхайте добры конѣ,
- На керзь поле калешете,
 Калешете си попове,
 Си попове и дьякове». 45
 Послушаа цару слуги,
 И влезнаа у ягаре,
 Наяхаа добры конѣ,
 На керзь поле калесаа
 50 Си попове и дьякове,
 Да си четать литургии;
 Си попове книже четать,
 Книже четать, пѣсень пѣять;
 Попъ Никола книже чети,
 55 Книже чети — съзри рони.
 Проговори царь Костадинъ:
 «Слава Богу, попъ Никола!
 Какво ли е твое чудо?
 Си попове книже четать,
 60 Книже четать, пѣсень пѣять,
 А ты-зе-ка книже четышь,
 Книже четышь — съзри ро-
 нишь?»
 Попъ Никола одговара:
 «Слава Богу, царь Костадинъ!
 65 Нали питашь, да ти кажемъ:
 [(2 раза)
 «Наше царство достанало,
 67 Турско царство настанало».

№ 19.

(Заг.) Берков. окр. с. Вершець; 10 февр. 1880 г. записана со словъ Елисаветы Іованчиной.

(КОЛЯДСКАЯ).

<p>Зависе сиви соколю На паревы равны дворы; Висе два дни, висе три дни Коледе! Коледе! 5 Висе такмо три недѣли; Царь испраты свѣтны слуги: Коледе! Коледе! «Я идете вѣрны слуги, Та прекиньте ситно мрѣже Коледе! Юловете сивы соколъ,, 10 Довесете го ми на колѣно; Коледе! Да го поятъ съ руйно вино, Да го ранатъ съ бѣло месо». Коледе! Злезнали вѣрны слуги, Фергали со-съ ситно мрѣже, Коледе! 15 Сиви соколъ ту подлаталъ Ту подлаталъ, ту надлаталъ, Коледе! У мрѣжа тако улата. Излезналъ е царо Костадине, Коледе! Па си сѣдне у дворове, 20 Па си сѣдне у дворове, Коледе!</p>	<p>У дворове на столове; Па почука на коленце; Коледе! Емъ почукалъ, емъ повикалъ: Ела, ела, сиви соколъ, Коледе! 25 Та ми сѣдни на колѣно, Та ми падни на колѣно, Коледе! Да те ранимъ съ бѣло месо, [(повторяется) Коледе! Да те понимъ съ руйно вино». 30 Свисе соколъ, та падналъ — Коледе! Падна цару на колѣно, И простралъ си десно крыло, Коледе! Та истраси десно книжне, Дребна книга, ситна слова. Коледе! 35 Царь Костадинъ одговори: «Леле, варай, вѣрны слуги! Коледе! Я идете по сви села По сви села и градове, Коледе! Соберете сви попове</p>
---	---

- 40 Сви попове и дякове,
Коледе!
Да пречетатъ дребно книжне, 60 И поронилъ дребни съззи;
Дребно книжне, ситно слово». [(повторяется)
Коледе!
И учили¹⁾ вѣрны слуги
По сви села и градове;
Коледе!
45 Собрали са сви попове,
Сви попове и дякове:
Коледе!
Чели два дни, чели три дни, 65 Царсто ни е достаяло» (повто-
Не могоха да пречетатъ,
Коледе!
Кой-то знае — не казува»
[(повторяется)
Коледе!
50 Продума царь Костадинъ:
«Я идете на Прокопе,
Коледе!
Да викнете попъ Никола 70 Не сѣчи мене, не губи мене,
Коледе!
Попъ Никола одъ Прокопе;
Онъ ште книжне да прочете,
Коледе!
55 Онъ ште мене право каже». И ме тури у тумруци,
Да посѣда таманъ два дни и
пладнина,
И учили¹⁾ на Прокопе,
Коледе!
Ако нема иня вѣра,
Коледе!
И викнали попъ Никола. 75 Иня вѣра — клеты Турци,
Изведи ме, посѣчи ме». Коледе!
И погледналъ попъ Никола

¹⁾ Сказительница объяснила это слово черезъ «отшели», т. е. отошли.

120 Вѣрна слуга одговори:	И безъ рака и безъ глава.
Коледе!	Коледе!
«Деле, варај, царь Костадинъ!	У десето малки моми
Сеги свекій себѣ слуга —	И сѣднаха, та шіеха;
Коледе!	Коледе!
Наведи се, загреби си»;	135 Една мома казала:
Онъ си беркна у бисаги	«Та станете, мили дружки!
Коледе!	Коледе!
125 И извади златно тенче,	Да видите, какво харо
И загреба студна вода —	Какво харо по друми
Коледе!	Коледе!
И посѣкна вѣрна слуга,	И безъ рака, и безъ глава»;
Одсѣче му десна рака	140 И станаха вѣрны дружки,
Коледе!	И видѣха царь Костадинъ.
Десна рака и глава-та.	Коледе!
130 И преминалъ царь Костадинъ	И тогива падналъ царь Ко-
Коледе!	стадинъ;
Преминалъ е деветъ села	143 Тамо е неговъ трупо.
	Коледе, Коледе!

№ 20.

Соф. окр. (поле), село Челопечино; 1 февр. 1880 г. записано со словъ крестьянина Буниха Тодорова.

(Царь Стефанъ стромтъ церкви).

Станинине господине!
Царь ми Стефанъ церкви гради;
Заградилъ е на Дюрдевъ день,
Доградилъ е на Великъ день.
5 Не стигнало му малу — многу
Суво злато за алтарь,
Безцанъ камикъ за престољъ;

- Па се чуди царь ми Стефанъ,
 Па се чуди, што да чини?
 10 Што да чини, какъ доправи?
 Стефаница одговара:
 «Слава Богу, царь ны Стефанъ!
 Се те уче и това ли?
 Я си влезни въ танка шайтя¹⁾,
 15 Та си нишни низъ бѣлъ Дунавъ,
 Та премина оданаде,
 Оданаде градъ Солуна,
 Та улови дру́га вѣра,
 Друга вѣра Евреина,
 20 Увержи го, укови го,
 Удари му вечъ на макъ,
 Онъ ште каже, што ти трѣбе».
- Послуша ю царь Стефанъ,
 Та си верзна въ танка шайтя,
 25 Та си нишна низъ бѣлъ Дунавъ,
 Та премина оданаде,
 Оданаде градъ Солуна,
 Та улови друга вѣра,
 Друга вѣра Ереина;
 30 Увѣза го, укова го,
 Удари му вечъ на макъ;
 Евреинъ се мило моли:
 «Слава Богу, царь Стефанъ!
 Я погледни доле — горе,
 35 Доле — горе на дно море,
 Ка́ играе мрена рыба,
 Мрена рыба съ безцанъ камикъ:
 Я си ферли танка мрѣжа,
 Та си фаны мренá рыба —

¹⁾ Лодка.

- 40 Мренá рыба яко тебе:
 На Никулъ день за дулгере¹⁾,
 За дулгере на курбанъ, —
 43 Безцанъ камикъ за престолю.

№ 21.

(Загорье) Берков. окр., близъ Българчискяго округа, село Котеновци;
 16 февр. 1880 г. записано со словъ Стояна Мурги.

(Царь съ золотыми волосами).

(КОЛЯДСКАЯ).

- Собралисе три кралёве,
 И се молили на едынъ човѣкъ:
 «Имашъ момче-златна коса,
 Ты пушти намъ го — царь да намъ баде,
 5 И пушти го — миръ да чини».
 — «Имамъ, имамъ, багме имамъ,
 А я младо аджамія —
 Не умѣ ни кральство да варди,
 Не умѣ войско да си стега».
 10 — «Ты го пушти саде, —
 Мы имаме три кралёве;
 Еденъ ште му войска реди,
 Еденъ ште му стеги стега,
 Еденъ ште му на стулъ сѣды
 15 На стулъ сѣды, да му реди».
 — И пуштилъ го — царь станало.

¹⁾ Мастеръ.

№ 22.

(Загорье) Берков. окр., с. Гушанци; 13 февр. 1880 г.

(Зачатіе дитяти, у котораго въ одной рукѣ письмо, въ другой три золотыхъ яблона; на груди мѣсяць и на рамени солнце).

- Имагь Милангь млада Петкана —
 Одъ деветъ годинъ се узель;
 Узели се одъ деветъ годинъ,
 И рожба немали нѣкаква.
- 5 Даде имъ Господъ иманье и стока,
 А рожба си немать.
 Продумалъ Милангь:
 «Петкано, Петкано!
 Ште оставимъ тебе,
- 10 Оставимъ млада удовица».
 — «Болеглава ме загуби!
 Да не стане млада удовица,
 Да се смѣе сельски селяне».
 Милангь запрати аберь,
- 15 Аберь при Лило Касапингъ:
 «Че има права ялова
 Ялова деветъ годинъ,
 Одъ деветъ годинъ нестелна».
- 20 Па си Милангь до деветъ фурни леба упече,
 Деветъ бачви вино натѣчи,
 Деветъ бачви ракиа наточи,
 Заколелъ тлѣста пауна,
 Зифетъ да чини Лило Касапингъ,
 Да губи Лило млада Петкана.
- 25 Дойдѣ Лило Касапингъ,
 Дойдѣ съ деведесѣ юнаци,
 Съ деведесѣ гонаци и осемдесе джалаци.

- Па си думалъ Миланъ на Лило Касапинъ:
 «Додай се крава ялова!
 30 Деца́ — то ра́бота иматъ;
 Да зако́леме крава ялова!»
 — «Чекай, Милане; да вечераме,
 Па тогива че ко́лимe».
- Вечераю са дружина:
 35 Дотерчаа млади юнаци,
 Та фанаа млада Петкана,
 Млада Петкана диванъ да ги чини;
 Млада Петкана диванъ ги чини:
 Емъ ги служи чаша вино,
 40 Емъ дробни сълзи рони.
 Додумали млади юнаци,
 Та фанаа ю и заклали;
 Заклали млада Петкана,
 А у серцѣ-то му нешто бие;
- 45 Продумалъ Миланъ:
 «Распорете ми млада Петкана!»
 Распоре млада Петкана,
 И намѣри машко дете:
 Ошь у майти баштинъ занаятъ научилъ;
- 50 Со-съ писмо у една рака-та,
 Со-съ три златни ябълки у друга,
 Да и мѣсець му у гърди-те,
 Сгънце-то му на́ рамо.
 И се детѣ одъеднигъ загинало.
- 55 Продума тогива Миланъ:
 «Лило Касапине!
 Додай ми влашко ножлѣнце,
 Да порѣжнемъ ябълка-те,
 Чста се да одквасимъ».
- 60 Онъ не ште да рѣже ябълка,
 Алъ удари себе у серцѣ,

И продума:

«Просто да ти е деветъ верви жълтице,
Да закопашъ троицине въ единъ гробъ».

65 Закопаа ги троица въ единъ гробъ.

—
Да не бѣше истина,
Не би пѣсма запѣлъ.

№ 23.

Г. Радомиръ; 29 ноября 1879 г. записано со словъ Таски Петрунова.

(Нонъ Вирогонъ оперемаетъ солнце).

Съ-ношти дойдѣ Миялъ на сѣдентъе;

Повали се при малки-те момѣ,

«Де-ка ималъ коня Вирогона,

Што претича али и вѣтрове,

5 Што минуе това ясно слънце;

Ако мине Миялъ това ясно слънце,

Да му дадѣ това ясно слънце,

Да му дадѣ сестра Перусія;

А ако мине това ясно слънце,

10 Ако мине Мияла юнака,

Да му зѣме коня Вирогона».

И си сѣды Миялъ вреденъ юнакъ.

Слънце стана, вече, гулемъ ручѣкъ,

Миялъ сѣды у ладны меаны,

15 Та си пѣе това руйно вино

И си пѣе лютица ракия.

Дума дума слънчева-та майтя:

«Э, Мияле, э, вреденъ юначе!

- Ка незнаешъ, облокъ да си держишь?
 20 Што се вашташь со-съ ясно-то слънце?
 Слънце стана, вече, гулемъ ручекъ,
 Я ты піешъ у ладны меаны,
 Та си піешъ това руйно віно,
 И си піешъ лютица ракія!»
- 25 Миялъ стана, та коня изведе,
 И си тури нога у зенгія,
 Дуръ да тури, Богме, и оная,
 И достигна́ това ясно слънце,
 И го стигна́, и го замина:
- 30 «Добра стиджа, мое ясно слънце!»
 — «Далъ Богъ добро, Мияле юначе!
 Кадé си коня уберзіло?
 Чекай мене, заедно да идемо».
 Я Миялъ му дума продумуе:
- 35 «Чуешъ мене, мое ясно слънце!
 Я че ойдемъ на твои пладништа,
 Че да ойдемъ, мало да си преспимъ;
 Когá мінешъ, ты-зи да ме окнешъ».
 Заминало това ясно слънце,
- 40 Заминало, а го не окна́ло.
 Дума дума Миялови коня:
 «Э, Мияле, вреденъ юначе!
 Што семъ тебе язе надельело,
 Та ме давашъ на ясно-то слънце».
- 45 И Мияле (лъ — е) тогай собудило;
 Па-й си яна́ коня Вирогона,
 И го яна, и го си пребутна,
 И си стигна́ това ясно слънце,
 Па-й го стигна́, па-й го замина.
- 50 Дума дума това ясно слънце:
 «Э Мияле, э, вреденъ юначе!
 Просто тебе да е, моя мила сестра!

Я очемъ тебе коня да ти зѣмемъ:
 Я коня ты кого вредна било —
 55 Достигне ме и ме, бре, замине.

№ 24.

Берков. окр., с. Котеновци; 16 февр. 1880 г. записано со словъ того же
 крестьянина.

(БОГОСЛОВКА).

Повалисе Милке майтя
 Съ-ношка на кладенець:
 «Кѹ уземе моя Милка,
 Да прокопа двѣ планины
 5 Двѣ планины — двѣ рудины,
 Да искати морскá вода,
 Да извие виты чешмы —
 Онъ да земе моя Милка».
 Раструдисе малко дунгѣрче —
 10 Прокопá двѣ планины — двѣ рудины,
 Пуштило морскá вода
 И довело една вода Милки майти,
 Милки майти у двѹры;
 Извѣло виты чешмы —
 15 И потекли виты чешмы —
 Виты чешмы — три шипорки.
 Тогива викнало младо дунгѣрче;
 «Излезъ, излезъ, Милки майтя,
 Да си видишь морскá вода,
 20 Какѹ течѣ изъ виты чешмы,
 Изъ виты чешмы у твоѣ двѹры».
 Излезнала Милки майтя,

- Излезнала, та па-й погледнала, —
 Потекла морскá вода три шипорки —
- 25 И казвала:
 «Язе така не сѣмъ рекла;
 Кой насаде по бѣль Дунавъ бѣло лозье
 И па побережлинъки жьлти дуньки,
 Онъ да земе моя Милка,
- 30 Моя Милка найубава».
 Раструдисе малко дунгерче —
 Па насади па бѣль Дунавъ бѣло лозье
 И насади жьлти дуньки,
 Па си викнагъ Милки майти:
- 35 «Излезъ, излезъ, Милки майтя,
 Да си видишь по бѣль Дунавъ бѣло лозье,
 Да си видишь побережлинъки жьлти дуньки».
 Излезнала Милки майтя,
 Излезнала та па-й погледнала —
- 40 Та па-й рекла:
 «Я така не семъ рекла;
 Кой устрѣли грѣино слънце,
 Онъ да земе моя Милка,
 Моя Милка найубава».
- 45 И рече тогѣва младо дунгерче:
 «Излезъ, излезъ Милки майтя —
 Я да стрѣлямъ грѣино слънце,
 Я да стрѣлямъ, ты да глѣдашь».
 Не устрѣля грѣино слънце,
- 50 Та устрѣля Милки майтя;
 Та си умре Милки майтя,
- 52 Онъ си узе Милка найубава.
-

№ 25.

(Заг.) Берков. окр., с. Котеновци; 16 февр. 1880 г. записана со словъ Стояна Мурги.

БОГОСЛОВКА (БЛАГОСЛОВЕНИЕ) ВЪ Р. ХР. НА «ПОВЪСМА».

Колко тука влакно	Момче ги носили;
На-преко, на-дълго,	10 Покумство и побратимство
Толко му дагъ Господъ	По сънце и по вѣтеръ ги но-
На купништа кунупишта:	сили,
5 Били тенки, ка-то игла,	Носили, та ги кинали;
Били високи, ка-то ела,	Ты си со-съ ни фалигъ,
Били гысты, ка-то магла,	14 А кои носили, се фалили со-съ
Момѣ ги работили,	рызи-те.

№ 26.

Берков. окр., с. Котеновци; 16 февр. 1880 г. записана со словъ того же лица.

БОГОСЛОВКА НА ЗЕРНО.

Какво-то е зернче,	10 Што е околъ воденицы ско-
Што-то ни дари нашъ побра-	ва̀ло —
тимъ?	Колко се зернца премѣтни
Ако буде злато,	Презъ това ситно сито,
Злато му се ляло и ковало	Толко му дагъ Господъ
5 По синове и дашерки;	На големи ниви купни,
Ако буде сребро,	15 На мали ниви кладни —
Сребро му се ляло и ковало	Ка-то жеравина презъ гѣбъ
И прекъ край прелявало;	преревало.
Около Ивановы-те дни,	

№ 27.

Соф. поле, с. Кремиковци; 2 февр. 1880 г. записана со словъ Стефана Мих-
чѣва Крачуна.

(Св. Іоаниъ Креститель пѣтъ вино; ему прислуживаютъ свв. Пятница
и Недѣля).

Светый Іованъ вино пѣ,	Со сълзи и преливашъ?
Вино пѣ одъ неделя до неделя,	Одговара света Петка:
Одъ мѣсеца до мѣсеца;	«Слава Богу, за светого Іо- вана!
Слуга му е света Петка и Не- деля.	15 Че не надпихме за светого Арандела
5 Никой не я не сегледа,	И за братъ му Михаила».
Сегледа я светы Іованъ —	— «Тая ли са грыжа гры- жешъ?
Съ вино чаша не долива, Со-съ сълзи и прелива.	Язе имаъ три пивници
Светы Іованъ одговори:	Три пивници добро вино
10 «Што ти се е нажалило?	20 И четверта, башъ, ракия.
Съ вино чаша не доливашъ,	

№ 28.

Г. Радомиръ; 29 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина Таски
Петрунова.

(Св. Недѣля устроила пиръ).

Слуга служи пресвета Неделя,	Дума дума пресвета Недѣля:
И си кани ора и градове,	«Што ни е грозна търпеца?
И си кани до-деветъ кранны,	Де нема старца светы Никѡла?
И покани до-деветъ кралицы,	10 Скоро-то бържете, ангеле!
5 И покани до-деветъ кралѣве,	Точѣте златна здравца,
Не покани пресветы Никола;	Канѣте светы Никола!»

Ангеле послушаа пресвета	На света Неделя на гостѣ!»
Неделя:	Отишелъ светы Никóла;
Точили златна здравѣца,	20 И света Неделя него срът-
15 Канили светы Никола:	на̀ла:
«Пошло си е светы Никола,	«Бѣше ми грозна търпеца
Пошло со златна здравѣца,	22 Безъ светы старца Никола».

№ 29.

Тренский окр., с. Бабица; 25 ноября 1879 г. записана со словъ 10-тигѣтней дѣвченки Христины Стояичиной.

(Св. Іоаннъ Креститель затворяетъ небо).

Одъ-како́ се земля размѣрило,
 Одъ-тага се срамы загубили:
 Сянь си башту за башту не знае,
 Черка майтю за майтю не знае,
 5 Сна зелву за зълву не знае.
 Проговори светы Іованъ Креститель:
 «Дай ми, Боже, ключе одъ небеса́,
 Да заклóпимъ товá ясно небо —
 Деветъ годинъ слънце да не грѣе,
 10 Деветъ годинъ росá да не рóси,
 Да се пѹкне зѣмля деветъ педы,
 Да упадне краль Миланъ Будимски,
 Да упадне до áлови поясъ —
 Сълга народъ, на нишанъ бiяше;
 15 Нему душа на муку испадне».
 Далъ му Господъ ключе одъ небеса,
 Та заклóпи това ясно небо:
 Деветъ годинъ роса не росила,
 Деветъ годинъ слънце не грѣяло,

- 20 Та се пуче земя деветъ педы,
Та упаде краль Миланъ Будимски —
Сълга народъ, на нишанъ бѣше;
23 Тамо душа на муку испаде.

ПѢСНИ НА ДНИ ДРУГИХЪ ПРАЗДНИКОВЪ.

№ 30.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записано со словъ дѣвицы
Анны Карадановой.

(ВЪ СУББОТУ ЛАЗАРЕВУ).

Летя, ми, Лазаре, летя	На галабѣ ферляше»
Деветъ реда галаби,	Оговори имъ кралица:
Десето жераби;	10 Э, вие-ка галаби!
Пойдоа-ойдоа краличины дво-	Зобете, ми, зобете;
реве,	У пролѣтъ ми дойдете:
5 На кралица говоратъ:	Имамъ сына да женимъ,
«Эй, кралице, кралице!	14 Имамъ штерка Мара да да-
Кутен бисеръ сѣяше,	вамъ».

№ 31.

Село Скрино, Дуннич. округа; 18 дек. 1879 г. записано со словъ Ангела
Рыбаря.

(НА ПАСХУ — ВЕЛИКЪ ДЕНЬ).

Нено, хубави Нено!	«Дойди Нено на Великъ-день,
Пратила му абаръ тета:	Наше-то сѣло големо;

- 5 Дойди, Ненѣ, на гостѣ,
 Големъ се соборъ собира —
 Отъ три села е соборо,
 Загледа моми хубави».
- И Нено крена да иде;
 10 Майтя му премѣна даваше,
 И градомъ сълзи роняше;
 Снаи му колачи мѣсѣха
 И оны сълзи роняха;
 Башта му пари даваше
- 15 И онъ сълзи роняше;
 Братя му коня справляха
 И оны сълзи роняха.
 И майтя му говореше:
 «Сѣди, сине, не иды,
 20 Хубавъ ми си, сине!
 Че паднешъ тамъ одъ урѣци»
- Не слуха — ойде Нено.
 Одвела го тета на орѣ-то;
 Кметове вино пиятъ,
 25 И забора вино да пиятъ,
 У Нено погледнаха;
 Кметици-те дѹма дѹмаха
 И дума-та забориа,
 И оны у Ненѣ-то погледнаха;
 30 Момчета-та камень ферляха,
 И оны камикъ забориха;
 Моми пѣсень поѣха,
 Пѣсень-та забориха,
 И оны-те погледнаха
 35 Погледнаха у Нено-те.
 И си-те уроци фанаа Нено:
 Умре Нено одъ уроци.

№ 32.

Кюстенд.-Бак. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записано со словъ дѣвници
 Анны Карадановой.

(ПРИ НАСТУПЛЕНИИ ВЕСНЫ).

- Гороле, гора зелена!
 Водоле, вода студена!
 Не ми е гора зелена,
 Не ми е вода студена,
 5 Туку е мома румена;
 Шетала поле Дреново,
 Видѣла момчѣ убаво,
 Па на башта си говори:
 «Тателе, мили татице!
- 10 Я шетахъ поле Дреново,
 Я видохъ момче убаво;
 Давай ме тате, за него:
 Сама че д'идемъ по него».
- Башта му вели-говори:
 15 «Штерко румено, румено:
 Я те недавамъ за него».
- Кършила врата по него.
-

№ 33.

Г. Радомиръ; 1 декабря 1879 г. записано со словъ Таски Моавійскаго.

(ТО ЖЕ).

- Зуравче-вѣнче, цвѣте меришливче!
 Берали те момі и невѣсты!
 Я здравче му дума продумѣе:
 Не ме бера момі и невѣсты —
- 5 Корень ми е подъ Соканосенъ-камикъ;
 Ка ми дѣйде пролѣтъ на Дюрдѣвъ день,
 Тогай си се язе развѣвамъ:
 Умеришемъ горица зелена,
 И кой мине, и се ми одкине,
- 10 То ме тура оно у пазуке,
 И ме нѣси оно у пазуке,
 12 Да си вѣе тія виты вѣнци.

№ 34.

Сое. поле, с. Кремиковци; 2 февр. 1880 г. записано со словъ Стефана Милчѣва Крачуна.

(НА ЮРЬЕВЪ ДЕНЬ).

Рано рани светы Дѣрде;	«Слава Богу, светы Дѣрде!
Да, ми, иде, да обиде	10 Весель оидешъ, скербенъ дой-
Да обиде синурето,	дешъ!
Синурето по полето;	Какво ти синурето
5 Весель оиде, скербенъ дойдѣ;	Синурето по полето?»
Никой него не сегледа.	— «Слава Богу, Божья мале!
Посрѣшнѣ го Божья майтя,	Нали питашь, да ти кажемъ:
Па му тио одговора:	15 Есенина церна угарь,

Пролѣтнина не никнала».	Та я отшелъ, да я обишегъ,
Божья майтя одговара:	30 Обишелъ синорето по поле-то;
«Слава Богу, светъ Дѣргіе!	Скорбенъ ойде, весель дойдѣ.
Тая ли се грыжа грыжешъ?	Посрѣшна го Божья майтя,
20 Да ми доде день Спасовъ-день,	Посрѣшна го, попита го:
Даште Господъ ситна роса;	«Слава Богу, светъ Дѣргіе!
Па да идешъ, да обидешъ.	35 Какво ти е синорето,
Дошелъ день Спасовъ-день.	Синорето по поле-то?»
Та е ранигъ светъ Дѣргіе,	Нали питашъ, Божья майтя,
25 Та отшелъ да обиде,	Нали питанъ, да ти, кажемъ:
Да обиде синурето,	«Есенина — конъ пота(не),
Синурето по поле-то;	40 Пролѣтнина до зенгѣя.
Подковагъ е добръ коня,	

№ 35.

Село Невѣстино, Кюстендилскаго округа, близъ Кадинна моста; записано
8 дек. 1879 г. со словъ Стоицы Лазарева.

(Т О Ж Е).

Светыи Гѣрги коня яхна.	На срѣшта му стара майтя
Когá яхна, весель яхна;	15 Каже: светый Гѣрги, мили
Та си пойдѣ по поле-то,	сину!
Да обиде орачѣ-то,	Запто толко весель ойде,
5 Орачѣ-то, овчарѣ-то,	А сегá ми тóлко иленъ идешъ?
Овчарѣ-то, конярьѣ-то.	И онъ скаже на майтя:
Когá ойде светый Гѣрги,	«Како да не самъ иленъ?
Когá ойде, весель ойде.	20 Орачѣ-то сѣдаты-плачатъ,
Орачѣ-то сѣдаты-плачатъ,	Овчарѣ-то сѣдаты-плачатъ,
10 Овчарѣ-то сѣдаты-плачатъ,	Конярьѣ-то сѣдаты-плачатъ:
Конярьѣ-то сѣдаты плачатъ;	Све-то поле погорѣло.
Светый Гѣрги весель ойде,	— Каже:
Отгудъ весель, оттамъ иленъ.	25 «Светый Гѣргю, мили сину!

- 15 Какъ да не самъ умленъ? И си дойде веселъ.
 Пролѣтнини не никнали, 25 Стара майтя го питуе:
 Есеницы изгинали». «Леле, синко, светы Дѣрги!
 Когá биде день Спасовъ-день, Саде ты-си веселъ дошелъ?
 Па си ойде светы Гѣрги, Одговара светы Дѣрги:
 20 Да обиде сичко поле: «Есеницы у вретенце,
 Есеницы у вретенце, 30 Пролѣтнини класъ върлили—
 Пролѣтнини класъ върлили. Та за това семь веселъ!»
 И си дойде светы Дѣрги,

№ 37.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словъ дѣвнцы
 Анны Карадановой.

(ТО ЖЕ).

- Ой, мили светы Дѣрдѣ!
 Светы Дѣрдѣ църкве мете,
 Църкве мете, книга чати,
 И си рони дробни съззи. 20 Туре поле на распара;
 5 Согледа го стара майтя Па си чекай една недѣля,
 И говори на светый Дѣрдѣ: Па си яны Врана поня,
 «Зашто синко, църква метешь, Та си ойды у полѣ-то,
 И си чатишь бѣла книга Да си видишь равно поле,
 Бѣла книга — черно писмо, 25 Да си видишь беритето».
 10 И си ронишь бѣлы съззи?» Послуша си Дѣрдѣ стара майтя:
 Светый Дѣрдѣ говорише: Ношкемъ роси сятна роса,
 «Малеле, мила майчице! Денемъ грѣе ясно сънце,
 По лѣто берететь нема», Тури поле на распара».
 Майтя му вели-говори: 30 Па си яхна Врана коня,
 15 «Ой, мили светы Дѣрдѣ! Па си ойде у полѣ-то,
 И това ль да те учимъ, Та си видѣ беритето:

	Пролѣтни-те никнали	Та на майтя си казуе:
	Есени-те му класѣли;	40 «Малеле, мила майчице!
35	Радѹесе светы Дѣрдѣ;	Есени-те ми класѣле,
	Настоясе на поле-то,	Пролѣтни-те ми никнале
	Па си дойдѣ светы Дѣрдѣ	43 Полѣ-то ми е вѣсело.
	Дойдѣ при него̀ва стара майтя,	

№ 38.

(Загорье) Берков. окр., с. Гушанци; 18 февр. 1880 г. записана со словъ Герасима Русинова.

(ТО ЖЕ).

Очудилсе Стояно
 Очудилсе, че нема,
 Че нема ваклошина да закѣли,
 Да закѣли на Дюрдевъ деньъ.
 5 Дигналъ ми се заранъ-та,
 Та ми преодылъ деведесѣ кошары,
 Не можелъ да си намѣри ваклошина.
 И си верналъ на-дѣми.
 И майтя си него̀ва заклала,
 10 И мила му черевца,
 И надѣла го на раженъ;
 Занела водица одъ черевца,
 Та плиснала на прадиште-то.
 И тамо е на Бога се свидело;
 15 Та проникнали два ваклени ягвенци.

№ 39.

Берков. окр., село Котеновци; 16 февр. 1880 г. записана со словъ Стояна Мурги.

(НА СПАСОВЪ-ДЕНЬ — ВОЗНЕСЕНІЕ).

- Дошло е доберь день
 День Спасовъ-день.
 Сбралисе чорбаджии по меаны —
 По меаны, по кафене-те,
 5 И свекъ си канаше,
 Кой де-ка на гостье иде:
 Едынъ у братъ на гостье иде,
 Едынъ у сестра на гостье иде;
 Едынъ човѣкъ немаше нигде никого,
 10 Дѣ-ка на гостье иде,
 И си заверна, та жалба дожалѣ —
 Нема, де-ка на гостье д'иде;
 Па си отидѣ, да си пита,
 Да си пита своя стара майтя:
 15 «Малеле, Малеле, старо майтѣ!
 Салъ мене ли родило?
 Та не си ли родило
 Ошь едны брато, или сестрица?»
 — «Родило семъ, сине, родило
 20 Родило семъ ти сестра,
 Ама Турци занесоа твоя мила сестрица;
 Я самъ чула, че войвѣда воды;
 Ама не дѣй д'идешъ:
 Да се уплаши отъ тебе —
 25 Че си ты много юначень».
 — «Ты ми мила майко кажи;
 Я нышто нештѣмъ направимъ».

- «Да идешъ, сине, у бня градъ,
 Да идешъ на гостѣе на войвода,
 30 На войвода — при сестра си».

И онъ си стега коня, да си иде,
 И стѣгне и отидѣ.
 Задалъ се отъ широко поле —
 Сестра му отъ пѣнджеръ глѣда
 35 И си реди измитярки:
 «Ела, да глѣдате, кѡя-та делія?
 Да ли е наша войвода,
 Да ли е друга войвода?»
 — «Не е наша войвода,
 40 Но е друга делія,
 Делія много юначна».

И долѣте онъ на порты
 И рече:
 «Отворете ми врата, сестро!»
 45 Рече сестра:
 «Затворете врата, мои слуги,
 Ударете деветъ ключеве на порты»;
 Онъ се помоли ошь еденъ путь;
 И на удари со-съ топузъ у врата
 50 Та си строши тія врата:
 Улезна при сестра си;
 И сестра му го срѣшна,
 Срѣшна го со-съ кюпава ракия,
 И метанія му чини:
 55 «Прости, брате, че ти грѣшила!»
 — «Да ти е просто!»
 Наредила сестра измитярки —
 Та измѣшаа вино — ракия —
 И го опойла, и го у сенъ оборила.
 60 Заспа младъ юнакъ;
 А го сестра верза наопако,

- И го ферли у тевни тевници.
 Ка дойдѣ войвода,
 И видѣ, че му е порты строшени,
 65 Пита:
 «Зашто ми е порты строшени?»
 — «Дошелъ ми е брато ми,
 Па че тебе да погуби,
 Мене да си воды;
- 70 Я го верзала наопако
 И ферлила у тевни тевници:
 Да изведешъ го на срѣдъ дворы,
 На срѣдъ дворы да посѣчешъ».
 И войвода извади го на срѣдъ дворы,
 75 Па си тергна сабля да го сѣче;
 Пѣмоли се му младъ юнакъ:
 «Не мой мене сѣчи у тесны-те дворы,
 Но извѣды мене на широко поле,
 Да ти дворы не окервавимъ —
- 80 Зашто много семъ юначенъ,
 Многѣ кѣрви ѡмамъ».
 Изведе го на широко поле,
 Па си тергна сабля, да го сѣче;
 Пѣмоли се нему младъ юнакъ:
- 85 «Поведи ме оште подалекъ,
 Пѣдалекъ отъ твои-те дворы».
 Поведи пѣдалекъ одъ дворы,
 И си тергна сабля да го сѣче;
 — «Че ти са молимъ нешто:
- 90 Да отвержешъ ми отъ сабля
 Самъ маличекъ перстъ».
 Послушало луда войвода,
 И си ѡтверза му самъ маличекъ перстъ.
 И тогива узе онъ отъ маличекъ перстъ,
 95 Отъ маличекъ перстъ сабля,

- Та посѣчѣ войвода;
 Пай отидѣ при сестра си на двори.
 Рекла негова-та сестра:
 Излезте, та излезте измитярки,
 100 Да видяте, каква е делія иде —
 Много е юначно, па сердито;
 Да ли е верла измама?
 Или е наша войвода?»
 И въеднага онъ долѣте —
 105 Та си бутна-отворе порты;
 И срѣшнаа го и му се преклониа:
 «Просты ме, брате, много прегрѣшиа!»
 — «Че ти простымъ!
 Измѣша катранъ у ведрица,
 110 Па узе катранъ, та я обля,
 И запали я одъ глава-та до доле,
 Да си нему свѣти;
 Па-й нареди робини-те,
 Да му правя ракия —
 Да му служба гостѣе,
 116 А сестра му свѣти свѣтиа.

№ 40.

Сое. поле, с. Кремиковци; 2 февр. 1880 г. записана со словъ Стефана
 Мильчева Крачуна.

(НА ТРОИЦУ — ДУХОВЪ ДЕНЬ).

Кирле ресле — Господи помилуй!
 Света Троица слезни оз-горе,
 Та си влезни въ село,
 Та искарай кмете, кметице!

- 5 Куни да носимъ, Бога да молимъ:
 «Я дай ми Боже ситна росица—
 По горѣ руйно, по полѣ ситно,
 Трѣва да расте, паунъ да пасе,
 Паунъ да пасе, перья да рони,
 10 Перья да рони, моми да берать,
 Моми да берать, китки да вѣять,
 12 Китки да вѣять, момци да зимать.

№ 41.

Г. Радомірѣ; 29 ноябрия 1879 г. записана со словъ крестьянина Таски Петрунова.

(Объ Авраамѣ и Исаакѣ).

- Слуга служи Аврамъ гостолюбевъ.
 И е собралъ педесѣ дружина:
 «Яжъте, пѣйте, братья и дружина!
 Да ми даде Господъ едно мушко дете!
 5 Очемъ него на Бога курбанъ да давамъ».

Породисе това мало дете
 И рекло на майтя-на башта:
 «Леле мале, леле моя стара башта!»
 И се дошли два бърза ангеле,
 10 Два ангеле — три Божі пѣстоле.
 Дума дума Аврамъ гостолюбевъ:
 «Слушате ли ви два бърза ангеле,
 Два ангеле — три Божі пѣстоле!
 Очемъ него курбанъ да си давамъ».
 15 Та си дума Аврамъ гостолюбевъ,
 Та си дума на дете Исакче:
 «Я си ойды у суво — то лозье,
 Та набери три огнѣве дърва,
 И приготви три казана вода,

- 20 Я че дойдемъ, курбанъ да се колнмъ».

И детé башта послушало:

Приготвило три огнёве дърва,

Приготвило три казана вода;

И тогай се башта продумало,
- 25 Продумало на дете Исакче:

«Леле сине, леле мили сине!

Я што чемъ курбанъ да си давамъ?

Очемъ тебе на Бога курбанъ да се давамъ».

— А дете му дума продумало:
- 30 Чуешъ мене, тате, Аврамъ гостолоубенъ!

Оты ты мене дóма не казалъ?

Да се проста одъ моя майтя,

И одъ моя брайтя и дружина.

А башта му дума продума:
- 35 «Слушай мене, дете Исакче!

Язъ бѣ тебе на Бога курбанъ обрeкло;

И кадъ ты се породí,

И, ми, рече: «татко и пай мамко!»

Я вѣднагъ курбанъ на Бога те обрeкло».
- 40 Послѣ това дете дума продумало:

«Я ми вержи раце и па-й нодзе,

Да не рипнемъ, да те не убиeмъ».

И Аврамъ му верзало раце па-й и нодзе,

Па-й си махна со сабля димиция,
- 45 Та си махна на лѣва-та страна.

И тогай си дума продумаа,

Продумаха два Божи ангели,

Два ангели — три Божí постолe:

«Слушай мене, Аврамъ гостолоубенъ!
- 50 Я си мани на десна-та страна:

Што закачишь, то оно твое».

Закачиль е деветъ вакли овнове.
- 58 Това си е на Бога курбанъ!

№ 42.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 8 дек. 1879 г. записана со словъ Стоймена
Атанасова.

(Томе).

- Излезна Аврамъ, бре, богатый,
Излезна на равны друмове,
И повервее тя добры госты,
Повервее, на монастырь да одать.
- 5 Та говори Аврамъ, бре, богатый:
«Пийте, яште, мои добры госты,
Пийте, яште и на Бога се молете,
Да васъ Господъ молба че приима:
Эве, стана деведесé годѣна,
- 10 Како смо ми земали се
Со-съ стара баба Исака,
Одъ свое сердце чедо немаме;
Пакъ се молиме на Господа,
Да ны даде чедо одъ сердце-то, —
- 15 И не сакамъ ногу да живѣе,
Да живѣе само три години.
Колко одъ сердца чедо да познавамъ,
Пакъ на Бога курбанъ че го давамъ.
И мина време, време три години,
- 20 И даде Господъ чедо одъ сердце-то;
И живѣало, таманъ, три години.
И слезна Гаврилъ Божій рангелъ
На Аврама по тя разговора:
«Э, Авраме, Авраме, бре, богатый!
- 25 Што си на Бога, курбанъ обрекелъ,
Оты го, Авраме, недавашъ?»
И проговорѣ Аврамъ, бре, богатый:
«Э, Гавриле, Божій, бре, рангеле!
Я што семъ на Бога обрекелъ,

- 30 Я се назадъ неповраштамъ,
Амо сакамъ, на Господа да се помолимъ,
Да го арыжи Господъ оште до три годинъ —
Да стѣне дете шестъ години,
Да го дадемъ на големо училиште,
- 35 Да изучи кнѣга вангеліе;
Тогдава ше стане поголемъ курбанъ.
И ариза́ го Господъ оште три годинъ,
И станá детé-то шестъ годинъ.
Пакъ слезна́ Гаврилъ Божій рангелъ:
- 40 Хайда, Авраме, Авраме богатый!
Ште да давашъ на Господа курбано».
И зема Аврамъ, бре, богатый,
Зема сребрени ножеве,
Да зако́ле негово-то машко дете;
- 45 Турі́ го на десно колѣно
И фана́ да остри сребрени ножеве;
Я дете му тія разговора:
«Авраме, Авраме, башто, бре богатый!
Дали чешъ, Авраме, пѣтелъ да зако́лешъ,
- 50 Ели чешъ на Господа курбанъ да колешъ».
Но Аврамъ тога си фана,
Фана машко детé,
Да го коле курбанъ на Бога.
И продума́ Гаврилъ Божій рангелъ:
- 55 «Стой Авраме, Авраме, бре, богатый!
Това на Бóга курбанъ неште да буде;
Само земи една прачка дренова,
Та удари на черна-та земня,
Че излезнатъ три черна овнове —
- 60 Они четъ на Бога големъ курбанъ да бидатъ».
Земá Аврамъ, бре, богатый,
Земá прачка дренова,
Та удари на черна-та земня —

- Излезнали три черна овнове.
 65 И тогай земá Аврамъ богатый,
 Зема сребрены ножéве,
 Закла три черны овнове:
 Овнове курбанъ бидóа
 И на Аврама дете остана.
 70 И детé му славно, бре, биде —
 Ученъ биде мъжь (sic)
 72 И рани башта-та.

 № 43.

Село Невѣстино, Кюстендилскаго округа; записана 8 дек. 1879 г. со словъ
 крестьянина Стопцы Лазарева.

(О св. Іоаннѣ Рыльскомъ).

(СВЕТЫЙ ІОВАНЪ КОГА СЕ ПОКАЖА, ДА Е СВЕТЕЦЪ).

- Бѣше то едно дѣте сироче.
 Послѣ се упанилъ еденъ човѣкъ,
 Уцанилъ се еденъ говедарь;
 Одкара говеда, да ги пасе,
 5 Загуби крава со-съ теле;
 Когá дойдé домоска,
 Чорбаджія почва да го бие,
 Да го бие за крава-та;
 Товá бѣше карáло
 10 Презъ една водá голема:
 Соблечé дрея отъ негó,
 Та тури на вода-та,
 Да пройде презъ вода-та,
 Да тражи крáва-та;

- 15 Ойде, найдé кра́ва-та,
 Па земá телé-то,
 Па тури дрея на вода,
 Па пройде презъ вода со-съ теле.
 Чорбаджія го пази.
- 20 Кога пройде презъ вода-та, дома дойде;
 Чорбаджія донесе арижаго теле-то:
 И теле-то бѣше шарéно,
 И теле-то бѣше машко;
 Чува го три годинъ време.
- 25 И кога си пойдé на три годинъ време,
 И отиде на Скрино,
 Монастырь да прави на Скрино-то; ¹⁾
 Това Скринци сакаа, да го погубать.
 Па той побѣгна со-съ волъ.
- 30 Гонія го до Мердиште ²⁾
 И ванаа го, земаа вола,
 Та заклаха и него посѣкоа.
 И това створисе орелъ Таликна ³⁾.
 Отгáмока ойде на Рыла,
- 35 Па тамока започне монастырь.
 Съдé орелъ три годинъ врѣме,
 И тамо монастырь прави;
 Оттамо го погнаа Рыльчане.

¹⁾ Село Скрино находится близъ монастыря св. Димитрія, чтò у рѣки Струмы, между мѣстечкомъ Бобошевомъ и селомъ Скрино. По распространенному въ народѣ преданію, этотъ св. Іоаннъ Рыльскій постриженникъ Бобошевскаго монастыря. Въ с. Скрино до сего времени указываютъ пещеру, гдѣ обиталъ святой. Жители этого села говорятъ о св. Іоаннѣ, какъ своемъ, но опровергаютъ преданіе, будто ихъ предки преслѣдовали святаго; они, когда заводится рѣчь объ этомъ, обыкновенно замѣчаютъ: «кой знае, што е бизбѣ?»

²⁾ Село Мердиште находится въ Душничскомъ округѣ, недалеко отъ Скрино.

³⁾ Сказитель не понималъ этого слова; на мой вопросъ не могъ дать отвѣта.

- Тога отиде у една пустылія,
 40 Де е сега светый Іованъ.
 И затекоа го тамъ ошь еднашь:
 42 Одсѣкли му десница и однесли у Росія.

№ 44.

Село Жилинци, Кюстенд. окр.; 6 дек. 1879 г. записана со словъ Миты Славеевой.

(Св. Недѣля съ Архангеломъ Михаиломъ строятъ изъ св. дерева мостъ и входятъ въ рай).

(ХОРОВОДНАЯ).

Заспала Света Недѣля.	Та у рай ги не пушта:
Светы Рангелъ на скѹты,	Една душа много грѣшна —
Светыя светцы буды,	Дечѣпе е керштивала,
Та и буди светая Недѣля:	20 Повои имъ не давала;
5 «Стани ми, света Недѣля,	Друга душа ёшь погрѣшна —
Да идеме света Гора,	Чуждо прела, чуждо ткала,
Да снѣмо светѠ дерево».	Отъ чуждо-то остаяла
Станала света Недѣля;	И нойна-то притурала,
Та ойдѠа света Гора,	25 За товá е ногу грѣшна,
10 Одсѣкоа свето дерево,	Та у рай я не пушта;
Та превили у рай мостъ;	Третя душа ёшь погрѣшна —
У рай мостъ има стевы,	На мома покудѣла,
Да минѹатъ мертвы души.	Монастырье растури́ла, —
Си душици заминáли,	30 За това е ногу грѣшна,
15 Три се души останале —	Та у рай я не пушта.
Они биле яко грѣшни,	
-

№ 45.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словъ дѣвницы
Анны Карадановой.

(«Прошетна се Огняна Марія»).

(ХОРОВОДНАЯ).

- Прошетнасе Огняна Марія,
 Прошетнасе изъ Легенско поле;
 На срѣшта ю братъ света Илія,
 И по него братъ светы Гѣргіе:
 5 «Добра срѣшта, пресвета Маріе!»
 — «Далъ Богъ добро, братъ, светы Иліе».
 — «Каде ч' идешъ Огняна Марія?»
 Проговори Огняна Марія:
 «Э, ты-зе-ка, братъ, светы Иліе!
 10 Че си идемъ при милного Бога,
 Да ми дадѣ ключи и катанци,
 Да заключимъ небо и па земня —
 Деветъ годинъ капка дѣжда нема,
 Да си пукнетъ земня деветъ латы,
 15 Да пропадне конѣ со-съ юнакъ,
 Да пропадне рало со-съ волѣве:
 Синъ си башта за башта незнае,
 Но го знае — момѣкъ да му биде, —
 Штерка майтя за майтя не знае,
 20 Но знае момкина да биде, —
 Братъ си сестра за сестра незнае,
 Но е знае — любве да му биде».
 Отидѣ си Огняна Марія,
 Отидѣ си при милного Бога.
 25 Далъ и Господъ ключи и катанци;
 Заключила небо и па земня:
 Деветъ годинъ капка дождъ немало,

Пукнала се земня деветъ латы,
 Пропаднало рало со-съ волове,
 30 Пропаднало юнакъ со-съ врана коня.

 № 46.

Г. Радомиръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавійскаго.

(Св. Ангелы возвращаютъ душу умершему единственному у матери сыну).

Развиласе чума Руселія,
 Развиласе, на два нова града:
 На день бие двѣсте и дваесе,
 На ношь бие триста и триесе,
 5 Па-й не се е на градъ запознало;
 Ка ударі еденъ синъ у майтя,
 И тогай се на градъ запознало:
 А майтя му плаче и говѣри:
 «Леле, сине, леле мили сине!»
 10 Когá са си дете однели,
 Та са го погребли,
 И па-й майтя му плаче и говѣри:
 «Леле сине, леле мили сине!
 Мека ли е земняна постеля,
 15 Мека ли е камена зглавница,
 Мека ли е земняна завивка?»
 Прати Господъ два берза ангела
 Два ангела, три Божи постола:
 «Я слезнете доле на земня-та,
 20 Аку да е одъ милосъ, скоро-бърже
 Скоро душа да вадите,
 Аку да е одъ жалба, скоро-бърже
 Скоро душа да давате!»
 Слезнали са два бърза ангела,

- 25 Слезнали са три Божи постоли;
И вишли се, де-ка е одъ жалба,
И они са въеднакъ душа дали—
И си станá еденъ синъ у майтя,
И продумá на негова майтя:
- 30 «Леле мале, леле моя стара мале!
Зашто мале, ты-зи толко плачешь?»
Какó дете на майтя продума,
33 И она́ се съ душа раставила.

№ 47.

Брачанскій окр., с. Дунни-верхъ (Турлаки), въ Старой-Планинѣ; 12 февр.
1880 г. записана со словъ Петканы Дулиной.

(Чума «Дергина»).

Загради Господъ монастырь—	Господъ то-фтерé прегледва;
Ни ти на небо, ни ти на земи—	Си-то те-фтере реситены—
Между двѣ-те планине,	20 Те си чума Дергина.
Между темни облаци —	Господъ си чума садеше:
5 Одъ лудье ги заградилъ;	«Чумо Дергино, Дергино!
Па нема Господъ монастырь	Тебе ли вика зла болѣсь?
да догради:	Ты не си била зла болѣсь;
Кламбале да се натуратъ,	25 Кадé те праты, не идé,
Стары-те лудье— подвале,	Што те наредихъ — не
Маниньки децá — прагове,	сверши».
10 Млады ергенье — колове,	Господъ си чума садеше,
Млады девойки — преплите;	А она му са моляше:
Запраты Господъ запраты	«Божеле немилостивенъ!
До деветъ чума да моратъ,	30 Што ты си Боже не смилос-
Десета чума Дергина:	стишь?
15 Одыла са, што одыла,	Тернье ми дреи сдраа,
Морила са, што морила;	Кремици подзе срѣзаа;
Си-те са чуми ойдба:	Не мога, Боже, да влезá,

- Лазарь майти говори: 35 И лѣбъ да ми умесѣ,
 «Малеле, мома, родьена! И ѳгинь да ми накладѣ».

Назе чува момá учувá, Плакала, та па кукала.

Станáле маже работны; Я Богъ са жалба дожалилъ,

10 Напълни, момá, деветъ бак- И Лазаря подплатилъ¹⁾,

 40 И, ми, Лазарь изъ гробá из-

Узимай деветъ гривна чиф- лезналъ,

 тета Да иде село Меново,

И деветъ китки низаны, Сестра Ювана да си доведѣ,

На деветъ сѣла момá да идешъ, Та майтя да си послуша.

Деветъ мѳми да гѳдишь, Отидѣ Лазарь село Меново:

15 Та назе да си оженишь». 45 Край село оро играя;

Майка Лезаря дочула, Сестра Ювана братко заглела

На деветъ села отидѣ, Хоро, ми, прекина,

Деветы-ты мѳми довела И братко Лазаря фанáлá:

Деветъ синове у жены. «Браткуле, братку, Лазаре!

20 Дойдѣ ми чума безредна, 50 Деветъ годинъ, ка' ме дá-

Умори деветъ синове, дохъ ты,

Умори деветъ жени; Мене не сте ми дошли;

Останали деветъ люльчета Зашто, сегí че идешъ?

И една стара баба неяка. Ели е мама умрела,

25 Деветъ-ти баба люльки лю- Ели е нѣкой милой снапица,

 55 Или мили братя рѳдьены?»

И люто Лазаря, кълнеше: — «Млѳгу ти здравье одъ

«Сине Лазаре, Лазаре! мáма!

Господъ ти душу не прибра! Дв идешъ, момá, со-съ мене:

Низъ глáва трѣва изникне, Мáма си жени преунукъ;

30 Косты ти земня изфѣрли! Да дойдешъ, мома, сестрица,

Я си дащерка не давамъ 60 Да идеме со-съ тебе».

На товá село Меново; Сестра Ювана и братко пошли

А ти я сине че дáде: Настанáли горá зелѣна;

Нема вѳда кой ми донесѣ Низъ горá слáвия че пее:

¹⁾ Т. е. оплотилъ (воскресилъ).

- «Де-къ се чуло, видело,
65 Живъ човѣкъ съ мертавъ да 90 Лазарь се у гробиште отшло.
ходи!»
Кучу'—ту ми дома ошела,
Дочула сестра Іована:
Майка и плака и виче,
«Браткуле, братку Лазаре!
Сина Лазаря кълнеше:
Яле, ми, славія ка' пее:
«Сине-ле, сине Лазаре!
«Какъ се чуло, видело, 95 Господъ душа да ти не при-
70 Живъ човѣкъ съ мертавъ да бере!
ходь». Изъ глава трѣва изникне,
Лазарь сестри си говори:
Косты-ты зѣмня исфѣрли!
«Тайсе, сестра тайсе!
Че я дащерка недавамъ
Ты имашь славій лажбвны». На това село Меново —
Вервели, што са ходѣли, 100 Меново село далечино
Не може да си дойде,
75 Іована братку испитува:
Та майтя да си послуша.
«Браткуле, братко Лазаре!
Іована на врата дошла,
Зашто ты, братку, душа
И на майтя говорѣ:
смерды
Душа смерды на базе¹⁾, 105 «Малеле, мома рѣдена!
Я ты парцелякъ на попарена
Отвори, мома! што плачешъ?»
мирише?»
Майка и врата отворила.
80 Вервели, што са вервели—
Кучу'—то у кышта увлезнала,
Яла край село че дошли,
Жива се съ майка здравили—
Яла си братко говорѣ:
110 Мертвы се пуштили.
Сестро-ле мома Іовано!
Остана слано и благо
Я земи тоа пать,
За тѣя верли душмане.
85 Да идешъ, мома, дома;
—
Я ше останемъ гробишта,
Това се тамо сторило
Ранена коня да си напасемъ,
Та се у пѣсень турнало.
Па ше те, мома, пристиг- 115 За ваше здравье — за наше,
немъ». За много годинъ.

¹⁾ Особенная вонючая трава.

№ 49.

(Загорье) Берков. окр., с. Боровци; 13 февраля 1880 г. записано со словъ Тодора Н.

(Вѣрованіе въ предсказанія календаря (оранула).

- Рано, ми, рани младъ Тудоръ 25 Тудору майка да умре,
У светá млада недела. Тудоръ дома да се враща:
Заметна коживъ лисиченъ, И така Тудоръ спечалилъ,
Узелъ, ми, тежекъ календаръ, Спечалилъ тежко иманье,
И се назаде поверналъ.
5 Отважда църква шарена, Та да се Богомъ помоли 30 Прикупилъ Тудоръ овчаре,
Та да се Богомъ помоли Овчаре и говедаре,
У светá младая недела. Стока-та да му закарать
Ку'-то, ми, отшелъ у църква, На село-то Борованъ¹⁾.
Зяпалилъ деветъ кандиле, Деветъ години поминали
10 Та се Богомъ помѡли: 35 И десята му подбрала,
«Божеле, мили Господи! И така Тудоръ коня стегнало,
У календаръ ми се падаше, Настанá Баштино росно ли-
Че ште да гиня, вадье.
Да гиня одъ своя майтя
родьена».
Цено Тудуру говорѣ:
15 «Тудоръ надалеко ше бѣгне «Враштайсе, батѣ, назаде!
У големъ градъ у Влашка, 40 Това тѣ не е на добрѡ»
Ага се годинъ поминать — Тудуръ три паты коня при-
Деветъ години да сѣди, пуштѣ,
Да сѣди у Влашка земня Бог- Три паты калпакъ паднало.
данска». Настанали село Борованъ.
20 И така Тудоръ побѣгна Край село-чешма шарена
У Влашка земня Богданска; 45 Либе му Петкана стояше;
Деветъ години посѣделъ, Тудуръ Петкана загледа,
Тежко иманье спечалилъ; Тудуръ си при нея дойде,
Ага си годинъ поминать, И, ми, Петкана питаше:

¹⁾ Село въ Врачанскомъ округѣ.
Сборникъ II Отд. И. А. Н.

- «Либеле, либе Петкано!
 50 Петкана, младо невѣсто!
 Има ли това село конакъ,
 Конакъ да лежимъ —
 Сто гроша давамъ за оборъ¹⁾
 Двѣ иляды давамъ, у васъ да
 спимъ».
- 55 Постой, почекай либе Тудоре,
 До дома да се посвѣрнемъ,
 Да питамъ стара майка родь-
 ена —
 Че ние сме двѣ жени
 Двѣ жени — довици».
- 60 И така шарены поди²⁾ диг-
 нала,
 Ка-мъ-то, ми, дѡма тѣчаше,
 Стара свекѣрва питаше;
 И си Петкана майка пѣташе:
 «Малеле, мила родьена!
 65 Терговче мало пѣташе,
 У назе моли да дойде —
 Сто гроша дае за оборъ,
 Иляду дае, у насъ да си спя».
- Петкани свекерва говѡри:
 70 «Иды терговче, мома, из-
 лажи —
 Ага она-зе да дойде,
 Тежко иманье да земеме».
- И така она терговче викна̀ла;
 Тудуръ на свайга домъ отиде.
 75 Яле се пили ношь-та.
- И Петкана свекѣрви говѡри:
 «Малеле, мила родьена!
 Яло, мале, терговче, ипило;
 Оче мало да поспи;
 80 Иды, ми, мамá, постели:
 Шарены озглавници нату-
 рай».
- Она му озглавници натурало
 Озглавници шарены;
 Двама са Петкана и Тудоръ
 легнали,
 85 Легнали, та се заспали.
 Ноштá се дигнала стара баба:
 Узѣла влашю ножленце,
 Само при Тудоръ очела,
 И така врата отвѡрила
 90 И Тудору гла̀ва узѣла.
 Петкана се собудила —
 Викна̀ла, та заплака̀ла:
 «Малеле, мома, старице!
 Каквѡ се чудо сторило!
 95 Нали е, мамо, нашъ Тудоръ,
 Де-ка у Влашка побѣгна̀
 У тая земля Богданска?
 Деветъ годинъ го не мало,
 Десета година че дойдѣ.
 100 Мале, мома, родьена!
 На ли е то нашъ Тудоръ?»
- Свекерва Петкани говѡри:
 «Дигнисе, мома, дигнисе!
 Тудору да си спастриме³⁾,

¹⁾ Сарай, малорус. обѡра.

²⁾ Исполница.

- 40 И ми купи тенка пушка,
Тенка пушка нишанлія,
И ми купи Врана коня,
Врана коня — игралія,
И ми купи буйно копые,
45 И ми купи шаренъ калпакъ;
Подсѣчи ми руса коса,
Остави ми руси перчикъ;
Я че идемъ силне войске
Со чичины сынове —
50 Напредъ предъ войске че
одымъ
И зеленъ байракъ че нѣсимъ». 65 Тамъ трава-та повенала:
Тамъ седѣла деветъ годинъ.
Когá дошло «Лазарица»,
Улезнало у яѣро при коньѣ-то, 68 Та и тамъ трава весела била.
- 55 Улезнало — запояло «Лазарица».
Дочула е царица — та,
И говори:
«Тако м' Бога, честить царь!
Имашь момá у войске-те».
60 Я паро не вѣруе.
Па сидѣла ошь три годинъ
време.
Де сидѣла дружина,
Се трава-та весела,
Де седѣла Радулинка,
65 Тамъ трава-та повенала:
Радулинка у уста вода носила,
Та трава-та насипала,
68 Та и тамъ трава весела била.

№ 51.

Село Жилинци, Кюст. окр.; 6 дек. 1879 г. записана со словъ Стойны Стояновой Чекеренды.

(Бѣгство влюбленныхъ ¹⁾).

- Извикнала е Янинка:
«Бре варай Боже! до Бога 10 Дочуе Петре терговецъ:
Одъ таа кашта богата,
«Айде, Янинко да бѣгамо!»
Одъ тія люде джелѣпи:
А Янинка му говѣраше:
5 Весь день перемъ и мѣсимъ,
«Чекай, Петре, до година,
Са ноштъ свила препри-
До година на Великъ-день, —
дамъ 15 Свекоръ, свекрова на церква,
Золви за танки дарове;
До двѣ ми золви на ѱро,
Да имамъ негдѣ нѣкогого,
До два девера на каменъ,

¹⁾ Пѣснь эта поется на хороводахъ.

Младо войно на прошетъ;	Докаралъ кони, кочія,
Докарай кони, кочіи,	Натоварилъ имъ иманье:
20 Дотовари имъ иманье».	25 Една кочія тонки дарове,
Чекалъ Петре до година,	Друга кочія Янїнка. —
До година на Великъ-день;	И се бѣгало на друга кашта.

№ 52.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словъ дѣвицы
Анны Карадановой.

(Жестокость гайдука ¹⁾).

Билъ Богданъ, билъ арамлія	Накара башта да верті,
До седемъ — осемъ години	15 Накара сестры да поятъ,
арамлія.	Накара братя да свиратъ,
Войвода му говори:	Накара снаи да поятъ,
«А Богдане, Богдане!	Накара майтя да яде;
5 По тая гора зелена —	Башта му верти и плаче,
Богъ да не кара —	20 Майтя му яде и плаче,
Колко си годинъ айдукъ	Братя му свиратъ и плачатъ,
билъ?»	Сестры му играгъ и плачатъ,
Богданъ му вели-говори:	Снаи му поятъ и плачатъ.
«Войводо, мори, войводо!	Дете одъ раженъ говори:
10 Деветъ семь годинъ айдукъ	25 «Тателе, мили татице!
билъ,	Потерни, мили тате, огино,
Деветъ семь керви учинилъ,	Изгорѣять черни очи,
Десето детё Стояно,	Я ми додай студна вода,
Живью го на раженъ пе-	29 Да растопа клето сердце.
кохъ:	

¹⁾ Пѣснь эта поется на хороводахъ.

№ 53.

(Заг.) г. Берковица; 13 февр. 1880 г. записана со словъ вожатаго медвѣдя.

(ПОДЪ ПЛЯСКУ МЕДВѢДЯ).

Димитра малка мома!	А верже се гердадже-то
Да ми дойдешъ ютре на вечеръ:	Гердаджече су маниста.
Да ми носишь руса коса,	Ште ти земемъ китка цвѣтя,
Руса коса до пояса;	Китка цвѣтя одъ глава,
5 Премѣнисе, накитисе,	10 Китка цвѣтя ралебуша.

ПѢСНИ ИЗЪ СЕМЕЙНАГО БЫТА.

№ 54.

Село Струга (въ Македоніи); 2 дек. 1879 г. записана со словъ г. Лазаря Хаджіева.

(Раннее развитіе половыхъ стремленій).

Жены ме, майко, жены ме!	— «Ако ме, майко, не женишь,
Дури су мало-малено	Младъ харамія ке бедамъ
(повторяется стихъ)	Со дваесе и петъ дружина,
Дури е жито ефтино, (bis)	Кой нема майка, ни татко,
Дури е вино ефтино,	15 Кой носи кервава кошула»;
5 Килница вретя сто пары,	— «Ако идешъ харамія,
Ведрица ¹⁾ вино золота ²⁾ .	Луто ке, ми, те прѣкълнамъ:
— «Не женамъ, синко, не же-	Тамо да, ми, се рѣзболишь,
намъ,	Да нема, кой да ти дойде до
Уште си мало-малено	тебе;
О(д) дванаесе години,	20 Ты да си умрешъ на-само,
10 Одъ тринеесе пролѣти»;	21 Гаврані-те да те закопаятъ.

¹⁾ Сосудъ въ 12 окъ.²⁾ 80-тъ паръ.

№ 55.

Г. Радомиръ; 1 дек 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Споръ двухъ братьевъ изъ-за дѣвушки и выборъ послѣднею младшаго).

- Два се брата за мамá караятъ;
 Пóмладіѣ на старіѣ вели:
 «Немой, брате, да се некараме,
 Свѣтъ со-съ насъ да се несмѣе;
 5 Ты úдари гóра бершлянова,
 А я че удримъ гóра чешмирóва;
 Кой претечѣ на мóмины двory,
 Онъ че земе текмена девойтя».
- Пóстаріѣ удри́ гора бершлянова,
 10 Пóмладіѣ удри́ гора чемширова,
 И два-та се на дворъ достигная.
 Излезнала токмена девойтя—
 Што че она дарба да даруе?
 Пóстаріѣ свилена кошуля,
 15 Пóмладіѣ дуня стогодкина;
 Не се чуда свилена кошуля
 Алъ се чуда дуня стогодкина;
 Де-ка си е дуня лѣтувала?
 А де-ка си е дуня зимувала?
 20 Лѣтувала момины дарове,
 Зимувала мóмины пазуки.
 И па-й се братья за мома карая;
 И тога имъ мома продумуе:
 «Кому дáдо свилена кошуля,
 25 Онъ да биде мой стари деверъ,
 Кому дáдо дуня стогодкина,
 27 Очемъ него за любе да ми е.

№ 56.

Трен. округа, с. Бабица; 22 ноября 1879 г. записана со словъ Стоянчи
Божилова.

(Дѣвушну беретъ въ жѣну юнакъ, принесшій изъ-за Дуная яблоко
«мерджанну»).

- Собрали се шеесѣтъ юнаци,
Собрали се на ладне меане,
Та си пили тѣва руйно вино;
Слуга имъ е Руселенъ девойтя;
- 5 Рѣдома е чашу давала—
Сви юнаци чашу приванали.
Проговори Дюра Скенделия:
«Бога тебе, моме Руселено!
Како можешъ, слуга да ми будешъ,
10 Дали можешъ, да ми любе будешъ?»
Оговори Руселенъ девойтя:
«Кой се може юнакъ наванаты,
Да преплива презъ бѣли Дунавье,
Тому-ва чемъ люба да си будемъ:
15 Тамо има мерджанка ябука,
Да донесѣ одъ ябука нишанъ».
Навара се Дюра Скенделия,
Да преплива презъ бѣли Дунавье,
Да донесѣ ябука мерджанка,
20 Да си узме мому Дюръ-Елену:
Постегнале ¹⁾ конче-то троегѣдче,
Постегнале ¹⁾ до деветъ коланы,
Те препливалъ бѣли Дунавье,
И донѣлъ ябука мерджанка,
25 Та узелъ момѣ Дюръ-Елена.

¹⁾ Т. е. постегналъ + е.

№ 57.

Г. Пиротъ (въ Сербск. Княжествѣ); записана 5 ноября 1879 г.

(Невѣста зоветъ своего милаго).

Дуни, ми, дуни ладяне,	Да видишь Милки дарове;
Дойди, ми, дойди Драганае,	Вържи си коня за ружу:
Иль тае вечерь, иль друга	Конь ружу да мереше,
У мой баща зеленá,	А онъ у сердцу да уздише
5 Куде везе Милка дарове;	10 За свое-то драго найболе.

№ 58.

Соф. округъ, с. Кремиковци; 2 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина Степана Крачуна.

(Невѣста цѣлуеть руки свадебнымъ гостямъ).

(СВАДЕБНАЯ).

Огрея дзвѣзда деница	На кума и на старойтя:
Низъ тая чесна тарпеза;	Кумове аризвать,
Не ми е било дзвѣзда деница,	Аризвать пара грошеве,
Но ми е млада невѣста:	9 А девере керстаты полаци ¹⁾ .
5 Редома рака целива	

№ 59.

Охридскій окр.; 2 дек. 1879 г. записана со словъ г. Лазаря Хаджиева.

(Злобное отношеніе матери жениха къ невѣстѣ).

По пать растель трендафилъ,
 Растель цервенъ трендафилъ,
 По пать цвѣтилъ, на пать падыялъ;
 Тукъ поминувать Янкови сватови:

¹⁾ Тур. слово-платокъ.

- 5 Си-те сватове трендафилъ брале;
 А небере Янко младо момче,
 Но онъ ходи близу при девойка, —
 Янко думать на млада невѣста:
 «Ой Меріе, моя сужденице!
- 10 Ты си ми сега двета девойка;
 Си-ти ми ги отрула стара майка;
 Ке дойдеме до бѣли дворови,
 Предъ дворови коло ке играе,
 Коло води стара-та ми майка,
- 15 И у коло мили-те ми сестры;
 Отъ хоро-то майка ке се пусты,
 Ке си влезе во бѣли дворови,
 Ке си земе отъ злато машица,
 Ке си фаны змїя присойница,
- 20 И ке земе бърданъ отъ булюра
 У чаша та зехеръ не нацеди,
 Ке помѣша вода и шекеръ,
 Ке ти дава шербетъ да си піешъ;
 Не се лажи, мило мое сердце;
- 25 Па ты земи, подай си на деверо-тъ».
 Ми дойдова до бѣли дворови,
 Се фанаха коло да ѳграятъ:
 Коло вѣди Янкова-та майка;
 Си дѣнесе шербетъ на невѣста-та:
- 30 «Земи, Маро, моя снахо мила!
 Напи, мї, се шекеренъ шербетъ».
 Мара зеде ¹⁾, на деверо-тъ си даде,
 Па го непи —жалосна му майка!
 Како га испи, на земля си падна —
- 35 Наймаліо-тъ синъ билъ деверъ.

¹⁾ Sic.

№ 60.

Тренскій окр., с. Бабица; 24 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина
Юрія N.

(то же).

- Иванъ сака Петкану девойтю,
Иванъ сака, майтя му недава:
«Не мой, синко, Петкану да зѣмешъ —
Петкана си е многа больняива
5 Больняива и па айнаджія:
Зимѣ(е) глава, лѣтѣ половина».
Иванъ си майтю неслушаль,
Та земало Петкану девойтю.
Ка' е било скоро по вѣнчанье,
10 И ню е скоро глава заболѣла;
А майтя му по тія оговори:
«Кой ты дума, синко, Петкану да не земашъ?»
Па е отишла Иванова майтя,
Отишла на нови пазаръ,
15 Да тражи то върле маджіе;
Опази ю Иванъ добаръ юнакъ,
Па-й си говори на Петкану любе:
«Те, си иде тая наша стара майтя
И носи той върле маджіе;
20 Када биде вечеръ на лаганье,
Ты да легнешъ на мое постельте,
А я легнемъ на твое постельте;
Егá би се тоя върле маджіе растуриле,
Станаль се Иванъ Змія — Осовница;
25 Ка' си биде рано одъ зарана
Я си станá Змія — Осовница,
Да запрегнешъ той бѣли скутеве,
Да ме туришь у бѣле скутеве,

Да ме носишь презъ росне ливадѣ,
 30 Да ме туришь у ка́мено громадѣ;
 Ты си млада не чешь да отсѣдишь;
 Ка? биде, да се тебе воде,
 Да дойдешь, да ме туришь
 Да ме туришь у бѣле скутóве,
 35 Да ме туришь у мое дувáрове».

Дальше сказатель не могъ въ порядкѣ все досказать, но въ заключеніе сказалъ:

Станало е Петкана Змія-Осовница,
 Та испила на негову стару майтю очи,

И говори:

«Мале! да одышь по равни дворóве —
 40 Емъ да одышь, тѣрева да одышь».
 Мои си дворы запустѣли.

№ 61.

Г. Дупница; 11 дек. 1879 г. записана со словъ Стефана Станоева.

(ТОЖЕ).

Сѣднáлъ е Стефанъ сиромáхъ	Майка Стефану думаше:
Вечера да си вечерá	«Синку, Стефáne, Стефáne!
Со-съ булка си Елénка	15 Я одсудимъ булка-та,
И съ двѣ-те мышки ражби́цы;	Че ми се вече не срамья:
5 Яли са, вечерáли,	И вечеръ хóды по дукяне,
Я винó имъ се сверши́ло;	Та со-съ терзи́и играе».
Станáла булна-та Еленка	Влезнáла бѹлка-та Елénка;
Въ дольни земници да иде	20 Стефанъ Еленки думаше:
Вино да си натóчи,	«Еленко перволюбне!
10 И се на прага запрéла,	Я извади ми вѣнчална премѣна,
Да плуша майка свеқырва,	Ютре ште идемъ на чѣрква
Што ште да дума за неа.	Премѣни Петра и Пáвля;

- 25 Оди́ха и дойдо́ха.
 Сте́фано Еленки думаше:
 «Еленко перволюбе!
 Чу́лъ самъ азъ дѹма за те́бе,
 Че се на майка несрамяшь;
 30 Я извади, ми, са́бля френгія
 Руса и главица одсѣче;
 Олавица таи ёште скачаше
 И со-съ языкъ думаше:
 «Сте́фано, перволюбе!
- 35 Што ти на срѣшта путь пре-
 ми́нахъ,
 Што ти лоше продума́хъ?
 Та послуша́ майка ти —
 Тая ми е големъ душманъ».
 Сте́фану жалбу дожалѣ,
 40 И се прободѣ клѣто сердце,
 И на майка си дѹмаше:
 «Сѣ́ды ми майка самичка,
 48 Сѣ́ды ми, ёште лескувай».

№ 62.

Городъ Пиротъ (5 ноября 1879 г.).

- Девойче цвѣ́тѣе брало.
 Куд га брало,
 Там заспа́ло:
 У гори́це
 5 Подъ ели́це
 Подъ елѹ
 Зелѣну́;
 Бѣ́ло лице прекрѣло
 Са алево кавраче.
 10 — Упази га младо момчѣ
 Момчѣ изъ нова сада,
 Та гово́ри на девоиче:
 «Дигсе, дигсе девоичице!
 Шта си се оспало?
 15 Ясно сѣ́нце изгрея́ло,
 Оче да пригори;
 Алевъ кавравъ побѣлѣлъ,
 Побѣлѣлъ отъ люте росе.
- И китка цвѣ́тѣя повѣну́ла,
 20 Што си набрала».
 — «Нека вене, нека сене,
 Другчо че бере».
 — И момчѣ-то се ожени́ло,
 Што си избрала.
 25 — «Нек се жени, нек се
 доми,
 Просто да му е:
 У мен(е) му златан пѣ́рстенъ,
 Што че се мени;
 (Каже) Кадъ буде у церк-
 вице
 30 У церкви насредъ вѣ́нчания,
 Громъ да гrome и тресъ да
 тресне
 Да тресне изъ ведро небо
 33 И ни да уби́е.

№ 63.

Городъ Пиротъ (5 ноября 1879 г.).

(Девоиче стои на порте, а момче шета по сонанъ).

Момче девоичи говори: Куде има земля ровита,
 «Кажѣ ми, лудо, и покажи, 15 Да се тамо закопамъ?»
 Куде има гора зеленá-та, — Каже девоича:
 Де идем да се обѣсим; И това ли да научем?
 5 У друштво личенъ да несем, Закопайсе, лудо, у моя-та баща
 И на светó да не досаджа?» У баща зеленá,
 — Каже девоича: 20 У тыя бечки карафиль.
 «И това ли да научем? — Момче девоичи говори:
 Обѣси се, луде, у моя-та баща «Кажѣ, покажи девоиче,
 10 У баща зеленá, Куде има вода големá?
 На тѣя бели трендари». Идем да се удавим». —
 — Момче девоичи говори: 25 — Удависе, лудо, удависе
 Кажѣ, покажи, ми, лудо, У моя-та баща, у бунаръ.

№ 64.

Село Нова-Мала (Пирот. округъ); 7 ноября 1879 г. записана со словъ Софин Кирины.

(Интимная связь дѣвушки съ холостякомъ).

Прошетавсе младъ бетяръ
 Прошетавсе у серай — Бѣлградъ.
 Угледа га Елена отъ високе чардака:
 «И ела! дойди ерделъ младъ
 5 И донеси кавале, мало да посвиримо!»
 Проговори ерделъ младъ:
 Не смѣмъ, не смѣмъ, Елено,
 Ту е Иерковъ краль,
 Па се дойде на вечеръ
 10 Па-й донесе кавала».

- Су¹⁾ нощъ ѣше и пише
 И предъ зоре заспаше.
 — Причукали²⁾ Ёрковъ краљъ
 Причукагъ на негове капие:
 15 «Ела, отвори Елена!»
 — «Почекъ почекъ, Ёркокъ краљъ!»
 — Па се дойде Ёрковъ краљъ,
 Па говори Ёрковъ краљъ:
 «Елена, Елена! мѣсила ли тайна,
 20 «Да си дойдемъ на войску?»
 — «Не семъ мѣсила, не готвила».
 — Проговори Ёрковъ краљъ:
 «Што си косе мърсене?»
 Приговори Елена:
 25 «Дошла сестра-та,
 Та довѣла децá-тá, —
 Да се съ мене играше,
 Да на то косе мърсене».
 — Изговара Ёрковъ краљъ:
 30 «Ей, Елено, Елено!
 Га, ми, додай ключѣве,
 Да отворимъ сандáци (2 раза),
 Да уземъ дукáци,
 Да си купимъ тайну»
 35 — Изговара Елена:
 «Тако м' Бога, Ёрковъ краљъ,
 Си-ночь да де-си стрáтилъ,
 Да се играше са децá-та
 Ключеве изгубише».
 40 Излѣтесе Ёрковъ краљъ,
 Та, ти рáзби сандáци:
 У сандáци младъ бетяръ.

1) Т. е. всу.

2) Sic.

№ 65.

Трент. окр., с. Божица, на границѣ Вран. окр.; 4 марта 1880 г. записана со словъ Павла Лазарева.

(Разспросы сестры у брата, любящаго поповскую дочь).

Проля, ми, ято голубато	«Брале Лазо, коя девойка
Па, ми, паде лозье на дутяне.	тешь,
Лазарь рѣже крыла паунова,	Коя девойна тешь?»
Порѣза се на рука десницá	15 — «Селе Еле! найближня ком-
5 На рука десница.	шійка
Па го пита сестра Елица:	Найближня компійка
«Брале Лазо! боли ли те	Поповá е чѣрка»
рука?»	— «Брале Лазо! шій мордо-
— «Селе Еле? не боли ме	ламо
рука	Шій мордоламо;
Не боли ме рука;	20 Турай дугме до дугмеета,
10 Но ме боли сердце за девойка	(повторяется стихъ)
Серце за девойка».	Да не пройде ни златнá ябўка,
Па га пита сестра Елица:	22 А камо ли тўдя рука».

№ 66.

Соф. окр., село Сливница; 6 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина Тита Николова Адамова.

(Нумъ и староста убивають жениха).

(за свадебной трапезой).

Зажени ми се младъ Младенъ:	Триста сватове и дванаесе
Далеко момá затекми	дѣвере,
У Влашка града голема;	Новога кума и старойтю.
Чинило законъ, што било,	И си пойдоха свáтове.
5 Та па се назáдъ пóверна;	10 Минаше поле широко
Та позва триста сватове,	И насташе гора зелéна;

- Тамо ги мракъ преотелъ,
 Та са легнали и заспали.
 И додума кумъкъ и старойтя: 45
 15 Погубиха млада Младена;
 Турише Бранка деверче,
 Турише младъ младъжена,
 И отидоше у Влашка града
 голема.
- Недѣля свадба правиѣа,
 20 И нече имъ момá излезне;
 Брайтя Тодори думая:
 «Сестро Тодоро, Тодоро!
 Кага́ улезнешь тарпеза,
 Не дидзай глава высокó,
 25 Не турай вѣнци пó-горѣ
 И не разгледай тарнеза;
 Не мой срамъ посрамишь,
 Не мой укоръ изнесешъ;
 Ние сме людье чуены».
- 30 И Тодора тарпеза улезе:
 И диже глава высокó,
 И тури вѣнци пó-горѣ,
 По сва тарпеза погледа —
 Нема си Младенъ, та нема го.
- 35 И си пойдоше отуде;
 Пре свая гора гледала,
 Гледала млада Тодора,
 Де-ка че види млада Младена? 65
 Та я видѣла млада Младена
- 40 Утáя горá зелéна видѣла:
 Башкá¹⁾ съ главá труци́на,
 Лежи на тенка риза-кошуля,
 На чись цервенъ подкапникъ.
 Па си ойдóше на двори;
 И майтя ги срѣтнала,
 Предала куму и старойтю
 Това ви́но первено
 И на девойтя превѣсь по-
 дига —
 Та ли е млогу хубава?
 50 А девойтя ю казуе:
 «Хубава, мамо, та яко хубава,
 Амо семъ млада удóвна».
- Недѣля свадба правише:
 Се си я майтя питуе,
 55 И се ю момá казуе;
 А па майтя вѣра не лови.
 Кага́ си бидé найпослѣ,
 И майтя вѣра фанала:
 «А кудé е си Младенъ при-
 лика?»
- 60 Кой ти е младъ младожена?»
 — «А Бранко е, мамо, де-
 верче!
 Оно е младъ младожена».
 — «Э, кудé е Младенъ при-
 лика?»
 — «Мале! Младенъ е млады
 загина́лъ,
 65 Загина́лъ у тая гора зелена,
 При това́ дерво керстато,
 На тонка риза-кошуля,
 На чишъ²⁾ цервенъ подкап-
 никъ».

1) Отдѣльно.

2) Sic.

- Тагай е деветъ сестры цвилба
тергна́ли,
- 70 Десета майтя найвече;
А цвилба се дочу небеси́;
И говори́ Господъ:
«Ангеле мои́ ратае!
Слезнете долъ, на земи!
- 75 Што ми е цвилба дочуе».
И са ангеле слезна́ли;
Та са на земи видѣли,
Та па си при Бога отоце;
Та па ги Господъ питуе:
- 80 Ангели мои ратае!
Што си видохте на земи?»
А ови́ тагай говора:
«Божеле, мили Божице!
Младенъ си е младъ заже-
нигъ,
- 85 Далекo затекмигъ момá.
У Влашка града големи,
И си се назáдъ поверна
Со-съ триста сватове и два-
наесе девере;
И минаха́ поле широко,
- 90 Настая гóра зелéна,
И тамо ги е мракъ преотелъ,
Та си легнали-заспали;
И додума кумъ и старойтя,
Та погуби́ха Младена,
- 95 Тури́ха Бранка деверче,
Тури́ха младъ младоженя;
- Кага́ отоше у Влашка,
Недѣля свадба прави́ше —
Не че имъ мома излезне;
100 Брайтя Тодори думая:
«Сестро-ле Тодоро, Тодоро!
Кага́ улезнешъ тарпезе,
Не дига́й глава высоко́,
Не тура́й вѣнци по-горѣ,
105 Не мой да гледашъ тарпезе,
Не мой ни срамъ посрамишь,
Не мой укоръ изнесешъ;
Ние смо людье чуены».
И се вернаа свáтове
110 Презъ тая гóра зелена,
Тамо е видѣла,
Видѣла млада Тодора,
Де-ка е Младенъ загинагъ:
У тая гóра зелена,
115 При това́ дерво керстато,
Керстато и столовато¹⁾.
Па си ойдо́ше на дворы;
Майтя ги срѣтна́ла,
Предала вино-раки́я,
120 На девойтя превѣсь по-
дигла,
Да види, да гледа,
Да ли е млогу хубава?
А девойтя ю казуе:
«Хубава, малс, хубава!
125 Хубава, мале, та много,
Ама семъ млада удовна».

¹⁾ Развѣсистый.

Тутъ сказитель нѣсколько опустилъ, сравнительно съ изложениемъ въ первой части этой пѣсни.

— «О ти си, синку (sic) Узнете сабья ерджава
удовна?» 135 И той маздракъ желѣзень,
— «Младень е млады погиналь,
наль, Ставѣте глава трупина,
Погиная у тая гора зелена». Та на му душа съодайте;
130 Тагай се деветь сестры цвил- И дайте му сабья ерджава.
ба тергнали, 140 И тоя маздракъ желѣзень,
Десѣта майтя найвече. Та да отиде на свадьба.
Цвилба си дѣчу до тебе» Што найде, се да посѣчѣ,
— «Фала вама, мои ангеле! 145 Да сѣчѣ и да убодѣ.

№ 67.

Г. Радоміръ; 2 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Разлука новобрачныхъ вскорѣ послѣ вѣчанья).

(СВАДЕБНАЯ).

Войницѣ се пишать	Ты водо студена,
На войска да идать.	15 Ты стара пладнино!
Горо-ломъ зелѣна,	Кой си нема сабля,
Ты водо студѣна,	Сабля че му дадемъ.
5 Ты стара пладнино!	Горо-ломъ зелена,
Кой си нема коня,	Ты водо студена,
Коня че му дадемъ.	20 Ты стара пладнино!
Горо-ломъ зелѣна,	Собралисе се млады войници
Ты водо студена,	Си-те млады, си-те неженены,
10 Ты стара пладнино!	И си-те, мале, коня играяха;
Кой си нема пушка,	Я едно войниче коня не играе,
Пушка те му дадемъ.	25 Ни коня играе, ни ми пѣсень
Горо-ломъ зелена,	поѣ;

- Окна си го, мале, сръбски князь Стевана:
 «Зашто ты-зи ни коня играешь,
 Ни ми пѣсень побѣшь?»
 Продума малко войниче:
- 30 «Слушай мене сербски краль Стѣване!
 Я играемъ и ногу обичамъ;
 Мене ми е писмо достигнало,
 Достигнало одъ моя-та дома,
 Де-ка били ногу на грыжове»
- 35 Продумá си сербски краль Стеване:
 «Ты разыграй коня патонóга!»
 И разыгрá коня патонóга,
 Разыгрá го низъ поле широко.
 Продумá си сербски краль Стеване,
- 40 Продумá си на младо войниче:
 «Ты разыгрá твоя добра коня
 Разыгра го низъ поле широко!»
 И войникъ му дума продумуе:
 «Слушай мене, сербски краль Стеване!
- 45 Я не бѣгамъ одъ царска-та служба
 И не бѣгамъ одъ нашиѣ народъ —
 Ногу сакамъ и ногу обичамъ;
 Богъ да бие мои-те компшйте!
 Оии са си верли, бре, душманти:
- 50 То пратия това бѣло книже
 У книже-то това черно писмо,
 Не го знаемъ, де е одъ комшии,
 Я го знаемъ одъ моя-та дома;
 Научйсе де-ка не е одъ моя-та дома,
- 55 Салъ одъ верли комшии
 Одъ комшии, одъ верли душмане:
 Очемъ сега коня да играемъ,
 Очемъ тебе пѣсень да попóемъ,
 Очемъ д'идемъ на равно Косово

- 60 Да пропѣдимъ Турска силна войска,
 Да погубимъ цара, бре, Мурата;
 Да со-съ Божій заповѣдъ
 Ослобдимъ наша мила вѣра,
 Мила вѣра, мила православна.
- 65 Богъ да бѣе Турци клеты псета!....
 Да живеа наши мили брати,
- 67 Дека стана царство православно!

№ 68.

Село Скрино, Дуни. окр.; 17 дек. 1879 г. записана со словъ Ангела Рыбар я.

(Т О Ж Е)

Стояне, море, Стояне!	15 «Стояне, море, Стояне, ста-
Стояну книга дофтасала:	нувай!
Премладъ на войсте че иде;	Ай станувай, да ходыме!»
Оставя млада невѣста,	И онъ опелъ, она го неусѣ-
5 Армосана, невѣнчана.	тіла:
И она го прѣпаше:	Когá се разбудила, егá ли го
Стояне, любне, Стояне!	нѣма;
Кадъ-то чешъ, любне, да	Станала на дворъ излезнала,
идешъ?	20 Викнала та заплакала:
Ногу ли чешъ да се заба-	«Стояне, море, Стояне!
вишь?	Даль ойде у горá
10 Дали два дни, дали три	Еленъ да утепашъ,
дни?	Или ойде у поле-то,
— «Ни два, ни три дни,	25 Рыба да уловишь».
Аль деветъ годинъ царски	Земала двѣ стовни шарены,
измитяръ».	Та ойде на вода-на Дунаева,
Па си легна, та си заспа.	На Дунава говбреше:
Чукнала на порты дружина:	«Дунаве, тія водиче!

зо Одка(д) са петли появи, Надъ-предъ Стоянь идеше
 Колко вгемія минало? И со-съ писанъ кафалъ свираше
 — Триста вгеміи минаа, зб И за тебе жаляше.

№ 69.

Джумалійскій окр., с. Селиште; 10 дек. 1879 г. записана въ г. Душницѣ со
 словъ Николая Іованова.

(Т О Ж Е).

Углаві се Павлѣ у неделя,
 До неделя-та свадба че буде.
 Поканилъ си отъ три града гостѣ:
 И си кани кумб и старейко;
 5 На свадба му дойдоа три Татара
 Три Татара — три чадара,
 На Павлѣ-те велятъ-говоратъ:
 «Айде, Павле, цару, ми, ти тѣра,
 Да ты идешъ на силна война»;
 10 А Павле си вели — говори:
 «Постойте малко, почакайте,
 Да испратамъ до три млади дѣверы»;
 А онѣ му велятъ — говоратъ:
 «Не те оставамо ни денъ до пладнина,
 15 А то не да испратишь три дѣвера».
 Та стануа Павлѣ, да иде,
 Да иде на силна война:
 Башта му азна бронше,
 Братъ му коня кове и сѣдла,
 20 Я майтя му дреи избѣраше,
 Любне му кѣтка увѣваше
 Увиваше и му нарачаше:
 «Да гледашь, Павле, да гледашь,

- Кой ти китка повене,
 25 Я те се углава».
- Па ойде Павлѣ на силна война —
 Деветъ години сѣде Павле
 Сѣде на силна война —
 Се му китка била весела;
- 30 Когá десета година-та бѣла,
 Китка му повенала-сехнала, —
 Павлѣ си уилигъ, угрыжилгъ;
 Догледала го царица Марія,
 Та на Павле-те вели-говори:
- 35 «Што си се, Павле, уилило
 Уилило, угрыжило?»
 Я Павле и вели-говори:
 «Когá крену на силна война,
 Башта ми азна брояше,
 40 Братъ ми коня ковалгъ и сѣдлагъ,
 Майтя ми дреи збираше,
 Любне ми китка увѣваше
 Увѣваше и нарачаше:
 «Да гледашь, Павле, да гледашь —
 45 Когá ти китка повене,
 Я те се углава;
 Ка' се титка усехне,
 Я те се ожѣне»;
- Те сегá деветъ години —
 50 Титка ми бидѣ се весела,
 Са'ми титка повена-посехна».
- «Проклетъ да си, Павле!
 Што не ми си ты кажалгъ?
 Я улезни, Павле, у яхѣре,
 55 Та извади коня шестокрѣла,
 Та си яни низъ поле широко,
 Егá би нешта затѣкалгъ».

- Та си влезна Пивле у яхеры,
 Та извади коня шестокрыла,
 60 Та яхна низъ поле широко;
 На срѣшта му стара майтя,
 Де-ка бѣли това платно у неделя;
 Павле на майтя си вели-говори:
 «Помози Богъ, стара бабо!
 65 Зашто бѣлишь това бѣло платно,
 Зашто бѣлишь у света неделя?
 Да ли го бѣлишь, да бѣлѣ,
 Или го бѣлишь, да чернѣ?»
 — «Имахъ сина, како тебе;
 70 Ойдѣ онъ на силна война,
 Любне остави подъ бѣла прекрова;
 Са'му се любне жени:
 Одъ мака семъ дошла да бѣля»;
 Па си яхна Павле коня на нагоре,
 75 Та си найде стара башта,
 Де-ка крои лозѣ у неделя:
 «Помози Богъ, стары дедо!
 Зашто кроишь лози у неделя?
 Да ли кроишь, да роды,
 80 Или кроишь, да исахне?»
 — «Не го кроимъ, да родитъ,
 Но го кроимъ, да исахне:
 Имахъ сима, ка'-то тебе;
 Отиде онъ на силна война,
 85 Любне остави подъ бѣла прекровка;
 Са'му се любне жени,
 Та одъ мака самъ се бѣгалъ, —
 Та го кроамъ, да исахне»,
 — «Да ли те я затеча дома»?
 90 — «Карай коня поберже, те затечешъ.
 И Павлѣ си бутна коня,

- Та си ойде дѳма:
 Сватове на търпезе сѳдеа;
 До кумъ му мѳсто чиня.
- 95 Павлѳ вели-говори:
 «Не самъ дошелъ, да сѳдамъ;
 А извадѳте млада невѳста,
 Да ми целива рака».
- И изведѳа млада невѳста,
 100 Та му целна́ла ра́ка;
 Павлѳ даде и перстенъ мѳновникъ:
 Тога она на сватове вели-говори:
 «Айдете со здравъе, китени сватове!»
- 104 На мѳне дойде Павле добаръ юнакъ.

№ 70.

Берков. окр., с. Аджиска Маала; 12 февр. 1880 г. записана со словъ Най-
 дена Андрова.

(ТО ЖЕ.)

- Яла и Стоянъ заженилъ.
 Доде му свадба стояше,
 Ситенъ му ферманъ дофгаса:
 Да иде Стоянъ, да иде,
 5 Да дигне вълна бѳгличка»;
 Излезналъ младъ Стоянъ,
 Та на кметове се мо́ли
 На кметове и попове:
 Ко'-то писахте кола
 10 Кола петъ стотинъ,
 Да дигатъ вълна бѳгличка,
 Оти писахте и мѳне,
 Ко'-то самъ свадба правилъ?»

- Они му тогива казували:
- 15 «Тебе сме писали
 Че ти са биволе яки,
 И ти са кола новы,
 И ти са жегли ¹⁾ желъзны,
 Да ште ты, Стояне, карване ²⁾ да водишь».
- 20 И Стоянь си тергналъ, та пошелъ.
 И ко'-то пошелъ Стоянь,
 Миналъ покрай гбденица:
 И она на вергнѣко ³⁾ стояла
 И у рака торба держала,
 25 И у една рака китка держала,
 И му каза:
- «Доде-ка е китка весела,
 И ты да ме знаешь,
 Че самъ тебе чекала;
- 30 Одкадъ китка стане нехела,
 Да знаешь, Стояне, да знаешь,
 Че самъ се годѣла, Стояне!»
 И Стоянь отшелъ.
 Деветъ годинъ станало,
- 35 Доде вълна теслимигъ
 Теслимигъ на кралица-та.
 Свекоа заранъ китка бѣше весела;
 Когѣ една заранъ, китка померкнала;
 Невеселъ станалъ младъ Стоянь.
- 40 И кралица го викнала:
 Оти, Стояне, кѣто заранъ веселъ,
 А тая заранъ не ми е веселъ?»
 И Стоянь е казалъ: Оти невеселъ?
 Не самъ веселъ, че има, парице,

¹⁾ Дышло.

²⁾ Скоро.

³⁾ Воротца.

- 45 Че има презъ врата двѣ ябълки,
 Двѣ ябълки петровки;
 Ката година раждатъ
 Раждатъ една златна ябълка,
 И тая година родили;
- 50 Ко'-то родили, дошли айдуци,
 Та украднали ябълки».
 — Сетило се царица. —
 «Това не са айдуци дошли,
 Но ми са любовница жены».
- 55 Рекла тогива царица,
 Рекла на войны рыджале:¹⁾
 «Изведете коня ранена,
 Ранена, крылата;
 Да иде Стоянь, да иде
- 60 Да иде на неговѣ дѣмове;
 Че оде мене прошка има
 Да иде на неговѣ дѣмове».
 И пошелъ Стоянь, пошелъ:
 Доде у зенгѣ постапи на конь,
- 65 Настанагъ баштино лозье;
 Башта му лозье копа у нѣделя;
 Рекелъ младъ Стоянь:
 «Помогай Богъ, копачко!
 Оти копашъ лозье у нѣделя?
- 70 Да ли го копашъ, да ражда,
 Или го копашъ, да сахне?»
 — «Я го не копамъ да ражда,
 На го копамъ да сане,
 Одъ мой синове маки».
- 75 Заминагъ него, заминагъ,
 Отшелъ на баштины домове, —

¹⁾ Слуги.

- И сестра́ му таче платно;
 — «Да што го тачешъ у нѣделя?
 Да ли тачешъ, да нѣсишь,
 80 Или го тачешъ са покровъ?»
 — «Не го тачемъ да носимъ,
 На го тачемъ за покровъ
 Одъ братови па маки».
 И одвѣрналъ се Стоянъ;
 85 Она му одказува:
 «Че има единъ братецъ Стоянъ,
 И него бѣгликъзакараа,
 И негова либе женисе;
 Та одъ мака голема тачѣмъ».
 90 И тогива си Стоянъ отшелъ на свадба.
 И ко'-то отшелъ на свадба-та,
 Го викнали тогива унетра,
 Викнали го слѣдка тарпѣза;
 На слѣдка тарпѣза пресѣдналъ;
 95 И невѣста вино предава:
 И ко'-то предала нему вино,
 И онъ си далъ рака да цалува —
 И ко'-то цалува рака,
 Она си познае перстенѣ;
 100 Тогива невѣста млада
 Отпушти чаша отъ своя рака
 И пригерна млада Стояна:
 «О Стояне, Стояне!
 До сеги ли се сети за мене?»
 105 И послѣ Стоянъ голема веселба дигналъ.

№ 71.

Стар. Планина, Соф. окр., с. Зимевецъ (Турлаки); 12 февр. 1880 г. записана въ селѣ Аджійска Маала со словъ Невены Цвѣтковой.

(ТО ЖЕ).

Билá е Дола джелепка,	30 Често си китка погледвá,
Джелепка млада безъ детка;	И весела му китка деветъ
У гора коренье преяла,	годинъ;
Дунавъ е вода препила,	Когá десета настана,
5 Доде е Стоянъ добила.	И китка му повейна́ла.
Крышмома го чувало,	35 Заиграло хоро големо —
А тама го и женила,	Се му дружина весели,
До Турци да се не чуе,	Стоянъ стои́ и пла́че.
Младъ войникъ да го нека́ра,	И царица го видла,
10 Младъ войнинъ, млада войвода;	Та на Стоянъ говори:
Неделя свадба правила;	Море, Стояне, Стояне!
Туку се свадба растури,	40 Ты-зи, ми, бѣше найвесель,
У село фѣрманъ достаса,	Сега, ми, найускорбенъ?»
Да иде Стоянъ младъ войникъ,	— «Царице, млада кметище?
15 Младъ войникъ, млада войвóда;	Оженила ми е се невѣста»;
Оставя млада невѣста	— Она му тихо говори:
Вѣнчана я непростена	45 «Море, Стояне, Стояне!
Одъ кума и одъ старойтя	Улезни у ладны земницы,
И одъ два млади деверы;	Изберѣ коня найдоберь
20 Майтя му дреи тражаше,	Со-съ дванаесе попраци,
Башта му коня стѣгаше,	И съ триваесть постедзи,
Невѣста му китка виеше,	50 Та да си стигнешъ до́ дома
Стопана на Стоянъ говори:	Да идешъ за день до дóма».
«Весела, китко, весела,	И онъ си улезна у земници,
25 Весела деветъ годинъ;	Извелъ е коня найдобра
Когá десета настанешъ,	55 Со-съ дванаесе попраци,
Ты да ми, китко, повѣи́нешъ;	Со-съ триваесть постедзи;
Че либе ше ти ожени».	Доде е турилъ нóга зенгя,
Сѣдела, што е посѣдела;	Онъ е три села заминáлъ,

Тай на свадба затекалъ;	Извели са невѣста,
И либе му са женило;	65 Онъ си е дае перстенъ мѣнов-
60 Па си отиде на свадба,	никъ;
Та па на лудѣ говори:	Кѣ-то е зела мѣновникъ,
«Изведете ми тая невѣста,	67 Она со-съ Стояно отиде.
Аризмó да áриже»;	

№ 72.

Г. Радомиръ; 8 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавійскаго.

(ТО ЖЕ).

Стояне, морé, Стояне!
 Стоянъ си баштá заженí —
 Неська га, море, заженí,
 Ютре го въеднекъ прáти
 5 На доле съ ваклí овнóве;
 Любе му титка ви́яше,
 Я сестра космí чешяше,
 Я брата конче спр́вяше;
 На Стояна ли́бе продúма:
 10 «Стояне, море, Стояне!
 Чéсто у титка погледúй:
 Когá ти тítка повене,
 Тогай я че се зажéнимъ.
 Ставáло деветъ годинъ време,
 15 Тогай му титка повена,
 И Стаянъ уíленъ паднá!»
 Съпази го негови чичо —
 Чичá му дúма продума:
 Стояне, море, Стояне!
 20 Што си хуи́лно паднáло?»
 — Стоянъ му дума продумá:

- Чичоле, чичо Радуле!
За што ме прашашь,
Ты мене, чичо Радуле?
- 25 Когá си пойдó на дóле —
На доле съ ваклѣ овнóве,
Сестра ми косма чéшляше,
Я брата конь справляше,
Я любе титка вѣяше,
- 30 И любе ми дúма продúма:
Стояне, морé Стояне!
Често у титка погледúй:
Когá ми титка повене
Тогай я че се заженимъ»;
- 35 И тогай казалъ Стоянъ
На неговъ чича Радуль:
«Чичоле, чичо Радуле!
Не ми е стадо больняво,
Нель когá си пойдó на доле,
- 40 На доле съ ваклѣ овнóве,
А любе титка вѣяше,
А брата конче справяше,
Сестра ми космы чéшляше,
И тогай ми любе продумá:
- 45 «Стояне, море, Стояне!
Често у титка погледúй!»
И чичá му тогай продумá:
Стояне, море, Стояне!
Язди сиво конченце,
- 50 Препливай вода Арданска
Ойды си твой дворéве».
И Стоянъ чичá послуша,
И яналъ сиво конченце,
Препливалъ вода Арданска,
- 55 И пошелъ негóви двóры,

- Настигналъ нинѣ-то поле —
 И вишелъ Стоянь башта си:
 «Пома Богъ старче!
 Зашто орѣшь у Света недѣля?»
- 60 Язе има сина, како тебе,
 Та незнаемъ, де Света недѣля;
 Эвѣ стана деветъ гѣдинъ време,
 Сегá му се любе заженѣло,
 Та не знаемъ, де Света недѣля.
- 65 Бутна кѣня млада Стояне,
 Та си ойдѣ негови дворѣве,
 И си чука на порты желѣзны;
 Излезнала Стоянова майтя;
 — «Пома Богъ ти, Стоянова майко!
- 70 Зашто сѣдишь у Света недѣля
 Та си предешъ то церна кадѣля?»
 И майтя му дума продумала:
 «Я не знаемъ, де Света недѣля
 Язе имамъ сина, како тебе;
- 75 А сегá му се любе заженѣло.
 Дума дума Стояново любе,
 Дума дума на Стоянова майтя:
 «Зашто очешъ сѣкира до го губишь?»
 — «Прилича како Стояна!» —
- 80 И тогай продума Стоянова майтя:
 Продума на Стояново любе:
 «Ты-зи си ного проклѣта!»
 И Стоянь легна, та заспа.
 А любе го си припозна.
- 85 Прѣклета била майтя-му!
 Она си зема сѣкира и уби млада Стояна
 И погребѣ го у дюбре; ¹⁾
 Како си него погребѣ —

¹⁾ Гной.

- Ни си е малко, ни много —
 90 Дойдѣ си овенъ караджа ¹⁾
 Што си носи звонци
 До деветъ медни звонци носи;
 По него ильядо брави вакли овнове
 Я деветъ стóтинъ руды рудѣци,
 95 Со-съ малки ягнѣнци;
 Право ги води овенъ караджа
 Право ги води Стоянови двори,
 И чўка порты желѣзны;
 Излезна стара бабица:
 100 «Бабице стара бабице!
 Има ми Стояне чорбаджи»?
 Баба му дўма продумá:
 «Нема си Стояне чорбаджи!».
 Продумá овенъ караджа:
 105 «Бабице, стара бабице!
 Отвори порты желѣзны;
 Я че намѣримъ млади Стояна,
 Очъ че ми уста позлати,
 И алаци че ми посрѣбри:
 110 Оти му водимъ стадо-то,
 Ильядо вакли овнове,
 Деветъ стотини руды рудѣци
 И дѣветъ стóтинъ ягненца».
 Я баба двори не отвара.
 115 И каза овенъ караджа:
 «Отвори стара бабице»!
 И баба му дума продумá:
 «Зашто да ти отворимъ»?
 И продумá се овенъ караджа:
 120 Бабице, стара бабице!

¹⁾ Чернаго цвѣта.

Сборникъ II Отд. И. А. Н.

- «Имашь ли сина Стояна»?
 И баба му дѹма продѹма:
 Имамъ си сина Стояна,
 Онѹ е ошлѹ на доле,
 125 На доле съ вакли овнове»;
 Продума овенъ караджá:
 «Бабице, стара бабице!
 Тука е твой синъ Стояно»!
 И баба е тога отвори́ла,
 130 Отвори́ла порты желѣзны;
 Улезна овенъ караджá,
 У уведѣ ильядо вакли́ овновѣ,
 Деветъ стотинъ руды рудѣцы,
 И дѣветъ стотинъ ягненца;
 135 Тогова казá овенъ караджá:
 Да рите товá дѹбриште,
 Тува е млади Стояне чорбаджѣя,
 Него е майтя утепáла,
 Любе си егѹ познало:
 140 Майтя се по иманье поварди́ла,
 А любе си его познало....

№ 73.

Село Лешко, Джумалийскаго окр.; записана въ селѣ Скрино со словъ старушки Авдотьи Николицы 17 дек. 1879 г.

- Углавилъ се Павелъ доберь юнакъ,
 Углави се Павле у са́бота,
 У недѣля Павле свадба бѣше,
 Понедѣльникъ Павле áберъ дойде —
 5 Два татара и три чо́хадара;
 Проговоратъ до два татара:
 «Э ты, Павле, э ты, доберь юнакъ!
 Айде, Павле, айде со-съ насъ да идешь,

- Да си идешь цару на индата:
 10 Те се біе Турчинъ и кауринъ».

А Павлѣ имъ велі и говори:
 «Два татара и три чоҳадара!
 Почекайте салъ те тая вечеръ,
 Да испратамъ куму и старейко,
 15 Да испратамъ мои дибри госте,
 Да прелеза три млада невѣсты».

Проговоратъ два татара и три чоҳадара:
 Хайде, хайде, Павель, доберь юнакъ,
 Та погледни, каковъ ферманъ,
 20 Зашто д' идемъ и да дойдемъ».

Одкарали го.

№ 74.

Г. Радомиръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавійскаго.

(Мать одного дня женить сына, а другого хоронить его).

- Съ ношти майтя сина заженила,
 Кадѣ ручокъ сина закопала,
 Кадѣ пладне снаха испратило:
 «Чуешь мене, моя мила снахо!
 5 Я си яны тоя добра коня,
 Та изви коли-колко можешь, —
 «Леле Боже, леле мили Боже!
 Ка ли бидо мома и оевѣста
 И остана млада удовица?»
 10 Пушти коня косы до капита».

И си плаче коли-колко може,
 И я дочу Господъ одъ небеса,
 И си прати зелена трѣвица,
 И си прати шарена зміица,
 15 И прати шарена боклица:

- Скоро бърже да нѣсите шарена бокліца,
 Да найдете млади младоженя,
 Да сипете товá руйно вино,
 Дека си е онѣ погрѣбено».
- 20 Однели са шарена бѣклица,
 Пресипáли негово-то тѣло —
 Даде Господъ и въєднага станá,
 И си ойде дѣма на дворѣве, —
 И го виде негова-та майтя,
- 25 Де е станалъ млади младоженя,
 26 И въєднага съ душа се растави.

№ 75.

Сѡв. округъ, с. Сливница; 6 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина
 Ангелка Тончина.

(Сестра влюблена въ молодца, а братья противъ этой ея любви).

- Димитрій, сине Димитре!
 Не ли те, майтя учаше:
 Нейды, синте на сѣдентю,
 При Милку, синку, девойтю,
- 5 Не носи мѣдны кавалчета?
 Димитеръ майтю не слуша;
 Отиде при Милку на сѣдентю:
 И вечерали и сѣдели;
 Тагай реклá Милка девойтя:
- 10 «Засвири со-съ мене кавалчета»;
 И запѣяла Милка девойтя;
 Дочули нѣны петина брайтя —
 Двамина кеседжін, тронца арамліи
 И Мильци на двореве чукали;
- 15 Тагай се Милка уплашила:

- «Димитріе, де-ка те сокріемъ?»
 Сетисе Милка девойтя:
 «Вала тебѣ, Димитріе!
 Я семь по-юнакъ одъ си петина брайтя».
- 20 И станала Милка девойтя,
 Та отворила порты демирове;
 И влезнаше нѣны брайтя:
 «Вала тебѣ, Милко, наша мило сестро!
 Вала тебѣ Димитріе, наша мило зетленце!
 25 Донеси, Милко, много руйно вино».
- Испише това руйно вино;
 И тогай окали нѣны брайтя —
 Двамина кеседжіи, троица арамліи:
 «Пусто! се вино довершило!
- 30 Улезни, Милко, девойтѣ,
 Улезни у тевни зевници,
 Та наточи това руйно вино»;
 Милка се вила и повила —
 Не смѣ да остави Димитріе;
- 35 И Никола, наймлади братѣкъ рекелъ:
 Не бойсе, Милко, сестро наша,
 Нечемъ погубимо наши зетъ,
 Наши зетъ Димитріѣ».
- Тагай се верлила Милка,
 40 Верлила у тевни зевници.
 И говора петина брайтя:
 «Не бойсе, зето Димитріѣ!
 Стури капа, да те бріемо.
 Излезнала Милка изъ тевни зевници
- 45 И рекла на свои-те брайтя:
 «Што видосте у мене — завидосте?»
 — «У одаѣ се кервь оперскано».
 — «Камъ Димитріе, мой первнелюбе?»
 И тогай Милка проговарала:

- 50 «Ваши домове на меза́¹⁾ про́даме
И васъ млады че обѣсу —
Какво? де-ка че се крие Димитрие?»
Па ги Милка научила:
«Можете, закарайте го,
55 Закарайте у негови дворове,
Положете него у неговѣ одае».
Учинили тако нѣны брайтя.
И тогай негова майтя говорила:
«Милко девойтѣ, девойтѣ!
- 60 Млого си играли съ ношти на сѣдентѣ —
Димитрие млого е заспало».
Милка ништо не думала.
Отишла си Димитрина майтя,
Отишла си на свой домъ
- 65 И окала сына Димитрие:
«Димитрие, сине, Димитрие!
Не ли те учимъ-нейды на сѣдентѣ,
Да не идешъ при Милку девойтю;
Млого си се, сгно, оспало —
- 70 Се дружина твоѣ на оранѣ отишли».
Ока майтя, Димитрие не стае;
И тогай беркву она у десна пазука
И рекла:
«Ситна те роса избѣла!
- 75 Млого си, сине, играло на сѣдентѣ,
Та си морно, сине, заспало»;
Кадъ си терже рука десница,
Она у кервь утанала;
Тагай си майтя би у двѣ страна́ у́ глава
- 80 И каже:
«Димитрие, сине Димитрие:
Не ли ти учила сине —

¹⁾ Турецкое слово — съ молотка.

- Да не идешъ Милки на сѣдентю:
 Оти су Милки многи душмане».
- 85 Тагай се окну́ли люде,
 Окнули да погребу Димитрія;
 По неѣ дошла Милка девойтя:
 «Вала вие петина майсторе!
 Да направите ковчегъ за двамина».
- 90 Искарала Димитрію на грѣбиште;
 Излезе и Милка девойтя:
 «Вала вие, чорбаджіе!
 Избѣсите мой брайтя
 И нашъ домъ на-меза́ да прѣдате;
- 95 Саде, оступете се чорбаджіе!
 Я да придемъ при Димитра,
 При Димитра, мое младо любе;
 Беркна Милка у свилни джепове,
 Та извади ноже-та влашки
- 100 И си беркну у клето-то сѣрце:
 «Легай, войно, оба да лежимо—
 Да не жали моя майтя,
 103 Моя майтя а твоя.

№ 76.

Г. Радомиръ; 2 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Счастье матери).

(Свадебная).

- Роды майтя деветъ мѣла сына
 Да ги роды у гладна година
- 5 Съ игла шѣла, та ги е ранила
 Съ вурка прела, да ги облачила.
 Дошло време старія да жени—
 Си-те деветъ заедно че жени;
 Па обиде ора и градове,

*

- 10 Та си тражи деветъ снаи мѣли,
 Си-те деветъ една лика да са,
 Еднѣ лика и една прилика,
 И у кышты слога, бре, роднина.
 Па си ойдѣ ора и градове
- 15 Пай не море, да си нигде найде;
 Па си ойдѣ у Лендера града,
 Тамо найде деветъ снаи мѣли
 Еднолики и едноприлики;
 И собра триста и три свата
- 20 И собра свирки и тупанье,
 И пойдоа китени сватове;
 Настанаа презъ гора зелѣна;
 А майтя му дума продумуе:
 «Ка стѣнете презъ гора зелѣна,
- 25 Заставѣте свирки и тупанье:
 Тамо има вила-самовѣла,
 Претварѣсе той млада невѣста,
 И износи шарена боклица,
 Та си износи товѣ руйно вино:
- 30 «Да пиѣте китени сватове,
 Вече ми се душа умерисѣ».
 И тогай сватове дума продумуе:
 «Умерисѣ одъ товѣ вино цервѣно».
 И си окна кума и старойтя:
- 35 «Я запрете свирки и тупанье,
 И запрете, китѣни сватове,
 Да видиме, каква си е дзвѣрка?»
 Излезнѣ си детѣ Андреяше:
 «Назадъ, назадъ, китѣны сватове!»
- 40 И повернѣ китѣны сватове.
 — Продума си Андрѣва коня:
 «Слушай мене детѣ Андреяше!
 «Товѣ не е той млада невѣста,

- Нела си вила-самовѣла;
 45 Погълтна ме-мене до копита;
 Я извади лека воздогана,
 Та ме удри мене доле у копито».
- Извадило дете Андреяше,
 Извадило лека воздогана,
 50 Удри ко́ня доле у копито,
 И се смаза вила-самовѣла;
 Тогáй окнá свирки и тупанье,
 И си окнá китѣны сватове,
 И си каза кума и старойтя:
- 55 Нека свира свирки и тупанье,
 Нека по́й китени свáтове;
 Што се прави премлада невѣста?
 Онó не е премлада невѣста,
 Онó си е вила-самовѣла».
- 60 И я ванá дете Андреяше,
 И си ея на ко́ня вергáло;
 Па си ойдѣ у Ленгера града;
 Доведоа деветъ мили снаи;
 Па удрия презъ гора зелѣна,
 65 И заставѣя свирки и тупанье,
 Запрѣя се китени сватове.
 Продума имъ детѣ Андреяше:
 «Пóйте, братя, и не се пай бойте!
 Я семъ смазáл ала-гуштерина!»
- 70 Пай удрия свирки и тупанье
 И запоя китени сватове,
 И ойдóа дома на дворѣве;
 Одведоа деветъ снаи мѣли,
 Си-те деветъ еднолики били
- 75 Еднолики и едноприлики били.
 У кышты слога роднина.

№ 77.

Трен. окр., с. Бабица; 23 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина
Дѣши.

(Недовольство невѣсты своимъ молодцомъ).

Вѣсело Стойно, весѣло!	«Весело, весело, Стойно, весело!
Што си садъ не весѣла,	Грозно е, Стойно, грозно е,
Каквѣ-то първия годѣна?	Ама си има иманье!»
Онѣ си му говораше:	А ъна си му говорѣ:
б «Какѣ да семъ си весѣла?	15 «Иманье, чичѣ, иманье
Са ночь билѣ на свадьба:	Иманье гнило бунште!»
Вѣверъ борина держала,	— Чичѣ ѣ по ти говорѣ:
Редомъ се редомъ гледала—	«Мое-то хѣро найгрозно!
Мое-то хѣро найгрозно!»	Весела Стойна, весела,
10 А чичѣ ѣ говорѣ:	20 Не буди уилъна, Стойно!

№ 78.

Село Скрино, Дупнич. округа; 16 дек. 1879 г. записана со словъ того же
крестьянина.

(Смерть молодца отъ уроковъ).

Нено, хубави Нено!	И градомъ сълзи роняше;
Пратила му абаръ тета:	Снаи му колачи месеха
«Да дойде Нено на Великъ-	И оны сълзи рониха;
день:	Сестры-те му перчи крешаа
Наше-то село големо,	15 И оны сълзи рониха;
б Да дойде Нено на гостѣ —	Башта му пари даваше
Големъ се соборъ собира—	И онъ сълзи роняше;
Отъ три села е соборъ —	Братя му коня справляха
Да гледа моми хубави».	И оны сълзи рониха.
Нено крена да иде:	20 И майтя му говорѣше:
10 Майтя му премѣна даваше	«Сѣди, сине, не иды,

Хубавъ ми си, сине!	И оны у Ненó-то погледнаха;
Че паднешь тамъ одъ уроци».	Момчета-та камень ферляха,
Неслуша Нено — ойдé,	И онѣ камѣкъ забориха;
25 Одвела го тета на оро-то:	Моми-те пѣсень поѣха
Кметове-то вино пѣяха,	35 Пѣсень-та забориха —
И забора вино да пѣять,	И оны-те погледнаха у Нено.
У него погледнаха;	И си-те уроци фанаа Нено:
Кметици-те дѹма дѹмаха,	38 Умре Ненó одъ уроци.
30 И дума-та заборна —	

№ 79.

Село Жилинци, Кюстендильскаго округа; 6 дек. 1879 г. записана со словъ Яни (Юанны) Големинской.

(ТОЖЕ).

Хубави Нено, гиздави!	«Убави Нено, гиздави!
Нарачало негóва - та мѣла	Когá придешь при соборо,
тетка:	Немой си коня разигра,
«Да дойды, Нено, дойды	Немой си тенко провикна,
На хубави денокъ Великъ-	20 Немой си коня пушки при-
день;	ферля;
5 Ногу че соборъ да има —	Ты ми се Нено угледенъ:
Одъ дѣветъ селъ момѣ-ты	Хочать те óчи пресѣчатъ.
Десѣта село-то наше-то,	Онó си майтя неслуша:
Да ти мома изберемо».	Когá прѣде при соборо,
Кога дойде день Великъ-день,	25 Врана си коня разѣигра,
10 Справи се Нено да иде;	И си тенко провикуе,
Два му брата коня справя(тъ);	И си ферлѣ тенки пушки.
Башта му порты отвора;	Момчета камень метаа,
Двѣ му сестры китки спра-	Камень си погрѣшна,
вятъ;	30 У Нено то гледаюти;
Майтя му премѣна справя,	Моми-те бро играять,
15 Премѣна справя и учи:	Оро-то си погрѣшиа,

У Нено-то гледають; Айде, дѳма да идеме;
 Нено-то очи пресѳкли. Нешто ме серце пресѳче!
 35 На тетка си Нено говѳраше: Не слушалъ Нено майтя,
 «Аво тетко, мило тетко! 40 Не слушалъ та и умрелъ.

№ 80.

Село Жилинци, Кюстенѳ округа; 6 дек. 1879 г. записана со словъ дѳвочки
 Гюргены Чекерендовой.

(Сговоръ дѳвушки съ молодцомъ, безъ согласія ея родныхъ).

Иоване, Иоване юначе!
 Заспали Иоване гора зелена,
 Я девойтя край студень кладенець;
 Кой замине — све девойте буде,
 5 Я Ивана никой неразбужда.
 Долетѳло пиле соколенце
 И паднало на Ивана на рамъ:
 Се крыла трепчи — Ивана разбужда,
 Со-съ уста го прашуе:
 10 «Эй Иване, Иване юначе!
 Такменъ ли, море, иль не си?
 Жененъ ли, море, иль не си»?
 Я Иванче пѳ-ти оговѳри:
 «Ни семъ такменъ,
 15 Ни чу да си такменъ,
 Ни семъ жененъ,
 Ни чу да се женемъ;
 Че си чекамъ Бильтя мала мома».
 Дочуль е бильтинъ брате:
 20 Соградѳа кула одъ ѳлова,
 И затвори Бильтя мала мома;
 Седѳла е Бильтя деветъ године,

- Па е Бога помолила:
 «Дай ми, Боже, есени дождеве,
 25 Дай ми, Боже, пролѣтни гърмове;
 Дождеве кула-та да растопатъ,
 Гърмове-те врата да растробшатъ,
 Да излезнемъ на бѣло-то видѣло,
 Да си видимъ юнака Ивана,
 30 Да ми оды, како што одаше,
 Да ми яха тая Врана коня,
 Што му семъ я кришума купи́ла;
 Ни ме знае ни ма́ма, ни тата,
 Ни ме знае ни чичо, ни стринка,
 35 Салъ ме знае наймала стрина,
 И нея семъ даро́къ даровала:
 На Великъ-день свилена кошуля,
 На Дюрдевъ-день алови чарапи,
 39 На Спасовъ-день пребрана марама.

№ 81.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 27 дек. 1879 г. записана со словъ Екатерины Миловановой и Мари́и Павлѣвой.

(Бѣгство жены съ своимъ любовникомъ).

Янинка Пазарджичанка.	10	Дочу́ Петре рата́йче,
Провикнала Янинка:		Па на Яни́нка говори́:
«Бре варай Боже да Бога!		«Янинко Пазарджичанко!
Тая кашта богата,		Дали, мори, бѣгамо?»
5 Ветъе ми се досадило,		Янинка му говори́:
Досади́ло, долеяло	15	«Петреле, Петре рата́йче!
Одъ тая кашта богата,		Бѣгати́ю, морѣ, бѣгати́ю:
Ди да имамъ негдѣ некого,		Нека дойде Великъ-день,
Та ако би не би бѣгала».		Великъ-день — Свѣтла недѣля —

- Старі у церква те идатъ,
 20 Золві, етерви на оро,
 А девери каменъ те метатъ;
 Павелъ на ловъ те иде,
 Ние съ тебе те бѣгаме
 Та си дошѣлъ Великъ-день,
 25 Великъ-день — Свѣтла не-
 дѣля:
- Стари у церква ойдоа,
 Золви, етерви на оро ойдоа,
 А девери камикъ метаа,
 А Павелъ на ловъ отишелъ;
 30 Они съ Петре-те бѣгаа.
 Когá бѣ стрѣдъ полѣ-то,
 Срѣтналъ е Павелъ юнакъ,
 Па на Петре те говори:
 «Петреле, Петре ратайче!
 35 Э позапри кочія,
 Да ти видимъ невѣста-та:
 Бѣла ли е, первена ли,
 Танка ли е, висока ли,
 Мошно ли черноока?»
 40 Послуша го Петре юнакъ,
 Та подзапри кочія;
 Те му виде виде невѣста-та,
 Та на Петре-те говори:
 «Петреле, Петре ратайче!
 45 Та каква ти невѣста!?
 Се си е ліка и прилика
- На мое любне-те Янинка?»
 Петрэ му вели—говори:
 «Я минни, измини Пáвеле
 50 Зарадъ те млада че (в)и-
 шешъ,
 Я гла́ва и ты гла́ва».
 Минá — изминá млада́ Па-
 велъ,
 Та си я́хна Врана коня,
 Та си ойде дурь до́ма;
 55 Оддалекъ иде и ви́ка:
 «Любне Янинко, Янинко!
 Отвори ми нѣви порты,
 Зерь ти иде млады Пáвель;
 Па излезнá стáра майтя,
 60 Та отвори́ новы порты,
 Па на Павлѣ говори;
 «Тува нема Янинка,
 Измами я млады Петре».
 Одъ конь, бари, не е сле-
 знáлъ,
 65 Бутна кóне наназáде,
 И извади́ остра са́бля,
 Та си стигнá млады Петрэ,
 Одсѣче му руса гла́ва,
 Па я даде на Янинка,
 70 Па на Янинка говори:
 «Любнеле Янинка, Янинка!
 Чúвай ты-зи млады Пётре.

№ 82.

Г. Радомиръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Изгъна жены муму).

Дойдо двѣсте воштáне,	Какó не самъ ни лэбъ яло,
Да вани млады Богóя	Не самъ ни вода пýло,
Дека недава на цара данокъ;	30 Ни сýнокъ земало.
Я Петкана ¹⁾ имъ говори:	Продумá баштá Богóя:
5 «Додайте свилни гайтáне,	«Дете-ле, дете, малечне!
Он се е у сýнокъ занéлъ,	Иды при майтя Петкана,
До си го-него оковéмъ».	Егá те на конь качеше».
Дали са свýлни гайтане;	35 Дете си ойде при мáйтя;
И Петкана го оковá,	Петкана гýдра—опака:
10 И отвори порýты желéзны.	Одтýка детé малечно!
Улезная двѣсте воштáне,	Ты-зе си гýдро—опако!»
И дѣтé си ги сýпази:	Пай си верне детенце;
«Тателе, тателе Богóе!	40 Ойде при башта Богóя.
Я стáни, тате, Богóе!	—Башта му дума говори:
15 Да видишь двѣсте воштáне»,	«Ногy си дѣте одбýло,
И башта му се сýбуди:	И оште малко поóды,
Глава си диза, не му се диза,	Че слезне двѣсте воштáне,
Рацѣ си диза, не му се дигатъ	45 Че слезне росно ливадье,
Нозѣ си диза, не му се дизатъ	Че слезне конé да пасáтъ;
20 Ванае си го двѣсте воштáне,	И тогай ты-зи че прéспишь,
И вѣднага го на конь качия;	И тогай вода че пéшь
И забраа си млада Петкана,	И тогай лэбець че рúчашь».
И забраа си товá мáшко дете,	50 — Слезнали росно ливадье,
И ойдоя гора зелена;	Тамо са конé пушти́ли;
25 На детé се вечé досадí:	Какó са конé пушти́ли,
«Тателе, тате, Богоé!	Заспáли двѣсте воштáне,
Эвэ, станá три дни и три но-	Заспáла млада Петкана.
шти,	55 — Продума млады Богóя;

¹⁾ Жена Богоя.

- «Дѣте-ле, дѣте малѣнько!
 Я бъркни свилны джепове,
 Извади ножѣ потайно,
 Та сѣчи свилны гайтанье».
- 60 И дѣте башта послушá,
 И бъркна свилны джепове,
 Извади ножѣ потайно
 Одсѣче свилны гайтанье.
 Опуштí башта Богоя;
- 65 И станáло е башта Богоя,
 И беркна у десна чíжма,
 Извади сабля на зглабове,
 Развертесе на лѣво, на дѣсно,
 Погубí двѣсте воштане,
- 70 И земá млада Петкáна:
 Ископа дупка до поясъ,
 И намазá млада Петкáна
- Намаза лой и катранъ,
 Запалí млада Петкáна;
 75 Богоя съ малко дѣтенце
 Пíя си товá руйно вíно
 И тая люта ракия, —
 И Петкана му говóри:
 «Богóе, млады Богóе!
 80 Ако не ти е за мене жалъ,
 Не ели ти жалъ за товá мы-
 шко дѣте,
 Што е мѣне у корѣму?»
 И оно земá ножѣ потайно,
 Та распрá млада Петкáна,
 85 Извади мышко дѣтенце,
 И него са въєднакъ погребло
 87 Погребло га у перна та земня.

№ 83.

Г. Радомíръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Гордана Лазарева.

(Выходъ замужъ жены, мужъ которой въ долгой отлучкѣ, считается великимъ несчастьемъ его рода).

- Затворанъ Тодоръ е забоваренъ.
 Та си лежи деветъ годинъ време.
 Ка покáра десѣта годíна,
 Пиштí Тодоръ, ка-то люта змя;
- 5 Та го дочу крали́ца-кметíца.
 Па слезнá кралица кметíца
 Па си слезнá више од диванá,
- Та си слезнá при тевни зъндани,
 Та прашуе Тóдора юнака:
 10 «Э ты-зе-ка Тодоре юначе!
 Эве станá деветъ годинъ време,
 Какó лежишь у тевны зъндани,
 Не пиштеше, ка-то люта змя;
 Садъ покáра десѣта годíна»

- 15 И ты пштитишь ка-то люта змя
— И Тодоръ си дума проду-
муе:
«Э ты-зе-ка кралице-кметице!
Я се моли цару Костадина,
Да ме пушти, дома да се
ойдемъ».
- 20 Неська ми се любне затек-
мило».
И се моли кралица-кметица,
Та се моли цару Костадине:
«Э ты-зе-ка цару Костадине!
Да си пуштишь Тодора
юнака,
- 25 Да го пуштишь, дома да си ойде;
Неська му се любне затек-
мило».
И си пушта цару Костадина
И си пушта Тодора юнака.
Ка приведе Тодоръ-добаръ
юнака,
- 30 Та приведе коня Дорушана,
Приведе га на бинекъ-камико
Та си турй нога у зенгя:
Дуръ да тури гъпо и оная,
Онъ се ойде на Будино село;
- 35 Пуштй коня, самъ да му се
шета;
И си приде при негови порты:
И си сьды негова—та майтя
Та си сьды у Света неделя,
Та си пряде, бре, черна каделя.
- 40 И Тодоръ си дума продумуе:
«Э ты зе-ке, Тодорова майтѣ!
Зашто предешъ у Света не-
деля?»
И та си дума продумуе:
«Э ты-зе-ка, непознанъ юначе!
45 Язъ си имамъ сина, како
тебе, —
И эве станá деветъ годинъ
време,
Какó си е онó затворено,
Неська му е любне затекмило
се;
Та незнаемо, дека си е Прѣ-
света неделя».
- 50 И се качи Тодоръ добаръ
юнакъ,
Та се качи више на чърдаци,
Та улезнá у ладны одай:
У одай—той чесны търпезы
И си сьды кума и старойтя;
- 55 И улезнá Тодоръ добаръ
юнакъ:
«Добре ютро, куме и ста-
ройтѣ!»
И онй му тогай продумали:
«Далъ Богъ добро, черно ко-
луджере».
Продумалъ си черна калуд-
жера:
60 «Э ты-зе-ка куме и старойтѣ!
Я окни Тодорица млáда,
Да ю кажемъ, дека умре То-
доръ добаръ юнакъ».

- И окнѣли Тодорица млада;
 Казуе ю церна калуджера:
 65 «Э ты-зе-ка, Тодорице
 млада!
 Де си умре Тодоръ добаръ
 юнакъ!»
 И она си дума продумуе:
 «Э ты-зе-ка, церна калуд-
 жера!
 Ако ми, ле, ты-зе право ка- 95
 жешь,
 70 Де се смазѣ Арватско колѣно,
 Я зе тебе дарба че даруемъ,
 Че даруемъ одъ ерилье ко-
 шуле». 100 И останалъ млада младоженя,
 Ка се виде Тодорица млада,
 Ка се виде Тодорови перстень,
 75 И она си дума продумуе.
 «Э ты-зе-ка церна калуд-
 жера!
 Дека найде Тодорови пер-
 стень?» 105 Нело семь си Тодоръ добаръ
 юнакъ:
 «И продумѣ церна калуджера:
 «Э ты-зе-ка Тодорице млада!
 80 Ка си умре Тодоръ добаръ
 юнакъ,
 Нема кой да си го погребѣ;
 Я погребѣ Тодора юнака,
 Та му земѣ беспаны пер-
 стень».
 И улезнѣ Тодорица млада, 110 И онъ си дума продумуе:
 85 Та улезнѣ у ладны зевницѣ,
 Тай отвори той сельви сан-
 даци,
 Та извади од ериль кошуля,
 И него е дарба дарувала.
 И си сѣднѣ церна калуджера,
 90 Та си сѣднѣ у чесны търпезы,
 И тогай си дума продумуе:
 «Просты мене, куме и ста-
 ройтѣ!
 Да играемъ оро калуджерско.
 И му прѣсты кума и старойтя
 95 Да играетъ оро калуджерско.
 Развертесе церна калуджера;
 Развертесе нѣлѣво, нѣдесно,
 Та съосѣче китены сватове,
 Останале кума и старойтя,
 100 И останалъ млада младоженя,
 И при ни Тодорица млада.
 Продумалъ си церна калуд-
 жера:
 «Э ты-зе-ка Тодорице млада!
 Та я не сам церна калуд-
 жера,
 105 Нело семь си Тодоръ добаръ
 юнакъ:
 И тогай се Тодоръ продумуе:
 «Э ты-зе-ка млада младе-
 женѣ!
 Да докарашь до три кола
 иманя,
 Да те пуштимъ живо да се
 ойдешь».
 И онъ си дума продумуе:
 «Э ты-зе-ка Тодоре юначе!
 Я мепушти дѣма да си оидемъ,
 Чедокарамъ три кола иманье».

- И несмѣ Тодоръ, да го пушти: И она́ си дума продумѣ:
 115 И му веза́ раѣѣ набпако, «Нечемъ язе слуга да си
 И му тури пѣры у зубѣ-те, слѣжимъ
 И му тури книже на колѣно, А очемъ да семъ млада свѣ-
 Та си пише млады младежене, тарія.
 Та си пише това́ ситно писмо, 135 Намаза я Тодоръ, добаръ
 120 Та го прашта на негови башта, юнакъ,
 Да допра́ти три ко́ла иманье, Намаза я тоя церни катра́нъ,
 Ега него живо опуштѣль. Закопа́ я, Богме, до колѣна
 И докара́ неговиѣ башта, Запа́ли я, Богме, од недѣля,
 Та докара́ три ко́ла иманье, Та му свѣты, богме, до дру-
 125 Та си пуштѣ Тодоръ, добаръ га́-та:
 юнакъ, 140 И си сѣды Тодоръ добаръ
 Та го пуштѣ, до́ма да си юнакъ,
 ойде́. Та си пи́сь брайтя и дружи-
 Останала́ Тодори́ца мла́да. на;
 И Тодоръ си дума продумѣ: И си ви́ка Тодоръ, добаръ
 «Э ты-зе-ка, Тодорице младо! юнакъ:
 130 Да ли очешь, да си млада «Э вие—ка, бре, вѣрна дру-
 свѣтарія, жиня́
 Или очешь, да си млада слу- И рѣчайте и кажете.
 гарія?» 145 «Богъ да бѣе Тодори́ца мла́да!»

№ 84.

Г. Паланка, въ 4-хъ часахъ разстоянія отъ Кюстендилской Бани, въ Македоніи; 5 дек. 1879 г. записана со словъ Стаменка Алексова.

(тоже).

(Пересказъ пѣсни).

Талакинъ Тодора затворили деветъ кралѣве и затворили го за-ради деветъ азна; а сами сѣдеа на меана, та пия. Деветъ годинъ лежа́ таламинъ Тодора. Него́ва жена заженисе. Имаше оно пиле соко́лово; дойдоше пиле на зенданы и пишты, та си глава кине.

Скочи Таламинъ Тодоръ, та го замами; пиле нему каже: твоя жена раненика си земало. Ка' дочуль това таламинъ Тодоръ, заронилъ сълзи у абсена: о, ты моя любне! зашто не зимашь дрúгого, тукъ узимашь мога раненика. Заплака таламинъ Тодоръ у абсана, дочули го деветъ кралёве. И тега речеа на абсанджія: «за што пишти Тодоръ? Што зоръ му е?»—И те га праша: «што неволя ти?»— «Што ли имамъ зоръ? Моя стопаница зима мой раненикъ; оти не земе другого, по раненика земе!» Тагай извикнаа го при деветъ кралёви. Речеа кралёве: «таламинъ Тодоре! Што ти е зоръ, Да пиштишь у зенданы? Дали ти е додеяло, што лежишь одъ деветъ годинъ?»—«Не ми това додеяло; оно, ми, се любе заженило: не си зима другого мужа, оно зима мого раненика; а да зима другого, жалъ немамъ». Речеа кралёве: «Седъ, ка те пуштимъ, едали се можешъ, да повернешъ?» — «И да пуштите, че повернемъ, и вашё азно донесемъ». И тогай пуштія го.

Отиде Тодоръ на свои дворови: станала черна калудера; у врата на негова майтя чука: «Добро ютро! бабо!»—«Далъ ти Господъ добро!» Оти плачешъ, черно калудере? о-де-къ идешъ?» — «Я идемъ одъ деветъ кралёве, што бѣ затворенъ». — «Имамъ и я тамо одного сина таламинъ Тодора». — «Сви е погубія, салъ мене пуштія». «Тега баба бакшишь му даде». — Пита негова люба: одкъ идешь, черно Калудеро? *(не досказано)*.

№ 85.

Село Рыло (Дупн. окр.); 27 дек. 1879 г. записана со словъ Екатерины Миловановой.

(Разговоръ дѣвушки Вардарки съ соколомъ).

Соколъ піе по Вардара вода:
 Нодзе му у сребро укованы,
 Криле му у злато позлатены,
 На глава му бѣлъ трендафилъ цавти,

- 5 На гърло му дробенъ бисеръ трепти;
 Па не смѣ нико да го пита.
 Пита го Вардарка девойка:
 «Э ты зека пиле соколенце!
 Кой ты сребри нодзе до колѣна,
 10 Кой ты златы крила до рамена,
 Кой ты садѣ трендафилъ на глава,
 Кой ты низа бисеръ на герло?»
 А соколе му по-ти оговори:
 «Э ты-зе-ка Вардарка девойко!
 15 Ель ме питашь, право ште ти кажа:
 Зетѣ имамъ златаринъ,
 Да ми сребри нодзе до колѣна,
 Да ми златы крыла до раменя;
 Сестра имамъ, та ми садѣ трендафилъ на главѣ
 20 Та ми нижа бисеръ на герло.

№ 86.

Соф. окр., село Сливница; 7 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина
 Ильи Григорьева Стамбули.

(Одна сестра у девяти братьевъ).

- Деветъ брата една сестра иматъ;
 Сви-те деветъ са я обичали;
 Одъ милосъ я на пазаръ одвели,
 Што видѣли, се се ней купили:
 5 Видѣли се сребрени ножница,
 На ножница три струка вериги,
 На вериги ясно огледало,
 И купили, да се Нейтя често огледуе;
 Отишли у ладна меана,

- 10 Та си сѣдли да си ядатъ и да пиятъ;
 Она била итра-дьяволита:
 Прошетнасе низъ тевна чаршія,
 И усрѣта Митеръ Кустурлію:
 «Добра срѣча, гиздава девоите!»
- 15 — Далъ Богъ добро, Митеръ Кустурліе!
 Очешъ, Митре, мене да залюбишь?
 — «Не ти смѣемъ, тебе да полюбимъ:
 Да ты имашъ деветъ мили брата —
 Сви-ти деветъ си юнаци;
- 20 Очу мене бны да погубатъ».
 Она му по ти оговори:
 «Я чемъ братя лысно да издадемъ:
 Собери се тристе душъ юнаци,
 Па отиде на старе езере
- 25 На езере, на стара пбишта;
 Я чемъ братя у ловъ да допратимъ».
 Когá било ютре одъ-заранъ,
 А она си братя поокнало:
 «Айте, брало, у ловъ да идете!
- 30 Сви юнаци тука проминали —
 Проминаше и васъ пот'окнаше
 Пот'окнаше и порты почукнаше»;
 Я они и по ти оговара:
 «Иды, сестро, коні-те ни справи».
- 35 — Пошла сестра,
 И со-съ венеръ¹⁾ крыла оперлило,
 Што остало подъ кола верзало,
 Я сабля имъ съ калай²⁾ зопило;
 Па дооды и говори:
- 40 «Я кони справила и при камикъ ги привела!
 Айте! качитесе на свои коні».

¹⁾ Фенеръ—фонарь.

²⁾ Олово.

- И они се лѣпо накачили,
Па отишли на езере,
На езере, на поишта стара;
45 Согледалъ и Митра Кустурлія;
И проговорі наймлады братѣкъ:
«Бѣжъте, брало! сегá да бѣгае!
Оче Митеръ назе да погуби»;
Проговори найстаріѣ братѣкъ:
50 «Да я немамъ саблю да кервавимъ,
Я камо ли вие да сѣчете?»
Приблизилъ се Митеръ Кустурлія.
Сабли тергнатъ братя, сабле не излазатъ,
Кони рижатъ, кони се не мердатъ;
55 Проговори найстаріѣ братѣкъ:
«Бѣжъте, кой на-куде види!»
Алъ ги Митра сви-те деветъ погубилъ.
Па отишелъ Митра Нейти на дворове,
И излезе на куле високе
60 И говори Нейти:
«Сѣди, сега да сѣдимо —
Сви-те деветъ я семъ погубилъ»;
А она му по ти одговори:
«Съ-ношка, вечеръ дете се добило,
65 И оно одъ юначко колѣно;
Оче оно насъ да ны погуби».
Отиде Митеръ Кустурлія,
Да погуби детѣ у целѣне;
Излезе се деветъ миле стрине —
70 Сви-те се Митру помолиле,
Помолиле и па поклониле:
«Тако м' Бога, Митеръ, нащи зѣту!
Остави ны това мушко дете —
Кой че, Митеръ, насъ да ны дорани?»
75 И нему се верло нажалило,

- Та-си оставилъ това мушко дете.
 Минало се текмо двѣ недѣли,
 А дете си на майтю говори:
 «Вала, мале, моя стара мале!
 80 Сва децá бащеве держать,
 Оти нема мене кой да держи?»
 Я она му по ти оговори:
 «Богъ да бие лелю Нетю!
 Да ты имашь осемъ мили чиче
 85 И деветы твой стары башта,
 Амо леля ги издала».
 А оно си майци одговара:
 «Я ми справи бащина коня,
 Че си идемъ башта да си тражимъ»;
 90 Я майтя му по ти одговара:
 «Сѣды, дете, сѣды у пелене,
 Оче тебе Митеръ да погубе».
 А оно си майтю не послуша,
 Нело отиде на ладны яхыры —
 95 Съ нога ритна, та си врата строши,
 Та улезне у ладны яхыры
 И си тражи бащинога коня;
 И си найде бащинога коня,
 Па си тури бащино оуже;
 100 Приведе га при бащинъ си камикъ,
 Де-ка се му бащá качило;
 Та уяну бащинога коня
 И отиде Митру на дворбе:
 «Тако м' Бога Митре Кустурлие!
 105 Я излезни мене на белѣго»;
 Одговара Митеръ Кустурлия:
 «Богъ те убилъ, дете у пелене!
 Да я немамъ сабля на тебе,
 Немамъ сабля да кербавимъ,

- 110 Я камó ли на белѣгъ излезнемъ»;
 Я дете му по ти одговори:
 «Я излази! яли че те съ душо
 И съ кожера тергнемъ!»
 Митеръ е тагай на белѣго излези:
 115 Одсѣче му дете той русу главу;
 Па излезе на куле високе,
 Та си вана леля си Нейтя
 И одсѣкаль ю ноге до колѣна,
 И одсѣкаль ю руке до рамена,
 120 Извертелъ ю тѣя черни очи,
 Па завель на камены тюпрія:
 «Сѣды тука, лелю, да си сѣдышь —
 Кой промиѣне, дарба да ти дари;
 124 Ка' промиѣнемъ, дукать че ти давамъ.

№ 87.

Г. Радомиръ; 29 ноября 1879 г. записана со словъ Таски Петрунова.

(Сестра любима девятью братьями, но ненавидима меною одного изъ нихъ).

Една Яна между деветъ брата;	Та убодѣ до два сяви юнца
Кадѣ ида, и Яна си вода.	И убодѣ до деветъ конѣве,
Отишли са на нови пазаре	Си-те деветъ, богме, подпая-
И Яна са тамо, бре, одвели	вѣне;
5 Одвели я на нове пазаре.	15 И си ойде Павла кучковица,
Што са вишли, се се укупили:	Та си ойде у ладне одаи:
Вишли са си среберны вериги	«Дигъсе, дигъсе, Павеле юначе!
На вериги среберно ноженце.	Каква ти е штѣта учинето?
«Богъ да бѣе Павла-то любе!	Убодени до два сива юнца
10 Не свидесе Павла кучковица,	20 И деветъ конѣ подпайване,
Та улезна у ладне яхѣры,	Учини и сестрица Янинка».

— Я братокъ му дума проду- Што убодѣ това машко дете?
 мума; И тогай окне Павелъ вреденъ
 «Просто да е, Яни за свадбина!» юнакъ:
 Богъ да бѣе Павла кучковѣца! 50 Елъ овамо, сестрицо Янинко!
 25 Улезнала у ладны зевницы, Ты убодѣ до два сиве юнца,
 Опуштила деветъ бочви вино Деветъ коне, богме, подпай-
 И десета той люта ракія, ване,
 Пай си ойдѣ при Павле-то И опушти деветъ бочви вино
 юнака: И десета-га люта ракія;
 «Дигъсе, дигъсе, Павелеюначе, 55 Што убодѣ това машко дете?»
 30 Дигъсе, дигъсе, да би се не — Дума дума сестра му
 диголь Янинка:
 Каква ти штета учинето? «Ако семъ братко, това я на-
 Учيني е сестрица Янинка: правило,
 Опуштила деветъ бочви вино Изведы ме у гора зелѣна:
 «И десета той люта ракія». Де-ка падна мои бѣли рацѣ,
 35 И тогай си Павелъ продумуе: 60 Тамъ да никна двѣ бѣли тополи,
 «Просто да е, Яни за свадбина!» Де-ка падна мои черны бчи
 Богъ да бѣе Павлово-то любе! Тамъ да извратъ два бистры
 Ка улезна у ладне одаи клѣденца;
 И си зема Янино ножѣнце, Де-ка падне това мое тѣло,
 40 Убодѣ си това машко дете, «Да се згради церква Ма-
 И тогай ойде у ладне одаи: рѣнца» ¹⁾).
 «Дигъсе, дигъсе, Павеле, 65 Икога лежи кучка Павлевица—
 юначе! Лежала е деветъ годинъ
 време—
 Каква ти е штета учинето? Пай се присни Павла кучко-
 Учيني е сестрица Янинка: вица,
 45 Убодѣ ти това машко дете». Да я вода церква Марѣнца;
 Тогай Павелъ дума продумало: Одвели я церква Марѣнца,
 Што ми прави, се се ми про- 70 И тогай се съ душа раставило.
 стило,

¹⁾ Тутъ пропушено то, что братъ все такъ сдѣлалъ, какъ говорила сестра Янинка.

№ 88.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словъ Марин
Тупаковица.

(Сестра любима двумя братьями, но ненавидима женою одного изъ
нихъ).

- Два, ми, брата верно живовали,
 Между ни сестра милували;
 Одъ милюсь е на пазаръ водили,
 Што са вишли, све са укупили:
 5 Ножи вишлѣ, ножи черноцрени
 И ния укупили;
 Па си дошлѣ вечере до вечеръ
 Дошлѣ на свой—те двѣры.
 Не свиде се кучка Павлевици:
 10 Улезнала у ладны земници,
 Испуштила деветъ бочви вино
 Десета—то люта ракия;
 Па си ойде у ладны меаны,
 На Павлѣ по тия говори:
 15 «Дигъ се, Павле, да бихъ се не дигналъ!
 Што ти се штета учинила!»
 А Павле му по ти оговори:
 «А оттука кучка Павлевица!
 Два сме живи два — та со-съ брата,
 20 Да е жива наша мила сестра».
 Не свидесе кучка Павлевици:
 Па улезна у ладны яорѣ,
 Та убѣды коня упайвана;
 Па отидѣ у ладны меаны,
 25 На Павле-те по ти оговори:
 Дигъ се Павле, да би се недигналъ!
 Што ти се штета учинила?

- Убодена коня упайвана!»
 А Павле по ти оговори:
- 30 «А отува, кучко Павлевице!
 Да сме живи два-та со-съ брата,
 Да е живе наша мѣла сестра!»
 Не свиде се кучка Павлевица;
 Та отиде у ладны ляницѣ
- 35 Та сосипа до-деветъ кошара —
 Потекоеа меды изъ ляницѣ;
 Па отиде кучка Павлевица
 На Павле-те по ти оговори:
 «Дигъ се, Павле, да би се недигагъ!»
- 40 Што ти се штета учинила!
 Сосипаны деветъ коша —
 Потекоеа меды изъ ляницѣ!»
 Я Павле му по ти оговори:
 «А отува, кучка Павлевица!
- 45 Да сме живи два-та со-съ брата,
 Да е жива наша мила сестра!»
 Па не свидесе кучка Павлевица:
 Искачи се горе на чардаци,
 Та убодѣ това машко детѣ
- 50 Убодѣ го у свилны пелены
 У пелены, у клѣто-то серце —
 Потекли са керви изъ чардаци;
 Па отиде кучка Павлевица
 Отиде у ладны меаны
- 55 На Павле-те по ти оговори:
 «Дигъ се, Павле, да би се недигагъ!»
 Што ти се е штѣта учинила!
 Убодено наше машко детѣ
 Убодено у свилны пелены
- 60 Убодено у клѣто-то серце,
 Потекли со керви изъ чардаци».

- Тогай рипна Павле добаръ юнакъ:
 «Да глѣдаме редомъ по ножѣве —
 Чи ножи у керви утаѣнали,
 65 Това си е штета учинилъ».
- Та гледаа редомъ по ножеве —
 Сестры Мары ножи у керви утаѣнали.
 Проговори Мара цернобка:
 «Аво, братко, аво мили братко!
 70 Ако семъ ти штета учинила,
 Изнеси ме на висока ела,
 Расѣчи ме на четири дѣла:
 Де че падне моя руса коса,
 Тамъ че никне тая гаста гора;
 75 Де че падатъ мои черни бчи,
 Тамъ че извратъ два студна кладенца;
 Де че паднатъ бѣли рацѣ,
 Тамъ че никнатъ двѣ танки тополе;
 Де че паднатъ мои танки вѣжди,
 80 Тамъ че извратъ морски пѣвици;
 Де че падне моя рамна снага,
 Тамъ че стане церква Марица».
- Изнесеа на висока ела,
 Расѣчеа на четири дѣла:
 85 Де-ка падне нойна руса коса,
 Тамъ никнала тая гаста гора;
 Де паднале нойны черни очи,
 Тамъ изврѣле два студна кладенца;
 Де паднале нойны танки вѣжди,
 90 Тамъ изврѣле морске пѣвици;
 Пе паднале нойне бѣли рацѣ,
 Тамъ никнале двѣ танке тополе;
 Те паднала нойна рамна снага,
 Тамъ створиласе церква Марица.
 95 Поболѣ се кучка Павлѣвица:

Обидоа орѣ и загорѣ,
 Немогоа лѣкове да найдатъ, —
 Изъ кости му трава проникнала!
 Изъ очию муи пролитаятъ,
 100 У вуши-те погѣнци матїле.
 Проговорїи кучка Павлѣвица:
 «Аво Павле, аво добаръ юнакъ!
 Да ме носишь церкве Марїице».

Па усобра косты у рѣшето,
 105 Однесе я церкве Марїице:
 Оддалекъ е церква согледало,
 Одблизу се церква затворило —
 Попове-то онемѣле,
 Дякове-то ослѣпѣле;
 110 Проговори церква Марїица:
 «А отува кучко Павлевице!»

 № 89.

Село Бабѣца (Трек. окр.); 26 ноября 1879 г. въ мѣстечкѣ Брѣзникѣ записана со словъ Дѣши Тодорова.

(тоже).

Два брата много добре живовали,
 Сестру Нейтю много миловали:
 Одъ милосты на пазаръ одвели —
 5 Што видѣли се и окупили:
 Видѣли су ножи у ножница,
 На ножеве три струкеве вериче,
 На вериге педесе прапорца,
 На прапорци златно огледало —
 Да се Нейтя често огледуе,
 15 Да ли е бѣла, иль е червена. —
 Несвиде се на кучку Павловицу,

- Та се диже ночи и средъ ночи,
 Та украде Нейтины ножеве,
 Та убодє два вола на адрѣ(?),
 20 И убодє конекъ на поївани,
 И убодє товá мужко дете,
 И распа до двѣ бѣчве вино
 А третя-та люта-та ракія;
 И с'окала кучка Павловица,
 25 И с'окала стопаница Павла:
 «Дигъ се Павле, да би се не дѣгалъ!
 Каквъ се пакость направѣло:
 Убодєны два вола на одри,
 Убодєнъ конекъ на пайвана,
 30 Убодєно товá мужко детѣ,
 Распаано до двѣ бочве вино,
 А третя-та да та люта ракія»;
 Рипа Павелъ на тънке кошуле,
 Па се чуди Павелъ, што да чини;
 35 Учили га негово-то любє:
 «И това ли да те учимъ?
 Редомъ реди по града, по Солунъ,
 Редомъ реди, да ножеве гледай,
 Чи ножи у кървь потонули,
 40 Тѣ са тоя работилъ».
 Редомъ реди, та ножеве гледа,
 Нигде нема ноже у кървь потонуле;
 Кадъ погледа Нейтине ножеве —
 Они су у кървь потонули:
 45 Сестро Нейтѣ! моя сестро!
 Оты си пакость направила?
 — «Не семъ, брате, ко ми живи вѣе;
 Я брале, много се вѣрно кълнемъ».
 (*Конєцъ не досказанъ*).

№ 90.

Трен. окр., с. Бабица; 25 ноября 1879 г. записана со словъ 10-тилѣтней дѣвухи Христіны Стоянчиной.

(Предотвращеніе любовной связи брата съ сестрою).

- Пиштѣ пиле подѣ небесе,
 Пиштѣ, пиштѣ, та си главу кине:
 Чуйте стары, млады паметуйте!
 Не е било, не че па-й да буде—
 5 Братъ и сестра на чърдаци сѣдѣ,
 Те играю со-зѣ златну ябуку,
 Емъ играю, емъ че се залюбу.
 Не дочула ги гиздава девойтя,
 Нель си дочу турче Саратличе;
 10 Па казуе Турче Саратличе;
 «Казуй си-отъ кой си родѣ?»
 — Че да кажемъ, Турче Саратличе
 Че да кажемъ, да грыжа не ме е:
 «Я си имамъ и мѣитю и баштѣ,
 15 Я си имамъ и брата и сестру;
 Ка' су били первне размирице,
 Тагай-си го Турци заробише,
 А я-си на сису остѣла».
 — «Казуй, како е име?»
 20 — Че да кажемъ-грыжа не ме е:
 «На мѣитю-Мару меанджѣитю,
 На башту-Пауна войводо,
 На брата ми-Николо войводо,
 24 А мене Паунтя девойтѣ.
 (не кончена).

№ 91.

(Загорье) Берков. окр. с. Вершецъ; 11 февр. 1880 г. записана со словъ
Дамъяна Тодорова Пецынъ.

(Распредѣленіе подати (порѣза) въ деревнѣ).

- Кеѣягы ¹⁾ вѣка по село:
«Когі ште баде зарана,
Свичко-то село да се сабѣра,
Да рѣжатъ царска мирія».
- 5 Когі било е зарана-та,
Свичко-то село собрало се —
И стары кметове и млады
И рѣзали царска мирія.
Чорбаджи Лазаръ продума:
- 10 «Селяне и кметски синове!
Редомъ вергія рѣжете —
Кому педесетъ, кому шесé,
А на моё брато синъ Тудоръ
Да рѣжете сто и педесé:
- 15 Че има стока свекаква
И дрѣбна и ядра».
А Тудоръ заплака и рече:
«Чиче, Тудоре, Тудоре!
Што самъ ти зло направилъ?»
- 20 Та па си домо-ка отидé,
И на майтя си продума:
«Мале, стара — никаква!
Да видишь мале стара,
Чичо Тудоръ предъ село што продума!»
- 25 — «Што е, сине, продумалъ?»
— «На селяне говори:
«Селяне и кметски синове!

¹⁾ Глашатай.

Сборникъ II Отд. Н. А. Н.

- Редомъ царска вергія рѣжете —
 Кому педесеть, кому шедесеть,
 30 А на синъ на мой братъ Тудоръ
 Да рѣжете сто и педесѣ:
 Че има стока свекаква
 И дробна и ядра».
- Стара майтя го научи:
 35 «Ако, сине, чиче тако продумалъ,
 Я земи, сине, сертме ¹⁾ севрѣя ²⁾,
 Па отиды Тунджа, Маруца,
 Да ферлишь сертме севрѣя,
 Да фанешъ рыба скомрѣя;
 40 И онъ майти си послуша:
 И узе сертме семврѣя,
 Та ферли у Тундже Марице,
 Да фане рыба скомрѣя;
 Онъ не фанá рыба скомрѣя,
 45 Но фана глава човѣчка —
 Оште керве течеа.
 И онъ е дома занесе,
 Па на майтя си продумалъ:
 Ела, мамо, моя мила мама,
 50 Каква ти рыба уловихъ:
 Не фана ти рыба скомврѣя,
 Но фана ти главá човѣчка».
- Тогива майтя продума:
 «Я иды, сине, я иды
 55 Я иды у чичины-те слами,
 Та заври тая глава човѣчка;
 Па да идешъ, сине, заранъ одъ зарана,
 Да видишь, да ли чиче тая дума продума?
 Ако продума па така,

¹⁾ Мрежа.

²⁾ Густой.

- 5 А ты тогива да речешь:
 «Чичё Лазаре, Лазаре!
 Па ты ли си, чичё, харенъ
 Харенъ и па вреденъ!
 Де-ка-то терговци претычатъ,
 10 Тамъ ги глави-те узиماشъ, —
 И съ-ношка, чичё, терговецъ претече,
 И съ ношка му глава одсѣчешъ,
 И глава́-та му у тво́я-та слама,
 У слама иржана турната!»
- 15 Чичё му Лазаръ продума:
 «Селяне, кметски синове!
 Ако има глава човѣчка
 У мой слама иржана,
 Свички мой малъ да е просто
 20 Да е просто на царо—
 Ако да идете селяне
 И да па намѣрите глава човѣчка
 У моя-та слама иржана.
 Хайде, селяне, идеме, да видиме».
- 55 И отшелó село-то и намѣрило
 Глава-та човѣчка у слама-та.
 И земало му село мало,
 57 А царь му деца и мало аризаль

№ 92.

Г. Радомиръ; 30 ноября 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Споръ двухъ братьевъ объ ииѣни — собственно изъ-за шестокрылаго
 коня, сивыхъ «загаретъ» и сивыхъ соколовъ.

Два си брата, два са, бре, близнака.
 Едини Петеръ булюбаша,
 А други Павелъ господара

- И два-та са ного зендинъ ¹⁾ били
- 5 Постаріє Павелъ господарь
Помладіє Петеръ булюбаша.
Продумало Петеръ булюбаше:
«Слушай мене, Павелъ господаро!
Имаме си сто дулума лозье,
- 10 Имаме коне и говеда,
Имаме козѣ пай овцы,
Имаме си ниви и ливады,
Имаме сѣви гелыбета,
Имаме сѣтти загарета
- 15 Имаме сѣви соколета»;
— Помладіє Петеръ булюбаша. —
Когá бѣше рано одъ зарано,
Дума дума Павелъ господара;
А Петеръ му дума продумуе:
- 20 «Не ти хочу ни козы, ни овцы,
Ни ти сакамъ коне и говеда,
Само хочу коня шестокрыла,
И си сакамъ сѣви загарета,
И си сакамъ сѣви соколета
- 25 И си сакамъ сѣви гелыбета».
Дума дума Павелъ господара —
Дума дума на негове любе:
«Слушай мене, мое первнелубе!
Когá биде рано одъ зарано,
- 30 Да ми справишь коня шестокрыла;
Когá ойде Петеръ булюбаша,
Когá ойде у село на церкви,
Когá ойде Богу да се моли,
Ты да готвишь той сладки ручкѣве,
- 35 И да туришь у сладки ручкѣве
Да си туришь той люты отровъ»;

¹⁾ Богатый.

- Нойна снаха ного умна била,
 Ного умна и ного разумна,
 Готвила си той сладки ручкове.
- 40 Продумало Петроѣви братѣкъ—
 Дума дума на негове любе:
 «Я че ойдемъ у гора на ловъ;
 Ако не би ты това направѣло,
 Че те сѣчемъ мерва по мерва—
- 45 Найголемо, вранинѣкъ што носи».
- И него жена дослушала.
 Павелъ ойде у гора на лѣва,
 А Петеръ ойде у село на церкви,
 И си ойде и си Богу мѣли;
- 50 И четеа попове, владыки.
 Излезна Петеръ булюбаша,
 Излезна низъ село, низъ цѣрки;
 И си ойде дѣма на дворѣве,
 И го срѣтна негова-та снаха:
- 55 «Слушай мене, Петеръ булюбаше,
 Я ти готвѣмъ тоя сладки ручкове,
 Како каже твоѣ браты Павелъ:
 Я че хойдемъ у гора на лѣва,
 Ты да готвишь Петре-ти юнака,
- 60 Да му готвишь то сладки ручкове,
 У ручкове това люты ѳтровъ,
 Зеръ ка дойдемъ низъ гора, низъ лѣва,
 Че те сѣчемъ мерва по мерва—
 Найголемо, вранинѣкъ што носи».
- 65 И си дойде Петеръ булюбаша
 И си дойде низъ село, низъ церкви
 И си земѣлъ големо пречесіе,
 И го срѣтна негова та снаха
 И го срѣтна и рака целива:
- 70 «Слушай мене, Петре булюбаше,

Какво каже, твоё браты Пáвель:
 Петеръ ойдé на село у цёркви,
 И оно ми вёрно отказáло:
 «Ка излезне Петеръ булюбаша,
 75 Да му готвишь тiя сладки татлiн,
 Да туришь у ния тóя люты отровъ».
 И Петеръ си дума продúмуе:
 «Слушай мене, моя мила снахо!
 Моя снахо, моя мила майко!
 80 Я улезны у ладны зевницы,
 И íзнеси платнó бабучёрно
 И усучи до три жыты свѣшты,
 Я че легнемъ у двори да ўмремъ».
 И снаха го нéго послушáла,
 85 И изнéла платнó бобучерно,
 И усукла до три жыты свѣшты.
 И си легна Петеръ булюбаша,
 Та си легна у двóры, да ўмре;
 Покрiла го негова-та снаха,
 90 И запалила три жыты свѣшты,
 И си изви той зелены титки;
 А ка ошелъ Пáвель господáра,
 И одкарáлъ коня шестокрýла,
 И си одвелъ сiви соколéта,
 95 Излезнала бѣльтя златнокрýмля;
 И си пушты Пáвель господáра
 И си пушты едынъ братъ сокóла,
 И неможé нигде да я стигне:
 Пиштъ пиле до Бога чye се;
 100 Кадъ си пушты други братъ сокола,
 Ка я стигнá, ка ю душа вади,
 И тогай си Пáвель съосетiло,
 Де не може братъ безъ брата да биде;
 И уяна кóня шесторýла,

- 105 И го бутна негови дворове,
 Ега може брата живо да намѣри.
 И улезна негови дворове:
 Ка си виде брата упружена,
 Извади ножѣ потайно,
- 110 Да се муне у клето-то серце;
 Што-то бѣше негово-то любе
 И вѣднагъ ему дума продумала:
 «Да видишь ты, де не може
 Братъ безъ брата да е».
- 115 А што-то било на Петеръ булюбаша снаха
 Она била умна и разумна:
 «Петеръ не е у двори поумрегъ,
 Живо сѣды, а у дворъ помрѣло».
 Тогай каза Павелъ господаро:
- 120 «Стани ты-зи Петеръ булюбаше,
 Просто да е коня шестокрыла,
 Просто да са сиви гелыбета,
 Просто да са ситни загарета,
 Просто да са сиви соколета!
- 125 Сегá видѣ, де неможе
 Братъ безъ брата да е;
 Ного била твоя снаха —
 Мое первне-любе умна и разумна.
 И тогай казало Павелъ господара:
- 130 Чуешъ мене, Петеръ булюбаше
 Ты не сакашь делъ да ми делешъ;
 Не ми сака козы и пай овцы,
 Ни ми сака конѣ и говѣда,
 Ни ми сака сто дулуми лозье;
- 135 Просто да е тебѣ коня шестокрыла,
 Просто до са сиви гелыбета
 Просто до са ситни загорета
- 138 Просто да са сиви соколета!

№ 93.

Село Нова-Мала, близъ Пирота; 7 ноября 1879 г. записана со словъ Ионы Кірниш.

(Споръ двухъ братьевъ изъ-за коня и сокола).

Проговори дзвездица даница:

Тако м' Бога, тія мѣсяць,

Кудъ се било у трѣтью вѣчеръ,

Та те нѣма на небу да грѣбеш?

5 — Изговори тія самъ мѣсяць:

Я самъ билъ у трѣтью вечеръ

Я самъ билъ у Русію зѣмлю

Тамъ сидѣла два брата роджени:

Све су благо раздѣлили

10 Саде коня́ су не раздѣлили

И со-съ нега сива соколѣнца;

Па стари сака коня́ да узме,

А помлади га за свадбину не даде;

Тега проговори по стариѣ-тъ брата-тъ

15 Проговори со свою перволюбу:

«Да отруешъ помладѣга брата,

И я чу са соколемъ идемъ;

Када дойдемъ, брата подъ покровъ да найдемъ».

Онъ ушѣлъ у ловъ,

20 Па отишѣлъ у сине езеръ;

Па си пúшти сиво соколенце,

Да улови пѣвкку златокрилку.

А онé¹⁾ бѣле много на родуту,

Та на соколе крила потрошише;

25 А соколъ пиште, у небу се чуе.

Тагай онъ се тешилъ:

Тай си сиво соколенце!

«Чу те, да те чувамъ до твоѣ-тъ животъ!»

¹⁾ Т. е. Пловки-утки.

- Проговори сиве соколенце:
- 50 «Тешко мени, докъ ме ти е чувашъ;
Тешко мени безъ брата родженогъ».
Онъ се текъ вернувсе на домъ,
Да се иде, да затече брата съ душомъ;
Де мине презъ моста каменъ,
- 65 Коня-тъ се строши ногу у копиту,
Та и онъ се пишти — у небу се чуе.
Па онъ нѣму говори:
«Тай се коню, немой да се пиштишь,
Чу те: чувамъ до твоѧ живѡта».
- 60 — «Тешко мени, докъ ме ти е чувашъ;
Тешко мени безъ брата родженогъ».
А онъ остави конѧ на путь;
Скоро търчи дома, да се стигне,
Да се найде брата съ душомъ.
- 65 — А снаа-та била много досетница:
А она извѣла девера тога на висѡки чардакъ,
Прекрила га съ то бѣло платно,
И запалила му тее жълте свѣче.
— А онъ презъ дворъ търчи:
- 70 «Леле любе, леле перволюбѣ!
Што ти, рекъ, да ми си створила?
— А она рекла:
«Што ми се казалъ, све самъ завершила».
- Тага онъ извади ѡстри нѡжи,
75 Да убоде своѣ клетѡ сѣрце,
А тагай вану свое перволюбѣ.
— Немой, войно, не семъ завершила:
Обишла, да види, каку жалъ за брата!
Она брата живого завила,
- 80 Не го уморила —
Да види, кака жалъ за брата!

№ 94.

(Загорье) Берков. окр., с. Гушанци; 13 февр. 1880 г. записана со словъ Герасима Русилова.

(Похвальба болгарина передъ евреями въ г. Солуни въ кофейнѣ, что онъ на своемъ борзомъ конѣ въ одинъ день отправится въ Царьградъ и обратно возвратится).

- Дигналъ, ми, се Радойно
 У света млада недѣля:
 Чарны си очи омыло,
 5 Запáлилъ чибувъ — килибаръ,
 Замѣтналъ кужухъ на рамо —
 Големъ го дяволъ оздуло, —
 Та си нейдѣ на църква,
 На си отиде па Солунско кафене;
 10 Шекерно кафе испило.
 Таманъ Радойно да си поиде,
 Затекоа го мърсна вѣра Еврея;
 Големъ са облогъ правили,
 Че има кóнче ранено,
 15 За день да иде Цариградъ
 За день да и де и да дойде;
 Ако не дойде, мърсна вѣра Еврея
 Кышта-та бѣгликъ да му зѣмать,
 Млада Петкана рóбкина
 20 Со-съ това машко детѣнце;
 И ако си иде и да дойде,
 Просто да му са еврейски дутяна
 Покрай синѣ-то море,
 Со-съ товá тежко иманье —
 25 Дуръ деветъ дутяна со-съ тия маргаре,¹⁾
 Десята помлада еврейкина».

¹⁾ Монисты.

- Тогива шей-те ¹⁾ фаналь,
 Та па отиде на домá;
 И негова Петкана на порты стояше,
 30 На рака машко дете держеше.
 И заминалъ ю Радойно
 И не погледналъ на Петкану;
 И детенце бѣше заплакало,
 Че си го башта бѣше научило —
 35 Когí си идешъ изъ церкви,
 Онъ си детенце зѣмеше,
 Та го у кышты унесé,
 И когí детенце не узе,
 Оно заплакало.
 40 Влезна Петкана по Радойно
 И си дума говори:
 Либе ми, либе Радойно!
 Да ли на детé ядувашъ
 Иль я не сѣмъ ти úбава,
 45 Ка'-то первня-та вечера,
 Ка'-то двѣ-те та неделя,
 Ка'-то первня-та гбдина?
 И онъ тогива дума говори:
 «Я-си на детé не ядувамъ,
 50 И ты-зе си ми úбава;
 На ли одъ заранъ дигна́ —
 Големъ ме дяволъ издулъ —
 Та си не отидó на церква,
 Но си отидó на Солунско-то кафене;
 55 Шекерно кафе испилъ;
 Таманъ, бре, да си пойда,
 Затече ме мърсна вѣра Еврея;
 Големъ семъ облогъ направилъ:

¹⁾ Свидѣтель.

Че имамъ конче рѣнено
 За день да ида и да дойда
 60 Да дойда у Цариградъ.
 И казалъ бѣше Петкани,
 Да справи му коня;
 А самъ си легналъ та заспалъ.
 Петкана си коня гледѣла,
 65 Сребрене гривны разваля,
 На коня плѣчи правила,
 Златены перстени трошила,
 На конѣ пироне ¹⁾ правила;
 Та му крака-та ²⁾ подковала;
 70 Студена го вода напѣла,
 Сребрено му сѣдло турнала,
 Деветъ коланѣ стигнала,
 Златена му юзда турнала.
 Зоря-то трепа-излази,
 75 Петкана Радойно бѣдеше:
 Дигайсе, дигайсе, Радойно!
 Зоря ми трепа-излази.
 Мърсны еврея покрай порты вардла,
 Тебе да ти испрататъ.
 80 Дигналъ се дѣте Радойно
 Черны си очи омилъ,
 Шекерно кофѣ испило;
 Петкана му коня привѣла;
 Имъ се сребряна зенгя стауналъ,
 85 Феркнало коньчѣ-то, та пошло,
 Премѣтнало деветъ кадылаци ³⁾;
 Доръ се на него префѣрли,

¹⁾ Подкова.

²⁾ Нога.

³⁾ Губернія.

- Опште деветъ праметналъ;
 Доръ се крако́ у зенгія намѣстилъ,
 90 Доръ си е кожуо заметналъ,
 Опште деветъ праметналъ,
 У Цариграда улѣзналъ —
 Таманъ е било на́ пладне,
 Ка'-то влезналъ тамъ;
 95 Конѣ си на меана верзалъ —
 Тая меана бѣше евреска;
 Па, ми, отшелъ на полиція;
 Големъ ферманъ четѣа,
 И му други писѣа
 100 И му писѣа и дадоа;
 Верналъ се бѣше Радойно,
 Одверзалъ си конѣ одъ дирекъ,
 Евреинъ му дума — говори:
 «Когá дойдешъ ты, у назе свернешъ»;
 105 А Радойно каза,
 Че големъ облогъ правилъ;
 Тогива евреинъ рекелъ:
 «Чекай, дадемъ една чаша ракія». —
 Не било ракія, но било верло отро́ва;
 110 Та легналъ Радойно, та заспа;
 Слънце-то трепе да зајде,
 Конѣ му вишти и ко́па:
 «Дигай ми се, Радойно!
 Слънце-то трепе да зајде,
 115 Кышта ти бѣгликъ отидѣ,
 Млада Петкана робкина
 Со-съ това машко детенце».
 Дигналъ ми се Радойно,
 Дребни се съззи порѣнилъ;
 120 Конѣ му дума говори:
 «Студена вода да ме напоишь,

- Бѣла рапсалица ¹⁾ да ми закачешъ,
 На мене да си укѣчишь,
 Очі-те съ кърпа да си превѣржешъ,
 125 Да извѣдишь дваяна камджія
 Со-съ тія златни куршумы,
 Да ме ударишь три паты;
 Доръ се свія, да феркна,
 Ни ти ште на небо,
 130 Ни ти ште на земи,
 Самъ до два тѣвна облака.
 И онъ го студѣна вода напоилъ,
 И му бѣла рапсалица закачилъ,
 И му деветъ колѣна постѣгналъ
 135 И се на него укѣчилъ;
 Очи се съ кърпа преверзалъ;
 Извѣдилъ дваяна камджія,
 Та го ударилъ три патъ.
 Доръ се кончѣ свило,
 140 Феркнало предъ деветъ кадылаци;
 Радойно ферлилъ маздракъ,
 Та си забувалъ у неговъ дворъ.
 Тогѣва Петкана по дворъ одаше,
 Зеленъ керчагъ у рака носаше,
 145 У него вода студена —
 Не си е била вода студѣна
 На е било верло отрова;
 Ка'-то слънце трепне да зайде,
 Она да се отрови.
 150 Ка'-то видела маздракъ у дворове,
 Она еврея разгонила:
 «Урипете-се, каже, проклеты еврѣи!
 Радойно си бѣше дошелъ-ка,

¹⁾ Родъ жита, ярица.

- Амо легналь та заспалъ.
 155 Ова́ това изрѣкла,
 И конче се свилю, паднало,
 Радойно одъ него слезна́ло.
 Излезналъ бѣше на порты,
 Подбра́лъ бѣше еврея,
 160 Та ги завѣде на Солунско-го кафене;
 Еврей му се молеа:
 «Просто да ти са дутяне
 Съ това тежко иманье,
 И доръ деветъ дутяне
 165 Со-съ тѣя маргаря,
 Амо да ны опростышь
 Да опростышь помлада еврейкина».
 А Радойно рекелъ:
 169 «Не проштава еврейкина».

№ 95.

Софійск. губернія, село Столникъ; 28 ноября 1879 г. записано въ мѣстечкѣ
 Радомірѣ со словъ солдатака Волка (Волчѣ) Гешова.

(Какъ Стояна избрали въ старшину надъ обозомъ въ 500 возовъ).

(Изъ караваннаго обычая).

- Големъ се бѣгликъ зачело:
 Петъ стотинъ кола софишки
 Петъ стотинъ кола загорски,
 Па се сабраме фо-фъ долни Лозенъ
 5 На меѣана червено вино пѣя
 И тая бистра ракія,
 И вѣрна дума думале, —
 Когó крамаринъ¹⁾ да туратъ

¹⁾ Старейшина каравана.

- На петъ стотинъ кола софийски,
 10 На петъ стотинъ кола загорски;
 Па си турѣле Стояна,
 Стояна Долно-Лозлянче:
 Че знае Стоянь, че знае
 На дълги патшита краёве,
 15 На Витимъ-вода бродове.
 Па си опёлъ младъ Стоянь
 При стара майтя рождена,
 Па си на майтю казува:
 «Малеле, мила моя малеле!
 20 Язе се много измамихъ,
 Измамихъ, мале, излагахъ;
 Стана си младо крамарче
 На петъ стотинъ кола софийски
 И на петъ стотинъ загорски —
 25 На илядо кола крамаринъ,
 Крамаринъ язе да бидемъ».
 — А майтя си му думаше:
 «Сину, Стояне, Стояне!
 О ты се, сину излага,
 30 О ты се сину измами!
 Айде, сину,—ка си ойдете
 На Витимъ вода дълбока,
 Та си биволе расерди,
 Ярми-те да ти потрошатъ
 35 И тия жегли сребряны,
 Додé сѣдите, да се напредватъ,
 Дружина да си забаватъ,
 И много парѣ поарчатъ,
 Оште еднашь тебе-ка крамаринъ
 40 Крамаринъ да си не туратъ:
 Ти-зе си многу аджамія,
 Ти-зе си единъ у майтя,

- Може си младо загина».
- Какво си они отишли
- 45 Край Витимъ вода дълбока,
И Димитеръ си на биволе думаше:
«Де д'иды брешко Влаинче
И ты-зе кула Караманъ,
Отука ме извадете
- 50 Низъ Витимъ вода дълбока,
Я шта коса-та да си оскуба
Да я продада, купите
Што ви позлата, рогови,
Рогови што ви посребра».
- 55 — И биволе го послушале,
Извадиле го низъ Витимъ вода дълбока
И онъ си коса оскуба,
И сичко си продаде,
На биволе копита позлати,
- 60 И рогове имъ посребри,
И стара майтя пригледа:
«Небойсе, мале, небойсе,
Ты-зи си майтя, па майтя,
Ты-зи си мене роди́ла,
- 65 Язе шта глава́-та да си дамъ,
Иллемъ(-иль емъ) тебе-ка не давамъ;
Ты-зи си мене майчица,
Язе шта тебе-ка да гледамъ,
Какъ двѣ-те очи мой-те, черни́-те,
- 70 И те шта така да гледамъ,
Доде мене очи-те гледатъ;
Одкъдъ си язе загина,
73 И тебе тога́ не гледамъ.

№ 96.

Кюст.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словъ дѣвицы
Анны Карадановой.

(Заключеніе условій).

(На праздникъ св. Николы, 6 декабря).

Николо, море, Николо!	20	Да си видеуе другачке,
Дружина си собіраятъ		Да се, мале, не растажи».
У меана вино пиятъ,		Па му майтя набрѣ рѣсна
Тежка кирія пазаратъ		китка,
5 Тежка кирія — олово,		Та я даде на Никѣла
Ногу далече го каратъ —		И на Никола говори:
На Нишь, на Видинъ, на Бѣл-	25	«Синко, Николо, Николо!
градъ.		Додека китка павти,
И Николо че да иде;		До тага да а жалѣишь;
Па на майтя-си говорі:		Фане ли китка да вене,
10 «Малеле, мила майчице!		Тогай че се она ожени».
И я чу, мале, да идемъ —	30	Отишелъ младъ Никола.
Волове са ми биволе,		Фанала китка да вене;
Колѣ-та ми желѣзна,		Говѣри Никола на дружина:
Ярмове са ми среберны,		«Дружина вѣрна, собрате!
15 Жегла-та са ми златени»;		Да ми чувате колѣ-та
Па на майтя си говори:	35	Колата и волове-те;
Эве, малеле, мила майчице!		Я че си идемъ на свои до-
Невѣста-та да ми чувашъ:		мове:
Често ѣ на пазѣръ вѣды,	37	Че ми се ожени любне-то.

№ 97.

Село Бабица, Тренскаго окр.; 18 ноября 1879 г. записана со словъ Дѣши Тодорова.

(Златокрылая утица помогаетъ юнаку Смилянѹ прѣискать двухъ снохъ-«близнакинѹ» для его двоихъ сыновей-близнецовъ).

- Башта чувáгъ до два мѣла сына,
 До два сына, до два су близнаци.
 Дойде време синове да жени,
 Че да тражи до двѣ миле снае,
 5 До двѣ снае, до двѣ близнакинѹ —
 Онѣ брайтѹ да су бажанаци,
 Онѣ сестре да су етерве.
 Наточилъ е двѣ златни здравице,
 Па си справи коня Пеливана,
 10 И си узе пúшка нишанлѹ,
 Па си поиде презъ горе зелене,
 Па се видѣ пиле златокрылькѹ, —
 Па наслови пúшку нишанлѹ,
 Да убѣ пиле златокрылькѹ;
 15 А она Смилянѹ дума:
 «Немой мене, Смиляине юначе:
 Да я знаемъ, кудѣ ты си пошелъ;
 Ты си имашъ до два мѣла сына,
 До два сына, до два, бра близнака,
 20 Па си тражишь до двѣ миле снае,
 До двѣ снае, до двѣ близнакине;
 Я си знаемъ, де има до двѣ близнакине,
 Та су сестре, та си су етерве,
 А два брата да су бажанáци».
 25 Одведе га у града незнана;
 Та си найде до двѣ миле снае,
 Емъ су сестре, емъ да су етерве;

- Утокми Смиляинъ юначе;
 Па си поїде Смиляинъ юначе,
 30 Па по тїя оговори:
 «Останъ съ Богомъ, добры домашине!
 Да ми справишь до двѣ миле снае,
 А я чу да идемъ на моѣ дворове,
 Да си справимъ до два мила сына,
 35 И да зберемъ до триста свѣтове».
 Отиде юнакъ Смиляинъ,
 Отиде на свои дворове,
 Па каза на свое любне:
 «Я си найдо до двѣ миле снае,
 40 До двѣ снае, до двѣ близнакине,
 Да су сестре, да су етерве».
 А любе му тїя продума».
 «Немой да идешъ Смиляинъ юначе;
 Лошь семъ сенъ гледала:
 45 Долетеше два сива гблуба—
 Ка' дойдоше, со-зъ главе дойдоше,
 Ка' отоше, безъ главе отоше».
 Онъ не слуша неговей любе:
 Собралъ си е до триста свѣтове,
 50 Та си ойде презъ гору зелѣну;
 Отиде си у града незнана,
 Та си узе до двѣ миле снае,
 До двѣ снае — до двѣ близнакине;
 Па си поїде презъ горе зелене,
 55 И си води до двѣ миле снае;
 И напредъ ишелъ Смиляинъ юначе
 И са-съ неге снае-си идуть;
 Два дни оде, нема да викаю;
 Па лежаше на равне рудїне;
 60 Кога биде рано одъ-зарана,
 Пай си иду презъ горе зелене,

- Тагай су снае завикале.
 А питаль ги Смиляинъ юначе:
 «Што викате до двѣ миле снае?»
- 65 А оне су тагай продумале:
 «Леле тате да нашъ миле свекре!
 За кога ны водишь?
 Я пречекай китене сватове:
 Дали иду до два твои сыну,
 70 До два сыну, до два младожене?»
 Шевнулъ коня Смиляинъ юначе,
 Та преброи китени сватове;
 Сви сватове подъ брой искочише,
 Али нема до два мила сына;
- 75 Тога бутнулъ коня назадъ,
 Та отиде на равне рудине:
 Какво спали, такви погинули —
 И на два та главе одсѣчене;
 Тагай слезе одъ коня доброгъ,
 80 Та си узе до двѣ русе главе,
 Та ги тури коню у зобницу;
 Па си стиже китени сватове,
 Стиже, па ги зѣмину,
 Саатъ мѣсто до дома-си дойде:
- 85 Искочило негови-то любе,
 Та питуе Смиляинъ юначе —
 Не питуе за снае — не пита,
 Нель питуе за свои сынове:
 «Да камо до два мила сына,
 90 До два сына, до два, бра, близнака?»
 Онъ си вика, дó Бога се чуе.
 Чуешъ, каза, мене, перволюбел
 «Еве тебѣ до двѣ златне ябуке,
 95 Да ги пожемо, додека смо живи». —

№ 98.

(Загорье) Берков. окр., с. Гушанци; 18 февр. 1880 г. записана со словъ Младена Младенова.

(Храмовой праздникъ въ селѣ).

Собрало се село-то
 Собрало се на Боруванска могила —
 Сви се селяне сабрали;
 Соборъ правя и Бога моля:
 5 «Боже мили!
 Ага ала не дойде,
 Соборъ да не развали».
 Таманъ това изрѣкли,
 9 И ала дойдѣ и соборъ нмъ развали.

№ 99.

Велеский окр. (въ Македонія); 2 дек. 1879 г. записана со словъ Лазаря Хажиева.

(Неопредѣленнаго содержания).

Каравело, мори, мала мома:	Одговара Каравѣла:
Опште ли ходышь неженѣно?	15 «Кой давало, лудо било,
— Булюкбаши по конаци,	Кой зимало, паметно било;
А сеймены по чаршии,	Триста дадохъ за мониста,
5 А сеззи край огниште;	Двѣсте дадохъ за стары бабти,
А ти насъ не насъ измами;	Шестъ стотина за дерданы,
Све измами, све соблече —	20 Седемъ стотини за желтице;
И коне-то ны ги зема,	Што ти земахъ, све поарчихъ;
И пары-те ны ги зема;	Когá си ми пары давалъ,
10 Дай ми, баре, малко паре,	Мартиры ми ты извади».
Да си купамъ Врана коня —	— «Не ти давахъ на пладнина,
Дружина-та ми се смѣе, —	25 Ни ти давахъ по борина,
Да не ходамъ пѣшь».	Него нотѣ на месечина».

№ 100.

Соф. окр., село Кремаковци; 2 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина
Стефана Крачуна.

(«Попей ми слуго»).

(Застольная пѣсня—трапезная).

Попей ми слуго,	Тежка е грыжа на мене:
Повесели ми гостѣ-то:	Видышь ли Стара-Планина?
Да ми е гостѣ весело,	10 Колко е магла на нея,
Да му е течно яденѣе,	Толко е грыжа на мене —
5 Да му е пивко пиенѣе;	Че имамъ сина да жена;
Слуга му тѣя оговора:	13 Това е грыжа на мене.
«Не мога да ти попея,	

№ 101.

Г. Паланка (въ Македоніи); 29 дек. 1879 г. записана со словъ священника
села Рыла Василя Христова.

(«Яребичѣнце, Преперичѣнце»).

(Мѣрская слава).

Яребичѣнце	Ой борѣе, борѣе!
Преперичѣнце!	Зелены борѣе!
По поле шѣташь,	Тѣбе те сѣчатъ деветъ сѣ-
По друмѣе скакашь,	кѣры,
5 По друмѣе скакашь,	Одъ тѣбе летѣ деветъ иверъ,
Цернь пѣтеръ клѣошь;	15 Па си летѣ, летѣ
Одъ друмѣе летнешъ,	У срѣда ми дворѣе,
На кашта ми паднешъ;	А у двори ми среберни столе;
На кашта ми слама,	У столе сѣди Иванъ госпо-
10 Укашта ми слава.	даръ,

У рацѣ держі среберна Добра домати́не:
 чапа, Живо ми ти гла́ва
 20 Пълна е рѡвна това руйно За-длѣго ти слава;
 ви́по; 25 Богъ да ти помѡгне
 Напимисе Иване И светы Іоване!

№ 102.

Село Влаи, Мельникскаго окр. (въ Македоніи); 16 дек. 1879 г. записана въ селѣ Бобошевѣ со словъ одного слѣпца.

(Банъ Стефанъ строи́тъ церкви).

(Поется за трапезо́й).

Стефанъ бано церква гради,
 Церква гради-светы монастырь,
 Церква гради Софіянска.
 Омуть има да покрива, *(стихъ 2 раза повторяется)*,
 5 Да покрива со-съ алгына;
 Што не стигна со желтица,
 Да покрива со-съ кара-грошъ; *(2 раза)*
 Што не стигне со-съ кара-грошъ *(2 раза)*
 Да покрива съ жѣты свѣшты.
 10 Одговѡра на Стефанъ банъ:
 «Немой гради света церква *(2 раза)*:
 Не скандисать клети Турци *(2 раза)*
 Тебе може да клеветать» *(2 раза)*.
 Ка си дочу Стефанъ бано,
 15 Остависе света церква,
 Заградисе едны мосты.
 Тебе пѣемъ, Бога славимъ, *(2 раза)*
 Да се цавтишь, да се китишь,

- Ка то ружа у градина,
 20 Сиви соколъ у высѣна (*2 раза*)
 Мрена рыба у дльбина,
 22 Бѣлъ трендафилъ у градина.

№ 103.

Г. Радомиръ; 29 ноября 1879 г. записана со словъ Таски Петрунова.

(Горестное воспоминаніе о Бѣлградѣ).

- Бре, Іоване, бѣлиграджанине!
 Повернысе — Бѣлиградъ изгбре!
 — «Ако гѣри, да би пусть останалъ:
 У него семъ три годинъ робувалъ —
 5 Перва годинъ за добра-та коня,
 Вто́ра годинъ за момá хубава,
 Трета годинъ за свилено ру́б;
 Когá бѣше ко́ня за язденъе,
 Тогай ми я други преотеа;
 10 Когá бѣше любе за любенъе,
 Тогай ми го други преотé;
 Когá бѣше руо за носене,
 13 Тогай ми го други преотеа».

№ 104.

Г. Радомиръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Поеднюкъ пастуха Стояна съ медвѣдемъ; его спасаетъ иучна (сучна)
 «Синджирлика»).

Поселисе мечка-медвѣда,
 Та издави невѣсты по кладенци,
 А можѣ-то по Балканѣ-то,
 Деца-та по зевницѣ-те.

- 5 Собрали са се одъ три, ми, сѣла
 По триста — деветъ стотини,
 Че гонятъ мечка-медвѣда;
 И со-съ ни Стоянъ младъ чобанъ.
 Опшли са гора зелѣна,
- 10 Нашли са мечка-медвѣда,
 Нашли е подъ голѣмъ камикъ —
 Ядеше крава ялова,
 Што-то бѣше одъ деветъ годинъ ялова;
 Избѣгали Кѣсовци голобѣсовци,
- 15 Што бѣя деветъ стотини,
 Салъ останá Стоянъ младъ чобанъ.
 И станá мечка мърсница
 И стана и въеднакъ ревноá,
 Вана се со Стояна млади чобана,
- 20 Та се борать три дни и три ношти:
 На Стояна млади чобана
 Мечета му на нодзе жили извадия,
 А Стоянъ держи мечка-медвѣда;
 И на Стояна се досады:
- 25 «Божице, миле Божице!
 Имамъ ли родá, я породъ,
 Или мой мили братѣкъ,
 Да ме дочуе, да дойде?
 Станá три дни и три ношти,
- 30 Како се я съ мѣчка боримъ,
 Мечѣта ми жили извадия».
 Даде Господъ тоа ладенъ вѣтеръ;
 Стоянъ пишти, до Бога се чуе;
 Дочула го кучка Сиджирлика,
- 35 Та извади деветъ лакты копъе
 Та извади низъ земí,
 И си търчи презъ гора зелена:
 Со-съ нодзе си корене кѣпаше,

- У со-съ душа бѹти повáляше,
 40 И си найдé у гóра зелéна,
 Де се держи Стоянъ млады чобанъ
 Держи мечка-медвѣда;
 И тогай кучка Симджирлика
 Вана си мечка-медвѣда,
 45 Та кинá мърва по мърва —
 Найголемо враминѣкъ да поси,
 Та закачá по гора зелена
 Одъ дерво на дерво,
 И си носí по равни дрúмове,
 50 Та качуе одъ дерва на дерв о.
 И тогай Стоянъ продúмуе:
 «Кучице Симджирлицице!
 А че те водымъ на Стамбулъ,
 Да ти посрѣбримъ подзе-те,
 55 Да ти позлáтимъ ялаци.

ИСТОРИЧЕСКІЯ — ЮНАЦКІЯ ПѢСНИ И СКАЗАНІЯ.

№ 105.

Г. Радоміръ; 8 дек. 1879 г. записана въ Кюстендель-Банѣ со словъ Милоша Момчилова.

(Что способствовало усиленію Русскаго Царя?)

(Пересказъ).

Ка' бѣше Бугаринъ царь — и четвертый той бѣше царь, той ойде-Русь, да даде малко му поминнокъ. Той му даде еденъ дѣлъ; тамъ имаше ногу рыбы у него, да лови рыбы, да продава и да поминуе. И той (Русь) ловí еденъ петдесетъ годинъ време; послѣ

помислилъ, да исуши дѣло и да оре жито у него. А имаше една планина; прекóпа е подъ земня, и исуши све вода. Ка' исуши вода, найдé у дѣлъ три тóпове: перви-светъ Никола, вторія-светы Петеръ, третіе-светы Равделъ. Тія тóпове били нему ногу вредни: кадъ-то има битка на една странъ, тія си сами обраштая; отъ тія топеве ногу земня зема и найбогатъ стана. И перви онъ се станá царь.

№ 106.

Соф. округъ, с. Суводолъ; 31 янв. 1880 г. записана со словъ крестьянина Жѣты Илкова.

(Царь Петръ (болгарскій) справляетъ свадьбу).

Царь Петаръ свадба праше;	И деверъ си е испратилъ, — Та си на дворы отишелъ;
Се е поканилъ на свадба:	10 А майтя си го питуе:
Одъ си-те, каже, крайнины	«Сине Младене, Младене!
До седемъ, каже, крálѣве,	Што си те, царо, пòдари?»
5 И си е деверъ поканилъ	Младенъ си го говори:
Одъ мила родá негова.	«Малеле, мила майчице».
Та па си е свадба прека-	15 Млогу ме дарба дарна —
ралъ,	16 Одъ чисто злато кошуля.

№ 107.

Соф. окр., с. Суводолъ; 31 янв. 1880 г. записана со словъ крестьянина Жѣты Илкова.

(Царь Асѣнь (болгарскій) настигаеть Турокъ, плѣнившихъ его жену и сына).

Царь Ясень служба заслужи;	5 Она на Турци казала:
Та си е собралъ селó-то,	«Турци-ле, Турци презморци!
Та си ги вино пòяше.	Царь Ясень служба заслú-
Проклета да е една бабица:	жилъ,

Та піе вино́ червено́	Ты піешь, цару Ясене,
Со-съ негови-те селяне	Піешь си вино червено
10 Надъ село́ подъ Кукаляне ¹⁾ ,	Со-съ чаша, со-съ позла-
На това б'ѣло каменье;	тена,
Подминете си царь Ясень,	30 Со-съ твои добры селяне,
Та му на калé ойде́те,	И со-съ твои добры слуги,
Та му калé-то разбите —	Турци калé-то разби́я,
15 У калé никой са' нема».	И царица робя,
И Турци са баба слушали,	И детé ти погубя,
Подминаа царь Ясень,	35 И сестра ти закарая».
Та му на калé ойдо́а,	Царь Ясень въеднагъ ста-
Та му калé-то разби́а,	нало,
20 Та му царица робя	Та си у яхыръ улезна́,
Со-съ зълва сестра Янинка;	Та си е коня извело,
Никой ги ни чу, не виде,	Та си е Турци гонило;
Видѣла си е мома одъ срѣшта	40 Стигна ги и погуби ги;
Одъ село́—одъ Панчарево ²⁾ ;	Та си е везель царица
25 Та е окнала мома-та:	И зълва сестра Янинка,
«Цару Ясене, Ясене!	43 И свое мушко дете.

№ 108.

(Соф. округъ; с. Быстрица; 7 февр. 1879 г. записана со словъ Аджиджована Славиева въ селѣ Васильевци.

(Турки завоевываютъ Балгарію; царь Астѣнь убѣгаетъ съ одною женщиною въ Россію; женидба его сына на дочери Русскаго царя).

Когá дошли Турци у Быстрица, срѣшнали една баба, коя рекла: «честито ви царство»; а Турци рекли: «не маме царство, доръ не ванемо царь Ясеня». Рекла баба: «я чемъ царь Ясень лесно да ви ванемъ». Та ги провела низъ вода ведена тамо, де е

¹⁾ Село это и теперь существуетъ.

²⁾ Село это находится по сосѣдству съ первымъ.

царь и царица. У то време царица е излела на оро со-съ тѣя сельски дреи; а баба казала на Турка: «те, товѣ царица-та! и ю Турци ванали и закарали. Царь Ясень седѣлъ, та си ручалъ. Дошло аберъ нему: «Ты сѣдишь и пишеш, а Турци закараше царицу». Царь рекелъ: «Петре, скоро софра прибирай! — Павле, конь ми изводи». Довели коня, и царь Ясень качилъ се на коню, па не согледалъ, че коню е опайвенъ¹⁾. Тако миналъ презъ село Кукаляне²⁾. Отадъ миналъ презъ село Панчерѣво³⁾; отадъ миналъ презъ село-градъ Германъ⁴⁾. Ошелъ тогай подъ село Лозенъ⁵⁾. Тамъ пасли двѣ деца овци; онъ ихъ попитаъ: «минади ли туку Турци? Они рекли «чичу! сегѣ туку заминаха; онъ рекелъ: «далъ че ги стигнемъ»? Они рекли: «какво че стигнешъ? коню ти заключпентъ!» Тогай рекелъ царь Ясень: Эй, Кукаляне, калъ да те бие! — Панчерѣво — саде камикъ да е! а градъ Германъ-градушка да те бие — село да те на прави! а Лозенъ безъ конѣ да не са и безъ волове да не са, и жито садѣ, да имъ е ченица!» — Деца рекли: «чичу! нема по-туку вода»; а онъ рекелъ: «Господъ че даде вода!» — Тогай пресѣкалъ царь Ясень пайване-та и рипналъ коню — излели три кладенци вода. Кога бутналъ царо коня, стигналъ Турци-те и погубилъ ги, а царица-та верналъ си и одвелъ я у Урвичъ⁶⁾ - градъ, со-съ желѣзны порты, а Искеръ заобиколилъ градъ Урвичъ. Тогай царь Ясень попитаъ царица: «Кога Турци те водѣа, имали ли нешто пакосъ?» Она рекла: «влезне вълкъ у овци, онъ си мирно не излезне: единъ ми е беркналъ у пазува»; а царо рече: «они са сета⁷⁾», — товѣ не е лошо, ка'-то сѣдеше при царо».

Па рече царица цару: «многоу ги я аресахъ, кога идатъ да сератъ, они се мѣятъ». Царо се расерди, та погуби царицу и

1) Спутанъ.

2) Село въ Софійскомъ округѣ.

3) Тоже.

4) Тоже, (село).

5) Тоже.

6) Село въ Софійскомъ округѣ.

7) Т. е. псета.

расферли я по единъ камикъ. И била царица дошла дете, и отъ това до днеска излеза вода бѣла. Тогай царь Ясень со-съ една мома бѣгаль у Русія. И тамока у Русія бѣше говедарь. Тамо му дали една бабица сельска, коя родила нему едно детенце машко. Дете изучило книга; ка' изучило книга, умрелъ башта-му. Когай детенце разбило сандакъ и нашло тамо царска капа и царски-те писма; тогай повѣрвало, че неговъ башта былъ царь и че има у Урвичъ закопаны бащини пары. И натовари оно маски со солъ, та дойде у Софія; ойде у Урвичъ, со-съ писма найде бащини пары, та однесе у Русія¹⁾.

Преданіе это досказалъ крестьянинъ Филиппъ Мининъ такъ:

«Царь Ясень на Русія бѣше говедарь. Тогашни Руски царь никакву вѣру нѣмаше. Царо Руски затражи да жени сина си; и синъ му рече: «че земемъ на говедара черку». Одговорилъ Руски царь: «добре!» — Царь Ясень - говедарь рече на царь Руски: «има ли нешто твой синъ одъ занаятъ?» — Онъ рекель: «ништо нема!» Рече царь Ясень-говедарь: «почекай, да го учимъ». И училе го царь Ясень-говедарь десеть дни и научиле да прави рогоже. Тогай рече царь Ясень-говедарь: «ка'-то може да прави рогоже, че му дадемъ мому-ту». И му даде мому-ту. — И синъ на Руски царь не може да живѣ со-съ своя булка. Тогай сама булка рече: «бре, човѣче! мой баща знае траву самотворку, коя че помогне. И царь Ясень-говедарь соблекель синъ на Руски царь, па му тѹрилъ босилекъ, па му светилъ вѹду, па го моливилъ, па го испуналъ. И оттогай лице-то сину свѣтнало, ка'-то на царь Ясень-говедарь. Па и самъ Руски царь — невѣрны, кадѣ даде сина на черку царь Ясень, стана ка'-то неговъ синъ, сирѣчь ристянинъ. И сега и Русія и Болгарія се едно — Ристянія.

¹⁾ Въ заключеніе сказитель замѣтилъ, что до настоящаго времени въ Калаянскомъ монастырѣ «св. Рандела, што надъ самъ Искаръ, има чаша и крутуна одъ царь Ясень».

№ 109.

Г. Джумая; 27 дек. 1879 г. записана со словъ Георгія Емануйлова въ
м. Рылъ.

(Воевода Гедіянъ и царь Іовангъ Шишмангъ).

- У торникъ се годы лудо-то Гедіянъ,
У недѣля-та зарани,
Свадба че се прави;
Дойде недѣля заранъ:
5 И пойдѡа у церква да идатъ;
И ойдоа у церква,
Армасаны — невѣнчавы;
Аберъ му достигна одъ царь Іованъ Шишманъ,
Достигна книга на рака-та:
10 «Та булче остави, Богме, подъ вѣнчило,
Армасано-невѣнчано,
Та си йди мени на помошь».
И тадай говори лудо-то Гедіянъ,
И говорѣи на свое-то любне:
15 «Справляй коня моя-то Доряна,
Че се одымъ на Сафійско поле,
На Сафійско поле подъ бѣли чадори,
Дурь не е войска разорена».
И справи коня Доряна,
20 Таманъ тури ногу у зенгѣи;
Докле нога да преферли,
Прекомъ пречи презъ гора зелена:
И гора-то укори,
И земя-то ископа,
25 Докле дойде на Софійско поле.
Кадъ го виде царь Іованъ Шишманъ
Проговори тѣя милни речи:

- «Благодаримъ Бога за това,
 Што имамъ такива юнаци!
 30 Што терашь луду-ту Гедиянъ?»
 — Што терамъ, цару Иованъ Шишманъ?
 Дойде ми аберъ: «булу подъ вѣнчило
 Армасано — невѣнчано остави,
 Та си иди царю на помошь».
- 35 И язе оставихъ булу подъ вѣнчило,
 И дойдохъ тебѣ да те видамъ,
 Дурь не е войска разорена!
 — И му проговори царо Шишманъ:
 «А се верни, луду Гедиянъ!»
- 40 На ти сребро, злато, ако искашь!
 Иди—прави свадба своя». —
 — И го тури у златна кочія,
 43 И го проводі, свадба да си прави. —

Затѣмъ сказитель прибавилъ слѣдующее: этотъ Гедиянъ былъ первый полковѣдецъ болгарскаго царя Ивана Шишмана; онъ дошелъ на Софійское поле, когда битва съ непріателемъ была окончена въ пользу царя Ивана Шишмана.

№ 110.

Село Рыло; 30 дек. 1879 г. записано со словъ Дмитрія Иованова.

(тоже).

- Одкъдъ се зорі зазоріла,
 Оттогай е войска повервела:
 Конь до коня, юнакъ до юнака,
 У раце имъ се делги баряци:
 5 Въ одну имать остри музраци,
 Въ другу имать тенки пушки;

- Пушки-те имъ, като ясно слънце блештатъ,
 Одъ громъ повече трештатъ,
 Сабли-те имъ на-то ясна мѣсечина лештатъ,
 10 На баряци-те имъ написано
 Асланува образъ,
 Да се показва, че весме берзъ.
 Одкадъ е зачула лудá-та Гедия,
 Остави се булъче подъ було,
 15 А себе подъ вѣнчи́ло;
 Скоро берже опаше сабля дамаскина,
 Сабля дванадесе педи,
 Обсѣдна се коньче Дорьяна;
 Прѣкомъ пречí презъ гора зелена:
 20 Гора-то укерни,
 Планина-то укори,
 Додѣка излезне на Софийско поле,
 Бой да се бие за Ристово име.
 Жалко му станало,
 25 Зашто ненамѣри войска да се бие,
 Само што намѣри бѣли-те чадери,
 Чадери царъ Иоанови-те,
 Чадери царъ Шишманови-те;
 Тутакъ проводилъ го кодъ царъ
 30 Кодъ царъ Иоанъ Шишманъ;
 Погледна го царъ Иоанъ Шишманъ;
 Казва му царъ Иоанъ Шишманъ:
 Тверде ми се виждашь
 Жалко и уилень:
 35 «Кончѣ ли те неработи,
 Сабля ли те несѣче?»
 Одговори му Гедия:
 «Коньче ми работи, като дукаты,
 Сабля ми сѣче, каде-то повлечѣ;
 40 Но ми е дръга жалба:

- «Зашто не намѣрихъ войска да се биємъ?
 Оставихъ булче подъ бѹло
 И себе подъ вѣнчѣло,
 Ка' то ми аберь достигна,
 45 Скоро берже опаса(хъ)се сабле дамаскина,
 Сабля дванадесе педи,
 Обсѣдна(хъ) си коня Дорьяна,
 Гора-то укернихъ,
 Планина-то укорихъ». —
 50 И поклонѣ го царо Шишманово
 Една златна кочия со-съ желтицы. —
 Милостиви Богъ всегда есть со-съ мене:
 Одкакво я имамъ таквия добри юнаци,
 54 На всека дѣла Богъ тье ми помогне.

№ 111.

Пирот. окр., Суковскій монастырь; 17 ноября 1879 г. записана изъ разсказа
 одного дряхлаго священника.

(Преданіе о занятіи Турнами Болгаріи).

Царь Болгарскій Петръ ¹⁾ не вдругъ потерялъ свое царство,
 а постепенно, отъ времени до времени уступая натиску Турокъ.
 Сначала онъ принужденъ былъ оставить г. Виддинъ и утвердилъ
 свое мѣстопробываніе въ г. Нишѣ, гдѣ правилъ 7 лѣтъ. Преслѣ-
 дуемый и здѣсь Турками, онъ бѣжалъ въ г. Пиротъ, гдѣ царство-
 валь тоже 7 лѣтъ. Затѣмъ, точно также бѣжалъ въ г. Софію,
 гдѣ правилъ 7 лѣтъ и наконецъ въ *одинъ монастырь семи пре-*
столовъ откуда затѣмъ перешелъ *въ рай*, гдѣ и донинѣ находится.

Турки, говорятъ это народное преданіе, производили свое да-
 вленіе на Болгаръ и по другому пути, направляясь одъ *Самокова*.

¹⁾ Имя не вѣрно обозначено (анахронизмъ).

Идя по этому пути, они достигли окрестностей Моглена. Отъ звѣрскаго турецкаго истребленія спаслись въ монастырь «*Малличъ*» св. Николая нѣсколько тысячъ болгарскихъ дѣтей и то Божьей волей: Богъ попустилъ великую мглу, въ слѣдствіе которой Турки должны были оставить этотъ монастырь въ покоѣ.

Дальше, затѣмъ, народное преданіе приводитъ все это въ связь съ господствомъ въ Болгаріи *греческаго духовенства*. Турки, говоритъ преданіе, заняли всѣ мѣста въ Болгаріи и Греціи. Нужно было имъ подумать о своемъ управленіи; нужно было назначить вѣрнаго духовнаго пастыря, патріарха (патрика), который бы не вредилъ интересамъ турецкимъ: султанъ Махометь, назначая цариградскаго патріарха, потребовалъ отъ него ежегодно 300 по дукатовъ, а этотъ, въ свою очередь, выговорилъ себѣ право поставлять въ Болгаріи *греческихъ священниковъ*.

№ 112.

Г. Радоміръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Іордана Лазарева.

(Сонъ Могленской королевы; убіеніе Турками ея мужа—Могленскаго короля; женидба ихъ сына Павла юнака).

Де заспала е кралица кметѣца,
 Заспала е у света недѣля.
 Мало спанье, големъ сънокъ вишла:
 «Сво е поле магла нападнало,
 5 Низъ магла-та елі провикнали
 И ясно слънце у кърви утахнало,
 А ясенъ мѣсець у злато окѡванъ».
 И казуе кралица кметѣца,
 И казуе краљу господину:
 10 «Э ты-зе-ка краљу господине!
 Мало спанье, големъ сънокъ видо:
 Сво е поле магла нападнало,

- И ясно слънце у кървь утахнало.
 И продума краля господина:
- 15 «Э ты-зе-ка кралице кметице!
 Да што си е тая силна магла?»
 — «Това си е силна турска войска».
 — «Да што са си тия тенки ели?»
 — «Това са си сабли и ножеве».
- 20 — «Да што си е това ясно слънце?»
 — «Това че ни се крайнына отме».
 — «Да што си е тоя ясенъ мѣсяцъ,
 Да што си е у злато окóванъ?»
 — «Това си е Турски, оле, царъ».
- 25 Дури краля дума да издума,
 Испунила турска силна войска:
 И тогай се кралѣ вострашила.
 Богъ да бие тия кети Турци!
 Та фаная магленскио краля;
- 30 Останало негво-то дѣтѣ,
 Останало на сѣдымъ години;
 Имайтя му дума продумуе.
 «Айде, Павле, майтя да те жѣнитъ».
 — Я Павлѣ си дума продумуе:
- 35 А я, мале, не чѣ да се жѣне,
 И мѣне-ми книжеле дооди,
 Дооди ми отъ край—одъ крайнина,
 Дека че си крайни размируе».
 А майтя го, богме, не слушала;
- 40 Та си ойде у Будима града,
 Та утекми будимка девойтя.
 Та си собрѣ Павлѣ, добаръ юнакъ,
 Та си собрѣ триста и три свата,
 Та си ойде у Будима града,
- 45 И си води будимка девойтя,
 Та я вóди дома на двореве:

- Оште не е у двори увéло,
И нему е книже достасáло
Достасало одъ край — одъ крайнина:
- 60 «Дека са си крайни размири́ли,
Да си иде Павлѣ добаръ юнакъ,
Да си иде на край-на крайнина
Да си иде крайни да си мѣри».
И си беркна у свилны джепове,
- 65 Та извади той перстенъ меновникъ,
И си дѹма Павлѣ добаръ юнакъ:
«Э ты-зи-ка, Елено невѣсто,
Да ме чекашь деветъ годинъ дена,
Я че идемъ на край-на крайнина,
- 60 Да си идемъ крайни да си миримъ.
И го чека Елена невѣста,
Та го чека деветъ годинъ време.
И е дошелъ Бошка добаръ юнакъ,
И си дума Елену невѣста:
- 65 «Э ты-зе-ка, Елено невѣсто!
За што чекашь Павлѣ-то юна́ка?
Павлѣ си е крайни умири́ло,
И Павлѣ ногу на кѣводе —
На но́чь люби момá и невѣста».
- 70 Тогай станá Елена невѣста,
Та си зема той зелени стовни,
Та си ойдѣ па шарены чѣшмы;
И продума Бошко добаръ юнакъ:
«Э ты-зе-ка, Елено невѣсто,
- 75 Да направишь той сладки вечери».
И направи Елена невѣста,
И направѣ той сладки вечери.
Ка е било вечеръ да вечера,
Отишѣлъ е Бошко добаръ юнакъ,
- 80 Отишѣлъ е вечеръ да вечерá,

- И е сѣдналь у чесны тарпезы,
 Да вечера Бошко добарь юнакъ;
 Не мѣна се ни ного ни малко,
 Та си дойде Павлѣ одъ крайнина,
 85 Та си чукать на нѣгови порты:
 И излезна Елена невѣста,
 Та излезна на шарены порты,
 И она си тогай попрѣшуе:
 «Кой си чука на Павлеви порты?»
 90 И Павлѣ си дума продумуе:
 «Чекашь ли ме, Елено невѣсто?»
 Продума си Елена невѣста:
 »Я почекай Павле, добарь юнакъ,
 Да си земемъ одъ порты ключѣве
 95 Да отвѣримъ той шарены вѣраты».
 Повернасе Елена невѣста,
 Та продумá Бошко тѣй юнака:
 «Бѣгай, Бошко, низъ мали-те враты,
 Эте, иде Павлѣ одъ крайнина:
 100 Оче онъ кавга да си править».
 Ка си бѣга Бошко добарь юнакъ,
 Ка си бѣга низъ мали-те вѣраты,
 Забоварѣ при чесны тарпезы,
 Забовари дванаесъ ножѣве,
 105 Со-съ ножеве, дванаесъ ножниѣци.
 Ка улезна Павлѣ добарь юнакъ,
 Ка улезна у ладны одаѣ,
 У одаѣ у чесны тарпезы,
 Та си виды Божкови ножеве;
 110 Позналь е Павле добарь юнакъ,
 Дежа са си Божкови ножеве.
 Нече Павлѣ кавга да си правѣ,
 Павлѣ се е съ акылъ разумилъ:
 Та направи той сладки ручкеве,

- 115 Та си собрѣ брайтѣ и дружинѣ,
И си окнѣ Божко-те юнакъ.
И тогай си Павлѣ дума продумѣ:
«Э ты-зе-ка Божко добаръ юнакъ!
Ка си пойдѣ на край-на крайнина,
120 Я загради зелена ливѣда,
Научилъ се елень съ дванаѣс рѣгове,
Та прерипагъ у мой ливѣда,
Ништо не е пакось учинило,
Саде ми малко трѣва умърсило;
125 Ка прерипнѣ елень съ дванаѣс рѣгове,
Оставило дванаѣс ножеве,
Со-съ ножеве дванаѣс ножници».
И тогай си Бошко продумало:
«Просты мене, Павле, добаръ юнакъ»;
130 Това са си, бре, мой ножеве,
Бре, ножеве съ дванаѣс ножницѣ
132 И тогай си му простѣ Павле добаръ юнакъ.

№ 113.

Кюст.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словѣ дѣвнѣцы Анны Карадановой.

Рождѣніе у влахини Теодоры «самотворнаго» дитяти Іоанна, который былъ брошенъ царемъ Константиномъ въ темницу, а за тѣмъ наследовалъ его царство).

- Тодоро, Тодоро влаино!
Останѣла Тодора Влаина,
Останѣла съ деветъ сирочета;
Чудиласе, со-съ ни што да чини;
5 Прочула се пуста евтинія,
Евтинія у пуста Софія:
Куто жито педесѣ грошеве,

- Ока просо двана́есе гроша;
 На си-те по дутянь купила,
 10 На Димитрія до-два дутяна купила,
 Си-те ги я на занаять дала —
 Кой терзія, кой младъ тюрчія,
 Димитрія на два занаять дала —
 Емъ терзія, емъ младъ патречія.
- 15 Прожегнасе церна чума —
 Та не біе секаде редомъ,
 Но избира кой-де-ка юнака,
 Кой-де-ка юнака по единъ у майтя;
 Удари деветъ мѣли сина:
- 20 Си-те ги гробишта качала,
 Димитрія у дворъ закопала
 Одъ заръ: сину «добро итро»!
 Вечеръ иде: сину «добро вечеръ»!
 «Жешка ли е, сину, земляна постельтя?
- 25 Жешка ли е, сину, камена зглавница?
 Жешка ли е, сину, штичена завивка?»
 И му пали по пѣлъ ока свѣшты.
 Одъ жалбы е земня продумала:
 «Стига, мале, стига, мѣло мале!
- 30 Со-съ свѣшты покрово изгоре,
 Со-съ съззи гроби истопи.
 Чудилосе сирота влайна,
 Чудилосе самá, што да прави;
 Па улезна́ у нова градина́,
- 35 Та откина́ до два, ми, зунбуля,
 Откина́ ги со-съ лѣва-та рака,
Та ги тури у десна-та пазука.
Одъ занбулѣ, што че да ю биде?
 Пошла е трудна и дебела;
- 40 Носила го до деветъ мѣсецы,
 Роды́ло се дете́ самотворно:

- На главу му златна айманлія,
 Подъ рацѣ-ты златны крыла трепчатъ;
 Одъ радости сирота влаина
- 45 Направи му среберна люльчица,
 На люльтя-та златены люліла;
 Повѣла го у свилны пелены;
 Вержа люлька за блага ябука;
 Емъ го люля, емъ му пѣсень пѣе:
- 50 «Люлюй Нане, дете самотворно».

Поканѣла петина-та попове
 И канила петѣна кумове,
 Та керстила детѣ самотворно,
 Турѣ му имя Іованіе.
- 55 Емъ го люля, емъ му пѣсень пѣе:

«Люлюй Нане, дете самотворно,
 Да пораснешь юнакъ надъ юнакъ,
 Да преотмешь на царо царство-то,
 Да си станешь найголемъ валие».
- 60 Дочуле я комшіи душмане:

Испишая тая бѣла книга,
 На книѣга-та това черно писмо;
 Пратя го цару Костадину;
 Расчети го царо Костадино,
- 65 - И извикá два берза юнака,
 Два юнака, како два голака:

«Да идете на Влашка-та земля,
 Да идете влаинны дворы
 Ни е биты, ни е, башъ, мачѣты,
- 70 Салъ земѣте дете самотворно:

Де е, сага тува да е».

Отидба на Влашка-та земля,
 На влаинны-те дворы:

«Добро итро, влаино невѣсто!»
- 75 — «Далъ Богъ добро, два бърза юнаки!»

- Далъ сте дошлѣ леби да ядите,
 Иль сте дошлѣ вино да пиете?»
 А они по тиѣ говорятъ:
 Э, ты-зе-ка влаино невѣсто!
 80 Ни сме дошли лебе да ядеме,
 Ни сме дошли вино да пиеме.
 Но сме дошли дете да зѣмеме
 Твое дете самотворно».
 Однесоа детѣ самотворно,
 85 Однесоа на царска-та земня,
 Дѣдова¹⁾ цару Костадину;
 Развилъ го царо Костадино:
 На главу му златна айманлія,
 Подъ рацѣ му златны крыла трепчатъ;
 90 Погледá го царо Костадино,
 Па извѣка Нико зондаджія:
 «Э, ты-зе-ка Нико зондаджіѣ!
 Отвори-си темни-те зондане,
 Та да ферляшь дете самотворно,
 95 Да го ферлишь у темни зондани,
 Да го ядатъ зми и гуштерье».
 Отвори Нико темни-те зондане,
 Та си ферли дете замотворно,
 Да го ядатъ зми и гуштеріи.
 100 Поболѣ се царо Костадино;
 Обидоа орье и загорье,
 Не могоа гѣкове да найдатъ;
 Поболѣ се много царо Костадино:
 Изъ кости му трава проникнала,
 105 Изъ очи му муѣ пролітая,
 У уши му поганци матиле.
 Проговори царо Костадино:
 «Э, ты-зе-ка Нико зондаджіѣ!

¹⁾ Sic.

- Отвори си темни зонданае,
 110 Ега найдешь одъ детé косчица —
 Белки, ме е майтя му проклела —
 Та да носишь на негóва мáйтя,
 Да си види детé косчица».
- Отвори си Нико темни зонданае,
 115 Да си тражи одъ дете косчице,
 И види:
- Дете сѣды на свилна постеля;
 Света Петка у скуть го держеше,
 Света Недѣля свѣшта му свѣтеше,
 120 Дете чати книга вангеліе.
- Па си станá детé Іованіе,
 Та си дойде при царо Костадино,
 И си фана царо Костадино:
 Изверте му тія черни очи,
- 125 Одсѣче му тія бѣли рацѣ;
 И му купи дървена паница,
 Изнесе го на длеги дрúмове;
 Па нему по тія оговóри:
- «Аво, цару, аво, Костадину!
 130 Тува, цару, царство да царуешь!
 Тува, цару, кральство да кралюешь!»
- Па си праты дете Іованіе,
 Па си праты два бърза юнака,
 Та ги праты на Влашка-та земня,
 135 Да доведатъ нему стара майтя.
- Пойдоа два бърза юнака,
 Пойдóа на Влашка-та земня,
 Доведоа негова-та майтя;
 Проговóри негова-та майтя:
- 140 «Э, ты-зе-ка дете самотвóрно!
 Се ми е млекó-то истекло»;
 Я детé по ти оговóра:

- «Аво, мале, аво, старо мале!
Мене-ми е млеко дождало».
- 145 Дете игра съ лека въздугана,
Лека-лека деведесé ока,
- 147 И си сѣды на царскіе столъ.

№ 114.

(Загорье) Берк. окр., с. Чипоровци (Турлаки); 21 февр. 1880 г. записана со
словъ Сими Маркова.

(Дитя Маріи наследуеть Маріино царство).

- Родила е Марія мушко детенце;
Па си мама па дете говори:
«Нуни ме, сине, Нуни,
Големъ юнакъ да станешъ —
- 5 На цара царство да узмешъ,
На краля кралство да узмешъ,
На бана банство да узмешъ».
- Дочуше селяне комшии
Селяне верли душмане,
- 10 И на цара аберъ занéсоше:
«Де д'иды, цару честиты!
Марія млада невѣста
Мушко е детенце добила,
И си Бога моли:
- 15 Големъ юнакъ до стане,
Царство-то да ти узме».
- Испрати царь троица Турци гавáзье,
Да донесу́ Маріино мало детенце;
И узеше Маріино мало дете
- 20 И занéсоше го при цара.
Царь дума говори:
«Де д'иды Ангеле тавничаринъ,
И отвóри дървени тевници

- И десети зандалъ желѣзанъ,
 25 Та ферли Маріино детенце,
 Де-ка-то зміе и гуштере —
 Зміе-те кervь-ту да пію,
 Гуштере-те мѣсо да ядѹ,
 Жабе коколе ¹⁾ да погълну;
 30 Егá ми царство остáне».
- И отвори Ангелъ тевница,
 Та ферли дете Маріино;
 Деветъ годинъ е лежало,
 А Марія майтя по тавницѣ викала,
 35 Дребне сълзы ронила —
 Де-ка-то сълзе капале,
 Тамо рѣки—вербе ницале;
 На дете мамá сеньтю правила
 Сеньтю одъ тавнице до сарая,
 40 И правила равны друми.
 И се цару много нажагѣло,
 И царь продумáлъ е думу:
 «Ангеле, мой товничарє!
 Отвори доръ деветъ тевне тевнице
 45 И десеты зандалъ желѣзанъ,
 Та збери кокала на Маріино дете,
 И ги дай на майтю,
 Егá си мама оттуку рине».
- Отворило Ангелъ тевничарь
 50 Отворилъ до-деветъ дрвене тевнице
 И десеты зандалъ желѣзанъ:
 Света Недѣля дете дои,
 Светы Никола дивáтъ стои,
 Светы Рангелъ изметъ чини;
 55 Ангелъ тевничарь назадъ се поверну,
 Та на цара приказа:

¹⁾ Кость.

- «Де д'иды, цару честиты!
 Отиде ти, цару, царство!
 Света Недѣля Маріино дете дои,
 60 Дои у деветъ дървене тевнице,
 Светы Никола диванъ стой,
 Светы Рангелъ изметъ чини».
- Царь дума проговори:
 «Тако м' Бога, Ангеле тавничаринъ!
 65 Пбскоро дете да ми донесешъ,
 Пбскоро му царство да опростымъ».
- Принесэ дете тавничаринъ Ангелъ:
 Предъ него Света Недѣля,
 По него светъ Никола,
 70 Светъ Никола и светы Рангелъ;
 Царь дума проговори:
 «Да ти е просто, Маріино детэ,
 Да ти е просто царство то,
 И ты мене кабаатъ ¹⁾ опростышь»;
- 75 Думу продумá Маріино дете:
 «Я чемъ тебѣ кабаатъ да опростымъ:
 Да лежишь ты, цару тамо,
 Де-на-то я семъ лежалъ
 И лежалъ семъ деветъ годинъ време».
- 80 И продума малечко дете Маріино
 Продума на Ангелъ тавничаринъ:
 «Отвори тевнице, Ангеле тавничаринъ,
 Та си буни. цара-та голема —
 Зміе-те кервь-ту да пію,
 85 Гуштере-те месо да яду,
 Жбабе-те кокале да яду».
- И тогива преземало дете
 88 Дете Маріино царство-то.

¹⁾ Проступокъ.

№ 115.

Записано со словъ одной старушки въ деревнѣ Великій Вербовникъ
9 дек. 1879 г. (на границѣ Кюстенд. и Душнич. округовъ).

(Какъ царь Константинъ убѣжалъ изъ Кюстендила).

Када бѣгалъ царь Костадинъ одъ Турка, маска набпако
шоча-та ковалъ, да незнаятъ, на куде ошелъ. Одъ зарану го по-
терали—камо царь Костадинъ? Онъ ойде оште съ ношти, когá
пѣтли поятъ. И когá избѣгналъ царь Костадинъ, Турци заузели
Кюстендила, кой навикалъ *градъ царь Костадинъ*, а туречко—
Кюстендилъ.

№ 116.

Г. Радоміръ; 3 дек. 1879 г. записана со словъ Милоша Момчилова.

(Послѣдняго болгарскаго царя Константина убилъ арабинъ, а не турокъ;
значеніе этого факта).

(Пересказъ).

Кадъ презимо Турци Бугарско царство, тагай бѣше царь
Костадинъ и царица Елена. Имаше онѣ двама юнаци: Марко
Кралевиць и Рея отъ Пазаръ. Та ги испрати царь Костадинъ,
да сѣча Турци, да отимая царство. Тія бѣше у Мѳмина илисура;
тамъ она́ направѣ едынъ лагемъ—и подъ земи два юнака и два
коня вервѣ; та излеза у Софійско поле. Тамъ (на Соф. полѣ они)
сѣчá Турци: на двѣ пресѣче (Турка), той двамина стана. Вернесе
(юнаки) назадъ на Мѳмина илисура, па-й тамъ сѣчá Турци—па-й
едынь сѣчá, двамина стана. Ты видова, дека Богъ не помáга,
та ойдоа на царь Костадинъ казоваа. Дойдоа; а царь Костадинъ
пержи три рыбы у тава-та. Казую, каквá е работа; а царь Ко-
стадинъ каза на юнаци: «Ка' излезнá тія рыбы изъ тава-та, тогай

че ми зема Турци царство!» Той рыби-те пернаа, та излезнаа изъ това-та: и де бѣше огіне, тамъ вода искара, и тамъ рыби остааа у вода-та живи. Рыби-те одъ една странъ бѣше пержени, а одъ една не бѣше превернеты. И тогай видѣ царь Костадинъ, че му земать Турци царство. И онъ самъ яна конъче, ойдо на бой. Тамъ срѣтна Турци на бой: единъ Арапинъ пушти се, та посѣче царь Костадинъ.

Да го (царя Константина) бѣа Турци посѣкли, че они да са роби; але Арапинъ посѣче, та за то Турци стана царове, а Арапи стана робье. Ти ги и днесъ-ка продавая.

№ 117.

Село Рыло; 29 дек 1879 г. записана со словъ Маріи Павлѣвой.

(Черный арапинъ убиваетъ царя Константина, при посредствѣ старой бабы).

Сонъ сонѣла царица Елена:

На сонъ и се небо предвоило,
Дробни дзвѣзде по земля паднаа,
А мѣсяць у керви утана,

5 А дзвѣзда е тевно утавнала.

— Емъ станува, емъ сонокъ кажѣва:

«Ой ле, цару, цару Костадину!

Какво язе сонъ видѣла!

На сонъ ми се небо предвоило,

10 А мѣсяць у керви утана,

Я дзвѣзди-те на земня-та попадаа,

А власи-те далекъ пребѣгнаа,

Далекъ, далекъ у славна Русія;

Тамъ имъ е дѣдина и старѣна».

15 Проговорѣ царо Костадино:

- «Э ты-зе-ка царице Елено!
Това те се наше царство узети.
Е-те оттамъ една стѣра баба —
Ему даде дървена калечка:
- 20 «На ти, сину, дървена калечка,
Да побѣдишь тѣя клети Турци»;
Костадино тѣя лѣпо вели:
«А отгѣва стара баба!
Язе имамъ среберна калечка,
- 25 Та неможемъ Турци да побѣдимъ,
А камо ли съ дървена калечка». —
Та си слезна тая стара баба,
Та си слезна долѣ на дворове
И тамъ е заплака.
- 30 — Е-те отадъ черна Арапина;
На баба се вѣрно покорило:
И си зема дървена калечка,
Та погуби царо Костадино
И пороби царица Елена;
- 35 — Синове имъ далекъ пребѣгнаа,
Далекъ, далекъ у славна Русія. —
— Два ми сина царство земать. —

№ 118.

Берков. окр., с. Вершецъ; 12 февр. 1880 г.; передаемъ буква въ букву письмо одного болгарскаго мальчика, списавшаго для меня эту пѣсню, ставимъ лишь свою интерпункцію.

(Король Степанъ женитъ двухъ сыновей-близнецовъ на двухъ сестрахъ близнакиняхъ).

(Записано однимъ болгарскимъ юношею).

«Затродилъ се краль Стефанъ, да жени два близнаки, саде сина доръ. Краль Стефанъ обихелъ сви села и се градове, да

намери две снаи, две близкини. Не може да намери. Премина ода-
накъ дуновъ: у влашка тамъ намери две снаи, две близн(а)кини;
верна е дума удумалъ, та се назатъ пов(е)рналъ, та си е домъ
ошелъ: те свадба подигналъ: собралъ три ста свати и двести сва-
хи; та отиде одакакъ дуновъ у влашки за снахи; та си венчали
два сина, два близнака, та назатъ свадба повернаха. Варвели,
що си варвели, те са се синове остали; срѣшнаха ги айдуци, та
назатъ повернаха — на гуша петелка да окинатъ; па си поѣдоха
на пато на кр(е)сто-пато: зла ги стига стигнало — глави ги осе-
коха. Баща имъ се падалъ, да стигнатъ. Послѣ имъ баща се на-
затъ поверналъ, та имъ глави нашелъ, та ги у дисаги турналъ.
Па си пакъ по свадба поѣде и свадба пристигна; па си на кума
и старайтю каза: «полекъ свадба!» И тагива ошелъ на свой домъ.

№ 119.

Соф. окр., с. Сливница; 6 февр. 1880 г. записана со словъ крестянина Тита
Николова Адамова.

(Женитьба мисирскаго короля).

- Заженисе кралѣ одъ Мисира:
Обиде хора и градове,
А паланки и брой край нема,
Тражилъ за себе прилика
5 И за майтю роднина;
Де-ка найде за себе прилика,
Тамо нема роднына за майтю,
Де-ка найде роднына за майтю,
А нема за себе прилика.
10 Ка' отиде у Роксана града,
Тамо найде за себе прилика,
И найде за майтю роднына,

- Амо са засакали млогу —
 Сакая му благо три товары,
 15 И сакая единъ златенъ перстенъ,
 И што си има рода, да се позве,
 Сестриче свои да не позве —
 У кавга са кавгами много,
 У ракія млогу лудіи.
- 20 А дете си дойде по свои дворове;
 Пушти коня по равны дворове,
 Па си керши тія бѣле руке,
 И си рони тія дробни сълзи;
 А майтя га стара согледала,
 25 Согледала и говори:
 «Чедо драго, мое мило чедо!
 Оты кершишь тія бѣле руке?
 Оты ронишь тія дробни сълзи?»
 А дете на майтю говори:
- 30 «Охъ, старо майтѣ моя!
 Я обидохъ градове и хоры,
 Та си тражилъ за себе прилика
 И то тражилъ за тебе роднина —
 Де-ка найдемъ погода за тебе,
 35 Тамо нема прилика за мене,
 Де-ка найдемъ прилика за мене,
 Тамо нема погода за тебе;
 Ка' отидохъ у Роксана града,
 Тамо найдохъ за себе прилика
- 40 И за тебе найдохъ роднина,
 Амо много ми засакаше:
 Сакая ми благо три товары,
 И сакая единъ златенъ перстенъ,
 И сакая шесъ стотинъ сватове,
 45 Што си имамъ рода-се да позвемъ,
 Да не позвемъ свои сестричиче.

Кажи мене, мале, што да чинимъ?»

Одговара нему майтя:

«Я си земи тоя бѣле книже,

50 Та испиши баштины достове»¹⁾).

И онъ земá това бѣло книже,

Та испíса баштины достове:

Та си писа кралевитя Марка,

И си писа одъ Косово Янка,

55 И си писа одъ Релѣво Релю,

И си писа Сербина юнака;

Буде деверъ одъ Кралево Марко,

А старойтѣ одъ Косово Янко,

А кумъ че одъ Релѣво Реля,

60 Сербинъ юнакъ баряктарче младо.

Собраша се китени сватове;

Напредъ иде Марко одъ Кралево

И си воды шesъ стогинъ сватове,

И си носи три златна перстена,

65 На престенѣ²⁾ безцѣно каменье;

На найпослѣ иде Сербинъ добаръ юнакъ

Се Сербяци — до Бога юнаци,

Подскацую канъ сури-ѣлене;

Мерки-берки за уши верзую.

70 И пойдоше китени сватове;

Салъ не ида, бре, сестричиче.

Проговори нина майтя,

Бре, сестра на кралѣ одъ Мисира;

«Чуешь мене, Вукашине сине!

75 Чуешь мене, сине Петрушине!

Не идохте уйтѣ си на свадба?»

— «Какó незвани ч' идемо.

— «Ка'? не уйтя поредомъ познава?»

¹⁾ Пріятель.

²⁾ Sic.

- Я земете, синку, това бѣло книже,
 80 Та пишете това ситно писмо,
 Та пратете на Кочанъ пладнина,
 Пратете по пиле соколенце».
- Исписаше товá ситно писмо
 И дадоше на пиле соколе;
- 85 И одлете пиле на Кочанъ пладнина:
 Ручѣкъ руча чобанинче Милошъ,
 Ручѣкъ руча съ дванаесе кіяи ¹⁾);
 Та си падне Милошу у коленце,
 Съ крыло тропна и книже отвори;
- 90 Ка' прегледа чобанинче Милошъ,
 Ка' прегледа товá ситно писмó,
 На кіяи по ти оговóри:
 «Фала вама, дванаесъ кіяи!
 Хубаво ми стадо погледайте,
 95 Погледайте, брайтя, почувайте;
 Я че идемъ на свои дворóве,
 Да си видимъ стару майтку мою —
 На-злѣ лежи стара майтѣ моя,
 На-злѣ лежи, че да умре;
- 100 Не можемъ у животъ затечемъ,
 Баремъ, майцѣ на гробнину д'идемъ;
 Фанете ми конче троегодче,
 Накитете лѣпо, што сакате,
 Постегнете твердо, што можете».
- 105 Накитѣ лѣпо, што сакаха,
 Постигнаа твердо, што могоха.
 Па се качи коню на рамена,
 Па се качи Милошъ добаръ юнакъ,
 Па на пиле низъ гърло говóри:
 110 «Лети, пиле, подъ ббжя небеса,

¹⁾ Овчарь.

- Конь че иде по бѣли друмове —
 Кой че може на дворъ да претече?
 Писна пиле подъ божѣ небесе,
 Висна коньче по бѣли друмове —
 115 На дворове коньче е претекло.
 А стара майтя сина согледала одалекъ,
 И одблиза сина посрѣтнала
 И у рука здравица держала:
 «Млого здравье, чедо мое драго!
 120 Млого здравье одъ уйтя твоѣга!
 Да си идешъ у сватове уйти».
 Юнакъ ни се вива, ни се повѣва;
 Ферли кожухъ-мечетина
 И си ферли калпакъ вучетина,
 125 Па облече сермалія руо,
 Па облече кожухъ-мечетина,
 И си тури калпакъ вучетина;
 Па си стега коньче троегодче.
 А майтя му поговѣра:
 130 «Не карай си коньче троегодче,
 Нело карай Кулаша баштина».
 И дете е послушало майтю:
 Та си стегна Кулаша баштина,
 Та го стегна—одъ земня го дига,
 135 Па се качи на рамена коню.
 Сватове бѣха три дни предъ него.
 Оно прави кѣня по друмове;
 Не ли е будалина овчаръ?
 Онъ задрема коню на рамена,
 140 А конь си е млого засилило;
 За пладниште сватове пристигна;
 Мейданъ гледа, де-ка да замине.
 Згледаха го тройца юнаци,
 Вернаха се, конекъ да му узма,

- 145 Сви троица заедно ферлиша,
И ферлише и нишанъ удареше —
Удариха тоя добаръ юнакъ;
Юнакъ си е низъ сенъ разбудило,
На конь тергне той златны дизгине
- 150 И му шибна четалъ-мамузе¹⁾:
Три копа у высъ е рыпнало,
А у длъжинъ ни край, ни брой нема;
Па заверте коня по трагове,
Та си тражи три добра юнака;
- 155 Па си нашелъ тия троица юнаци:
Охъ, вала Вама, троица юнаци!
Дали мене юначки биете,
Или съ мене шака²⁾ правите?
Да видите, коно бие юнакъ!
- 160 Па извади огняна камджия,
Та ги шибна тенке половине —
Ка'-но титре играя предъ него,
И настегнаше на Роксанско на край,
И Роксанци ги чекая на край:
- 165 И говора Роксанци:
«Кой че може, китени сватове,
Кой че може излезне юнакъ,
Да прерипне три хата³⁾ на-съ-поредъ:
На коньче-то това буйно копье,
- 170 На копье-то стрѣли шестоперы;
И сватове потернали терномъ⁴⁾,
А кралѣкъ у земня погледнало.
Эте иде черна Бугарина
Иде и Кулаша мамѣ,

¹⁾ Шпоры.

²⁾ Смѣхъ, шутка.

³⁾ Конь.

⁴⁾ Призадумались.

- 175 И си ачикъ¹⁾ дума:
 «Богъ вы убилъ, кметове роксански!
 И я самъ козарь по Кочанъ-пладнина!
 Ночемъ дойде дива говедина,
 Та попуди мое сиво стадо;
- 180 Я прекрочимъ по деветъ могилы,
 Та соберемъ мое сиво стадо,
 Та соберемъ, у терла²⁾ накарамъ.
 Што е овой три конъче на-съ-поредъ?
 Та па крочи юнакъ Милошъ,
- 185 Юнакъ крочи и прѣкрочи,
 Па говѣри имъ:
 «Али нема крокомъ да крокнемъ,
 А камо ли юначки да рипнемъ».
 И си зема три конъчета добры,
- 190 Та на края теслимъ³⁾ учини;
 Па отиде па крадни⁴⁾ меаны
 Со-съ вино се пити.
 И ошь еднашь игра заиграли:
 Изнели деветъ чебра вино
- 195 И говора:
 «Кой че може вино да испие,
 Той че воды гледа на девойтю».
 И сватове потернали терномъ,
 А кралѣкъ се у колѣно тупна;
- 200 Эте иде церна Бугарина,
 Иде и Кулаша мами,
 И си ачикъ дума:
 «Богъ вы убилъ, кметове Роксански!
 И това ли е игра че да буде?
- 205 Я самъ козарь по Кочанъ-пладнина;

1) Свободно.

2) Кошары, хлѣвъ.

3) Подарокъ, даръ.

4) Крайніе.

- Кага бѣше лѣто презь стружница ¹⁾,
 Я измълземъ деветъ ильядъ сагмалъ ²⁾,
 Та па саде питамъ, а нема да дробнемъ:
 «Што е овай деветъ чебра вино?»
 210 Па си нави юнакъ, та ги испи —
 Лѣвый мустакъ половинъ нѣтопи,
 А десные аберь нема:
 Па отиде на крадни механы.
 Па отиде со-съ вино се пяти.
 215 Ошь еднашь се игра заиграли:
 Охъ, вала вама, китени сватове!
 «Кой че може юнакъ да излезне,
 Да убіе низъ перстенъ ябука?»
 Сви сватове терномъ потернали,
 220 А кралѣкъ е дума продумало:
 «Оттукъ нечемъ глѣва да занесемъ,
 А камо ли мома да заведѣмъ?!»
 Эте иде черна Бугарина
 И коня-си за дезгинъ водеше,
 225 И постеза до деветъ колана,
 И си метна коню на рамена,
 Та по́кара Кулаша баштина,
 Та сва рудина ³⁾ угаръ ⁴⁾ направило,
 И терже стрѣла шестопера,
 230 Терже шesъ сааты мѣсто,
 Та уби низъ перстенъ ябуко,
 И кралю теслимъ учинило.
 И отиде на крадни механы.
 И тергнаха китени сватове,
 235 Налезоа у Роксана гра́да;

¹⁾ Время стрижки овецъ (лѣтомъ).

²⁾ Дойная овца.

³⁾ Ливада — сѣнокосъ.

⁴⁾ Нива, пашня.

- Обтекли Роксански кметове,
 Обтекоа китени свáтове,
 И имъ дума продумаше:
 «Кой че може юнакъ да излезне,
 240 Да отвори порты желѣзници;
 Не че, може, отворите порты,
 Редома главы че зѣмаме».
- Сви сватове терномъ потернали,
 А кралѣкъ подь-кришом аберъ запратило:
 245 «Да ми дойде черна Бугарина,
 Да ми дойде глава куртулише¹⁾;
 Одъ не-братъ, братъ да ми стане».
- Это иде черна Бугарина,
 Та си кара коня Кулаша,
 250 Кара презъ тѣсны сокаци:
 Одъ копита ясенъ огонь съева,
 Та кепенци пали,
 И душа духа ганды²⁾ обары;
 Та си придѣ порты желѣзници,
- 255 Па поверна коня Кулаша,
 И говори китени свáтове:
 «По-край, по-край, китени сватове!
 Да повернемъ я коня Кулаша,
 Да го вернемъ, да му дадемъ мейданъ,
 260 Да видиме, да ли може, да е».
- И поверна той коня Кулаша,
 Та му межданъ даде,
 И уришна у кале високо;
 И тамъ найдѣ три добры девойки,
 265 Еднолики у едно лице,
 И едноимки на име;

¹⁾ Отнять, спасти.

²⁾ Крыша.

- И онъ ферли кожухъ мечетина,
 И си стурн калпакъ вучетина,
 И извади спрегалия сабля,
 270 И говори на добрыя девойки:
 «Кажете си—гледана коя е?»
 И двѣ се крадни средне погледнали;
 И онъ фанѣ двѣ крадни девойки,
 Та ги тури при дуваръ на край
 275 И говори има:
 «И сѣдете, мори, не мердайте¹⁾),
 Да ме нема три дни бѣла дена».
 И подрипна порты желѣзници,
 Со-съ десна нога подрипна,
 280 И порты низъ темель искрутило.
 И налезнаа китени сватове,
 И медю себе продумаше дума:
 «Да ручамо, брайтя, да пиемо,
 Вечи нема назаде облога».
 285 А ги дочу черна Бугарина,
 Та на имъ низъ гърло бесѣди:
 «Де знаете, де-ка нема облогъ?
 То перва е облога назаде!
 Оште нема Балашинъ войвода!
 290 И троеглави е—да го Богъ убіе!»
 И проговори краль Роксански:
 «Фала вама, двама таламина!
 Я идете, да ѡкнете Балашинъ войводу
 Да ми дойде, да ми отме чедо,
 295 Кое отишло на облога».
 И отоше двама таламина,
 Па говора на Балашинъ войвода:
 «Охъ, фала тебѣ, Балашинъ войвода»

¹⁾ Не трогаться, не шевелиться.

- Млого здравье одъ краля нашега!
 300 Да си идешь, чедо да му отнешь —
 Отиде му чедо на облога».
- А говори Балашинъ войвода:
 «Фала вама, двама таламина!
 «Дали има юнакъ одъ-нѣкуде?»
- 305 А онѣ му низъ гърло бесѣда:
 «Има негде, кажать, Бугарина черна,
 Амо преди тебе нече може юнакъ да е».
- А онѣ е сълзи порѣнило:
 «Това, брайтя, не е черна Бугарина,
- 310 Нело ми е мило чобанино
 Одъ Кочанъ-пладнина;
 Преди нега юнакъ нигде нема —
 Оде-ка слънце истиче,
 Доде-ка слънце заходы
- 315 Предъ нега юнакъ никаде нема;
 Чемъ да идемъ, мой мили брайтя,
 Не чемъ кралю атеръ¹⁷⁾ да строшимъ,
 Амо тамо главу че потровимъ». —
 И поведоха гиздава девойтя —
- 320 Излезоа низъ Роксана града.
 И срѣтна ги Балашинъ войвода:
 И духна со-съ вири вѣтрове,
 И духна со-съ ясны огнѣве,
 И прѣтури до деветъ кочи,
- 325 И паднаха юнаци одъ конѣ.
 И излезе черна Бугарина,
 И си терже лека буздогана,
 И си дигна тежка топузина,
 И говори Балашинъ войводу:
- 330 «Ферляй, брайле, жалба да немашь».

1) Милость, благорасположеніе.

- И си ферли Балашинъ войвода,
 Церна Бугарина дочекало тежка топузина
 Су десница рука дочека;
 И говори церна Бугарина:
 335 «Держьсе, Балашинъ войводо!
 Я че врачамъ твою топузину»;
 И ферли тежка топузина —
 Деветъ лакти у земь на́кара,
 На́кара Балашинъ войводу.
 340 И отгоа се китени сватове.
 Церна Бугарина верна се у Роксана
 Та си зема двѣ добры девойки,
 Што ги тури при дуваръ на-края:
 Една че му ягенци пасе,
 345 А друга-та вода че да носи;
 И си стиже китени сватове:
 «Добра стижа! мой мили уйтице!
 348 Незванъ дойдохъ, непоттанъ че с' идемъ».

№ 120.

Трен. окр., с. Бабица; 24 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина
 Дѣши Тодорова.

(Постройка крѣпости королежъ Вуашиномъ).

- Заградиле ¹⁾ крале Вуашино,
 Заградиле на Дунавъ, на озеръ,
 Заградиле кула да се прави —
 Три година по триста майсторе,
 5 Па-й неможе темель да си вержи:
 Дънемъ прави, а ночемъ га носи.
 Па сбраще негови-те брайтя:

¹⁾ Заградилъ + е.

- «Чуешь мене, крале Вукашине!
 Ты не можешь, кула да заправишь,
 10 Ты не можешь темель да овержешь,
 Доръ ние думе не думамо».
 Удумаше, вѣру увѣрише:
 «Кагá буде одъ заранъ собалье,
 Коя жена ручькъ намъ донесé,
 15 И ню че у темель тѹримо,
 Тагай че се темель задержаты».
 Па отоше дома, да лéгаю.
 Итро било крале Вукашино —
 Оно каза на негове любе:
 20 «Немой, мори, ручéкъ дá донесешь»;
 Па-й каза средня-тъ брата-тъ
 Каза па негове-то любе:
 «Немой, мори, ручéкъ да донесешь!»
 Наймлади несте да каже,
 25 Несте каже Матруни невѣсти.
 Када биле заранъ собале,
 Дойдé време ручéкъ да се нóси.
 Думе дума кралево-то любе:
 «Айде, море, ручéкъ да нóсите!
 30 Мене нешто глава заболѣла,
 Та не могу ручькъ да однесémъ;
 Продумала средня-та етерва:
 «И я немогú ручéкъ да однесémъ —
 Мене нешто нога заболѣла,
 35 Че да иде Матруна невѣста;
 Продумала Матруна невѣста:
 «И я немогú ручекъ да однесемъ —
 Редъ ми е дошелъ, да ометémъ ижу,
 И па-ми е Петруна малестна —
 40 Да го окупимъ и да ю повіемъ».
 Думе дума найстара етерва:

- «Айде, море, ручѣкъ да однесешъ!
 Я чу тебе ижу да изметѣмъ
 И па-й чу ти Петруну окупѣмъ
 45 Чу окупемъ и па-й чу повіемъ»
 Узѣ ручѣкъ Матруна невѣста,
 Та отидѣ тамо пре дунгере;
 Тамо сѣду троица кралѣве:
 Наймлади сѣди — сълзе роня;
 50 Питала го Матруна невѣста:
 «Зашто сидишь, зашто сълзе ронишь?
 А онъ си е думе продумало:
 «Я си викамъ одъ мое жалове —
 Я си имамъ то златна ябука,
 55 И ню че ми вѣда однесѣ»;
 А она му тагай продумала:
 «Мълчи, море, за това не викай!
 Ты ябуку па че си кѹпишь».
 Па станаше два млада девера,
 60 Уловише Матруну за руки,
 Та турише Матруну у темель;
 Она каже, да шала права.
 Зазидаше ноге до колѣна,
 Тагай си думе продумала:
 65 «Чуйте мене, два млада девера!
 Немойте мене у темель тѹриты!
 Идете ку моя-та майтя —
 Моя майтя много пары има,
 Она че ме со-съ парѣ одкѹпи»;
 70 Зазидаше Матруну до пѣсь:
 Окну-викну, колико што може, —
 Туга, леле, до Бога се чуе:
 «Кой че мене Петруну да чува?
 Петруна мене мѣлечка;
 75 Кой че мене Петруну да кѹпе

- Да купе и да си повіе;
 «Она нече безъ боску¹⁾ да мине;
 Ано мене у дуваръ туристе,
 Оставѣте ббску на двѳрку,
 80 Донесете Петруну детенце:
 Я чу га на дуваръ подѳимъ,
 Она нече безъ боска да мине».
- Зазидаше Матруну невѳсту,[']
 Оставише е боску на двѳрку,
 85 Донѳсеше Петрун у детѳнце;
 Три године на дуваръ доила
 Доила га и одоила га.
 88 Пораснало Петруно детенце.

№ 121.

Соф. окр., с. Василевци (другое названіе Войсиловци); 7 февр. 1880 г. записана со словъ Гоны Илина.

(тоже).

- Градъ градили три брата родьена:
 Едно бѳше кралѳ Вукашино,
 Другій бѳше Углеша войвода,
 Третій бѳше Гѳйковиче младо;
 5 Градъ градили три година дена
 Три година со-съ триста майсторы;
 Што майсторы за день соградиа,
 То е вила за ночь оборила;
 Па дозива вила низъ планина:
 10 «Фала тебѳ, крале Вукашине!
 Не арчисе и не троши блага;
 Не мошь, крале, темель поставиты,

¹⁾ Грудѳ-титѳки.

- Я ди ли града соградиты,
 Докъ не найдешь два слична,
 15 Докъ не найдешь Стою и Стояна,
 Я найболѣ брата и сестрицу,
 Да зазыдешь кулѣ у темелю —
 Тогай че се темель задержаты,
 Тогай че се града соградиты».
- 20 Ка'-то зачу кралѣ Вукашине,
 Онъ дозива два брата родьена
 И говори кралѣ Вукашине:
 «Фала вие, два брата родьена!
 Ние файда ¹⁾ нема, што арчиме».
- 25 Па дозива слугу Десимира:
 «Фала тебѣ, слуго Десимире!
 Вати кони и интове ²⁾,
 И понеси три товара благо,
 Те си иды преко бѣла свѣта,
- 30 Те си тражи два слична имена.
 Ка'-то зачу слуга Десимира,
 Вати кони и интове,
 И понесе три товара благо,
 Те си тражи два слична имена, —
- 35 Тражи слуга три година дена,
 Алъ не найдо два слична имена.
 Ка'-то зачу кралю Вукашине,
 Кралю викну Раду наймайстора,
 Рада викну до триста майсторе,
- 40 Те зедаше куле и темели —
 Што майсторе за день заградиа,
 То е вила за ночь оборила,
 Па дозива вила низъ планина:

¹⁾ Польза.

²⁾ Колесница.

- «Фала тебѣ, крале Вукашине!
 45 Не се арчи и нетроши блага —
 Не мошь, крале, темель поставиты,
 Я ди ли града соградиты?
 Эво, вие сте три брата родьена,
 У свакога има вѣрна любя:
 50 Чи я дойде ютре на Бояна,
 И донесе ручекъ на майсторе,
 Да градиме кулѣ у темели:
 Тогай че се темель задержаты,
 Тогай че се града соградиты». —
 55 И твердо су вѣру завѣрили
 И твердо су думу удумали:
 «Никой, вечерь, люби да некаже».
 Ка' отѣше вечерь на вечера,
 Вечераше господска вечера,
 60 Та отоше сѣкий у легало.
 Али крале вѣру погазило,
 И онъ своей люби доказало:
 «Немой дойдешь ютре на Бояна!
 Че те градимъ кулѣ у темели»;
 65 И Угleshа вѣру погазило —
 И онъ своей люби доказало:
 «Не мой дойдешь ютре на Бояна!
 Че те зедамъ кулѣ у темелѣ»;
 Али Гойко вѣру непѣгази,
 70 И онъ своей люби не дѣказа.
 Ка' е било ютре одъ зарана,
 Та отоше градекъ да се граду.
 Дойдѣ време-ручекъ да се носи:
 Редъ е било господи кралицы;
 75 Она иде помлада етерва
 И говори:
 «Фала тебѣ, помладо етерво!

- Я понеси на майсторе ручекъ,
 Мене е главá заболѣла;
 80 Она иде Гойковичи младо
 И говори Гойковичи младо!
 «Фала тебѣ, Гойковичо младо!
 Я повеси на майсторе ручекъ;
 Алъ говори Гойковича млада:
 85 «Фала тебѣ господжо кралице!
 Че понесемъ на майсторе ручекъ;
 Али ми е дете некупано,
 Не купано, ни пелены праны»;
 Алъ говори господжа кралица:
 90 «Фала тебѣ танана невѣсто!
 Я чемъ тебѣ детé окупаты,
 Я етерва пелене опраты».
 Немá кудé Гойковиче младо,
 Те понесе на майсторе ручекъ.
 95 Кадъ е било на воду Бояну,
 Сегледа ю Гойковиче младо:
 Верлá му е жалба нажагѣла —
 Рони съзи низъ тое бѣло лице;
 Упази го Гойковица млада
 100 Па говори Гойковица млада:
 «Фала тебѣ, Гойковиче младо!
 Што си ронишь съзи низъ образи?»
 Одговáра Гойковиче младо:
 «Имао самъ одъ злато ябълко,
 105 Те ми спаде данесъ у Бояну —
 Те го жалимъ, преболѣе не могу».

№ 122.

Село Вербá (Радомирскаго окр.); 29 ноября 1879 г. записана со словъ того же крестьянина.

(Король Вунашинъ затворяетъ въ темницу двухъ родныхъ братьевъ).

- Живовали два брата рождены:
 Една лика коне яхали,
 Една форма руба носили,
 Па една вода се мили,
 5 Съ една си кърпа брисали.
 Каскандисагъ крале Вукашино,
 Та затворилъ до два мила брата;
 Затворилъ и за ниво юнаштво,
 Затворилъ и забоварилъ;
 10 Та лежали деветъ годинъ врѣме,
 Цвилѣмъ цвила до два мила брата,
 Цвилѣмъ цвила Стамболъ събудуе.
 А што бѣше краля Капетана:
 «Скоро бырже Петеръ жендаджія,
 15 Да опрашашъ до два мила брата!»
 И си ойде Петеръ жендаджія;
 Отворилъ тевни зондани:
 «Што плачете до два мила брата,
 Што цвилете у тевни зондани?»
 20 — «Не знаеме, на кое смо врѣме,
 Ни кога е лѣте, ни кога е зиме;
 Каде дойде день Юванъ день,
 Донесете студенъ ледокъ,
 Да знаѣме, на кое смо врѣме;
 25 А кога на день на Спасовъ день,
 Донесете класокъ жито,
 Да знаеме, на кое смо врѣме;
 А кога дойде на день, на Крстовъ день,

- Донесете чаша благо вино,
 30 Да знаемо, на кое смо врѣме».
- Излезналъ помладій-отъ братѣкъ,
 Та ойдѣ на Новопазарѣ,
 Та си найде неговъ стари башта:
 Продава това сиві волѣве;
- 35 Онъ му каже:
 «Леле дедо, леле татко,
 За што держишь сиви воѣлове?»
 — Онъ му каже:
 «Держимъ, да продавамъ,
- 40 Да синове си одкупимъ:
 Затвориль и краля Вукашина,
 Затвориль за Божія правнина,
 Затвориль и за нино юнаштво».
- А си пошелъ малко по-на-горе,
 45 Тамъ си найде негѣва-та майтя,
 Де держала тія вранѣ коні;
 «Чуешъ мене, моя стара майко!
 На што держишь тіе врѣни кони?»
 — Я держимъ да и продавамъ,
- 50 Синове да одкупимъ:
 Затвориль и кралѣ Вукашина,
 Затвориль и за Божиана правина,
 Затвориль и за нино юнаштво».
- Па си пошелъ оште по-на-горе,
 55 Тамо нашель мили сестры,
 Е держали сія тенки ризи,
 Держали, та и продавали;
 А то имъ говорилъ:
 «Леле мои, леле сестры!
 60 Зашто держитѣ той тенки ризи?»
 «Держимѣ, да и продаваме,
 Братя да одкупиме:

- Затворилъ и краля Вукашина,
 Затворилъ за Божія правина,
 65 — Затворилъ и за нино юнаштво».
 — Пошеть оште по-на-горе,
 Тамъ нашель нини любѣ-те;
 «Чуете ли жены, — сестры!
 Зашто держитѣ той машки деца?
 70 Да ли держите, тавра да чините?»
 — А они му по тѣя говоря:
 «Держимѣ, да ги продаваме,
 Да имъ башти одкупиме:
 Затворилъ и краля Вукашина,
 75 Затворилъ за Божія правина
 Затворилъ и за нино юнаштво».
 — Па наточиль чаша благо вино,
 Та си ойде при негова брата,
 Сичко нему одказало.
 80 — И се тогай братья искомкали,
 Па се тогай обадва преставили. —

№ 123.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 3 дек. 1879 г. записана со словъ Стоямена Атанасова.

(Царь Капетанъ (Вукашинъ) затворяетъ двухъ родныхъ братьевъ).

- Богъ да бие царо Капетана!
 Затворилъ е до два брата родьены,
 Затворилъ е за Божія правина —
 Де-ка са си верно живовали,
 5 Затворилъ е у темна зендана.
 Та лежалѣ дванасе годинъ,
 Та изумиле, на кое са време?

- Па продума ашикъ Димитріе:
 «Тако м' Бога, дели Николае!
 10 Я повѣкай млады зондаджиче,
 Да донесе златны-те ключеве,
 Да отвори темни-те зондани,
 Да опушти, баръ, еденъ одъ насъ,
 Да видиме — на коѣ сме време:
 15 Да ли си е това топло лѣто,
 Или си е това ладно зиме,
 Да ли си е таа росна пролѣтъ;
 Да ны даде мулетъ за едынъ мѣсець».
- И отворилъ е зондаджія,
 20 Отворилъ е тѣ темни зондани,
 Та си пушти дели Николае.
 Испрашта го ашикъ Димитріе:
 «А со здравье, дели Николае!
 Ногу здравье на нашего башта,
 25 Ногу здравье на наша-та майтя!
 Ако си е това топло лѣто,
 Да допратате единъ класокъ жито;
 Ако си е таа росна пролѣтъ,
 Да допротате едно росно цвѣтье,
 30 А ако си е таа ладна есень,
 Да допрататъ единъ гроздокъ гроздье;
 Ако си е това студно зиме,
 Да допрататъ една чаша вино —
 Да видиме, на коѣ сме време?»
- 35 Па си пойдѣ дели Николая,
 Па си поиде на рамны друнове;
 На срѣшта му тая стара майтя,
 И си кара сиви, бре, говеда:
 «Добра срѣшта, мори, стара бабо!
 40 Кадѣ карашъ сиви, бре, говеда?»
 — «Че ги карамъ, да си ги продавамъ,

- Да си пуштамъ до два мѣла сина:
Еве, стана дванаесе годинъ,
Какó лежá у темни зендани,
45 Ни ги знаемъ, ни ги попознавамъ.
Па си пойде оште по-нагоре,
Па си срѣтна неговиѣ башта:
«Де си карашъ, сиви, бре, волове?»
— «Че ги карамъ, да ги продавамъ»,
50 Да си пуштимъ до два мили сина —
Еве, лежатъ дванаесе годинъ,
Лежá у темни зендани,
Незнаеме—да ли са живи,
Или са мъртви».
- 55 Па си пойде оште по-нагоре,
Та си срѣтна нини-те братя:
«Де-ка карате ергеле-коне?»
— «Че ги караме, да ги продаваме,
Да пуштиме до два свои брата».
- 60 Па си пойде оште по-нагоре,
Па си срѣтнá нини свои сестры:
— «Де-ка носатъ свилене дарове?»
— «Че ги носатъ, да ги продаватъ,
Да си пуштатъ до два свои брата».
- 65 Па си пойдѣ оште по-на-горе,
Па си срѣтна снаа-та и невѣста-та:
— «Де-ка водатъ млада-та дечица?»
— «Че ги водатъ, да ги продаватъ,
Да си пуштатъ нини-те момчѣта».
- 70 И продумá едно машко дете:
«Мамо, рече, него тата!
И на башта му дума испаднала.
(не кончено).

№ 124.

Село Верба, Радомирскаго окр.; 30 ноября 1879 г. записано со словъ Мины Стоянова.

(Марко Кралевичъ спасаетъ дочь царя Константина и Елены отъ чернаго Арапина).

Дошла е перна Арапщина,
 Де е дошла изъ Арапска земя:
 Дойде у Стамбола града,
 Калé прави одъ мермера камикъ,
 5 Кули гради одъ жълти дукати;
 Само нема за себе прилика;
 Аресалъ царева-та черка,
 И си ойде подъ цара Костадина
 Това му дума издумало:
 10 «Чуешъ мене, царю Костадине!
 Я заправилъ кале одъ мермера камикъ,
 Кули правимъ одъ жълти дукати,
 Амо немамъ за себе прилика»,
 Та беендисалъ това султана:
 15 «Я самъ дошелъ не я семъ просимъ;
 Дойдо, молба да се молимъ
 Мало со-съ добро, а повече со зло» —
 А оно му е черка говориль.
 Проговори царъ Костадинъ:
 20 Че дадемъ моя мила штерка.
 А што-то бѣше Елена парица
 И она изговори тая дума:
 «Я че дадемъ моя-та мила штерка,
 Да ми чекашъ петнаесъ дена»
 25 И она исписа тоя бѣла книга,
 Та я прашта на Марко Кралевичъ:

- «Много здравье, Марко Кралевиче!
 Да дойдеш чадо да ми отнешь
 Одъ това черна Арапщина».
- 30 Дофтасала книга до Марко юнакъ;
 Онó е книже прегледáло
 И го тури подъ колéно.
 Кадъ стануло петнаесъ дена,
 И што-то бѣше царева-та штерка
- 35 Исписала тая бѣла книга,
 Та я прашта Марка на юнакъ:
 «Дали очешь мене за любе да си любишь?
 Ако ты имашь любе за любенье,
 Некъ ме земи за робинье,
- 40 Не ли да ме люби черна Арапщина:
 Да не грѣшимъ майчина душа,
 Ни да срашимъ цара Костадина.
 Ако нечешь, Марко, да си придешь,
 Очемъ млада да си тровимъ».
- 45 Какъ си приде това бѣло книже
 До Марко-то Кралевича,
 Тогай се Марко заплакало;
 * И посправи Шарца добра коня;
 Какъ отиде на Бѣло-то море,
- 50 Излезнало царева султана —
 Самъ царъ Костадина черка,
 Да пооды малку по гезне,
 Па че верни се, да си трови,
 Отпрашало него Марко юнакъ:
- 55 «Де си одышь царево султано?»
 Она нему одговбра:
 «Я си одинъ, да малко прошетнимъ,
 Ште се вернимъ, млада се тровимъ:
 За што ме че люби черна Арапщина?
- 60 Я праштала до три бѣли книги

- На Марко-ти добри юнакъ,
 Да дойде мене да ослободи,
 Алъ го нема, та и нема».
- Одговори вѣйни Марко добри юнакъ:
 65 «Азъ самъ Марко добаръ юнакъ;
 Много здрави цару Костадину!
 Да опушти до-седемъ телала,
 Да си лича по Стамбола грады:
 Да си нигде нема дворы отворене,
 70 Салъ е негови сарай отворены,
 И да отвори той нови анове,
 Да ми готви крава яловица,
 И да готви до три «урни леба
 И да готви до три бочви вино,
 75 Ште да дойдемъ на нове анове,
 Ште да дойдемъ да вечера вечерамъ».
 Што-то бѣше цара Костадина,
 Нему черка одказала:
 «Ете иде Марко Пригѣпче!
- 80 «Ты си опушти до седемъ телала,
 Да си лича по Стамбола града,
 Нигде да нема дворы отворены,
 Само да е сарай отворенъ
 И да се отворены той нови анове».
- 85 И оно е ти Марку приготвило,
 Што е нему зарачило.
 Ете дойде черна Арапщина
 Со-съ триста души бѣли Арапи
 И въеднако уйде у цареви дворы,
 90 И земало царева султана —
 Самъ царъ Костадина черка,
 И по тие приказало:
 «Кадъ си предъ нове анове
 Никой смѣя дворы да отвори,

- 95 Чекъ да отидемъ при новъ анджія».
А Марко веза Шарца добра коня
И го веза за нови дирѣци,
И го пои вино шербетлиѣ.
Кадъ притърча черна Арапина
- 110 Со-съ та тенка бедовія,
Ферли чифте за чифта
На добра Шарка коня;
Алъ не припушта тенка бедовія.
Излютисе черна Арапина,
- 115 Та си ришна тенка бедовія,
Та улези у нови анове,
И тамо е нашелъ Марко добри юнакъ,
И проговори на Марко добри юнакъ:
«Богъ те било Марко Кралевиче!
- 120 Да и ты ли си ми на срѣшта пришель?»
И извади тая остра сабля,
Да погуби Марко-то юнакъ;
А Марко се подъ дирѣци проврѣло;
Кадъ си удри черна Арапщина
- 125 Удрило у нові дирѣци
Та си е сабля потрошила.
Па и Марко извади сабля на зглабове,
Та пресѣче черна Арапщина;
Па уяна Шарца добра коня,
- 130 Тай стигнало той бѣли Арапи,
Тай погуби си-те триста Арапина,
И поверна царева султана
Самъ царъ Костадина черка,
И одведе я цару Костадину:
- 135 Ето тебе твое мило чедо!
— А онъ си нему одговара:
«Ако сакашь, за любне я води».

А Марко му тия лѣпо дума:
 «Я си имамъ любе за воденье;
 180 Я избавилъ твое мило чедо,
 Твое чадо, па и мое.

№ 125.

Трен. окр., с. Бабица; 23 ноября 1879 г. записана со словъ Пешы (Петра)
 Тодорова.

(Начанскій кадія (судья) присуждаеть дѣвушку въ невѣсту Николаю королю
 «отъ Кралѣва», руки которой добивались Марко Кралевичъ и Янко «отъ
 Косова»).

Ставишесе тройца дружѣна,
 Ставишесе на поле широко —
 Сви-те млади, неженете:
 Едно Марко одъ Прилѣпа града,
 5 Друго Янко одъ Косова града,
 Третѣ кралѣ одъ Кралева града.
 Сви-те су млади, неженеты.
 Усрѣте ги гиздава девойтя:
 Тагай су се дружина закарала —
 10 Да кой че девойтю да узмѣ.
 Проговори Марко Кралевичъ:
 «Да идемо у Качана града».
 Та отоше у Качана града:
 — «Богъ помѣга Качански кадія!»
 15 — «Добрѣ, добрѣ, добри юнаци!
 Кажете, каква е кавга?»
 — «Я пойдѣмо пре широко поле,
 Усрѣча ни гиздава девойтя;
 Сви су дѣрба даровали:

- 20 Марко даде тая жълта дѹня,
 А Иованъ даде црвена ябука.
 А Никола пърстенъ бармулія;
 Сега ние сме се судомъ засудили —
 Да кой че девойтю да узме?»
- 25 Проговори Качански кадія:
 «Али, ми, е дуня за меризма,
 А ли, ми, е ябука за гризенье,
 Я ли, ми, е пърстенъ за вѣнчанье,
 И тагай и пресудило Качански кадіе:
- 30 Падесе Николи, девойтю да узме.
 И тагай Никола одъ Кралева града
 Марка си е за кума вануло,
 А Иована е за дѣвера ватило;
- 34 Та су свадбу направили.

№ 126.

Соф. окр. (Поле), село Враждебно; 1 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина Донки Гѣлева.

(Марко Кралевичъ освобождаеть молодыхъ женцинь и мушцинь, взятыхъ въ плѣнь Турнами).

- Марко сака Моровски девойки,
 Марко сака, майтя му не дава:
 Немой, синку, Моровски девойки,
 Зимѣ глава, лѣтъ половина;
- 5 Па си тергна Марко добаръ юнакъ,
 Па си стегна коня Шаркалія,
 Та отиде у тесны илсуры.
 Срѣшта му се три синджира робье:
 Единъ синджиръ-млады момчетія,
 10 Тѣры синджиръ-млады девойки;
 Трети синджиръ-млады невѣсты;
 Согледа ги Марко, одгледа ги,

- На очи му жалба останало,
 На сердце му свидно ¹⁾ останало;
 15 Проговори Марко добаръ юнакъ:
 «Слава Богу, моя Шаркалія!
 Мошь ли аскеръ съ нодзе да погазишь?
 И язе-ка со-съ остра-та сабля».
 Шарка коня по́ ти оговора:
 20 «Ка' неможемъ аскеръ да погазимъ?
 Зашь ме зобишь тая чиста зоба,
 И ме побишь това руйно вино?»
 Па си тури Марко добаръ юнакъ,
 Па си тури нога у зенгія,
 25 Доде тури Марко и оная,
 Онъ отиде у тесны клисуры,
 Та затече тоа силенъ аскеръ;
 Та разыгра коня Шаркалія;
 И разверже Марко остра сабля,
 30 Та погуби тоа силенъ аскеръ,
 И свободи три синджира робье;
 На секога по дуката даде:
 Кое гладно, гѣбецъ да си купи,
 Кое голо, дрешка да си земе,
 35 Кое босо, опинци да си земе.

№ 127.

Г. Радоміръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(томе).

Марко шета низъ тесны клисуры;
 Емъ си шета, емъ си Богу моли:
 «Дай ми, Боже, три синджира робье —
 Едни синджиръ са млади невѣсты

¹⁾ Скучно, сердце ноеть.

- 5 Невѣсты со-съ мъшки дечица;
 Други синджиръ се млади девойти;
 Третій синджиръ се млади момчета,
 Си-те млади, си-те нежѣнены»,
 Доде Марко дума да издума,
 10 Далъ му Господъ три синджира роби —
 На синджиро по илядо души;
 И ди кара церна Арапина
 И Марко му дума продумуе;
 «Босъ те уби, черно Арапино!
 15 Кадѣ карашъ три синджире роби?»
 Я Арапинъ дума продумуе,
 Продумуе па Марка юнака:
 «Мълчи, Марко, непознанъ юначе!
 И за тебе празна алка има!»
 20 Марко-ти се варло дожалѣло
 Дожалѣло и па-й доделѣло,
 И Марко си въеднакъ най¹⁾ продума:
 «Богъ те уби, черно Арапино!
 Че пушташъ ли три синджира роби?
 25 Или нечешъ, па-й да си ми кажешъ?»
 И Арапинъ Марко-ти продума:
 «Че те туримъ тебе найнапреде,
 Да ди водышь, како тѣсѣмъ овенъ».
 Марко бъркна у десна-та чижма,
 30 Та извади сабля на зглабове,
 Што се вие, ка-то люта змѣя,
 Па си мана нѣлѣво, нѣдесно,
 Та погуби церна Арапина,
 И опуштѣ три синджира роби —
 35 На синджиро по илядо души:
 Едынъ синджиръ со млади невѣсты

¹⁾ Т. е. на-й.

- Невѣсты со-съ мъшки дечица,
 Други синджиръ се младе девойти.
 Трети синджиръ се млади момчѣта,
 40 Си-те млади, си-те нежѣнены
 И си ойдѣ Марко Кралевико,
 Та си ойдѣ церкви Маринцы,
 И си ойдѣ церкви манастирѣ;
 Дума дума на попове-владыки:
 45 «Чуете ли, попове-владыки!
 Да ли ѣмамъ язе-ка пречесе,
 Дека самъ си язе опуштило,
 Опуштило три синджира роби —
 На синджиरो по ильядо души?»
 50 Продумаа попове-владыки:
 «Имашь Марко, не ли да не имашь!
 Имашь, Марко, до три пѣть пречесе:
 Когу си си добро направѣло,
 54 Де избави вѣра православна. —

№ 128.

Соф. окр., с. Василевци; 7 февр. 1880 г. записана со словъ Филиппа Мина.

(тоже).

- Рано рани Марко светы недѣли,
 Да си иды церкви Раваницы.
 Мина Марко презъ широко поле,
 Настагъ Марко презъ гора зелена;
 5 Самъ си Марко гори поговара:
 «Горе-ле горице!
 Што си рано повенала?»
 Сама гору Марку поговара:
 «Што сама си рано повенала?

- 10 Богъ да бѣе черна Арапина!
Поминало три синджира робѣе:
Еденъ синджиръ-се млади юнаци,
Еденъ синджиръ-се млади девойки,
Трети синджиръ-се млади невѣсты,
- 15 Со сълзи ми верши посушише,
Со-съ ноге корень подкопаше;
За това я рано повенала.
Тогай си Марко гори поговара:
«Вала горо, вала зелена!
- 20 Дал' е далекъ?»
Одговара сама гора зелена:
«Ни е далекъ, ни е близу,
Салъ у тесны клисуре».
Марко стиге Арапина у тесны клисуре
- 25 И му рече:
«Стани, курво, черни Арапине!
Пушти три синджира робѣе!»
Одговара черна Арапина:
«Мълчи, курво, Марко!
- 30 За тебе има една ока вино!»
Я Марко му говори:
«Стани, курво, черни Арапине!
Да си мейданъ бѣемъ —
Я ферляй, я ли че верлямъ буздогана».
- 35 И въеднага верлилъ Марко добаръ юнакъ,
Верлилъ перна буздогана,
И накаралъ Арапина деветъ лакти у земя.
Осташе три синджира робѣе;
Поведе ги Марко църкве Раванице;
- 40 Ка' дойдоше църкве Раванице,
Сами църкви отворишесе.

№ 129.

Кюст.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана словъ Маріи Тупа-
ковица и ея дочери.

(тоже).

- Горице-ли, горице зелено!
 Пойде Марко на церква да иде,
 На срѣшта му горица зелена;
 Я Марко по тія говореше:
- 5 «Горице ли, горица зелена!
 То што си, ми, рано повенела?
 Дали, ми, те слана попоріло,
 Или, ми, те свѣжи освѣжили,
 Ели, ми, те сѣкира сосѣкла?»
- 10 Горица му тія говореше:
 «Море, Марко, море, добаръ юнакъ!
 Ни, ти, ме слана попарила,
 Ни, ти, ме свѣжи освѣжили,
 Ни, ти, ме сѣкира пресѣкла;
- 15 Заминаа тіе клети Турци,
 Прекараа три синджира робѣе —
 Со-съ нодзе корень подкопаа,
 Со-съ душе ми више полумиа:
 Еденъ сенджиръ-се млади невѣсты
- 20 Се невѣсты скоро доведены,
 Други сенджиръ-се млади девойки,
 Трети сенджиръ-се млади момчета;
 Невѣсты-те мѣлно-жално плачатъ:
 «Аво, Боже, аво, мили Боже!»
- 25 Милно-жално за машки-те дѣца;
 Я момѣ-те милно-жално плачатъ
 Милно-жално-за тенки-те дары:
 Тенки дары пусты останали,

- Кой че да ви растресé-претресе;
 30 Ергенъ те мило-жално плачатъ
 Мило-жално-за тенки-те пушки:
 Тенки пушки пусты останáли,
 Кой че напуны и сверле.
 34 За това я самъ рано повенела».
 (не кончена).

№ 130.

Трен. окр., с. Бабица; 23 ноября 1879 г. записана со словъ Пеши (Петра)
 Тодорова.

(Женитъба Марна Кралевича).

- Зáженисе Марко Кралевичъ.
 И си óды три дни и три ноци.
 Ка' отидé у Земена града,
 Тамо найдé са себе девойтю:
 5 Нишанъ даде три товара благо.
 И думалъ си Земенски краль:
 «Да си берешъ, Марко, китени сватове
 Да си берешъ за триесé дена,
 И да водышь гиздаву девойтю,
 10 И да водышь за триесé дена».
 Ка' отидé Марко у Прилѣпъ градъ,
 Тамо найдé Янко одъ Косова,
 И найдé си крáля одъ Кралева;
 И питаю го добрѣ юнаци:
 15 «Да найдé ли за тебе девойтю,
 А за насъ прилику?»
 — «Я си найдó за мене прилику
 Найдо Прилику и девойтю,
 И нишанъ дадó три товара благо, —

- 20 И думаше ми, да за трисе́ дена́
 Я си водимъ триста и три свата».
 Я се диже Янко одъ Косова,
 И се диже кралекъ одъ Кралева;
 Свеки оди три дни и три ноци;
- 25 Ка' отиде Янко у Земена града,
 Тамо найде за себе девојтю —
 Нишанъ даде два товара благо;
 И думаше краљ Земенски:
 «Да си водышь китены свѣтове
- 30 Да си водышь двѣсте сватове,
 Да си водышь за трисе́ дена.
 Ка' отиде Кралекъ одъ Кралева,
 Ка' отиде у Земена града,
 Тамо найде за себе девојтю —
- 35 Нишанъ даде́ четиръ товара благо;
 И дума му краљ Земенски,
 Да си воды четирстотитъ свата.
 Тагай су се поверну у Прилѣпа града;
 Тамъ найдоше Марка Кралевича:
- 40 И онъ си ги вѣрно пита́еше:
 «Та найдосте ли за васъ девојтю,
 За васъ девојтю, а за мене прилику?»
 Сваки каже све по реду.
 И собрали се сватове.
- 45 Се пойдоше еденъ днькъ.
 Ставишесе на поле широко,
 Ставишесе до трѣи сватове,
 До три кума и до три старѣйтя,
 И до три, ми, младе младожени,
- 50 И до три, ми, млада байрактары,
 И до три, ми, млада девера,
 А сватове края броя нема.
 Я отѣше у Земена града.

- Ка' отоше у Земéна града,
 55 Срѣтоше ги кметове Земенчане,
 И срѣте ги майтя на девойтю.
 Улезоше у златне тарпезы;
 Съдóше до тройца младожене.
 Проговóри Марко Кралéвичь:
 60 «Да камо вие мое-те слуге?
 Я окнете майтю на девойче,
 Да опитамъ и да опрашамъ».
 И окнóше девойчину майтю.
 — «Бога тебе, девойчина мале!
 65 Да ли имашь три младе девойте?»
 — «Една си е, и она́ да не е».
 Проговори Марко одъ Прилѣпа града:
 «Ако сакашь, мале,
 Да ю давашь яко за юнака,
 70 Да ю давашь за Марка Кралевича;
 Ако сакашь яко за прилику,
 Да ю давашь Янку одъ Косова;
 Ако сакашь яко за иманье,
 Да ю давашь кралю одъ Кралева».
 75 Майтя му по тия оговóри:
 «Она́ не че боякъ да ми бие,
 Да удавамъ яко за юнака.
 Она не е китка, да забодe за главу
 Да удавамъ яко за прилику;
 80 Че удавамъ за много иманье».
 Тагай си излезла майчина девойтя.
 Марко си тада по тия оговори:
 «Бога тебе, мое-те слуге,
 Я окнете и мóя-те слуге,
 85 Да збирамо мой-те сватове».
 Окнуше те Маркове сватове;
 Собрашесе Маркове сватове;

- И Марко имъ по тія оговѣри:
 «Бога тебе, мой-те сватове!
 90 За насъ тука девойтя нема».
 Тагай Марко низъ тарпезе излезе,
 Та си яну коня шаренога,
 Та си стане предъ врата,
 И си ока девойчину майтю,
 95 Да опита па-и да опраша.
 Дойде девойчина майтя;
 Па ю пита Марко одъ Прилѣпа:
 «Бога тебе, девойчина майтя!
 Кой найнапредъ со-съ нишанъ дойдѣ?»
 100 — «Найнапредъ Марко Кралевичъ».
 Сметнѹ се Марко одъ добрѣга коня,
 Та улѣзе у златна тарпѣза;
 Та си вану Янка одъ Косова,
 Удараше му еднѣ шлякавица —
 105 Нѣкара га три педы у земи;
 Я си вану крѣля одъ Кралева,
 Удари му еднѣ шлякавица —
 Нѣкара га три педы у земи.
 Тагай сѣде у златна тарпеза,
 110 Та си сѣдѣ три дни и три ночи.
 Што би законъ, се га прекарѣше,
 Па подоше друмы да друмѹю;
 — «Нема ништа майтя-да поучи?»
 Бога тебе, девойчина мале!»
 115 — «Да немогу ништа да поучимъ:
 Кадъ си биде пре сынѣ-то море
 И подувну тія силенъ вѣтеръ,
 Да си церсто превезъ держишь,
 Че да дувне тія силенъ вѣтеръ,
 120 Та подѣгне на девойтю превезъ».
 Я пазила кума господина —

- Да га Богъ убіе! —,
 Што е майтя продумала:
 Кага́ е било преко синё море,
 125 Я си дувне тія силенъ вѣтеръ,
 Та подиже на девойтю превезъ:
 Синю лицé, како ясно сълнце;
 Опазило кума господина:
 Вати, та обречé на девере
 130 Та обречé едёнъ товáръ благо,
 Да си люби той млада невѣста;
 Онѣ молчу ¹⁾, па си снау водé.
 — «Бога ви, два рúсна дéвера!
 Да дадете снау да ви любимъ;
 135 Онѣ мълчу, па си снау́ уводе.
 Онъ обрéкоше чéтиръ тóвара благо...
 Кага́ си е вечеръ на леганье,
 Проговóри гиздава девóйтя:
 «Я се окни, кумо господино,
 140 Я се окни тройца берберы,
 Да обриче тую рúсу браду,
 Па тага че лицé да мѣ лóбишь».
 И онó окну тройца берберы:
 Обричише тую русу браду —
 145 А она имъ свѣтила,
 Та-й у превезъ браду верзувала;
 Когá се брада обричила,
 Она си е свѣчи дúвнула;
 Та си вати той тéвне тевни́це,
 150 Та си ойдé при Момчилъ
 При Момчалъ байрактарче:
 «Богъ помáга, Момчилъ байрактарче!»
 А онъ си лежи, не смѣ да устáне,
 Алъ на срѣдъ е казуе:

¹⁾ Sic.

- 155 «Богъ те убилъ, той млада невѣста!
Што си тражишь, невѣста?»
— «Тува лѣга Марко Кралевиче?»
— «Тува лѣга; презъ вода Ситница,
Поды зелѣнъ чадеръ лѣга».
- 160 И си стану Момчилъ юнакъ,
— Испрати ю до воду Ситницу
И говори:
«Бога тебе, той млада невѣсто!
Я си завій тѣ свилни скуты,
- 165 Та преплѣвай той вода Ситница,
Та си право иды подъ зелены чадори,
Де-ка спава Марко Кралевиче.
Тамо горѣле двѣ жыте свѣче».
Та засука тѣ свилны скуты,
- 170 Та преплива той воду Ситницу.
Ка' отѣде на зелени чадоръ,
Тамо спава Марко Кралевичъ;
Она Марка на легола найде
И го, море, замашкала;
- 175 А Марко по тѣя оговори:
«Бѣгай, курво, предъ коне у ясле»!
И она си ишла у ясле,
Предъ коня у ясле лѣгла.
Кадъ се рано зазоряло,
- 180 Я излезла денница звѣздница,
Проговори Марко Кралевиче:
«Ела, курво, сада ми да кажешъ».
И она тагай стаде, та дойдѣ:
Нема ништо дума да се дума —
- 185 Тако си превезъ одверзала
И си тако косу истресала»;
Марко си тагай сетило:
«Лѣгай, курво, на мое постѣле;

- Я че точимъ той сладке здравце,
 Че да идемъ, кума да си канимъ,
 190 Да си путомъ путуемъ».
- Она си лежи на зглавницѣ.
 Марко яна коня шаренога,
 Па си преиде той воду Ситницу,
 Паси иде предъ Милошь¹⁾ байрактарче:
- 195 «Богъ помага, Милошь байрактарче!
 Айды, да станы, кума да канемо.
 Я си стану Милошь байрактарче,
 Та отоше, кума да си кане.
 Ка' отоше при кума Латина :
- 200 «Богъ помага куме Латине!»
 — «Добрó, добрó, млады младоженé!»
 — «Бога тебе, кума господине!
 Што си верзалъ тую русу главу?»
 — «Ситни су ми зуби заболѣли»;
- 205 — «Я самъ здравце наточилъ,
 У здравце гѣкове натурилъ:
 Очемъ, Бога, главу да оздравимъ;
 Я додай ми тую десну руку».
- Я си дойде тую десну руку,
 210 Предáде му той гѣпа здравица,
 И говори Марко Кралевиче:
 «Зашто, куме, главу уверзалъ?»
 — «Ситни су ми зубы заболѣли»;
 — «У здравце семъ гѣкове турилъ,
- 215 Очемъ, богме, главу да изгѣкуемъ».
- Нема, кума Латина да одверза
 Да одверза тую русу главу;
 Онъ га вану за десну ручицу,
 Да предаде той златне здравици;

¹⁾ Въ началѣ пѣсни онъ названъ «Момчилъ».

- 220 Кума господина оговори:
 «Ситне су ми зубы заболѣли,
 Та не смѣемъ главу да одвержемъ».
 — «Я семъ, кумо, синочка чуло —
 У здравце лѣкове турило,
 225 Очемъ, богме, да оздравимъ;
 Я дай, куме, руку десницу».
 Кумъкъ даде руку десницу;
 Марко га за руку вану,
 229 И одсѣче му той русу главу.

№ 131.

Село Скрино, Дупнич. окр.; 17 дек. 1879 г. записана со словъ крестьянина
 Ангела Рыбаря.

(Алватаръ воевода уводитъ жену Марна Кралевича; Марко уби-
 ваеъ его).

- Ойде Марко на Косово поле,
 На краль да е младый помохчя;
 Тамо сѣделъ Марко три години.
 Дочулъ го е Алватаръ войвода,
 5 Та дошелъ, та му поплѣнилъ дворове,
 И залюбилъ му любне-то.
 Дочулъ го е Марко одъ Косова,
 И се чуди, што да чини,
 И попраша чорбаджия си:
 10 «Такова ми е книга дофтасала,
 Дека ми е дворовѣ
 Поплѣнилъ Алватаръ войвода
 И ми залюбилъ любне-то».
 — И рекалъ му чорбаджия:
 15 «Да ся викнешъ дванаесе терзия,
 Да сошя руба игуменска,

- И да зѣмешъ калпакъ игуменски,
 Да си яхнешъ конѣ,
 Да си яхнешъ, та да си отидешъ.
- 20 За година бѣше му за мѣсяць.
 И ойде въ селѣ-то, па ойде на чешма-та;
 Тамо найде моми и невѣсты;
 Угледна на една невѣста,
 Рече: чія си невѣста?
- 25 — Язе Марковица бѣхъ,
 А сега на Алватаръ войвода.
 — Можемъ ли, да поминемъ я
 У ваши-те двѣрове?
 — Айде, идеме у наши двѣрове.
- 30 И ойдоа у нойне-те двѣрове.
 И рекла млада Марковица:
 «Э ты-зи-ка, черно калудеро!
 Дека найде Маркова-то коня,
 Дека найде Маркова-та сабля?»
- 35 И рекалъ черно калудеро:
 «Марко умре на Косово поле,
 Та му земахъ конѣ за опѣло,
 Сабля-та земахъ за одгреба.
 — Чекай малко, да излезнемъ,
- 40 Да прашуемъ Алватаръ войвода:
 Можешъ ли да поминешъ ты тука?
 И ойде Марковица да прашуе Алватаръ войвода.
 И онъ рече: «нека дойде».
 И ойде перна калудера,
- 45 Ойде на високи чардеци. —
 И она верза конѣ у яхѣро,
 И го пригерна и здравува:
 «Мило ми коньче, добрѣ ми дошло,
 Оте нема Марко да ми дойде».
- 50 Дури плачеше, конѣ ока

И потече керьъ врезъ нея;
 И она викна тогай:
 «Алватаръ войвода испусти вино-то»;
 Излезна на високи чардаци,
 55 Погледна на Алватаръ войвода,
 А глава-то отсѣчена.

№ 132.

Соф. окр., село Суводоль; 30 янв. 1880 г. записана со словъ крестьянина
 этого села Жѣты Илкова.

(Марна Кралевича ищетъ его мать).

Майтя Марко по варошь тражила.
 Не найде го у бѣли вароши;
 Разбрала го у ладни меанѣ;
 Когá биде у ладны меанѣ,
 5 Нема Марко у ладны меанѣ;
 Разбрала го у сун плáднинны,
 Де-ка гради деветъ задужбины,
 Кални друми, камени калдерми,
 Криви рѣки, те мѣре мостѣве,
 10 Вода вóды, одъ деветъ планины,
 Чешмы гради по сун планины;
 Вода воды, вода не дохóды.
 Па говори нѣму стара майтя:
 «Фала тебѣ, Марко, моé детé!
 15 Зашто градишь деветъ задужбины?
 Даль ги градишь тебе за спомена,
 Иль ги градишь мене за проклета,
 Иль ги градишь башти за проштенье?»
 Одговара Марко добаръ ювакъ:
 20 «Леле мале, леле стара мале!

- Ни ги градимъ мене за спомене,
 Ни ги градимъ тебе за проклета,
 Ни ги градимъ башти за проштенье;
 Нель ги градимъ Арватки девойти.
- 25 Ние бѣхме триесе юнаци,
 Отидохме на ладна меана,
 Пиѣхме вино и пиѣхме ракиа,
 У дружина си чаша посатукна;
 Когá бѣше рано одъ зарана,
- 30 Пойдоа си триесе юнаци,
 Тесгетаре порты затвориа,
 Редомъ реда редомъ по юнаци,
 Редомъ реда, та си чаша траѣжа,
 Редомъ реда-редъ клетва давае:
- 35 Кой се кълне у брата, у сестра,
 А я немамъ у шта да се кълнемъ;
 Я се кълнемъ у мѡя-та коня,
 И се кълнемъ у мѡя-та сабля —
 Остра сабля-студенѡ желѣзо,
- 40 Врана коня-кучешка нарана, —
 Та не хтеа за вѣра да вана;
 Турнаа ме у тевни тевници,
 Та си лежа три година време;
 Никой нема кодъ мене да дойде;
- 45 Научисе Арватка девойти,
 Ката дена подъ мене доожда,
 Ката дена и сака недѣля,
 На ручка пребѣло погача,
 И на вечера пребѣла баница,
- 50 На недѣля пребѣла премѣна;
 Па си дума Арватка девойти:
 «Вала тебѣ, Марко, доберъ юнакъ!
 Хочеш мене за любе да земешъ;
 Че да лахамъ одъ башта ключеве,

- 55 Че отворимъ той тевни тевници,
 Че те пуштимъ низъ тежки зендани».
 И Марко ю по ти оговѣра:
 «Вала тебѣ, Арватко девойтѣ!
 Ты ме пушти низъ тежке зендани,
 60 Я чемъ тебе за любе да узмемъ».
 Везѣла е одъ башта ключѣве,
 Отворила той тевни тевници,
 Опуштила Марко-те юнака,
 Пуштила го низъ тежки зендани.
- 65 Пойдѣ Марко, дѣма да си иде;
 Онá пойдѣ со-съ него да иде.
 Пойдѣ Марко презъ поле широко;
 Останáла Арватка девойтя;
 Проговори Арватка девойтя:
- 70 «Вала тебѣ, Марко, доберъ юнакъ!
 Чекай, Марко, я съ тебе д'идемъ;
 Ако нечешъ за любе да сѣмъ ти,
 Ты ме воды робыня да самъ ти;
 Ако нечешъ-робыня да самъ ти,
 75 Ты си верни, па си ме погуби»,
 А Марко се токо чудомъ чуди —
 Да я воды за любе да му е,
 Со-съ него чеше га дружина да си бия;
 Да я воды-робыня да му е,
- 80 Па дружина ше га да си бия:
 «Да нѣма ли бугарка девойтя,
 Та я везелъ арватка девойтя»;
 Па се Марко токо чудомъ чуди:
 Па си тегна сабля димискія,
- 85 Та погуби арватка девойтя,
 Погуби е на равни друмове.
 Проговѣри Марко доберъ юнакъ:
 «Леле мале, леле стара мале!

- Ка' ме родишь, што мене порбри?
 90 Яли брата, яли мила сестра?»
 Я майтя му по ти оговори:
 «Фала тебѣ, Марко, мое дете!
 Ка' те родихъ, а я те породихъ,
 Породахъ ти брата Андреяша;
 95 Амо дойде Челединъ войвода,
 Занесе го на Латина града».
 Я Марко го по ти оговара:
 «Клета да си, моя стара мале!
 Клета да си и прѣклета да си!
 100 Што не кажешъ оште одедавна? .
 Да си идемъ брата да си тражимъ,
 Да си тражимъ брата Андреяша».
 Па подкова си подзе у подкови,
 Па облече той дервишки дреи,
 105 Направи се луда дервишина;
 Па си вана Шарга по себе-ка,
 Та си ходы одъ града на града,
 Та отиде у Латина града;
 Па питуе латински читаци:
 110 «Вала вие, латински читаци!
 Де-ка има вино за желтица?
 Я да пиемъ и конѣ да поимъ».
 Я они нему по ти оговора:
 «Фала тебѣ, лудо дерवेशино!
 115 Тука нема вино за желтица,
 Тука има младо Андреяшо,
 Оно дава вино на облога:
 Ты да пиешъ и коня да поишь».
 Я Марко по ти оговара:
 120 «Фала вие, латынски читаци!
 Де-ка са си негови дворове?»
 Говореа латынски читаци:

- «Фала тебѣ, лудо дервешино!
 Негови са яко лични дворы,
 125 Се дуаре одъ юначки глави,
 Я подпоры одъ юначки подзе;
 Нему дворы на-срѣдъ на Латина».
- Когá ойде Марко доберъ юнакъ,
 Та си найде Андреяши дворы;
 130 Почукналъ е на пребѣли порты;
 Излезнала Андреяши либе;
 Говораше Марко доберъ юнакъ:
 «Фала тебѣ, Андреяши либе!
 Да дадете вино за желтица,
 135 Я да піемъ и конѣ да поімъ».
- Я она́ му по́ ти оговори:
 «Вала тебѣ, лудо дервишино!
 Тува нема вино за желтица,
 Тука има младо Андреяше,
 140 Оно дава вино на облога —
 Ты да піешъ и конѣ че поишь».
- Улезналъ е Марко у дворове,
 Та си сака вино за желтица:
 «Фала тебѣ, младо Андреяше!
 145 Да ми дадешъ вино за желтица».
- Андреяша по́ ти оговори:
 «Да си давалъ вино за желтица,
 Сва би града злато позлатило;
 А я давамъ вино на облога —
 150 Ты да піешъ и конѣ да поишь».
- Ка' сѣднаа до-двама юнаци,
 Направиа голѣма облога:
 Марко даде коня изъ-подъ себе,
 Андреяше свое первнолибе,
 155 Да си піять двѣ недѣли дена,
 Да си піять да си незадрематъ;

- Когó напредъ дремка че одреме,
 Онъ че даде голѣма облога».
- Ка' се пили день-недѣля дена,
 160 Андрешше дремка одремала —
 Заспало е младо Андрешше;
 Провикна се Андрешши либе:
 «Фала тебѣ, лудо дервишино!
 Че ме вóдышь у Прилѣпа града,
 165 Тамъ я имамъ, бре, Марка девера,
 Онъ че мене одъ тебе да отме».
- Проговори Марко доберь юнакъ:
 «Стани, млади Андрешше!
 Просто да е голѣма облога;
 170 Днеська пресвета недѣля,
 Стани, Бога да молиме,
 Стури капа, Бога да мóлиме».
- Когá станá младо Андрешше,
 Па му дума Марко добаръ юнакъ:
 175 «Справи коня Тютурана,
 Да идеме на наши дворóве;
 Да си идешъ майтя да си видишь».
- Справи коня младо Андрешше.
 Уя̀хнаа два добры юнаци,
 180 Уя̀хнаа до два добры кони:
 Марко я̀хна коня Шареяна,
 Андрешша коня Тютурана;
 Та пойдоа презъ Латина града,
 Презъ Латина по тѣсни сокаци,
 185 Калдермé изъ темель вертѣа,
 А терамиды у небеса верчá,
 Со-съ колпацы чанди́и собаратъ.
 Говóраа Латински читацы:
 «Фала вама до двама юнаци!
 190 Не зорете ваши добре кони,

- Излезнете у сува планина,
 Та шѣтайте по сува планина —
 Кой понапредъ вода че посѣка».
- Ка' шетали до двама юнаци,
 195 Андреяша вода ожеднѣло,
 Па си дума младо Андреяше:
 «Фала тебѣ, Марко мили брате,
 Че си бодемъ коня изъ-подъ себе,
 Многу са ми жеди зажедѣли,
 200 Че си шѣмъ конски черни керви».
- Я Марко му по ти оговѣра:
 «Фала тебѣ, младо Андреяше!
 Не боди си коня изъ-подъ себе,
 Да си шѣшь конски черни керви,
 205 Нело иди у гора зеленѣ:
 У горица-потайна меѣна,
 На меѣни Мара меанджійтя;
 Она дава вино за желтица,
 Ты да шѣшь и коня да пѣшь;
 210 Когѣ ойдеши у гора зелена
 У горица на ладна меѣна,
 Ты-зе, младо, одъ коня не слази,
 Че е Мира многу дяволита»,
 Богѣ ойде младо Андреяше,
 215 Когѣ ойде презъ горы зелены,
 Оддалекъ го Мара согледала,
 На хѣйдуци по ти оговѣра:
 «Фала вие, шесдесе хѣйдуци!
 Какво лудо презъ горица иде:
 220 На глава му безцано каменье,
 И си яхналъ коня Тютурана».
- Дори она дума продумала,
 Пристигнало младо Андреяше.
 «Фала вие шесдесѣ айдуци!»

- 225 Да фанете незнана делія,
 Да земетѣ безцано кáменье;
 Мене дайте безцано каменье,
 Да платите, што сте си испили,
 Што сте пили на ладны меаны».
- 230 Когá придѣ младо Андреяше,
 Па си сака вино за желтица:
 «Фала тебѣ, Мара меанджійтя!
 Да ми дадешь вино за желтица —
 Я да пиѣмъ и кóня да поимъ».
- 235 Проговóри Мара меанджійтя:
 »Фала тебѣ, непознанъ юначе!
 Я да давамъ винó за желтица,
 Сва би гора злато позлатíла,
 Нело давамъ вино на облога —
- 240 Ты да пиѣшь и коня побѣшь;
 Да си слезнешь одъ добра-та коня,
 Да улезнешь у ладна-та меана,
 Пий си винó, колико си сакашь».
- Слезнало е младо Андреяше,
- 245 Улезнало у ладна меана:
 У меана шесдесé хáйдуци,
 Си-те са му нá нодзѣ станали,
 И въеднагъ го у рупцѣ фанали
 И руса му гла́ва одрѣзáли.
- 250 Пиле пиште изъ-подъ ясно небо:
 «Дигъсе, Марко, да бихъ се не дигалъ»!
 Марко заспало у Доспадъ-плáнина,
 Въеднага е на подзе рипнало, —
 И уя́хнá коня Шареяна;
- 255 Та си тергнá огнѣна камджія,
 Та удари Шарко по гербина:
 Литна Шарко презъ гора зелена,
 Та одлете на ладна меана;

- Верза Шарка на мала-та врата,
 260 Самъ улезна одъ голема врата;
 Улезналъ е у ладна меанá,
 Извадилъ е сабля зглобовница,
 Завортесе нагъво-надесно,
 Та погуби шесдесé хайдуди;
 265 Итра била Марка меанджійтя:
 Подврела се Шарку подъ копито,
 Та бѣгала у росно ливадѣ.
 Уя́хна си Марко, добаръ юнакъ,
 Уя́хна си Шарко узобенъ,
 270 Па си тергна́ огняна камджія:
 Ка удари Шарка по гербина —
 «Де? да найдешъ Мара меанджійтя!»
 Я Шарко му по ти оговáра:
 «Цверсто, Марко, на мене-ка держшьсе!»
 275 Я че найдемъ Мара меанджійтя;
 Э, каже, у росно ливадѣ.
 Лятна Шарко презъ поле широко,
 Та отиде у росно ливадѣ;
 Фаналъ е Марко Мара меанджійтя,
 280 Тергналъ си е сабля зглобовница,
 Да посѣче Мара меанджійтя;
 Онá му се вѣрно примодила:
 «Немой мене, Марко, да посѣчешъ!
 Че оздравимъ младо Андреяше:
 285 Каквó бѣше, поболье че стане»;
 Па отиде у гóра зелена,
 Та набрала трѣва лѣковачна,
 И наточи вода лѣковачна,
 Окепала млада Андреяша:
 290 Какво било, поболье станало.

№ 133.

Трен. окр., с. Бабица; 24 ноембра 1879 г. записана со словъ Араигела Дойчинова.

(тоже).

- Тражи майтя Марка юнака.
 Тражи майтя него у горне мене,
 А найде га дольне меане:
 Марко пие со-съ брайтя, со-съ дружина;
 5 У дружина чаша погинула,
 Меанджійтя чаша тражи у дружина—
 Кой се кълне у брата, у сестра,
 Я Марко се кълне у коня шаренѡга,
 И кълне се у сабля ржавица;
 10 Я Марко дружина невѣрче:
 Тако д' ¹⁾ Бога, Марко Кралевиче!
 Зашто си кълнешь у коня шаренѡга,
 У шаренога коня и у сабля ржавица?
 Конѣкъ си е пчешко месо,
 15 Сабля си е желѣзо студѣно!
 Марко си паде у невѣрсь.
 Па се Марко зѡвика,
 И сълзе рони низъ бѣле образье.
 Па си вану коня Марко Кралевиче,
 20 Та си уйде дома на двѡрове.
 Сегледа га негова-та майтя:
 «Тако д' Бога, сину Марко!
 Зашто одышь по дворъ —
 Бѣле сълзе ронишь,
 25 Бѣли персты кършишь?»
 Проговори Марко Кралевиче:

¹⁾ т. е. тако ти.

«Вала, мале остарѣло!

Ка' ме роди, што ме не породи?»

— «Породи ты сина Андреяша,

30 Ама га су Турци закарáли».

— «Даль е, мало, далекъ, иль е близа?»

— «Ни е, синко, далекъ, ни е близа:

Одъ вечера коня да посправишь,

Зáрани рано да подрáнишь —

35 Да си рано подравнишь,

Рано коня да назóбишь,

Да си отидеши презъ поле ширóко,

Рано че стигнешъ тамо;

Че найдешъ Ана меанджіѣтя,

40 Она че ты каже, сину, Марко».

И оно си е одвечеръ коня посправило,

Зарани си е, рано подранило,

Па си яну коня шаренóга:

Тури гъву ногу у зенгія,

45 Доръ да тури десна нога у зенгія,

Оно се отиде презъ поле ширóко,

Та си дойде при Ана меанджіѣтя:

«Помози Богъ! Ане меанджіѣтя!»

— «Даль Богъ добро, непознанъ делиѣ!»

50 — «Очешъ мене да давашъ вино немѣрено?

Да ти давамъ паре неброене».

Она му дала вино немѣрено,

Онъ ю дава паре неброене:

«Тако д' Бога, Ане меанджіѣтя!

55 Дали има одъ мене по-юнакъ?»

— «Тако д' Бога, Марко Кралевиче!

Има одъ тебе по-юнакъ-братъкъ Андреяша».

— «Даль е дáлекъ, иль е блѣза?»

— «Да отидеши презъ поле широко,

- 60 Че да видишь Андреяшины дворы:
 Андреяшины кулѣ направене со-съ юначкѣ главе,
 А негови дворы направены со-съ юначкѣ руке
 63 И омазане со-съ юначкѣ кърве.

№ 134.

Г. Радомірѣ; 2 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Петрунова Моави-
 скаго.

(Марко убиваеъ Динче Арнауце, ограбившаго его дворы).

- Марко кани ора и градове,
 И покани до деветъ краѣны,
 И покани до деветъ кралѣве,
 И покани до деветъ кралѣцы,
 5 Салъ некани Динче Арнауце.
 Дума дума Марково-то любе:
 «Како кажать тѣя добры гости,
 Млого сладки Маркови-те гозби,
 Салъ да има рыба одъ Оридо
 10 И ракиа одъ Демирѣ-капѣя».
 И Марко си дума продумуе —
 Продумуе на негово любе:
 Посправи ми коня Шарговѣта,
 Че да идемъ, да си донесемъ
 15 Рыба одъ Орида и ракиа одъ Демирѣ-капѣя». —
 Бутна коня Марко Кралевико,
 Та го бутна низъ поле ширѣко,
 И настана низъ тесны клисуры;
 У срѣшта му Динче Арнауце:
 20 «Добра срѣшта, непознанъ делѣ!»
 — «Далъ Богъ добро, непознанъ юначе!»
 И Марко се малко изместило,
 И си веднагъ на коню продума:

- «Това си е Динче Арнауце.
 25 Какъ ми сега да правиме?»
 И прѣдума коня Шарговита:
 «Я ме верни мене назаде-къ».
 И Марко е коня послушало,
 И си верна коня Шарговита;
 80 Какъ си верна коня Шарговита,
 И достигна Динче Арнауце:
 «Добра стиджа, непознанъ делиѣ!
 — «Далъ Богъ добро, незнане юначе!
 «Кадѣ си конѣ уберзѣло?»
 35 И Динче му тогай продумало:
 «Че да идемъ на Марковы дворы»
 — Зашто идешъ на Марковы дворы?»
 — Че да идемъ, дворы да му похарамъ,
 И госке да му погубимъ».
 40 И Марко се заплакало;
 А коня го допитало:
 «Зашто платъешъ Марко Кралевико?»
 И Марко му дума продумуе:
 «Какѣ да не плачешъ?»
 45 Че си ойде Динче Арнауце,
 Че си ойде на мои дворове
 Дворы оче да ми похара,
 И госке оче да ми убѣе».
 И тогай си коню продумуе,
 50 Продумуе коню Шарговиту:
 «Слушай менѣ, Марко Кралевико!
 А си верны, да го достѣгнеме».
 Бутна коня Марко Кралевико,
 И достигна Динче Арнауце:
 55 «Язе не семъ непознанъ делиѣ,
 Нело семъ Марко Кралевико».
 Въеднага одъ коня се стуря:

- Една страна кончета се бѣя,
Друга странѣ юнаци се бѣя;
60 И ѣ одвѣлъ коня Шарговита,
И накаралъ на Динче Арнауце конѣ,
Накаралъ го тридеветъ лакти у земи;
А преверналъ Динче Арнауце,
Прѣверналъ Марко-те юнака;
65 И си дошелъ коня Шарговита:
«Леле, Марко, мой чорбаджиѣ!
Я си бъркни у десна-та чижма,
Та извади ножѣ потайниче,
Та го муши у клето-то серце».
- 70 И Марко е коня послушалъ,
Та извади ножѣ потайниче,
Та го муна у клето-то серце.
Тогай Марко-ти продума коня,
Продума коня Шарговита:
75 «Я се мѣтай мене на рамена!»
И Марко е коня послушалъ;
Бутнало го низъ поле широко,
И си ойде до Орида града —
Земало е рыба одъ Орида
- 80 И земало е ракия одъ Демиръ-капия,
Па-й се однесе на негови двори,
И си пиѣ вино одъ три годинѣ,
И си пиѣ лютица ракия,
И казуе негови дружина:
85 «Што-то бѣше Динче Арнауце —
Бѣше пошло на мой дворѣве,
Двори да ми поара,
И госке да ми убие;
Алъ него семь я погубилъ
- 90 Со-съ воже-то потайниче.
-

№ 135.

Вран. окр., на границѣ съ Лековскимъ, с. Мачкатица; 8 марта 1880 г. записана со словъ Иліи Николина.

(тоже).

Темби чини цара Сулеймана:	Да дашчю му пола мое благо».
Да не иду по Стамбола града,	15 Никой не би се нашѣлъ;
Да не иду ти добры юнаци,	Туй се найде Гине Арнауचे,
Да не пречу сабле по меане,	Та уяне тенко Бедовіе,
5 Да не пію вина и ракіе.	Право иде у меана нова
Той негледа Марко Кралевиче;	И казуе:
Но си иде по нова пазара,	20 «Чуешь мене, Марко Кралевиче!
И си пречи сабля по меане,	
И си піе вино и ракіе.	«Ты изиды овамо мейдана —
10 Той согледа царе Сулеймане,	Оче мие мейданъ да дѣлимо».
Па, ми, вика по нова пазара:	Ту изиде Марко Кралевиче,
«Кой се найде юнакъ у мейдана	Па увати Гине Арнауче —
Да погуби Марка Кралевича,	25 Обѣ му е руке излѣмио,
	А ние го свога погубио.

№ 136.

Село Верба, Радомірскаго окр.; 30 ноября 1879 г. записана со словъ Минны Стоянова.

(Яко юнакъ освобождаетъ Марка Кралевича, взятаго въ плѣнъ Турнами въ Охридѣ).

Поканилъ Марко това добра гость:
 Седемъ краля одъ седемъ краины
 И три владыки одъ три краины;
 Си-те крали поканило
 5 Пай си-те дойдѣ,
 А найпослѣ дойде кралица довица.

- И сѣднали у чесны тарпѣзы.
А кралица маана нашла:
«Добаръ Марко добаръ госба прави,
10 Добаръ госба за гладны юнаци,
Добро вино за пияны жены;
Оти нема ракія
Одъ Демиръ-капія,
Оти нема рыба
15 Одъ Орида града?»
И тогай си Марко слютилъ,
И уяна Шарца добра коня,
Та отиде на Орида града,
Да си тражи рыба одъ Орида;
20 А тамъ го су Турци уловили;
А онъ си лѣпо имъ измолюе:
«Опуштете ми тая десна рака,
Да испишемъ тое бѣло книже,
Да попратимъ на моя-та майтя,
25 Да се майтя на сына не нада».
И тогай се Турци несвѣстили:
Опустили тая десна рака;
И исписа Марко тая бѣла книга,
Та я прати на негови шура,
30 На юнакъ Янко Кѳсовче;
И я пратилъ по сиво соколе,
Ошь побърже Янко да приде.
И соколе тамо отиде,
Даде Янку книже да пречати.
35 Чети книже Янко Косовче,
И него со съззи омѣло.
И въ еднага Янко яна
Яна коня Пелифана,
И отиде на Орида града.
40 И тогай се Турци нарипáli,

Та му даю това руйно вино.
 А оно си вино не приима,
 Нель извади тоя остра сабля;
 Та погуби Турци яньгчари
 135 И па Марко думу издумае:
 «Да не може ли съ брайтя да піешь,
 Нель си піеша съ курви и съ гедіи?»
 — И тогай е Марка одвезало. —

№ 137.

Ссло Верба, Радомірск. окр.; 29 ноября ноября записана со словъ того же крестьянина.

(Король Вукашинъ не зоветъ на пиръ Марка Кралевича и Груя-дитя).

Поканиле ¹⁾ краля Вукашина,
 Уканиле ²⁾ сячке околине,
 Салъ не канилъ Марко-то юнакъ
 И неканилъ Груё малко дѣте,
 5 Дека су се многи пьяници
 Вино заодили, у ракія незнаѣли,
 А на ножёве дюречіи,
 А на конё бинекчив;
 Оттова не хтѣлъ да ги кани.
 10 Аль си иде Груя малко дѣте:
 «Леле, уйте, леле Марко!
 Поканилъ е краля Вукашина,
 Поканилъ това добро госбе,
 Салъ не канилъ мене и пай тебе;
 15 Айде, д'идемо ни каниты, ни фризены.
 А янаѣли тѣя добри кони,
 Та отишель краля Вукашина.
 Излезвало това добро госте,

¹⁾ Т. е. поканилъ е.

²⁾ Тоже.

- Та срѣшнало Марко-то юнакъ,
 20 Да му земе Шарца добра кóня,
 Да го земе, да го шетатъ;
 А онъ имъ говори:
 «Онъ е ученъ-самъ че шета».
 Па си сакая Грую детенце,
 25 Да шетая конче троегодче;
 А онъ имъ говори:
 «Не ватайте конче троегодче,
 Че го учи учива конь».
 И сѣднали чесны тарпѣзи:
 30 Слуга имъ е Роселинъ девойтя;
 Редомъ чаша служи;
 Редъ дойде до Груя детенце,
 А него е подминала;
 А оно имъ говорило:
 35 «Чуете това добрó госте!
 Имате ли облокъ за девойка?»
 А óны му говоря:
 «Има, та како нѣма —
 Ту е Біоръ-планина,
 40 Еденъ езеръ има и пай нѣма,
 Други езеръ има и пай нѣма,
 Трети езеръ дърво езерливо,
 У дърво-то до три златны ябуки;
 Кой то може, да та ябука одкине,
 45 Онъ че земе Руселинъ девойка».
 — Въеднагъ рипна Груя детенце,
 Да посправя конче троегодче;
 А му Марко дума:
 «Я си карай моя Шарца
 50 Шарца-добра коня;
 Онъ ишель, онъ че те води, —
 И што дума, него да слушашъ».

- Кадъ си ойде на бистро озеро,
 Па му-нему дума:
 55 «Леле Шарцо, леле добро коню!
 Да ли я ябука да кинемъ,
 Ели дерво да вѣдигъ?»
 И онъ му-нему говори:
 «Ако можешъ, дерво извади».
 60 И она е дерво извадило,
 Извадило-побѣгнало.
 Излезнали до три вили-самовили,
 Самовили тѣя яшни кучки;
 Па ему една-та ока:
 65 «Я постой Груѣ дете!
 Я ти дадемъ тая златна форма».
 А оно си па отбѣгло.
 Одока го друга кучка:
 «Э, ме чекай, Груѣ детенце!»
 70 Че дадемъ тѣя златна тепсія,
 У тепсія златне пилишта ¹⁾».
 А оно си па отбѣгло.
 Па му третя ока кучка:
 «Я почекай, Груѣ-малко дете!»
 75 Я дадемъ тѣя златна софра,
 На софра това безцани камени:
 Кадъ вечерашъ, самѣ те да свѣта»;
 И она му коня позапрѣло.
 Стигнаа него три вили-самовили,
 80 Тамъ су мрѣжю ушлѣли;
 А конѣкъ му по-ти оговори:
 «Изведъ това остра сабля,
 Та ю пушти меджи предни нозе,
 Да исѣче тая ситна мрѣжа,

¹⁾ птички.

- 85 Умѣри-то у клетно сердце,
 Да се сетимъ за младѣтъ вака-тъ». —
 — Уритни га у клето сердце,
 Та излетѣлъ у поле ширóко
 И изнекалъ до три вили-самовили.
- 90 Па му конѣ по-ти оговори:
 «Чуешъ мене, Груѣ дете!
 Я си вежи до три самовили,
 Двѣ си вежи мени за зенги,
 Третья вежи мени за опáшка».
- 95 Па одлете у кралевы дворы,
 И е побиль¹⁾ товá златно дѣрво,
 И везаль е до три вили-самовили;
 А они се чудомъ почудили,
 Какви юнаци отидоа,
- 100 Никой неможе да се повѣрне;
 А това е Груѣ дете:
 Довело три вили-самовили
 И земáло Руселинъ-девойтя,
- 104 Та земало си за любе.

№ 138.

(Загорье) Берков. окр. с. Чипоровци (Турлаки); 20 февр. 1880 г. записана
 со словъ Сими попъ-Маркова.

(Марко отыскиваетъ своего брата Андрея).

- А собралисе дванаесе деле,
 А дванаесе дели-све добры юнаци
 А ю Стамбола града голѣма, (повторяется).
 Ю ладне меане,
 5 А то пію а товá руйно вино;

¹⁾ Т. е. всадилаъ съ землю.

- А наймладо меанджійче
 Това руйно вино служише —
 А руйно вино служише,
 А съ чашка злата, позлащена;
- 10 А штукнала е чашка позлатена
 А между дванабесе добры юнаци;
 А задираше е младо меанджійте
 А задираше чашка позлатена —
 А кой, ми, се кълне у брата,
- 15 А у милу сестру,
 Я Марко доберъ юнакъ — у коня Шаркалію,
 У коня-кисело месо,
 И се кълне Марко доберъ юнакъ
 А ю саблю мегданлію;
- 20 Сви добры юнаци Марку подемиваю,
 Че се кълне Марко у коня Шаркалію
 И се кълне у саблю мегданлію:
 «А ю нега е чашка позлатена!
 А за това се Марко кълне
- 25 У коня Шаркалію и у саблю мегданлію»
 А Марку, ми, се много нажалѣло:
 А изведе коня Шаркалію
 А та па усѣде коня Шаркалію
 А та па, ми, Марко отиде,
- 30 Отиде кодъ майку дома.
 А та па се Марко мѡми провикна:
 «А чуешъ ли мене, старо майчице!
 А кагá мене, мамо, роди,
 А заште ме, мамо, не породí —
- 35 Я брата, мамо, да имамъ,
 Я и сестру, мамо, да имамъ?»
 — «А мама те, сине, породила:
 И ты, сине, имашъ младо Андреяше,
 А и си имашъ сестру Петкану;

- 40 А кога бѣше, сине, первня размирица,
 А тегай су ги мали заробили;
 А да диришь, сине, брата Андреяшу
 А да диришь у Невенъ града голѣма,
 А да диришь сестру Петкану
- 45 Ю Дуката града голѣма».
 А и онѣ си стегна коня Шарканлія,
 А юдарі му сѣдло позлатено,
 А па, ми, отіде у Невенъ града голѣма;
 А ю срѣчу му млада девойка;
- 50 А Марко си думу продумало:
 «А де-ка вода за піенье?
 А или да има вино за піенье?»
 А она му дума продумала:
 «Ту-ка вино за піенье,
- 55 Ту-ка нема вода за піенье;
 Само има на едно мѣсто
 На едно мѣсто вино за піенье,
 И онѣ на облогъ да го піешъ,
 А съ пары нема да го кúпишь».
- 60 А, ми, Марко пита:
 «Де-ка е тѣва вино,
 Што на облогъ да піемъ?»
 А мома дума проговори:
 «Ту-ка има вино за піенье,
- 65 Ту-ка има млада Андрейше?»
 — «Де-ка сѣди млада Андрейше?»
 — «Разиграй коня Шаркалія,
 Разиграй низе тевни чаршіе;
 Де-ка найдешь порта позлатена,
- 70 Тамо сѣдѣ млада Андрейше».
 Намѣрило Марко порта позлатена:
 Шь(=съ) чизма біе порта позлатена,
 Порта, ми, се изъ темель круте.

- Излезнаго Андреяшево-то либе:
- 75 «Што работышь незнаны деліе?
Та, ми, біешь порты со-съ чизмы
И си изъ темель крутешь?»
— Ту-къ ли сѣды младо Андреяше?»
— «Тука сѣды' младо Андреяше;
- 80 Амо ту-ка нема сега». — «Али има віно за піенье?»
— «Има вино за піенье:
За облогъ да піешь,
Съ пары нема да кўпишь».
- 85 Изведе га на висѣки чърдаца,
Па изнесе тѡва руйно вино.
Па си пита Марко добаръ юнакъ:
«Али знаешь дали има Андреяше
Да ли има младо Андреяше брата?»
- 90 — «Има брата Марко, доберъ юнакъ,
Амо га незнае».
Продумалъ е Марко, доберъ юнакъ:
«Я самъ Марко Кралевитѣ!» —
Марко и неговъ братъ Андреяше
- 95 Голѣма су веселба направѣли;
Младо Андреяше сака,
Да си иде съ Марко, добаръ юнакъ,
Да иде, майку да віды.
Излезнаше на поле широко.
- 100 Продумало младо Андреяше:
«Тако м' Бога, Марко, добаръ юнакъ!
Айде, да правимо юначки юришь —
Да видимо, кой е по-юнакъ?»
Марко, ми, е продумало:
- 105 «Да правимо два брата юначкигорить!
Кой виды, че ны завиды,
Кой чуе, че се зачуды —

- Два брата юначки юришь да правя!
 Нело чеме настане Димска планина:
 110 Тамо нема вода за пиенье,
 Тамо нема вино за пиенье;
 Три дни че одымо и три ночи,
 Нигде съньтя нема за съденье;
 Тамо че видимо-кой е по-юнакъ».
- 115 Настанаше Димска-планина;
 Та си оде три дни и три ночи;
 Много, ми, се Андреяше младо
 Много за воду досади:
 Извадило влашко ножленце,
 120 Та си коня бодеше,
 Та му кервь пеше.
 Продумалъ е Марко добаръ юнакъ:
 «Небоды коня ранена,
 Непий туя конску кервь;
 125 Нело ту-ка има дълбока падина:
 У падину-ту има ладна меана,
 И тамо има Мара меанджійтя,
 Тамо има вино за пиенье».
- Настанаше дълбока падина;
 130 Разсѣдлаше тия добри кони;
 Та си леже Марко да пѣспи;
 Я младо Андреяше отиде на ладне меане:
 У меане четьиресъ юнаци сѣдѹ;
 Какѹ улезе младо Андреяше,
 135 Така му главу отсѣкоше.
 Сънъ сенуе Марко доберъ юнакъ:
 «Излезнѣше три люте змие,
 Та упаше младо Андреяше»;
- Ка' се рыпне Марко добаръ юнакъ,
 140 Нѹ уста му огонь феринало;
 Та отидѣ на ладну меану:

- «Камо младо Андреяше?
 Мара меанджіѣтя думу одговара:
 «Ту-ка младо Андреяше не е доодило—
- 145 Ова е годивѣ девета,
 Како ту-ка не е минуло.
 Ка' улезе Марко, добарѣ юнакѣ,
 Ка улезе ладне меане,
 Тамо найде мертво Андреяше;
- 150 Та истерже Марко саблю мегданлію,
 Та погуби четьресь юнака.
 Останала Мара меанджіѣтя;
 Онѣ ю фати за русу косу:
 «Че ти рѣжвмѣ русу главу,
 155 Ако недашь младо Андреяше».
- Продумала Мара меанджіѣтя:
 «А 'почекай Марко, доберѣ юнакѣ!
 Да донесемѣ живу вѣду,
 Да поліемѣ младо Андреяше,
 160 Да оживѣе младо Андреяше».
- Ка' донесе Мара живу воду,
 Та, ми, полѣе младо Андреяше,
 Та оживе младо Андреяше.
 Тагай Марко добарѣ юнакѣ
- 165 Одрѣзало ю главу
 И па-й приказало:
 «Ты си много юнаци загубила,
 Сега я тебе да загубимѣ».
- Та усѣднаше оба брата,
 170 Та усѣднаше тія добры кони,
 Та отідоше майти на дворѣве.
 И си видѣ майти млада Андреяша.
 И какѣ ю майка виде,
 174 Вѣднагѣ му душѣ испадла.

№ 139.

Трен. окр., с. Бабица; 22 ноебря 1879 г. записана со словъ Божиля Янкова

(тоже).

- Собрашесе седемдесé юнаци,
 Собрашесе на ладне меане,
 Да си пию те руйно вино;
 Слуга имъ Дюрде-Еленъ девойтя;
- 5 Редома е чаша предавала;
 Сви юнаци чаша приванали;
 У юнаци чаша погинула;
 На юнаци клétва че даваля —
 У кога е чаша погинула?
- 10 Кой се кълне у брата, у сестра;
 Марко нема у што да се кълне:
 Онъ се кълне у сабля димеския
 И се кълне коня шаренoга;
 Марку си клетва неванало —
- 15 Марка си беля обѣдила;
 Марку си върло нажалѣло,
 За правину беля обѣдило.
 Марко яха коня шаренoга,
 Та че да иде на негови дворове,
- 20 Да си питуе туя стару майтю —
 Дали има, да е породила
 Я братъ, я сестру?
 Дошелъ Марко на свои дворове
 И питуе свою стару майтю.
- 25 Я майтя му по тию оговоре:
 Да ты имаше брате Андрияше—
 «Когá бѣше първня размирица,
 Тага я младо заробише,
 Заробише и га закараше,

- 30 Закараше га камъ-то истоку».
 Че иде Марко да си брата тражи.
 Отишелъ е на ладне меане,
 Тамо има Неда меанджійтя:
 «Помодзъ Богъ, Неда меанджійте!
- 35 Я изнеси еденъ чеберъ вино —
 Я да пиемъ, коня да напоимъ»;
 А она-си ему по тия оговари:
 «Слезни, брате, у ладне механе;
 Ты да пешь и коня да напоишь;
- 40 Марко Неди говораше:
 «Де изнеси на дворъ вино —
 Я до пиемъ, коня да напоимъ:»
 Неда си изнела чеберъ вино:
 Марко пило и коня напоило.
- 45 Па си слезе Марко Кралевичъ,
 Та улезне у ладне механе:
 Ка' улезна у ладне зевниця,
 Тамо найде шедесэ айдуци,
 Тамо найде на брата главу
- 50 На братъкъ Андрейшь;
 Та си айдуци играю титру;
 Айдуци му по тия оговоре:
 «Бога тебе, непознанъ делие!
 Съди малко, вино да пиемо»;
- 55 А оно си има по тие оговоре:
 «Че ви играмъ калуджерско оро».
 Понграло калуджерско оро,
 Завъртело саблю нагъво, надносно,
 Та постъкло шедесэ айдука;
- 60 Па си вана Неда меанджійтя:
 Намаза ю са-съ катранъ
 И запали Неду меанджійтю;
 И си съде три дни и три почи;

- Зе си піло и па-и ручало,
 65 А Неда му све свѣчь свѣтила.
 Па си узе Марко Андрейши главу,
 Та ю тури у зобнице
 И однесе на негови двори
 При туя стару майтю;
 70 Па несоа туя стару майтю:
 «Леле майтѣ, леле старо мале!
 Я излезни, да видишь —
 Тая ли Андрейшева глава?
 И излѣзла тая стара майтя:
 75 Имало Андрейше имало
 Златно влакно́ у главú-ту.
 Та познала стара майтя
 78 Тія Андрейшина главá.

№ 140.

Село Бабица, Радомирского окр.; 22 ноября 1879 г. записана со словъ Божия Янкова.

(тоже).

- Пію вино тройца дружина:
 У дружину чаша погнула;
 На дружина се клятвина пада:
 Кой се кълне у брата, у сестру́,
 5 Яли Марко нема ни брата ни сестру́—
 Не му се чаша предѣлила;
 Та си платил чашу у дружина,
 Па си ойде при негову майтю,
 Пн на майтю по ти оговори:
 10 «Ка' ме роди, шта ме породи —
 Яли брата, яли милу сестру?»

- Одговори майтя на сына-си:
 «Леле синко, леле Марко!
 Ты си имашь брата Андреяша,
 15 Малечкога ю Турци заробише,
 Заробише и па откараше».
 — «Леле мале, моя стара мале!
 На куде га мала закараше?
 Да ли откуде сълнце изъоди,
 20 Или одека запада?»
 — «Одкараше га мала камъ по истоку».
 — «Дали, мале, нешто нишанъ има?»
 — «Има, синко, да какó си нѣма:
 На ногу га свиня упала:
 25 На главу му до три златна влакна».
 Яну коня Марко Кралевичъ,
 Да си тражи брата Андреяшу;
 Та настану презъ горе зелѣне:
 Два дни оды, воду не набды;
 30 Па си найдѣ той ладне меанѣ
 И отидѣ вино да си пиѣ;
 Сипя вино млада меанджійтя —
 Вино пиѣ Марко Кралевичъ;
 Питала за млада меанджійтя:
 35 «А чуешъ мене, непознаѣ деліѣ!
 Дали знаешъ Марка Кралевича?
 Мой стопанинъ-онъ е Андреяша,
 Онъ си има брата Марка Кралевича,
 Одъ неѣ се юнакъ по-не-мало».
 40 Тагай рипи Марко Кралевичъ:
 Тержи чизму, та му съобу —
 На нога га свиня упала;
 Тержи калпакъ, та му калпакъ стури —
 На главу му до три влакна златна;
 45 — «Да ты се си, брате Андреяшю?» —

- «Да я самъ-си, Марко Кралевичъ».
 — «Айде, браде, при майтю да идемо».
 Седѣли су, та су вино пили —
 Вино пише три недѣли дена. —
- 50 Та-й пойдоше предъ майтю да иду.
 Андрее водипу ожеденътъ:
 «Леле, браде Марко Кралевичъ!
 Чу да бодѣмъ коня съ-подъ себе,
 Че да пиѣмъ тѣ черни керви»;
- 55 А Марко му таде продумало:
 «Немой, брате, коня да си бодѣшь;
 По-тамъ има айдучке меане:
 Терчи тамо вино да си пиѣшь».
 Отидѣ да си пиѣ вино;
- 60 Тамо има до деветъ айдука:
 Искочише до деветъ айдука,
 Та срѣтнуше брата Андреяша —
 Сви-те деветъ по чашу дадоше;
 Испилъ си е Андреяша до деветъ чаша,
- 65 Па улезне у ладне меане;
 Посѣкоше брата Андреяша;
 Почека га Марко Кралевичъ,
 Па си нема Андрея да дойде;
 Бутну коня Марко Кралевичъ:
- 70 Како отиде на ладне меане,
 Тамо сѣди млада меанджійтя,
 Она сѣди — бѣле сълзѣ рѣни;
 «Помозъ Богъ», млада меанджійтѣ!
 Имашъ ли си вино, за пиѣнье?»
- 75 — «Имамъ, да кудѣ не имамъ;
 Слезни да си малко вино пиѣшь,
 Люби мене, колико ти драго».
 Кадъ си слезе Марко одъ Шарца-си,
 Та улезе у ладне меанѣ и види:

- 80 Погинулъ е братъ му Андреяша;
 Извадилъ е тая остра сабля,
 Та посѣче до деветъ айдука;
 Па улови младу меанджійтю,
 Умаза ю у катрану и у восакъ;
 85 Па си узé главу и трупину,
 Застави си брата Андреяша —
 Како си бѣше, пакъ тако станá:
 Тагай запалише младу меанджійтю:
 Она горя, оны вино пия.
 90 Пише вино три дни и три ноци. —

№ 141.

Село Батеновци, въ 6-ти верстахъ отъ города Радомира; 26 ноября 1879 г.
 записалъ со словъ старика Анты (Антоня).

(тоже).

- Пили вино педесé другара,
 Пили вино у ладна меана;
 У дружина чаша поштукнала,
 Сви юнаци клетва постигнала:
 5 Кой закълне у брата и у сестра,
 На нега бѣля нѣма, да ю стиза;
 Люты Марко ни то брата,
 Ни то сестра има.
 Сва дружина на Марко бѣля туря;
 10 Онъ закълне у вѣрна коня,
 А дружина го за вѣра не ватая:
 За што коякъ е чешко¹⁾ месо;
 И па се Марко кълне у остра-та сабля,

¹⁾ Т. е. пчешко—собачье.

- Па нега дружина за вѣра неватая:
 15 Зашто тая сабля студенó желѣзо.
 Па се Марко на меана заплакало,
 Па си ойде кодъ негова стара майтя.
 Пай на майтя по ти говори:
 «Тако м' Бога моя стара майтя,
 20 Когá мене роди, одъ мене не породí—
 Я братъ бѣше породíло,
 Я сестра бѣше породíло?
 Тагай си Марко майтя измамíло.
 — Та му каза, де е братъ зарóбенъ,
 25 И сестра и она ему зарóбена.
 Тагай рипна́ Марко на юначке нóге,
 Та нарани тая вредна коня́ —
 Емъ го рани, ему дума думи:
 «Тако м' Бóга, мой доберъ Шарко!
 30 Я ми рúчай трава детелина;
 Кога бъде рано одъ зарано,
 Че ми брата да тражíмо».
 Майтя му се люта лѣпо заплакала:
 «Зашто, синко, мене измамíло,
 35 Зашто самъ теби брата казáло,
 Зашто ти е братокъ одавна зарóбенъ:
 Одкарали га Турци-Лечане,
 Одкарали га су у Лечана града —
 Я братокъ ти млада Андрейша».
 40 Ка' е било рано од зарано,
 Марко явá тая вредна коня,
 Та га бутна презъ поле ширóко,
 Та отиде у Лечана града,
 Та отиде на лечански чешмы,
 45 Па затече девойки-Лечанки;
 Кога Марко викна на девойки-Лечанки:
 «Добро ютро, Лечанки-девойки!»

- Изъикна́ла момá,
 Та проговори на Марка Кралевича:
 60 «Далъ Богъ теби, Марко Кралевиче!»
 Марко тогай по ти говори:
 «Тако м' Бога, момé лечáнко,
 Да одека знаешъ, я самъ Марко Кралевичъ?»
 — Па момá по ти говори:
- 65 «Я те знаемъ:
 Кога одъ люте-те раны лежаше,
 Моя майтя тебе мекъ лекъ тураше,
 А я ти-тебе вода студена приносíхъ;
 За товá тебе знаемъ,
- 60 Дека си Марко Кралевичъ». —
 Па си ойде Марко Кралевичъ
 На лечанска джамія,
 Та затече Турци-Лечане, —
 И Марко у джамія улезна́,
- 65 Сви су Турци изъ джамія побѣгна́ли,
 Самъ остало оджа Мамудъ-оджа;
 Па се чуде оджа,
 На-каде побѣгне;
- А Марко му по ти говори:
 70 «Фала оджа, фала Мамудъ-оджа!
 Зашто си толко уплашила?
 Ты си вѣренъ, вѣрно че те прашамъ;
 Да ми кажешъ:
 Дали има тука млади Андреяша?»
- 75 — И онъ му казáлъ, дека има
 Юнакъ Андреяша найболи.
 «И да ми кажешъ, дѣка има
 Винó добро и та люта́ ракія?»
 — И каза оджа Мамудъ-оджа:
- 80 «Тамо има у млада Андреяши,
 Тамо има добрó вино и арна ракія».

Тагай исправи Марко,
 Та отойде кодъ брата на госбе.
 А на млада Андреяша три девойки
 85 На главу му стоа;
 А млади Андреяша на сънъ заспало;
 А Марко му у двореве улезнало,
 А любе Андреяшино на чешма затекло,
 Пай си любе на Марко те говори:
 90 «Тако м' Бога, непознанъ юнакъ!
 Зашто шеташь по наши двореве?
 Андреяша си мало заспало;
 Ако си обуди Андреяша,
 Може те младо да погуби».
 95 А Марко по ти говори:
 «Тако м' Бога, моя младо снао!
 Я ми кажи, дека младо Андреяша,
 Я чемъ код негa гoсь.

Конца пѣсни сказитель недосказалъ въ точной послѣдовательности, а прибавилъ лишь: «Па послѣ гостовали, здравовали и познали, да су брайтя». При этомъ сказитель замѣтилъ, что сначала, прежде чѣмъ они узнали другъ друга, дѣло доходило до опасной ссоры между братьями; но эту ссору устранило золотое яблоко, которое показалъ Марко Кралевичъ, то самое яблоко, которымъ они въ дѣтствѣ играли. —

№ 142.

Вранскій округъ (въ Серб. княж.) с. Мачкатица; 8 Марта 1880 г. записана со словъ крестьянина Ильи Николина.

(Смерть Андрея, брата Маркова).

Вино пию два брата родѣна,
 Вино пию Марко и Андрее;
 Па овако Андра проговара:
 «Вала тебѣ, Марко Кралевиче!

- 5 Е самъ чуо и люды казую,
 Да смо мие найдобры юнаци;
 Айд' идемо у Рогожь-планине,
 Да видимо, кой е больше юнакъ?»
 Проговора Марко Кралевиче:
- 10 «Чуешь мене, Кралевичъ Андрео!
 Немой ити у Ротожь-планины:
 Нама че се люды насмѣяты;
 Айде, мие жеду да терпимо:
 Кой више жеду утерпѣте,
- 15 Той е, есте, болій юнакъ бити».
 Па терпѣше двѣ недѣли дена.
 Проговара Кралевичъ Андреа:
 «О, мой брате, Кралевичу Марко!
 Отю колемъ Вранца одъ мегдана,
- 20 Да тю пѣмъ тія церни керви:
 Млогу ми су жеде надолѣле».
 Проговара Марко Кралевичъ:
 Немой, брате, не коли си коня;
 Не мой, брате, не чини си штета;
- 25 Ели видишь ту суу елу?
 Ту има такой нова меана,
 У меана Мара керчмарица;
 Ты, ми, йды, вино да ме пѣешь»;
 Туй отиде Кралевичъ Андреа.
- 30 Оддалекъ го Мара согледала;
 У меане триесе айдука;
 Па овако имъ бесѣдаше:
 «Чуете ли, триесе айдука!
 Те иде еденъ доберъ юнакъ!
- 35 Дайте мене триесе дуката,
 Да уватимъ това юнака»;
 Дадоше нѣй триесе дуката.
 Туй ми дойде Кралевичъ Андреа:

- «Помози Богъ Маро керчмарицо!»
 40 — Богъ помогаль, непóзнанъ делиё!
 — Чуешь мене, Маро керчмарицо!
 Изнесе ми ёденъ чаберъ вино,
 Кои вата семдесé ока».
 — «Ты ўиды у нове меане,
 45 Пій ми вино, а пій ми ракію,
 Нетю тебе ни пару узеты:
 Эте деветъ годинъ дена,
 Како ни самъ юъака видѣла».
 Онъ уиде у нове меане;
 50 Видоше га триесе айдука —
 Смакошесе еденъ до другога,
 У версъ мѣсто начинише;
 Сви му триесъ наздрáвую —
 Сваки шаволь ¹⁾ по дванáесъ ока:
 55 «Пій, Андро мустатьна накваша!»
 Богъ убіе Мару керчмарицу!
 Она д'иде длубоке пóдрумы,
 Изнесе му еденъ чаберъ вино,
 И нáтури свакояку травку,
 60 Понайвише траву дренбуличе.
 Испи Кралéвичъ Андреа;
 Па задрема доберъ юнакъ';
 Туй, ме, стаде едно туре младо —
 Ману саблю, одсьче му главу.
 65 Сенъ сенио Марко Кралевиче,
 Сенъ сенио у Рогожь-планина;
 Чимъ се диге, одма го казуе:
 Яо мене! дó Бога еднога!
 Каковъ се сенокъ сенувало
 70 Декъ ми Шарцу грѣва опаднула,

¹⁾ Чаша.

Той погину Кралевичъ Андреа.
 Па уяна Шарца добра коня,
 Право иде у нове меане;
 Одалекъ го Мара согледала
 75 И казуе:
 Чуєте ли триесе айдука!
 Эте иде еденъ добаръ юнакъ!
 Отю него вама уватиты».

80 Кадъ, ми, дойде Кралевиче Марко,
 Па, ми, видо одъ Андрею главу,
 Одма верже Шарца за врата,
 И улезне у нова меана:
 Па извади саблу одъ мейдана,
 Одъ триесе и шесé начина,

85 И посѣче триесе айдука;
 Стаде бѣгатъ Мара керчмарица;
 Проговара Марко Кралевиче:
 «Стани, Маро! живъ те Богъ убио!
 Ёште ючеръ да си стала бѣгатъ,
 90 Данасъ би те Марко уватио,
 Обѣ бѣ ти очи извадио».

Па ю стиже Марко Кралевиче,
 Обѣва очи извади,
 Десну руку одсѣче,
 95 Па даде стотина дуката:
 «Бирай, Маро, по горѣ юнаци.

№ 143.

Соф. окр. (поле), село Сеславци; 3 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина Іованчи Іліева.

(Марко (Кралевичъ) присуждаетъ взять дѣвушку тому изъ юнаковъ, который принесетъ изъ-за Дуная дафиново дерево).

Вино шять тридесетъ деліи	У меана подъ Демврь-капія;
Вино шять и ракія	Слуга имъ Деница е девойка,

И стигнала Павелъ добаръ юнакъ,	Па си казва Павелъ добаръ юнакъ:
На стрѣдъ бѣли Дунавъ сти- гнала;	«Излезъ, излезъ, Деница де- войко!
Извадилъ е Павелъ добаръ юнакъ,	Да си видишь Павелъ добаръ юнакъ —
55 Извади, бре, остра-та сабля, 65 Што зарачи, се ти донесе»;	
Што-то има на канія до де- ведесе огледала,	И на дружина проговара: «Излезнете, моя дружино!
Та пресѣче ала на два, на три трупа;	Си-те тридесетъ делия, Што правиме вѣренъ облокъ!
Почервила бѣли Дунава, 70 Я си свершихъ тоя облокъ —	
Почервила со-съ черни-те керви.	Я донесохъ дерво дафиново, Дафиново со сичко коренье;
60 Па исплива Павелъ добаръ юнакъ;	Та изгуби негова дружина, 74 Та залиби Деница девойка.
Та отиде на Деница на порты.	

№ 144.

Соф. окр., с. Суводолъ; 31 января 1880 г. записана со словъ крестьянина этой деревни Жѣты Илкова.

(Похвальба мадыарскаго короля: убиеніе его Маркомъ Кралевичемъ).

Сѣднѣ Марко съ майтя да вечера
Суа лѣба и вино цервено;
Па се Марко подъ мустакъ усмива,
Я майтя му по ти оговара:
5 «Фала тебѣ Марко, мое дете!
Што се Марко подъ мустакъ усмивашъ?
Далъ си смѣешь мене на старость-та,
Иль си смѣешь башта на проштенье,
Иль си смѣешь на суха вечера,
10 Иль си смѣешь на вино цервено?»

- А Марко ю по́ ти оговара:
 «Леле мале, леле остарѣла!
 Ни се смѣемъ на старость-та,
 Ни се смѣемъ на пропшенъе,
 15 Ни се смѣемъ на суи вечери,
 Ни се смѣемъ на вино́ червено;
 Негъ се смѣемъ Филиппъ Маджарина,
 Де са Филипъ по меани фали:
 Сви юнаци Филя погубило,
 20 Сви юнаци и си-те кралѣве;
 Останали троица юнаци:
 Останалъ е Марко Кралевикъ,
 И останалъ Релѣ шестокрылецъ,
 И останалъ Кобилитъ войвода»;
 25 Па на майтя по́ ти оговара:
 «Леле мале, леле стара мале!
 Рано Шарка вода да напоишь,
 Да напоишь и зобъ да назббипшь,
 Че да идемъ Филипови дворы,
 30 Че да идемъ, да си ю погубимъ».
 — Ка' било рано одъ зарана,
 Рано Шарка вода напоила,
 Напоила и зобъ назобила.
 Та е станалъ Марко добаръ юнакъ;
 35 Уяхна си коня Шареяна;
 Отиде си у Филибе града,
 Отиде си на Филёвы порты:
 Извадилъ е лека буздогана —
 Лека: съ сто и шедесé ока,
 40 Та си бие Филиповы порты:
 «Я излезни Филипъ маджарино!
 Я излезни, да си обидеме»;
 Немало е Филипъ Маджарина;
 Излезнало Филипове либе,

- 45 Излезнало, та Марка видѣло,
Видѣло е Марко Кралевиче,
Поверна се, та на майтя дума:
«Леле мале, постара свекерво!
Каковъ дервишь на порты ни чука:
- 50 На гербина цала вучетина,
А на глава цала мечетина,
У уста си черна овца носи».
Я проговори нойна стара майтя:
Иды, снао, иды да му речешь,
- 55 Да му рѣчешь: отгукъ да с'иде;
Че да дойде Филипъ маджарина,
И него че младо да погуби».
Излезнала нойна мила снаа,
Па на Марка по ти оговара:
- 60 «А иды си луда дервишина,
А иды си од пребѣли порты,
Че да дойде Филипъ маджарина,
Че да дойде и че те погуби;
Да видишь ли тоа мермеръ камикъ,
- 65 Што е камикъ до пребѣли порты,
Него Филипъ до колена дидза,
Че ю дигне, та че те утепа».
Слезна Марко одъ одъ доброго коня,
Та си везе тоа мермеръ камикъ,
- 70 Та го тури на десна-та страна,
Завертесе налѣво, на десно,
Та си ферли тоа мермеръ камикъ:
Исферли го на край-на Филибе;
Па си фана Филино-то либе,
- 75 Та му везе отъ гуша желтица;
Па си ойде на ладна меана —
Тамо найде Филипъ маджарина,
Па му дума Марко Кралевиче:

- «Богъ те било, Филипъ маджарино!
 80 Ты се, Филипъ, по меаны валишь:
 «Сви крале́ве ты погубило,
 Останалъ ти Марко Краевичъ,
 Останалъ ти Релё шестокрыла
 И останалъ ти Кобиличъ войво́да»;
 85 Стани, мене да погубишь —
 Сегá семъ ти я на́ нодзе дошелъ».
 Филипъ не смѣялъ е дума да продума.
 Извадилъ е Краевичо Марко,
 Извадилъ е лека буздогана,
 90 Та удари Филипъ маджарина:
 Накара го у черна-та земня —
 Деветъ лакти у земни улезе.

№ 145.

Г. Кюстендилъ; 3 дек. 1879 г. записана со словъ Гроздана Костова (пере
 селившася сюда изъ г. Радомира.

(тоже).

- Пратилъ Филипъ Маджаринъ писмо
 Пратилъ на Марко Краевиче
 На Марко-то Прилѣпско-то копеле:
 «Я да ми дойде онъ на Будима града,
 5 Да му не идемъ на Прилѣпа града;
 Семдесé юнака самъ се погубилъ!
 Ту да ми дойде Марко на нодзе!»
 Сѣдналъ Марко вечера да вечера:
 Вачера единъ лѣбъ и червена пипера
 10 И пиешс това червено вино.
 Емъ вечера, емъ подъ мустакъ се усмива;
 Праша го майтя стара:
 «Синко, што се смѣешъ подъ мустакъ?»

- Далъ на моя старосъ си смѣешъ,
 15 Алъ на добра вечера ми си смѣешъ?»
 Рече Марко Кралевиче:
 Не се смѣемъ на твоя та старосъ,
 Ни се смѣемъ на добра вечера,
 Но се смѣемъ на Филипъ Маджаринъ,
 20 Де-ка ме пратилъ абаръ,
 Да му идемъ на Бѹдима града,
 Да му дойдемъ на водзе».
- Рече му стара майта:
 Иды, синко, до Бѹдима града!
 25 Да не глѣда майтя черни кърви».
- Марко ойде на Бѹдима града.
 Яна Шарка добра коня и го пѣта:
 «Дале можемо робота ¹⁾ да завершѣмо?
 Или да не идеме?»
- 30 Конѣ Шарацъ му рече:
 «Да како не идемо, Марко?!
 Ако не идеме, Марко,
 Оте срамота каде че се дѣнеме?»
- Бутна конѣ Марка, пройде презъ бѣли Дунавъ,
 35 Та ойде на Бѹдима града:
 И тамо срѣтна-семдесѣ робини
 Платно бобошевно бѣля;
 Рекоа му семдесе робини:
 «Лудо младо! каде одышь тува?
- 40 Знаешъ, де-ка смо ние семдесѣ робини!
 Наши юнаци погубилъ, насъ заробилъ;
 И ты каде одышь? и тебе че глава земе!
 И тогай рече Марко юнакъ:
 «Ногу ли е юнакъ Филипъ?»
- 45 — Товай камикъ дига на конь до дезгиня».
- Марко зема камикъ, да го верли у бѣли Дунавъ;

¹⁾ Sic.

И ти праша: «де-ка сѣды Филя маджаринъ?»

— «Ваны возъ Будима града,
Че те срѣтна желѣзны порты,

50 На ни семдесѣ ключеве».

Дойде Марко и почукна на порты;
Излезнала Филипица, та му рече;
«Што тражишь, лудо младо?

Малко ли семъ кърви гледала,

55 Та и твои да гледамъ!

Рече тогай Марко:

«Де е Филя маджаринъ?»

— «На гора зелена, ловъ да лови».

— «Когá дойде, недъ ¹⁾ дойде на меаны

60 На ладне-те меаны!»

Дойде Филя маджаринъ:

Порты-те му у срѣдъ дворове накараны;

Тогай пита млада кметница:

«Што са е тия порты у срѣдъ дворове?»

65 — Проговори млада кметница:

«Една незнана деия дойде».

— «Какóвъ бѣше?»

— «До-двѣ черни овци у заби носи,

Калпако му вучетина,

02 Кожуо му мечетина,

И конь му шаренъ».

— «Товай Марко пригѣпско копиле!»

— «Че да идешь на ладны меаны!

Онъ мой бисеръ откиналъ одъ гуши;

75 Та однелъ го на ладны меаны,

И казалъ: кога дойде Филя,

Да го пиемо на ладны меаны заедно!»

Ойде Филя на ладны меаны:

«Тúва ли Марко Пригѣпско копеле?»

¹⁾ Sic.

- 80 — «Я семъ Марко Кралевиче!»
 — «Айде, Марко, Пригѣпско копиле!
 Айде, да біемо мейданъ:
 Біемъ ти кѡня и очи ты вадимъ!»
 — «Тува се юнаци не біятъ,
 85 На се біятъ на равны друмове —
 На раскърстѣе, дуња-та да ги види».
 Ойдба на равны друмове:
 Мана Филя своя боздогана,
 Удари Марко на конь у зенгя;
 90 Тагай мана Марко Кралевиче,
 Мана со-съ своя лека боздогана,
 Та накара Филя маджаринъ
 Деветъ лакти у земли. —
 Яна Марко Шарца коня,
 95 Та отиде на Пригѣпа града
 На Пригѣпа града при стара майтя.

№ 146.

Соф. окр., с. Опій-Цвѣтъ; 6 февр. 1880 г. записана со словъ Стоянова
 Мильчова Лагарина.

(тоже).

- Сѣдна Марко съ майтя да вечерѣра,
 Да вечера сува лѣба и цѣрвено вино;
 Па се Марко подъ мустакъ усмива,
 А стара го майтя питуе:
 5 Леле Марко, леле, башъ, деліѣ!
 За што ми се подъ мустакъ усмивашъ?
 Далъ си смѣшъ мене на старостъ-та,
 Игъ си смѣшъ на посна вечера?»
 А онъ си ю по ти оговори:
 10 «Леле мале, леле стара мале!

- Не смѣемъ си ти на старость,
 Ни се смѣемъ на посна вечера,
 Нель се ми се малко досѣтило:
 Съ пошти вечеръ на ладна меѣана
 15 Повалисе Вилигъ маджарина —
 Че погубилъ тридесетъ юнаци,
 Оште има тройца да губи:
 Единъ ми е Марко Кралевиче,
 Единъ ми е Муса Кеседжия,
 20 А третіе Релѣ Крылатиче».
 Кога биде ютре одъ зарана,
 Марко стегна коня Шареяна,
 И обрмчи сабля димискія,
 И закачи лыка буздогана;
 25 Па си верли коню на рамена
 И отиде у маджарска земня,
 Че да тражи Филигъ маджарина;
 И отидѣ на Филиповы порты;
 Чукналъ си е Филиповы порты;
 30 Излезнало Филипово лъубе;
 Па говори Марко Кралевиче:
 «Помози Богъ Филипово лъубе!»
 Онó си му по ти оговорѣ:
 «Што тресишь, непознанъ гедіе?»
 35 А Марко ю питае:
 «Тува ли е Вилигъ, мой побратимъ?»
 — Айде, верви, непознанъ гедіе!
 Вилигъ съ таквія недума,
 А како ли побратимъ да буде?»
 40 Разъигралъ е Марко добаръ юнакъ
 Разъигралъ е коня Шареяна,
 Па удари Филиницу съ рука першана¹⁾,

¹⁾ Ладонь.

- Искара ю обѣ черни очи,
 И ю кара на ладни механи;
 45 Узелъ му е кована дердана,
 Па си сѣдне у ладны механы,
 И си піе вино троегбдско;
 Конь се самъ пре дворы шета;
 Па говори Марко на Шарко:
 50 «Гездерь, ¹⁾ коню, и на врата гледай,
 Да не дойде Вилипъ на измама».
 Сѣды Марко у ладна механа,
 Та си піе кована дердана.
 Эте, иде Вилипъ маджарина.
 55 «На странъ стани, коню, —
 Да улезне Вилипъ маджарина.
 На странъ стана коня Шареяна.
 Улезналъ си Вилипъ маджарина:
 Марко піе, а Вилипъ го біе;
 60 Проговори Марко Кралевиче:
 «Фала тебѣ, Филипъ маджарине!
 Не ме удри по десница-ручица,
 Да расипешъ една чаша виѣце,
 Што-то ми е деведесѣ ока»;
 64 Не се одбра Филипъ маджарина:
 Расипа му една чаша вино:
 Расредисе Марко Кралевиче,
 Та извади сабля димискія
 69 И посѣче и Вилипъ и конѣ.

¹⁾ Прохаживайся (тур. слово).

№ 147.

Паланка (мѣстечко) Брезникъ; 26 ноября 1879 г. записана со словъ Петра
Лейчева.

(Разграбленіе «дворовъ» Марна Кралевича Филиппомъ мадьяриноиъ).

- Съ ношти дойде Марко до три здравы:
 Еднѣ, да иде Марко да вѣнчава,
 Друга, да иде Марко да кърштава,
 Третя, да иде Марко да наплита.
- 5 Сина прати Марко да кърштава,
 Брата прати Марко да поплита,
 Самъ че иде Марко да вѣнчава
 Дуръ далеко у Стамббла града.
 Тага нема три године време.
- 10 Богъ да бѣе Филя маджарина:
 Равны му е дворы оарало,
 Младо му е любе залюбило,
 Стару майтю заробило.
 Четверта е година поступила,
- 15 Ете дойдѣ Марко Кралевиче:
 Равне дворы у пелинъ ураснаи, —
 Марко се жално заплакало,
 Марко то си комшията одговара:
 «Не бѣйсе Марко, милъ комшия!
- 20 Богъ да бѣе Филя Маджарина,
 Равне ти е дворы оарало,
 Младо ти е любе залюбило,
 Стару майтю заробило,
 Одкарало дуръ у Маджара града,
- 25 Оно е юнакъ надъ юнаци —
 Негови двори зъ главе оперине,
 Оно е юнакъ надъ юнаци —
 А подпѣры одъ човѣци нозе;
 Та да идешъ Марко Кралевиче;

- Оно направісе черна калуджера.
 30 Преды дворы двѣ шарены чешмы:
 Да приведешь коня,
 Вода да напоишь;
 При тебе че любе дойде».
 — Марко си е комшіята послушало.
- 35 Направісе черна калудѣра,
 И си иде у Маджара града.
 Тамо найдѣ двѣ чешмы шарены,
 Та прійдѣ да напои вода;
 И при нега любе дойдѣ;
 40 И ю пита:
 Тако д' Бога, черно калудѣро!
 Дека найдѣ Маркова коня,
 Дека найдѣ пьрстенъ бурманлія?
 — И онó му вѣрно говори:
- 45 «Марко те е Богъ да прости!
 Коня се му зѣло за гробниѣна,
 Пьрстенъ се му зѣло за третина».
 — Повърнасе прегѣпа невѣста,
 Та си каза Фили Маджарину:
- 50 «Пій, ручай Марково иманье;
 Туѣ промина черна калудера
 И провѣде Марковога коня,
 И пронесе пьрстенъ бурманлія»
 — Иды, викны черна калудера,
 55 Да му правимъ голѣмъ зяветъ.
 — Повърнасе прегѣпа невѣста
 Та си викна черна калудера —
 Качило се на висóке кúле,
 И онó си му вѣрно говори:
- 60 «Пій, ручай, черно калудеро!»
 — Марко те е — Богъ да га прости —
 Та си сѣди три дни и три ночи.

- Врѣме дойдѣ Марка да си прѣти.
 65 Напунѣло коню зобница Марково иманье,
 Турѣло коню на тергѣя,
 Самъ говори Марково-то любе:
 «Пій, ручай, черна калудеро,
 Да си речешь: Марку Богъ да просты!
 70 То е Марково иманье!»
 Богъ да бѣе Филя Маджарина!
 Къздисало де е рекло Марково иманье,
 И си пошло къ черна калудера.
 — Да си оды, само се е досетѣло:
 75 «Чуешь мене, Филе Маджарина,
 Да ми простышь,
 Да ти играмъ калудерско оро.
 И оно-е опростѣло.
 — Завертѣсе налѣво, пай надесно:
 80 Богъ да прости Филѣ Маджарина!
 Просты мене, да ти играмъ калудерско оро.
 Дори Фѣля дума да издума,
 И оно му главу откивало.
 И тегай е любе опознѣло,
 85 Зашто е Марко Краевичь!

№ 148.

Соф. окр., село Суводоль; 30 янв. 1880 г. записана со словъ кмета Георгия Колова.

(Прогулка 7 юнаковъ; одного изъ нихъ Сенулу-дита схватываетъ триглавая змѣя; освободить его не могутъ его сотоварищи, а освобождаютъ вилы-самовилы).¹⁾)

Збралисе седмина крѣлѣве,
 Збралисе шедбаджѣя че шетая,
 Че шетая по пуста краина.
 И си шетать редомъ по земни-те.

¹⁾ Въ этой пѣсни приведены имена вилъ.

- 5 Се крале́ве одъ редоме юна́ца;
 Секой юнакъ испитъе чиня,
 Со-съ Марко-то и двѣ и три ида
 И найнапредъ Секула детенце:
 «Леле Марко, леле мили уйте!
- 10 Ты че х́одышь и мене да во́дышь;
 Сакамъ, уйте, и я да си х́одымъ,
 Я да х́одымъ и да си видимъ;
 Чешъ ли, уйте, мене да си водышь?
 Я обычамъ, уйте, да си одымъ,
- 15 Да си видимъ, што юнагство имамъ,
 Че и мене майтя е родыла,
 Че и я самъ одъ Маркова рода;
 Чешъ ли, уйте, мене да при́нмашъ?»
 А Марко му ти говораше:
- 20 «Э, Секуле, Секуле детенце!
 А родъ те знаемъ,
 Да те не познаемъ;
 Че я самъ одъ юначка рода;
 Я че одымъ шедба че да шетамъ,
- 25 Не разбирамъ твое-то юнагство;
 Ты че х́одышь, а назе незнаешъ:
 Ние ч'име много подалече,
 Че х́одыме земни покраинны,
 Покраинны земня Карамъ-Влашка
- 30 И са-съ друга земня Арванашка,
 И пай друго редомъ по земни-то,
 Може, нема вода за шенъе;
 А ние сме далеко отивали,
 Отивали три недѣли дѣна:
- 35 Бѣлтимъ нема вода за шенъе,
 Ты немóжешъ за вода да траешъ».
 А Секула Марку не вѣр'вало,
 Налъ х́одыло, та шедба шетало,

- И чинило три недѣли дена;
 40 Седамъ краля за вода траяли,
 Одыли са и млогу са траяли,
 Нигде нема вода да намѣра;
 А Секуло вырло најелило,
 Нажелило и е ожеднѣло;
 45 Само дете, само продумало:
 «Чиче, виче, мили уйтѣ, виче!»
 Ходыли сме редомъ по земнѣ-та,
 По земнѣ-та, земня по Латинска,
 Земня-та Латинска, земня Тала-Туратинска,
 50 И најпослѣ земня Карамъ-Влашка,
 Карамъ-Влашка, земня Арванашка,
 Арванашка, боме, земня Герчка;
 И ходихме редомъ по земни-те,
 По си земни, по си крайны.
 55 Леле уйте, леле мили уйте!
 Ка' ойдохме наши пусты земни,
 Дали има негде да ме запрать?
 Ты-зи знаешъ и ны ги познѣвашъ;
 Не мой, уйте, лошо да си стане;
 60 Са' семъ, уйте, вода ожеднѣло:
 Дали има вода за пиенъе?
 Я не знаемъ нигде, ни познавамъ,
 Ты-зе, уйте, знаешъ и че кажешъ,
 Дека има лѣдена водица?»
 65 Той му Марко ти оговораше:
 «Э, Секуле, одъ курва копеле!
 Ты-си пошло за мой ядове:
 Кадѣ ходымъ, се за тебе жалимъ;
 Нигде нема вода за пиенъе,
 70 Саде знаемъ на едного мѣсто
 Само има батале бунаре,
 У бунаре лѣдена водица;

- Да ойдыме, можеме да пиеме;
 Ако да би змиа да заспала,
 75 Може се би вода извадила.
 Той не бѣше много подалече.
 Тергнали се и право ойдоа
 И ойдоа на батале бунаре,
 Со-съ еднога до седемъ кралѣве,
 80 Со-съ одного ¹⁾ одъ добрѣ-те кони
 Изгорѣли за ледена вода;
 Никой нема вода да нацерпа;
 Говораше Секула детенце:
 «Чичо, виче, мили уйтѣ, виче!
 85 Э, вис несте одъ моя-та рода!
 И язе-ка семъ малечко детѣнце,
 И я, брате, че съ вама че хѣдымъ;
 Сапасуйте свилены пѣясе,
 Вержете ме прекомъ половина —
 90 Я да слезнемъ у баталъ бунаре;
 Бунаре-те са у наша-та земня;
 Я да слезнемъ, я че ви напоимъ».
 И кралѣве дете послушаха:
 Сапасаха свилены пѣясе,
 95 Верзаха го преко половина;
 Седемъ пыты у бунаръ слазило,
 Седемъ пыты слело и излело;
 Излело е ледена водица,
 Напило седмина кралѣве;
 100 Каде слезне дете, да се пиє,
 У бунарѣ вода намалела,
 Разбудисе змиа трояглава,
 На глава ю вода оплетела,
 Лежала е, Богъ да ю убие,

¹⁾ Sic.

- 105 Лежала е и належала се;
Сагледала Секула детенце,
Дигнала нойны е до три глави;
Гълтнала е Секула детенце,
Гълтнала е и погълтнала:
- 110 Еднажъ гълтна до бѣли колѣна;
Извикна се Секула детенце:
«Леле братя и мой дружина,
Е кралѣве, е мой мили брайтя,
Да вие сте до седемъ дружина!
- 115 Де-ка да сте, сѣга тука да сте»!
Дуръ е дете дума да издума,
Гълтнала е ала троеглава,
Гълтнала го до свилни појаси;
Пишти дете и колико може:
- 120 «Фала вама, фала вамъ до седемъ кралѣве!
Дайте мене моя остра сабля,
Што я чувамъ одъ мое стары башто,
Я и дайте-мене се найде:
Егá, може, змíя да убодемъ».
- 125 Дали му тая остра сабля.
Вертелo се Секула детенце,
Вертелo се и колико могло,
Не е могло змíя да погуби;
Пресѣкло е свилены појаси,
- 130 Паднало е на дно у бунаре,
И змíя го до рамена гълтна;
И дете опште нъшто нема.
Дете имъ изъ бунаре каже:
«Уйтѣвицы па чичѣвицы!
- 135 Вие да сте надалекъ ходите;
Вержете ми кóня за бунаре:
Како мене змíя че да яда,
Тако коня орли нека ядатъ;

- Чичо, виче, мили уйте, виче!»
- 140 Тія бѣха надалекъ ойдѣа,
И шетаха и далекъ ойдѣа.
Коня цвили-надалеко се чуе;
Дочуло се млогу надалече,
Дочуло се до више планине;
- 145 На планина три ора играя,
До три ора, до три самовилы;
На танецъ е Дюрга самовила;
Продумá Дюрга самовила:
«Вала тебѣ, моя мило сестро!
- 150 Што ли се гласъ дочуя,
Дочувая одалекъ-одъ баталь бунаре,
Гласи са де на наши братенце;
Да ли си у бунаръ слезнало,
Да не са го змии погълнали;
- 155 Млогу ми се гласи дочувая,
Може да е наше мило братѣ?
Да си идешъ, брате, да си видишь».
Пратила ги Вела самовила:
«Иди Гюрго самовило,
- 160 Да би могло наше миле брате,
Да би могло у бунаръ да падне,
Да би, може, и намъ да си кажешъ».
— «Я че пратемъ Магда самовила;
Она че иде, право че ми каже;
- 165 Што м' да каже Вела самовила,
Сама ч' иде, сама че виде».
И ошла Магда самовила;
Право ойде на баталь бунаре,
Право ойде и право слезнало,
- 170 Право слезна у баталь бунаро.
Видѣла я Сѣкула детенце;
Па си дума Магда самовила:

- «Фала тебѣ, зміе троеглава!
 Опустѣ ми Секула детенце;
 175 Ако дойде Гюрга самовила,
 Тебе она младо че погуби».
 Говори змія троеглава:
 «Хайде, верви, оде-ка си дошла!
 Я едвѣ се со-съ мѣсо насытила».
 180 Литнала е Магда самовила,
 Залитѣла у више планина,
 Та казуе Гюрди самовили:
 «Фала тебѣ, Дюрго самовило!
 Не пушта-си змія троёглава,
 185 Не пушта ни Секула детенце, —
 Гълтнала е детѣ до рамена».
 Ка' се пушти Гюрга самовила,
 Пуштила се више пладнине,
 Пуштила се, ка'-то бѣло платно,
 190 Залитѣла у пусты крайнины,
 У крайнины, на баталѣ бунаре;
 Не стѣла е дума да продума,
 Въеднага е у бунарѣ рипнала,
 Та фанала Секула детенце;
 195 Све заедне низѣ бунарѣ изнесс,
 И изнесе змія троёглава.
 Погуби си змія троёглава;
 Опустѣ Секула детенце.
 И онѣ яхна нему добра ко́ня,
 200 Па го стегна по бѣли друмовс,
 Та си гони до седымѣ кралѣве;
 Па си стигна до седымѣ кралѣве.
 203 Та шетаа редомѣ по земни-те.

№ 149.

Вран. окр., село Церна-Трава; 5 марта 1880 г. записана со словъ крестьяни-
на Стамена Стеванова.

(Марко Кралевичъ празднуетъ «Юрьевъ день»).

- Вала Боже, вала единому!
 Данагъ-Дюрдевъ день служи Марко Кралевичъ,
 Ага служи, ага бере три совре:
 Едну совру бере люде чорбаджіе,
 5 Другу совру бере люде челепе,
 Третю совру бере пуку сиротынья;
 Тури свою майку слугу на едну совру,
 А негову любу тури слугу,
 Слугу на кметове люде,
 10 Само Марко зауза руке до лактови.
 Докле пійте и ѣжьте,
 Те, присташе Турци янычары;
 Докле онъ думу продума
 И разговоръ разговоріи,
 15 Пристасаше Турци янычаре,
 Пристасаше при негови дворы.
 Проговори Марко доберь юнакъ:
 «Чуешъ мене, майко остарѣло!
 А извѣды мени кѣня Шара,
 20 И ми тури перна буздована,
 И ми тури топузь одъ мейдана,
 И справи крешимъ-калица на коня;
 Я тю да идемъ у Орида града,
 Да знамъ, да не дойдемъ».
 25 Ему справи майка коня,
 Ему майка оружа коня;
 Марко яна и отиде у Орида града,
 Да узме рыба одъ Орыда града;

- Не може Марко рыба да земе,
 30 Но го притисну Сулеймана цара
 Притисну у тѣсне клисуре.
 Говори Шарацъ Марку:
 «Чуешь мене, Марко юначе!
 Мы чемо женски изгинути,
 35 Изгинути у тѣсне клисуре».
 Ёшь мало не извикну,
 Ёшь мало останало,
 И Сулеймана цара прѣтисну;
 Говори Шара коня Марку:
 40 «Не предавайсе на цара Сулеймана».
 — Говори Марко:
 «Предавайсе, царе Сулеймане»!
 — «Не се предава цара Сулеймана».
 — Проговори Марко доберъ юнакъ:
 45 «Чуешь мене, цара Сулеймана!
 Метни, царе, перна буздогана —
 Ель га ты метни,
 Ель га я тю метамъ».
 Метну га Марко Кралевичъ:
 50 Ель га метну Марко Кралевичъ,
 Накара царъ Сулеймана
 Седемдесе аршина у черну зевню;
 Тага стадоше Шарецъ Марковъ,
 Сташе и конь Дебелянъ царевъ,
 55 Та си риваше три дена и три ноти:
 Одолѣ се яко Марковъ конь на царева коня.
 Тагъ повике Марко:
 «Чуешь мене, Шарко коню!
 Погледни у ясно сланце,
 60 Какви темо юнаци да се погубимо!»
 Нель се сѣти царевъ коню,
 Смлѣ га Шара коня, —

- Па тогай Шарецъ доберъ конѣ
 Не могаѣ се три дена да се извади,
 65 Да извади се одъ мершу.
 Тагъ повиче Марко:
 «Чуйте мене, виле-самовиле!
 Куде сте? овде сте дойдете,
 У неволю да ми се найдете,
 70 Да извадите Шара добра коня,
 Да извадите одъ мершу царева».
- Дофтасали виле-самовиле,
 Извадише Маркова-та коня Шара,
 74 Извадише одъ мершу царева.

 № 150.

(Загорье) Берк. окр., с. Чипоровци (Турлаки); 20 февр. 1880 г. записана со словъ Симы попъ-Маркова.

(Марко Кралевичъ въ числѣ сватовъ у юнака Полугуна Спечена).

- Полугунъ Спеченъ добаръ юнакъ
 Собралъ е кичени сватове:
 Найболѣе Марко добаръ юнакъ-старойтя.
 Марко му е дѹма продумало:
 5 «Наточи вино и ракиа,
 Че на тамо нѣма ни виво, ни ракиа,
 Ни има вода за пиѣње».
- Полугунъ си дума продумало:
 «Докле ми су желтици у кесію,
 10 Нечу да точимъ вино и ракию».
- Отидоше; настанаше гора зелѣна:
 Нигде нема вода за пиѣње,
 Нигде нѣма вино за пиѣње;
 Намѣрише дѣбока бунара:

- 15 Тамо че улезне-Полугунъ
 Полугунъ добаръ юнакъ,
 Да изнесе вѣду за шенъе;
 Загълта га ала троеглава,
 Загълта га до колѣна.
- 20 Провикнасе Полугунъ добаръ юнакъ:
 «Тако м' Бога, кичены сватове,
 Найболъе Марко старойтѣ!
 Я пуштете свилни поясы,
 Че ме загълта ала троеглава,
- 25 Че ме загълта до колѣна;
 И турете кони за бунара,
 Ега могу добры кони тѣе
 Тежакъ гайлетъ да учина».
 Учинише тако добры юнаци;
- 30 Учинише кони тѣе тежакъ гайлетъ,
 Та не могу алу да покруте,
 Али юнака да, ми, изваде;
 Марку, ми, се мѣрну ала троеглава
 Мѣрну се предъ саблю мегданлю,
- 35 Я Марко тимну ¹⁾ да пресѣче алу,
 Да пресѣче алу троеглаву,
 А онъ пресѣче свилни поясы;
 Та упаде Полугунъ юнакъ надолѣ;
 Провиче се Полугунъ добаръ юнакъ:
- 40 «Я пуштете ситны синджиры,
 И вержете моѣга коня —
 Ту-ка конь да пукне при мене:
 Я чемъ ту-ка младъ юнакъ да угинемъ,
 Ту-ка и конь да угине при мене».
- 45 И пуштише ситни синджиры,
 И верзаше коню за бунара.

¹⁾ Ударилъ.

Конь цвили, до небо се чуе,
 Та се дѡчу презъ деветъ планинъ:
 Тамо бѣше Вела-самовила
 50 И тамо бѣше Иона самовила
 Полугунове посестриме:
 Та си лѣтнаше презъ деветъ планине,
 Та пѡдоше на ширѡка орница¹⁾.
 Продумала Вела самовила;
 55 «Тако м' Бога, змѣ аловито!
 Я ми пушти доброга юнака».

Продумала змѣ аловита:
 «Тако т' Бога, Вело самовило!
 Ту-ка сѣдимъ триста године
 60 У тай дѣбока бунара,
 Триста аршина дѣбока,
 Досегъ ми е такевъ юнакъ неупѡдалъ —
 Главу давамъ, юнака си не дѡвамъ».

А Вела си изступи по орница
 65 По широка орница,
 Та си лѣтну, та какъ вѣтрокъ,
 Та изверну бунаръ наѡпако,
 Та рѡсипа змѣю тросглаву,
 Та извади доброга юнака,
 70 Па извади Вела самовила
 Па извади саблю мегданлю,
 Та си сломи змѣю чирѣкъ по чирѣкъ;
 Па си на брата проговѡри:
 «Айде, брате, да идеме
 75 Да идеме по кѣчены свѡтове».

— «Не могу, сестро, да идемъ,
 Че самъ слѡменъ и стрѡшенъ».

Иступисе Вела самовила

¹⁾ Прогамина.

- Иступисе по широка орница,
 80 Та сббра всѣкаква трѣвка,
 Та га напои-наложи:
 Какó бѣше юнакъ-пóбогѣ стáну.
 Па отоше по кичены сватове,
 Та собраще кичены сватове —
 85 Найболѣ Марко старойтѣ,
 Та су за девойку отишли;
 87 Та су свадбу направили.

 № 151.

Г. Радомиръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Гердана Лазарева.

(Марко Кралевичъ вѣроломнымъ образомъ убиваетъ юнака болѣе сильнаго, чѣмъ онъ — дитя Дукадинче).

- Та си оды Марко Кралевико
 Та си оды одъ града на градъ,
 Та си тражи поюнакъ одъ него.
 Ка си ойде у Будино село,
 5 Тамо има дѣте Дукадинче;
 Оно си е на седымъ годинъ,
 Седымъ паты поюнакъ одъ него;
 Та намѣри три малки дечица,
 И Марко си дума продумуе:
 10 Э вие-ка три малки дечица!
 Де-ка сѣды дѣте Дукадинче?
 Оно си е на седымъ годинъ,
 Седымъ паты поюнакъ одъ мене».
 Продумá си посреднѣ-то дѣте:
 15 «Э ты-зе-ка, Марко Кралевико!
 Да язъ семъ дѣте Дукадинче,
 Седымъ паты поюнакъ одъ тебе».

И Марко си дума продумуе:
 «Э ты-зи-ка дѣте Дукадинче!
 20 А д'идеме на Перинъ-планина,
 Да фърляме камикъ на облога!
 Ка ойдба на Перинъ-планина.
 Та земаа той мермеръ камика;
 Та го зема Марко Кралевико,
 35 Та си ферля той мермеръ камикъ.
 И си зема дѣте Дукадинче,
 Та си зема той мермеръ камика:
 Ка го ферли дѣте Дукадинче —
 Де си падна той мермеръ камика,
 30 Та си е изби, ископало,
 И надферли Марко-те юнака,
 Надферли го петъ раскочи мѣсто.
 И Марко си тогай вострашило;
 И Марко си дѹма продумуе:
 35 »Э ты-зе-ка дѣте Дукадинче!
 Айде, ние брайтя да станеме,
 Да идеме у Земена града,
 Да утѣпеме земенскіѣ цара».

Ка си яхна Марко Кралевико,
 40 Ка си яхна Шарца добра коня,
 И со-съ нього дѣте Дукадинче:
 Та си яха дѣте Дукадинче,
 Та си яха коньчѣ седмогодче;
 И Марку-те се, Богме, не свидѣло,
 45 Та продума Марко Кралевико:
 «Э ты-зе-ка дѣте Дукадинче!
 Я погледни више у небеса,
 Како трепта тія ясни звѣзды».

Ка погледна дѣте Дукадинче,
 50 Та погледна више у небеса,
 Какó трепта тія ясни звѣзди.

- Богъ да бѣе Марко-те юнака!
 Ка извади сабля на зглабове,
 Та пресѣче дѣтѣ Дукадинче,
 55 Пресѣче го пресредъ половины;
 Минало се е едѣнъ сатъ време,
 И дѣтѣ си думá продумáло:
 «Э, ты-зе-ко, Марко Кралѣвико!
 Ништо мене сердце преболѣе».
- 60 Я Марко му дума продумѣе:
 «Э, ты-зе-ка дѣте Дукадинче!
 Наведи си надъ твоя-та коня,
 Та си лизни одъ десна зенгѣя,
 И тебе-ка сердце че умине».
- 65 Навѣде се дѣтѣ Дукадинче,
 Навѣде се на нѣгова кѣня,
 Наведесе зенгѣя да лизне,
 Та му падна половинъ трупѣна;
 Ка си станá трупѣна безъ глава,
- 70 Та си забрá Марко-те юнакъ,
 Та ю гони низъ Перимъ-планина;
 Ка достигнá половинъ трупѣна,
 Та достигнá Марко-те юнака,
 Достигнá у тесны клисуры:
- 75 Фавая се у юначке рацѣ,
 Та се борать три дни и три ношти;
 И Марку се, богме, досадило,
 И продума Марко Кралѣвико:
 Э, ты-зе-ка, Мѣлице Загорко!
- 80 Я си сбѣри вѣли-самовѣли,
 Да си скѣна половинъ трупѣна».
- И си сбрали вѣли-самовѣли,
 Сбрали се низъ Перимъ-планина,
 Да се кина половинъ трупѣна;
- 85 Ка се кина вѣли-самовѣли,

- Та си падна Марко Кралевико,
 Та си падна подъ негова мерша;
 Па-й се мычи Марко Кралевико,
 Та се мыче подъ негова мерша,
 90 Та се мыче три дни и три ношти,
 Дуръ да стане подъ негова мерша,
 Ка си станá Марко Кралевико,
 Та си станá подъ негова мерша,
 Та си беркнá Марко Кралевико
 95 Та си беркнá у дэсна-та чижма,
 Та извади ножé потайниче,
 Та си распра дѣте Дукадинче,
 А оно има до три, бре, сердце-те:
 Едно се е било и пребило,
 100 Другó-то се туку разбудило,
 А третё-то, Богме, и нечуло.
 И сбралисе вили-самовили,
 Та погребли дѣте Дукадинче.
 И Марко си дума продумуе:
 105 «Э вие-ка вили-самовили!
 Та што вие дѣте Дукадинче
 Та што вие ногу-ле уилилось?»
 И продумáя вили-самовили:
 «Э ты-зе-ка Марко Кралевико!
 110 Онó си едно-ле у майтя,
 И е седымъ паты поюнакъ одъ тебе;
 За товá ли вие него че погребéме —
 Онó може светíя да стане,
 114 Оты си е на седымъ години.

№ 152.

Трен. окр., с. Бабица; 23 ноември 1879 г. записана со словъ Божиля Яикова.

(тоже).

- Оды Марко узъ тесне клисуре,
 Да си тражи юнака нады неџа.
 Одыло е три дни и три ночи,
 Нышто не е Марко намѣрило;
- 5 И онó си говоръ говораше:
 «Бога тебе, дзвѣзде деновнице!
 Како грѣшешъ вѣсинъ подъ небеса,
 Да ли знаяшъ юнакъ нады мене?»
 Дзвѣзда си ему по тѣя оговоре:
- 10 «И ты ли си юнакъ надъ юнаци?
 Я отиды у Дуката града,
 Тамъ да си видишъ юнакъ!
 Тамо има дете Дукатинче,
 Па си има кончѣ троегóдче».
- 15 И Марко си яшилъ коня шаренбга:
 Та е пошла мѣгла и прáове,
 Та опло у Дуката града;
 Намѣрило Дукатске юнаци
 И па и питало:
- 20 «Бога и вамъ Дукатске юнаци!
 Де-ка си е Дукато-то дете?»
 А онѣ си му по тѣя оговоря:
 «Ела! мало камикъ да метамо,
 Па тѣга че кажемо, де-ка сѣды
- 25 Де-ка сѣды дете Дукато?»
 И онó си е узело камикъ
 Узело камикъ, та върлило;
 Надвърлили га Дукатски юнаци;
 Па-й се Марко, па-й-се повърнало,

- 30 Та узéло кáмикъ, та гó вьрлило —
 Нигде си видель, ни с'опрель
 Па тага си му юнаци казáли,
 Дé-ка сѣды дете Дукáто:
 «Де-ка има дворы серебряны поди́оры,
- 35 Тамо сѣды дете Дукáто».
 И онó януло кóня шаренога,
 Та си оплó на негóви дворы.
 Па-й си му Марко говораше:
 «Я мой брате, мой побратиме!»
- 40 Я семь дошéлъ, да се обидемо.
 Я си яни кончé троегодче!
 И онó си яни кончé троегóдче,
 Та га рáзигра по негóви дворóве —
 Я негóви дворóве све потресли;
- 45 Тага си се Марко уплаши́ло.
 — «Яни, брате, конче троегодче;
 Мие съ тебе братя, побрáтиме,
 Че одымо по гóру зелéну,
 Да тражимо юнаци нады насъ».
- 50 Па си га Мáрко вьрло превари́ло:
 «Аде, брате, предъ менé искарай!»
 И дете си искара́ло напредъ;
 Тага Марко извадилъ е саблю димискию
 Та пресѣче дете прéко срѣде;
- 55 Па-й се Марко на дете говори:
 Я, дете! можé ли да усетишь?
 И онó си му детé говораше:
 «Смуднá си ме пресъ тонъте половине»;
 А Марко си му говораше:
- 60 «Я разиграй конъче троегóдче!»
 И разиграло оно конъче троегодче,
- 62 Та се на двѣ трупине одлетéло.

№ 153.

Джумалійскій окр., с. Панчерево, въ такъ называемомъ округѣ Пьяницѣ ¹⁾;
13 дек. 1879 г. записана со словъ Димитрія Кундева.

(тоже).

- Излезналъ е тово витекъ Марко
Излезналъ е вонка на двброве,
Искокналъ е вечеръ предъ вечера,
Та на дзвѣзда вели и говори:
- 5 «Мори, дзвѣздо, мори, вечернице!
Кадъ-то грѣшъ, дзвѣздо, по са тія земля,
Да ли е видѣла, дзвѣздо вечернице,
Да ли е видѣла неде юнакъ,
Юнакъ, ка'-то мене?»
- 10 А дзвѣзда му вели и говори:
«Море, Марко, море, хаджаміе!
И ты ли, Марко, юнакъ бройшь?
А да идешъ у Дуката града,
Та да видишь дете Дукатинче —
- 15 Оште си е дете три године,
Три паты поюнакъ одъ тебе;
Порты му самородъ одъ желѣзо».
Полютисе това витекъ Марко.
Когá бѣше, море, утре рано,
- 20 Яхналъ си тая добра конъ,
Та-я ошелъ у Дуката града;
Когá бѣше на поле широко,
Тамо срѣтна до три машки дѣца,

¹⁾ Округъ этотъ въ настоящее время раздѣленъ на части: одна вошла въ составъ Болгарскаго Княжества, а другая осталась во владѣніи Турціи (въ Македоніи).

- Де-ка ферля това тешокъ камень:
 25 Едно ферля, та надферля.
 Рече Марко добаръ юнакъ:
 «Помбзи Богъ, до три машки дѣца!
 Али има тука дете Дукатинче?»
 — Оно рече: «язе дете Дукатинче!»
 30 — «Айде, да ме водышь на твои-те дворе,
 Да ти вида двори,
 Да ти вида-каквѣ са?»
 — «Айдемо на мой-те двори!»
 — «Море, дете Дукатинче!»
- 35 Де-ка бива госто напредъ оды?
 Айды, ты-зи напредъ да одышь».
- Крена дете Дукатинче,
 Да го воды на свои двори.
 Марко бѣше хитра гидія:
 40 Тергна Марко тая остра сабля,
 Та удари дете Дукатинче
 Та удари преко тенки половины;
 Па кренаа на нагѳре.
 А дете-то вели и говори:
- 45 «Море, Марко, море, чичѳ Марко!
 Какво ме е сердце нешто пригрызло».
- «Айде, айде, детѳ Дукатинчѳ —
 Това ни е твое люто сердце,
 Туку си е моя остра сабля;
 50 Тѳку си накриви на-въ десна рака,
 Те ти олекна твѳе-то сердце».
- Ка' се накривѳлъ дете Дукатинче
 Ка' се накривѳлъ на-въ десна рака
 54 Накривѳлъ си, па и изгасналъ.

№ 154.

Трен. окр., с. Бабица; 24 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина
Дѣши.

(тоже).

- Сѣди Марко съ майтю, та вечера
Суво лѣбо и вино црвено;
Па се Марко подъ мустакъ усмива.
Питала негова-та майтя:
- 5 «Емъ вечерае(шь) подъ мустакъ се смѣешь —
Даль си смѣешь менѣ подъ старости,
Ель си смѣешь на божа́ вечера,
Ель си смѣешь на твое-то любе?
Любе имашь, а други люби га».
- 10 Питалъ си е Марко Кралевичъ:
«Кой ми люби мое первнѣлюбе?»
— «Люби га Сѣнко Дуковита.
— «Леле мале, мое стара мале!
«Даль си чула. съ очи ли видѣла?»
- 15 — «Емъ самъ чуло, емъ съ очи видѣло».
Итро било Марко Кралевичъ:
Собрало окóльне комшиа,
Собрало ги, та ги попило,
И не окало Сѣнка Дуковита;
- 20 Думало-то негово-то любе:
«Чуешь мене, Марко Кралевиче!
Оты не позвашь Сѣнка Дуковита?
Дуковитъ е найближи комшиа
Найближни и понайаранъ».
- 25 Думе дума Марко Кралевичъ:
«Забоварилъ семъ, мое первнѣлюбе».
Наточиле Марко Кралевичъ,

Наточилъ е та златна здравица;
 Та си даде на негово любе,
 30 Да си позва Сѣнка Дуковита,
 Да га позви, да га докара;
 Позвало га, па-й га и забрало.
 Яли Марко одъ чардакъ пазило:
 Доръ да доду до негови двори,
 35 Три путы обе залюбили.
 Тагай дойдѣ Сѣнко Дуковито.
 Сѣдѣли су три дни и три ноци.
 Марко прати окѣнини кошмие —
 Емъ ги прати и дарекъ даруе;
 40 Яли Сѣнка нече да испрати,
 Ни испрача, ни га дарекъ даруе.
 Думе дума негово-то любе:
 «Зашто нечешъ Сѣнка да испратишь,
 Ни испрачашъ, ни даръ га даруешъ?»
 45 Марко тага на любе продума:
 «По-часъ, нега че испратимъ;
 Че му дадемъ свѣлене кошуле».
 Испратиле околни кошмие,
 Уловили Сѣнка Дуковита,
 50 Одсѣче му тую русу главу;
 Уловили негово-то любе,
 Умаза га ¹⁾ у катранъ, у восекъ,
 Запалили то негово любе:
 Онѣ горѣ, онъ се вино піе.
 55 Думе дума негово-то любе:
 «Ако ни е за мене,
 Но ли те за церни те очи!»
 — «Нека горѣ, нека ги Богъ убие!
 Ние любилъ Сѣнко Дуковитъ.»

¹⁾ Вм. ю.

- 60 — «Ако не за мене, не за те церве очи,
 Нель за бѣло-то лицѣ!»
 — «Нека гори, да га Богъ убіе!
 Нега се е Сьнко любило».
 Пропиштало мужко детѣ,
 65 И она е тога гродумала:
 «Ако не е за мене,
 Нели ти за мужко-то дете!»
 — «Нека гори, да га Богъ убіе!»
 69 Сіе Сьнково колѣно.

№ 155.

(Загорье) Берк. окр., с. Верлицъ; 10 февр. 1880 г. записана со словъ Елизаветы Іованчиной.

(тоже).

- Море, сѣдналъ Марко да вечера
 Да вечера съ негова-та майтя;
 Емъ вечера, у небо погледа,
 Емъ, море, согледа звѣзда вечерница.
 5 И па-й дума Марко Кралевичъ:
 «А, море, звѣздо вечернице!
 Моя верно посестримо!
 Море, ко'-то грѣшь одъ истокъ
 Одъ истокъ до западъ,
 10 А ко'-то грѣшь по свичка земня,
 А ко'-то видишь Влашка и Богданска,
 А дали има негде по-юнакъ одъ мене?»
 Продумала дзвѣзда вечерница:
 «Леле, варай, Марко доберъ юнакъ!
 15 А нигде нема по-юнакъ одъ тебе,
 А туку има у Дукатинъ града
 Младо момче Дукатинче».

- Море, посердисе Марко юнакъ,
 Че имало по-юнакъ одъ него.
- 20 Онъ улезло у новы яхаре,
 Изведе си коня Шаркалія,
 Со-съ шиница бѣла го наранилъ,
 А напоилъ чаборъ вино, —
 И си бутна коня Марко юнакъ,
- 25 Та отиде у Дукатинъ града;
 Край Дукатинъ града—двѣ млады момчета,
 Двѣ млады момчеты-млады телчартыта.
 Попита ги Марко доберъ юнакъ:
 «Леле, варай, двѣ млады момчета!
- 30 Море, де сѣди момче Дукатинче,
 Де е казва, че е млогу юнакъ»?
 Продумали двѣ млады момчета:
 «Леле, варай, чиче незнаяны!
 Да ли питашь-право да кажеме:
- 35 Море, де-ка сѣды момче дете Дукатинче?
 Бутны конѣ возъ новыи пазаръ —
 Де-ка найдешь калдерма одъ желтици,
 Де-ка найдешь порты одъ желѣзо,
 Де-ка найдешь камены дворове,
- 40 Де-ка найдешь високе сарае,
 Тамо сѣды момче Дукатинче».
 И пойдѣ Марко доберъ юнакъ
 И отиде возъ тесны сокаци,
 И намѣри калдермо одъ желтици,
- 45 И намѣри порты одъ желѣзо,
 И намѣри камены дворове,
 И намѣри високе сарае;
 И него мръзи порты желѣзны да чука:
 Море, бутна коня, презъ дуvara прерипна;
- 50 Па ми ходы по равны дворове,
 По дворове ходы одъ конѣ не слазе.

Видело го момче Дукатинче:

Та му дума одговори:

«Леле, варай, чиче незнајны!

- 55 Што ми ходышь по равны дворове,
По дворове ходышь, одъ конѣ не слазишь?
Дали мислишь пазаръ да правиме,
Пазаръ да правиме-трампа да чиниме,
Или меркашь, бой да се биеме?»
- 60 Продума Марко доберъ юнакъ:
«Леле, варай, момче Дукатинче!
Не семъ дошелъ пазаръ да правиме,
Не семъ дошелъ бой да се биеме,
На семъ дошелъ юнатлакъ да правиме,
- 65 Зашто семъ те чуло и разбрало,
Че си млогу юнакъ надъ юнака;
Море, ела, малко юнатлакъ да правиме,
Юнатлакъ да правиме,
Да се малко преобриме».
- 70 Море, продума момче Дукатинче:
Што-то се, брате, преобриме,
Бельти се убиеме;
Айде, идеме у Косово-поле,
Тамо има тое желты камикъ —
- 75 Онъ е мѣренъ триста оки;
Тамо штемо да се обидеме —
Кой юнакъ надъ юнакъ?»
Искочила негова-та майтя,
Та му дума одговори:
- 80 «Леле, варай, момче Дукатинче!
Не е Марко юнакъ со-съ юнатство,
На е Марко юнакъ со-съ курвалство;
Оште, сине, тебе да погуби».
- 85 Изведе коня момче Дукатинче
Изведѣ изъ новы яхъры,

- Та го шинекъ-бѣлъ орисъ нѣзоби,
 Напон го чоборъ руйно вино,
 Постигна го съ тридеветъ колане,
 Попрегна го съ тридеветъ попрази;
 90 Па бутна конѣ момче Дукатинче,
 Бутна конѣ изъ Дукатинъ града.
 Леко ходы коня Ластавица,
 Леко ходы, калдерма-та троши,
 Калдерма-та троши, дуваре са трясать,
 95 Дуваре са тресать, пенджере трепѣрачь.
 И отшели у Косово-поле,
 Намѣрили тоя желты камикъ —
 Де-ка мѣренъ таманъ триста ока.
 Море, подметна го Марко юнакъ,
 100 Та летель е ни малко, ни млогу,
 Та летиль три дни и три ношѣ;
 Дирили го три дни и три нощи,
 Дирили го, доде-къ намѣрили.
 Та го метне дете Дукатинче;
 105 Него мерзне одъ коня да слази—
 Свесе се, одъ коня го узе;
 Подметналъ го момче Дукатинче,
 А го ферли момче Дукатинче;
 Дирили го три дни и три нощи,
 110 А дирили го те намѣрили го —
 Чудилисе, кадѣ камикъ падне?
 А дали влете у церна земня,
 Или упадна у синѣ-то море.
 Море, ка' си пойде момче Дукатинче—
 115 Леко ходы коня Ластавица,
 Ка'-то би е ясна зора чини;
 А, море, леко ходы коня Ластавица—
 Одъ подзе-то трѣва ферлила се у небеса.
 Тогива продумало Марко доберъ юнакъ:

120 «Леле, варај, момче Дукатинче!
Постави се коня Ластавица...

Конецъ недосказанъ. Сказитель замѣтилъ, «да е Марко излагалъ момче Дукатинче» и вѣроломнымъ образомъ погубилъ его, (большаго отъ него юнака).

№ 156.

Г. Радоміръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Марко Кралевичъ вѣроломнымъ образомъ убиваетъ юнака — дитя, семи тѣсяцевъ, имѣющаго коня, семи тѣсяцевъ).

Било дете седмомѣшче,
Па имало конь седмомѣшче.
Дума дума му уйтя седмомѣшче:
«Я излезны детѣ седмомѣшче,
5 Изведы коньче седмомѣшче,
Изведы го низъ ладны яхѣры:
Мне малко бой да правиме съ тебе,
Да видеме, кой че поюнакъ,
И дали е коньче седмомѣшче,
10 Дали ти е ногу берзо бѣло,
Ели си е моя коня Шарговита?»
Излега го уйтя му Марко:
«Я опушти ты коньче твое
Коньче седмомѣшче—
15 Да видеме, ногу ли е берзо бѣло?»
И оно е уйтя послушало,
Та опушти коньче седмомѣшче;
Я Марко ного хитро било:
Не свидесе, де-ка е детѣ седмомѣшче
20 Де-ка си е одъ Марко-те поюнакъ,

- И извади сабля димиція —
 Дете си е напредъ предъ Марко-те—
 И зема Марко сабля димиція,
 Та пресъчѣ дете пре-срѣде-ка;
 25 И дѣте си на конъче говорѣ:
 «Слушай мене, конъче седмомѣшче!
 Нешто ме е сердце преболѣло».
 И тогай му Марко въеднакъ ока:
 «Э, ты-зи-ка дете седмомѣшче!
 30 Я си оберны ты-зи-ка назаде,
 Да си видишь ты-зи, конъче
 Съ каква ти е чоха покриенъ?»
 Дете се въеднакъ обернало
 Обернало и въеднакъ паднало:
 35 «Проклетъ да си, уйте, триклетъ да си!
 Оты ме мене така измамѣ?
 37 Тебе гробъ нигде, уйте, да нема!»

№ 157.

Трен. окр. с. Бабица; 23 ноября 1879 г. записана со словъ Пешки (Петра)
 Тодорова.

(Марко Кралевичъ захватываетъ Янка «отъ Косова» въ плѣнь и затѣмъ
 освобождаетъ его).

- Повалисе Янко одъ Косова,
 Да не мине турчинъ презъ Косово поле.
 Съде Марко съ майтю да вечера
 Да вечера суво лѣбо и первѣно вино;
 5 Я самъ Марко подъ мустаци смѣе;
 Майтя Марка питуеше:
 «Бога тебе, Марко Кралевиче!
 Даль си смѣешъ на суе вечере,

- Иль си смѣешь на мое на старосты?»
- 10 «Ни се смѣемъ на суге вечере,
 Ни се смѣемъ тебе на старосты,
 Я са смѣемъ Янку одъ Косова:
 Повалилъ се Янко одъ Косова,
 Да не мине турчинъ презъ равно Косово;
- 15 Дори, мале, Марко повечѣра,
 Ты да идешь, коня да закаляшь—
 Шаренъ бѣше, червъ да стане;
 Да донесешъ това турско рѹо—
 Да облечемъ това турско рѹо:
- 20 Чу да идемъ Янку на индаты». Майтя иде, та коня закаля;
 Па се верну, та донесе това турско рѹо.
 Па премѣри Марко Кралевиче
 Премѣри и пререшисе;
- 25 Па си стану Марко, та и отидѣ,
 Та отидѣ подъ Косова града:
 Побн копя, па си коня вѣрза,
 Па се узе турски да се кланя.
 Сегледа го Янкова то любе,
- 30 Па говори Янку господѣру:
 «Бога тебе, Янко господаре!
 И ты си младо обложило,
 Да не мине турчинъ презъ Косово.
 Онъ се кланя у Косово града».
- 35 Янко по тѣя оговори:
 «Бога тебе, мое—то любе!
 Я че окнемъ саизина,
 Да си узме коня дебеляна,
 Да си иде доле—подъ село-то,
- 40 Да га види—ель е турче, или бугарче?
 И онъ яну коня дебеляна,
 Та отиде доле—подъ село-то:

- «Богъ те убилъ, непознанъ делие!
 Далъ си турче, иль каурче?»
- 45 А онъ си често кланя.
 Кага́ си е момче приблизи́ло,
 И онъ върли лека буздогана,
 Удари га у самб-то серце —
 Конѣкъ се паде и онъ се по нега;
- 50 И вану га, и верза му руке нао́пако;
 Па-й се узе, да се турски кланя.
 Сѣгледа га Янко одъ дивавѣ:
 Па си я́ну коня́ Пеливана,
 Та отидѣ доле — подъ селб-то;
- 55 Ка отидѣ доле — подъ селб-то
 Проговори Янко одъ Косо́ва:
 «Бога тебе, турче саратличе!
 Да-ль си турче, иль бугарче?»
 Марко мълчи и често се кланя.
- 60 Кага́ си е Янко приблизи́ло,
 Онъ си върля лека буздогаца,
 Та удари лека буздогана,
 Та удари коня́ изъ-подъ нега;
 Конѣкъ се пада, и онъ по нега:
- 65 Тага ста, та му верза́ руке наопа́къ,
 И си верза́ коня́ Пеливана
 И си верза́ за коня́ шаренога.
 Па Тага́й вати, за баджа пуса-та,
 Да си гази то́й воду Ситни́цу,
- 70 И прикара Янка прѣ воду Ситни́цу;
 Тага́й Янко по тѣя оговѣри:
 «Бога тебе, незнано делиѣ!
 Да ми пуштишь руку десни́цу;
 Ако не смѣешь руку десни́цу,
- 75 Да ми пуштишь руку лѣви́цу;
 И додай ми това бѣло книже,

- Да испишемъ това чёрно писмо,
 Да га пратимъ на стару ту майтю».
- А Марко му е пуштилъ десницу,
 80 Та му даде това бѣло книже;
 Янко написа това чёрно писмó;
 Не га трати на стару-ту майтю,
 Нель га прати Марку Кралевичу—
 Па си свёрну на сиво соколé;
 85 А Марко Янку подсиѣ:
 «Бога тебе, Янко одъ Косова!
 Деветъ путы низъ давнанъ те пуштагъ,
 Садъ десеты путы те пуштамъ;
 Я самъ Марко Кралевичъ!
 90 Зашто пратишь сиво соколенце,
 Да иде на мое дворóве?»
 Янко си е тага продумало:
 «Просто да ти е деветъ кадълька,
 Просто да су и мои конаци,
 95 Просто да и то мое любе».
 Но е Марко Кралевиче опросты му
 И конаци и любе-то,
 98 И любе-то, што обручáгъ.

 № 158.

Дупнич. окр., с. Рыло; записана 19 янв. 1880 г. однимъ болгарскимъ школь-
 никомъ по порученію народнаго учителя дьякона Христы Димитріева
 Куянджискаго. Передаемъ буква въ буква. ¹⁾

(Янко отъ Косова уводитъ жену Маркову Иришу; Марко убиваетъ его;
 освобождаетъ свою жену; смерть матери и сестры Марка отъ радости).

Море, Марко, море млади Марко;
 Марко шета по Влашка крайнина,
 По крайнина шета, та крайни(на) чува.
 Кога беше на светін никола,

¹⁾ Дѣлаемъ только свою разстановку знаковъ.

- 5 Тогай Марко отъ крайни доиде,
 Па на слуги по ти оговори:
 Е виека дванаесе слуги!
 Гответе ручокъ, да ручате,
 Наточете вино, да пиете,
 10 Изнесете наймалата чаша,
 Що то бере дванаесе ока,
 Та я дайте на млада шаркоте,
 Да си пие и да благосивя.
 Слушаа го дванаесе слуги,
 15 Уготвия ручокъ, да ручая,
 Наточия вино, да си пиятъ,
 Изнесоха наймалата чаша,
 Дадоха я на млада шаркоте—
 Ем си пие, ем си благосивя.
 20 Па е Марко на чаша задремало—
 Малко дремна, големъ сонокъ видс;
 Уплаши се Марко разбудисе,
 Та на слуги по ти оговори:
 «Е виека дванаесе слуги!
 25 Малко дремнахъ големъ сонокъ видохъ:
 Де ми двори магла утахнали,
 Претъ портите чернъ барякъ побие
 У стретъ двори това сухо дерво;
 А на яфорово на дервото
 30 До три куковици:
 Една кука вечеръ и на вечеръ—
 Като кука веке ичъ неможе;
 Друга кука нощи-полунощи—
 Като кука друга изговара;
 35 Трека кука заранъ та па заранъ
 Като кука веке ош окнала.
 Да ли е на зло, или е на добръ?»
 Слуги му по ти оговоратъ:

- «Море Марко, море млади Марко!
 40 Ни е на зло, ни то е на добро:
 Пленена е робена господна—
 Еве сега три година време,
 Како си е она заплена—
 Пленилъ е Янко отъ Косово;
 45 Това що са до три куковици:
 Тай що кука вечеръ та по вечеръ,
 Това ти е твое стара майка,—
 Що то кука ношти́ полунощи,
 Това ти е твое перволюбне,—
 50 Що то кука заранъ па та збранъ,
 Она ти е сестра Ангелия».
 Ни то стоя Марко, ни то гледа,
 Туку яхна тая Шарца кона,
 Та си поиде стара манастира;
 55 Тамо седе три месеца време;
 Та си пуци коси за́ поясъ си,
 И направи калугерско рухó,
 И си тури калугерська капа,
 Та си яхна, та Шарца кона,
 60 Та си хойде з Косови града;
 Та си ходе предъ Янкови́ порти́;
 Претъ порти му тай шарены чешмы:
 Тамо наде ери(на) госпожа
 Де налие два ибрика вода;
 65 Говори черна калудера:
 «Помага(й) Богъ, моя Янковице!
 Я ми дода(й) еденъ ибрикъ вода—
 Я да пия, коня да поя;
 Устата е мене погорелы
 70 Погорелы за студена вода».
 Говори му Ерина госпожа:
 «Далъ Богъ добро, черна калудера!

- Не смею ти водица подати,
 Ме Янко отъ чардаци гледа,
 75 Та хоке мене младо да погуби;
 Кога бехъ котъ млади Марко,
 Секо гладно бех го заранила,
 Секо жадно бех го напоило,
 Секо гола бех го заоблекло,
 80 А подъ Янко ясь несемъ
 Не смемъ и вода да дадемъ;
 Ене, Янко отъ чардаци гледа!»
 Па си зема два златна ибрика,
 Та си хойде горе котъ Янкоте
 85 Котъ Янкоте на високи чардакъ.
 А Янко и по тѣ оговори:
 «Е тизека Ерино госпожо,
 Що ти збори церна калугера?»
 И она му казива и доказа,
 90 Що и збори церна калугера;
 Туку го е она излагала:
 «Е тизека Янко млади Янко!
 Конакъ тражи дека да нощева».
 Говори Янко млади Янко:
 95 «Е тизека Ерине госпожо!
 Ти го викни, у насъ да нощева;
 Язе имамъ дума да му думамъ
 Ега Бог да право да ми кажа,
 Ясь на него големъ бакшишъ дада!»
 100 Послуша го Ерина госпожа,
 Та повикна церна калугера:
 «Тако м' Бога церна калугеро!
 Хайде тизе у насъ да нощевашъ,
 Тебе зове Янко млади Янко»;
 105 Не ще да праша-послуша я церна калугера,
 Та си хойде код млади Янко,

- Те говори церна калугера:
 «Богъ помага Янко млади Янко!»
 — «Дагъ Богъ добро, церна калугера!»
- 110 Говори Янко млади Янко:
 «Е тизе Ерино госпожо!
 Я уготви тай слатка вечера
 И наточи това руйно вино».
 Послуша го Ерина госпожа,
- 115 Та уготви тай слатка вечера
 И наточи това руйно вино.
 Па седнаха да си вечерая;
 Принесоха вино да си пиятъ;
 Па се они дума задумаха.
- 120 Говори му Янко млади Янко:
 «Тако м' Бога, церна калугеро!
 Богъ ми, душа! нещо ке те прашамъ;
 Да би дагъ Богъ,
 Право да ми кажешъ,
- 125 Я кю тебе големъ бакшиѣ да дамъ».
 Говори му церна калугера:
 «Прашай, Янко, прашай, млади Янко!
 Тако м' Бога, право ще ти кажа».
 И Янко му оц еднашъ, говори:
- 130 «Е тизека церна калугеро!
 Отде ти е марковата кона?»
 — Калугер му по тѣ оговорѣ:
 «Е тизека, Янко млади Янко!
 Еве, сека три години време,
- 135 Како Марко по краини умре,
 Та му коня за опело узехъ»;
 Дочула е Ерина госпожа,
 Поронила тия дробни съзе;
 Согледа я Янко млади Янко,
- 140 Дека рони тия дробни съзи,

Дека жали за млади Маркоте,
 Тагъ удри съ рака десница,
 Два и заби из глава паднаха.
 Говори му черна калугера:
 145 «Тако м' Бога, Янко, млади Янко!
 Я ми подай тая остра сабля,
 Да понишамъ твоя остра сабля,
 Да поиграмъ калугерско оро;
 Да разговара Ерина госпожа,
 150 Да не рони тия дробни съззи,
 Да не жали Марко млада Марко».
 Не сетисе Янко млади Янко,
 Та е даде тая остра сабля;
 Разнишалъ черна калугера
 155 Разнишалъ тая остра сабля,
 Та разгралъ е калугерско оро,
 И отсече Янковата глава;
 Остави му глава на софра-та,
 Па си фана Ерина за рака,
 160 Та я сведе доле у дворове;
 Па улезна у нова яхери,
 Та изведе си тая Шарца кона,
 Та си яхна тая Шарца кона,
 Па си фана Ерина за рака,
 165 Та я ферли като зат себека.
 Расплака се Ерина госпожа,
 Та си викна, колко що си може:
 «Леле Боже, леле мили Боже!
 Останах си без млада Маркоте,
 170 А па сега и без млади Янкоте,
 Па сега кю калугеръ да вода».
 Говори и Марко млади Марко:
 «Не бой ми се, Ерино госпожо!
 Язе не самъ черна калугера,

- 175 Туку са ти Марко перволюбне;
 Сега ние дома ќе идеме,
 Да видиме наша стара майка —
 Живи ле, или не живи?
 И да вида сестра Ангелия —
- 180 Дома ли е, или се ожени?»
 Па си ойде Марко, дура, дома;
 Одалеко иде и си вика:
 «Отвори ми, моя стара майко!
 Отвори ми тия нови порти, —
- 185 Я излезни сестро Янгелио!
 Я излезни да пошетнашъ коня».
 Дочула го нему стара-майка;²
 Дочула го сестра Ангелия;
 Дури майка стара да подигне
- 190 Да подигне тия стари кости,
 Да отвори на Маркоте порти;
 Дури сестра гергевъ да остави
 На гергево тоа свиленъ яглакъ,
 На яглако деведесе игла,
- 195 И си на нозе станала,
 Удри Марко коня съ зенгѣ(и),
 Та прелете презъ новите порти.
 Ка' го виде негова-та майка,
 Жива го е она пригърнала! —
- 200 «Добре дойде Марко, мили сине!»
 Още рече она неизрече,
 Мертва се она одвоила;
 Пригърна го сестра Ангелия:
 «Добре доше Марко, мили братко!»
- 205 Жива го е она пригърнала,
 Мертва се е она одвоила.

№ 159.

Сое. окр. (поле), село Чепинци; 2 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина Никола Мацуковецъ.

(Белѣ юнакъ увелъ жену Марка Кралевича).

- Абаре дошло на Марко
 Одъ три кралове стигнало:
 Да иде Марко да иде,
 Да три крайнины да варди.
- 5 Мало е многу е пресѣдѣлъ,
 Сѣделъ е деветъ години;
 Абаре дошло одъ Марко:
 «Марко е дюле ¹⁾ удрило;
 Осилилъ се Белѣ добаръ юнакъ,
- 10 Та зароби Марково-то либе
 И марково-то дете осмогодче.
 И калеса Белѣ триста села
 Триста села и сто града:
 Собралисе юнакъ надъ юнакъ,
- 15 А Белѣ се самъ си, бре, по-фали:
 «Видете ли Марково боздоганинъ?
 Това ми е одъ Марко миразъ ²⁾);
 Юнаци се спогледнаха,
 Та вазеа Маркови боздоганинъ —
- 20 Кой си може низъ капія да го извади?
 Си се гостѣ редомъ, бре, редили,
 Кой се, бре, фана за него,
 И кой се не фана;
 А марково дете осмогодче
- 25 Фанало се со-съ лѣва-та рака,

¹⁾ Пушка.

²⁾ Наслѣдство (тур.).

- Извади си боздоганъ до стрѣде,
 Па се фана со-съ десна рака,
 Та извади боздоганъ.
 А майтя го, бре, люто кълнеше:
 30 «Проклето да си, триклето да си!
 Башта ти си глава придáде
 Са-съ тая халосія¹⁾).
 Таманъ е, бре, рекла,
 Тече-иде черна калудера
 35 И си яха Марку шарголія.
 Ка' го видѣ Белѣ добаръ юнакъ,
 Зеа лица да го пребивать:
 На подзе го дочекали,
 На раце го прифанали,
 40 У тарпези го увели,
 Да му рече тоя, оня;
 Продума му самъ Белѣ добаръ юнакъ:
 «Слава Богу, черна калудера!
 Што си яздышь коня,
 45 Приличе на Маркова Шарголія?»
 — Одговара Марко черна калудера:
 «Слава Богу, Белѣ добаръ юнакъ!
 Згодихсе Марку на опѣло,
 Та ми дали Шарка коня».
 50 Тога се Белѣ ослободѣ,
 Тога се Белѣ самъ си приказа:
 «Слава Богу, черна калудера!
 Та това е Марково либе
 И негово мошко дете осмогодче»;
 55 Марко по ти одговори:
 «Слава Богу, Белѣ добаръ юнакъ!
 Я ми дай Марковъ боздоганинъ,

¹⁾ юнакъ.

- Да припаша на моя-та танка половина,
 Да се кача Маркова-та коня,
 60 Какъ и знае, да играе,
 Да играе прилѣчанско оро».
- И Белѣ му даде боздогана;
 Припаса го церна калудера,
 Припаса го танка половина,
 65 Па се качи коня Шарголия,
 Та заигра прилѣчанско оро,
 Та заигра, бре, нагѣво;
 Ка' обернѣ надесно,
 Кога погледне на юнаци,
 70 Одъ юнаци нема нѣшто;
 И говори:
 Та знаешъ ли, Белѣ чорбаджиѣ?
 Те това е Марко добаръ юнакъ
 Одъ Прилѣпа града, бре, голѣма!
 75 Тогая се фана Белѣ добаръ юнакъ,
 Та му подвѣ лѣва-та рака,
 И му изви, бре, руса-та глава,
 Па си беркна у десны джепове,
 Та извади, бре, влашки ножѣве,
 80 Одрѣза му, бре, руса глава.

№ 160.

Вран. окр. (въ Сербскомъ княжествѣ), с. Мачкѣтица; 3 марта 1880 г. записана со словъ крестьянина Илія Николина.

(Марко Кралевичъ въ испугѣ).

Сѣды Марко да вечера;
 На вечеру го питуе майка:
 «Вала тебе, Марко Кралевиче!
 Како дурашь по бѣлога свѣта,

- 5 Ели се кад-годъ уплашио?»
 — «Нель ме питашь остарѣла майка
 Нель ме питашь, право тю ти кажемъ:
 Кадъ запресе младе Радивое,
 Кадъ запресе надалекъ девойку,
 10 Надалеко-преко Черно море,
 Кума куми Дука Латинина,
 Старогъ свата Релю одъ Пазара,
 А прикумка Милошъ Кобиличе,
 А мене, майко, за деверство узме;
 15 Па отомо у Латинску земню,
 Па-й отомо здраво и вѣсело;
 Латини ни лѣпо дочекаше:
 Доста пива и доста варива;
 Па пойдомо изъ Латинску земню,
 20 И узомо тую лѣпу девойку,
 Па пойдомо горѣ Романлиѣ.
 Проклета е гора Романлиа!
 Никадъ не е безъ айдука, майко,
 Безъ айдука, ель безъ мечка-вука.
 25 Врагъ изнесе троглаву Рапину,
 Па овако онъ бесѣдеше:
 «Чуешь мене, Дуко Латинино!
 Чудно ли тешь, лудо ли да погинешь?
 Своу главу за-лудъ да издадешь
 30 И за тудя тай лѣпа девойка».
 Онъ побѣже горѣ Романлиѣ.
 Па овако, майко, проговора:
 «Чуешь мене, Милошъ Кобиличу!
 Чудно ли тешь, лудо ли да погинешь?
 35 Своу главу за-лудъ да издадешь
 И за тудя тай лѣпа девойка,
 И за тудя одъ злато ябука»;
 Онъ побѣже у горе зелене.

- Па овако Рели бесѣдаше:
 40 Чуешь мене, Реля одъ Пазара!
 Чудно ли тешь, лудо ли да погинешь:
 И за тудя тая гѣпа девойка,
 За-лудъ ли тешь да погинешь?»
 Побѣгоше сви редомъ свѣтове;
 45 Ёште оста Марко Кралѣвиче:
 И онъ вѣды подъ девойку коня.
 Туй Рапъ му бесѣдаше:
 «Чуешь мене, Марко Кралевиче!
 Чудно ли тешь, лудо ли да погинешь?»
 50 Своу главу за-лудъ да издадешь:
 А што вѣдешь подъ девойку коня».
- Тегъ се майко, я малко ушлаши:
 Па попустимъ шарены дизгѣни,
 Па побѣго у горѣ зелене,
 55 И западо узъ елу зелену;
 Девойка ме люто прокленяше:
 «Проклетъ да си, Марко Кралѣвиче!
 Оде вѣре срамѣта те било:
 А кому се снау поклонѣи?
 60 Да е Сербинъ, ни е ни срамѣта,
 Но на черну троеглаву Ралину!»
 Тегъ се, майко, я малко налюти:
 Па си уземъ тежку топузину;
 Варкалъ одъ елу до елу,
 65 Докле го самъ малко преварио
 На довата по червону врату:
 Арапъ пади, я му допада,
 Па-й отсѣко три айджерске главе;
 Па си викалъ до три бѣла дена,
 70 Докле свикалъ редомъ до три сви сватове.
 Па и отомо здраво и вѣсело.

№ 161.

Вран. окр. (въ Сербскомъ княж.), с. Мачкатица; 3 марта 1880 г. записана
со словъ крестьянина Или Николаина.

(Похвальба дуки (дожа) Латинскаго Радоя; убиение его Маркомъ юнакомъ).

- Сѣды Марко вечеръ-та вечера;
 На вечеру питуе го майка:
 «Што се, Марко, подъ мустати смѣешь?
 Даль си смѣешь на божу вечеру,
 5 Иль си смѣешь майка на старости?»
 — «Ни се смѣемъ на боже вечере,
 Ни се смѣемъ майки на старости,
 Но се смѣемъ Дуки Латинину —
 Какѡвъ юнакъ! какѡво писмо прати!
 10 «Да ми дойде Марко у мейдана,
 Али отю нему отити».
 Проговара нему стара майтя:
 «Немой да дойде Дука Латинина,
 А иды ты —
 15 Вете ми се надолѣло,
 Гледаючи свакакви грѣбови.
 И узъяна Марко Шарца добра коня,
 Право иде у дукине дворы;
 Кадъ онъ е се добро затворио,
 20 Туй, ме, чука Марко на порте:
 «Ты излезни, бре, добрый юначе!»
 Проговара негова-та любя:
 «Айде, иды, непознанъ делиё,
 Докле не е Раде дошео ми,
 25 Али оче тебе онъ погубити»;
 И налюти Марко Шарца добра коня,
 Па уриши у негови дворы;
 Тавай скина кована гердана,

- Маку съ рукомъ—изчука ней зуби,
 30 Па поручуй на нѣйнога човѣка —
 Нека дойде у нѣве меане,
 Да піемо той герданъ заедно.
 Кадъ, ми, дойде тай-зи нѣванъ човѣкъ,
 И она му добрѣ докáзуе:
 35 «Ючеръ самъ ти погнула —
 Туї, ми, дойде, еденъ доберъ юнакъ,
 Преко твое порте, есте, урипио,
 И мене ми герданъ изкíдао,
 И мене ми зуби изчукао;
 40 А што пратешъ писмо,
 А дома не сѣдышь?»
 — «А кудъ се дѣну тѣя доберъ юнакъ?»
 — «Онъ отиде у нови меане
 И поручи—и ты да му идешъ».
 45 И онъ оде у нове меане:
 «Помозъ Бога, Марко Кралевиче!»
 — «Богъ помóгалъ, непознанъ деліе!
 Оды, вино да піемо,
 Да піемо еденъ женски герданъ».
 50 — Каже Дука Латинина:
 «Лесно жени сваки бити;
 Но излезни юнакъ у мейдану».
 — «Оды, кажемъ, вино да піемо,
 А у мейданъ съутра излезтемо».
 55 Дука нѣшто више нете да говори —
 Ману сабля и расипа Марку чашу.
 Налюти се Марко Кралевиче,
 Та му узме тая празна чаша —
 Мана чашу-истеря му главу;
 60 Съ чашу го погубно —
 Нема нá што саблю да крвáви.

№ 162.

Радом. окр., село Верба; 29 ноября 1879 г. записана со словъ того же крестьянина села «Вербы».

(Марко Кралевиць уничтожаеть еврейскую аренду на Св. Горѣ).

- Продавасе чиста света гора.
 Закупиль е жълта еврештина;
 И наловиль триста кириджии,
 Амо се нема конь-калаусъ;
 5 Беендисаль Марково-то конё,
 Да му иде врьедъ конь напредъ;
 Па си ойде при Марко юнакъ:
 «Я самъ купиль чиста света гора,
 И наловиль триста кириджии,
 10 И беендисахъ твоя Шарца добра коня,
 Да иде калаусъ напредъ
 И да носе звонѣць седемдесе ѳки».
 — А слютисе Марко добаръ юнакъ,
 Та удри жълта еврештина,
 15 Удри га Марко добаръ юнакъ;
 А она нему говбриль:
 «А не удри, а ме муа уштипа».
 Тага удриль жълта еврештина;
 А онъ си му измѳлюе:
 20 «Не мой мене повторъ повторите!
 Айде, карай Шарка добра коня:
 Колко сакашь, толко товаръ турай».
 — А онъ си ойде та на майтя казува:
 «Богъ да бие жълта еврештина!
 25 — Закупиль е чиста света гора,
 И ме одкара Шарца добра коня».
 — И товá ли, сине, да те учимъ?
 «Направисе Божия прошлятина,

- Та си вды друми на раздруми,
 30 Та си сѣди шарены на чешмы,
 И ты земли тія лѣпи гусли,
 Тамъ че мине жълта еврѣштина;
 Честиты му чиста света гора;
 Онъ че дарокъ даруе,
 45 А ты не мой, дарокъ да земешъ,
 А ты си му измолюй,
 Ега че вода да даде».
- Ете иде жълта евреина.
 — «Богъ те било жълто евреино!
 40 Честита ти чиста света гора!»
 А оно му дае жълте алтены;
 — А оно каже: «не давай жълте алтены,
 Додай мени студена водица:
 Немамъ я очи, да си придемъ,
 45 Да придемъ, вода да си пиемъ».
- А слезнало жълта евреина,
 А слезналъ, вода да піе,
 Та запишилъ деветъ дули чешмы;
 А не било Божія прошлятина,
 50 Нело било Марко, добаръ юнакъ:
 Извади тая остра сабля,
 Та пресѣче жълта евреина;
 А рекнала половинъ-трупина
 Та притисне Марко юнакъ;
 55 — А онъ се лѣпо измолюе:
 «Чуете ли, триста кириджіи!
 Свинете те триста тоягальни». ¹⁾
 Удрише му триста помагальни,
 Па немогли, него да ѳдма;
 60 А онъ се окá Шарца добра коня:

¹⁾ Палка.

«Скоро бѣжи, мене да отгнешь!»
 — Тагай му конѣ повернуло,
 Та удри со-съ негови копити,
 Го накарааь деветъ латы у земи,
 65 А четри у дробно каменѣ.
 Тогай станá Марко добарь юнакъ,
 Да е отель чиста света гора,
 68 Да не мърси жълта сврештѣна.

№ 163.

Соо. окр. (поле), село Чело печино; 1 февр. 1880 г. записана со словъ крестянина Стояна Раствова Буелъ.

(Марко убиваеъ треглавою змию, вредившую жителямъ).

Собралисе три дружина	Та отиде на Балкана;
У меана дренопольска,	20 Проговори добарь юнакъ:
Та си пиятъ вино и ракия:	«Слава Богу, люта змя!
Единъ бѣше Марко юнакъ,	Де-ка да си, тука да си!»
5 Торы бѣше Павелъ юнакъ,	Ка' го дочу люта змя,
Трети бѣше Бранко юнакъ.	Заехчала-запишгала,
Прочула се люта змя	25 Съ душо гора поломила,
Люта змя у Балкана,	Со-съ подзе камень обронила.
Разселила деветъ села	Согледа го добарь юнакъ:
10 И запреа три клисуры.	Верна сонѣ наназаде,
Проговори Бранко юнакъ:	Едва живъ съ душо утече;
«Слава Богу, два дружина!	30 Та отиде при два дружина
Ка' сѣдете, та пите,	И говори добарь юнакъ:
Я то иде, да обиде	«Слава Богу, два дружина!
15 Да обиде добра коня.	Ка сѣдете, та си пѣте,
Па отиде, та обиде добра коня,	Не се трепе люта змя
Та е постѣгна, та попрѣгна,	35 Люта змя троеглава
Та се качи добарь юнакъ,	Троеглава, шестокрыла».

- Проговори Павелъ юнакъ: 70 Запаса остра сабля,
 «Слава Богу, два дружина! Та се качи Марко юнакъ,
 Ка' сѣдете, та си пійте, И отиде на Балкана;
 Я то идемъ, да обидемъ Проговори Марко юнакъ:
 Да обидемъ добра коня, «Слава Богомъ, люта змя!
 Да постегнемъ добра коня». 75 Де-ка да си, тука да си!
 Стегна, попрегна добра коня, Да ти вида, ты каква си?»
 Та се качи добаръ юнакъ Дочула го люта змя:
 45 И отиде на Балкана; Заехчала, запишчала,
 Проговори добаръ юнакъ: Съ душо гора поломила
 «Слава Богу, люта змя! 80 Со-съ нодзе камене обронила.
 Де-ка да си, тука да си! Согледа е Марко юнакъ,
 Да те вида, ты каква си?» Согледа а, дочека а;
 50 Дочу го люта змя: Дочекала люта змя:
 Заехчала, запиштала, Фанала люта змя
 Съ душо гора поломила, 85 Фанала Марко юнакъ —
 Со-съ нодзе камене обронила; Съ една глава фанала Марко
 Ка' виде Павелъ юнакъ, юнакъ,
 55 Версна коня на-назадъ, Съ тора глава фанала Шарка
 Едва живъ съ душо утече, коня,
 И оиде при два дружина; Трета глава Марко яде.
 Проговори Павелъ юнакъ: Погледагъ Марко юнакъ
 «Слава Богомъ, два дружина! 90 Погледагъ и заплакагъ,
 60 Не се губи люта змя Одъ Марка си керви течать,—
 Люта змя троёглава Па извади остра сабля,
 Троёглава, шесторыла. Та одсѣче змя троёглава,
 Проговори Марко юнакъ: Па си верна на-назаде;
 «Слава Богомъ, два дружина! 95 Проговори Марко юнакъ:
 65 Ка' сѣдете, та си пійте, «Слава Богомъ, деветъ села!
 Я то идемъ, да обидемъ Селѣтесе деветъ села;
 Да обидемъ Шарка коня. Я погуби люта змя;
 Па постегна Шарка коня, И провервете три клисуры!
 Постегна го, попрегна го, 100 Я погуби люта змя!

№ 164.

Сое. окр., село Суводолъ; 30 янв. 1880 г. записана со словъ кмета Георгія Кблова.

(Марко Кралевичъ строитъ церкви, безъ спроса турокъ; вслѣдствіе чего навлекаетъ на себя злобу султана, который приказываетъ схватить его).

- Шета Марко по Косово поле,
 Тамо гради церкви, монастыре;
 Оттамъ ойде на Скопье високо,
 И тамъ Марко монастырь загради —
- 5 Монастырьє светы Димитріе;
 Се ги гради безъ царева изнѣн¹⁾.
 Рѣчь по рѣчь до царо се дочу.
 Царь се прати до два ми телала,
 Личь балича по Стамбола града:
- 10 «Чуете ли Турци и Бугаре!
 Че каковъ е Марко делѣйбаша!
 Кой-то може юнакъ надъ юнаци
 Живъ Марка да у руце фана,
 Дарилъ бы ги незнано иманье,
- 15 Дарилъ бы незнаны градове,
 Дарилъ бы и опште што сакатъ,
 Салъ Марко живъ ми да доведа».
 Никой нема юнакъ надъ юнаци —
 Живъ Марко у руце да фана,
- 20 Салъ са е черна Арапина;
 Па отиде при царь султанъ Муратъ
 И говори:
 «Фала, цару, фала е, султане!
 Колку, цару, дарба че ме дәрешъ?
- 25 Я самъ болье юнакъ надъ юнаци,

¹⁾ Тур. слово=разрѣшеніе.

- Я че фанемъ Марка-те юнака,
 Живъ че ти у руке доведѣмъ;
 Давай, цару, друго, што че давашъ:
 Ты ме даришь града Радомира,
 30 Што извезе стара влахмина,
 И ми давашъ града Сталатина,
 Што извезе стара влахмина,
 И ми давашъ Босна-Сараева
 И у Босна бѣло Сараево,
 35 Той неражда ни жито, ни трѣва;
 Давай, цару, друго и придавай,
 Ако сакашь добро да ти чинимъ —
 Живъ Марко ти у руке да фанемъ,
 Живъ да те на дворы доведѣмъ».
- 40 Той му царо ти'о говореше:
 «Фала тебѣ, черна Арапине!
 Ако можешъ юнакъ надъ юнаци
 Живъ Марко у руке да фанешъ,
 Даричемъ те сва Солуна града
 45 И че дадемъ кральство да кралювашъ;
 Ако можешъ добро да ми чинишь,
 Че те даримъ Маркови-те дворы
 И са-съ дворы Марково-то любе».
- Той се нае черна Арапина;
 50 Тогай тергна возъ тесны сокаци,
 Право ойде на избиданжѣ;
 Тамъ накрой рухо калудерско,
 И направи капа калимавка.
 И направи златны наравкицы —
 55 Сынты стана черны калудера;
 Направилъ е до седемъ сенджира,
 И везелъ дервишко дERVEЖЕ,
 Съ дERVEЖЕ одъ юнаци варай,
 Право тергна по бѣли друмове,

- 60 Право ойде града на Прилѣпа:
Тамъ подчукна на марковы порты;
Излезнала маркова-та майтя,
Па му майтя тихо говораше:
«Фала тебѣ, черно калудеро!
- 65 Тука нема Марка-те юнака,
Да Марко е на Скопье високо,
Тамо гради церкви-монастыре,
Заградилъ е светы Димитрие.
Той се'тергна церна Арапина,
- 70 Право тергна по бѣли друмове;
Ка' е тергна оловна камджія¹⁾,
Та удари коня изъ-подъ себе;
Каде минá по бѣли друмове,
Се друмове бгень утегнаха,
- 75 Одъ уздá му бѣли пѣни течá;
Одъ гербина церни керви течá;
Право ойде на Скопье високо,
Тамъ на монастырь светы Димитрие;
Почукналъ е на пребѣли порты:
- 80 Излезналъ е Марко доберь юнакъ,
Излезналъ е и вѣднагъ казалъ:
«Фала тебѣ, черно Арапино!
Богъ те бие, Богъ да те убие!
Зашто идешъ на наши монастырь?
- 85 Дали идешъ-нешто да ми лыжешъ?»
А онъ си му тихо говораше:
«Фала, Марко, фала, доберь юнакъ!
Да я несамъ церна Арапина,
Нело семъ черна калудера,
- 90 Де я самъ си одъ света горица —
Одъ монастыро одъ Илендараго;

¹⁾ Кнутъ (тур. слово).

Той самъ чуло и самъ си разбрало,
 Зашто градишь церкви-монастире,
 И самъ дошелъ на твой монастырь:
 95 Ты че кажешь старѣя да быдемъ.
 Той му Марко по ти оговори:
 «Богъ те било, черне Арапине!
 Ты си дошелъ, та ме-мене лыжешь».

Арапинъ му тихо говораше:
 100 «Фала, Марко, фала, доберь юнакъ!
 Оведисе, Марко, и ме слушай:
 Я да четимъ книга повангелъе;
 Ако ли те, Марко, я излыжемъ,
 Ты одсѣчи моя черна глава,
 105 Ако ли те, Марко, я не лыжемъ,
 Ты постави мене старѣя че быдемъ».

И Марко го младо послушало:
 И Арапинъ книга прочетело —
 Съ лѣва рака книга се держаше,
 110 Съ десна рака синджиръ си держеше
 И на Марко на рамо наметна —
 Живъ Марко та у руке улове;
 Пишти Марко, ка'-то люта змѣя,
 Никой нема, Марко да се отме.

115 Дочулъ го е хайдукъ дебелъ Новакъ
 Одъ висока Качинова града:
 Справилъ си нему добра коня;
 Тергналъ си е по бѣли друмове,
 Право ойде и право ги стигна,
 120 На Арапинъ тихо говораше:
 «Фала тебѣ, черна Арапина!
 Каде карашъ Марко-те юнака?
 Знаешъ ли ме-мене и познавашъ?
 Кой самъ юнакъ, одъ коя самъ града?»

Слѣдовагь, вѣроятно, отвѣтъ Арапина; но сказитель опу-
стигь его. На отвѣтъ Арапина отвѣчаеть юнакъ Новакъ:

- 125 «Не мѣ викатъ Марко доберь юнакъ,
Налъ ме викатъ хайдукъ дебелъ Новакъ,
Одъ висока самъ Качина града;
Чемъ да ферлимъ, чемъ да те ударимъ:
Мытна вода какво порой нѣси,
130 Така тебе бѣдѣ че однесе». А онъ си му тихо говораше:
«Ферляй, ферляй, хайдукъ дебелъ Новакъ!
Ако можешь мене да утепашь,
Харамъ да е кральство, што кралувашь,
185 Ако немощь мене да утепашь,
Да ти видимъ, што юначество имашь!»
Тергна-ферля хайдукъ дебелъ Новакъ
Со-съ негово лѣпо шестоперче;
Богъ да бие черна Арапина!
140 Завертелъ е дервишко дерведже,
Шестоперче на странѣ отидѣ;
Ферлигь халка ¹⁾ и него улови.
Тойги стави до два юнаци;
Тія пиштатъ ка'-то люты змиѣ,
145 Дочуло ги Новаково детѣ,
Дете му е Груица-детенце;
Справило нему е добръ коня,
Тергнало одъ свой дворѣве,
Право терчи на бѣли друмове,
150 Право срѣшна и право го пита:
«Богъ те било, черно Арапино!
Каде ходышь и каде си ходыгь?
И си фаналъ двамина юнаци?
Дошелъ ли си е до моя-та рака,

1) Петля.

- 155 Да ме видишь, да я кой самъ юнакъ,
Кой самъ юнакъ, одъ коя самъ града?
Не ме викатъ Марко Кралевиче,
Не ме викатъ хайдукъ дебелъ Новакъ,
Но самъ язе Груица—детенце,
- 160 Одъ висока самъ Качина града;
Да видишь ли мое шестоперче!
Мытно вода каде порой носи,
Така ты-зи у бѣдѣ че ойдешь».
А онъ-ти му по ти оговори:
- 165 Богъ те било, Груице—детенце!
Харамъ, што кральство кралювашъ,
Ако немошь Арапинъ утепѣ».
Ферли дете съ леко шестоперче.
Богъ да бие черна Арапина!
- 170 Завергелъ е дервишко дерведже
И буздоганъ на страна бѣде,
Ферли синджиръ и него улови.
Той станаха троица юнаци;
Тя пишта, ка'-то люты зми.
- 175 Дочуха ги Новакѣ децѣ:
Исправиха нѣхни добри кони,
Излезнаха, и нѣхъ си е фаналъ,
Фаналъ е черна Арапина.
Той станаха петина юнаци;
- 180 Тя пишта, ка'-то люты зми.
Ка' ги дочуль Янко доберъ юнакъ —
Той е Янкуль одъ равно Косово —
Янкуль дочуль одъ неговѣ двори,
Че дружина у руке фанеты;
- 185 А Янкуль е юнакъ надъ юнаци,
Че да ида, дружина да отме.
Той е ошелъ, и онъ си е фанатъ.

- Той станаха шестина юнаци;
 Тія пинга и си са ожаловатъ.
 190 Богъ да бие черна Арапина!
 Ни ги пита, ни имъ добре чини,
 Право верви по бѣли друмове,
 Право д' иде на Стамбола града,
 Да ги кара при царь султанъ Муратъ.
 195 Дочуло е Секуло—детенце
 Одъ висока града Йорганина;
 Седѣло е дете у одаи,
 Одъ врати му гласи достигная,
 А дете се чудо му чудило, —
 200 Я вечера, а гласи достѣгатъ;
 Той си мой брата улбены,
 Мой брата и моя дружина;
 Може, да са на зло начинеты;
 Я да идемъ, егѣ да ги отнемъ;
 205 Не че можемъ со-съ моя силама,
 Я да платимъ деветъ летургии,
 Можемъ тогѣи брата да одкупимъ.
 И станало и коня стегнало,
 И тергнало и си е отишло,
 210 И скепо си е летургия плати;
 Право стигна неговы-те дружины:
 И тамо е черна Арапина,
 Живъ ги фанали ¹⁾
 И живъ ги кара,
 215 Тай са близа до Стамбола града;
 И надалекъ робье заробены.
 Ка'-то стигна Секула—детенце,
 Одалекъ е онъ искоало:
 «Богъ те било, черна Арапина!

¹⁾ = фаналь-+и

- 220 Пуштай ты-зи той мой дружина!
 Ни се фалимъ—ни юнагство имамъ,
 Ако, може, Господъ да помогне,
 Ты че знаешь и люде че видать!»
 Тергна, ферли съ лека буздогана;
- 225 А е ферлигъ, а го е ударигъ,
 Исферлилъ го низъ синѣ-то сѣдло,
 И онъ падна на черна-та земня;
 Што ми прешло Сѣкула-детенце,
 Тергнало е сѣбля дипленица —
- 230 Диплело е дванаесы диплѣ,
 Носило е у десна пазуха;
 Отпуштило е шестина юнаци
 И думало Сѣкула-детенце:
 «Айде! напредъ, черна Арапине!
- 235 Каде ч' идешъ, каде че ме водышь?
 Да имашъ ли мѣсто, дека д' име,
 Дека д' име, дека че ме водышь?»
 Арапинъ му се чудомъ учудило:
 Дека д' иде, дека го воды?
- 240 Нима д' иде, нима да го воды.
 Земало е Секула-детенце,
 Везело е на Арапинъ глава
 И опло при царъ султанъ Муратъ,
 И му тихо говорахе:
- 245 «Фала тебъ, царъ султанъ Мурате!
 Мошь честыти да быдышь!
 Ты ми прашташь черны Арапины,
 Та да лова насъ по земни-те,
 И да хода и назе да лова,
- 250 А ние сме и па оште живи —
 Братъ по брата и нече да умре;
 Я семъ отель шестина юнаци,

- Я семъ седми кодъ тебе семъ дошелъ,
 Да ми кажешъ, дагъ ги ты-зе пратышь?
 255 А царь-си му по ти оговори:
 «Фала тебѣ, Секулѣ-детенце!
 Я те знавамъ за мое-те чедо
 И за тебе нигде душа немамъ;
 Ты-си дошелъ, да ми-мене жалишь;
 260 Я не знаемъ черна Арапина,
 Ни ме питай, кадѣ си хѣды,
 Ни го знаемъ, ни го попознавамъ,
 Дали има негде Арапины;
 Я да пойдѣмъ, я че ги утѣпамъ».
 265 Той му дете по-ти оговори:
 «Фала, цару, мошь честитъ да быдешъ,
 Я погледни на мѡя-та коня
 И погледни у мой бисаджи,
 Што ти носимъ глава, да си видишь:
 270 А дали глава за ферлянъ?»
 И дали е, цару, непознавашъ?
 И дали чешъ, цару, да си думашъ?
 У тебе е дума изпуштена,
 Ты чешъ, цару, одговоренъ да си;
 275 Я семъ сраменъ, и срамо загубихъ,
 Я чемъ сега право да си кажемъ:
 Че те губимъ, ако да си сакамъ».
 А царь му-се тѡ говораше:
 «Э Секуле, Секуле-детенце!
 280 Мой-те са дарби найголѣми:
 Колко сакашь, толко че те даримъ».
 А Секула ти оговораше:
 «Богъ те било, цару, е честиты!
 Ни те знаемъ, на те попознаемъ,
 285 Ни че иштемъ, тебе да погубимъ;
 Я избавихъ шестина юнаци,

Избавихъ ги и ги познавамъ,
 Ни ги сакамъ, меце да се кажатъ,
 А то нели, царо, да те губимъ».
 290 А царь му е ти оговбраше:
 «Э, Секуле, Секуле—детенце!
 Ты ме знаешь, язе колко можемъ;
 Ты да сакашь, ты че ме погубишь;
 Молимъ ти се, не дѣй да ме погуби».
 295 —«Дарба имашь живѳтъ и здравье».

№ 165.

Трен. окр., с. Бабица; 28 ноября 1879 г. записана со словъ 10-тигѣтней дѣ-
 вушки Христины Стоянчевой.

(томе).

Марко гради деветъ задужбине —
 Ни питуе цара, ни визира.
 Па се дочу до честита цара.
 Пушти царо до деветъ талале;
 5 Талали виче по Будима града:
 «Кой се може юнакъ наванати,
 Да си ване Марка Кралевича,
 При мене живъ да докара,
 Че му дадемъ Босна-Сарай,
 10 Че му дадемъ двѣ азнаина».
 Богъ да бие черну Арапину!
 Наванусе черна Арапина
 Наванусе—да га Богъ убие!
 «Давай цару-што че ми дадеш?»
 15 Да я нечу Босну-Сараю,
 Што не ража ни дърва ни камикъ».
 Далъ му царькъ три азне иманя.
 Богъ да бие черну Арапину!

- Ка' отиде на нови пазаръ,
20 Та си купи руо калудерско,
И си купи капу калудерску,
И си земе кнѣге старовремске,
Па си пойде презъ поле ширѳко.
Одалекъ га Марко согледало:
25 «Назадъ, назадъ, черна Арапина!»
Арапинъ си Марку говораше:
«Тако д' Бога, Марко Кралевиче!
Да я несамъ черна Арапина,
Нели самъ черна калудера;
30 Я ме води деветъ задужбине,
Да осветимъ деветъ задужбине».
Не сѣтисе Марко Кралевичъ —
Излыжи га черна Арапина;
Уведе га у деветъ задужбине.
35 Проговори черна Арапина:
Тако д' Бога, Марко Кралевичъ!
Я наведи ми твою русу главу,
Да осветимъ твою русу главу,
Па тагая че церкви да осветимъ».
40 Навело е Марко Кралевичъ,
Навело е тую русу главу;
Богъ да бие черну Арапину!
Вади ключе одъ сенджире,
Та укова Марка Кралевича:
45 На ноге му три ситна синджия,
На руке му деветъ букадия,
На гушу деветъ куладия —
Укова Марка, Кралевича,
Уковало га и покарало.
50 Писнуло е Марко Кралевичъ,
Писнуло е, колико се може.

- Дочу си Янко одъ Косова;
 Янко дума на стару майтю:
 «Леле мале, леле стара мале!
 55 Писъкъ иде презъ поле широко,
 На гласъ му е побратимъ Марко.
 Янко си е коня̀ посправило,
 Постегнуло до деветъ колана,
 Узело тешка топузина,
 60 Узело лъка бугдозана,
 Та пристигна черну̀ Арапину:
 Пуштай, пуштай Марко Кралевичъ,
 Че те удри(мъ) меджи черны̀ очи,
 Че накарамъ три педы́ у́ земь!»
 65 Проговори черна̀ Арапина:
 «Върляй, върляй, жалба да не ти е!
 Таманъ толко и за тебе алка има».
- Таманъ товá думу издумалъ,
 И нега у алку турило.
 70 Писнали се двамина юнака
 Писнали се, колико се може.
 Дочу̀ ги айдукъ Дебелъ-Новакъ;
 Айдукъ дума на стару-ту майтю:
 «Леле мале, леле стара мале!
 75 Много писакъ преко поле широко —
 Едно си е Марко юнакъ,
 А друго-то Янко одъ Косо́ва».
- И оно̀ е коня̀ посправило:
 Постегну до деветъ колана,
 80 И узело тежка топузина,
 И узело лъка бугдозана,
 Та пристигну черну̀ Арапину.
 Проговори айдукъ Дебелъ-Новакъ:
 «Тако д' Бога, черна̀ Арапина!
 85 Пущай, пущай двамина юнака,

- Че те удримъ меджи черны́ очи,
 Че накарамъ три педы у земли».
- Одговѣра черна́ Арапина:
 «Върляй, върляй, жалба да не ти е!»
- 90 Таманъ, това думу издумало,
 И не́га у а́лку ту́ригъ.
 Писнали су тро́нца юнака,
 Писнали су, колко се може.
 Дочу ги Груя вреденъ юнакъ.
- 95 Груя дума на стару-ту майтю:
 «Леле мале, леле старо мале!
 Много писакъ презъ поле широко —
 Едно си е Марко вреденъ юнакъ,
 Едно си е Янко одъ Косова,
- 100 Я третье-то айдукъ Дебелъ-Новакъ».
- И оно́ е коня́ посправило,
 Постегнуло до деветъ колана,
 И узело тежка топузина,
 И узело лъка бугдозана;
- 105 Пристигну черну́ Арапину:
 «Пуцай, пуцай тро́нца юнака!
 Че те удримъ меджи черны́ очи,
 Че накарамъ три педу у земли».
- «Върляй, върляй, жалба да не би ти,
 110 Да не би ти жалба останала:
 Таманъ толко и за тебе алка́ има».
- Таманъ това́ дума издумало,
 Удри не́га Груя вреденъ юнакъ,
 Та накара три педы у земли,
- 115 Та опуца тро́нца юнака.

№ 166.

Вранскій округъ, с. Мачкатица; 3 марта 1880 г. записана со словъ Ильи
Николина.

(тоже).

- Марко прави триестъ манастира
 У Приморьѣ мѣсту питоміѣ;
 У ни по́пне деведесѣ звоне,
 И набави триесъ калудера
 5 И тридесетъ дяка самоука.
 Па кадъ буде у петекъ—у ютро,
 Онъ обори деведесѣтъ звоне,
 И пѣвали тридесетъ калудера
 И тридесетъ дяка самоука;
 10 Туй не смѣю ити турци у джаміе;
 Тежка тужба на цара отіде:
 «Чуешь, царе, самъ честиты царе!
 Марко прави триестъ манастира,
 У ни по́пне деведесѣ звоне,
 15 И набави триесъ калудере
 И тридесетъ дяка самоука,
 Па, кадъ бива у петекъ—у ютре,
 Кадъ пойдо у джаміе
 Онъ обори деведесѣ дзвоне,
 20 И пѣвау триесъ калудера
 И тридесетъ дяка самоука;
 Туй не смѣю у джаміе ити.
 Онъ му прати неколико войско,
 Па му рушу триесъ манастира,
 25 И погубу триесъ калудера
 И тридесетъ дяка самоука.
 Той, ми, дочу Марко Кралевиче;

- Па узяне Шарца добра коня,
 Право иде у Приморье добро;
 30 Та, ми, виде негове-те штете;
 Право иде у бѣла Стамбола,
 И уиде цару у двѳрове:
 Побѣ шаторѣ цару у двѳрове,
 Побѣ коне у ледѣну;
 35 Па приверже Шарца добра коня,
 Па изѣде цару честѣтому —
 Бѣле руке до лакти заузви,
 Черны берке на раме набѣци:
 «Кажѣ, цару, кудѣ е мое благо?»
 40 Туѣ се стаде царе измацѣне,
 Али Марко ближе прѣмацѣне;
 Дѳйде царе до дѣвара —
 Па, ми, беркѣну у свѣльни джепове,
 Та извади стѳтина дукѣта:
 45 «Иды, Марко, у нове меане!
 Докле шѣшь стѳтина дукѣта,
 Тю ти правѣмѣ трѣстѣ манастира
 И у нѣма деведесѣ дѣвѳне,
 Набавѣти трѣстѣ калѣдера
 50 И трѣдесетѣ дяка самоука;
 Све тю твое благо такѳ да наравнамѣ,
 Какѳ што е било;
 Салѣ немѳй, Марко, царе да погѣбишь».
- 55 И Марко го не е погѣбно.

- Да би се не дигалъ!
 10 Каквѣ ала у срѣчу не иде;
 И Марко си е тагай обудило,
 Тагай си е на коня говорило,
 И па-й се Марко устрашило:
 «Леле коню, леле шаренога!
 15 Напредъ да идемо, млади че гинемо,
 Над-задъ че вратемо, люде че ны смѣю;
 Айде, напредъ да идемо —
 Каквѣ Богъ помѣга».
 И усрѣче Муса кеседжия.
 20 Марко си е говѣраше:
 «Добра срѣча, Мусо кеседжия».
 — «Далъ Богъ добро, непознанъ делие!
 Какво шеташъ узъ тесне клисуре?
 Дали знаешъ, Марко де-ка си е?»
 25 — «И ты ли си Марка непознавашъ?
 Съ Марка думашъ, Марка не познавашъ!
 Я самъ пошѣлъ, тебе да се обидеме;
 Де, върляме лѣке буздоане.
 Върлилъ Марко лѣка буздоана,
 30 Маркова-та се строшила;
 Върляли си тежки топузи,
 Маркови са строшилъ;
 Па си се вануше у юнѣчке руке:
 Борили се три дни и три ночи,
 35 Марко си е оздолѣ падло,
 Марко си ока и па-й вика:
 «Леле виле, леле самовиле,
 Леле мое посестриме!
 Дѣка сте, тука да сте,
 40 Да видите Марка!»
 Долетели виле-самовиле;
 И онѣ му шепнуле на десно-то ушѣ:

- «Да куде су те потайни ножеве?
 Та убоди Мусу кеседжію».
- 45 И онó извади потайне ножеве,
 Та убодѣ Мусу кеседжію;
 Та си умре Муса кеседжія;
 Па не може Марко да се изверне:
 Те, си идú млади кириджіе;
- 50 Окако виле-самовиле:
 Э, виле, млади кириджіе!
 Та сѣчете сѣрове кюскіе,
 Да се дигне Марко Кралѣвиче».
- Насѣкли су сирове кюскіе,
 55 Отверлили Мусу кеседжію,
 Та се диже Марко Кралѣвиче.
 Та распрало Марко Мусу кеседжію,
 И си найде двѣ сѣрца у Мусу:
 Едно се борило и преборило,
 60 А другó-то, таманъ, се разгрѣвало.

№ 169.

Соф. поле, с. Чепинци; 2 февр. 1880 г. записана со словъ Атанаса Микнець.

(ПЕРЕСКАЗЪ).

(Марко въ адрианопольской темницѣ; его бой съ чернымъ арапиномъ).

- Ферлили Марко Кралевича у Ядрена града голѣма;
 У апасъ деветъ годинъ сѣдѣлъ.
 Царь знаѣлъ, че е Марко погѣналъ.
 Излезла черна Арапина,
 5 Па си послила—на царь хазни за шира.
 Па се чуди царь, што да чини,

- Што да чини со-съ армазанина;
 Пушти телалъ по Цариграда:
 «Кой се найме армосанина да погуби,
 10 Царь му царство дава».
- Наялъ се турчинъ Мехмедъ барьяхтаръ:
 Сабралъ петъ стотинъ души млады юнаци,
 Та отиде армаса да погуби.
 Онъ бѣше у Ямбола града:
- 15 На голѣма диванá высóко сѣдеше;
 Ка' виде, да идатъ юнаци да губатъ него —
 Онъ бѣше на танки бѣли донове¹⁾ —
 Ка' ги виде, а имъ оддалекъ дума:
 «Не прѣдете петъ стотинъ юнаци,
 20 Жалъ ми е, млады ше гинете».
- Юнаци това нештеха да слушатъ,
 Право кодъ него ойдоа;
 Онъ стана на нодзе,
 Одкачи сабля френгя,
 25 Па слезна доле на земня:
- Та се заверте налѣво, надесно,
 Та си погуби петъ стотинъ юнаци;
 Туку остана Мехмедъ барьяхтаръ,
 Него си живъ улóви,
 30 Та го на конъ качи —
- Нодзе му заклопи подъ конъ,
 Рацѣ му назадъ везá,
 Па го на царь запрати,
 Да види царь Мехмедъ-юнакъ.
- 35 Когá кодъ царо отиде,
 Царь Мехмеду дума:
 «Фалимъ тебе, Мехмедъ барьяхтаръ!

¹⁾ Подштаники.
 Сборникъ II Отд. М. А. Н.

- Камо ти петъ стотинъ млади юнаци?»
 А Мехмедъ дума на царь:
 40 «Нели я ти дойдохъ? за юнаци не питай». Тога се сети царь за Марко Кралевичъ:
 Да бѣше Марко оште живъ,
 Онъ ште Арапинъ погуби.
 Излезна една баба, та каза,
 45 Че е живъ Марко Кралевичъ,
 Ама у Едренѣ апасъ деветъ годинъ.
 Царь пушти улакъ¹⁾, да го доведатъ.
 Когá отидоха кодъ него —
 Онъ душа има, сила нема;
 50 Аберджи кажатъ на Марко:
 Я хайде, Марко, да станешъ!
 Че те царь бѣка».
 А Марко нимъ дума:
 «Я душа имамъ, сила немамъ,
 55 Сила немамъ да ида»;
 И улакъ се верна кодъ царь и дума:
 «Марко душа има, сила нема
 Кодъ тебе да дѣйде»;
 А царь на улакъ дума:
 60 «Скоро на конъ да го донесете!»
 И они се скоро вернаха,
 Та го на конъ донесоха.
 Царь дума на Марко:
 «Знаешъ ли, Марко Кралевичъ,
 65 Зашто те на конъ донесба?
 Знаешъ, Марко, я те носимъ
 Бой да бѣшъ».
 Марко на царь дума:
 «Цару честиты!

¹⁾ Вѣстникъ.

- 70 Мертва душа бой біе ли?»
 Царь на Марко думаше:
 «Каквó да чиниме сегá?»
 — «Да ми дадешь мухлетъ едѣнь мѣсець,
 И да мѣ хранишь овчѣ месо,
- 75 Ялово отъ три годинъ,
 И да ме поишь вино троегодско».
 И царь го храни мѣсець време
 Овчѣ месо ялово.
 Царь дума на Марко тогай:
- 80 «Каквó да чиниме сега, Марко?»
 Онъ каже: «я мбга, ама конъ не мамъ».
 Царь каже: я конѣ имамъ;
 Влезни у яхаръ, та ѣзбери».
 Марко у яхаръ влезна, конъ да избере,
- 85 За Марко конъ немало;
 Излезна, та на царь дума:
 «Цару честиты!
 Да пуштишь телалъ по Цариграда,
 Че ште Марко да свирне;
- 90 Никой да се не уплаши;
 Ако ми е конѣ живъ,
 Онъ ште дойде».
 И Марко излезна, та свирна;
 Конѣ му бѣше у Едрене воданоси,
- 95 Ка'-то го конѣ чу,
 Онъ се низъ рацѣ отамна,
 Та кодъ Марко отидѣ;
 И онъ бѣше герчавъ¹⁾ конь.
 Марко дума на царо:
- 100 «Цару, да ми дадешь дваесе дена,
 И конѣ да ми хранишь ечмикъ троѣгодски,

1) Тошій, исхудалый.

И да го побишь черно вино».

И царь го храни дваесе дена

И пои го вино троёгодско.

105 Тога е Марко на коня качи,
 Та отиде на Ямболъ града,
 А Арапинъ армасая тамъ не маше;
 Него казаха на друга касабá.
 Марко поиде, кодъ него д'иде,

110 Та го срѣшна на стрѣдъ патъ:
 Арапинъ му оддалекъ óка:
 «Не иды на срѣшта, курвино копеле!
 Че ше младо да загинешъ!»
 А Марко му думаше:

115 «Несамъ курвино копеле,
 На самъ Марко Кралевичинъ!
 Стой на бѣлскъ, курвино копеле!
 Я да ферлямъ, я да ферляшь».

Наферли Арапинъ Марко да убие,

120 Марко зададе зенгя,
 Топузъ у зенгя удари;
 Когá ферля Марко со-съ топузина,
 Марко Арапинъ у рака го улóви;
 Тога придоха еди́нъ до еди́нъ,

125 Па слезнаха съ коне, да се збориха;
 Та се три дни бориа;
 Па тратна Арапинъ Марко;
 Сѣдна Арапинъ на Марко,
 Да обчини малко,

130 Па послѣ да го сѣче;
 А Марко се имаше силе
 Сила со-съ самовила:
 Тогае Марко пословечки засвири:
 «Вило-самовило!

- 135 Де-ка да си, кодъ мене да си»;
 Она бѣше у черно море
 У черно море на стрѣдъ, на Ада.
 Ка'-то го чу вила-самовила,
 Она со-съ силенъ облакъ кодъ нихъ отиде;
- 140 Та па на Марко дума:
 «Я тебе, Марко, думала,
 У света недѣля бой да небіешъ;
 И сега тю да те куртулиша;
 Ты кажи Арапину, облакъ да погледне,
- 145 Па извади ножъ, та го рѣспори
 Одъ гочкуръ до бѣло гърло.
 Учинилъ тако Марко Кралевичъ,
 И распрѣ Арапинъ одъ гочкуръ до бѣло гърло;
 Та падна мърша на Марко,
- 150 Та три дни не можѣ одъ него да излезне;
 Па минаха лудѣ ябанджии,
 Та Марко одъ мерша извадиха.

 № 170.

Село Бабица, Тренскаго окр.; 18 ноября 1878 г. записано со словъ Дѣши Тодорова.

(Марко Кралевичъ убиваетъ дѣвушку Арвату).

- Юнаци у ловъ пойдоме,
 Та отоше у гора зелена;
 Настануше презъ поле широко.
 У полѣ се нешто побелѣло;
- 5 Бутна коня Рея Крылатица;
 Ка' отиде, тамо види:

- Што се белѣло,
 Оно било перо пауново;
 Онъ тада узелъ е перо да забодѣ,
 10 Алъ едва перо до колѣна диже.
 Ете иде Дена-дзвездалия:
 И онъ узѣ перо да забодѣ,
 И едва перо до пѣяса диже.
 Те стиже Дина-Арнауце:
 15 И онъ узѣ перо да забодѣ,
 Едва перо до рамена диже.
 Кога стиже Марко Кралевичъ,
 Онъ е перо за калпакъ забодѣ. —
 Па подоше презъ поле широко.
 20 Пресрѣте га Арватка девойтя,
 Та си сврте тѣ триести дружина:
 «Защо мене перо забодоше,
 Нели ми се перо оставило?»
 Одкара ги у града Маджара,
 25 Затвори ги у кале маджарске.
 Затворила се триесъ юнака,
 Лежали су три недѣли дана:
 Ни имъ дала воду да пию,
 Ни имъ дала лѣба да рѣчаю.
 30 Па послѣ е продумала.
 «Лежете, лежете, триесъ юнаци,
 Одъ-заране пресвета недѣля,
 Я че са-съ васъ Великъ-день да правимъ.
 Уплашисе Марко Кралевичъ:
 35 Та си преидѣ презъ кале маджарско;
 Онъ пройде и коня си преведѣ;
 Испиташе триесъ дружина:
 «Леле Марко, леле Кралевичъ!
 Ега Марко и насъ си пренесешъ,
 40 Да пренесешъ презъ кале маджарско».

- Превелъ си е триестъ дружина —
 Ни преведе и кони преведé.
 Па тагай се на кони качили,
 И доръ да се зазоре,
 45 Три конака мѣсто утекли,
 Осевнуше на шарены мосты;
 И тогай Марко продумалъ:
 «Чуйте мене, триестъ юнаци!
 Че ме стигне Арватка девойтя,
 50 Че ме стигне, [да ю Богъ убие!]
 Айде вие да бѣгате,
 Я че станемъ божа прослятина,
 Конь ме криви, и я семъ невидимъ,
 Та че седимъ на шарены мосты:
 55 Кой че мине, за Бога че сакамъ».
 И отоше си триестъ юнаци;
 А остане Марко Кралевичъ,
 Остане божа прослятина,
 Та си пусти коня кривога:
 60 Конь му криви, а Марко не види.
 Ете иде Арватка девойтя,
 Па на Марко по ти оговори:
 «Добрó ютро, боже прослятино!»
 А Марко тага одговорилъ:
 65 «Богъ помага, непознанъ делиё!»
 Продумала Арватка девойтя:
 «Чуешь мене, боже прослятино!
 Далъ минаше триестъ юнаци?»
 Продумала божа прослятина:
 70 «Еве стана три недѣли дена,
 Какó сѣдимъ на шарены мосты,
 Нѣко нема тука да си мине;
 Конь ми кривы, а яси невидимъ;
 Коня пушти(хъ) по желсна лужья,

- 75 Па немогу коня да се найдемъ,
 Да си идемъ, гѣба да се трѣжимъ».
 Тагай слеже Арватка девойтя,
 Тай му найдѣ тогъ кривого ¹⁾ коня;
 Укачила божа прослятину.
- 80 Па си поjde Арватка девойтя,
 И продумала на боже прослятину:
 «Карай коня кривога,
 Да те водимъ у града Маджара,
 Да ти дадемъ гѣба да си ручашь».
- 85 Напредъ кара Арватка девойтя,
 А по нѣй божа прослятина:
 Извадила божа прослятина
 Извадила саблю изъ-подъ мишку,
 Та пресѣче Арватку девойтю;
- 90 Онъ пресѣче, она не усѣче,
 Саде си ѣй душе продумала:
 «Што мене, што сердце прогрізуе».
 А Марко тагай-си продумало:
 «Разъиграй си коня Пеливана,
- 95 Та да си дзенгіѣ целивашь,
 Тебе че си сердце уздравее».
 Разъиграла коня Пеливана,
 Навела се да целива дзенгію
 И тагай се мома раздвоило:
- 100 Половина на земи паднала,
 Половина на коня остала.
 Погубилъ така Марко юнакъ
- 103 Славну Арватку девойтю.

¹⁾ Sic.

№ 171.

Трен. окр., с. Баба; 7 февр. 1880 г. записана въ селѣ Василевци со словъ
Гиги Тричкова Вирьянова.

(Въ поможіе ей Марко строитъ церкви).

- Марко шета по гора зелена,
 Та си гради тежке задужбине,
 Церной гори бѣли манастири,
 У полѣ церква Раваница,
 5 И надъ воде широке тюпріе,
 По друмове чешме шалдерваны¹⁾.
 Питуе га своя стара майтя:
 «Кому, синко, тежке задужбине?
 Даль ги градишь тебѣ на юнаштво,
 10 Ель ги градишь майци и пай башты?»
 — Ни ги градимъ мене на юнатство,
 Но ги градимъ Арватки девойке:
 Затворенъ самъ граду Арватину,
 Та самъ лежалъ за деветъ година;
 15 Верло ми си, майко, додеяло,
 Лежаючи у тевна зендена;
 Тамо сѣды Арватка девойка
 И говори:
 «Узетешъ ме, Марко Кралевичу?
 20 Я украднемъ ключе одъ тевнице,
 Да бѣгамо у гора зелена.
 Пай се чуди Марко Кралевичъ,
 Што да чини Арватки девойки, —
 Па я казалъ: «узечю те, Арватко девойко!»
 25 Па окрадла ключи одъ тевницы;
 Та побѣгли у гора зелена.

¹⁾ Пестрый.

- Поболѣсе Арватка девойтя,
 Та лежала три дни и три ночи,
 Па умрела Арватка девойка.
- 30 Ней си градимъ тежке задушбины:
 Черной гори бѣли манастире;
 И у полѣ церкви Раванице,
 И по длѣге воде широке тюприс,
- 34 И по друмове чешме шалдерване.

№ 172.

Трен. окр., с. Бабица; 24 ноября 1879 г. записана со словъ Пеш и (Петра)
 Тодорова.

(Марко Кралевичъ убиваетъ Крипу самовилу).

- Одѣ Марко цѣркве Раванице,
 Да си зима чесна почеснина.
 Кага ойдѣ цѣркве Раванице,
 Цѣрка си е затворена,
- 5 Калуджера пословочке зборуу у цѣрка:
 «Проклетъ да си Марко Кралевичъ,
 Кой-то направилъ цѣркве-те,
 Па назадъ не повернулъ,
 Кой направилъ той голѣми мосты —
- 10 И на мосты сѣды Крипа самовила
 Сѣды и баждарлакъ зима».
 Тагай си Марко повернуло,
 Та отидѣ на голѣми мосты.
 Сегледа га Крипа самовила:
- 15 «Бога тебе, незнано деліе!
 Да оптъ отъ тебе баждарлакъ да зимамъ —
 Да ли отъ тебе десно око,
 Яль одъ коня нога десница».

- А Марко мълчи, за пусаке держи;
 20 Па подритне коня Шаренога.
 — «Бога тебе, Марко Кралевиче!
 Та ты ли си, курвино копило?»
 Па-й Марко мълчи, за пусаца держи.
 — «Бога тебе, Марко Кралевиче!
 25 Я чу тебе три бильтя аризамъ:
 Една бильтя—кудъ погледнашь,
 Тамо да си видишь,
 Друга бильтя—кудъ помислишь,
 Тамо да си стигнешь,
 30 Третья бильтя, да те роды
 Да те роды мужко дете».
 А Марко си по тия оговори:
 «Кудъ помислимъ, тамо си стизамъ,
 Кудъ погледнемъ, тамо се видимъ;
 35 Ако има одъ Бога даръ,
 Че се роды мужко дете.
 Да те питамъ-кой ти рече,
 Да узимашъ баждарлакъ на голѣмы мосты?»
 Тамо ю стиже, тамо ю сѣче;
 40 Па си тури главу у зобнице.
 Па отиде церкви Раванице,
 Та подритна и отвори церкву-ту.
 Тагай улезе у церкви богомолство;
 Та си узима чесна почеснина;
 45 И каза си на неговѣ калуджери:
 «Зашто затварате церкву Раваницу?
 Како самъ ю направилъ,
 Не самъ дошелъ да узимамъ
 Да узимамъ чесна почеснина;
 50 Кадъ дойдо сега, да си зимамъ
 Да си зимамъ чесна почеснина,
 Вие сте церкву затвориле?»

- Отгагай калуджере Марку говориле:
 «Да ты ли ся Марко Кралевичъ?»
 55 — «Я самъ Марко Кралевичъ!»
 Тагай сегá Марка причестили.
 И Марко по тiя оговори:
 «Бога тебе, черни калуджере!
 Имате ли зоба, коня да назобите?»
 60 И оны идоше—коня назобише:
 Та узеше торбу́—зобницу,
 Найдоше главу у зобни́цу.
 Тагай су се калуджере освободиле,
 Деветъ дена на зiяветъ держали
 65 Держали Марка Кралевича.

№ 173.

Село Ястребець (бывшее въ Вран. округѣ) въ Арнаутлукѣ; 5 марта 1880 г. записана со словъ Мили́сава Стеванова Руме́не въ с. Герделицѣ.

(Чудесное сѣмя двухъ золотыхъ яблокъ, данныхъ юнаку Марку дѣвицею).

- Давала мома Марку:
 «На ти, Марко, двѣ златне ябуке!
 Да ги ѣдешъ у Едрене града,
 Сѣмте сушишь на ясно слунце, —
 5 И да ги посадышь цару до чадера;
 Па те никне и да расне,
 Па те расне и берго¹⁾ порасне;
 И царь че се чуди, какó берго расне;
 Порасне и цвѣтъе отъе да цевти —
 10 Много тье цевти, а мало тье одержи,
 И царь тье се да чуди —
 Да одержи двѣ ябуке

¹⁾ Вм. берзо—борзо, скоро.

- Одъ-благѣ преблагѣ ябуке;
 Царь тѣ ѣдѣ мѣзе со-съ ракію,
 15 Па тѣ чудомъ че се чуди,
 Што су толко благѣ:
 Какво благо царь не ѣлъ,
 Той найблаго изишло».

Учинило тако Марко юнакъ.
 20 Па си лежи царь да спава:
 Мало спая, много сенувая —
 Великъ се сенекъ сануваль,
 И сенъ му лѣпо приказаль:
 Да има Марко мѣму запрѣсену;
 25 Па кадъ пошелъ Марко у войску
 У войску цару на помотъ,
 Та му мома те ябуке дала,
 И онъ е сѣмте посадилъ.

Сказитель не могъ все въ порядкѣ передать, и въ концѣ сказа-
 залъ: «Што растеше ябуко, мома радуваше се; а што цевтеше,
 она надаше, да е близу свадба. Амо Марко забавише. У сенекъ
 царь видѣлъ и дозналъ, да е то чудо голѣмо, и рекалъ: кой има
 мому запросену, недонесену, да иде домъ, да прави свадбу. И оти-
 шелъ Марко да прави свадбу.

№ 174.

Лесков. окр. (въ Сербіи), село Рѣпниште, входящее въ область такъ назы-
 ваемаго Дервена; 5 марта 1880 г. записана со словъ Веселина Маркова.

(ПЕРЕСКАЗЪ) ¹⁾.

(Татарѣ, посланные матерью Марка юнака, освобождаютъ его отъ яны-
 чарь-турокъ).

Дигасе Марко Краевичъ Турчина да разбіе; дигаюсе Турци-
 янычары, семдесѣ Турци-янычары. Рекне онъ: Те, да улазимъ

¹⁾ Сказитель не могъ передать мнѣ въ стихахъ и со всѣми подробностями.

у васъ. Кадъ улегоа у Турци—янычары, они го упоили, па верзали и се усмѣяуае: «Э, Марко юначе! Што те е дѣбро нашло!» — «Што е нашло? Какѡвъ юнакъ, како лесно пройдохъ!» — «Э Турке! дали може човѣкъ да се откупе со-съ благо?» — Може: до-двѣ куле блага да дадешъ». — Попуштите десну руку, да напишемъ едно ситно писмо, да пратимъ на свою стару майтю. Попустили десну руку. Марко пише ситно писмо, и праты сокола на побратима Милютина и Илію: «Марко Кралевичъ; ютре че га бѣсу; до три кула благо майка да праты, Марка да откупи».

Эво, зеленъ пламенъ изъ кони излази! Што е войска иде, силна войска иде; то е иде майка Маркова: Татары пратила, да откупи мене; благо иде по нѣ.—«Добро ютро, Турци—янычары! Марко ли сте лѣпо верзали?» — «Лѣпо!» — «Айде, атове да играмо—лѣво на десно сабля да завертеме». Извадили Татарѣ сабле, погубили Турци-янычары и извадили Марка Кралевича. — Э, добры юнаци—побратими! мене извадили изъ вѣчне муке!

№ 175.

Кюст.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словъ дѣвицы Домницы Карадановой.

(Сонъ королевы Милицы).

Заспала е кралица Милица,
 Заспала у света недѣля,
 А заспала, е сонъ видѣла,
 А стануе, а си сонъ казуе:
 б «Тако м' Бога, честиты царе!
 Каковъ семъ си сонъ сенувало —
 Тоей сенокъ у добре да биде:
 «Ясно ми се небо раздвоило,
 Ясны дзвѣзды по земи паднали,

- 10 Влахци¹⁾ далекъ пребѣгали,
 Деница-та керво огрѣяла,
 Я мѣсяцо на наши дворове»;
 Проговорѣ честитого царо:
 «Тако м' Бога, Милице кралице!
 15 Што—то се е небо раздвоило —
 Нашо се е царство довершилѣ,
 Што—то влахци-те далекъ пребѣгали,
 То влахци—наши мили дѣца,
 Што деница си е керво грѣяше —
 20 Ты-зи си млада удовица,
 Што мѣсяць на наши дворове —
 Това си е мой руса глава».
 Дури дума, дума да издума,
 Долетѣли тѣя клетки Турци —
 25 Погубили честитого цара.
 Останала Милица
 27 Млада удовица.

№ 176.

Село Верба, Радом. окр.; 29 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина
 Мины Стоянова.

(Султанъ Муратъ вызываеъ на бой сербскаго князя Лазаря; полное по-
 раженіе Сербовъ).

- Што-то бѣше сербски кнезь Лазаре,
 Ималъ си до четири штерки;
 Оженилъ и на четири краини;
 И си те изба поканилъ,
 5 И поканилъ до четира зета.

¹⁾ Названіе звѣздъ.

- Што покани, уси те му дойдо!
 Постари айдукъ Бранковичъ,
 А помлади Милошъ Кобиличъ,
 А третіе Милана Топлика,
 10 А четверты Лютица Богданъ одъ стара Русія;
 Си те су собаръ присобрали.
 А што бѣше султана Мурата,
 Оно е кавгаъ заправило:
 Исписало тая бѣла книга,
 15 Та я прашта на стара Сербія,
 «Да му готви войске наголемо,
 Да ги готви за три дни;
 Ако ти но войски не приготви,
 Да одаде ключе одъ Призрена
 20 И даде арачь одъ—седемъ годинъ».
 Книге чети кнезь Лазаре,
 Книге четисо съззи премива:
 Капки капа—соври прогоруя.
 Какъ го види негово-то любе,
 25 Проговори тія лѣпи думи:
 «Чуешъ мене, добри кнезь Лазаре!
 Сака день книже преглиждашь
 И се е подъ мустакъ сміяшь,
 А сегá книге преглиждашь
 30 И со съззи е премивашъ».
 А оно ю одговора:
 «Мълчи, мълчи, перволюбице!
 Богъ да бие султана Мурата!
 Заправиль кавга наголемо,
 35 Да собирамъ войски за три дни;
 Ако не соберемъ войски за три дни,
 Да си дадемъ ключе одъ Призрена
 И да дадемъ арачь одъ седемъ годинъ».
 Я она му тія лѣпо дума:

- 40 «Небойсе кнеза Лазаре!
 Я исписи до четири книги,
 Та ги прати на четири краини,
 Та ги прати на четира зета,
 Да собератъ до четиресъ илядъ войска,
 45 Да ся ида на равно Косово».
 И оно пратилъ е до четири книги,
 Пратилъ е на четири краини.
 Собрали му до четиресъ илядъ войски,
 И ойдо' на равно Косово,
 50 И тамо се битка заправилъ.
 Што-то бѣше кнеза Лаза,
 Проговори кнеза Лаза:
 «Чуете ли до четира зета!
 Кой-то може да битка заправи?»
 55 Што-то бѣше айдукъ Бранковичъ,
 Проговори айдукъ Бранковичъ:
 «Я ми дадешъ шесъ иляды оклопника,
 Я чемъ тебя земя да воздержимъ».
 И нему онъ дѣде шесъ иляды оклопника,
 60 А проклети Бранковичъ!
 Оно се со-съ Турчинъ сослизѣло,
 Да издаде стара Сербія.
 А што бѣше Милошъ Кобиличъ,
 Оно му дума продумало:
 65 «Леле дедо, леле мили дедо!
 А ты-си, бре, земя издало:
 А това е зегъ одъ герчкѣятъ царь;
 Оти нему даешъ шесъ иляды оклопника?»
 Я чемъ, дедо, земя да воздержимъ!»
 70 Облече Милошъ своя оклопница,
 И се качи коню на рамено,
 И въеднагъ пристигна на туречка войска;
 И просѣче турецка война;

- Кадъ просѣче турецка война,
 75 Срѣтна него кървь до колѣна;
 А кадъ се оно наванъ повернало,
 Срѣтна го кървь у зенгѣи;
 И на деда по ти продумало:
 «Леле дедо, кнезъ Лазаре!
 80 Я самъ турецка война просѣкло!»
 А Лазаръ му по ти огѣвори:
 «Много ли е турѣчка война?»
 А оно нему одговорилъ:
 «Ни ного, ни малко, кнезъ Лазаре,
 85 Сви су то кокошкарѣ—оризари;
 Я чемъ свичко-то погубимъ».
 И се качи коню на рамена;
 Свичка войска погубило,
 Самъ останали шесъ иляды.
 90 Шесъ иляды оклопници,
 Останали со-съ айдукъ Бранковичъ;
 И отишло ние да погуби,
 А не могло да погуби све,
 Само думу продумало:
 95 «Чуете ли шесъ иляды оклопника!
 Кой-то у васъ бѣлъ Мехметъ
 Бѣлъ Мехметъ со-съ бѣлъ мустакъ?
 Да излезне битка да правиме».
 А оно е вечъ сънѣкъ видѣло:
 100 Дека чей Турци земя да притиснуть,
 И оно че се само битка прави,
 Битка прави со-съ бѣлъ Мехмета,
 Бѣлъ Мехмета со-съ бѣлъ мустакъ».
 Одокнало бѣлъ Мехмета,
 105 Бѣлъ Мехмета со-съ бѣлъ мустакъ;
 Излезнало бѣлъ Мехмета,
 Излезнало битка да прави.

- И тогѣй одказуе Милошъ Кобилчъ:
 «Свершавасе наше-то царство,
 110 И ви чете царство да держите!»
 И соблека негова-та форма. —
 И тогѣй земали Турци наше царство,
 Преземали всичкиа Българія,
 Преземали и стара Сербія.
 115 Одъ петъ стотинъ годинъ
 Еве стана двѣ године време,
 Одкадъ се е Българія избавила;
 Избавилъ е царъ Алесандрія
 119 Царъ на стара Русія.

№ 177.

Самоков. окр.; 9 дек. 1880 г. записана въ г. Дупницѣ со словъ слѣща Нико-
 лы Млечанова.

(Косовскій бой).

(Цѣлная эпопея).

- Вино піе кнезо Лазаро
 Вино піе одъ града Крушево,
 На Крушево на негово дворе
 Со-съ негово до четири слуги:
 5 Перви бѣше Милошъ Кобилите,
 Други бѣше Косача Иванъ,
 По него Топлица Милано,
 По Милано бано Голубано.
 Сѣднаа на златна терпеза
 10 Ручѣкъ да ручать, вино да пиятъ.
 На кнеза Лазара чаша подадѡа;
 На чаша книга-то достигна
 Одъ Косово поле одъ царъ султанъ Муратъ:
 «Вногу тебе здравље, кнезу Лазаро,
 15 Сербски господару!

- Бери войстя да се біеме;
 Отъ ни е ти раé сиромашна —
 Немать парі глѣбъ на деца да купать,
 А камо ли на два цара миріе да давать!
- 20 Кнезо книга прегледало
 Прегледало и на Милошь говорило:
 «Богъ те убилъ, Милошь Кобилічу!
 Ты си вѣренъ и безвѣренъ;
 Ели си ты одъ кобила заципало,
- 25 Одъ ристянски-те законе не разбирашь?
 Ты чешь, Милошь, вѣра да издадешъ
 Да издадешъ — на Турци да преддешъ
 Да предадешъ — вѣра да потурчишь».
- Охъ, Милоша вели-говори:
 30 «Господаро, сербски кнезу Лазаро!
 Ако баде тая измама одъ мене,
 И мене сабля пресѣкла!»
- Заклело се Милоша во-фъ посты
 Во-фъ четири посты въ година:
- 35 Преви посты Богородичины,
 Фторы посты Божичевы,
 Трети посты Великевы
 И четверты посты Петровы,
 И туку му и света Неделя,
- 40 И туку му и день Великъ-день.
 «Ако биде измама одъ мене-ка,
 Клетва да ме стигна —
 Турци да ме загубать».
- «Слушай мене, слушай кнезу Лазару!
 45 Не одъ мене тая работа;
 Но одъ твое зето Вельчѣ Бранковичъ—
 Той се предалъ се на царь Мурать
 Предалъ се и потурчилъ се
 Со сто хильяды войскы:

- 50 Све ги облече у турски дреи,
 Се паднаа Турци яныгчаре,
 А Вельчѣ стана везире;
 Облече го царь со златны дреи.
 Ако помогне Царь Небесный,
 55 Со-съ моя сила голѣма
 Да ида по Косово-поле,
 Да фатають царь султанъ Муратъ —
 Тако м' Бога, вѣра ристянска!
 Сланина му въ уста туратъ;
 60 И ако фате Вельчѣ Бранковичъ
 Ако го фате тамо,
 Че му одсѣчѣ двѣ-те рацѣ
 Рацѣ-те до лакти-те,
 Двѣ нозѣ до колѣна,
 65 Отте да издава ристянска вѣра?
 Сега, ако семъ живъ,
 Въ рацѣ да го фанамъ.
 И да стане, да иде на Косово,
 Да фати(мъ) царь султанъ Муратъ».
- 70 И отиде Милошъ добаръ юнакъ.
 И речѣ му побратимо Косачѣ Ивано:
 «Леле, леле, побратиме Милошу!
 Ка'-то идешъ на Косово-поле,
 А турски не знаешъ,
 75 Какó зговоръ да зговоришь?
 На турци селямъ да дадешъ?
 Моле ти се, мой побратиме,
 Сѣды ты-зе на назаде;
 Я те се облека у турске дрее,
 80 Та че идемъ у Косово-поле,
 Та че се направимъ младо яныгчерче;
 Я знамъ турски ферсиа —
 На Турци селямъ че дадемъ

- И селямъ че земець.
- 85 Айде, ты сѣды на назѣде;
Дай ты ми коня сѣдленѣ,
Я те вервимъ по Косову полю
И те идемъ по турска-та ордія,
Те идемъ, да видимъ-что има?
- 90 Да видимъ — колко войска туречка?
Да ме чекате до шеснаесте дни;
Ако не мога, да се живъ дойде,
Та ме чекайте на осемнаесе дни;
Не мого ли да стигне на дваѣсеты —
- 95 Ако не мого да стигна,
Поменъ да ми чините:
Да идете, да земете отъ фурне-те
Да земете лѣбъ, за душа да раздѣвате».
И стана Косаче Иванъ,
- 100 Облече се у турске-те дреи,
Направи се прави янычаринъ,
Та отиде по Косово поле.
Та замина презъ Сазли — тюпрія,
Та флезна низъ Косово поле;
- 105 Ка'-то флезна низъ туречка ордія,
Селямъ дае, селямъ зима,
И никоѣ го непознава
Не познава, те е сербчъ;
Всѣкій го вика: «те, хенычаринъ!»
- 110 Петнаесъ дена оды низъ Косово поле,
Неможе войске да прекоси;
На шеснаестые день отиде
Отиде при зеленъ чадѣръ,
Отиде при царь султанъ Муратъ;
- 115 И тамъ сѣдеше Вельчѣ Бранковичъ —
На царо везиръ стана;
Со сто хильяды войския отиде,

- Та потурчи се — вѣра погуби;
 Сички му се Турци поклонна,
 120 Ка' замина край зеленъ чадѣръ;
 Вельчѣ Бранковичъ Иована не познá,
 А Иованъ Вельчѣ познá;
 Ама нема какво кавгá да подѣгне,
 Те се сами найдѣ.
- 125 Стана Иованъ, замина пре силна ордія.
 А кнезо Лазарь думаше на Милоша:
 «О Мѣлоше, Мѣлоше моя слуга,
 Ты си вѣренъ и безвѣренъ!
 Ты издаде земня-та, Милоше,
 130 Те я потурчишь, Милоше;
 Ты си прати твой братъ Иована,
 Ты го прати, та загина на Косово;
 Утре и мене те издадешъ —
 На Косово и я те погинемъ;
 135 Я, ми, иди на фурни, Милоше,
 Та, ми, купи два лѣба семида
 За Иована за душа да раздѣвамъ».
 А Милошь Лазара не слушаше,
 Яаше коню изъяхуваше,
 140 По три паты по поли излазаше,
 Да гледа на Косово — да гледа,
 Дали те дойде Иовано?
 На третія патъ магла се замагли
 Замагли се магла у Косово —
- 145 Маглá идеше и росá зароси;
 У Милошь се сердце зарадува —
 Отти Иованъ живъ дойде;
 И Милошь съ пусула гледаше —
 Дали е живъ иде Иованъ?
 150 И го виде — живъ идеше,
 Барьякъ въ рацѣ носеше;

- Ка'-то виде го Милошь,
 У срѣшта му отиде:
 И се срѣтнаха на висока могѣла —
 155 Два брата се пригернаха,
 Чинія здраво, живо!
 Милошь викаше на Иована:
 «Леле побратиме, какво помина?
 По Косово-поле, низъ тѣ пусты Турци
 160 Каквѣ замина, побратиме?
 Дали има вногу Турци побратиме?»
 А Иованъ на Милошь думаше:
 «Немой ми пита, побратиме!
 Не се чуде, мой побратиме,
 165 Какво Турци са насилѣли,
 Не се чуде цару, какво рани,
 Но земня каквѣ е держі:
 Колко листя по гѣра, побратиме,
 До два ката войстя на земня».
 170 Рече Милошь Кобилите:
 «Э, побратиме Иоване, Иоване!
 Сакыни немой да кажешъ —
 Немой да кажешъ на кнеза Лазара,
 Отти е Лазарь много страшливъ,
 175 Те се уплаши кнезо Лазаро,
 Та земня-та на Турци-те я дадѣ;
 А кога ѣдеме на кнезови-ти дворове,
 На Лазарь немой да кажешъ,
 Немой да кажешъ, те има вногу Турци
 180 Вногу Турци по Косову;
 Лазарь тебе те попраша,
 А ты немой да му кажешъ,
 Те са вногу Турци по Косову —
 Отти Лазарь те се уплаши,
 185 Те на Турци земня-та те предаде,

- Те и вѣра-та потурчи;
 Ами, ако те пита Лазарь,
 Ты да речешь побратиме:
 «Небой, ми, се Лазаре кнезо!
 190 Ни сме четворица побратима;
 Войско ни е за денъ и до пладнине;
 Направи ни четири дреи сермини,
 Да облечеме юнакъ, да заключиме
 Отъ перчикъ конь до копиту, —
 195 Да облечеме юнака и коня;
 И кога идеме, ты да речешь,
 Да ни даду ракия три паты преварена:
 Ние юнаци да се напиеме
 И коне-те со-съ вино-то
 200 Со-съ вино преварено да напоиме;
 Отти, кога идеме у войстя,
 Да не гледать коне-то,
 Да не гледать, де-ка идатъ».
- Даде имъ царо четири дреи
 205 Четири дреи сермени даде;
 Заклопиа юнаци отъ перчикъ коню
 Отъ перчикъ коню до копита,
 Заключиа сабли за рацѣ,
 И се напиа ракия три паты преварена,
 210 И коне-то вино напоиа,
 И си лѣбець въ уста натуриа,
 И бутнаа коне ранене:
 Напредъ Милушь, по него Юванъ,
 По Юванъ Миланъ, по Милано банъ
 215 Бано—Голубано;
 Отидоа на Косово-поле презъ Сазли—тюприя;
 Увлезба у Косово-поле, бре, побратиме,
 Ка'-но неке косаче у некосена ливада;
 А Милушь напреде врешешь —

- 220 Ка'-но маше саблю нагѣво
 Маше нагѣво — надесно,
 Еднашь маше, трѣесе глава паднеха;
 По Милушу Іованъ вревеше —
 Ка'-но маше саблю нагѣво
- 225 Маше нагѣво—надесно,
 Еднашь маше, дваесе главе паднеха;
 По Іованъ Миланъ вревеше —
 Ка'-но маше саблю нагѣво
 Маше нагѣво — надесно,
- 230 Еднашь маше, петнаесе главе паднеха;
 По Милано бано Голубано —
 Ка'-но маше саблю нагѣво
 Маше нагѣво—надесно,
 Еднашь маше, десеть главе падаха.
- 235 Кусія, ка'-то некои косаче .
 По некосена ливада;
 Косія, косія, отидоа до зеленъ чадеръ,
 Отидоа при царь султанъ Муратъ.
 Ка'-то отидоха тамо, бре, побратиме,
- 240 И видеха четворица Турци
 Четворицы со златны дрехи облечены:
 Не се знае, койе царь султанъ Муратъ?
 А везиръ бѣше Вельчѣ Бранковичъ;
 Милошь-оно назадъ конѣ поверна,
- 245 Да си иде кодъ князо Лазаръ,
 Да си иде на града Крушево;
 Заминаха презъ Сазли-тюпрія;
 Собраха се четворица побратима,
 Да си идатъ кодъ князо Лазаръ;
- 250 Еле си Милушь досети:
 «Леле Боже, всполай ви!
 Какво си бѣше клетва заклела,
 На цару сланина фъ уста да тури(мъ),

- А язе забравихъ!
 255 Те се вернемъ надира,
 Отъ клетва да не мина»;
 А Юванъ побратимъ му думаше:
 «Поверштанта проклята бива!
 Немой се поверштаты!
 260 Клетва те ни стигне!
 Та те, ми, загинешъ
 Те загинешъ, побратиме Милушь!
 Та нема тебе да прежалиме,
 Отгы ние, братку, безъ сабля
 265 Безъ сабля останеме».
 А Милошь Юванъ неслуша:
 «Дури не иде, да се вернемъ;
 Да идемъ на чадеру — кодъ царь султанъ,
 На цара сланина-та въ уста да туримъ!
 270 Оты да се невернемъ?
 Оты одъ клетва те останемъ?
 Мене князо нете, да ме вѣрува,
 Нете, да ме има вѣра».
 Па стана Милушь, назадъ се верна.
 275 Отиде на зелене чадеры;
 — Видеа га риджале-те и рекоа:
 «Цару честитгы Мурату!
 Иде Сербячу, сербячу иде!
 Иде, да се молба моли,
 280 Да му простышь Сербія,
 Да му простышь Булгарія,
 Иде рака да те цалува;
 Амо немой рака да му давашь,
 Е му дай одъ нога чижма да цалува».
 285 Дойде Милошь Кобилите;
 Наклони се да цалува нога,
 Та извади остра сабля

И убоде царь султанъ Мурата,
 И му тури въ уста сланина¹⁾.
 290 Амо одъ Милоша отишло юнатство,
 А одъ царь султанъ Мурата царство.
 Поверна си Милошь Кобилите;
 Поверна се, да си иде презъ Косово
 Да си иде на Крушева града,
 295 Да си иде при князо Лазаро;
 И си иде, и си сече Турци.
 Та замина на Сазли-тюпрія.
 Немогоа Турци да уфану
 Да уфану Милошь Кобилите;
 300 Посрѣшнали една стара баба
 Стара баба болгарка;
 Дадое два фѣса желтици:
 «Кажи, бабо, научи не,
 Какво да фатиме то-зи юнака
 305 Того юнака Сербяка;
 Него фанемъ, да погубимъ:
 Те доста маки расплака,
 И доста жены довицы остаха,
 И доста дѣца безъ башти,
 310 Безъ майти-сираци остаха;
 Кажи, научи ны, старо бабо!»
 И баба болгарка за пары
 За пары бѣше лакома;
 Отъ Турци пары земá,
 315 Та юнака на Турци издаде:
 «А, бре, Турци, Турци янычаре!
 Товá ли искате, да вы научимъ?
 Я идете, соберете одъ Косово

¹⁾ Въ обнародованныхъ доселѣ пѣсняхъ съ этимъ сюжетомъ этой черты не встрѣчается; въ первые она является въ издаваемой мною цѣсни.

- Одъ Косово сабли половины,
320 Соберете, наредете по Сазли-тюпрія,
И земéте слама ержаница,
Та покрійте со-слама-та отъ-горе,
Да си не гледа сабля по тюпрія;
Кодъ-то иде Милошь сербляка,
325 Кодъ-то иде одъ Косова силенъ
И не види, што има подъ слама-та,
Кодъ-то премине по тюпрія,
Те си коню пресъчэ нозе-те;
Коню те паднэ на тюпрія,
330 А Милошь одъ коню на земля те падне;
Вне тога изъ-подъ тюпріи излезнете,
Та фанете Милошь сербляка,
Та го фанете, та него погубете.
Ваша воля да се напұлни!»
335 И Турци това нея послушаа:
Направиха, наредиха сабли по тюпрін,
И со слама ги покриа,
И подъ мосту си се скриа,
И чекаа, Милушь да мине.
340 И отамъ идеше Милушь,
Таманъ, да мине презъ тюпрія;
Силно идеше и невидеше,
Што има предъ него;
Таманъ, на тюпрія да мине,
345 Коню се нозе пресъчэ до колѣна,
Падна коню на калдерма,
И по него Милошь по земля се полужи.
Тогай Турци излезнаа
Излезная изъ-подъ тюпрія,
350 Та фанаа Милуша Сербляка,
Та го прикараа при цару

При цару на мизличу ¹⁾:
 «Какъ изеть да му дадеме?
 Дали на колъ него побиеме,
 355 Или со саблю да го посъчеме?
 И мизличу имъ рекоа:
 «Немойте го на колъ побиваты,
 Отти е онъ царски измичія,
 Отти е го князь пратило,
 360 Пратило да му земя утима;
 Идете, со сабля глава му земете»,
 И отидоха Турци янычаре
 Та го туриа на Сазли-тюпрія
 На Сазли-тюпрія—на краю,
 365 Тамо го туриа, со сабли мачиа:
 Три дни мачиа, глава да му земать,
 Еле бѣше пандзуръ на него заключень;
 Еле се на Милошь ногу досади,
 Ногу досади, тешко додея:
 370 — «Подигнете ми десна мустака,
 Та извадете ключе одъ мустака,
 Та отключете пандзуръ одъ глава,
 Та одъ мене го соблечете,
 Тога лесно те мене погубите».
 375 Послушали него пусты Турци,
 И мустакъ му подигнаха,
 Извадна ключе одъ мустака,
 Та отключиа пандзуръ одъ глава-та,
 Та соблекоха Милуша сербляка,
 380 И земаха сабля туречка,
 Та на Милуша глава отръзаха.
 И тога царь султанъ Муратъ умре.
 Одъ десна страна Милуша погребаа,

¹⁾ Собрание, совѣщаніе (тур.).

- Одъ лѣва-та страна царь Муратъ
 385 Царь султанъ Муратъ погребѡхъ;
 Та направиа темеръ,
 Да се знае—кой е гробъ Милушевъ,
 Кой е гробъ на царь султанъ Муратъ.
 Па тога станаха Турци
 390 И аберъ пратиа на княза Лазара
 На Лазара—на Крушеву граду:
 «Вногу здравье, князу Лазаре!
 Тебе-ти слуга погина —
 Погина те Милуше сербляче;
 395 Ние го погребаме.
 Ты имашь ли време, князо Лазаре,
 Земня-та на ни предѣвашь,
 Или оште имашь борба да се боришь,
 Или съ молба да се молишь,
 400 Иль съ кавгѡ земня предавашь.
 Ако имашь куветъ, князо,
 Бери войстя да се биеме».
- И тогѡ отиде книга-та
 Отиде на града Крушево
 405 На князь Лазарово дворъ.
 И Лазаръ бѣше излезнѡло
 Излезнѡло—по двори се шѣташе
 А за ручѣкъ чекаше, —
 И книга-та на него достигнѡ
 410 Достигнѡ на радѣ-те;
 Лазаръ на стрѣдъ двори сѣдна
 На стрѣдъ двори на камикъ сѣдна,
 И си книга на колѣно разви;
 Та си книга прегледа и пречети,
 415 И се силно расплака —
 Сльзи по суратъ порунѡ:
 Леле Боже! што да правимъ?

- Како на Турци на срѣшта да излезнемъ?
 Да излезнемъ, Сербія да отъедемъ,
 Да отъедемъ отъ туречке раѣѣ?
 420 А цара-та Лазарица на Лазара говораше:
 «Небойсе, князе Лазару,
 Князе Лазару, честиты наши князу!
 Да пратиме до четири, до петъ книги
 Да пратиме на града Услика
 425 До оной-ги (у) Услика Стефана
 И до слуга му Первозбра,
 Да калезать, да собирать
 Сички народъ ристянски:
 Што е одъ майтя родъено
 430 Да потечеть, ка'-то вода,
 Каквѣ-то Дунавъ иде на море,
 Таквѣ нарѣдо да иде на Косово,
 Да се биятъ за родъ-вѣра,
 Вѣра да куртулисать,
 435 Да куртулисать Сербія и Булгарія».
- Князо книга пиша,
 Та я прати на Услика града
 До оной-ги у Услика Стефана,
 Де-то Крайна чѣваше,
 440 На Мушата ¹⁾, на Немція.
 Таманъ бѣше сѣдналъ Стефанъ —
 Сѣдналъ на златна-та тарпеца
 Вечера да вечера,
 И на вечера-та книѣга-та достигна:
 445 «Айде, Стефане, стегай коне
 Стегай твое берзе коне,
 Айде, да идешь на Кѣсово;
 Ка'-то вода иде на море,

¹⁾ Непонятно намъ это слово; не Молдавія ли?

- И ние така да идеме на Кóсово,
 450 Да се биеме съ Турци за-радъ вѣра».

Распрати книги по сичке градове

До сичке-те нашѣ начельници,

Да збирать народо —

Да идеме на Кóсово-поле.
- 455 И потекоа сичке млади сербьчи,
 Потекоа, ка'-то вода на море;

И се проштваю дѣца со-съ майти

Со-съ майти и со-съ башты,

Прошка зѣмаю одъ майти и одъ башты,
- 460 Отгы идатъ на кервь

Идатъ на Кóсово кервь те проливатъ,
 А башты-те и майти-те плачатъ,
 Плачатъ и на дѣца-та думаа:
 «О чедо, моя рожба!
- 465 Ка'-то идете на Кóсово,
 Какъ е живи да се видеме,
 Какъ е васъ да прежѣлиме?
 Вие, ка'-то идете на Кóсово,
 Кервь просѣпате тамо,
- 470 А кой те глѣда насъ на старо време?»
 И потекоа Сербьци юнаци на Кóсово,
 Потѣкоа, ка'-то вода на море,
 И си дофтасаа Кóсово, та се биѣа;
 И се биѣа три години,
- 475 Вногу кервь се пролиаше:
 Конче плѣваше у кервь до сѣдло-то,
 Юнаци се заруниѣа по поле,
 Ка'-то снопе по нива;
 Кервь текна, ка'-то рѣка голѣма.
- 480 И Стефано одъ Усликъ станѣ
 И станѣ со слуга си Первозора:
 Яхнаа си свои два берза коня,

Та заклопѣа пандзуръ за себе
 Одъ перчика коню до купиту,
 485 И заключѣа сабля за рацѣ,
 Та пойдѣа на Кѣсово;
 Та пойдѣа по вечерно време
 А придоа зорѣ че зазорѣ
 На село Реплянову; на чешма Бѣгличка
 490 Слънце ги възгрѣа тамо;
 Тамъ найдѣа на чешма-та,
 Тамъ найдѣа тресе мѣми
 И найдѣа педесѣ невѣсты,
 Каде бѣа бѣло платно;
 495 Невѣсты-те платно бѣляха,
 А мѣми-те калпаци кервави мѣяха;
 И юнакъ Стефанъ одъ коню слезна,
 Кѣоню да си прошѣта, вода да напои
 Да напои на чешма студена;
 500 И виде Стефанъ тридесе девѣйти,
 Како мѣяха тридесе калпаци господарски,
 И ту виде князови калпакъ
 Со златны-те челенкове
 И съ безцаны-те каменье;
 505 Позна го Стефанъ одъ Услѣка,
 Позна го по кѣме-то,
 И позна го по писмѣ-то,
 Позна и се силно заплака;
 И на мѣми-те говори:
 510 «Ойле, мѣми, мѣи сестры!
 Ойле, невѣсты, мѣи снаи!
 Де-ка найдѣхте тѣя калпаци
 Та ги тука на чешма дѣвѣсохте,
 Да ги мѣете одъ керви-те?
 515 Чѣда да мѣи сте! право да кажете!»
 И мѣми-те на него казува:

- «Ние отидоме на рѣка Сазлица ¹⁾,
 Да бѣлеме това бѣло платно;
 А рѣка-та бѣше џервава —
- 520 Еденъ катъ вода, а три катъ кервь имаше —
 Люде носаше, ка'-то снопе по нѣва;
 Не можеме у рѣка платно да убѣлиме,
 И си вернали на чешма Бѣгличка,
 Да обѣлиме платно-то,
- 525 Да уміяме одъ кервь калпаци».
 — «Дѣ-ка ги моме найдохте?»
 — «Найдоме ги край рѣка Ситница —
 Тамо ги ми намѣриме,
 Та ги донесеме, да уміеме одъ кервь».
- 530 Види юнакъ Стефанъ види,
 Да юнаци на Косову изгинали —
 Изгинали седемдесе краля
 Со-съ нѣна сичка рожба:
 Юговите Богданъ одъ града Крушево
- 535 Изгина со-съ деветъ сина,
 Бано изгина со-съ дванаесъ побратиме,
 И загина Косаче Јовано
 Со-съ десетъ побратиме,
 И загина Топлица Милано
- 540 Со-съ дванаесе братучеда
 И четири вляды народъ,
 Што со-съ него водеше,
 Сичке тамъ погинаха, —
 И калпаци у рѣка ушли.
- 545 И Стефанъ си коне яхна
 И по него слуга Первозоръ;
 Отидоха презъ Сазли-тюпрія,
 Та отидоа на Кбсово-поле

1) Такъ въ этомъ мѣстѣ назваъ эту рѣку сказитель.

И улезнаа низъ турска-та ёрдія;
 550 Ка'-то влезнаа у турска-та ёрдія,
 Слуга Первозоре излезе напреде,
 Та извади саблю одъ ножници,
 И по него Стефанъ одъ Усликъ;
 Та влезнаа, ка'-то нѣкои косаче
 555 По нѣкоа ливада зелена, у турска ёрдія;
 Каквó-то косаче трѣва-та косаха,
 Тие со сабли човѣци губеа:
 Ка'-то маше сабля слуга Первозора
 Ка'-то маше на лѣво, на десно,
 560 Еднашь маше, триесе главе паднаха;
 Ка'-то маше сабля одъ Усликъ Стефанъ
 Ка'-то маше на лѣво на десно,
 Еднашь маше дваесъ петъ главе паднаха.
 Отидоа до зелени чедеры,
 565 А на тама-го Вельчѣ Бранковичъ,
 И той Стѣфана познá:
 И дигна стрѣла шестоперка,
 Одъ чадерьъ стрѣла ферла,
 Та удáри слуга Первозора,
 570 Про сердце него понижа:
 Падна слуга Первозоре одъ конь
 И загина тамо — у Кóсово.
 Ка'-то видѣ Стефанъ одъ Усликъ,
 Та се уплаши, и назадъ се повернá,
 575 Та побѣгне, у Сербія отидѣ
 Отидѣ на града Крушево
 Отиде на Лазарове дворы,
 Та придѣ и извика се:
 «Охъ, леле, майко, царице Лазарице!
 580 Загина нашъ царо, твой господаро!
 Турци уземаха Сербія и Булгарія!
 Айде, царице, да бѣгаме!»

- Стегни дванаесе кучи,
 Напани ги со златни минцеве,
 585 И да земеш одъ Лазаръ корона-та
 И да земеш двѣ-те свои дѣца,
 Да бѣгáме у Немечка-та земя;
 Немой, да препаднеме на туречке рацѣ,
 Оты, ка'-то зематъ корона-та,
 590 Ка'-то зематъ и дѣца-та,
 Ни те сме робье до вѣкъъ.
 И зема царица дванаесе кучи,
 Натовари ги съ иманье,
 Та бѣга со-съ дѣца-та
 595 Та бѣгá у Немечка земя.
 И дѣца-та тамо израснаха
 Педесѣ годинъ тамъ живѣяха
 И акыль научиа на школѣ;
 Па се излезба изъ Немечка земя
 600 У Турци се отемнаха
 И си Сербія земаха.

Въ заключеніе сказитель замѣтилъ, что онъ знаетъ досказать, какъ продолженіе этой объемистой пѣсни, дальнѣйшую исторію борьбы Сербовъ съ Турками до новѣйшаго времени. Но время не дозволило ему передать мнѣ эту пѣсню цѣликомъ; онъ спѣшилъ съ своими товарищами въ странствованіе по селамъ.

№ 178.

Трев. окр., с. Бабица; 23 ноября 1879 г. записана со словъ Дѣши Тодорова.

(Прекращеніе общенія между юнанами послѣ Косовской битвы).

Рано ми е сълнце огрѣяло.
 Марко слезалъ одъ доброга коня,
 Та го шета по Косово-поле.
 Дружина му по тия оговори:

- 5 «Бога тебе, Марко Кралевичъ!
 Дали ты не можешъ,
 Или конь не може,
 Али самъ-си Господъ не дае?»
 Тагай си Марко по тія оговори:
- 10 «Кадъ си бѣше у Косово поле,
 Та газеше кърви по зенгію,
 Самъ си Господъ пошелъ,
 Виделъ и рекалъ:
 «Нема инатъ! да бѣгамо!»
- 15 Тагай си рипвали та побѣгли!
 Тагай изайде Реля Крылатичъ,
 Тагай изайде Муса кеседжія,
 И изайде Момчило доберь юнакъ,
 И изайде дете Груяничъ,
- 20 И изайде дете Міяилъче —
 Тагай су се дружина раздвоили.

Замѣч. При этомъ сказитель прибавилъ, что этотъ бой на Косовомъ полѣ вели Болгаре.

№ 179.

Село Бабица, въ 6-ти верстахъ отъ мѣстечка (паланки) Брезника; 24 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина Дѣши Тодорова.

(Женитѣба Милоша юнака на Маріѣ «Бѣлоградкѣ»).

- По двору оды Милошъ добаръ юнакъ,
 Емъ си оды, емъ уильно гледа.
 Питала га та негова майтя:
 «Зашто одишь и уильно гледашъ?»
- 5 — «Деле, мале, стара мале!
 Зашто нечешъ, да мене оженкишь?»

- «Еве стана деветъ година дена,
 Како тражимъ за тебе прилика,
 Пай не можемъ прилику да найдемъ:
 10 Дека найдемъ за тебе прилика,
 Тамо нема за мене роднина,
 Да ми дойду, и па да отидемо;
 Таманъ отидо у Бѣлградъ,
 Тамо найдо за тебе прилику,
 15 И пай найдо за мене роднину.
 Проклетъ е Марко Кралевичъ!
 Надкупи ми Мару Бѣлоградку,
 Надкупи ю и уводи».
- «Леле, мале, старо мале!
 20 Даль е близа, иль е далеко?»
 — «Леле, синко, Милоше юначе!
 Ни е далеку, ни е яко близа:
 Оде вечеру коня да поранишь,
 Одзарана коня да уянешь,
 25 Че да оидешь на Бѣлиградове,
 Че си видишь Мару Бѣлоградку.»
 И оно е майтю послушало:
 Одвечеру коня наранило,
 Отзарану рано уянуло,
 30 Емъ га яна, емъ си говори:
 «Леле коню, леле Пилатицу!
 Ситно скачи, далеко упружи,
 «Да идемо на Бѣлиградове,
 Да видимо Мару Бѣлоградку».
- 35 Та отоше на Бѣлиградове,
 Отидоше на Марины двори:
 Моинъ дворъ пълнъ си сватове,
 У сватове той чесна тарпеза,
 У тарпезу кумъкъ и старойтя,
 40 Яли Мара меджи два девера,

- Два девера, два перья оката.
 — Отишелъ е Милошъ добаръ юнакъ,
 Отиде си предъ млада девера:
 «Помозъ Богъ, два млада девера!
 45 Приведете вашу милу снау,
 Егаби ми у руку цунула,
 И я чу даръкъ даруемъ,
 Чу дадемъ двѣ жълте желтице».
- Девере се тага одговорили:
 50 «Чуешъ мене, непознанъ делиѣ!
 Е неможемо снау приведемо; (Sic)
 Е си слезни о(д) доброга коня,
 Та си сѣдни у чесне тарпезе,
 Редомъ че невѣста да нелива».
- 55 — «Я не могу одъ коня да слазимъ,
 Я на цара поцту нѣсимъ».
- Привели су Мару Бѣлоградку:
 Пружи руку, она га целива;
 Онъ е даде двѣ жълте желтице,
 60 Па си бъркне у свилне пазуке,
 Та извади кърпа и бришима:
 У кърпу-ту ситънъ бисеръ вѣрзанъ,
 Та расипа тѣя ситанъ бисеръ.
- Навели се два млада девера,
 65 Да си беру тѣя ситанъ бисеръ.
 Тадъ се суна Милошъ добаръ юнакъ,
 Та докача Мару Бѣлоградку,
 Та утури коню на тертѣю.
 Подигне се два млада девера:
 70 Нима юнакъ, нима мила снаа;
 Отърчаше Марку и казаше:
 «Е си дойде непознанъ делия,
 Та оте Мару Бѣлоградку,
 Оте си ю, па и однесе».

- 75 Марко рипи низъ чесне гарпезе;
 Яну коня каписески,
 Терчи саблю тесиджиски,
 И по Марка кумокъ и старойтя,
 Я по кума деветъ стотинъ свата.
- 80 А онъ си е далека утекалъ,
 Чакъ утекалъ у ситне рѣке,
 Извадилъ е ногу низъ зенгию.
 Питала га Мара Бѣлоградка:
 «Зашто вадишь ногу низъ зенгию?»
- 85 — «Върло ми се жеде додѣше,
 Чу да слезнемъ, воду да се пиѣмъ».
 А Мара е Милошу думала:
 «Немой, море, одъ коня не слѣзи,
 Че ни стигне Марко Кралевичъ,
- 90 Тебе че си младо погубити,
 Али мене назадъ че верне,
 Твой си конекъ робъ че му буде;
 Еве имамъ той блага ябука:
 На ти той блага ябука;
- 95 Она че ти жеде растуригы».
 Милошъ узѣ той блага ябука,
 Та си руча презъ поле широко.
 Обърнуса назадъ на трагове,
 Пристигълъ га Марко Кралевичъ,
- 100 И по Марка кумекъ и старойтя,
 Я по кума деветъ стотинъ свата.
 Развикасе Милошъ, добаръ юнакъ,
 Па си беркну у свилне пѣзуке,
 Та извади двѣ бѣлѣ мѣраме,
- 105 Та ги даде Мари Бѣлоградки:
 «На ти-тебѣ двѣ бѣлѣ мѣраме,
 Са-съ една ти очи провервѣти,
 А са-съ друге преко тебе, па за мене,

- Чу да пуштамъ коня́ Пилатицу,
 100 Ега пренесе преко Дунавъ;
 Марко нече Дунавъ да прегáзи».
- Узело тага двѣ бѣлѣ мѣраме —
 Са-съ едну очи преверзала,
 А са-съ друга преко него, та за ню;
- 115 Онъ извади коня́на камджія,
 Та удари коня Пилатицу,
 Та прелетѣ преко бѣли Дунавъ;
 Нигде нема ногу да удáри,
 Та си прејде отудъ преко Дунавъ;
- 120 Тагай слезе Милошъ добаръ юнакъ
 И па слезе Мара Бѣлоградка,
 Самъ се конекъ по край Дунавъ шета.
 Яли Марко до Дунаво опрѣло,
 Па не може да Дунавъ прегáзи.
- 125 Па си стане Милошъ добаръ юнакъ,
 Та целива коня́ крылатога;
 Яли Марко одовуда ока:
 «Богъ те било, Милоше юначе!
 Зашто си со-съ коня целивашъ,
 130 Не целивашъ Мару Бѣлоградку?»
 — «Я чу со-съ коня и Мару целивамъ,
 А ма та(д) съ кога че си ойдешъ,
 Съ кога́ че си кума одведешъ,
 134 Съ кога́ че си сватовѣ одведешъ....»

 № 180.

Джумал. окр. (въ Макед.), с. Селиште; 10 дек. 1879 г. записана въ Дупницѣ со словъ Николи Ивановъ.

(Смѣръ Милоша юнака на Косовомъ полѣ).

Ранилъ Милошъ коня Маркушана
 Ранилъ пребрана пшеница,
 И го поилъ вино тригодишно.

- И проговори царо Стефано;
 5 «Э, Милоше, Милоше капетане!
 Турци са усилия, земля те ны земать».
 Я Милошь вели-говбри:
 «Небой, ми, се, цару Стефану!
 Што имамъ конче ранено,
 10 Я земля-та не давамъ,
 Турчинъ да ти земе;
 Да си премѣна, да си наредя,
 Да сѣднамъ товѣ сино сѣдло,
 Да сѣднамъ сѣдло на кона,
 15 Да му стегна деветъ колана
 Деветъ колана люты смоци,
 Я на зенгѣи двѣ люты змиѣ,
 И да си зѣмамъ мое потайно оружїе!»
 Па премѣнилъ се Милошь,
 20 Па наредилъ се Милошь,
 Сѣдналъ на кона сино сѣдло,
 Коланѣ му турилъ деветъ смока,
 На зенгѣи двѣ люты змиѣ,
 Па си яхна кона Маркушана,
 25 Па си ойде кодъ царо кодъ Стефана,
 Та на царо вели-говори:
 «Погледай, цару, погледай —
 Прилега ле ми?
 На сѣдло деветъ смока,
 30 На зенгѣи деветъ люты змиѣ!»
 Я царо му вели-говори:
 «Постой, Милоше, постой!
 Да те погледамъ!
 Што ти прилега, деветъ коланы-смоци
 35 На зенгѣи — двѣ люты змиѣ!»
 И Милошь му вели-говори:
 «Я подай ми вино тригодишно,

- Кона да си наноя».
- Царо му подаль вино тригодишно;
- 40 И Милошь кона напоилъ,
Та си яхна кона Маркушина,
Яхна низъ поле широко,
Та си оиде у Косово поле:
Та си извады лека воздогана,
- 45 Та заверте на лѣво, на десно,
Та исѣче клеты Турци.
Па си оиде кодъ царо, кодъ Стѣфана
Та на царо вели-говори:
«Видишь ли, цару, што самъ юнакъ!»
- 50 Я царо му вели-говори:
«Ште е пусто Косово-поле,
Ште е турчинъ утахнало.
И Милошь яхна кона Маркушина
Яхна низъ поле широко:
- 55 Та си заверте на лѣво, на десно,
Та исѣче клеты Турци;
Па си яхна кона Маркушина,
Та си оиде кодъ царо кодъ Стефана;
Я царо му вели-говори:
60 «Какво Милоше? какво направи?
И Милошь му вели-говори.
Я царо му вели-говори:
«Погледни, Милоше, погледни!
Пусто е све Косово-поле,
- 65 Што е турчинъ утахнало,
Доде-къ е кервь проперснала,
Се турчинъ утахнало.
И Милошь па яхна кона Маркушина,
Та си яхна да иде низъ поле широко;
- 70 Я царо му вели-говори:

«Стой, милоше, стой!
 Самъ не иды, заръ те погинешь».
 Това си е Милошь не слушалъ:
 Па си ойдѣ у Косово поле,
 75 Та погиналъ Милошь.

№ 181.

Г. Радоміръ; 2 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Петрунова Моавискаго.

Момчило юнакъ задолмался.

Момчиль си е борчокъ заборчило —
 Запраило девѣтъ воденицы,
 И запраило деветь валявицы;
 Си-те деветь у бѣда далó,
 5 Па-й не може бѣда да одбѣди.
 Дума дума Момчилова майтя:
 «Эй, Момчиле, Момчиле юначе!
 Когá биде рано одъ-зарано,
 Изведы ме на нови пазаре,
 10 Егáби цанá учинило,
 Та егáби борчокъ одборчило»;
 Тогай дума дума Момчилово любе
 Дума дума Момчилу юнака:
 Та што че ти майтя учинити?
 15 Я мене кáрай на нови пазаре,
 Егáби ты ништо цанá учинило».
 И Момчиль си тога дума продумало:
 «Я се оми и óплеты,
 Че те кáрамъ на нови пазаре
 20 Че те карамъ, да те препродаемъ».
 Извель е Момчиль вреденъ юнакъ

- Изведе низъ тесне чаршіи,
 Одведе я на нови пазаре.
 Богъ да біе черна Арапина!
- 25 Запраша си Момчіла юнака:
 «Кадé вóдышь Элена невѣста?
 Даль е водышь, саиръ да гледа,
 Иль е водишь, да я препродавашъ?»
 И Момчилъ му дума продумуе:
- 30 «Не я водымъ, саиръ да гледа,
 Но я водымъ, да я препродавамъ».
 Сказалъ тогай черна Арапина:
 «Ніюйна панá колко че биде?»
 Тогай сказалъ Момчилъ вреденъ юнакъ:
- 35 «Ніюйна панá дванаѣсе ильяды».
 Богъ да біе черна Арапина!
 Извиписе више надъ дивани,
 И си бѣка Момчіла юнака:
 «Момчиле! одведы Елена невѣста!»
- 40 И Арапинъ колко брѣн, толко забрѣн.
 И Момчилъ, кадъ дало Элена невѣста,
 Излезнало низъ-срѣдъ, низъ чаршіи,
 Излезнало и вѣднакъ заплакало;
 И верна се дванаѣсѣ ильядъ,
- 45 И си зема Элена невѣста,
 Па я вóды низъ тесны чаршіи;
 У срѣшта му турчѣ саратличе —
 Дума дума Момчило юнака:
 «Эй, Момчиле, Момчиле юначе!
- 50 Кадé водышь Элена невѣста?
 Даль я водышь, саиръ да си гледа,
 Иль я вóдышь, да я препродавашъ?
 Ни я водымъ, саиръ да си гледа,
 Ель я водымъ, да я препродавамъ».
- 55 Прашáло е турчѣ саратличе:

- Ніойна цана колко че биде?»
 Момчилъ юнакъ казалъ:
 «Ніойна цана дванаесе ильядъ».
 Извиши я више на диванá —
- 60 Колко брой, толко заброй,
 И си гледа Елена невѣста;
 Одведе я турче саратличе
 Одведе я на негѣви дворы;
 И си дѹма турче саратличе:
- 65 «Тако м' Бога, Элено невѣсто!
 Ка огрѣе това ясно сѣнце,
 Напредъ удри у мой двореве;
 Какѡ ты дойде у мой двореве,
 Ни ми грѣе това ясно сѣнце,
- 70 Ни ми е одъ дervье слана онадатъ».
 Тогай сказа Елена невѣста:
 «Ела, брате, да те попоштемъ!»¹⁾
 Легнало турче саратличе,
 Легнало на Елена на скуты,
- 75 И она земá, да го поште,
 И у косма-та му намѣри
 Намѣри три златна влáкна, —
 И му сказа Елена невѣста:
 «Слушай мене, турче саратличе!
- 80 Че те пращамъ, право ми кажешъ —
 Немой, да ме лажешъ! —
 Да се кажешъ —имашъ ли нишанъ?»
 Продумá му турче саратличе:
 «Кога бѣше мой стара майтя,
 85 А я било дете у пѣлены,
 И оставила мой стара майтя
 Оставила майтя вретено,
 И я самъ падналъ, та се самъ ѹбилъ,

¹⁾ Искать въ головѣ вшей.

- Одъ това нишанъ имамъ».
- 90 И тогай сказа́ Елена невѣста:
 «Да се скажешъ, одъ коя си родá?»
 Онó сказа́, одъ коя е родá.
 Какъ се сказа́, одъ коя е родá,
 Тогава Елена невѣста привернала
- 95 Него си вѣрно привернала,
 Де-ка си е ноенъ вѣренъ брато́къ;
 И тогай-си продума́ на турче саратличе:
 «Да прáтима за Момчила юнака —
 Оно се ного у борчокъ заборчило»;
- 100 Тогай дума турче саратличе:
 «Ты си била мой мила сестра,
 Я че окнемъ до деветъ талила,
 Че товаримъ до деветъ мьски иманье
 И десеты пайто́въ со-съ тебе,
- 105 Ега си Момчилъ юнакъ,
 Што-то е борчокъ заборчилъ,
 Ега си борчокъ одборчи».
 Дума продума́ Елена невѣста:
 «Чуешъ мене, братичко!
- 110 Ты-зи иманье испрати́
 До деветъ мьски иманье,
 Десета жьлты желтици».
 Продума турче саратличе:
 «Сестроле, сестро Элено!
- 115 Ка ойдешъ твой двореве,
 Да сѣдъшь ни малко, ни ного —
 Заберешъ твой дечи́ца, сестро,
 Послѣ да гледашъ, сестро-ле,
 Какво че ми ясно слънце огрѣе,
- 120 А найрано роса че ми опадне
 Опадне одъ мой двореве.

№ 182.

Г. Радоміръ; 29 ноября 1879 г. записана со словъ Таски Петрунова Моавискаго.

Жена Момчила юнака измѣнница; ее за измѣну наказываетъ самъ мумь.

- Дума дума Момчилово любе:
 «Ей Момчиле, Момчиле, юначе!
 Ты-зи спишь у лѣдны одаѣ,
 Сви дружина лова уловили,
 5 Сви са дружки курбанъ износили».
 И Момчиль му дума продумуе:
 «Чуешь мене, мое первнѣлюбел
 Ты-зи, стана три дни и три ношти,
 Какó съ мене ты-зи се играешь,
 10 Неси далó малко сень да земемъ»;
 Па-й Момчиль опеть продумуе:
 «Я пѣсправи моя коня шестокрыла,
 И ми тури пушки и ножеве».
 — Богъ да бѣе Момчилово любе!
 15 Оно си е итро и ѡпако;
 Когá било рано одъ зарано,
 Пойде любе, коня да му спрѣви:
 Подъ коланѣ раны развертѣло,
 И на коня крыла оперлѣло,
 20 У пушке му вода насипѣло,
 А ножи му кены заканѣло.
 И си ойде Момчиль добаръ юнакъ,
 И си ойде при сини ѣзера;
 Побѣ копые, та си коня верза,
 25 И си чека той сура елена.
 И се мина ни малко, ни много,
 Та-й убилъ той сура елена;
 И го качи коню на тертѣя;

- Па си бутна презъ поле широко;
 30 Оддалекъ се гласи зачуюя,
 И Момчилъ си дума продумуе:
 «Бѣгай, коню, какó-што бѣгашь!
 Пуцай, пушко, какó-што пуцаше!
 Сѣчи, саблѣ, какó-што сѣчеш!»
- 35 И Момчигу конѣ продумало:
 «Ей, Момчиле, ей вреденъ юначе!
 Богъ да бие твое первнѣлюбе!
 Кагá биде рано одъ зарано,
 Оно ми е крылá оперлило,
- 40 И ножи тѣ књи закалило,
 Пушки тѣ вода насипало».
 Доде конѣ дума да издума—
 Богъ да бие черна Арапина!
 Эте иде со-съ три хильяды души,
- 45 И си гóня Момчила юнака;
 Па-й си Момчилъ на коню говорѣ:
 «Бѣгай, коню, какс-што бѣгашь!»
 Достигналъ е на неговы двory,
 И си óка сестра Перусія:
- 50 «Чуешь мене, сестро Перусіе!
 Отвори ми той порты желѣзны!»
 Я сестра му дума продумуе:
 «Слушай мене, Момчиле юначе!
 Богъ да бие твое первнѣлюбе!
- 55 Излега ме оно, да ме плетѣ —
 Заплетѣ ми косы за темель дирѣци»;
 Я братокъ ю дума продумуе:
 «Скуби, сестро, косы че ты никне,
 А брата дека че намѣришь?»
- 60 И она е брата послушала,
 Та си свое косе оскубла.
 И тогай си Момчилъ продума:

- «Слушай мене, сестро Перусіе!
 Я улѣзани у ладни зевници,
 65 Та извади платно бабучерно,
 Та го ферли презъ връхъ
 Презъ връхъ-презъ кале то». — Богъ да бие Момчилово любе!
 Оно си е па-й пресѣкло
 70 Това платно бабучерно,
 Да не мине Момчилъ вреденъ юнакъ.
 — Богъ да бие перна Арапина!
 Оно си е Момчило стигвало:
 И си вана черна Арапина
 75 Та си вана Момчила юнака.
 Што-то бѣше Момчилово любе
 Што че нему ¹⁾ дарба да даруе:
 Што-то бѣше Момчилови къпакъ
 На Момчило на връхъ—на глава,
 80 А на Арапинъ до саме рамена;
 Што-то бѣше Момчилови кожувъ
 На Момчила надъ колѣна,
 На черна Арапина до черна-та земя.
 И тогай му Момчилъ дума продума:
 85 «Чуешь мене, черна Арапина!
 Каковъ юнакъ онай издава?!
 Та тебе ли добро че поминемъ?
 И Момчилъ му тагай дума продума:
 «Слушай мене, черна Арапина!
 90 Я ме пушти малко мегданъ да земемъ;
 Я си качи висока дивани,
 Та си їды при сестра Перусія». —
 И Арапинъ е Момчило пустило.
 Па си зема Момчилъ вреденъ юнакъ

1) Т. е. Арапину.

- 95 Та си зема сабля на зглабове,
 Што се вие, ка-то люта змия,
 Па си вана Момчилъ вреденъ юнакъ,
 Та си вана сабля на зглабове,
 Развертесе налѣво надесно,
 100 Та обори до три хилъядъ Турци,
 И си вана черна Арапина
 Со-съ два перста душа му извади.
 И си вана негово-то любе:
 Ископало дупка до поясъ,
 105 И намаза лой и катранъ,
 Па запали негово-то любе;
 Момчилъ пиє вино одъ три годиниъ
 И си пиє лютица ракия,
 109 А любе му борина ¹⁾ свѣтеше

№ 183.

Трен. окр., с. Бабица; 24 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина
Дѣши Тодорова.

**Жена Момчила спозналась съ Релей Крылатицей, который, съ ея помощью,
убиваетъ юнака Момчила.**

- Момчило има то любе убаве.
 Често, често на пазаръ иде.
 Кага иде на голѣмы пазаръ,
 Се се найде съ Релю Крылатицу,
 5 Са-съ Релю оба се додѹмаю,
 Да затрѹ Момчила юнака,
 Да се узму съ Рели Крылатица.
 Па си дойде Момчилово любе.

¹⁾ Лучина.

- Питалъ ю Момчилъ добаръ юнакъ :
 10 Чуешь мене, мое первнѣлюбѣ!
 Какó идешъ на пазаръ голѣмы,
 Дали нешто ты за мене чуешь?»
 —«Чуемъ, Момчилъ, да како не чуемъ:
 Е се бѣя у деветъ краля
 15 Деветъ краля одъ деветъ краине,
 Е се бѣя за твоя-та сестра,
 Па не смѣю ко тебе да дойду.
 Еве стане деветъ година дена,
 Како смо се са-съ тобо узели,
 20 Ручекъ прави сестра Ангелина,
 Она́ че тебе лесно измами;
 Айде, да ти правимъ той сладке вечере».
- Уготви му той сладке вечере,
 Е су сѣдли, та су вечерали,
 25 Вечерали и думу думали:
 «Отъ-заранъ пресвѣты Илинъ день,
 Кага́ буде на день на Илинъ день,
 Ты си лови сурога елена,
 Е си лови да како ли курбанъ
 30 Курбанъ на Илинъ день;
 Айде легни, да малко поспишь,
 Я че справимъ коня крылатого».
- Момчилъ лежѣ, та си и заспало.
 Тага́ станало неговоѣ любе ,
 35 Та улезне у ладне яхары,
 Та му справи коня крылатога,
 На коня́ му крыла изгорѣла,
 Што остало, подъ коланъ турѣло,
 У пушке му воде насыпало,
 40 Я и саблю му съ кану канусало,
 Я маждракъ одъ воре строшѣло,
 Па улезне у ладне одае,

- Исокале Момчилъ юнака:
 «Дигъ се Момчилъ, дигъ се,
 45 Да бихъ се не дигалъ!
 Бѣлѣ зоре зазориле,
 Кадъ че идешъ елена да ловишь?»
 Рипи Момчилъ на тенке кошуле,
 Станало е и любе питало:
 50 «Справи ли ми коня крылатого?»
 — «Справила самъ коня крылатого,
 Натурá(ла) пушке у пабуре,
 Закачи(ла) саблю на тертию,
 И га стегну(ла) до деветъ колáна».
 55 — Уяну Момчилъ коня крылатого,
 Та си ойдѣ у гóре зелене,
 Та си сверну на длюбоки езеръ,
 Тамо чека сурога елена,
 Тамъ че дойде воду да се пие;
 60 Пуче пушка у горе зелене:
 Зачудисе Момчилъ добаръ юнакъ;
 Дори да се Момчилъ начуди,
 Склопила га та силна войска;
 Терже пушке, да съ пушке бие,
 65 А у пушке му вода насипана;
 Терже саблю, да се съ сабля сѣче,
 А му сабля съ кану коносано;
 Терже маждракъ, да са-съ маждракъ боде,
 А маждракъ му одъ вори истрошено;
 70 Бутна, са-съ коня да бѣга,
 На коня му крыла изгорѣла;
 Што е могла, са-съ ноге бѣгало,
 Чекъ утече на негови двори,
 Сахатъ мѣсто одалека ока:
 75 «Чуешъ мене, сестро Ангелино!
 «Отвори двора враткъ, да утечѣ(мъ)»

- А она брату си одговара:
 «Клето твое первнѣлюбе,
 Заплете ми косъ за дирѣци,
 80 Та немогу, браде, да отворимъ».
 А Момчи́лѣ та́га проговорилъ:
 «Тегни, сестро, косе-те искуби:
 Коса ти че ю́тре поростѣ,
 А братокъ нече да поростѣ».
 85 Искубла е косе низъ главу-си:
 «Леле, браде, Момчи́ле юначе!
 Ключи нема, да двори отворимъ».
 — «Я улезни, сестро Ангелино,
 Я улезни у ладне одае:
 90 Тамо има платно́ бабучерно,
 Та га верли презъ бѣли дувари,
 Ягаби се конекъ довану́ло,
 Ягай би ме презъ дуваръ пренѣло».
 Изнѣла е платно бабучѣрно,
 95 Върлила га презъ бѣли дувари:
 Таманъ се конекъ довану́ло;
 Она кучка тага искочило,
 И носила той остри но́жници,
 Прерѣзала платно́ бабучерно
 100 Пай се юнакъ назадъ поверну́ло;
 Достижѣ га та́я силна войска,
 Уловила Момчи́ла юнака,
 Уловише и пай посѣ́коше га;
 Сѣчена глава зборувáла:
 105 «Леле, сестро, леле Ангелино!
 Да си миешъ на студни кладенци,
 Дека има три тополя дервья,
 Тебе че коси́ца порасте».
 — Отворише Момчи́лове двори,
 110 И дадоше Рели момчи́лову ко́жувъ;

- Загърну га Реля Крылатица:
 Што Момчилу плечи-те держало,
 А Рели се по земли влачило;
 И дадоше му момчилове чизме;
- 115 Убулъ е Реля Крылатица:
 Што Момчилу една ногá стои,
 А Реля и двѣ-те турило,
 Пай не може чизму да испълни;
 Дадоше му Момчилову саблю:
- 120 Што Момчило на персь въртѣло,
 А Реля не може одъ земли да подигне,
 А то не-ли на персь да увѣрти.
 Продумалъ е Реля Крылатица:
 «Вала Богу за чудо голѣмо!
- 125 Овай юнакъ зашто е погинуло?
 Ка не може онъ да се чардоши,
 А то не ли я да се чардошимъ».
 Уловилъ е то Момчилову любе,
 Посѣкло е Момчилову любе,
- 130 Дека си е Момчила истрѣви.

№ 184.

Село Бабица Трев. окр.; 24 ноября 1879 г. записана со словъ шестидесяти-
 лѣтняго старика Божила Янкова

Груя юнакъ убиваеъ Момчила юнана и его жену Милицу.

- Эй Милице, Милице Загорко!
 Одкадъ се мие се-съ тебе узели,
 Не си ойдѣмо у тая мила роднина,
 Ни си ойдѣмо у тая мила теснива;
- 5 Да си се младо омиешь,

- Да главу да си оплетѣшь,
 И да си омѣсишь тѣя виты колачи,
 И да си наточишь жълте здравице,
 И да си туришь семдесѣ стрѣла,
 10 Па да си идѣмо у тая мѣла рѣднина,
 И у тая наша т'снина.
 Пай си су пѣшли презъ горе зелѣне;
 Пай си е Момчила върло дремка одремало.
 Момчилѣ Милици говоре:
 15 «Я окни, Милице, та запой».
- А Милица му говоре:
 «Не смѣемъ, Момчилѣ, несмѣемъ;
 Че ме дочуе Груя, младъ юнакъ,
 Че ны млади погуби».
- 20 — «Не бойсе Милице, не бойсе,
 Де окни та запой».
- Милица окнула та запояла,
 Одъ гора е шума опадала;
 Дочулъ е Груя добаръ юнакъ,
 25 Та е стигагъ Милицу младу, господжу
- Са-съ семдесѣ дружина.
 Фърляле стрѣлѣ-те Момчилѣ,
 Та истепалъ семдесѣ дружина,
 Та самъ си осталъ Груя добаръ юнакъ.
- 30 Тай се вануле у юначне руке,
 Па се борили три дни и три ночи;
 Я Груя по тѣя оговори:
 «Приди Милице Загорко,
 Я приди, я приступи,
- 35 Я мене помогни,
 Я Момчила помогни».
- И она-та пришлѣ,
 Та приступилѣ,
 Та помогнула Момчиму,

- 40 Та се на Грую гачникъ скинулъ;
 Пай си Груи върло нажалѣло,
 Та се на Момчило надвѣло,
 Па и Милицу погубѣло,
 44 Па се верна на неговѣ доми.

№ 185.

Кюст.-Бан. окр., с. Жилинци; 3 дек. 1879 г. записана со словъ Стоймена
 Атаносова.

(Дойчинъ больной юнакъ поражаеъ чернаго арапина, повелѣвавшего въ
 г. Солуни).

- Поселисе, поселисе черна арапина,
 Поселисе по Сбуна града:
 На день руча крава яловица,
 И си руча по двѣ фурни лѣбъ,
 5 И піе по двѣ бочви вино
 И третя-та люта ракія;
 Ношкѣмъ любѣ мома и невѣсты
 Ношкѣмъ любѣ, денеска ги губи.
 Редомъ реда по Солуна града,
 10 Се редомъ редѣкъ изредѣло,
 Редъ е дошелъ до Дойчинова сестра.
 Дойчинъ лежи младъ-болень-юнакъ,
 Дойчинова сестра по дворове-хѣды,
 По дворове хѣды, дробны сълзы рони,
 15 Дробне сълзы рони, бѣли рацѣ троши;
 Я Дойчинъ-тъ тѣя разговара:
 «Тако м' Бога, сестро Ангелино!
 Дали си те, сестро, досадило,
 Ели ты си, сестро, ядно додѣяло,

- 20 Мой злавья често тураючи,
 Мой керви често перячи?»
 И одговорі сестра Ангелина:
 «Поселила се церна Арапина,
 Поселиласе по Солуна града —
- 25 На день яде по крава яловица,
 И яде по двѣ фурни лѣбъ,
 И ше по двѣ бочви вино
 И третя-та люта ракія,
 Ношкемъ любви момá и невѣсты
- 30 Ношкемъ любви, денеска ги губи;
 Редъ е дошло до твой-та сестра,
 А ты лежишь тридеветъ години:
 Низъ очи ти муи пролитале,
 Низъ кокале-то трава проникáла».
- 35 И проговорі Дойчинъ боленъ юнакъ:
 «Набери гайлѣ, сестро Ангелино,
 Улезны си у ладны яхары,
 Та извади моя добра коня,
 Деветъ годинъ тимаръ не чинена,
- 40 Деветъ годинъ вода непобена,
 Деветъ годинъ коня некована,
 И улезни шарены одај,
 Та си земи сабля димискія;
 Па си пойды низъ Солуна града,
- 45 Конѣ воды Петеръ набатино,
 Да ти кове конѣ вересія,
 Ако станемъ, скано че му платымъ,
 Ако умремъ, алагъ да ми чини, —
 И однесы сабля димискія,
- 50 Однесы я на Ангела ковачъ,
 Да подостры сабля димискія,
 Да я остры божі вересія,

- Ако станемъ, скапо че му платимъ,
Ако умремъ, алагъ да ми чини».
- 55 Отишла сестра Ангелина.
Налбать, ковачъ тѣя проговорѣ:
«Ако давашъ твое бѣло лице,
Я че ковѣмъ Врана коня
Че ковѣмъ божѣ вересѣя, —
- 60 Ако давашъ твое бѣло лицѣ,
Я че подостримъ сабля димскѣя
Я че подостримъ божѣ вересѣя.
— И заплакасе Дойчинова сестра,
И опла се Дойчиновы дворево,
- 65 Па си верза коня ладны, бре, яхѣре,
Тури сабля на Дойчинова глава;
И проговорѣ Дойчинъ боленъ юнакъ:
«Иды, сестра у Солунска чаршѣя,
Ойды си при млади чифутинъ,
- 70 Донеси триста латы платно,
Да постегнемъ мой гнили костъ».
И ойде Дойчинова сестра
Ойде си у Солунска чаршѣя,
Ойде при млади ѣврѣянь,
- 75 Та зема триста латы платно —
Она сака триста латы,
Онѣ даде триста и триесе.
Стегна Дойчинъ, бре, гнили-те косты,
Па си яна негова-та коня,
- 80 И си земá сабля димскѣя,
И си земá лека буздугана —
Ногу лечка — деведесе ока.
Па си пойде низъ Солуна града:
Огинъ свѣтѣни низъ солунска калдерма
- 85 Отъ шта? коня, коня некована.
И проговори Дойчинъ боленъ юнакъ:

- «Я излезни черно Арапино!
 Черно Арапино, биволезко лайно!»
 И говори черна Арапина:
 90 «Назадъ, назадъ, суо сушенице!
 Немашъ кервь, сабля да напбишь,
 Немашъ месо, коршумъ да наранишь».
 Проговори Дойчинъ боленъ юнакъ:
 «Не тужи Бога, черна Арапино!»
- 95 Излезнѣла черна Арапина.
 Проговори Дойчинъ боленъ юнакъ:
 «Я ты ферляй, черна Арапино!
 Я ты ферляй, я че да ферлямъ»!
 Ферлило е черна Арапина,
 100 Ферлило е съ лека буздогана —
 Дойчинъ го дочекá со-зъ зенгiя;
 И проговори черна Арапина:
 «Чекай, Дойчино, ошь еднашь
 Ошь еднашь да гаджамъ»;
- 105 Проговори Дойчинъ боленъ юнакъ:
 «Чекай, черно Арапино!
 Ты си ферлягъ, па я че фёрлягъ»;
 Ферлигъ е Дойчинъ боленъ юнакъ,
 Удари го съ лека буздогана,
 110 Удари го у пёрво-то сердце:
 Падна Арапинъ одъ Врано-то коне,
 И проговори черна Арапина:
 «Удри, Дойчине, удри, опште душа има»;
 И проговори Дойчинъ боленъ юнакъ:
 115 «Еднешъ мрiемъ, еднешъ семъ родилъ»;
 Тогай пукнá черна Арапина.
 Па си яхна Дойчинъ боленъ юнакъ,
 Па си яхна тая Врана коня,
 Та си ойде при Петеръ валбатинъ:
 120 «Я излезни, Петеръ валбатинъ!

- Ковалъ си ми конѣ вересія!
 Излезни, скапо да ти платимъ»!
 Излезна си Петеръhalbтинѣ,
 Одсѣче му Дойчинъ тая руса глава;
 125 И ойде Дойчинъ при Ангела ковача:
 «Излезни, Ангеле, ковачу!
 Подострилъ си сабля димскія!
 Излезни, да ти платимъ»!
 Излезна си Ангелъ ковачъ,
 130 Одсѣче му Дойчинъ тая руса глава.
 Па си земá до двѣ руси главы,
 Па си яхна тая Врана коня,
 Та си ойде при млада еврейнъ:
 «Я излезни, млада еврейне!
 135 Давалъ ми си треста латы платно,
 Кѣлко сакашь одъ мене да платимъ?»
 Проговори, бре, млада еврейнъ:
 «Э, Дойчине, млада, бре, юначе!
 Кѣлко любишь, толко че ми платишь»;
 140 Дойчинъ му плати двойно
 Платы двойно, што му чини.
 Па си ойде Дойчинъ на двѣрѣ.
 Разверза си Дойчинъ бѣло платно,
 144 И душа му на-часъ излезнала.

 № 186.

Трен. окр., с. Бабица; 22 ноября 1879 г. записана со словъ Божиля Янкова.
 (Дойчинъ больной юнакъ перамасть чернаго арапина, повелѣвавшего въ
 г. Будимъ,

Пѣселсе церна Арапина,
 Пѣселсе по Будима града;
 На да(и)тъ руча по вурниá гѣба
 И си шѣ по една бѣчва люта ракиа,

- 5 И си піе по една бѣчва вино;
 Посили се по Бѹдима града:
 Нá нoчь люби по една гиздава девоїтя.
 Редомъ реди по Бѹдима града,
 Редъ си дошлѹ до болнога Дойчина:
- 10 Болны Дойчино имало
 Имало едну́ добру сестру;
 Она́ по двѹры оды,
 По двory оды бѣле руке кърши
 И си рони дробне сълзе;
- 15 И сгледа ю боленъ Дойчинъ:
 «Леле сестро, леле мила сестро!
 Зашто си по двору одышь,
 Дробне сълзе ронишь,
 Бѣле руке кършишь?»
- 20 — «Да какво дробне сълзе не ронимъ?
 И каквѹ да не кършимъ руке?
 Посїлисе черна Арапина,
 Та си люби нá нoчь по една девоїтя,
 Редомъ реди по Бѹдима града,
- 25 Редъкъ се дошелъ до насъ —
 Дошелъ до болнога Дойчина».
 Проговори Дойчинъ боленъ юнакъ:
 «Да улезнешъ, сестро, у ладны зевницї,
 Да изнесешъ бобучерне платно
- 30 Бобучерне платно деведесе аршина,
 Да увертемъ мои болне кости;
 Да улезнешъ у добре яаре,
 Да изведешъ коня босатина,
 Да га вѹдишь Петру албáтину,
- 35 Божья вересїя да га кове,
 Да улезешъ у ладне дзевницы,
 Да узмешъ саблю ржавїцу,
 И да носишь на мбега побратима,

- Да подостри божья вересія.
 40 Ютре че я се вратити
 И че имъ платити.
 Послушала мила добра сестра.
 И носила му сабля-та
 На негова побратима;
 45 Онъ не стѣлъ да подостри сабля
 Да подостри божья вересія,
 Но рекалъ:
 «Ако дашь свое-те бѣле лице,
 Да подостримъ саблю ржавицу».
 50 И водила му коня Петру албатину,
 Да укове коня босатина
 Да укове божья вересія,
 И албатинъ рекалъ:
 «Ако давашь бѣле лице,
 55 Че ти кове конче вересія».
 И она тогай назадъ повернула,
 Повернула и на брата се казала;
 Заплакала мила добра сестра.
 Рекалъ тогай Дойчинъ боленъ юнакъ:
 60 «Изведи ми коня босатина,
 Дай ми саблю ржавицу,
 Приведи коня на бѣлъ камикъ».
 Довела коня добра сестра.
 —«Держъ коня, сестро, да, се качимъ!»
 65 Укачилъ се Дойчинъ на доброга коня,
 Па-й тогай разигра дѣброга коня,
 Разигра низъ Бѣдима града
 И рекалъ: камо-тъ черна Арапина?
 Айде, на старе бѣлеге,
 70 Айде, бой да правиме сеги!
 И станули на старой бѣлегъ.
 Рекалъ Дойчинъ: черно Арапино!»

- «Връляй на Дойчина болнога
 Връляй лъка бѣздованя,
 75 Што-то има деведесе ока».
 Върлигъ перна Арапина
 Върлигъ тежка бѣздованя,
 Боланъ Дойчинъ го у руке дочекалъ.
 — «Па се чекай, перна Арапино!»
- 80 Я върлямъ тежка бѣздованя!»
 Овърлигъ Дойчинъ болень,
 Та га накаралъ у земи
 Накаралъ деветъ аршина;
 Тага е пришелъ Дойчинъ юнакъ,
 85 Та му отсѣкалъ русу главу,
 И ю турилъ коню у зобнице.¹
 Па тага разигралъ коня
 Низъ Будима града,
 И опшелъ на Петра албатина:
- 90 «Излезъ, излезъ, Петеръ албатинъ!
 Да ти платимъ, Петре албатине,
 Што ми си ковалъ коня!»
 Петеръ не смѣе да излезне;
 Па излезнелъ Петеръ албатинъ.
- 95 — «Ела, да ти платимъ!»
 Излезнелъ е Петеръ при неѣ,
 Дойчинъ извади свою-ту саблю,
 Та му осѣче русу главу.
 Па тага отиде на Павла побратима:
- 100 — «Излезъ, излезъ, Павле побратиме!
 Да ти платимъ саблю,
 Што си ми подстригъ».
 Излезнелъ е Павелъ побратимъ:
 Мане Дойчинъ со-съ саблю,
 105 Та му главу осѣче.

Па тага отиде дома Дойчинъ,
 Та размѣта деведесе лакта платно,
 Што-то бѣше на негово болны косты,
 108 И се съ душо раставило.

№ 187.

Село Жабленъ, Радом. окр.; 24 ноября 1879 г. записана со словъ болгарскаго солдата Ивана Дмитріева.

(томе).

Боленъ лежи Дойчинъ добаръ юнакъ;
 Тай лежалъ деветъ годинъ време:
 Веч му се кости разлежале.
 Богъ да бие черна Арапина!
 5 Редомъ реди по Будима града:
 На ношь люби гиздави невѣсты,
 На деньъ люби гиздаве девойти.
 Дочула е Дойчинова сестра,
 Па си рони тия дребни слѣзы.
 10 Съпазилъ е Дойчинъ добаръ юнакъ,
 Па прашуе дилъберъ Ангелина:
 «Дали те се досадило, мене чуваючи,
 Та си толко жално ты заплачешъ?»
 А она му по тия оговори:
 15 «Не ми се досадило, тебе чуваючи,
 Но Богъ да бие черна Арапина!
 Редомъ реди по Будима града,
 Редъ сѧ дойдѣ на наши дворы,
 Та за това я толко жално плачемъ:
 20 На ношь люби по моми гиздави,
 И си ядѣ крава яловица,
 И си пие деветъ бочви вино».
 И е братѣкъ по ти оговори:
 «Я ми дай, сестро, платно бабочерно;
 25 Умотамъ това клѣто сердце,

- И да справимъ това добаръ конь».
 Когá додалá му платно бабочерно,
 Опаса се юнакъ, отегна́се,
 Па си стáна, та си справи́ своя добра конь,
 30 И си земá своя тънка сабля,
 Па си яна́ своя добра коня,
 Па излезна́ на росна ливадя.
 Съопази́ га черна Арапи́на:
 Па си рипна черна Арапи́на,
 35 Па си яна́ своя добра коня;
 Одалекъ се юнаци поздравя́.
 Побѣгналь е Дойчинъ добаръ юнакъ;
 Ферлилъ се черна Арапинъ,
 Ударилъ е Дойчина добра юнака
 40 Ударилъ е у десно у зенгя́;
 Поверна́се Дойчинъ добаръ юнакъ,
 Та удари черна Арапина,
 Удари га меджи двѣ-то очи —
 Въеднакъ се очи испърснали.
 45 Па си ойде Дойчинъ добаръ юнакъ,
 Па си ойде́ дѣма на дворѣве,
 Па слезна́ одъ свой добра коня,
 Па си улезна́ на своя постельта:
 Съопасаль е платно бабочерно,
 50 И въеднакъ се съ душо раставило.

№ 188.

Г. Радомиръ; 30 ноемря 1879 г. записана со словъ Таски Петрунова Моавискаго.

(Тоже, съ перешной имени Дойчина на Демьяна).

Лежи Демьянъ деветъ годинъ време
 Та си лежи се на едно мѣсто:
 Низъ очи му муи пролетели,
 Низъ кости, му трѣва проникнала

30*

- 5 У чамбасъ ¹⁾ му зміи изводили;
 И при него ядна Яна, мила сестра.
 И говори Демьянъ, боленъ юнакъ:
 «Леле, Яно, леле, моя мила сестро!
 Я си бйды при Петре младо симичиче,
- 10 Да ми земешъ три жешки симида,
 И ми зéми моя добра коня,
 Та го води на Петре налбатинъ,
 Да го кове, Богме, вересія:
 Ако стане братокъ, че ти плати;
- 15 Ако умре, че му простышь!»
 Продума си Петре младо налбаче:
 «Нему коведемъ коня вересія,
 Ако дадешъ твое бѣло лице...»
 И она е коня повернало,
- 20 Па си ойде при младо симичиче,
 Та си сакать три жешки симида:
 Ако стане братокъ, че ти плати,
 Ако умре, Богме, че му простышь».
 Я си сака младо симичиче,
- 25 Оно сака черни очи на залóга.
 Повернасе негова-та сестра
 Сестра ядна-та Яна,
 Повернасе въеднакъ назаде-ка,
 И си верна коня некована,
- 30 И не земало той жешки симидо.
 «Што-то бѣше той младо налбаче,
 Оно сака бѣле лицé на залóга,
 Што-то бѣше младо симичиче,
 Оно сака черни очи на залóга».
- 35 Дума дума Демьянъ, боленъ юнакъ:
 «Чуешъ мене, моя мила сестро!
 Я улезны у ладны зевниця́,

¹⁾ Волосы.

- Та изнеси платно бобучерно,
 Да увиемъ тѣя гнилі кости».
- 40 И она е брата послушало:
 Изнепа е платно бабучерно,
 Та увило тѣя гнилі кости,
 И се метна на рамена,
 Деветъ годинъ коня некована,
- 45 Ни кована, ни зоба зобило,
 Ни м', Богме, ни вода поено;
 И си метна коню на рамена
 И си земá та остра сабля,
 Што не е деветъ годинъ острена,
- 50 Запаса си Демьянъ, вреденъ юнакъ
 Запаса си сабля не острена,
 Не острена, ни па-й брисана;
 Бутна коня низъ тесне клисуры;
 У срѣшта му черна Арапина:
- 55 «Э Демьяне, э боленъ Демьяне!
 Я каде си коня уберзило?»
 А Демьянъ му дума продумало:
 «Што ме прашашъ, черно Арапино?
 Че да идемъ, да си я поплáтимъ,
- 60 Што ми е Петре коня ковало,
 И што ми е пратило младо симичиче
 Пратило ми жешки симида».
 И си ойде, та си ока Петре налбаче:
 «Чуешъ мене, бре, Петре налбаче:
- 65 Я излезни, язе да ти платимъ!
 Язе прати моя добра коня,
 И я ти прати тѣя подковаля».
 А оно му сказало:
 «Не семъ я подковалъ».
- 70 А Демьянъ му дума продумуе:
 «Язе прати Яна една сестра,

- Ты-зи сакашь бѣло лице на задѣга;
 И си окнѣ младо симичиче:
 «Ела ты-зи! тебе да си платимъ!
 75 Што ми пратѣ три жешка симида —
 Ты-зи сакашь черни очи на залога».
 И тогай си боленъ Демьянъ
 Извади си сабля неострена,
 Тай погуби той младо налбаче,
 80 И погуби той младо симичиче,
 Де-ка му коня нековали,
 И дека му нее пратили
 Не пратили той жешки симида.
 Бутна кѣня, въеднагъ се на заде вернало,
 85 И си срѣтна черна Арапина:
 Продума му въеднагъ боленъ юнакъ:
 «Богъ те уби черно Арапино!
 Што ми-мене ты-зи говораше?
 Очешъ съ мене ты бой да праввишь?»
 90 И Арапинъ му дума продумуе:
 «Очемъ» (рекалъ Арапинъ).
 Продума му Демьянъ, боленъ юнакъ:
 «Богъ те уби, черно Арапино!
 Я семъ увиль тѣя гнилі косты;
 95 Ты-зи ферли съ лека воздогана».
 Арапинъ е ферлило съ лека воздогано,
 Демьянъ пружѣ тѣя десна нѣга,
 И повернѣ лека воздогана.
 И тогай-си въеднакъ оно продумуе:
 100 «Богъ те уби, черно Арапино!
 Я ми стани ты-зи на белѣга,
 Я че ферлямъ съ лека воздогана»;
 И си ферли, и си го накарѣ
 Тридеветъ лакти у земли;
 105 Пай си ойде при негова сестра

- И му каза: «Яно, ядно сестро!
 Я погуби той младо налбаче
 И погуби младо симичиче,
 И погуби черна Арапи́на;
 110 Я одверти платно́ бабучерно,
 Та ми одвѣй тѣя гнилі́ косты,
 И размоты ми до осемдесе раны,
 Та на точи тѣя черни кърви,
 Та белѣжи дървѣе и камене;
 115 Та си слезни у гора зелена,
 Та наточи вода у руменче,
 Та донеси да си се напѣемъ».
- Даде Гѣсподъ тоя силенъ дѣждокъ,
 Та си одмѣй дървѣе и камене,
 120 И тогай се Демьянъ съ душа растави́ло.
- Тогай ока негова-та сестра:
 «Леле Боже, леле мили Боже!
 Я не можемъ брата да си найдемъ;
 Я ме створи пиле кѣковица,
 125 Да си легѣмъ одъ дърво на дърво,
 Егай би си брата погоди́ла».
- Гарванъ гаче у гора зелена:
 «Ела вуче, месо да ядѣме!
 Ты да ядешъ това люто месо,
 130 Я да пѣемъ тѣя черни очи».
- И тогай го сестра намѣрило,
 132 Намѣрило и съ душа растави́ло.
-

№ 189.

Соф. окр., село Сливница; 6 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина
Ангелка Тончина.

(Визирь Тодоръ поручаетъ Лютицѣ Богдану доставить ему жену и коня
легенснаго короля и ключи отъ города Легена).

- Пише писмо Тодоре визире,
Пише писмо на Лютица Богдана,
Та го прати у Легена града:
Да донесѣ ключи одъ Легена,
5 Да доведѣ любе Авионче,
Да докара коня со-съ три чуда.
Ка' дойде Лютица Богдана,
Каже:
«Фала тебѣ, Тодоре везире!
10 Што ме окашь, Тодоре везире?»
— «Я те окамъ, Лютица Богдане,
Че те пратимъ у Легена града:
Да донесешъ ключи одъ Легена града,
Да деведешъ любе Авионче,
15 Да докарашь коня со-съ три чуда;
Че ти давамъ три товары благо».
Не сте много да мисли Лютица Богданъ,
Токо въеднага пойдѣ;
Отидѣ у Легена града:
20 Одѣ три дни по Легена града;
Срѣте га Легенскова краля
И каже:
«Фала тебѣ, Лютица Богдане!
Што шеташъ по Легена града?»
25 Рекалъ Лютица Богдана:
«Младо си много засиромашило,
Тражимъ да се цѣнимъ».
Одговара легенски краля:

- «Тражишь млади да се цѣнишь?
 30 Д' очешь мене слуга да будешь?
 Очешь тебе млади да цѣнимъ».
 И за пазаръ запазарили:
 Засака му Лютица Богдана
 Засака му триста и дваесе дуката,
 35 А пазаръ направили
 Триста и дванаесе дукаты;
 Три дни дена са керчма пѣли,
 На четврти дена отишли са,
 Да слугуе Лютица Богдана.
 40 Слугуваль е деветъ годинъ време;
 Пѣступи десѣта година,
 Не може да види ключи одъ Легена града,
 И не може да види коня со-съ три чуда;
 Рѣсердисе Лютица Богдана:
 45 Запали Легена града,
 Запали го одъ деветъ страна;
 Легенски краль се уплаши,
 Уплашисе—уяхна коня Голешава¹⁾,
 Та побѣже изъ Легена града.
 50 Тагай се верну Лютица Богдана;
 По дворъ оды любе Авюнче,
 По дворъ оды, бѣли руке керши.
 Проговори Лютица Богдана:
 «Вала тебѣ, любе Авюнче!
 55 Кажи, де-къ су ключе одъ Легена града?
 Кажи, де-къ е конѣ со-съ три чуда?»
 Она тѣе одговѣра:
 «Я си узми деветъ ключе
 И отвори деветъ желѣзници,
 60 Десета е врата одъ близница,

¹⁾ Голый (объясненіе сказителя).

- И изведешъ коня со-съ три чуда,
 И тамо су ключи одъ Легена града».
 И рекељъ Лютица Богдане
 Рекељъ на любе Авионче:
 65 «Премѣнисе у невѣстичко руо;
 Изгреби бисеръ и магаре,
 Укачисе на конѣ со-съ три чуда».
 Учинила товá любе Авионче.
 И укáчисе Лютица Богдана,
 70 Укачисе на конѣ со-съ три чуда.
 Дочули троица юнаци:
 Едно бѣше Релѣ одъ Релѣво,
 Други бѣше Янко одъ Косово,
 Трети бѣше Марко одъ Кралѣво;
 75 Та збрали три силне войске,
 Егá узиа любе Авионче,
 И по нѣга коня со-съ три чуда,
 И по нега ключе одъ Легена,
 Салъ да не отиду при Тодора везира.
 80 Тагай дочуло е Лютица Богдана—
 Пристигли га три силни войски;
 Ритну коня Лютица Богдана,
 Вѣркну конѣ подъ небеса;
 Кагá се собудише три силни войсти—
 85 Една бѣше на Релѣ одъ Релѣво,
 Друга бѣше на Янко одъ Косово,
 Третѣе бѣше на Марко одъ Кралѣво,
 Се се чудомъ учудише:
 Де-къ се дено тóе вреденъ юнакъ?
 90 Чекало го Тодора везиро
 Чекало деветъ годиниъ време
 Чекало го на свои дворове:
 «Декъ се забави Лютица Богдана?
 Че го манемо да го чекамо,

- 95 Да го чекамо десета година;
Тамъ, мануше го и онъ достиже.
Тогай викалъ е Лютица Богдана:
«Вала тебе, Тодоре везире!
Како мене чекашь деветъ годинъ,
100 Оти мене не чекашь десета?»
И кога го видель Тодора визира,
Въеднага го у руке приватилъ:
«Вала тебе, Лютице Богдане!
Како чернеа ¹⁾ по Легена града?

(Слѣдовалъ отвѣтъ Лютицы, опущенный сназителемъ).

- 105 «Да ми давашъ любе Авнонче,
Да ми давашъ ключе одъ Легена,
Теби коня, коня со-съ три чуда» ²⁾.

№ 190.

Душнич. окр., с. Бобошево; 13 дек. 1879 г. записана со словъ Хаджи Мухаммада Бѣлобрадовича.

(Страхиля, страшный воевода; его смерть).

- Страхиля страшна войвода!
Што си посехналъ и повехналъ?
Далъ ти е пушка дотегнала,
Иль те сабля омерзнала,
5 Далъ ти е конче постанало,
Иль ти е булче домигъло?
— «Акмаджакъ кучюкъ, барьяктарь!
«Ни ми е пушка дотегнала,
Ни ми е сабля омерзнала,
10 Ни ми е конче постанало»,
Ни ми е булче домигъло;

¹⁾ Служилъ.

²⁾ Слова визира.

- Акмаджакъ кучюкъ барьяктаръ!
 Вчѣра семъ миналъ — проминалъ,
 Презъ Рыска страшна планина,
 15 Презъ хайдучки долины,
 Презъ темны-те стервины;
 Спадналъ семъ доле въ рѣка-та
 При зелѣна-та ливада,
 Подъ дебела-та сѣнка:
 20 Одкачилъ семъ рухо юначко,
 Одкачилъ семъ сабля огнана,
 Одкачилъ семъ пушка танкана,
 Заспалъ семъ тамо въ ливадѣ —
 Страшенъ сѣнь сѣнилъ семъ:
 25 «Страшно «потера» по менъ верви
 И тыя ми черны манафи».
- Проговорилъ Акмаджакъ кучюкъ барьяктаръ:
 «Страшило, страшно войводо!
 И то ли да те учимъ?
 30 Соблечи рухо юначко,
 Извади оружіе страшно,
 Облечи рухо прѣстячко,
 Сѣдни си на патъ
 На керстопатъ;
 35 Зѣми си дървено паниче;
 Дека че миѣ «потера»,
 Сѣки ште дарува те по гологанъ» ¹⁾.
 Сички «потера» извервѣ
 И дариха го по гологанъ.
 40 Черно циганче казало
 Казало на сильна «потера»:
 «Виѣ когѣ дарихте?
 То е самъ Страхиль,

¹⁾ Турец. мелкая монета = 3 коп.

- Самъ страшна войвода!^а
 45 И тогай се вернала «потера»:

Одрѣзали му главá-та.

Страхиль си загналь¹⁾ безъ глава

И това циганче, што казало,

49 Онъ му одралъ кожа со-съ кремѣкъ.

№ 191.

Самоков. окр., с. Студеница; 8 февр. 1880 г. записана со словъ Банки Титева въ селѣ Клисурѣ, что близъ г. Берковицы.

(Груя юнакъ получаеъ дѣвушку Вида на пиру у юнана Янна «отъ Косова»).

- Зачинисе Янко одъ Косова
 Зачинисе госба да си чини:
 Та покани седемдесѣ краля,
 И покани Марко Кралевича—
 5 Емъ го кани, емъ му дума дума:
 «Ты да дойдешъ, Груе недоводы;
 Доде бѣхмѣ старо побратимче,
 Да не станемъ младо свакоштинно;
 Язе имамъ Вида малка мома».
 10 Я Марко му по ти оговораше:
 «Безъ се мога, безъ Груе не мбга—
 Оно ми е арна служба».
 И си пиятъ седемъ краля вино,
 И си го пиѣ Марко Кралевиче,
 15 Не пиѣ го малко дете Груе;
 Слуга имъ е Вида малка мома;
 Вида малка има голѣма облога:

²⁾ Побѣжатъ.

- У бѣло дерво—абланево дерво,
 У дерво-то три златны ябуки,
 20 Кой откине три златны ябуке,
 Той че земе Вида малка мома.
 Я си рипне дете младо Груё,
 Та си рипна на юначки нозе,
 Та си улезна у високе яхѣре,
 25 Та си справи коньче троегѣдче.
 Согледа го Марко Кралевиче,
 Та па му по ти оговори:
 «Тако м' Бога, дете, бре, Груице!
 Зашто не справишь коня́ газибара?»
 30 Па си ява дете, бре, младо Груё
 Па си ява коня газибара
 И отиде до една готока;
 Тамъ е излезнала ала троегодска:
 Ала рыпа коня да погълне,
 35 Коне рыпа ала да погази
 И говори на дете Груё:
 «Клето да си и проклето!
 Не ли видишь, де-ка младо че погинешъ?
 Што не вѣдишь сабля, да се бранишь?»
 40 Послушало дете младо Груё,
 Извадило сабля, та посѣкло ала.
 Па си ойде до друга готока;
 Тамъ излезна опъ пострашна ала:
 Ала рыпа коня да погълна,
 45 Коне рыпа ала да погази;
 Проговори коня газибара:
 «Клето да си и проклето, дете Груё!
 Не-ль видишь, че да си младо погинешъ?
 Што не вѣдишь сабля да се бранишь?»
 50 Послушало дете младо Груё,
 Извадило сабля, та посѣкло ала.

- Отиде си до третя готѹка:
 Тамъ излезна ошь пострашна ала;
 Ала рыпна коня да погылна,
 55 Коне рыпа ала да погази;
 Проговори коня газибара:
 Клето да си и проклето!
 Не ли видишь, че си младо да погинешъ?
 Што не вадишь сабля димискія?
 60 Послушало дете младо Груё,
 Извадило сабля, та посѣкло ала.
 Отиде си у бѣло-то море,
 Па си дете Груё по ти оговори:
 «Тако м' Бога, коня газибара!
 65 Да искубемо дерво низъ корене»;
 Я конѣкъ му по ти оговори:
 «Да откинемъ три златны ябуки».
 Откинали три златны ябуки
 Отъ той абланево дерво,
 70 Та отишли дома-ка.

№ 192.

Село Верба, Радом. окр.; 28 ноября 1879 г. записана со словъ того же крестьянина.

(Жена Груи юнака изгѣнника).

- Сѣди Груя на Юрѹпъ-пладнина;
 А што лети живо че проминѣ,
 А што оды, подъ сабля че тури;
 Па го дрѣмка одремало,
 5 Па на любне пѹ-ти говори:

- «Чуешь мене, млада Ангелина!
 Очешь, караулъ да чувашь»?
 А она му проговори:
 «Очемъ, да оти да нечемъ;
 10 Я ми дай твое оружіе,
 Я че сѣдамъ, караулъ да чувамъ:
 Э што лети живо че промине,
 А што оды подъ сабля че туримъ».
 И онъ му додаде негово-то оружіе,
 15 Та го зема млада Ангелина.
 А сѣдвала Груица войвода,
 Тога легна та заспа.
 Эте одать петъ стотинъ турчета;
 А говори млада Ангелина:
 20 «Чуете-ли петъ стотинъ турчета!
 А вежитѣ Груица войвода;
 А оні нѣй говори:
 «Несимѣ него да вежемо;
 Ако очешь кадана да бидешь,
 25 Ты че вежешь Груица войвода».
 И она зема диремли гайтани —
 А гайтани отъ зелена свѣла,
 Та увеза Груица войвода.
 Тога се го Турци разъокали:
 30 «Айде, стани, Груицо войводо!»
 —И оно се тогай свѣстило,
 И тогай се чудомъ почуди:
 «А како мене веза»?!
 Покарали га.
 35 Заплака негово-то дете,
 Заплакасе дете Міалаче:
 «Леле тате, леле мѣли тате!
 Я неможемъ, тате, да си одымъ».
 А онъ му одказуе:

- 40 «А си иды кодъ твоя-та майтя,
Ега оче на конь да те каче».
И оно кодъ майтя отишло;
А она́ му говори:
«Назадъ, назадъ, юначко купело!»
- 45 И търнала сабля, да го уби;
И оно́ се кодъ башта вернало:
«Леле тате, леле мили тате!
Нече ма́ма на конь да ме каче!
А онъ го земá на рамена;
- 50 Та слезна́ло доле у ливадé,
У ливаде кодъ големи бути,
А при бути студéни кладенци;
Тамъ се Турци разоблекли,
Тамо се сички заспа́ли;
- 55 А што-то е Груи́ца войвода
Та си прашта дете Мiалатя,
Та го прашта при негова майтя:
«Укранáло потай ножеве,
Та си иссече тiя диремли гайтанi».
- 60 — Леле тате, леле мiли татé!
Я неможемъ гайтанъ да пресъчемъ.
— Леле дете, леле Мiалáте!
Я ми рачете тоя бѣла меса.
— Немой, тате, жили да не сѣчé.
- 65 Тогай е рипна́ло на юначко ноге
На юначко ноге Груи́ца войвóда;
Та земáло негово оууже,
Та посѣче петъ стотинъ турчета.
Побѣгна́ла млада Ангелина,
- 70 Побѣгна́ла въ Юрушъ-пладни́на;
А Груи́ца ёй говори:
«Я постой, курво! каде че бѣгашъ?
Не утекло петъ стотинъ турчета—

Си самъ редомъ погубило,
 75 Да ты ли, курво, утечешь?
 И оно е тогай уловило,
 Уловило—погубило.

№ 193.

Душнич. окр. мѣстечко Бобошево; 15 дек. 1879 г. записана со словъ Маріи
Гѣргевой.

(Груица юнакъ освобождаеть дѣвушну отъ арапина).

(ХОРОВОДНАЯ).

(поеться на оро(хороводъ), въ рождеств. святки).

Море Марко, море младый Марко!
 Марко гради деветъ монастыра,
 Десета е църква Маріица,
 Та ги гради на друми широки;
 5 Ете отадъ гиздава девойка
 На Марка-те тия огóвораше:
 «Богъ помогналъ, Марко, младый Марко!
 Честиты-те деветъ монастыра,
 Десета ти света Маріица;
 10 Вѣрувашъ ли Бога Единого,
 Приимашъ ли светого Іована,
 Да ме отешь одъ церна Арапина».
 А Марко тия огóвораше:
 Э ты-зе-ка, гиздаво девойче!
 15 Та вѣрувамъ Бога Единого
 И приимамъ светого Іована;
 Я си иди опште по-на-горе,
 По-на-горе зелено ливáде,
 Тамо има Груица дѣтенце:

- 20 Прострелъ си е той бѣли чадори,
 Та си пасѣ деветъ враны кѡни;
 Ты си сѣдни подъ бѣли чадыри,
 Оно тебе че да те оты.
 Ни слушало, мори, ни чекáло,
- 25 Но си ойде опште по-на-горе,
 Ойде у зелено ливáде;
 Тамъ найде тое бѣле чадыре,
 Подъ чадырь Груица-дѣтенце;
 Девойче му тия оговораше:
- 30 «Богъ помогналь Груица дѣтѣнце!
 Да прати ме Марко, младый Марко,
 Да ме отешь одъ черны Арапинъ».
 Груица и по тия оговѡраше:
 «Э ты-зе-ка, гиздаво девойче!
- 35 Я си сѣдни подъ бѣли чадыри,
 Та препридашь тоя бѣли ибришимъ¹⁾,
 И ми подай лека буздогана,
 Че пресрѣтна черна Арапина».
 Па си станá Груица-дѣтенце,
- 40 Та пресрѣтна черна Арапина,
 Та на нея тия говѡраше:
 «Э ты-зе-ка, черни Арапина!
 Посто́й малко на бѣлега!
 Та си ферли Груица дѣтенце,
- 45 Па си ферли съ лека буздогана,
 Па си ферли фъ черна Арапина,
 Накара го деветъ лакти у земя.
 Та си станá Груица дѣтенце,
 Па си ойде подъ бѣла чадера,
- 50 На девойче тия говѡраше:
 «Э ты-зе-ка, гиздаво девойче!

¹⁾ Шелкъ (свила).

- Дали че идешь при млады Марко,
Иль че сѣдышь подъ бѣли чадери?»
Проговори гиздава девойче:
- 55 «Э ты-зе-ка, Груица дѣтенце!
Не то ч' идемъ при млады Марко,
Ни че сѣда подъ бѣли чадѣри,
Но че ида фъ церква Маринца». Па станало гиздаво девойче,
- 60 Та си ойде фъ церква Маринца,
Па си ойде, фъ церква флезна,
Прекерстисе и Богу сѣ помóли:
«Леле Боже, леле мили Боже!
Язе нечу на земля младенѣць,
- 65 Язе сакамъ небеса младенѣць». Прати Господъ той Божи Ангель,
Та и тури той златенъ вѣнѣць,
Та и тури на война-та глава;
Пресѣдело гиздаво девойчѣ,
- 70 Пресѣдело два дни и двѣ ношти
Пресѣдело фъ церква Маринца;
Та си слезна светый апостоль Петерь,
Та си слезна светый апостоль Павель,
Та земаха гиздаво девойче,
- 75 Та земаха изнесоха го у небеса.

Посветилосе.

№ 194.

Джумалиск. окр., с. Панчерево (въ Пянциѣ); 13 дек. 1879 г. записана со словъ Димитрія Кундева.

(Женитьба Янкола—Зелень-гора).

Заженилъ се Янколь-зелень-гора,
А никаде си прилика не найдѣ; *(повторяется стихъ)*.
Прилика нашель въ Капетанска земя
Прилика нашель у Русійска земя;

- 5 Тамъ е нашель капетанска мома *(повторяется)*.
 Крена Янкуль презъ гора зелена,
 Та накани китены сватове;
 Проговори кума господина:
 «Не пойте ми китены сватове,
 10 Турска гора безъ айдуци не е *(повторяется)*;
 Когá придеме у Русийска земя,
 Когá придеме кодъ Капетанска мома,
 Че се скара Русийско царо Капетано:
 Зашто пояхмо презъ гора зелена,
 15 Презъ гора зелена, презъ турска-та гора?
 Турка има и ю Русийска земя!
 Тамо шеташе Адеръ арамлія.
 И дойдоа китены сватове
 И дойдоа у Русийска земя,
 20 И земаа Капетанска мома;
 И кренаа Янколь-зеленъ гора
 Со-съ твой-те китены сватове
 И кренаа презъ Церна-та гора.
 Срѣтналъ ги Адеръ арамлія,
 25 Та повреді китены сватове;
 Янколь-зеленъ гора направи си
 Самъ си направи боленъ и умре;
 Ойде му китена невѣста
 Та ойдѣ на Адеръ арамлія.
 30 Беркна китена невѣста
 Беркна му у десна-та пазвука
 И му каже: Адеръ арамлія!
 Еле жена пуста да остане?
 Я ми дай твоѣ оружје,
 35 Да повреда Янкуль-зеленъ гора.
 И ю даде Адеръ арамлія
 И ю даде свое оружје.
 Руска мома Капетанка хитра била

Не повреди Янкуль-зеленъ гора,
 40 Та повреди Адеръ арамлія
 Та повреди и го убі.
 Тогай рече Янколъ-зеленъ гора:
 «Я семъ живъ, а ты ли си жива?»
 И стана Янколъ-зеленъ гора,
 45 Та повреди со-съ своя сабля
 Та повреди деветъ дулюма гора.

№ 195.

Село Драгоданъ, Дупнич. окр; 16 дек. 1879 г. записана со словъ Василія
 Бѣлобраскаго.

(Жена юнака Янка взята въ турецкій плѣнъ).

Сонъ сонѣла Янкулица млада
 Предъ Великъ-день—бѣла сабота;
 Емъ станѹе, емъ си сонъ казуе:
 «Э Янкуль, Янкуле чорбаджіе!
 5 Двори ти са вода потанѣли;
 Та пливнаа три дзегворе биволе
 И пливнаа деветъ враны кони».
 Проговори Янкуль чорбаджія:
 «Э ты-зе-ка, Янкулице млада!
 10 Това не е тая матна вода,
 Туку си е тѣ клетки Турци;
 Язе ч' идемъ у церква Марія.
 Па отѣде у церква Марія;
 Турци му са двори поплѣнѣли:
 15 Товаріа три коне иманье,
 Товариа деветъ враны коне,
 Заробѣа Янкулица млада;

- Што излезне Янкуль чорбаджія
 Излезне низъ церкве Маріица,
 20 Извикна се Янкулица млада:
 «Э ты-зе-ка, Янкуль чорбаджія!
 Я се верни назадъ коня,
 Дворы ти се Турци поплѣнили:
 Товариа три кола иманье,
 25 Товариа деветъ враны коне,
 Зароби́а Янкулица млада».
 Проговори Янкуль чорбаджія:
 «Э ты-зи-ка, Янкулице млада!
 Каде тія потайно оружіе?»
 30 — Проговори Янкулица млада:
 «Найнапрежь оружіе земаа,
 Та по-тогай двори поплѣниа;
 Я си иды у Стара-Планина,
 Да си фанеш стара кобылица,
 35 Што-то воды дванаесе ждребци».
 Па отиде Янкуль чорбаджія,
 Посегна се, да си лови стара кобылица:
 Дигна глава, она́ не давасе.
 Па говори Янкуль чорбаджія:
 40 «Э ты-зе-ка, стара кобылице!
 А што не жалишь мое-то иманье?
 Ако не жалишь мое перволюбне,
 Не жалишь ли твои деветъ сына,
 Дека са ги Турци поплѣнили?»
 45 Сложи́ гла́ва стара кобылица,
 Та я фанá Янкуль чорбаджія,
 Та си крена презъ поле ширóко —
 Замаглисе магли праове.
 Проговори Янкулица млада:
 50 «Ви-е, клеты Турци!
 Я си сто́йте, малко почекайте;

Язе има́мъ до доветъ пауна,
 Ега́ стигнатъ и оны́ да дойдатъ».

Запреасе малко клеты Турци,
 45 Достигна ги стара кобылица,
 Съ устъ имъ главы покинá,
 И съоте Янкулица млада,
 И съоте сячко има́нъе.

№ 196.

Трен. окр., с. Божица (на границѣ Вран. окр.); 4 марта 1880 г. записана со словъ Павла Лазарева.

(Янко юнакъ схватывае́тъ хитростью юнака Ивана Поповича).

Пойде Юванъ у шура на гостье да иде.
 И съ него любе Станиславе.
 Три дни оды презъ поле швроко,
 А четьре презъ горе зелене;

5 Ювана се верло дремке одремале,
 Па си моли люби Станислави:
 «Я си викни, любе Станиславе,
 Я си викни тенко, гласовито!»
 — «Не смѣемъ Юване, бре, стопане!

10 Тува има Курунъ кеседжія,
 Онъ е верло мене пизманлія».

— «Што се боишь, кадъ се юнакъ одышь?»
 Па се виче любе Станиславе;
 Колко бѣше лесо повикнуло,

15 Одъ гора листье опадну́ло;
 Дочуль Курунъ кеседжія:
 «Кой ми, може Ювана увати
 Да увати и да го уверже,
 Чю да му даемъ благо,

- 20 Што му е драго,
И чо му даемъ воеводлакъ
На седемдесé другала,
Што е мой билъ».
Избралъ се Янко одъ Косово:
- 25 Додайте ми гусле яворове,
Додайте ми седемдесé аршина ремѣя
Седемдесé аршина црвена ремѣя,
Я семъ ти Јована Поповича уватимъ
И семъ ти го увезамъ».
- 30 Па си дочуль Курунъ кеседжия.
Па си допадне Курунъ кеседжия
Со седемдесé другара,
И си верза, бре, Јована.
Па си говори любе Станиславе:
- 35 «Дай ми, Јоване, саблю,
Да ти я главу посъчемъ,
Да знаешъ, женски да погѣнешъ».
Узме она саблю остру;
Не сѣче она Јовану главу,
- 40 Но одсѣче яко ремѣе;
Па си даде Јовану у десну руку
Па си даде остру саблю.
Па си оберну Јованъ надѣсно,
Па се оберну нѣлѣво,
- 45 Нигде, нигде отъ айдука глава не остане,
Салъ остане любе Станиславе.
Па отѣде Јованъ со свое-то любе
И си стигна у тесне клисуре,
Та пречека Јанка одъ Косова;
- 50 Па си беркне Јованъ у свилне джспове,
Да даруе прошляка голема дарба;
И говори Янко—прошлякъ:
«Нечю мене голема дарба да даруешъ,

Но ме баца Шарцу у тертіе,
 55 Та ме носи на Битоле града —
 Тамо има много моя пропляци,
 Тамо има да се ранимъ».

И го баца Шарцу у тертіе,
 Па си поїде поле широко.

60 Много се Янка дремке обориле:
 Ка' си буде презъ горе зелене
 Янка Юванъ веже со-съ црвена ремена.
 Тагай викне Янко, што-годъ може:
 «Де-си да си Курунъ кеседжія,
 65 Тува да си!»...

(Не кончена).

№ 197.

Село Бабица, Радом. окр.; 24 ноября 1879 г. записана со словъ Дѣши Тодорова.

(Женитьба Федора юнана).

Заженисе Тодоръ юнакъ;
 Одалеке¹⁾ девойтю затеклимъ;
 Таманъ, доїде на майтю се каза,
 Я си токлимъ Негритску девойтю;

5 Дори майци дума да издумалъ,
 Достиже това ситно писмо;
 Писмо читѣ — бѣлѣ сълзи рони,
 Ронилъ е Тодоръ доберь юнакъ:
 «Да си води деветъ стотинъ сватове;
 10 Декъ че найде деветъ стотинъ сватове?»
 А майтя си Тодора поучи:
 «И това ли, сѣнко, да те учимъ?
 Да си позвешъ Марка Кралевика,
 Да ти кумокъ буде,

¹⁾ Т. е. одалекъ + е.

- 15 И да позвешъ Янка одъ Косова,
 Да ти деверъ буде,
 И да позвешъ Релю Крилатицу
 Да го позвешъ, старойтя да биде;
 Отъ три града три юнака
- 20 Че доведу по триста сватове,
 Че ти стану деветъ стотинъ сватове».
 И оно е майтю послушало —
 Позвало е тие три юнака —
 Станоше му деветъ стотинъ сватове;
- 25 Справляше се дванаестъ дъна
 И справише дванаестъ кола;
 Че караю воду студена,
 Че да иду презъ Перимъ-планину,
 Тамо нема воду да се найду;
- 30 А Марко нестѣлъ да покара воду;
 Оставиле дванаестъ кола,
 Оставиле и продумали:
 «Кага идемъ у ловъ големъ,
 Три недѣли воду се не пиемъ».
- 35 А продумалъ Марко юнакъ:
 «Па за вода ништа не би биде».
 Оставише—воду не караше,
 Та пройдоше презъ Перимъ-планину;
 Отидоше у градъ-тъ Негрита,
- 40 Изведоше Негритску девойтю,
 Па пойдоше презъ Перимъ-планину;
 И спиташе китени сватове:
 «Чуешъ, Тодоръ младожене!
 Върло жеде намъ е додеаше,
- 45 Че слазимо, кони да бодемо,
 Да пиемо тие черни криви».
 А Тодоръ е дума продумало:
 «Стойте малко—кони не бодете;

- Потамъ има длюбоки бунаръ—
 50 Ни е длюбокъ, ни е яко плитакъ,
 Саде има семдесé лакти».
- Отидоше тамо на бунари,
 Погледаше воду да се виде;
 Сви дружина воду тричи потърнаше,
 55 Кой че слази воду да издада;
 Али Марко кумъ-тъ продумало:
 «Че да слази Тодоръ младоженя —
 Онъ се жени, воду че издае».
- Ситне сълзе рони Тодоръ юнакъ,
 60 И соблачи руо младоженско;
 Вързаше га со-съ свилни поясы.
 Пустише га у длюбоки бунаръ;
 Писну юнакъ, како люта змїя:
 «Леле куме, леле Марко Кралевиче!
 65 Поголема змїя яловита,
 Поголема змїя до колѣна»;
 Па си пишти—тѣнки гласи до Бога се чую:
 «Поголема змїя до пояса!»
- Търже Марко добри юнакъ,
 70 Търже да извади Тодора юнака,
 Али змїя Тодора непушта;
 Притръчалъ Янко одъ Косова,
 Да помага Марку Кралевичу—
 Па не може юнака да извади;
- 75 Притръчалъ Реля Крилатица—
 Па-й не може юнака да извади;
 Привелъ си Марко Кралевичъ,
 Привелъ си коня до бунара:
 Тамб върза свилни поясы на груди,
 80 Па извади огняна камжія,
 Та удари коня шареного,
 Удари го одъ бедра до бедра;

- Разлютите конь шаряны,
 Та закопа ноге у землю,
 85 Та закопа до кичице,
 Та изнесе Тодора юнака,
 Изнесе змію яловиту;
 Марко търже тай острá сабля,
 Да пресече змію яловиту—
 90 Онъ погрѣши, та поясъ просѣчи:
 Па се юнакъ у бунаръ вернасе—
 Пишти юнакъ—до Бога се чуе:
 «Леле Марко, да мой миле куме!
 Ако Марко ты да си отидешъ,
 95 Немой мене да си коня одведешъ,
 Поби конья, та ми конья вержи!»
 И тогай си Марко конья побило,
 И му конья верзало.
 Кой че мине, самъ да види,
 100 Да види, самъ да завиди.
 Пишти Тодоръ юнакъ у бунари,
 А конь-тъ му на бунара вишти;
 Башка вика Негритска девойтя:
 За кого ме Марко водишь?
 105 Тодоръ юнакъ у бунари оста».
- А дочула га вила-самовила,
 Дочула га изъ-подъ ясна неба,
 Па си паднала доле на бунари,
 Та си пита Тодора юнака:
 110 «Зашто лежишь у длюбоки бунаръ?»
 Одговори Тодоръ добри юнакъ:
 «Погълнула ме змія яловита».
 Тагай слезе вила-самовила,
 Та распрала змію яловиту,
 115 Извадила Тодора юнака,
 Изнела га горе на бунари;

- Дума продумала вила-самовила:
 «Тодоре млади младежене!
 Викни, колко што можешъ,
 120 Тонки гласи до Бога да се чую».
- А Тодоре е тага продумало:
 «Дерманъ немамъ—гласи да ишпуштимъ;
 Викни-окни ты, моя посестримо,
 Ега може Марко да дочуе,
 125 Ега би се назадъ повернуло».
- Викну—окну вила-самовила;
 Доръ да ойду гласи до Мърка,
 Деведесé кола дърва поломило,
 Дочуль си Марко Кралевичъ:
 130 Тагай Марко назадъ повернуло
- И са-съ нега Негритска девойтя,
 Та отоше тамо на бунаръ;
 Тамо сѣди вила-самовила
 И при ню е Тодоръ младоженя;
 135 Те иде Марко Кралевичъ,
 Одалекъ се малко поклонило,
 Одблизу руку целивало,
 Аризаль той желте жълтице;
 Те иде Негритска девойтя—
 140 Аризала свилену кошулю.

 № 198.

Тренск. окр., с. Бабица; 25 ноября 1879 г. записана со словъ 10-тигълтней дѣ-
 вушки Христини (Ристены) Стоянчиной.

(Женитьба Ивана Черногорца).

Заженисе Иво Црногоре;
 Одалекъ затражи си девойти,
 Одалекъ у Смедера града;

- Тамо найде малена девојтя—
- 5 Емъ малена, емъ дарове нѣма.
Аберъ прати малена девојтя
Аберъ прати на Иво Черногорце:
«Много здравље, Иво Черногорце,
Да ме чека до двѣ, до три године—
- 10 Една година тенка да порастемъ,
Една година дары да наготвимъ,
Една година уми да позберамъ».
Аберъ прати Иво Черногорче:
«Много здравље, малена девојтя!
- 15 Не чека ми не два дни, не три дни,
А то нели три године чека»;
Збрало е кѣтене свѣтове,
Та појдоше на Смедера града,
Та придоше на Черно-то море—
- 20 Черно море одъ брегъ до брегъ бие,
Сегѣ, море све е пресенуло;
Околъ моря цвѣтъе нанипало
Найвече модра перуника;
Сви сватове по китку набраше,
- 25 Иванъ набралъ до двѣ, до три китке:
Една китка на милу балдазу,
Друга китка Иви Черногорчи,
Третья китка малена девојтя;
Што-то китка на милу балдазу
- 30 Подъ китію со-съ черна мониста,
Што-то китка малену девојтю
Подъ китію жълте желтице,
Што-то китка Иви Черногорчи
Подъ китію со-съ кара-гроше.
- 35 Ка одоше на Смедеръ градъ,
Вѣнчаше ги, армасаше ги—
Што би законъ се прекарáше.

- Дойдѣ время девоитю да воду.
 Проговори Ива Черногорче:
 40 «Да камо ви, млади кочіяши?
 Докарайте ви, сремски кочіяше—
 Накачимо малену девоитю».
 Укачише малену девоитю;
 Та и отидоше у Черно-то море—
 45 Черно море одъ брегъ до брегъ бие;
 Проговори кумъкъ и старойтя:
 Назадъ, назадъ, китене сватове!
 Назадъ, назадъ, море не газите—
 Кой се жени, онъ че да го гази»;
 50 А загази Ива Черногорче:
 Ка' загази едну зѣтоку,
 Вануло кѣню до зенги,—
 Ка' загази другу зѣтоку,
 Иву вати до равни рамена,—
 55 Ка' загази третю зѣтоку,
 Токо му се перо вие.
 Проговѣри малена девоитя:
 «Назадъ, назадъ, Ива Черногорче!
 Назадъ, назадъ, младо да не гинешъ».
 60 Па загази младена девоитя:
 Сви сватове у скутъ запрегнула—
 Кумъ, старойтю у лѣву пазуку,
 Младожениу у десну пазуку,
 Два девера на окато перо,
 65 Си-те одъ-еднушь пренело.
 Проговори кума господина:
 «Тако т' Бога, малена девоитя!
 Са недѣля премлада невѣста,
 До друга-та млада-та удовица,
 70 До третя-та кума залюбила».
 Богъ да бие кума господина!

Што думало, све се завершило:
 Са недѣля премлада невѣста,
 До друга-та млада-та удовица,
 75 До третя-та кума залюбила.

№ 199.

(Загорье) Берков. окр., с. Клисура; 8 февр. 1880 г. записана съ словъ Тодора
 Найденова.

(Похвальба бана Петра).

Петеръ бано вино піе
 Вино піе на ладны-те керчми;
 И си пилъ и се пофалилъ,
 Што ю мене—у цару нема:
 5 Я имаъ деветъ синове
 Деветъ синове и деветъ снаи,
 Една черка и деветъ унуци.
 Дочулъ го царъ Костадинъ,
 И му прати това ситно писмо:
 10 «Да си дойде то-зи Петеръ бано;
 Че се онъ пофалилъ на ладны-те керчми,
 Че у него што има, у мене го нема».
 И си дошелъ Петеръ бано.
 Та го пита царо,
 15 Царъ Костадинъ пита:
 «Ты си, Петре, пилъ си,
 И се тамо пофалилъ се—
 Што у тебе има—у мене го нема?»
 Царо го питува,
 20 Петеръ му казува:
 «Цару. царъ Костадинъ,

- Вишь, я имамъ деветъ синове
 Деветъ синове и деветъ снаи,
 25 И деветъ унуци и една мила
 Една дащерица мила».
 Царо му казува:
 27 «Право имашь—у мене го нема».

№ 200.

Соф. округъ село Бутунецъ; 4 февр. 1880 г. записана со словъ Стоила Недѣлкова Кадискаго.

(Банъ Петровитинъ успѣшно дѣйствуе въ пользу рая, при султанѣ Муратѣ).

- Царъ султанъ земня бие,
 Земня бье да утамне,
 Да утамне, рая да преземе;
 И си биятъ мижду Сава и Морава,
 5 Та си биятъ деветъ годинъ дена,
 Па неможе султанъ да надвие,
 Да надвие, земня да утамне;
 Той си пушти телалъ,
 Пушти телалъ низъ Турска ордія,
 10 Да му ли два дни, та па три дни:
 «Кой се найме премладо юначе,
 Да премине Дунавъ оданаде,
 Да отиде въ града Масарева,
 Да излаже Петровитинъ банинъ,
 15 Да го фанемъ, глава да му земемъ».
 — Обадисе турче потуряяче
 Алигъ-бегъ войвода:
 «Фала тебѣ, царъ султанъ Мурате!
 Я да личишь оште два дни и па три дни,

- 20 Да намѣришь опште двѣ турчета
 Двѣ турчета на моя прилика,
 Што-то три дни и три ношти,
 Што-то сѣдять дремка не задремать,
 Што-то пиятъ вино и ракія,
- 25 Што-то пиятъ, а се не опиватьъ.
 — Та си личи царъ султанъ Мурато
 Личилъ е два дни опште три дни,
 Та намѣри опште два турчета.
 Преминаха Дунавъ оданаде,
- 30 Отидоха въ града Масарева,
 Па спаднаха на шарены чешмы,
 Па си виятъ, ка'-то люты змія,
 Гласи пуштатъ до синѣ-то небо.
 Што-то бѣше Петровитинъ банинъ,
- 35 А той бѣ легналъ, та бѣ заспалъ.
 Зачула ги Петровица млада
 Па си буди Петровитинъ банинъ:
 «Стани, либе, да би да нестанешъ,
 Турци ти са градо испълнили».
- 40 — Сабудисе Петерь, разбѣдисе,
 И той дочу тія ясни гласи,
 Той си влезна у новы ягыры,
 Та изведе коня Карамана,
 И изнесе сабья димискія,
- 45 Што я правилъ майсторъ Димитрія,
 Што се вие ка'-то люта змія,
 Тія си сѣче дървья и камене;
 Конъ воседна и сабья наметна,
 И конъ бутна низъ града—возъ града:
- 50 Нема ништо, нигде да се гледа,
 Метна очи край Масыр-капія,
 Тамъ согледа три млади турчета;
 Той побутна коня Карамана,

П потегли сабья Димискія
 55 И потегли сабья, да ги губи;
 Клето да е турче потурняче!
 Одалекъ е поклонъ поклонило,
 Одблизу се молба помолило:
 «Фала тебѣ, Петровитинъ банинъ!
 60 Просты назе, Гбсподъ да ти просты,
 Че бѣгаме одъ турска ордія,
 Та идеме тебе-ка на яндатъ¹⁾».
 Саборъ стори Пстровитинъ банинъ,
 Та си спушти сабья у ножница,
 65 Па ги викна на негова дома,
 Та се Петеръ со-съ нихъ братимилъ;
 Та сѣдели три дни и три ношти,
 Та си ядаты и си пиятъ;
 Што-то бѣше Петровитинъ банинъ,
 70 Той подши со-съ нихъ и се напи;
 Клето да си три млады турчета!
 Три дни сѣдаты, а си не задремваты,
 Вино пиятъ, а се не опиятъ;
 А што бѣше Петровитинъ банинъ,
 75 А той легна Петеръ, та си заспа;
 Па го буди Петровица млада:
 «Стани, либе, д' идешъ,
 Д' идешъ, да си легашъ».
 — Петеръ дума продума:
 80 «На ли ми свѣи побратими?
 Та шта язе при нихъ да си легамъ»;
 Остави го Петровица млада.
 Клето да е турче потурняче!
 Че си фана Пстровитинъ банинъ,

¹⁾ Турецкое слово, значить помощь.

- 85 Та си веза́ Петровити́нь бани́нь,
И го веза, и го обко́ва:
На подзе-те три чифта букиджии,
На раце-те деветъ билезици,
На гърло-то десетъ синджирь;
- 90 Па го рита турче потурняче:
«Калканъ, калканъ, Петровити́нь бани́нь!
Да пиемо вино и ракия!»
Сабудисе Петеръ, разбуди́се,
Намъбри́се укованъ-увезанъ.
- 95 Што-то бѣше турче потурняче,
Той изведе коня Карамана,
И се верза Петеръ коню за опашка,
Па го забра по равны друмове,
Закара го укованъ—увезанъ,
- 100 Закара го на Стамбола града;
Тамъ излезне царь султанъ Муратъ,
И на Петеръ дума думаше:
«Фала тебѣ, Петеръ, добаръ юнакъ!
Зазнаели, Петеръ, запазили;
- 105 Кога ние со-съ васъ биехме
Мижду Сава и мижду Морава,
Та се биехме деветъ годинъ време;
Кажи сега, Петеръ, добаръ юнакъ,
Кой-то бѣше одъ васъ найперви́е краля,
- 110 Што си язды коня Шаркалія,
Конь си язды и сабья си верты,
Дека мине низъ турска ордія,
Дека мине, сокаци отвори?»
— А Петеръ му дума думаше:
- 115 «Фала тебѣ, царь султанъ Мурате!
Това бѣше Марко Кралевити́нь,
Той си язды коня Шаркалія,
Той си язды и сабья-та верты».

- Царь султанъ му думу думаше:
- 120 «Чуй ме, Петеръ, опште да те питаъмъ—
А кой бѣше одъ васъ повторнѣе краљъ,
Што-то язды коня Кулалиа,
И той носи сабья димискія,
Дека мине, сокаци направи?»
- 125 — А Петеръ му думу думаше:
Това бѣше Хилванъ добаръ юнакъ,
Оданаде одъ града Дебелова»;
— Чуй ме, Петре, опште да те питаъмъ:
«А кой бѣше третѣе краљъ,
- 130 Што-то язды коня Доралиа,
Той ми-мене войстя намали?»
— Одговара Петеръ добаръ юнакъ:
Това бѣше Дойчинъ добаръ юнакъ,
Той си язды коня Доралиа,
- 135 Той ти-тебе войстя намали».
А чуй ме, Петре, опште да те питаъмъ:
«А кой ли бѣше штвертѣе¹⁾ краљъ,
Што си язды коня аджамія,
И той бѣше самъ аджамія,
- 140 Той ни гледа, войстя да ми губи,
Само гледа со-съ конь да ги трепа,
Што не може со-съ конь да утрепа,
А той ги живи въ Сава изнакара,
Та си живи въ Сава издавиа?»
- 145 А Петеръ му тѣя одговара:
«Това бѣше Груйче млада детѣ,
Той си язды коня аджамія,
И той бѣше млада аджамія,
Той си войстя въ Сава издави».

¹⁾ Присутствующіе слушатели-крестьяне той же деревни замѣтили сказителю, что лучше будетъ сказать «четвертымъ».

- 150 — Чуй ме, Петеръ, опште да те пѣтамъ:
 «А кой бѣше петыѣ крагъ,
 Што-то язды коня Карамана
 И си носи сабья-та голема,
 Той ми-мене войстя-та битиса ¹⁾,
- 155 Той погуби триесе риджале,
 Той погуби дванаесе паши,
 И погуби мое машко дете,
 И да би джанамъ ²⁾ и мене фаналъ,
 Да бѣхъ спадналъ у юначки раце,
- 160 Господъ знае, и съ мене
 Што би штеше да стане?»
 Проговори Петровитинъ банинъ:
 «Фала тебѣ, царъ султанъ Мурате!
 Въ раце ти самъ, право тю ти кажа:
- 165 Язе язда кѡня Карамана,
 Язе носа сабья-та голема,
 Я ти-тебе войстя битисахъ,
 Я погубихъ триесе риджале,
 Я погубихъ дванаесе паши,
- 170 Я заклáхъ твое машко дете,
 Да би джанамъ ³⁾ и теб' да бѣхъ фаналъ,
 Само не можехъ тебе да намѣра,
 Че се скри подъ камилски самаръ,
 Штехъ да дроба мѣрвка по мервка ³⁾
- 175 Найголема—што-то мравка носи»;
 — Обадисе царъ султанъ Муратъ:
 Фала вазе, триесе риджале!
 Я фанете Петровитинъ банинъ,
 Искарайте го на краѣ,

¹⁾ Тур. слово, знач. совершенно уничтожить.

²⁾ Тоже, знач. можетъ быть, вѣроятно.

³⁾ Греч. слово, знач. часть.

- 180 На край-на калны чаире ¹⁾,
 Закопайте му подзе у земня-та,
 Потеглѣте триесе сатыре ²⁾,
 Здробнете го мервка по мервка,
 Найголема—што-то мравка носи».
- 185 Извели го на калны чаире,
 Закопаха му подзе у земня,
 Потеглиха триесе сатыре, —
 Се се сатыре истрошили,
 Нема сатырь-Петеръ да порѣже,
- 190 Яли сатырь-Петеръ да погуби.
 Помблисе Петровитинъ банинъ:
 «Фала вазе, триесе риджале!
 Тю се мола, молба ли приймайте:
 Стига мака толко на мене-ка;
- 195 Нема сатырь у Стамбола града;
 Я фанете коня Карамана,
 Отидете въ града Масарева,
 Та земете сабья димискія,
 Што я правилъ майсторъ Дмитрія,
- 200 Што се вие ка'-то люта змѣя,
 Тія ³⁾ сѣче дервье и камене,
 Тія ште и мен' да погуби».
 Што-то бѣше турче потурняче
 Алилъ-бегъ войвода,
- 205 Той си фана коня Карамана,
 Па го бутна презъ поле широко,
 Турски дума, болгарски се моли:
 «Леле Боже, леле мили Боже!
 Егá да би Боже—да помогнешь,
- 210 Да погине Петровитинъ банинъ,

1) Тур. слово, знач. ливада, сѣнокосъ.

2) Тур. слово, знач. книжалъ.

3) Вм. той.

- Да остане коня Карамана,
 Конь да язда и конь да се наязда».
- Па отиде въ града Масарева;
 Одалекъ се турче провикнало:
- 215 Излезъ, излезъ, Петровица младо,
 Изнеси ми Петрова-та сабья,
 Да я носа на Петеръ добаръ юнакъ,
 Че го прати царъ султанъ Муратъ,
 Че го прати на бой да се бие,
- 220 Па си нема у Стамбола града,
 Нема сабья за-ради него».
- Петровица му тия одговара:
 «Клето да си турче потурняче!
 Когó лажешъ, когó штешь да излажешъ?
- 225 Я ли незнамъ, я ли незнамъ,
 Че си нема у Стамбола града,
 Нема сатырь—Петеръ да погуби,
 Та ште тая ¹⁾ него да погуби».
- Па е влела ²⁾ Петровица млада,
- 230 Та е зела сабья, та износи —
 Емъ я носи, емъ се Богу моли:
 «Леле Боже, леле мили Боже!
 Егá да би Петру да помогнешъ,
 Да отиде сабья у Петрови,
- 235 У Петрови рачицы,
 Ега да би Петеръ да не погине»;
- Изнеса я па я ферли насердыто.
 А што бѣше турче потурняче,
 Той не може самъ да я качи,
- 240 На се моли Петровици младо:
 «Леле, варай, Петровице младо!
 Помогни ми на конь да я качимъ».

¹⁾ Т. е. сабля.

²⁾ Вж. влезла.

- Помогна му Петровица млада,
 Качи я коню Караману;
 245 Па го' бутна турче потурниче,
 Па го бутна презъ поле широко —
 Турски дума, булгарски се моля:
 «Леле Боже, леле миле Боже!
 Ега да би Боже да помогнешъ,
 250 Да погубимъ Петровитинъ банинъ,
 Да остане коня Карамана,
 Конь да язда, конь да се наезда».
 Па отиде на калны чаире;
 Срѣшнаха го триесе риджале;
 255 Та се зема сабья димскія:
 Наловатъ се петнаесе души —
 Петнаесе души за черенó теглатъ,
 А петнаесе души за ножници теглатъ,
 Па не можатъ сабья да извадатъ —
 260 Извадатъ я педа и половина,
 Па я пуштатъ, пуштатъ —
 Тія се въ ножници влезне.
 — Помблесе Петровитинъ банинъ:
 «Чуйте мене, триесе риджале!
 265 Кю се мола—молба ми приймае:
 Стига мака толку на мене-ка:
 Нодзе ми се въ земи закопаны,
 На нихъ имамъ три чифта букагii,
 На раце-те имамъ билезици,
 270 На гърло-то имамъ десетъ синджире;
 Ако мене опште не вѣр'вате,
 Фанете ме петнаесе души —
 Петнаесе-те души одъ лѣва-та страна
 И петнаесе души одъ десна-та страна,
 275 Одвежете ми саде десна-та рака
 И ми дайте сабья у рака-та,

- Да извада сабья низъ ножница,
 Да я поклана на ваши-те раце, —
 Вие мене съ нея погубёте».
- 280 **Излага ги Петровитинъ банинъ:**
 Наловия се тресе риджале,
 Одверзаха Петру десна рака;
 Што-то бѣше турче потурняче,
 Той привлече сабья, та му даде;
- 285 **Ка' я фанá Петровитинъ банинъ —**
 Што фанá и Богу се помоли:
 Фала, Боже, фала, вишни Боже!
 На ли дойде сабья у рачица?
 Помогни ми, Боже, да излезна,
- 290 **Да излезна низъ турски-те раце,**
Да отвора земня затворена»;
Па отферли со-съ палець ножница,
Та подигна сабья на лѣво,
Та посѣче тресе риджале,
- 295 **И исферина низъ черна-та земня.**
А што бѣше турче потурняче,
Той си фана коня Карамана,
Па го бутна презъ поле широко,
Па го бутна—со-съ конь да бѣгна:
- 300 **А разгледа Петровитинъ банинъ,**
Та си виде коня Карамана, —
Превикна се Петровитинъ банинъ:
«Фала тебѣ, коню Карамане!
Шта те стигна на поле широко
- 305 **И одъ теб' да керви се напя»;**
Ка' го зачу коня Карамана,
Закопа си нодзе у земня-та;
Што-то бѣше турче потурняче,
Той му тегли талатинъ ¹⁾—дизгине

¹⁾ Тур. слово—удила.

- 310 И го біе съ махмузь ¹⁾ чаркля ²⁾,
 А одъ коня черни керви течать,
 Само не ште напредъ да верви;
 А што бѣше турче потурняче,
 А той слезна—пѣшій да си бѣга;
- 315 А што бѣше Петровитинъ банинъ,
 Той потегли сабья димискія,
 Та одрѣза три чифта букагій,
 И одрѣза деветъ билезици,
 И одрѣза десетъ синджиры —
- 320 Расковасе Петеръ—развезасе;
 Па си стигна коня Карамана,
 И нему се поклонъ направилъ;
 Па се качи коню Карамано;
 Па погледна нагоре, надоле,
- 325 Та согледа турче потурняче;
 Провикна се Петровитинъ банинъ:
 «Бѣгай, бѣгай Алилъ-бегъ войводо!
 Да те вида, кой си юнакъ на земня-та»;
 Па го стигна на поле широко;
- 330 Поверна се турче потурняче,
 Поверна се—Петру да се моли:
 «Леле, варай, Петровитинъ банинъ!
 Просты мене, Господъ да ты просты».
 А Петеръ му тія одговара:
- 335 «Я да проста, сабья не проштава;
 Ты я носишь одъ града Масарева»;
 Па го фана Петровитинъ банинъ,
 Та му одра раце до рамена,
 И му одра нодзе до колѣна;
- 340 Па му Петеръ тія одговара:
 «Стани, стани, Алилъ-бегъ войводо!

1) Тоже=шпоры.

2) Тоже=кольца въ шпорахъ.

- Да те гледамъ—какво ти приліча:
 На раце-те алене кожуве,
 На подзе-те морови ¹⁾ тузлуци ²⁾, —
 345 Да те вода у Стамбола града,
 Да те види царь султанъ Мурата;
 Па го забра по равны друмове,
 Та отодатъ у Стамбола града;
 Тамъ излезна царь султанъ Муратъ,
 350 И на Петеръ тія продумаше:
 «Аферамъ тебе, Петре, добаръ юнакъ,
 Аферамъ ти на твое юнагство,
 Че погуби тресе риджале —
 Просто да са, Петре, и одъ мене,
 355 Просто да ти е и Стамбола града»;
 А Петеръ му дума дума:
 «Я излезъ, излезъ, царь султанъ Муратъ,
 Да да срѣшнашь Алилъ-бегъ войвода,
 Да го видишь, колку му прилега:
 360 На раце-те алены кожуве,
 На подзе-те морови тузлуци».
 Па излезна царь султанъ Муратъ,
 Одалекъ се Петру помбли,
 Одблизу му метанія направи:
 365 Просты назе, Петровитинъ банинъ,
 Просто да ти е и Стамбола града».
 А Петеръ му тія одговара:
 «Я да проста, сабья непроштава —
 Кого прашташь на калны чаире,
 370 Кому теглишь тресе сатыре?»
 Па го фаня Петровитинъ банинъ,
 И нему одра подзе до колѣна,

¹⁾ Т. е. валашскіе, цинцарскіе.

²⁾ Особого рода одежда, прикрывающая ноги отъ колѣнъ до ступни.

Па ги тури на чесна тарпеца,
 Да си пиятъ вино и ракія;
 375 Па си пили три дни и три ношти.
 Па си фана коня Карамана,
 Та отиде въ града Масарева,
 Та отвори земня затворена.
 Кога Петеръ бѣха закарали,
 380 Тогава се свѣто затворило;
 Ка'-то стигна Петровитинъ банищъ,
 382 Тогава се сички отворили.

№ 201.

Г. Радомиръ; 2 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Туре Арнауце грабитъ дворъ бана и уводитъ его жену; банъ наста-
гаеть его и убиваеть).

Твои двори, Бане, оплѣнети!
 Оплѣни и Туре Арнауце—
 Деветъ мъски той бѣло иманье
 И десето той жълты желтици,
 5 Одкарана Елена невѣста,
 Твоя майтя-она заробена,
 Мъшко детѣ подъ конь ударено.
 Дума дума баневіо коня:
 «Слушай мене, бане чорбаджіе,
 10 Ты-зи піешъ у ладны меані
 Та си піешъ съ брата и дружина
 И си піешъ товѣ руйно вино,
 И си піешъ лютица ракія;
 15 Твои двори, бане, оплѣнети!
 Оплѣни ги Туре Арнауце,
 Деветъ мъски той бѣло иманье
 И десето-то жълты желтици,

- Одвѣдена Елѣна невѣста,
 Зарѣбена твоя стара майтя,
 20 Мъшко дѣте подѣ конь ударено».
- Тогай станѣ Бане чорбаждія,
 И дума дума на негова коня :
 «Оче ние него да гониме?»
 И коня му дума продумуе:
- 25 «Я ми тури два кутла белія;
 Дури язе зоба да избамъ ,
 Ты ми стегни дванаеса колана,
 И ми тури сѣдло самостворно,
 И тури ми тринаѣсе кускуне,
- 30 И ми тури дзвѣзда дзвѣздоглава,
 Што-то е со-съ дванаесе дизгѣне,
 Приведы ме на бинекъ камикъ,
 Тури нога у зенгя,
 Да гоѣмме Туре Арнауце!
- 35 Бане тури нога у зенгя,
 И се метна коню на рамена;
 Настаналъ е презъ поле ширѣко;
 Задѣдесе тая тевна магла,
 Низъ магла-та ситна роса рѣси,
- 40 Низъ роса-та огѣнь просьявуе.
 И тогай дума дума Туре Арнауце,
 Дума дума Елени невѣсти:
 «Чуешь мене, Елено невѣсто!
 Задѣдесе тая тевна магла,
- 45 Низъ магла-та тая ситна рѣса,
 Низъ роса-та огѣнь просьявуе».
- Елена му дума продумуе:
 «Не е това тая тевна магла,
 И не си е тая ситна роса,
 50 И не е това тоя ясенъ огѣнь;
 Това си е банева страія;

- А што-то тая ситна роса,
 Кбня пеня фёрля, та си роса иде,
 А што-то тоя ясенъ огинь,
 55 Она си е на конь одъ подкóвки».
- Доде она дума да издума,
 Достигналъ и Бане вреденъ юнакъ
 Достигналъ и у поле Кбсово,
 И въеднега на Туре говори:
 60 «Богъ те уби, Туре Арнау́че!
 Кадé кáрашь Елэна невѣста?
 Кадé кáрашь моя стара майтя?
 Мъшко дѣте под конь си ударилъ?
 Деветъ мъски тия бѣли пáри
 65 И десéта той жълты желтицы?»
- И си бъркна Бана чорбаджия
 Та си бъркна у десна-та чижма,
 Та извади́ тая остра сабля,
 И си вана Туре Арнау́че
 70 И го вана, и го накара
 Три деветъ лакти у́ земи,
 И си земá турéвио коня,
 И си верна́ тегобно иманье,
 И си верна́ Елена невѣста,
 75 И изроби негова стара майтя
 И опушти́ товá мъшко дѣте.

 № 202.

Трев. окр., с. Бабица; 22 ноября 1879 г. записана со словъ Божилия Янкова.

(Невыполненіе юнакомъ Ивановъ своего намѣренія).

Лежи́ Иванъ бленъ юна́къ,
 Лежи та три године дена:
 Кързъ косты му трава пронизала,
 Кързъ очи муе пролитале.

- 5 Заправи́ль е де́ветъ чéшме,
 Заправи́ль е де́ветъ мо́ста,
 А си не еденъ не доправи́ль —
 Ни е чешме доправи́ль,
 Ни е мостове доправи́ль;
- 10 Че си ѝде цѣркве Раванице.
 Покара́ли га камъ-то цѣркве Раванице;
 Опази́ле га цѣркве Раванице,
 Саме су се затвори́ле:
 «Надъ-задъ, Иване юначе!
- 15 Кързъ костъ ти тра́ва прони́цала,
 Кързъ очи ти му́е проли́тале:
 Не си се чешме доправи́ло,
 Ни па-й си си мосты доправи́ло,
 Нема време цѣркве да си дойдешъ;
- 20 Да си чешме доправи́шиъ,
 И да си мостове догради́шиъ,
 Тегая у цѣркве да дойдешъ —
 Саме си че цѣркве отвори́тыъ.
 Иванъ се назадъ повернало,
- 25 И па-й-се съ душу раставило.
 Оста́ле се чешме недопрáвене,
 Оста́ли су мостове не догра́дены.
 Иванъ си съ душо раставило —
- 29 Това тага́й така́ останáло.

№ 203.

Соф. окр., с. Сливница; 7 февр. 1880 г. записана со словъ Или́н Стамбу́ли́н.

(Черный Арапинъ убиваетъ барьяктара Бана).

Што е чадѣръ — поле побелѣло,
 Подъ него е еденъ чадѣръ
 Самъ одъ себе зеленъ;
 Подъ неѣ е Бана барьяктара;

- 5 Бана свиря—сва войска игра,
 Бана пое—сва ордія слуша.
 Посвиде се на черна Арапина:
 Верли пушка низъ густа ордія,
 Та удари Бану баръяктару,
 10 На зло га е мѣсто ударилъ,
 На зло мѣсто меджи черни очи.
 Проговори Бана баръяктара:
 «Тако м' Бога дванаесе слуги!
 Довѣдете коня одъ ливада,
 15 Та беркнете у свилни бисади,
 Изведете одъ бѣлъ макъ мараму,
 Та пребриште мой черни керви;
 Я ги пратимъ на моя-та стара майтя:
 Ако не че мене да си види,
 20 Да си види мой черни керви.

№ 204.

Велесксий окр. (въ Макед.); 2 дек. 1879 г. записана со словъ г. Лазаря Хад-
 жиева.

(Дѣвушка воевода).

Де-ка се чуло-видело,	«Месете пресна побгача,
Мома булюкъ-баша да биде	Турете алтень во нея,
Со сто и педесе делѣи,	Скършите парче по парче,
Со тристамина сѣймѣни,	15 Кому ке паднетъ алтыно-тъ,
5 Со кадифе фыстанъ до земня,	Той булюкъ—баша да биде».
Со тънка пушка на рамо,	Месива пресна погача,
Чифте-пиштоли на поясъ;	Турия натре алтено-тъ,
Сеймени-те и завѣделе;	Скършия парче по парче;
Силна поплака дадова:	20 Па ней-зе алтыно-тъ падна;
10 «Нейкеме мома булюкъ-башъ!»	Делѣи-те завидова,
Мома булюкъ-башъ говори:	Па силна поплака дадова:

«Нейтеме мома булюкь-башь!» Той да ми биде булюкь-башь»;
 Мома булюкь-башь говори: Никой нышанъ не погоди,
 25 «Ай на нышанъ да фырляме— Мома ми нышанъ погоди.
 Кой ке ми погоди, 30 Остане мома булюкь-башь.

№ 205.

Г. Радоміръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(тоже).

Де се чуло, де видѣло,	«Чуешь ли мома румена!
Момá войвóда да биде	Ты-зи ни биде войвóда
На семдесé дружина	До деветъ годинъ войвóда,
И на седмíна родíна!	Оште деветъ да одишь,
5 Ишли са гора зелéна	25 Ты че ни бидешъ войвода;
Турíли пьрстень на б́ука,	Каде ни ты-зе попратишь,
Си-ге си рéдомъ редíли,	Ногу честь че ти íмаме».
Никой не можé да удри;	И румена ямъ продума:
Окная момá румена:	«Дружина, вѣрни дружина!
10 «Ела си, момá румена!	30 Очемъ да самъ ви войвóда:
Ты-зи си млада войвода,	Деветъ годины я воды́,
Та згодышь пьрстень у бука».	Вие по мене, како пíленца;
И земá момá румена,	Че одымъ и оште деветъ го-
И земá си пушка филинта:	дины,
15 Не сто́й пушка да ферля,	Че одымъ гора зелéна,
Нело е она́ влекна́ла,	35 Да сѣдымъ сента зелена,
И ферля пушка филинта,	Да шемъ вóда студéна,
Въеднакъ низъ пьрстень про-	Да ядемъ ваклí ягвѣнца,
кара́.	Да шемъ вино цервено
Думаю въеднакъ думая,	39 И тая люта ракія.
20 Думая вѣрни дружина:	

№ 206.

Г. Радомиръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Турецкіе мандармы отыскиваютъ гайдука Милена).

- Та што мѣ се легѣ — белѣ?
 Да ли хиле, или бѣло кохиле,
 Или самѣ нишѣвски сегмѣне?
 Не е било хиле в кохиле,
 5 Нело били нишѣвски сегмѣне,
 И си тража Милена айдука;
 И ванаа негова-та сестра:
 «Казуй, морѣ, Милена айдука!»
 А сестра му дума продумуе:
 10 «Я незнаемъ Милена айдука,
 Че вергыме тыя цѣрны очи,
 Че сѣчеме рацѣ до рамена,
 Че сѣчеме нозѣ до колѣна».
 Па-й си бѣ Милева-та сестра:
 15 «Казуй, курво, Милене айдука!»
 Я она имъ по-ти оговори:
 «Я не знаемъ Милена айдука!»
 Извертеа тыя цѣрны очи,
 Па-й не каза Милене айдука;
 20 Одсѣко рацѣ до рамена,
 Па-й не каза Милене айдука;
 Одсѣкоя нозѣ до колѣна,
 Па-й не каза Милене айдука.
 Ванаа си милево-то любе,
 25 Дважъ го, трижъ го по поле шибнаа:
 «Казуй, курво, Милене айдука!»
 — «Че го кажемъ, та грыжа ли ме е?»
 И си каза Милена айдука —

- «Сестра му го у ковчадзи крие
 30 У кавчадзи, у свѣлни дарове».
- И ойдѣа нишенске сегмене,
 Ванаа си Милене айдука;
 И сестра му пѣ ти оговѣри:
 «Немамъ, брате, очи, да те
- 35 Да те жално оплакамъ,
 Немамъ, брате, рацѣ, да те
 Да те пригърнемъ,
 Немамъ нозе да те испратимъ».
- И Тогай си нимъ дожале,
 40 Дожалесе нишевски сегмене,
 Опущтия Милене айдука:
 «Просто да е твоѣ кабаатъ,
 Да си ойдешь у гора зелѣна,
 Да одсѣчѣшь дерво яхоровѣ,
- 45 Да направишь гусле яхорови,
 Да си ранишь твоѣ мила сестра»;
- И тогай си ванали нишевски сегмене,
 Ванали са милево-то любе:
 «Заштѣ, мори, ты-зе-ка неказа,
 50 Што неказѣ Милѣна айдука,
 Нело чека на негова сестра?
 Извертеме тѣя черны очи
 И одсѣкоме рацѣ до рамена,
 Одсѣкоме нозе до колѣна,
- 55 Ты тогай каза Милена айдука?
 Нему ние кабахатъ простиме».
- 57 И погубѣли милево-то любе.

№ 207.

(Макед.) Солун, округъ, городъ Девгелія; 29 января 1880 г. (въ Софіи) записана со словъ Лазаря Хаджіева.

(Разспросы турокъ про гайдуковъ).

- Дейды, Милко, море, дервенджико;
 Все си сѣдышь дервенъ чувашъ,
 Все си сѣдышь дервенъ чувашъ
 И си зѣмашъ дервенджельикъ;
 5 Не видѣлъ ли, мори, Милко,
 Кой помина, кой замина?
 Право да ми кажешь,
 Мене да не лажешь.
 — Дейды, Исо, море, булюкъ-баша,
 10 Лели питашь, право те ты кажемъ,
 Тебе, Исо, не те лажамъ:
 «Поминаа, Исо, море, заминаа,
 Заминаа лоши лудье¹⁾,
 Лоши лудье араміи,
 15 Араміи Боймичани»²⁾.
 — Дейды, Милко, мори, дервенджико;
 Колко ли бѣа дружина,
 Дали много, или малко?
 — Дейды Исо, море, булюкъ-баша:
 20 Оны бѣа многу дружина —
 Седумдесе и седумъ друга,
 Седумдесе 'вакви — такви,
 А седумъ-те лоши лудье;
 Накачиха планина-та,
 25 Планина-та Боймія-та,
 Па слегнаа у средъ село,

¹⁾ Вм. Людье.

²⁾ Боймица — названіе села и планинѣ.

У село-то у Мерзинци:
 Тамо бѣа мали моми,
 Я грабнаа есмерь ¹⁾ Яна,
 30 Я грабнаа и одведоа.

№ 208.

Софійскій окр., село Стояпниъ; 28 ноября 1879 г. записана въ м. Брезникѣ
 со словъ солдатака Волка Гешова.

(Въроломный поступокъ турокъ съ молодцомъ Димитриемъ).

Сину Димитре, Димитре!	«Не бойсе, мале, не бойсе!
Не ли ти майтя думаше:	Да ми е живо турче-то
«Не мачи, сину, рая-та	20 Турчѣ-то и папинче-то
Рая-та и райца-та—	И папаница аныма.
5 Одъ седѣмъ годинъ деца-та,	Когá е билó сабота срѣшту
Скуты камене да носать,	недѣля,
На гърбе дѣрве да влачеть,	Димитеръ санъ санувау ¹ ,
Високи кули да градать,	И сино майтя думаше:
И тия ханы широки;	25 «Малеле, старо малеле!
10 Имашь ты, сину, душмане	Страшенъ семъ санъ санувау
Фо-фъ Врачанска-та наія:	Сабота—срѣшта нѣделя:
Лютъ-Бродъ Лало джеле-	Алено чубе на мене,
пинъ	Аленъ се фесъ накривилъ,
И одъ Скървена Нено каса-	30 Чифте пиштове затáкналъ,
пинъ —	Руси мустаци засукалъ».
Червено вино да пиятъ	А майтя му се досети —
15 И тебе мезе да ядять,	Пороны селзы, пороны,
Ште да те, сину, издадаты».	Порóны селзы дó земи,
Димитеръ майци думаше:	35 Съ мермерги кърпе трѣше,

¹⁾ Тур. слово, знач. черный.

- Емъ си отъ сина крѣше,
 Па си на сива думаше:
 «Небойсе, сину, небойсе!
 Това е, сину, нахарно:
 40 Чубе-та ти е кула-та,
 Фесьле-то ти е добро-то,
 Пиштоле ти са конче-то,
 Мустаци ти са вино-то».
- Когá е било сабота—срѣшта
 недѣля,
- 45 Ето гавазе стигнаха,
 И на Димитеръ думаха:
 «Димитре, кара-Димитре!
 Стегни коня куласта,
 Д'идеме, море, д'идеме
 50 Во-фъ Врачанска та наія,
 Во Враца града голѣма,
 Че си те пашá викаше,
 Да ти теслимы ключеве
 Одъ тия царски амбаре».
- 55 — Димитеръ послушалъ тия
 гавазе:
 Стегна си коня куласта,
 Ошелъ си въ Враца града
 голѣма;
- Излезна си паша-та,
 Па на Димитеръ думаше:
 60 «Димитре, кара-Димитре!
 Стегни си коня куласта,
 Иды си въ тия равни дру-
 мове».
- И Димитеръ си го послуша,
 Та си конче-то восѣдна,
 65 А конче си го уапа,
- А Димитеръ се почуди:
 «Божеле, мили Божеле!
 Девеът години шта стáне,
 Ка яхамъ коня куласта,
 70 Не бѣ ме конъ уапалъ,
 Сегá ме конче уапа;
 Дали е на зло—на добро.»
 — Димитеръ си верве
 Верви по тия равни друмове;
- 75 Когá се назáдъ повѣрна,
 По негу иде вирушка;
 Не си е билó вирушка,
 Но си е билó джелаче;
 И тамо си га пристигна,
 80 И Димитеръ му думаше:
 «Брелеле, варай джелаче!
 Пушти ме, язъ да идемъ
 Во-фъ мое село голѣмо
 У тия мехенí ладовны,
 85 О дружина да се бпросто,
 Лице-то да си преміе,
 Душа-то да си прѣчиста».
- А джелаче му думаше:
 «Димитре, кара—Димитре!
 90 Я шта те дружина опросте,
 Лице-то, што ти преміе,
 Душа-то, што ти прѣчиста?»
 Извади сабля—лютица,
 Извади па махана,
 95 Та му глава одсѣче;
 А главá-то му скáчаше,
 И язýко му думаше:
 «Брелеле, варай гаваче,
 Да си ме земешъ, гаваче,

- 100 Да си ме носишь во-фъ Лють-
Бродъ
На Лало джелѣпинъ
И одъ Лють-Бродъ
На Нево касѣпинъ:
Червено вино да пиятъ
105 И мене мезѣ да ѣдѣтъ,
Че онѣ мене изѣдо
И онѣ мене издадоа
- На тѣя турци мърсеници,
Одъ турчинъ да ми е ѣд-
жело;
110 Язъ самъ младо загинуло,
И стара майтя остала,
Да вика за мене, да плаче
За първно чедо рождено—
115 Нема си виде никого
Ни сына, ни то па щерка.

№ 209.

Соф. окр., село Суводолъ; 31 янв. 1880 г. записана со словъ крестьянина
Жѣты Илкова.

(Послѣдствія похвалбы раи передъ турнами).

- Павалил се младъ Стоянъ
Въ Едренъ-узунъ чаршия,
Предъ Селимъ-султанъ джа-
мѣя,
На пашино-то кавене,
5 Де има Стоянъ, де има,
Де има кончѣ рането
И како кончѣ хубаво!
Конче му чини три града,
Три града, колко Софѣя
10 И Софѣйска-та нахѣя;
Яко кончѣ му чинеше
Три града, колко Видина
И Видинска-та нахѣя.
- Аберъ си прати паша-та:
15 Да дойде Стоянъ, да дойде,
Кончѣ-те да си доведѣ,
Облога да си правиме;
Ако ме варне младъ Стоянъ,
Просто да му е Видина,
20 И Видинска-та нахѣя,
И Видинске-те конаци;
Ако ли варнемъ Стояна,
Че да му земемъ кончѣ-то,
Кончѣ-то и попонче-то¹⁾.
25 Когѣ отиде младъ Стоянъ
На тѣя равни друмове,
Тамо затече паша-та;

¹⁾ Жена.

- Направили са облога,
 Та са пуштили кошія
 30 По тія равни друмове;
 А Стоянь-си му говори;
 «Пашо Видински, Видински!
 Пуштай си ты-зе кошія,
 Я на-по-радъ тебе че идемъ».
- 35 И онъ-си пушти кошія,
 Та си утече паша-та
 До-три саты напреде;
 Когá си яхна младъ Стоянь
 Яхна коня ранета.
- 40 Дигна си мъгли правове
 И тія вири вѣтрове,
 Та си стигна паша-та
 На тія ровни друмове,
 Стигна го и замина го,
- 45 Та си утѣче младъ Стоянь
 До-три саты напреде,
 Та си отиде Стоянь
 На Видински те конаци;
 Когá си ойде паша-та,
- 50 Та на Стояну думаше:
 «Море Стояне, Стояне!
 Просто да ти е Видина
 И Видинска-та нахія,
 Садѣ ми не мой арѣмо
- 55 Аремо со-съ анеми-те»;
 А Стоянь си му говори:
 «Пашеле, пашо Видински!
 Ни сакамъ, пашо, Видина,
 Ни сакамъ, пашо, конаци,
- 60 Ни сакамъ, пашо, анеми;
 Да пратишь вѣрни дружина,
- До дома да ме заведатъ».
- Прати паша вѣрни дружина,
 До дома да го заведатъ —
- 65 Дваесе души джалате
 На друми да го изведа,
 Па Стояна да си погуба.
 А Стоянь си коньче разведе
 И на джалате говори:
- 70 «Бре, фала вама, дружино!
 Айдете вие напреде,
 Я че ви стигнемъ, дружина.
 Па яхна коньче рането,
 Та бутна коньче рането,
- 75 Та си на дворы отиде.
 Когá джелате дойдба,
 Та те Стояну говора:
 «Бре, вала тебѣ, Стояне!
 Насъ си е пратигъ паша-та,
- 80 Тебе-ка да погубиме,
 А ты-си, море, утечи;
 Сегá че насъ погуби»;
 А Стоянь-си имъ говори:
 «Айдете, море, джелате!
- 85 Че земемъ сабля острена,
 Та си-те че ви посѣчемъ»;
 А оні си му говора:
 «Море, Стояне, Стояне!
 Губи ны, Стояне!
- 90 Што че ны губи паша-та,
 Ты-зе да ны погубишь.
 И Стоянь си ги погуби:
 Па имъ глави-те изрѣза;
 Та ги на паша занесе,
- 95 На тоя паша Видински,

Та те му Стоянъ говори: 105 Че махнемъ съ остра брич-
 «Пашо Видински, Видински! ница,
 Я простихъ тебѣ облога, Че сѣчемъ тебѣ главица,
 Ты прати вѣрни дружина Да не кервавимъ постилтъя».

100 Дваесе души джалате, Махналъ е съ остра брич-
 Мене-ка да се погуба, ница,
 А я ти носимъ главѣ-те Одсѣче пашу главица,
 Одъ тѣя вѣрни дружина; 110 Посѣче паша Видински.
 Подай си, пашо, главица

№ 210.

Трен. окр., с. Бабица; 25 ноября 1880 г. записана со словъ 10-тилтней дѣ-
 вушки Христины Стоянчиной.

(Бѣгство раба и рабыни изъ турецкаго рабства).

Кадъ се била первня размирица,
 Ка' вервею голе арнауте,
 Пушки носе на голи раме,
 Со-съ голе се сабля подпѣраю,
 5 Што би старо, све су загубѣли,
 Што би младо, све су заробѣли—
 Заробѣше двѣ дѣцѣ близнста,
 Закараше долгѣ—дольню землю:
 Едно си Витанъ младоробче,
 10 Друго-то Мара, бре, робѣня,
 Та седѣше до днь до Великъ-днь;
 Ка' би на днь на Великъ-днь,
 Сви-те Турци у джамію отидоше,
 Све-те буле тевериче чину,
 15 Салъ остаде Мара, бре, робѣня
 И остаде Витанъ младоробче.

- Проговори Мара, бре, робиня:
 «Леле брале, Витанъ младоробче!
 Стига, брало, ты сейще бѣло;
 20 Стига, брало, я ащійта била;
 Айде, брале, нис да бѣгамо!
 Тебе се ключи одъ яры,
 У мени су ключе отъ съвдыци;
 Кажи, брало, што да грабѣмо?
 25 — «Награбемо жълте жълтице—
 Оны су лъки за носенъе,
 Амо су тешке за броенъе;
 Да грабемо одъ бѣли грошѣ—
 Оне су тешки за носенъе,
 30 Ама су лъки за броенъе».
 — «Да не карамо одъ врани-те кони—
 Они су си, брале, многолични,
 Они, брале, насъ че да издаду
 Че издаду, брале, да гинемо».
 35 Загребли жълте жълтице,
 36 Та бѣгали, та майтю тражили.

№ 211.

(Заг.) Берков. окр., с. Слатино; 10 февр. 1880 г. записана со словъ Лазаря Гергина.

(Турецкая расправа съ Димитриемъ, построившимъ укрѣпленіе для своей защиты отъ села Кунина).

Широко поле край нема,
 Дребно каменъе брой нема,
 Хубава момá родъ нема.
 Сине Димитре, Димитре!

- 5 На ли ти майтя думаше:
 «Не прави кула камена
 У това село Кунино —
 Че са Кунинци душмане
 Душмане и са верли айдуци;
- 10 Та штатъ они да те излажатъ,
 Та шта(тъ) послѣ да те побѣдатъ,
 Та штатъ послѣ да те обѣсятъ».
 Онъ майти си не послушалъ:
 Та градилъ кула камена
- 15 Са-съ седемдесѣ мазгале¹⁾,
 Са-съ седемдесѣ пенджере.
 И фанали послѣ една битка да биятъ.
 Онъ се влезналъ въ кула камена,
 И молилъ Бога тогива:
- 20 «Дай Боже Ювановски-те мразове
 И дай Боже Петровы-те цекове,
 Та кула да се распукне
 И я тогива да искочимъ», —
 Че е одъ-надворъ заключенъ бѣше,
- 25 Чекали го тройца гавазе;
 Допратилъ ги Генче паша одъ Орсово,
 Та глава-та да му зематъ.
 И фанали го тройца гавазе,
 Та привели при Генча-паша
- 30 Привели го у Орсово,
 Джуапо²⁾ да си предаде:
 — «Зашто правилъ кула камена?»
 — «Правилъ самъ кула камена,
 Да се вардимъ отъ душмане —
- 35 Отъ тия Кунинчане,

1) Отверстие.

2) Отвѣтъ.

Што са верли айдуци».

Рече му Генча-паша:

«Ты не си правиѣ кула камена,

Да се вардишь отъ душмане-Кунинчане,

40 Нало си правиѣ кула камена,

Отъ Генча-паша да се одгавнешь!»

Искарали Дмитра тронца гавазе,

48 Та му главу посѣкли.

№ 212.

Г. Радомірѣ; 30 ноября 1879 г. записана со словѣ Таски Петрукова Моавискаго.

(Расправа юнака Никола съ Идрисъ-бегомъ).

Э Никола, Никола юначе!

Не знаешъ ли, Николо юначе?

Когá бѣше первна размирица,

Забѣгнаме со-съ цѣрни татары,

5 Та ойдоме мале, та ойдоме,

Та ойдоме у гора зелѣна;

Тамъ найдоме, мале, козарчета

И найдоме, мале, овчарчета;

Накарáме у нове поята,

10 Запалиме мале, козарчета,

И запалиме, мале, овчарчета;

Ка пиштеа, мале, козарчета,

Распукнасе земля на срѣде-ка,

Ка пиштеа, мале, овчарчета,

15 Распукнасе небо на срѣде-ка;

И отаде, мале, побѣгнаме,

Па ойдоме, мале, у Едреня града;

Сви кмѣтове побѣгали

И ягалиры побѣгали,

20 Салъ останá у Едренѣ града

- Салъ останá Идрисъ бегъ-войвода, —
 И онъ со-съ иманье поуздáтъ.
 Ка си ойде Никола ювáко,
 И го видé Идрисъ-бегъ войвóда:
 25 По дворъ óды, машко дете носи;
 Дума дума Идрисъ-бегъ войвóда
 Дума дума негова ханема —
 Негова ханема и негова кадена:
 «Слушай мене, ханемо, кадено!»
 30 Я готви той сладки яныи,
 И той сладки татлии».
- Дума дума Никола юнака:
 «Я не очу той сладки яныи,
 И не очу той сладки татлии,
 35 Само хочу това мъшко дете;
 Продума си Идрисъ-бегъ-войвóда:
 «Глава дáвамъ, детé си не дáвамъ».
 Што-то бѣше Нíкола юнака,
 Истергнá сабля димиция,
 40 Да му сѣче негова-та глава:
 И онъ дава товá мъшко дете;
 И заклá това мъшко дете;
 Накладоя тоя ясенъ óгень,
 Накладоя насрѣдъ на дворóве;
 45 Майтя му со слъзы исчисти,
 И дете се на рьженъ натéли,
 И го печа на ясныё огень;
 Само детé одъ рьженъ продума:
 «Верты, тате, плешти изгорѣа,
 50 Мажи, мале, глава ми изгоре».
 «И отаде, мале, побѣгнáме».

№ 213.

Трем. окр., с. Бабица; 23 ноября 1879 г. записана со словъ Ристы Стоянова.

(Бракъ (христiанина) сына Будимснаго короля съ (мусульманскою) дочерью визира.

(Нельзя смотреть на лицо новобрачной).

- Дойдѣ си паше Вериза,
 Да си дойдѣ при краль Будимъ-Видински.
 Дойде, па-й говори паша Вериза:
 «Чуешь мене, краль Будимъ-Видински!
- 5 Што че, да ти дума думамъ:
 Жѣны сина, да ти дамъ девѣтѣя».
 Е си чуди драль Будимъ-Видински:
 «Дали сину вѣра да промѣни,
 Или паша атеръ растури?»
- 10 — «Болье, че си сину вѣра да промѣни,
 Негли паша атеръ растури».
 Собрашесе света неделя,
 Собрало се деветъ стотинъ сваты—
 Собраь е краль Будимъ-Видински;
- 15 Отоше у пашины дворы:
 Што бие свѣтъ анетъ, све прекарáли,
 И вѣнчали млады младѣнци.
 Пойдоше си китени сватове,
 А остаде млады младоженя,
- 20 Остаде пеклю да кине.
 Па си стиже китены сватове.
 Пай-й говѣри млады младоженя:
 «Леле Боже, леле мили Боже!
 Я подовни вѣтеръ ладовине,
 25 Та подигни на невѣста прѣвезъ».
 Само е си Богу нажалѣло,
 Та пѣдуно вѣтеръ ладовине,

- Та подиже на невьста превезъ:
 Сива́ лице, како́ ясно сълнце,
 30 Бѣло гърло-ясна мѣсечина;
 Невѣста опъ преванала,
 Па-й говори гиздава невьста:
 «Чуйте мене, два млади девѣра!
 Заставете свирке и тупане,
 35 Заставете той сремске кочи,
 Да надзерне на бѣло видѣло;
 Нешто му е мука припаднала».
 Заставише свирке и тупане,
 Заставише той сремски кочи;
 40 Надзернало на бѣло видѣло:
 Што надзерна́, веднекъ паднала,
 Паднала и веднекъ умрела;
 43 Младоженя пѣсань напѣjali.

№ 214.

Охрида; 29 янв. 1880 г. записана со словъ г. Лазаря Хаджиева.

(Турецкiй способъ усмирять возмущившуюся раю).

- Ми, собралъ Муратъ, ми, набралъ
 Педесѣ и петъ Латыни,
 И дервишь Муша одъ Дебра
 Ми, дошелъ у села-то охридски,
 5 Големъ зулумъ, ми, направилъ:
 Села-та, ми, ги похаралъ,
 Рая-та осиромашилъ.
 Се собрале селани-те
 Голема жалба сториле
 10 До охридскiя-тъ бегъ Джеладинъ:

«Аманъ, до Бога одного!
 Муратъ и Османъ Дебранци
 Живи, голи не соблекова».
 Големъ се мезличъ ¹⁾ пособралъ:
 15 Си-те бегови охридски,
 И тія чорбаджіи охридски,
 И улема-та битольска,
 И кадія-та пригѣпски,
 Кого мунасишъ ²⁾ да найдатъ
 20 Кырь булюкъ-баша да ставатъ —
 Села-та да ги умири,
 Рая-та да я уложи.
 Големъ, ми, мезликъ сториа:
 Кузмана мунасишъ найдова,
 25 Кузманъ кырь сердеръ да биде
 Джеладинъ беговъ капетанъ.
 Па, ми, пратиа сейменче
 До това село Вербляни,
 До кутя Кузманъ ³⁾ каримана;
 30 Писмо-то му однесе,
 И му проговѣри:
 «Дейды, Кузманъ караманъ,
 Джеладинъ-беговъ капетанъ;
 Бего те вика на диванъ:
 35 «Тебе тье ставя кырь сердаръ —
 Села-та да ги умиришь,
 Рая-та да ся уложишь».
 Кузманъ, ми, вели-зборува:

¹⁾ Совѣтъ, совѣщаніе.

²⁾ Возможный.

³⁾ Кузманъ былъ гайдукъ; онъ укралъ изъ имѣнія Джеладина-бега 12 коней. Назначеніемъ этого гайдука на должность булюкъ-баши Джеладинъ-бегъ думалъ поймать его. Кузманъ былъ изъ села «Долни Вербляни», по со-сѣдству съ которымъ находится село «Горни Вербляни».

- «Де д'иды, турче будала!
- 40 Лисица на пазаръ иде ли,
И Кузманъ бегу на конакъ?»
Кузманъ, ми, писмо испея:
Виде подписъ на владыка-та;
Тогай, ми, Кузманъ вѣрува.
- 45 Стана си Кузманъ—отиде
Со-съ чифъ пиштоли на поясъ
И танка пушка на раму,
Крива-та сабля на плешка¹⁾,
Отиде въ града Охрида
- 50 Джеладинъ—бегу на конакъ:
До земя Кузманъ се поклони;
Кузманъ, ми, вели—зборува:
«Де д'иды, бего Джеладинъ!
Да ти се много години,
- 55 Што си за мене хитро пописалъ
И мене си повикалъ».
Джеладинъ—бего збруе:
«Гей, иды Кузманъ кариманъ,
Джеладинъ—беговъ капетанъ!
- 60 Ние мупасишъ найдохме —
Кырь сердаръ тебе ставихме:
Села-та да ги умиришь,
Рая-та да я уложишь,
Османа, Мурата да ги фанешъ,
- 65 Глави-те да имъ ги донесешъ;
Него кефила²⁾ да дадешъ,
Оты вѣренъ те бидешъ».
Тогай, ми, Кузманъ испадна
По чардакъ се прошета,

¹⁾ Бедро.

²⁾ Тур. поручительство, гарантія.

- 70 И персти-те си кыршеше
И со-гласо-тъ, ми, викаше:
«Де д'иды мене до Бога!
За харамія кефилъ кой бива?»
Тогай, ми, чула була¹⁾ одъ харемъ;
- 75 Па си дойде на чардакъ,
Со машко си дете на раци;
На Кузмана була зборуе:
«Де д'иды Кузманъ кариманъ,
Джеладинъ-беговъ капетанъ!
- 80 Што ти е, море, што плачешъ?
Што кыршишь пърсты на раци?
Язъ те ты, будала, кефалъ за тебе».
У мезличъ, ми, влезуе була-та
Влезуе и па ми зборуе:
- 85 «Де д'иды бего Джеладинъ!
Я сумъ кефилъ за Кузмана
Со мое-то машко дете!
Села-та те ты умири,
Рая-та те ты уложи,
- 90 Хараміи-те те ты исфатя»;
Джеладинъ-бего зборува:
Е, д'иды, Кузманъ кариманъ!
Ты си одъ-сега мой капетанъ;
Си-те каbate²⁾ ты проштевамъ;
- 95 Хайде си, сега, излези,
Дружина да си намѣришь,
Хараміи-те да си исфатяшь,
Глави-те да ми донесешъ».
Кузманъ, ми, радо, подскокна,
- 100 По чаршии, ми, си испадна,

¹⁾ Эта була была украдена Кузманомъ.

²⁾ Тур. грѣхъ, преступленіе.

- Дружина, ми, си насобра,—
 Дваесе и петъ момчиня,
 Одъ дваесе и петъ години—
 Кой нема майка, ни татко,
 105 Кой носи кервава кошула,
 Кой може да стигне и да утекне.
 Отидоа въ село Вербляни ¹⁾,
 Сѣднаа да вечерать;
 Али, ми, си жалосенъ гласъ престигна:
 110 Де, д'иды Кузманъ кариманъ!
 Харамъ ²⁾ да ти е вечера-та,
 Отровъ да ти е вино-то!
 Османъ и Мурать Дебранци
 Вербляни горную запалиа,
 115 И попо-тъ однесоа».
- Тогай си Кузманъ поскочи,
 Одъ амбаро-тъ се извикна:
 «Де вды моя дружина!
 Кой вечераль-да вечераль,
 120 Кой не вечераль—лѣба-тъ въ чанта-та ³⁾,
 Нека стега на опинци ременье-то,
 И на пушки кременье-то;
Бергу ⁴⁾ да сте предъ мене».
- От-тамо си пойдба,
 125 У Вербляне ойдба,
 На Мурата дира-та ⁵⁾ зедова,
 По него отидова
 У тая пуста планина
 У планина-та Гюлянска
 130 До тая чешма студена

¹⁾ Т. е. *долге* Вербляне.

²⁾ Проклять (тур.).

³⁾ Сумка на хлѣбъ (тур.).

⁴⁾ Берго (Вр. окр.)=берзо=борзо.

⁵⁾ Слѣдъ.

- До Трайково-то бачило ¹⁾;
 Кузманъ, ми, праша овчаротъ-тъ:
 «Де, д'иды, море, овчаре!
 Не виде ли некои харамѣ
 135 Одевде да поминатъ?»
 Овчаро-тъ право зборуватъ:
 «Османъ и Муратъ Дебранци
 И педесе и петъ Латыни
 Денеска те дойдатъ на ручѣкъ;
 140 Осумъ овны сумъ приготвилъ;
 До чешма-га те ручаатъ;
 Вие метери ²⁾ фанете,
 И тука гу удрите».
 Кузманъ ми заповѣда
 145 На своѣ-те дружина;
 Си-те метери фанаа;
 Оште имъ Кузманъ зборуе:
 «Моя-га пушка дури не пукне,
 Ваши-те да не пукаатъ;
 150 Чуешъ, ми, Митре търновче!
 Ты да нишанышь Османа,
 Я те нишанамъ Мурата;
 И послѣ вие всичке-те
 По еденъ да гледате».
 155 Таманъ метери фанаа,
 Хайдуци-те, ми, дойдова,
 По край чешма-га сѣднаа.
 Муратъ, ми, зеде тамбура,
 Малко да, ми, се попее,
 160 И си пее тако:
 «Де д'иды Кузманъ кариманъ,
 Джеладинъ-беговъ капетанъ!

¹⁾ Мѣсто, гдѣ приготавливаютъ овчье масло.

²⁾ Мѣсто, пунктъ.

- Де си посранъ кауринъ?
 Камо си? сега да излезнешъ:
- 165 Бечви-те ти се на страна,
 Гати-те ти се посранъ».
 Тога одговара Кузманъ:
 «Бечви-те, ми, се на страна,
 Пушки, ми, тенки на право».
- 170 Дваестъ и петъ пушки пукнаа,
 Дваесе и петъ души кутнаа;
 Друзи-те, ми, побѣгнаа;
 Кузманъ и дружина му потерчи—
 На рѣка-та мосто-тъ го фанаа;
- 175 И тамо метерисъ фанаа:
 Дълго време не помина;
 Эве-те, озгора хайдуци-те
 Преко мосто-тъ вервеатъ:
 Дваесе и петъ пушки пукнаха,
- 180 Дваесе и петъ души кутнаха,
 Седумъ-мина побѣгнаа;
 Кузманъ глави-те имъ ги пресѣче
 У Охридъ ги однесе,
 Предъ Джеладинъ-бегъ ги ферли:
- 185 «Эво, ти, бего Джеладиво!
 Глави-те одъ харамѣ-те!»
 Джеладинъ-бегъ бакшишъ имъ даде
- 188 По едынъ конь на свички-те.

№ 215.

Село Рыла, Дупнич. окр.; 29 дек. 1879 г. записана со словъ Христины Стойчевой.

(Турецкіе мандарны отыскивають Дима джелепина, семь лѣтъ неплатившаго бѣглина).

Димоле, Димо джелѣпинъ.	На цара бѣгликъ да недава
Записалъ Димо записалъ	Одъ сѣдемъ годинъ на овамо.

- 5 Царь му запрашта, запрашта
 До седемдесе сеймени
 И седемъ булюкъ-баши:
 «Идете, Димо найдете,
 Я му глава земете,
 10 Яли живъ го докарайте».
 Станаа сеймени ойдоа;
 Минаа поле широко,
 Влезнаа у гора зелена;
 Провикнаа се сеймене:
 15 «Димоле, Димо джелѣпинъ!
 Дека си, да се обадишь?
 Ние сме млади тергѳвци
 Стока-та ти кѳпиме».
 Димо на планина сѣдеше,
 20 Свое стадо пасѣше;
 Кадъ то рече: «млади тер-
 гѳвци»,
 И Димо се обади:
 «Язе Васъ познавамъ,
 Какви сте тергѳвци,
 25 Каква стока те кѳпите!
 Сеймене, млади левене!
 Айде назадъ верните,
 Што-то сте помлади,
 Нежалите младостъ-та,
 30 И постарии—деца-та!»
 Сеймене му говорятъ:
 «Жалеме, Димо, жалеме,
 Одъ цара мира немаме:
 Царь ни запрашта, запрашта,
- 35 Я глава да ти земемъ,
 Я живъ да те кармае».
 — Айде се назадъ вернете,
 Я да си посправимъ кончѣ-то,
 И да се облѣчемъ контошо,
 40 Што ми е контошь до поясъ,
 И на контоше каплама,
 Одъ седемъ мечки кожи-те
 А одъ седемдесе мечѣта».
 И стана Димо, та ойде;
 45 Додекъ сеймени да ойдатъ,
 А Димо ги превари;
 Одалекъ иде и вика:
 «Цару-ле, цару честиты!
 Отвори царски капии!»
 50 Какво е го царо видѣлъ,
 Па на Димо вели-говори:
 «Верни се, Димо, нетю те»;
 А Димо му говори:
 «Почекай, цару честиты»,
 55 Да ние кафе-петъ пари».
 Пай проговѳри царо:
 «Вернисе, Димо, вернисе,
 Зерь не можемъ, да те гле-
 дамъ:
 Оти ми е сѣрце плашливо;
 60 Товари азна петъ товары,
 Само назадъ се поверни».
 И товари Димо петъ товары,
 И се назадъ поверна,
 И се верна при стадо си.

№ 216.

Г. Радомиръ; 2 дек. 1879 г. записана со словъ Иордана Лазарева.

(Руснакъ король Степанъ попался въ плѣнь султану Бреязизу; притворно принимаетъ мусульманство и вмѣстѣ съ тѣмъ получаетъ руку дочери султана; затѣмъ, онъ убѣждаетъ послѣднюю принять христіанство, и вмѣстѣ убѣгають въ Россію къ царю Александру).

- Ка си пойдѣ Руснакъ краль Стефане,
 Та си пойдѣ презъ поле широко,
 Та нападна у гора зелѣна.
 И ошелъ е султанъ Бреязизе,
 5 Отишелъ е со-съ петъ стотинъ души,
 Та си ойдѣ у гора на лова;
 Тамъ намѣри Руснакъ краль Стефана:
 И си фана султанъ Бреязиза
 Та си фана Руснакъ краль Стефана;
 10 Продумá си султанъ Бреязиза:
 «Е ты-зе-ка Руснакъ краль Стефане!
 Ай д'идеме на Стамбола града;
 Че ти готвимъ той сладки вечеры
 И че давамъ султанка девойтя».
 15 Продума си Руснакъ краль Стефана:
 «Е ты-зе-ка султанъ Бреязизо!
 Я не мога на Стамбола да д'идемъ».
 Продумá султанъ Бреязиза:
 «Е ты-зе-ка Руснакъ краль Стефана!
 20 Ако ты-зи вѣра си промѣнишь,
 Че ти дадемъ половинъ Стамбола
 И че дадемъ двѣсте валявицы,
 Што валяя тая чиста чоа,
 Што валяя той синѣ кадифе,
 25 И че дадемъ триста воденицы,
 Што-то меля цервенá ченица,

- И че ти дадемъ султанка девойтя;
 Ако нечешь вѣра да промѣнишь,
 Че те туримъ у тевны тевниці,
 30 Да си лежишь дванаѣсе години».
- Продумá си Руснакъ краль Стефана:
 «Че да лежимъ дванаѣсе година,
 Але нечемъ вѣра да си мѣнимъ».
- Затвори го султанъ Брезяззо
 35 Затвори си Руснакъ краль Стефана
 Затвори го у тевни тевниці.
 У тевниці вода извѣраше,
 Низъ вода жабрениці много,
 Низъ дувара мѣшке излаже,
 40 Оче нему чамбазъ да искубать.
 И си прашта султанъ Брезязза
 И си прашта султанка девойтя;
 Та си ойдѣ султанка девойтя,
 Та си ойдѣ при тевни тевниці,
 45 Та си ока Руснакъ краль Стефана:
 «Я излезны Руснакъ краль Стефана!»
 И излезна Руснакъ краль Стефана.
 И продума султанка девойтя:
 «Е ты-зе-ка Руснакъ краль Стефана!»
- 50 Айде, ты-зе вѣра да си мѣнишь!
 Че ти дадемъ половинъ Стамбола,
 И че дадемъ двѣсте валявиці,
 Што валя таа чиста чоа
 И што валя тоа синѣ кадифе,
 55 И че дадемъ триста водениці».
- Продумá си Руснакъ краль Стефана:
 «Е ты-зе-ка султанко девойтѣ!
 Язе нечемъ вѣра да си мѣнимъ:
 Явне-ка никаковъ законъ, бре, немате;
 60 Имате еденъ Мухамеда,

- И вие си него истѣпате
И со-съ пушки више со-съ топове;
Я у насъ ного добаръ законъ има:
Ка ни дойдѣ день, бре, Дюрдѣвъ день,
65 Ние си него со-съ добро срѣтнеме;
Ка ни дойдѣ день, бре, Великъ-день,
И него си со-съ добро срѣтнеме;
Ако очешъ вѣра да си мѣнишь,
Да те водимъ у добра Русія».
- 70 И продума султанка девойтя:
Е ты-зе-ка Руснакъ краљ Стефана!
Очемъ язе вѣра да си мѣнимъ».
И продума Руснакъ краљ Стефана:
«Е ты-зе-ка султанко девойтѣ!
- 75 Я си ойды при твоя бабѣя,
Та украдны до два добры конѣ,
Да бѣгаме у добра Русія».
Отишла е султанка девойтя
Отишла е при ноенъ бабѣя,
- 80 Та украдна до два добры конѣ,
Одведе ги Руснакъ краљ Стефана;
И си качи Руснакъ краљ Стефана,
Та си качи султанка девойтя —
Та я качи на вѣра-та коня;
- 85 Я другія онѣ уя̀хнало.
Та пойдѣа презъ поле широко,
Та придѣа при бѣли Дунавѣ —
Дунавъ си е ного, бре, дотекло —,
И продума султанка девойтя:
- 90 «Е ты-зе-ка Руснакъ краљ Стефана!
Ногу си е Дунавъ, бре дотекло»;
Продума си Руснакъ краљ Стефана:
«Е ты-зе-ка султанко девойтѣ!
Айде ты-зе-ка, Богме, по мене-ка».

- 95 И загази Руснакъ краль Стефана
И загази презъ бѣли Дунавье,
И по него султанка девойтя;
Та минаять отадъ бѣли Дунавъ.
Ка придó при добра Русія,
- 100 И си прашта Руснакъ краль Стефана,
Та си прашта това бѣло книже,
У книже-то това черно писмо,
Та го прашта цару Александру,
Да посрѣтна Русна краль Стефана,
- 105 Де-ка иде одъ Стамбола града,
И си воды султанта девойтя.
Провикна си цѣра Александра:
«Е вие-ка два бързи юнака!
Я ойде́те церкви манастирье,
- 110 Запалете по церкви кандиле
И удрите той гѣпы дзвонóве».
И дочула султанка девойтя
Дочула е той гѣпы дзвонóве,
И она́ си дума продумала:
- 115 «Е ты-зе-ка Руснакъ краль Стефана!
Што е това, што си бия по ваша Русія?»
Продумá си Руснакъ краль Стефана:
«Е ты-зи-ка султанко девойтѣ!
Това са си по церкви дзвонóве;
- 120 Я си прати́ това бѣле книже
Та го прати цѣру Александру,
Дека идемъ одъ Стамбола града,
И си водымъ султанка девойтя;
И испрати цѣра Александра,
- 125 Та испрати тая добра война,
Та срѣтнаа Руснакъ краль Стефана».
Право иде Русна краль Стефана
Право иде на цѣреви дворы:

- Качие се више на чардаци
 130 И си сѣдна у ладны одаи.
 И излезнѣ цара Александра,
 Та прашуе Русна краль Стефана:
 «Е ты-зи-ка Русна краль Стефана!
 Еве станѣ три године време,
 135 Какó тебѣ на домъ-ле те нѣма».
- И онъ си му дума продумуе:
 «Е ты-зе-ка, цару Александру!
 Затвори ме султанъ Бреязиза,
 Затвори ме у тевне тевнице:
 140 У тевнице вода извѣраше,
 Низъ дуваре мишке излазеа —
 Мишки низъ глава косъ ми оскубаа;
 И си прашта султанъ Бреязиза —
 Праштало си султанка девойтя, —
- 145 И она ми думу продумуе:
 «Е ты-зе-ка Русна краль Стефана!
 Какó каже, моё, бре, бабае:
 Айде ты-зи вѣра да си мѣнишь,
 Че ти дадѣ половинъ Стамбóла,
 150 И че дадѣ двѣсте валявицы,
 Што валяа тоа чиста чоа
 И што валяа той синѣ кадифе,
 И че дадѣ триста воденицы,
 Што-то мея црвена ченица,
 155 И язе-ка дума си продума:
 «Е ты-зе-ка султанко девойтѣ!
 Я вне-ка никаковъ законъ, бре, немате,
 Имате си еденъ Мухамеда,
 И него си, Богме, истѣпате
- 160 И со-съ пушки више со-съ топове».
- И исказа Русна краль Стефана
 Та исказа цару Александру.

- И продумá цара Александра:
 «Е ты-зе-ка Русна краль Стефана!
 165 Я покани ора и градове.
 И покани Русна краль Стефана
 И покани хора и градове;
 Сички-те се, Богме-ле, собрали;
 Три недѣли, Богме, свадба-ле правило;
 170 Четверта-та ги, Богме, испратило,
 Да си идатъ дома на дворѣве.
 Минало се еденъ мѣсяцъ време,
 И си прашта султанъ Бреязиза,
 Та си прашта товá бѣло книже,
 175 У книжѣ-то товá цѣрно писмо,
 Да си иде Русна краль Стефана,
 Да си иде на цара на гостѣе,
 И да воды султанка девойтя.
 И е ошелъ Русна краль Стефана,
 180 И си ойдѣ на цара на гостѣе,
 И одведѣ султанка девойтя.
 Та си нареди си цара Бреязиза,
 Нареди си два бързы юнака:
 «Я фанѣте Русна краль Стефана,
 185 Та му-нему глава одсѣчете».
 И продумá си Русна краль Стефана:
 «Бога тебе, султанъ Бреязизу!
 Немой мене млада да погубишь,
 Да я семъ си еденъ у майтя
 190 И у майтя, па-й ли у башта».
 Богъ да бие султанъ Бреязиза!
 Не е тео да си го пожали:
 Одсѣче му тая руса глава;
 Провикна се султанка девойтя
 195 «Леле Боже до милого Бога!
 Ка ми бидо мома и невѣста,

- Кога си семъ младá удовица»,
 И я дочу Господъ одъ небеса,
 Та си прати шарена змица,
 200 Со змица шарена боклица,
 У боклица вино троегбдско,
 У вино-то зелена трѣвица;
 И продума Господъ одъ небеса:
 «Е ты-зе-ка шарена змица!
 205 Ка' си слезнешь доле на земня-та,
 Да си видишь, што е тоя пѣсокъ?
 Ако си е ного одъ жалосты,
 Скоро бърже душа да му свернешь;
 И ако си е ногу, бре, одъ милось,
 210 И ты-зе-ка душа да му земешь».
- Ка си слезна шарена змица,
 Слезнала е доле на земня-та
 И прашуе прелѣпа невѣста:
 «Е ты-зе-ка прелѣпо невѣсто!
 215 Зашто пиштишь, у Бога се чуе?
 Да ли пиштишь ногу, бре, одъ жалби,
 Или пиштишь ногу, бре, одъ милось?
 Продумá си прелѣпа невѣста:
 «Не пиштимъ си ногу, бре, одъ милось,
 220 Нель си пиштимъ одъ голѣма жалба».
- И продума шарена змица:
 «Я ты-зе-ка прелѣпа невѣста!
 Я си зема шарена боклица,
 У боклица има вино троегодско,
 225 У вино-то зелена трѣвица,
 Та си запои Русна краљ Стефана:
 Оче оно съ душа да си стáне».
 И си зема прелѣпа невѣста,
 Та си зема шарена боклица,
 230 Та запои Русна краљ Стефана,

И овó си съ душу, бре, станало.
 И е било у света недѣля:
 Прекрести се Русна краљ Стефана,
 И си керсти, та Бога се моли:
 235 «Леле Боже, леле мили Боже!
 Што се чиня тья клеты Турци?
 Зима ми моя млада младбе».

И провикна си Русна краљ Стефана:
 «Леле Боже, до милого Бога!
 240 Я ми додай крыла паунове
 Да си бѣгамъ у добра Русія».

Пожали го Господъ милостивенъ,
 Та му даде крыла паунове,
 Та си бѣгна у добра Русія,
 245 И си падна на цареви дворы.

Согледа го цара Александра
 Согледа го више одъ дивана,
 И онъ си е дума продумало:
 «Е вне-ка два бързы юнака!
 250 Излезнете у равни двореве,
 Да фанете два лѣпы пауне».

Излезнаа два бързы юнака,
 Да си фана два лѣпы пауне.
 И тогай си оно продумало
 255 Продумало Русна краљ Стефана:
 «Та не сме си той лѣпы пауне,
 Та я семъ си Русна краљ Стефана,
 Я други-то султанка девойтя».

Вернаа се два берза юнака
 260 Вернаа се, Богме, назаде-ка
 И казуя цару Александру:
 «Бога тебе, цару Александру!
 Та не са си два лѣпы пауне,
 Нело си е Русна краљ Стефана

- 265 И друго-то султанка девойтя».
 И окна и цара Александра
 Окналь е више на диваны;
 Улезна у ладны одаи,
 Та ги тури на сладки вечеры,
- 270 И си сѣда и си, ле, думая.
 Продумá е цара Александра:
 «Бога тебе, Русна краль Стефана!
 И си ручай и си кажи».
 — Богъ да просты Русна краль Стефана! —
- 275 И онъ си му дума продумуе:
 «Е ты-зе-ка, цару Александру!
 Какъ да кажемъ, цару Александру?»
 — Богъ да просты Русна краль Стефана! —
 «Де си сѣдышь живо при мене-ка».
- 280 И продумá цара Александра:
 «Е ты-зе-ка, Русна краль Стефану!
 Де си мине презъ мене-ка мрешка».
 И казуе Русна краль Стефана,
 Та казуе цару Александру,
- 285 Какъ го мачилъ султанъ Бреязиза,
 Какó му се лѣпо-ле молило:
 «Не мой мене, султане Бреязизо!
 Да я семъ си еденъ, бре, у майтя
 И у майтя еденъ и у башта;
- 290 Нете онó да мене лѣпо жали,
 Та ме оно мене младо-ле
 Младо-ле погуби;
- 293 Але Господъ ме-мене избави».

№ 217.

(Заг.) Берк. окр., с. Вершець; 11 февр. 1880 г. записана со словъ Николы
Бѣлева.

(Чудо надъ англійскимъ царемъ).

- Писмо пише царо Ангелиски,
Запрашта го на Света́ Гора
На Света Гора-Илиндарь монастырь,
На стары игумень Саву:
- 5 «Да ми допратышь икуны и керстеве
И сребрено-то евангелѣ
И позлатены кандила;
Ако не допратишь,
Шта да пратымъ войска ,
- 10 Да изгора Илиндарь и семдесе монастыра».
И повика Сава семдесе игумена,
И повика двѣсте калудере,
И повика триста дяко́не,
И повика петъ стотинъ магяре¹⁾,
- 15 И ги питаше:
«Ко'-то праты царо Ангелиски писмо
За икуны и керстеве,
Стояте ли кабу́мъ, да дадемо?
Да не запали монастыре!»
- 20 И сви-те казва: «неможемо
Неможемо да дадемо!
Нека запали, нека изгорать».
И тогива Сава запраты писмо
Писмо на царо Ангелиски:
- 25 «Не можемо да дадеме!»
Ка'-то зема царо Ангелиски

¹⁾ Послушники, занимающіеся кухней; отсюда магерница=кухня.

- Ка'-то зема тое писмо
 И прочети тѣя слова,
 Допрати семдесе геміи войны,
 30 Да изгоратъ Света́ Гора.
 И запалиа Илиндаръ монастыръ,
 И запалиа се семдесе монастыре,
 Запалиа и обраа,
 И пойдоа да си верватъ домо-ка.
 35 И тогѣва стары игуменъ Сава
 Четеше едно писмо:
 «Сбирайтесе седемдесе стары игумене,
 Сбирайтесе двѣсте калудере,
 Сбирайтесе триста дяко́не
 40 Сбирайтесе петъ стотинъ маляре,
 Да се молиме на Богу,
 Единъ други да си исповѣдаме,
 И дванаесеви литургии да служиме,
 Да ни би се на Богу смилѣло,
 45 Да угаси тѣя седемдесе монастыре.
 И се сбраа седемдесе стары игумени,
 И се сбраа двѣсте калудере,
 И се сбраа триста дяко́не,
 И се сбраа петъ стотинъ маляре
 50 И се Богу мо́леа,
 Единъ други исповѣдаа,
 И служиа дванаесе литургии.
 И се на Богу думиле:
 Издасе инъ темень облакъ
 55 Облакъ изъ Бѣло-то море,
 И удари единъ буенъ дажь,
 Та угаси тѣя седемдесе монастыре;
 Па си тресна одъ Бога,
 Та погуби седемдесе англиски геміи.
 60 Ка'-то дочу царо Англиски,

Прати едно писмо
 На стары́ игумень Сава:
 «Ты си единъ правѣденъ човѣкъ!
 Да се молишь Богу за-радъ мене;
 65 Ако Господъ извади изъ море
 Мой геміи и мой-те войны,
 Тогива че вѣрвамъ, че има Господъ;
 И шта посребримъ сребрени евангели,
 И позлатны кандила че направимъ,
 70 И Светая Гора че заверда.
 Ка'-то четеше стары́ игумень Сава,
 Ка'-то четеше писмо и прочетеше,
 Пакъ казваше:
 «Сбирайтесе седемдесе игумени,
 75 Сбирайтесе двѣсте калудере,
 Сбирайтесе триста дяконе,
 Сбирайтесе петъ стотинъ магяре,
 Бо́гу да се молиме —
 Единъ други да си исповѣдаме,
 80 И дванаесе литургии да служиме,
 Да ни би се на Богу смилѣло,
 Да извади седемдесе геміи,
 Да извади со-съ тѣи войны».

И се сбраа седемдесе игумени,
 85 И се сбраа двѣсте калудере,
 И се сбраа триста дяко́не,
 И се сбраа петъ стотинъ магяре,
 И свалиа капи калимавки
 И се Богу молеа,
 90 Единъ други си исповѣда,
 И дванаесе литургии служиа.
 И се на Богу думилѣ:
 Та испраты светы́ Николая;
 И си влезна Светы́ Николая

- 95 И си влезна у Бѣло-то море,
 Та извади седемдесе гемии царски
 Со-съ тия войны барабаръ
 И дочу то царь Англиски:
 И позлаты икуны и керстеве,
 100 И посребри сребрени евангеля,
 И позлаты кандила.

№ 218.

Село Жабленъ (Радом. округа) 27 ноембра 1879 г. записана со словъ солдата
 Ивана Димитрѣва.

(Сербинъ юнакъ порамаеъ арапина).

- Сербинъ зоби коня за Краина:
 Да га зоби жълта ечмена,
 Вода пои вино одъ три годинъ;
 Пуста се Краина размирила,
 5 Сви су Турци на Краине пошли;
 Напредъ иде Сербинъ добаръ юнакъ,
 Напредъ иде, бѣли барякъ носи.
 Ка отойде на пуста Краина,
 Краина се умерила;
 10 Сѣдели су деветъ годинъ време,
 Сви су Турци коне испродали,
 Сербинъ юнакъ ошь боле коня узобилъ,
 И продалъ е половина руа;
 Па си станá юнакъ, па си пойдѣ,
 15 Пойде да види Краина, како си умирилъ;
 Вечъ нема парí да си árчи,
 Па на коня по ти оговори:
 «Леле коню, леле мое добро!
 Всеи су Турци коне испродали,

- 20 Я самъ тебе оште боле узобило,
 Прода́ло самъ половина руо,
 Вечи нема парí да си а́рчимъ».
- А конь му по тiя оговори:
 «Постигны ми деветъ колана,
 25 Егá би те изнелъ низъ тая Крайна».
- И юнакъ му постегна́ до деветъ колана,
 Па си яна тая добра коня,
 Та си излезна́ низъ тая пуста земля;
 Вечь се су ношти померкна́ли,
 30 Па залежа́ Сербинъ добаръ юнакъ;
 Па си станá рано одъ зарано,
 На шарене-те чéшмы,
 Да си пою тая добра коня;
 Тамо найде гиздава дево́йтя,
 35 Де си рони тiя дробни слезы;
 Запрашае Сербинъ, добаръ юнакъ:
 «Зашто плачешь, гиздава дево́йко?»
 — А она му по ти оговóри:
 «Язъ има́мъ еденъ мiли братъ,
 40 И сегá го тато заженiло,
 И мене облокъ дава;
 Богъ да бiе церна Арапина!
 Оно че ме облокъ зéме».
- А Сербинъ по тiя оговóри:
 45 «Вечь се самъ коня утраши́ло—
 Язъ би тебе младо изроби́ло.»
 — Беркна́ла дево́йтя у свилне джепове,
 Та извади едни шати жълтици,
 Та си даде на Сербина юнака—
 50 Онъ да пiя, и кóня да рани,
 Когá поiде, за дево́йтя да иде,
 Кой превари, онъ че земе гиздава дево́йтя;
 Па си станá юнакъ, па си бiде,

- Та си арчи неделя време,
 55 Вечьемъ си е парі поарчіло;
 Па си пошли рано одъ-зарано
 У света недѣля,
 Да си иде на Прилѣпа града;
 Сербинъ юнакъ оште спие,
 60 Коня фѣшти, та Сербина буди:
 «Стани, стани, Сербине юначе,
 Не знаешъ ли, каковъ облѣкъ фатало».
 — Събудисе Сербинъ добаръ юнакъ:
 Сьлнце иде вечьемъ на заода,
 65 Кога стана юнакъ, та погледна,
 Сьлнце ошло, вечъ е на заоду.
 Па си стана юнакъ,
 Та си справи тая добра коня:
 Тури юнакъ нога у зенгія,
 70 Дурь да тури юнакъ и онае,
 Стигналь си е черна Арапина,
 Стигналь го е юнакъ,
 Миналь го е юнакъ,
 Та право иде на момины дворы:
 75 Нема кого на капи да идѣ;
 Бутна коня, презъ кале прелетнѣло,
 Дури коня душа да утафри;
 Пообѣри тия високи чардаци,
 Па си сѣдна кодъ гиздава девѣйтя;
 80 Отадъ иде черна Арапина:
 Нема што да чини на Сербина юнака,
 Нель си тергна тая тенка сабля,
 Та удари коня у клето-то сѣрце.
 — Проговори Сербинъ добаръ юнакъ:
 85 «Што не дойдешъ,
 Да си съ мене біѣшь?»
 Тергна юнакъ тая тенка сабля,

Та удари церна Арапина,
 Удари го, на двое пресѣче:
 90 Та пресѣче церна Арапина
 91 И си зема гиздава девойтя.

№ 219.

Дупнич. окр., с. Бобошево; 13 дек. 1879 г. записана со словъ Димитрія Радова Бурова.

(Сравненіе сербснаго войска съ рускимъ).

Каква ми е Сербска гора!
 Сербска гора Турка поцернала!
 У сербска-то гора малка мома плаче:
 «А што нема никој да ме жали
 5 И да оправта такó, да е право;
 Немамъ майтя и што нема?
 Кой-то мене да ме тажи».
 Ой брајтя наши, брајтя Сербе!
 Висóко вѣно́къ цавтеше!
 10 А што е Турка поцернала } *посто-*
 У наша-та сербска гора, } *рјается*
 Яко низко вѣно́къ цавтеше.
 А што нема зоря да зазори? (*повторяется*)
 Каква че ми зоря зазори?
 15 Изъ Влашка-та, мамче, земля
 Яко низко вѣно́къ цавтеше —
 Яка ми е, мамче, Руска войска,
 Яко силна, мамче, иде войска,
 И вѣно́къ яко низко предъ нихъ цавтеше:
 20 А конь до коня, юнакъ до юнака.
 Яко низко, мамче, яко низко
 При Руска войска вѣно́къ цавтеше;
 А што низко, мамо,
 А што низко Руска войска —
 25 Се е православна.

№ 220.

Тренск. окр., с. Баба; 7 февр. 1880 г. записана со словъ Гиги Тричкова
Вирьянова.

(Изъ войны Турокъ противъ Сербовъ).

Виче вила съ Авале планина:

«Вама, Турци, у глави ви било —

Обметнусе една черна тица,

И обметну половинъ Шумадию,

5 И обметну Южичку наію,

И обметну Валевску наію;

Стара Влашка нему поручуе:

«Бре, не бойсе, Дёко одъ Тополе!»

Дочули се четри идаіе,

10 Редомъ че Сербію гореты,

Али не че Сербію даты.

Па имъ рече Воча мали паша:

«Не мойте си Сербію гореты —

Пойде ядна сиротыня;

15 Но опременете бико одъ Рудника,

Да отиде стойну Београду,

И дайте му зелена дурбисна ¹⁾,

Да окрене преко Шумадию».

Ка' окрене преко Шумадию,

20 Ка' погледне у село Вербице —

У Вербице каква сила сбила?

Се е конякъ до коняка,

Се е пѣшакъ до пѣшака,

И при ние Дёко одъ Тополе.

25 Одтамъ иде Воча, мали паша:

«Оды, Дёко, бды побратиме!

Да ти давамъ благо, колико ти драго,

¹⁾ Биноклъ.

- Да не блудишь ядну сиротыню»;
 Дѣко нему одговара:
 30 «Имамъ благо, колко тебе».

Тогай Воча вели:
 «Айде, Дѣко, айде, побратиме!
 Да те водымъ стойну Београду —
 Ты да судишь, Турци да глѣда»
 35 Дѣка вели:
 «Я не идемъ Стойну Београду.
 Воча вели:
 «Да опростышь, Дѣка одъ Тополе!»
 Дѣка вели:
 40 «Я да простымъ, наро́дъ не че да опросты:
 Млого те сте зулумъ починили —
 Постависте бико одъ Руднико,
 Та си бды по земю Сербію:
 Кудѣ има гóдена девойтя,
 45 Бико любви годену девойку;
 Постависте до-триста спаіе,
 Та ны любе триста попадіе. —
 Че се біе ядна сиротыня,
 Че се біе, доде-ка си може.
 50 Остана е сиротыня ядна,
 Остана е безъ закбнѣ и безъ причесѣ.

 № 221.

Соф. окр., с. Бояна; 30 янв. 1880 г. записана со словъ крестьянина тойже деревни Стоянча Величкова.

(Какъ болгаринъ одержалъ верхъ надъ туркомъ?)

Сведоа се два млади юнаци,
 Сведоа се на бистро́ езѣре,
 Де си поятъ добри коне вода:
 Единъ Янче Капетанче,

- 5 Я другій Шадай Наячїбро;
 Коня пби Янче Капетанче,
 Я приведе Шадай Наячїбро,
 Я приведе коня дебелага;
 Проговори Янче Капетанче:
- 10 «Фала тебѣ, Шадай Наячїбро!
 Тегли Дѣга—не моти ми вода:
 Боле ми е Вранчина одъ Дѣга,
 А я по-юнакъ одъ тебе».
- Проговори Шадай Наячїбро:
- 15 «По-добро мой конь одъ твой,
 А язeka по-юнакъ одъ тебе!»
 Янче вышто му непродума;
 Та си яхна коня Вранчина,
 Та си ойде на негова домá,
- 20 Та си писа книга на-сердито:
 «Фала тебѣ, Шадай Наячїбро!
 Я ти праштамъ книга на-сердито,
 Да си дойдешъ на стары боишта». —
 Книга опла му на вечера
- 25 И стигнала Шадай Наячїбро;
 Книга чети Шадай Наячїбро,
 Книга чети — не вечера —
 Имъ я чети, грозно се смѣе;
 Питала го негова-та майтя:
- 30 «Фала тебѣ, Шадай Наячїбро!
 Да какви ти радости стигнаха,
 Книга четишь, а грозно се смѣешь.»
 Одговори Шадай Наячїбро:
 «Мале мило, моя мале!
- 35 Сведоме се два млади юнаци,
 Сведоме се на бистро езере,
 Де си поятъ добри коне вода,
 Язе со-съ Янче Капетанче;
 (Повторяется до конца изъ столкновение).

- 40 Янче нышто ми не продума;
 Я́хна ко́ня, та си ойдѣ,
 А до мене книга проводи́ло:
 Да си дойдемъ на стары боишта».
- Проговори негова-та майтя:
- 45 «Леле сино, леле Шада́й Наячибро!
 Зъ добра си е змія закачила:
 Ты си ималъ до деветъ амиджии¹⁾
 И си-те деветъ одъ него умреа,
 И ты чешь одъ него да умрешь;
- 50 Я си иды на стары боишта,
 Да не дойде на твои-те двори,
 Да не гледамъ я твои жалове».
- Послуша я Шада́й Наячибро:
 Та си оиде на стары боишта,
- 55 (Тамъ го чека Янче Капетанче) —
 Да се бора два млади юнаци;
 Проговори Шада́й Наячибро:
 «Фала тебѣ, Янче Капетанче!
 Я си ферляй перна буздогана»;
- 60 — Проговори Янче Капетанче:
 «Ты си турчинъ, ты напредъ че ферляшь».
- Та си везе Шада́й Наячибро,
 Та си везе перна буздогана,
 Везе да удари Янче Капетанче;
- 65 Зачувасе Янче Капетанче.
 Та си фана Янче Капетанче,
 Та си фана перна буздогана,
 Та я фана у десна ръка,
 И говори Янче Капетанче:
- 70 «Держьсе, курво, Шада́й Наячибро!
 Какво че те бие болгаринъ!»

¹⁾ Тур. слово, знач. дядя.

Та завертѣ перна буздогана,
 Та си удри Шадай Наячибро:
 Накара го деветъ лакти у церна-та земня,
 75 Я четыри у дребни камени.

№ 222.

(Заг.) Берков. окр., с. Чипоровци (Турлаки); 21 февр. 1880 г. записана со
 словъ Сима попъ-Маркова.

(Генералъ Киша изрѣчнически передалъ туркамъ мадѣарскій лагерь).

(СКАЗКА).

Проклетъ да е, триклетъ да е	Излезналъ е люты Рачко,
Киша Генералинъ,	Стегналъ е Сива Бедалия,
Шта издаде, шта издаде	20 Запасалъ е сабля мегданлія,
Логуръ на Маджара.	И посѣдналъ е сива Беда-
5 А и издаде, и издаде	лія;
Една школя ситны дѣца	Па улезе поле ширѣко:
И издаде и издаде	У срѣчу му иде Киша Гене-
Янче Капетанче.	ралинъ —
Това дочу, това дочу	«Тако м' Бога, Кишо Гене-
10 Тія люты Рачко:	ралинъ
«Тако м' Бога, мое деветъ	25 Е...-тю твою-ту стрѣтю!
слуге!	Шта издаваш лѣгуръ на Мад-
Я стегнете сива Бедалия,	жара?
Я ударете сѣдло позлатено	И издаваш школя со-съ деца,
Дори деветъ колана;	А издаваш Янче Капетанче?»
15 И ударете аша посрѣбрено;	Ка' потегнулъ тія люты Рачко,
Те да идемъ, да си диримъ	30 Ка' потену саблю мегданлію,
Да си диримъ Кишу Генера-	Та погуби Кишу Генералинъ.
линъ.	

№ 223.

Кост.-Бан. окр., с. Невѣстино; 9 дек. 1879 г. записана со словъ Стояна Митриева Бикъ.

(Сказна про богача и сына бѣдняка, наслѣдовавшего все имѣніе первого, по Божьей волѣ).

(Сказка).

Ишелъ еденъ големъ чорбаджія; водилъ си со-съ него изми-
 тарье; одылъ три дни, село да си найде. Нашелъ една колиба, и
 у нея се невѣста растоварила ¹⁾); рекелъ доматинъ: не можешъ, да
 поминешъ тѹва, — эвѣ се невѣста растоварила, та срамота е! И
 чорбаджія тогай рекелъ: си-те сме отъ жена, си-те сме на той
 редъ бивали дѣца; и тука че поминемо, на друго мѣсто не най-
 демо конакъ. — И сѣднали, вечерали си. И кога да легнали да си
 спятъ, чорбаджія тогай говорилъ на негови измитарье: «спите!
 да спиѣме! что че сонъ да видиме, и заютре да ми кажете». И
 спали, и ютре станали; си-те си кажали свой сонъ; еденъ си
 трае не кажуе, и чорбаджія-та го прашуе; и онъ тогай си кажуе:
 «срамота си е, да ти кажѹемъ». — «Кажи». И тогай онъ сонъ ка-
 жуе: «това детѣ мало тебе да ти ядѣ». — И той чорбаджія пойдѣ
 си, да си иде; и дете-то си искупи отъ башта и майтя, та го
 носѣ до една пештера—до камикъ носѣ. И тогай на измитарье
 говори: «Това ли мене мало че ме яде?» и го ферли отъ камикъ
 доле. И имало тамо мечка, мечка со-съ меченца; та си прибера
 она дѣтенце, да е чува. И пойдатъ ловджіи на ловъ да идатъ;
 идатъ сви кодъ пѣштера-та; спаднато си дѣтенце и меченца да си
 играятъ; погнаха ловджіи, да ги фанатъ, тѣ си скріятъ—и ме-
 ченца и дѣтенце у дупка-та; и ловджіи не могли да ги фанатъ.
 Па си ойдатъ ловджіи кодъ една баба, па си кажатъ на баба:
 бабо! найдомо си меченца и едно дѣтенце; погнаме си, да си фа-
 немо дѣтенце-то, и оно рипна, та си скри у дупка-та. Како че ни
 кажешъ, да го фанемо?» И баба-та рекла: «идете, сино, у папук-

¹⁾ Разрѣшилась отъ бремени.

чие-те; да си земете едни кондуры, да си турете до дупка-та; ка' че излезнатъ меченца-та и дѣтенце-то, че обуе дѣтенце кондуры-те, онъ со-съ кондуры-те не може да се улезве у дупка-та. Учинили тако ловджии и тогай го фанали, и го одвели на еденъ ханъ. И го е тогай ханджия одъ нихъ земаѣль; и имъ далъ, што испили, што изѣли, а онѣ го тогай на ханджия дали. И слушало дѣтенце дваесе годинъ у тое ханджие. И тогай си чорбаджия па-й намѣрилъ на той ханъ, и тогай беендисовалъ¹⁾ момчето; и тогай той чорбаджия прашалъ той ханджия: «оты го викате мечкаръ?» И тогай му ханджия казалъ: «ловджии го фанали одъ тая пештеры тамо; мечка го е издоила съ мечета; та го ловджии донѣсоа, та се семь язе земаѣль одъ нихъ».—И тогай се той чорбаджия сетилъ, дека го е онъ ферлилъ, и па мысли, да го воды, да го-воды, да го сотрее па. И го зема отъ ханджия-та, та му исписа книга, та го прати на неговъ домъ; и писа у книга: «многу здравье на доматинка-та! това момче—да го пратышь у овни-те, и да кажеш на овчарѣ-то, да го съкнатъ со-съ исета-та, да го удаватъ псета». И това момче поиде, че иде. На срѣшта му овчаръ (самъ Господъ) пладнувалъ си подъ верба до дръмъ; и мечкаръ рекелъ: «помози Боже, дедо!»—Далъ ти Богъ добро, синко! «И тогай рекелъ деда: «кадѣ че идешъ, синко?» — «Мене еденъ чорбаджия уцанилъ, и ми книга даде, запечатилъ е». Рекелъ деда: «дай ми, синко, да погледамъ тая книга». И тогай погледалъ одъ тая книга, та му пише старецъ одъ друга книга. У друга-та книга пише: «многу здравье на доматинка-та! Това язе момче пратихъ; кога дойдѣ това момче, да викашь кумъ и старойтя, и сватове, и момата да му вѣнчашъ; а кадѣ дойдемъ, това, кадъ сте не завершили, живѣтъ одъ васъ нѣма».

Три дни по свадба-та, дойдѣ той чорбаджия, и погледна, та си видѣ-негова-та штерка вѣнчана, вѣнчана за момче-то. И чорбаджия на доматинка-та си нышто не кажуе. И вечеръ, се стемнило; и си ошли, та си легнали момче и момата. И тогай чор-

¹⁾ Вспомнилъ.

баджія говори на негова-та доматинка: «Э, вие свадба провихте, и я тува се незгодихъ. Иды ода-ранъ да раскарашъ зето, да докара одъ овните три овна. И си тогай чорбаджія напредъ си пратилъ абаръ на овчарье-то: «кога дойде човѣкъ, вие да секнете со-съ псета-та да го псета удаватъ».

И тогай стана доматинка-та, да раскара зето. Па зето си и мома легнали и се призернали; баба-та не могла да ги развика. Па си ойде, та си вика нейны-те синъ, та си го праты него за три овна да докара, и башта му да зияфеть прави. И тогай ойде сино и та набка на овчарье-то; и овчарье-то него секнали, та го псета-та удавили.

И тогай стане собалье чорбаджія та и си праша доматинка-та: «пратила си момче, да докара одъ овни-те? И она рекла: «пратихъ наше-то момче». И тогай се чорбаджія загне, та си отерчи кодъ овчарье-то, и си тогай найде неговие си синъ, дѣка го псета удавили, раскинали. И тогай жечка пукне на чорбаджія, та си умре.

И тогай на мечкаръ стока останала. Онъ мало на чорбаджія ручагъ.

№ 224.

(Нѣсколько пословицъ).

Дойдѣ ми умъ, ама бѣга кумъ (Пирот. окр.).

Жени мома да не дома (с. Бобошево Душ. окр.).

На чий возъ возишь, тому пѣсень пеешь (Пирот. окр.).

Свакій петель пее на свое бунште (Пирот. окр.).

ПРИБАВЛЕНІЕ.

1) Млечный путь носят у Болгаръ въ Пиротскомъ округѣ названіе «Слама». Названіе это народъ объясняетъ такъ: былъ случай, что кумъ у кума укралъ солому; путь кума-вора пролегалъ по тому пути, который виднѣется на небѣ; когда онъ несъ украденную солому, то отдѣльные стебли ея упали на пути, и оттого виднѣющійся на небѣ путь называется «Слама».

2) Въ Радомірѣ говорятъ, что юнакъ Марко живъ; его гроба нѣтъ нигдѣ; въ настоящее время онъ сидитъ въ планинѣ Балкана «Ада», которая находится среди моря.

3) Близъ деревни «Извора», Радомірскаго округа, на пути отъ Радоміра въ Кюстендиль-Баню находится городище (= градиште), гдѣ, говоритъ народное преданіе, былъ городъ, во время Болгарскаго царства. Близъ этой мѣстности тянется планина Слива, соединяющаяся съ Пóлогъ-планиною.

4) Сѣла въ Радомірскомъ округѣ по правую сторону шоссейной дороги, если ѣхать изъ Радоміра въ Кюстендиль-Баню, извѣстны подъ однимъ общимъ названіемъ «Пьяница»¹⁾, а по лѣвую сторону — «Краишта». Краишта начинается отъ села Лобошъ вверхъ. Сѣла, идущія внизъ отъ села Лобоша, съ городомъ Радоміромъ извѣстны подъ однимъ общимъ названіемъ «Мрака». Последнее названіе обязано своимъ происхожденіемъ тому, что здѣсь бываетъ частый туманъ (= мракъ).

¹⁾ Часть «Пьяницы» осталась за Турціей по берлинскому договору.

Считаемъ необходимымъ сдѣлать замѣчаніе о выговорѣ употребленныхъ въ этомъ сборникѣ нѣкоторыхъ новыхъ знаковъ.

Знаки *á* (áмосана), *é* (éзеро-182), *ú* (úня), *ó* (óды) должны быть произносимы съ придыханіемъ, на подобіе латинскаго *h*, т. е. *ha*, *he*, *hi*, *ho*.

Въ произношеніи другихъ гласныхъ читателя можетъ затруднить произношеніе *e* въ такихъ случаяхъ, какъ *небо* и *големъ*, наряду съ *голѣмъ*. При неустановившемся болгарскомъ правописаніи¹⁾, составитель сборника не могъ избѣжать непоследовательности, которую онъ и отмѣчаетъ, и въ настоящемъ мѣстѣ предлагаетъ вниманію читателя имѣть въ виду разницу въ произношеніи такихъ случаевъ, какъ *небо* и *големъ*: въ первомъ *e* твердое, приближающееся къ *э*, во второмъ оно мягкое, приближающееся въ произношеніи къ *к* и *н*. Произношеніе перваго случая извѣстно всякому ознакомленному съ болгарскимъ нарѣчіемъ, гдѣ звукъ *н* имѣетъ всегда твердое произношеніе; но относительно втораго случая этого сказать нельзя, такъ какъ произношеніе звука *л* въ однихъ мѣстностяхъ мягкое, а въ другихъ твердое.

Осторожный читатель, надѣюсь, всегда будетъ имѣть въ виду основныя особенности произношенія звуковъ въ болгарскомъ нарѣчій. Разница произношенія *e* въ различныхъ мѣстностяхъ Бол-

¹⁾ Какъ объ этомъ пишетъ (14 апр.) мнѣ проф. М. С. Дриновъ.

гаріи условия и подобное правописание въ этомъ «сборникѣ», какъ етѣ и этѣ, въ первомъ случаѣ *e* мягкое, во второмъ твердое.

Въ отдѣлѣ согласныхъ звуковъ отмѣчаемъ начертаніе *ǣ*, которое по своему произношенію соотвѣтствуетъ латинскому *h*.

Въ прилагаемомъ словарѣ удержано правописание «сборника». Въ словарь внесены и такія слова, которыя не находятся въ сборникѣ, какъ напр. слово слънце въ различныхъ его видоизмѣненіяхъ по говорамъ и др. Составитель словаря нашелъ возможнымъ сдѣлать это на томъ основаніи, что онъ такимъ образомъ желалъ представить пробныя листы задуманнаго имъ обстоятельнаго болгарскаго словаря по говорамъ, отсутствіе котораго сильно чувствуется въ наукѣ. Знатоки дѣла будутъ имѣть возможность сдѣлать ему свои замѣчанія, которыя послужатъ къ болѣе удачному выполненію его задачи. Въ данную минуту онъ заручился уже обѣщаніями М. С. Дринова, А. Л. Дювернуа и И. В. Ягича на полнѣйшее содѣйствіе полезному дѣлу.

Полагаясь на содѣйствіе другихъ лицъ, составитель считаетъ долгомъ выразить свою признательность болгарскому офицеру А. Ѳ. Бендереву, обучающемуся въ нашей Николаевской Академіи Генеральнаго Штаба, который уяснилъ ему значеніе нѣкоторыхъ словъ, и знатоку турецкаго языка В. Д. Смирнову, который съ величайшею готовностью исполнилъ не легкій трудъ — поставилъ транскрипцію турецкихъ словъ. Составитель питаетъ себя надеждою, что и впредь они будутъ помогать выполненію задуманнаго имъ плана.

В. Н.

С.-Петербургъ, 20 апрѣля 1882 г.

СЛОВАРЬ.

А.

- Абѣръ, абѣръ** (тур. хабѣръ), вѣсть, извѣстіе.
Абсанъ, абсенъ (тур. хаб-сханѣ), арестъ, заключеніе (Пал. № 84).
Абсанджія (тур.), тюремщикъ (ibid.)
Агá, если, пока (Заг. 49).
Аджамія (т. аджеми), неопытный (Соф. о. с. Суводоль, № 12).
Азнá (тур. хазинá), казна.
Айваръ (тур. хавьяръ, возникшее изъ французскаго *aviar*), икра.
Айде, айде (тур. гайдэ), идемъ, пойдемъ.
Айманлія (на главу му златна айманлія), золотая монета, какъ принадлежность головного убора (К.-Б. ок. с. Жялинци, 113); быть можетъ въ сравненіе идетъ тур. айналы, зеркальный.
Айнаджія (тур. яланджи), обманщикъ (Трен. окр. 60)
Акълъ, (Радом.) акылъ (тур. акылъ), умъ, смекалка.
Алáлъ (тур. халáлъ), прощеніе (К.-Б. окр. 185).
Алка (тур. халкá), петля, узы (Радом.).
Ама. (тур. амма) но, а.
- Амиджія** (тур. амуджа), дядя.
Амуть (тур. хамудъ), хомуть (г. Радоміръ).
Анъ, анъ (тур. ханъ), гостиница.
Анджія (тур. ханджи), содержатель постоялаго двора.
Анема (тур. ханымъ), гаремная женщина, жена.
Анетъ (тур. адэтъ), обрядъ (анетъ прекарали). (Трен. окр. 213).
Апати, апнути = хапати, хапнути (Дупн. окр.).
Арамлія (тур. харамі), разбойникъ (К.-Б. окр. с. Жял).
Арачь, арачь (тур. хараджъ), подать.
Аремо (тур. харамъ), гаремъ.
Аренъ, аренъ, на, но, добрый, хороший.
Аресати, (греч. ἀρέσω, ἀρέσω) правиться, выбрать, высмотрѣть дѣвушку, женщину, (Рад. 124), обыкнуть (Бр. о.).
Аржá, рожъ (Кюст. о. с. Невѣстино).
Арізvamъ (греч. χαρίζομαι), дарить.
Армосамъ (греч. ἀρμόζω, ἀρμόζω), обручитьъ.
Артишка (греч. χαρτίον), ли-

сточекъ (Турлаки, с. Чипоровци).	Атълъ, лавка (Брезн. окр. с. Бабица).
Арчимъ, арчимъ се (т. харджъ), расходовать, тратить.	Ачйкъ (тур. ачыкъ), свободно, (Соф. окр. 119), открытый.
Аскеръ (тур. аскеръ), регулярное войско.	Ащйтя, (тур. эсиръ?) рабыня (Стига, брала, я ащйтя била)
Атеръ (тур. хатыръ), благорасположеніе, милость.	(Трен. окр).

Б.

Бабья (тур. баба) (= башта), отецъ.	Бачило, мѣсто, гдѣ приготовляется овечье масло (214).
(да) Бѣде, да будетъ (Заг.).	Бачія (когда мѣлу овце, викасе бачія, Брезн. окр. с. Бабица).
Баджа (тур. баджа), дымовая труба.	Башъ (т.), точь въ точь.
Бадни вечеръ, сочельникъ.	Башка и башка (тур. башка— башка), различно, порознь.
Баднякъ, полено, горящее въ праздникъ «бадняго вечера».	Баштыца, батюшка (Брезн. о.).
Базе, особенная вонючая трава (Заг. 48).	Бегликъ (т. бейликъ), подать, состоящая въ взиманіи десятой части съ овецъ и козь.
Бакшишь (тур. бакшишь), даръ за услугу (= рус. на чай).	Беглички, прил. (тур. бейлякчи), относящійся къ этой подати.
Балѣ, блоха (Пир. о. Темско).	Бегличія (тур. бейликчи), собиратель беглика.
Бара, небольшая рѣченка, потокъ, ручей (Вр. о. Прекодѣльци, — Заг. Слатина).	Бедовія (тур. бедави), арабская лошадь.
Барабаръ (тур. барабаръ), вмѣстѣ (217).	да Беендисовамъ, вспомнить (223).
Баремъ, бари (тур. бари), даже, по крайней мѣрѣ.	Белки (т. бэль - ки), вѣроятно, быть можетъ. (К. Б. окр. с. Жилинци 113).
Бармулія (тур. бурмалы), спираль, буравъ (перстень бармулія) (Трен. о. 125).	Бельтимъ, развѣ.
Барьякъ (тур. байракъ), знамя.	Бельчуга, бельчугъ (тур. бэльзикъ), кольчуга, кольцо съ гвоздемъ (Пир. о. Темско, Моера).
Бѣта, старшій братъ.	
Бѣтя, въ обращеніи младшаго къ старшему (Джум.).	

- Белѣгъ, знакъ.
 Белюва́ (Пал. о. Церноклиште), бѣленье.
 Берберъ (тур. бэрбаръ), боро-
 добрей (Трен. окр. 130).
 Бербо́й, картофель (Джумая).
 Берго (= берзо) (Вран. окр. Дервенъ).
 Беритѣто, беритѣтъ, (тур. бэррэкѣтъ), урожай, плодородіе, изобиліе. (К.-Бан. о. с. Жыл. 37).
 Беритѣтни (тур. бэррэкѣтны), урожайный.
 Берлогъ, берлогъ (Пир. окр. Темско).
 Бетяръ, бетяринъ (тур. би-
 кяръ), холостякъ (о. Пир. Берк.)
 (Турлаки, Чипоровци).
 Бѣчви-те (бечви те ти се на
 страна—214, бочки).
 Бѣволъ, буйволъ самецъ.
 Бивбо́лица, буйволъ самка.
 Бѣкъ, быкъ (Джум. Пирот. о.).
 Билюръ (тур. билюръ), рюм-
 ка, стаканъ.
 Бинѣкъ-каміко (тур. бинѣкъ-
 даши), камень, къ которому
 подводятъ лошадь, для того
 чтобы сѣсть на нее.
 Бинекчія, множ. бинекчіи
 (тур. бинекчі), ловкій при
 всѣданіи на лошадь съ кам-
 ня «бинекъ». (Радом. окр. 137).
 Бисадзи, бисаги, подорож-
 ные сумки.
 Битисамъ (тур. битирмэкъ), со-
 вершенно уничтожиться.
 Близнакъ, близнецъ.
 Близна́кия, ж. п. близнецъ.
- Близна́ца, сталь (Соф. окр. 189).
 Божичъ, Рождество Христово.
 Божурѣкъ, піонъ, Марьянъ ко-
 рень.
 Бозати, сосать, высасывать
 (деньги).
 Боздогáнъ (тур. боздогáнъ),
 дубина.
 Боймія названіе горы въ Маке-
 доніи, близъ г. Девгелии, гдѣ
 деревня Боймица.
 Бóленъ, больной (язе бѣхъ бб-
 лень, с. Врабчѣ, Джум. окр., —
 с. Верба, Радом. окр.).
 Больняйвъ, а, о, болѣзненный
 (Трен. о.).
 Боляринъ, бояринъ (К.-Б. о.
 с. Невѣстино).
 Болячка, рана (Джумая).
 Боръ, сосна (Пир. о. Темско).
 Борна, борина, лучина (Джум.
 окр.).
 Босилѣкъ, василѣкъ.
 Боска, титька, (Заг.).
 Боски, двойств. ч. род. п. боску,
 титьки (Трен. о. 120).
 Ботниче, (кучета са ботничета
 Стар. Пл. 47), боченокъ.
 Брабѣнякъ, бравѣнякъ, му-
 равей (Пир. о. Темско).
 Брава, замокъ (Пир. Джум. о.).
 Брембаръ, шмель, трутень.
 Брѣхамъ, лаять, брехать (Джум.).
 Брисатиси, утираться (Радом.
 окр. 122).
 Бричница, сабля (Соф. окр.).
 Брояница, четки (Пир. окр. с.
 Сопотъ).
 Бубрѣкъ, печонка (Заг. с.
 Вершець).

- Будалá, дуракъ, безтолковый.
 Будзоганъ см. бодзоганъ.
 Буздоанъ, буздоганъ см. боздоганъ.
 Було, покрывало, фата.
 Булулеá, сова (Пир. о. Темско).
 Бульбуль (тур. бульбуль), соловей (Макед. окр. Монастыр.).
 Булюкъ-баша (тур. булюкъ-баші), начальникъ отряда, капитанъ.
 Бунáръ (тур. бунáръ), колодезь.
 Буніште, куча гноя (Брезн. о.).
 Бурма, шлюбка (Радомиръ).
 Бурунджукъ (тур. бюрум-джукъ), родъ матеріи, изготовляемой изъ шелку и шерсти.
 (да) Бутнемъ, ударить въ бокъ.
- Бутъ множ. бути (тур. бутъ), окорокъ (Радом. 104).
 Бухáлка, валёкъ для катанья бѣлья.
 Бъкълъ, боченокъ (Брезн. о. Бабица).
 Бъкле (тоже).
 Бъчва, бочка (Ак. Пал. окр. с. Ореовци).
 Быде, будетъ (Соф. о. с. Суводолъ).
 Бѣгáлецъ, бѣженецъ (Джумая).
 Бѣгликъ, бѣгликчія (тур. см. бегликъ, бегликчія).
 Бѣлотокъ, бѣлокъ въ яйцѣ (Заг. с. Вершець).
 Бѣльтя, бѣлокъ (Дупн. окр. Бошовето).

В.

- Важé, веревка (Джум.).
 Ваклі (овнове), бараны, имѣющіе черные кружки около глазъ.
 Ваклошйна, ягненокъ (Заг. 38).
 Валимъ, падать въ изобиліи (сиѣгъ вали, Джумая).
 Вама, (тур. вамъ «долгъ») торговая пошлина за право въѣзда въ городъ съ товаромъ. (Заг. г. Берковецъ).
 Вáнгеліе, евангеліе (Кюст. — Б. окр. 42).
 (да) Вáрам, обращать вниманіе,
 (да) се Варам, остерегаться.
 (да) Вáрдим, стеречь, охранять.
 Варошь (венгер.-тур. варошь), городъ.
- Варъ, известь (Бр. о. Бабица).
 Васуль (фр.-тур. фасулія) фасоль (Тр. окр.).
 Ватáти, хватать (Пир. окр.).
 Вгемя см. гемія. (Дупн. о. 68).
 (да) Вѣлим, говорить.
 Вѣнеръ (тур. фэнэръ), фоваръ (Соф. окр. Сливница).
 Веръ, вѣрове, верхъ (Соф. о. Сливница).
 Вервѣти (тур. вармѣкъ), идти, направляться (Загорье).
 Вергія (тур. верги), подать, пошлина.
 Вересія (тур. вэрэсі), кредитъ.
 (да) Вѣрзам, вязать, привязать.
 Верига, цѣпь, узы (Пиротъ).
 Версъ, возрастъ (Заг. Турлаки, с. Чипоровци).

Вертня́ко; ворота (Заг. 70).
 Верши́тба, молотьба лошадыми
 (Заг. Берков.).
 Верши́ти, молотить лошадыми.
 Вѣштира, мотылекъ, летаю-
 щий ночью (Пир. окр. с. Оре-
 овиць).
 Вешть, вещь (Р. окр. с. Верба).
 Видовати, видывать (не самъ
 видоваль (Р. окр. с. Верба).
 Вне, вы.
 Вѣкам, звать, кричать.
 Вирушка (по негу иде вируш-
 ка — Соф. о.), завируха, ви-
 хоръ.
 (да) Викна, позвать.
 Виталь, заклопка (Пир. окр.
 Темско).
 Вишли, видѣли (Радом. 46).
 Взакати, (Вр. окр. с. Преко-
 дѣльци на Сурделич. полѣ).
 Влажно, влажно (Р. о. с. Верба).
 Виѣтра, внутри (внетра не бѣ-
 ше влезохъ, Джум.).
 Вибгу, много (Самоков. окр.).
 Воздоганъ, воздоанъ см. боз-
 доганъ.
 Войстя, войско (Самок. окр.).
 Вѣло, волъ (Джумая) множ. ч. во-
 лови (Заг. Аджійска-Маала).
 Ворá (а маждракъ му одъ вори
 ястрошено—Трен. о. 183.)
 Воруна (тур. фурунъ) форуна,
 печь (Пир. о. с. Сопотъ).
 Воскрай, въскрай (Джум. о.).
 Воштáнъ, множ. воштáне, жан-
 дарми (Радом.).
 Вранушáты, черноватый, чер-
 наго цвѣта (Соф. окр. с. Су-
 водоль № 10).

Врабѣкъ, врабчѣ, воробей
 (Кюст. о. Невѣстино).
 Врамѣнекъ, муравей (Радом. о.).
 Вредъ, вредъ (Пиротъ).
 Врезъ, поверхъ (Дупн. окр. 131).
 Врѣти, варить (Рыло), за-врѣти,
 заврѣло (ib.).
 Всѣки (Энепольск. жупа с. Кал-
 не), всѣкий, всѣко, всякий
 (Джум.).
 Вузда, узда (Пиротъ).
 Вулна, волна (Турл. с. Копи-
 ловци).
 Вурка (т. брэкэ), прялка (Радом.).
 Вчѣра, вчера (с. Жилинци, Кюст.
 окр.).
 Вчѣрашни, вчѣрашний (Джумая,
 с. Керджево).
 Вѣкъ, волкъ, но «много волци»
 (Джумая).
 Вѣлкъ, множ. ч. вѣлци (За-
 горье с. Слатина); но волко
 (ib.) волкъ.
 Вѣлна, волна (Пир. окр. Темско).
 Вѣслѣдъ, тотчасъ, послѣ (Дупн.
 окр. с. Бобошево).
 Выме, вымя (К.—Б. окр., Верб-
 никъ).
 Вѣрляти (тур. фырлатмакъ),
 бросать.
 Вѣджа, множ. ч. вѣджѣ, бровь
 (Пир. о. Суково).
 Вѣжди ц-слав. вѣжди. (К.—Б.
 окр. 88).
 Вѣтерѣ, вѣтеръ (Кюст. окр.
 с. Вербовникъ).
 Вѣтеръ (вѣтеръ па яска да дуне,
 Кюст. окр. с. Невѣстино).
 Вѣтрокъ, вѣтерокъ (Загорье,
 Берков. окр. 150).

Г.

- Гавáзъ (т. каввáсъ), жандармъ.
 Газка и гызка, гуска (Джум.).
 Гайдá (тур.), волынка.
 Гайлé (тур. галлэ), печаль (Кюст. окр. с. Жилинци).
 Гáлабъ, голубъ (К.-Бан. и Берк. окр. 30).
 Гáля, глезе, баловство (Тырнов. и Филип. окр.).
 Ганды (тур. ханэ дамы), крыша (Соф. окр. 119).
 Гарванъ и гавранъ (гавранъ гаци (Брезн. окр. с. Бабица), воронъ).
 Гáска (Кюстенд. окр.), см. газка.
 Гáче, гати (Брезн. о. Бабица).
 Гездéръ (тур. гездэръ = проводи), прохаживайся.
 Гезиé (тур. гезмэ), прогулка (да пооды малку по гезие Радом. о. 124).
 Гемія (тур. гэмй), корабль, судно.
 Гемиджія (тур. гэмиджі), перешоцикъ, матросъ.
 Гéрменье, громъ; народное объясненіе грома слѣдующее: «Св. Илія прекáра бачію (см. бачія). (Брезн. окр. с. Бабица).
 Гéрчавъ, тощій, исхудалый (169).
 Гидія (тур. йнгитъ), удалецъ.
 Гидра, о, хитрая, ое (Радом. 82).
 Главина, центръ колеса (Пир. окр. Темско).
 (да) се Главимъ, нанятся.
 Гласъ, голосъ, эхо.
 Глетó, долото (Дупн. окр. с. Бобошево).
- Глисть, множ. ч. глѣсты (Лесков. окр.), червь.
 Говéдо, скотина.
 да се Гбдимъ, сдѣлать стговоръ (о бракѣ), условиться (Заг. 70).
 Гблубъ, голубъ (Лесков. и Вр. о.).
 Горолилякъ, летучая мышь (Пир. о. Темско).
 Госпóдна, госпожа, хозяйка. (Дупн. о. с. Рыло).
 Гочкúръ, см. учкúръ (169).
 Градушка, ум. отъ градъ, градъ (Соф. окр. 108).
 Грегúрица, горлица (Пир. о. с. Ореовиць).
 Гредá, мѣрс. грѣда (въ потолокъ дома) (Пир. окр. с. Сопотъ).
 Грívна, часть руки въ изгибѣ рукояти (Пир. о. Темско), обхватывающій «главину» обручъ (ibid.).
 Грѣжа, забота, безпокойство. (да) се Грѣжи, опечалиться, озаботиться.
 Гримна, гривна (Ак.-Пал. окр. с. Топольница).
 Грбздье, виноградъ.
 Гугúтка, голубъ съ бѣлыми перьями (Дупн. окр. Бобошево).
 Гугущíка (тур. гóгерчинъ-голубъ?), горлица (Заг. Берков.).
 Гулемъ (= големъ), большой (Радом.).
 Гúня, гунька, одежда широкихъ размѣровъ (Заг. с. Вершець).
 Гунька, башлыкъ, кашпоновъ (Брезн. о.).
 Гурка, см. вурка (Заг. 48).

Гусáкъ, гусь самецъ (Пир. окр. Темско).	Гърсница, конопля (Пир. окр. Темско).
Гуша, горлю, глотка, (Заг. Слатина).	(да) Г'ълтамъ, глотать (Тр. окр. Баба).
Гуштерица, ящерица (Соф. о. с. Бутунецъ).	Гърстъ, конопля (Заг.).
Гърдыти, хрюкать (свѣня гърды (Брезн. окр.).	Гърчавъ, плоховатый, негодный (Соф. окр.) см. герчавъ.
Гърманъ, кустъ (тур. урманъ-лѣсъ?), Пир. окр. Темско).	Гысты, густой (Заг. 25).
	Гяуринъ (тур. гявръ), невѣрный (т. е. христiанинъ).

Д.

Дабъ, дáбово дѣрвье, дáбови дѣрвѣта (Джум.), — дубъ.	Дѣтко, дѣтя (Радом. о. с. Верба).
Дъбъ, см. дабъ (Джум.).	Джамiя (тур. джамiи), мечеть.
Давнáнъ (= тавнанъ), темница (Тр. окр.).	Джанáмъ (тур. чунáнъ = такъ?), можетъ быть, вѣроятно.
Далѣчино, дальнее (Заг. 48).	Джелѣпинъ (тур. джемебъ, «живой товаръ»), торговецъ скотомъ, правительственный счетчикъ овецъ и козъ.
Дали, или.	Джепъ (тур. джебъ), карманъ.
Дажъ, дежъ, дъжъ (Пир. окр., с. Берлогъ); дашь, даждъ (Заг. с. Слатино, Панчевци); дужъ (Стар. план.); дошь, дышь (Джум. о. Копиловци), — дождъ.	Джуáпо (тур. джевабъ), отвѣтъ.
Двама, двамина, двоица, двое.	Джуракъ (тур. чайлакъ), польск. szulak), ястребъ (Заг.).
Двáяны, а, о, двойной, ая, ое, (Заг. 94).	Дзверъ, ове (Брезн. о. с. Бобица, Пир. о. Церноклиште), звѣръ.
Дели-баша (тур. дели-баши), сержантъ.	Дзевница см. зевница (Трен. о.).
Дено, день (Душн. о. Рыло).	Дзенгiя (тур. ўзенгi), стремя въ вѣздѣ (Пир. о. Темско).
Дерводѣлецъ, плотникъ (Джумая).	Дзвѣздá, звѣзда (Джум., Заг.).
Дѣрдáнъ (тур. гердáнъ), ожерелье (Бр. о. Бабица).	Дивáнъ (тур. диванъ), совѣтъ.
Дѣржка, рукоятка (Заг. Турлаки).	Дизгiнъ (тур. дизгiнъ), поперечный ремень въ уздѣ (Радом.).
	Дирá-га, слѣдъ (214).
	Дискусъ, множ. ч. дискузѣ (греч. δίσκος), поднось (Джум.).

- Дисáдзи (Ак.-Пал. о. с. Топольница), см. бисáдзи.
- Длань, долонь, ладонь (Темско).
- Длѣгъ, а, о, долгій (Соф. о. с. Суводоль и Джум. № 12), — дълги (Зал. с. Слатино), — дългъ, долгій (Пир. о. Темско).
- Дълбѣки, глубокий (Заг.).
- Длыбѣна, глубина (Македон. Мельник. окр. № 9).
- Добѣтокъ множ. ч. добици, скотина, (Радам. окр. Верба).
- Довѣлно, довольно (К.-Б. о. с. Вербникъ).
- Доганъ (тур. доганъ), соколъ изъ малыхъ; ихъ дѣлають ручными (Заг.).
- Дождѣць, дождикъ (Заг. Берк. о.) (да) Докара, пригнать.
- Домѣска, домой (К.-Б. окр. 43).
- Домъ, домъ (Лесков. и Вран. о.).
- Дѣнове, (тур. донъ) подштаники (169).
- Досегá, донынѣ (Пир. о. Ореовиць).
- Досѣтница, находчивая, толковая, (Пир. окр. 83).
- Достъ (тур. достъ), множ. дѣстове, пріятель, преданный, расположенный, (Соф. о. 119).
- Дрешка *de minut.*, дреха, дрея, верхняя одежда (Соф. о. 126).
- Дрѣпле, дрѣпь (птица) (Соф. о. Бутунецъ, Сливница).
- Другаквѣ, иначе (другаквѣ четѣмо, поѣмо — Дуп. окр.).
- Дубáрь, дубъ и вообще дерево, негодное на постройку (Пир. окр. Темско).
- Дубѣе (собр. слово), множество дубовъ (Вран. окр.).
- Дувáрь (тур. дуваръ), каменный заборъ въ родѣ стѣны, стѣна.
- Дугмѣ (т. дѣвмѣ), пуговица (Заг.).
- Дугонджія (тур. *digondji*), слуга, служитель.
- Дудукъ (тур. дѣдукъ), свистѣль (Пирот. окр. Темско).
- Дулгѣрь (тур. дюльгеръ), множ. ч. и, мастеръ, каменщикъ, плотникъ (Соф. о. Челопечино).
- Дума, слово, рѣчь.
- (да) Думамъ, говорить.
- Дунгѣрь, каменщикъ (Трен. о. 120); см. дулгеръ.
- Дурбисна, (тур. дурбинъ) бинокль (220).
- Дурь, дурь (тур. доврѣ), прямо, лишь только.
- Дутянъ (тур. дуккянъ), множ. тѣны (Турл. с. Желѣзна), лавка, магазинъ.
- Душѣкъ (тур. дѣшѣкъ), матраць.
- Душманинъ (тур. дѣшманъ) неприятель.
- Дѣска, доска (Тр. о. Бабица).
- Дѣлъ, дѣль, предѣлъ, горный хребетъ, отдѣляющій одну мѣстность отъ другой.
- Дю(=ню), ее.
- Дюбре (тур. гюбрѣ греч. *κόρος*), навозъ (Радам.).
- Дюгѣнъ (тур.), см. дутянъ.
- Дюреячія (тур. дерьяджѣ?) (на ножеве дюреячія — Радам. окр. 187).

Е.

- Ебанджія (тур. ябанджі), ино-
странецъ (Заг. с. Вершець).
Егаби, егайби, если бы.
Ёли, или, если.
Емъ — емъ, (тур. гемъ... гемъ?)
какъ — такъ (емъ почукалъ,
емъповикалъ, Заг. Берков. о. с.
Вершець).
Емъ (тур. гэмъ), и.
Енджикъ (тур.), котомка, сумка.
Ергень (тур. эргень), ергенинь,
множ. ергенье, парень.
- Ёрганъ (тур. ёрганъ), одъяло
(Брезн. окр.),
Ере, ерь, потому что.
Ерилье, (Радам. 83), ерина
(Тырнов. окр.), шерсть изъ
молодыхъ козлятъ, эрина
(Филип. ок.) вообще шерсть.
Есмеръ (тур. эсмёръ), черный.
Етэ, вотъ.
Ётъ, вотъ тамъ (Самоков. о.).
Ёфтинъ а, о, (румын.), дешевый.

Ж.

- Жалба, жалоба (Пирот. окр.
Ореовиць).
Жалюдокъ, зобъ у птицы (Дупн.
окр. Рыло).
Жеглі, дышло (Заг. 70).
Желѣни, а, о, желѣнь, а, о,
зеленый (Тр. окр.).
Желна, дятель (Темско).
Жѣлтя, черепаха (Самоков. о.).
Жендаджія (тур. зинданджі),
начальникъ тюрьмы. (Радам.
окр. 122).
Жеровъ, (Берков.), жеравъ
(Соф. окр. Бутунецъ), журавль.
- Жеръ, множ. жѣрове, журавль
(Пир. окр. Темско).
Жеты, желтый (Макед. 102).
Жйвью, живьемъ (К.-Б. окр.
с. Жил. 52).
Житó (Тр. о.), жито, ум. житцѣ
(Пир. окр.), жито, рожь.
Жмурецъ воденъ, птица, ны-
ряющая въ воду для ловли,
рыбы (с. Пастра, близъ Рыла)
см. гмурецъ.
Жълтóкъ, желтокъ (Заг. Вер-
шець).

З.

- За, на (три черика иска за
деветъ, три четверти на де-
вятый часъ—Джумая).
Забъ, зубъ (Кюст. окр.).
- Забоварити, забыть (Пир. о.
Темско).
Забора, (= забориха), забыли
(Дупн. о. 31).

- Завѣтисе**, **зависе**, **взвиться** (Заг. Берков. о. Вершець).
Загара, (тур. загартъ) охотничья собака. (Радом. окр.).
да Заглависе, **вогъ заглависе**, т. е. волю, запряженному въ ярмо, положено подъ горло желѣзо, которое его слегка колеть и заставляетъ скорѣе ходить въ плугѣ. (Соф. о. с. Сливница).
Заглѣла, **завидѣла** (Заг. 48).
 (да) **Загонясе**, **побѣжать** (Дупн. окр. 190).
Зайчера, **завчера** (Турл. с. Чипоровци, с. Копиловци).
 (да) **Закачѣм**, **дать кормъ лошади** (бѣла рапсалища да ми закачешь—Заг. 94).
 (да) **Залибим**, **взять въ жеву** (Соф. окр. 143).
Залогъ, **кусокъ**, сколько можно откусить (Ак.—Пал. о. с. Ор.).
Залогъ, **залогъ** (тамъ же).
 (да) **Замашкамъ**, **дотронуться**, **коснуться** (и го, море, замашкала — Пир. окр. 130).
Занаятъ (тур. санаатъ), ремесло.
Заръ, **развѣ**.
Зашь, **зачѣмъ** (Соф. окр. 126).
Заяць, **заяць** (Лесков. окр.).
Зббрити, **зборавити** **разговаривать** (Брезн. о.).
Звѣй, **змѣй** (Брезн. окр.).
Звонцѣ,
Звончѣнце } Радом. о. с. Верба.
Зглабъ, **сгибъ** **руки** (Пир. о. и др.).
Згодѣмъ, **попасть въ цѣль** (Радом. окр.).
- Здрѣвецъ**, **родъ растенія**.
Здрѣвица, **водка** (Радом.).
Зѣвня, **земля** (Вр. окр. Дервентъ, с. Предентъ).
Зевникъ, **погребъ** (Брезн.).
Зеерѣ, **зерно** (Загорье, Слатяно).
Зелва и **зълва**, **оловка** (Трен. окр. 29).
Зембелѣкъ, (тур. земберекъ) **щекотка** (Дупн. о. Бобошево).
Земня (Лесков. о. с. Герделица).
Земница, **погребъ** (Кюст. окр. с. Невѣстино).
Зендаджия, **зондаджиче** (тур. зинданджи) **начальникъ турьмы** (К. Б. окр. 123).
Зендинъ (тур. зенгинъ), **богатый** (Заг. 42).
Зѣрно, **зерно** (Пир. окр. Темско).
Зеръ, (тур. зира) **такъ какъ**, **потому что**. (К. Б. окр. 81).
Зериче, **зернышко** (Заг. 26).
Зетлѣнце, **ум. отъ зеть**, **зять** (Соф. окр.).
Зифѣтъ (тур. зыяфетъ), **угощеніе** (Заг. 22).
Зіявѣтъ, (тур.) **угощеніе** (Радо. окр. Верба); **см. зифѣтъ**.
Злавье, **множ. злавья** **подушка** (мои злавья често тураючи—К. Б. окр. с. Жил. 185).
Злиня, **злое мѣсто** (Заг. Берков.).
Змийна рыба, **угорь** (Пир. о. Темско).
Зобчице **ум. отъ зобъ**, **ячмень** (Пир. окр.).
Зѣлва (Кюст. с. Жил. 50) **см. зелва**.

Золота, монета въ 30 паръ
(Макед. 54).

Збръ (тур. заръ), неволя, бѣда
(Пал. 84).

Зорѣти (одного корня съ предъ-

идущ.), принуждать, угруждать
(не зорете ваши добре коне,
Соф. о. 132).

Зьяты, зевать (Джум.).

И.

Игралія, играющій (К.-Б. о. 50).

Идаръ, ѣдаръ, а, о, хитрый.

Ижа, хижина (Трен. окр. 120).

Извара, творогъ.

(да) Извѣдимъ, вынять.

(да) Изгѣримъ, быть поверхъ,
выше чего (и мѣе коне Дору-
шано не може да изгори трава
дѣтелина № 35, К.-Б. окр.
Невѣстино).

Изетъ (тур. азѣбъ?), наказаніе
(Самок. о.).

Излѣтитисе, (=излютитисе),
разсердиться. (Пир. окр. 64).

(да) Измѣнимъ, обмануть, про-
вести.

Измѣма, обманъ, измѣна.

(да) Изместямсе (и Марко се
малко изместило (Радом.
окр. 134), испугаться.

Изметъ (тур. хызметъ), служба.

Изметчія (тур. хызметчи), наем-
никъ, слуга.

Измитяриъ, Измитяръ, (тур.
хызметкяръ) множ. ч. изми-
тярѣ (Джум.), наемникъ.

Измитярка, наемница.

да Изуми, забыть (та изумиле,
на коеса време? К.-Б. о. 123).

Изцѣдимъ, выцѣдить (Кюст. о.
с. Невѣстино).

(да) Изчѣкамъ, (тур. чакмакъ?)
выбить, выколотить.

Сборникъ II Отд. И. А. Н.

Икиндія (тур. икиндѣ), молитва
передъ захоженіемъ солнца).

Икрамъ (тур. икрамъ), угоще-
ніе (Брезн. окр. с. Бабица).

Иламъ (тур. илямъ), рѣшеніе,
приговоръ судьи.

Илѣчь (тур. ыладжъ), лекарство.

Иленъ, (тур. элѣмъ — печаль?)
а, о, печальный (К. Б. о. Не-
вѣстино).

Иляда, ѣляда (гр. χίλιας, ἄδος),
тысяча.

Имовитъ, зажиточный.

Инатъ (т. хымаѣтъ), спасеніе,
милосердіе.

Индатъ (тур. имдѣтъ), помощь.

Ине, ѣней (Соф. о. Сливница).

Интове (вен.-т. гинтовъ), множ.
ч. колесница (Соф. окр. 121).

Иржъ, рожь (К. Б. о. Жилинци).

Исѣркатисе, высморкаться.
(Рад. о. с. Бабица).

Искомкати се, причаститься
(Радом. окр. 122).

Исѣкамъ, закричать, огласить.

Испустъ, выгонъ (Пир. окр.
Ореовиць).

Исперити (кучѣ исцери зѣбы),
оскалить (Рад. о. Бабица).

Итаръ см. идаръ.

Ичь, ѣчь (тур. гичъ) = ничь, со-
всѣмъ нѣтъ, ничего.

Е.

- Каба́тъ, кабаа́тъ (тур. каба-хътъ), грѣхъ, преступленіе (114, 214).
- Кабаница (тур. капанѣча), одежда, въ родѣ сюртука.
- Кабадаіа (тур. хопá), франтъ.
- Кабахатлія (тур. кабахатлы́), виновный.
- Кага́, когда (Радом. окр.).
- Кадé, куда (нима на кадé свиный му излэзне, Кюст. о. Вербовникъ).
- Кадéна (тур. кадынъ), главная жена турка.
- Кадéльтя, кудель (Заг. Клисуря).
- Кадія (тур. казі), судья.
- Кадыла́къ, а́пи (тур. казылыкъ) (Заг. 44), Кадълькъ, кадылыкъ (Трен. окр. 157), судебный округъ.
- Кажувати (Кюстендилъ) = казувати, сказывать, говорить.
- Казáнь (тур. казанъ), чугунный горшокъ (Радом. 41).
- Кайкъ (тур. кайкъ), кайкъ, лодочка (Соф. ок. Сливница).
- Калабалъкъ (тур. галэбеликъ и калабалыкъ), толпа.
- Калай (тур. калай), олово.
- Калé (тур. калча́), крѣпость, укрѣпленіе.
- Калéзамъ (греч. καλέω), звать.
- Кали́ште, грязь (Брезн. окр.).
- Калкáнь (тур. калкынъ = встанте), встань, поднимись.
- Камо, камъ, гдѣ (К.-Б. окр., Вербовникъ).
- Камъ-то, къ (камъ-то дома, къ дому—Пир. окр.).
- Кáня, цапля (Заг. Берков.).
- Капа, шапка.
- Капія (тур. капы), калитка.
- Караджа (тур. караджа́), чернаго цвѣта.
- Карамфѣль (гр. καρνοφύλλου), гвоздика.
- (да) Кáрамсе, спорить (Заг. Берков.).
- Карва́не, скоро (Заг. 70).
- Кардашъ (тур. кардашь), сотоварищъ.
- Каресь (тур. гарáзь = злое намяреніе, ненависть), месть.
- Касаба́ (тур. касабá), городъ.
- Каса́пняъ (тур. касса́бъ), мясникъ.
- Касмѣтъ (тур. кысмѣтъ), рокъ, счастье.
- Кáтерица, родъ большой мыши, съ длиннымъ хвостомъ (Пир. окр.).
- Като, ка-то, какъ-то, словно.
- Катра́нь (итал. catrame тур. катранъ), деготь, смола (Рад.).
- Катырь (тур. катырь), мулъ, лошакъ.
- Кау́ль, закладъ (Заг. Берков.).
- Кау́ринъ (тур. гявръ), невѣрный (т. е. христіанинъ) см. Гяуринъ.
- Кыхырь (тур. агырь), печаль, скорбь.
- Качама́къ, хлѣбъ изъ кукурузы (Брезн. и др. окр.).

- Кáшта** (Р. о. с. Верба, — К.-Б. окр. Вербовникъ), **Къшта** (Брезник. о.), см. **кушта**.
Кевъ, кефъ (тур. кэйфъ), раздолье (Радом. 112).
Кемеръ (тур. кемёръ), поясъ для ношенья денегъ.
Кёра (гр. κυρία), дама, госпожа.
Керезъ (= черезъ), за край, **внѣ** (керезъ те да ги искарашъ Ст. Пл. 47).
Керзъ, черезъ, среди (ва керзъ поле калешете — Соф. о. Враждебно).
Кёравъ (тур. көръ), слѣпой.
Керстáты, а, о, вѣтвистый.
Кеседжія (тур.), разбойникъ, воръ.
Кесимъ (тур. кесимъ, цѣна, такса?), гуртомъ, огуломъ.
Кефѣла, кефиль, (тур. кефѣль), поручительство, гарантія (214).
Кефъ (тур.), см. **кевъ**.
Кехая (тур. кяхья = староста), главный пастухъ.
Кехіяты, глашатай (Заг.).
Кеширъ (тур. джсёръ), морковъ (Брезн. о. с. Бабица).
Килімъ (тур. килімъ), коверъ (Загорье, Пирот. окр.).
Кирдѣлія (тур. хуруджъ, мятежъ), разбойникъ изъ янычаръ, турецкій бунтовщикъ.
Кирія (тур. киря), наемъ въ извозъ.
Киряджія (тур. кираджі), чловѣкъ, нанимающійся въ извозъ.
Кіяй, овчаръ (Соф. ок. 119). см. **кехая**.
- Кламбалъ, множ. кламбале** (греч. κλάβαλον, τό), колоколь, звонъ (Врач. окр. Турл. 47).
Клабѣ, клубѣ, клубокъ (Джум. Вуково).
Клепнѣ, рѣсница (Заг. Берков.).
Клювѣдърво, дятель (Пир. о. Темско).
Клюскати (конь клюска), прыгать (г. Тернъ).
Кнѣги, карты (Джум. с. Вуково).
Книжне, письмоце (Заг. Берк. окр. с. Вершець).
Ковна, сажá (може ковна густо садѣло — Брезн. ок.).
(за) Когачъ, на когда же? (Джум. с. Вуково).
Когѣ, — откоги, когда, — съ котораго времени (Заг. Слат.).
Коджá, много (Турл. с. Чипоровци).
Кодкóдити, кудахтать (Пир. о. Темско, кокошка кодкодѣче).
Козáрче, пастухъ козъ (Рад. о.).
Кбѣ, когда, какъ только (Дж. 69).
Койль, ковыль трава (Джум).
Кокáль множ. кокале (греч. κόκχαλος), кости, остовъ животнаго и чловѣка.
Кокошкаръ, кушающій куриць.
Кокúшка, названіе одной рыбы (Турл. Чипоровци).
Кóле, кóлья (Рад. о. Бабица).
Колера, холера (Брезн. окр. с. Бабица).
Кóлея, чередъ (Джумая).
Колко, сколько (Алекс. о.).
Комадъ (греч. τὸ κομμάτιον), кусокъ.

- Комивъ, труба (Рад. о. Бабица).
 Комшія (тур. комшú), сосѣдъ.
 Комшіята, сосѣдка.
 Конобастъ (гр.), иконостасъ
 (Рад. о. Бабица).
 Кбнь, род. п. коня (Вран. окр.
 с. Мачкатапа).
 Конарь, пастухъ коней.
 Кончѣнце, ум. конь (Радом.).
 Копачка, зв. чко, копатель
 (Заг. 70).
 Копеле, копиле, незаконно-
 рожденное дитя.
 Коприва, кропива (Пир. окр.
 Темско).
 (да) Кордѣсамъ (есть тур. выра-
 женіе «урдусунъ курманъ»
 = разбить свой лагерь; есть
 тоже «чадыръ курманъ» =
 разставить шатеръ), поста-
 вить шатеръ.
 Корѣмъ (тур. карынъ), брюхо
 (Радом. 82).
 Коршумъ, крошумъ (тур. кур-
 шунъ), пуля, см. куршумъ.
 Котлѣнце, ум. котелокъ (Соф. о.
 Сеславци).
 Кочанъ (т. кочанъ?), кочанъ (Заг.
 Берков. о. с. Клисуря).
 Кошаръ, улей (К.-Б. окр. 88).
 Кошъ, улей (ib).
 Кошары см. Пояты, сарай,
 скотный дворъ.
 Крака, (Заг. Берков.), — Кракъ
 (Заг. с. Котеновци), нога.
 Крамаринъ, ум. крамарче, ста-
 рѣйшина каравана (Соф. о. 95).
 Кришкомъ, тайно (Лесков. о.
 Копашница).
 Крышма, тайно (Рыло).
- Кубе, (тур. куббѣ), куполь (Соф.,
 Дупн. о.).
 Кубуръ (тур. кубуръ), писто-
 леть.
 Кúка, отдѣльный гвоздь въ вѣ-
 шалкѣ, — Кúке, вѣшалка (Рад.
 о. Бабица).
 Кукумѣвка, птица, издающая
 вечеромъ звукъ «кукумевъ»;
 особый родъ кукушки.
 Кúла (тур. куллѣ), башня въ крѣ-
 пости, монастырѣ.
 Куластра, молозиво (Пир. окр.
 Темско).
 Курбанъ (тур. курбанъ), жертва.
 (да) Куртулѣсамъ (тур. куртул-
 макъ = спастись), защищать
 (вѣра да куртулѣсать — 177).
 Куруджія (тур. куруджü), лѣс-
 ной сторожъ.
 Куршумъ (тур. куршунъ) множ.
 — мы, пуля, наконечникъ на-
 гайки (Заг. 94), см. коршумъ.
 Кúсо, кафтанъ (Див. окр. Бобо-
 шево).
 Кúтель, деревянное ведро,
 вмѣщающее 22 оки (Кюстенд.
 окр. с. Вербникъ, с. Жилинци,
 а въ Радом. окр. кúтло, мѣра
 въ 40 окъ.
 Кутія (тур. күтү), ящичекъ
 (Брезн. окр.).
 Ку'то, какъ, словно (Заг. 49).
 Кутре, собака (Кюст. ок. Жи-
 линци).
 Кúшта, см. кашта (Дупн. окр.
 с. Бобошево), домъ.
 Кълнъ, клень (Пир. о. Темско).
 Кълчишта, кудель не отборная
 (Заг. с. Клисуря).

Кърчма, корчма, магарычъ (Рад. окр.).	Кършимъ, ломать руки.
Кырстымъ, крестить.	Кю, хочу (Дупн. окр. с. Рыло).
Кыша (Соф. окр. с. Суводолъ),	Кяръ (тур. кяръ), прибыль, ба-
Кышта (Рад. о. Верба), см. кашта.	рышь, выгода.

Л.

Лажемъ (тур. лагымъ), туннель (Радом. окр. 116).	Ломака, сухая вѣтвь (Лесков. окр. Копашица).
Лайно, конскій и коровій навозъ, говно (Заг.).	Лопень, чертополохъ, мѣрс. лопухъ (Дупн. окр. Бобошево).
Лакардія (гр. λαχερός, болтли- вый, тур. лакрыды), рѣчь, слово (Брезн. окр. Бабица, лакардія по лакардія = слово въ слово).	Лѣжля, шутника, сваха, (Ак.- Пал. окр. Топольница).
Лакъ, род. п. лакта, локоть (Пир. окр. Темско).	(не че) Лыжемъ, не буду лгать (Соф. о. Суводолъ).
Ластра, жестъ (Пир. о. Моера).	Лѣбо, хлѣбъ.
Лели, если (Солун. окр.) см. ели.	Лѣсъ, лѣсъ (када турци за- узели Българско царство, народъ бѣгалъ изъ полѣ въ лѣси, *) Кюст. окр. Не- вѣстино).
Леля, (тур. лая = няня (?), или халя = тетка (?), тетка (Соф. о. Сливница).	Лѣса (тур.), неводъ (Пирот. окр. Темско).
Леснувати, быть свободнымъ, (Дупн. окр.).	Лѣтось, нар. прошлаго лѣта (Рад. окр. Верба).
(да) Лѣбамъ, цѣловать, любить (Соф. окр. № 143).	Лѣпо (= лѣпо), прекрасно (Соф. окр. Опій-Цвѣтъ, 36).
(да) Залѣбимъ, (ib) см. выше.	Лѣси, лѣстница (Радоміръ).
Лѣбе, супруга, уменьш. лѣбеле, жена, мужъ (возлюбленный, ая) (Заг. 49).	Любе см. лѣбе.
Лѣпа, лѣпа (Пир. окр. Темско).	Любовница, жена (Заг. 70).
Лѣченъ, знатный, извѣстный (Турлаки въ Ст.-Пл.).	Лѣска, скорлупа (Стар. План. и Заг. Копиловци).
Ложѣца (Брезн. Пир. и Вран. окр.), ложка.	Ляница, пчельникъ, ячейка (К.-Б. ок. 88).
	Лятисе, ляться (Заг. 26).

*) Въ то время, прибавлено, были въ Болгаріи лѣса.

М.

- Ма (Заг. Моера), Махъ (Заг. с. Спанчевци), мохъ.
 Маанá, недостатокъ (Радом. окр. 136).
 Магарецъ, магаре, ум. магарче (тур. хымáръ?), осель.
 Магданосъ (тур. магданóсъ), названіе травы (Пир. о. Суково).
 Магéсница (греч. гл. μαγεύω), волшебница, чародѣица.
 Маглá, туманъ (Соф. о. Сливница).
 Магérница (греч. μαγειρείον), кухня (217).
 Магýръ, р. п. а (греч.) поваръ (217).
 Мажъ, множ. мажá, мужъ, мужья (Соф. Креміковци).
 Мазгáле (тур. мадхáль), отверстие.
 Маздракъ, маждракъ (тур. мызрáкъ), штыкъ (Трен. 183, 66).
 Макъ (=мука), мученіе (Соф. о. Челопечино).
 Малестны, маленькій (Трен. окр. 120).
 Маличекъ перстъ, мизинецъ палець (Заг. 39).
 Малко, мало, немного (Брезн. и др. окр.).
 Мáлкочко, малехонько (Бр. о.).
 Мало, малъ, помолъ (Заг. Бер. окр. 91).
 Мáлцина, малое, небольшое число.
- Мáнджа (тур. манджá, съ итальянск.), кушанье.
 Марамá (тур. макрамá), платокъ.
 Маргаре, монисты (Заг. 94).
 Мáтя, мать (Джум.).
 Махáла (тур. махалá), кварталъ, часть.
 Махáлко (гр. τό μαχλίον) тур. маньолá, рычагъ въ ручной прядильной машинѣ (Заг. 48).
 Махмузъ (тур. магмузъ), шпора.
 Мáча, мать (Заг. 48).
 Мачета (тур. мачй=кошка), котята (Рад. о. Вербá).
 Маштея, мачиха (К.-Б. о.).
 Машъ (=мъжъ) (К.-Б. о. Жылинци), мужъ.
 Меáна (тур. мейханэ), кабакъ.
 Меанджія (тур. мейханеджй), содержатель кабака.
 Меанджійтя, содержательница кабака.
 Медвѣдъ, медвѣдь (Пир. окр. Темско).
 Медя (=междá), межа (Лесков. о.).
 Меду, между (Алексинаць).
 Между, между (Турлаки, Врач. окр. 47).
 (на) Мезá (тур. мезáдь), съ моткá.
 Мезликъ, мезлйчъ (тур. мезжлйсь), совѣщаніе, совѣтъ.
 Мейдánъ (тур. мейдánъ), площадь, открытое пространство.
 Мендюша (тур. мэнкүшъ), серьги (Рад. окр.).

- Мёрва**, уменьш. мёрвка (греч. τὸ μέρος), кусокъ, часть.
 (да) **Мердамъ**, шевелиться, трогаться (Соф. окр. 119).
Мёртвецъ (Брезн. окр. Бабица), мертвецъ.
Мертéци, лѣса (П. о. д. Моера).
Мерудія, названіе травы (П. о. Суково).
Мёрша, трупъ (Радом. окр.).
Метаніе (греч. μετάνοια), поклонъ, поклоненіе (Заг. 39).
Метери (т. медаръ?), мѣсто, точка отправленія (214).
Мець, зовъ кошки (Рад. окр. Верба).
Мечка, медвѣдь самка (Пир. окр. Темско).
Мешина, мѣшокъ (д. Моера).
Мизлѣчь (тур.), см. мезлѣкъ.
Милосты́вня, милостыня (Соф. окр. 15).
Минувамъ, пройти (оно си е па-й пресѣкло това платно бабучерно, да не мине Момчилъ вреденъ юнакъ, — Рад. о. 182).
Младѣнци, новобрачные (Трен. окр. 213).
Млѣкб, молоко (Пир. о. Темско).
Млѣти, молоть (Пир. о. Темско).
Можъ, множ. можьѣ, мужъ (Рад. о. 104).
Молчу = молчать (Трен. окр. 130 стихъ 132, а въ 135 ст. мълчу).
Момчѣ, мальчикъ, юноша.
Момá, дѣвица, дѣвушка и замужняя женщина.
Мбровъ, а, о, валашскій, цинцарскій (Соф. окр.).
- Морúза**, кукуруза (Пир. окр.). (да Мбчимъ, мучить (Соф. окр. Бояна).
Мбшно, очень, много (К.-Б. окр. 81).
Мробíнецъ, муравей (Стар. планина, Копиловци).
Мумуру́зь, мумурузъ (Леск. окр.), кукуруза.
Мунаси́пъ (тур. мюнаси́бъ), возможный.
Мурава (трава) (на зелена мурава улетили—с. Котеновци Заг.).
Муру́зь, кукуруза (Пир. окр. Берлôгъ).
Мутъкъ, яйцо незасиженное (Пир. окр. Темско).
Мустáкъ, множ. мустáци и мустáти, усы, усы.
Мустáтъни, прилаг. усастый.
Мулѣтъ (да ны даде мулеть за едынъ мѣсець — Кюст. окр. 123), мухлеть (169), время поправленія послѣ слабости, отдыхъ.
Му́ха, муха (Джумая).
Мушá, сосѣдъ (Джум., Дупн. о. Бобошево).
Мъгла́, мгла (Пир. окр. Суково Бабица, Брезн. окр.).
Мъжь (=мжъ) (К.-Б. Жил. 42).
Мъзети, доить молоко (Ак.-Пал. окр.).
Мълчи, молчи (Соф. окр. Суводоль).
Мърмóрити, бормотать (Рад. окр. Бабица).
Мьскá, осель (Радом. окр.).

Мышки, *а, о*, мужескій, мужескаго пола (Софійск. окр. Бояна).

Мѣсарія, человекъ мѣсящій хлѣбное тѣсто (Джум.).

Мѣстенце, мѣстечко (Радом. окр. Верба).

Мѣзэ (тур. мезэ), легкая закуска при водкѣ и винѣ.

Мѣсто, мѣсто (Тырнов. окр.).

Н.

На, но.

(да) Наведемъсе, нагнуться, наклониться.

(да) Нагазимъ, вступить въ воду.

Надіра (тур. гирү), назадъ (Самок. окр.).

На-длъго, vzdolъжъ (Заг. 25).

Наймѣсторъ, главный мастеръ, начальникъ мастеровыхъ (Соф. окр. 121).

Найускорбенъ *а, о*, самый печальный (Ст. Пл. 71).

(да) Наканімъ, пригласить.

Накитимъсе, украситься, наряжаться.

Налбѣтинъ (тур. надалбѣндъ), кузнецъ (Радом. окр.).

На ли (Заг. 49), нали, если (Соф. окр. Враждебно).

(да) Намузимъ, надоть (Соф. окр. 16).

(да) Напѣнимъ, наполнить (Самок. окр. 177).

Напѣли, наполнь (Брезн. окр.).

На-преко, вълоперекъ (Заг. 25).

Напулнити, наполнить (Пир. окр. с. Хресовци).

Напущеница, жена, разведшаяся съ мужемъ.

Нараквица, рукавицы, перчатки.

Нарѣвка, померѣнецъ (Соф. окр. 143).

(да) Натовѣримъ (отъ тур. давѣрь, животное вьючное?), навьючить (Соф. окр. 15).

Нѣтре, внутрь (Мак. Велес. о.).

Найтка, канунъ Рождества Христова, коляда. (Джумая).

Неватѣти, нехватать, не принимать въ расчетъ.

Невестульѣ (с. Рыло), Невестулька (Пир. о. с. Ороевиць), ласица.

Невидимъ, слѣпой, невидящій (Трен. окр. 170).

Него, но.

Недъ (=некъ), пусть.

Некѣлцина, нѣкоторое число.

Нело, но.

Немой, не могли.

Непознѣнъ, *а, о*, неизвѣстный, незнакомый.

Нѣська (=днеська), теперь. (Радом. 72).

Нѣвочка (Тр. окр.), нивка.

Ние, мы.

Низѣмъ (тур. визѣмъ), войско резервное.

Нишѣнъ (тур. нишѣнъ), знакъ для обозначенія пути, для стрѣльбы.

Нишанлія (тур. нишанлы) бьющій, ая въ цѣль (К.-Б. ок. 50).	Нѣфтукъ, множ. нефти, ноготь (Джум.).
Ноготь, множ. ч. ногти (Герделица, Леск. окр.), нохти (Пир. окр. Темско), ноготь.	Ношь (= ношть) (Заг. Слат. и друг.), ночь.
Ногу, много (Джум. окр. и др.).	Нужникъ, множ. ици, нуждающійся, щіеся (Турлаки, Желѣзна).
Ногъ, ноготь (Пир. окр. Темско).	Нѣма, нема, нѣтъ.

О.

(да) Обади́мсе, отзываться, откликаться.	Ока́, (тур. ѓка), мѣра въ три фунта.
Оби́чамъ, миѣ нравится, люблю.	Окати, отрыгаться (Брезн. ок.).
Облечитисе, облачиться (Брезн. окр.).	Окепати (=окапать), окропить (Соф. окр. 132).
Облѡгъ, закладъ (Заг. Берков.).	Омайница, чародѣца.
Обложитисе, биться объ закладъ.	Опайвамъ, спутать лошадь (Соф. окр.).
Обѡръ, мѣрс. обѡра, сарай для скота и лошадей.	Опáшка, хвостъ.
Обрáчь, обручь на бочкѣ (Заг.).	Опíнѣкъ, опинци, опанци, опонци, лапоть, лапти.
Обришитисе, утереться (с. Бабица, Тр. окр.).	Опѣрлимъ, опѣрленъ, обжечь, обожженный.
Обру́чь, обручь (Пир. о. Сопоть).	Опѣ́ло, отпѣванье, отходная.
(да) Обчíнемъ, опочинуть, отдохнуть (№ 169).	Орѣлъ (Пир. о. Темско), орѡ́ль (Лесков. окр. Стройновци), орель.
Обѣ́дъ, обѣдъ (Заг. Слатина).	Ориза́рь, кушающій рисъ.
Огíнь, огонь (Радом. окр. Верба).	Орни́ца, нива вспаханная, но не засѣянная, прогáлина (Заг. Берков. 150).
Одѣти, одѣти, ѓдѣти, ходить.	Оро, хороводъ; 1) оро покрупно; 2) оро ситно; 3) оро крива; 4) оро маджáрица; оно состоитъ въ томъ, что одинъ разъ тупають на одномъ мѣстѣ и затѣмъ дѣлають окачки;
Одтавнитисе, отдѣлѣтисе (Заг.).	5) оро петепуты: 6) оро
Одкарáти, угнать, увести.	
Одъеднѣ́гъ, въ одну минуту, тотчасъ (Заг.).	
Одѣръ, одръ (Рад. окр.).	
Озгѡре, сверху.	
Ойдохте (=ойдосте) (Самок. о.).	

- вляшко; оно называется старымъ оро; 7) оро глупавъ (Заг. с. Чипоровци).
- Ортакъ (тур. ортакъ), сотоварищъ по дѣлу, занятію.
- Орташки, а, о, (тур.), принадлежащій къ компаніи.
- Осъ, осá.
- Осбе, мѣсто, несогрѣваемое солцемъ.
- Осоевница, осойница, осойца, лютая змѣя.
- Отвѣръ, ключъ (Джумая).
- Оти, отти, отты, (греч. ὄτι, ὅτι) почему, что.
- Отѣвамъ, уходить, отправляться.
- Отѣкъ, мѣсто на рѣкѣ, кругомъ загороженное, гдѣ ловятъ рыбу; подобный способъ ловли рыбы бываетъ лѣтомъ.
- (да) Отриемъ, утереться (Джумая).
- Отсудѣ, отовсюду (Турлаки, Желѣзна).
- Опѣтъ, укусъ (Турлаки, Чипоровци).
- Ошелъ = отшелъ (Рад. окр. Верба), ушелъ.

II.

- Па, пай, па-и, па-й, и, опять, затѣмъ.
- Пабуре (тур. кубуръ), чехоль (натурала пушке у пабуре—Тр. 183).
- Павѣтъ, дикая жигучка.
- Пазаръ (тур. пазаръ), базаръ.
- Пайвано (тур. пабѣндъ), множ. ане, путо (Соф. 108).
- Пáметъ, високъ (Заг. Клисуре).
- Пáнго, чертъ.
- Пандзуръ, панцырь (Самок. о.).
- Паперуга, мотылекъ (Джум. с. Вуково).
- Парѣ (тур. парá), деньги.
- Пáрче (тур. парча), кусокъ.
- Парцѣлякъ (тур. пачавра?), тряпка (Заг. 48, ст. 79).
- Пастерма (тур. басдырма), сушеное мясо (Брезн. о.).
- Пастырь, пастухъ (Пир. окр. Темско).
- Пáтѣ, путь (на патѣ студень кладенецъ,—Заг. Берков. окр. Вершець, 19).
- Пáтища, дороги, пути (Заг.).
- Пáтъ, путь, дорога (Соф. о.).
- Пáтъ, разъ.
- Патонѣги, имѣющій бѣлый значекъ на ногѣ (Радом.).
- Пáша, пастбище (Лесков. о.).
- Пекля, петля (Стар. Планива Турлаки).
- Пѣкъ, множ. пекове, жара (Заг.).
- Пѣнджеръ (тур. пѣнджерѣ), окно.
- Пенюга, пень (Макед.).
- Пергѣль (тур. пергѣль), диркулъ (Дупн. окр. с. Бобошево).
- Перѣ, перо (Пир. о. Сопоть).
- Перпелѣца, перепелка (Дупн. о.).
- Перушина, множ. ч. перу-

- шйне, птичья перья (Пир. окр. Темско).
- Пёрчемъ (тур. перчёмъ), косыкъ волосъ на верхушкѣ головы.
- Пестёрва (Пир. окр. Темско), Пáстерва (Дупн. о.), стерлядь.
- Петáкъ, пять грошей.
- Петлѣ, множ. ч. петлетія, пѣтушекъ (Пир. окр., д. Моера).
- Печалба, жалоба (Пир. о. Орешвицъ).
- Пилавъ (тур. пилáвъ), рисовая каша съ жиромъ, мясомъ, или рыбою.
- Пипёръ (тур. бибёръ, гр. πίπερι), перецъ.
- Пирона и пиронъ, множ. оне, подкова (Заг. 94).
- Питá, кислый хлѣбъ.
- Пишманъ (тур. пешимáнъ), раскаявшійся, измѣнившій мнѣніе.
- Пишталька, пищалка (Рад. о. Верба).
- Пиштóлѣ, пистолеть (Рад. о. Верба).
- Плѣшка, бедро (Охрида, 214).
- Плѣвна, сарай, отдѣльно стоящее строеніе, въ которомъ хранится кормъ (сѣно и проч.) для скота (с. Рыло). Съ такимъ же значеніемъ это слово употребляется и въ старославянскихъ памятникахъ — плевъница (тѣло же стѣго въ плевъницъ ськрывше ѿтндоше. дѣлател же, егѣка же вѣше плевъница вѣшь възети плевъи своему скоту — См. Прологъ, принадлежавшій прежде церкви села Рыла, а съ 1879 г. библиотекѣ Рыльского монастыря, подъ 25 февр. «житіе Ипатія епископа гангрскаго).
- Плѣвникъ (Заг. Чипоровци Стар. Планина), см. плѣвна.
- Плакнувамъ, пополоснуть (Соф. окр. Войславци), Плакни, всполосни (ib.).
- Плáнина, планина, гора; горный хребеть.
- Плугъ, плугъ (К.-Б. о. Невѣстино — «семдесе плуга сиви вола», — с. Вербникъ и Турлаки (Стар. — План); въ Ак-палан. округѣ слово это употребляется въ такомъ значеніи, что въ соху впрягается четыре вола.
- По, за, по.
- (да) Поарчймъ (отъ тур. харджъ-расходъ), истратить, издержать, израсходовать.
- Побратимъ, названный братъ.
- (да) Повáлимсе, похвалиться, похвастаться.
- Поверштáнтя, возвращающійся (Самок. окр.).
- Повйвъ, переплешіяся вѣтви.
- Погáча (итал. fogaccia, тур. богаджá), прѣсный пирогъ, лепешка.
- Погрѣшка, ошибка.
- Подбрати, собрать (подбралъ бѣше еврея (Заг. 94), начатъся (деветъ години поминали и десета му подбрала (Заг. 49).

- Пѣди (мн. ч.), исподница.
(Заг. 49).
- Подіръ (отъ тур. гирѹ?), по-
томъ, послѣ.
- Подкѣва, каблукъ (Пир. окр.
Темско).
- Подколѣнки, голени (Пир. о.).
- Подплѣто, боковой карманъ
(Брезн. о. Бабица).
- Подплѣтити (оплотить), воскре-
сать (Заг. 48).
- Поды, подъ (Трен. о. 130).
- Пожива, нажива.
(да) Поканімъ, пригласить.
- Поклада, заговини (Трен. окр.).
- Полѣка, полѣкъ, потихоньку,
слегка.
- Пѣлно, полно (Брезн. окр.).
- Полякъ, полевой сторожъ (дер.
Моера).
- Помалѣчку, помаленьку (Рад.
окр. Бабица).
- Пѣмотъ, помощь (Вран. окр.).
- Поплака, жалоба (сеймени-те
сила поплака дадѣва: нейкеме
мома булюкъ-башъ—Макед.).
- Попончѣ-то (гр. *ποπώνη* и тур.
кѣкона), жена (Соф. окр.).
- Попрѣкъ, ци, подпруга (Ст.
Пл. 71).
- Пѣбрь, мр. тхуръ (Дуп. окр.
Рыза).
- Пѣрты (мн. ч.), ворота, двери.
- Пѣскупо, очень дорого (Пир. о.
Ореовицъ).
- (да) Постѣпимъ, вступить
(Заг. 70).
- Постѣга, мн. дзи, подпруга
(Ст. Пл. 71).
- Пѣтека (Стар. Планина), Пѣ-
течка (Копиловци), стезя, тро-
пинка.
- Потернѣти тѣрномъ, призаду-
маться (Соф. окр. 119).
- Потрошѣчка, понемножку (Рад.
окр. Бабица).
- Пѣ-юнакъ, поюнакъ, бѣльшій
юнакъ.
- Пояты, скотный дворъ (Заг.
Котеновци и др. окр.; но въ
селѣ Костенци, сосѣднемъ съ
Котеновцами это понятіе вы-
ражается словомъ кошары).
- Правове (= прахове), отъ
прахъ, пыль (Соф. окр.).
- Прѣтимъ, послать съ поруче-
ніемъ.
- Прачка, пучекъ (К. о. Жилинци).
- Прѣвѣра, обманъ.
- Прѣзь, чрезъ.
да Прѣкѣрамъ, перегонять, пе-
реправлять.
- Прѣкоръ, прозваніе (Заг.).
- Прѣмѣна, переодѣванье въ
праздничную одежду.
(да) Прѣмѣнімсе, переодѣть-
ся въ праздничное платье.
- Прѣпаска, радужная дуга (Бр.
окр. Бабица).
- (да) Прѣпѣрамсе, спорить, пре-
пираться.
- Прѣпѣцати (два пуга препѣцана
ракія,—Алексиначъ), пережи-
гать.
- Прѣсѣлъ, квашеная капуста
(Соф. окр.).
- Прѣсолярски села, села, гдѣ
капуста растеть (ibid).
- Прѣкія (греч. *τροχίον*), прида-
носе, вѣно.

Приновѣти, родить (женá приновѣла, жена родила (Ак. Пал. окр. Топольница).	Псувамъ, ругать, порицать, поносить.
Прѣшта, притча (Пир. окр. Суково).	Пусата (тур. пусáтъ = посуда), оружіе, амуниція, приборъ, которымъ острятъ оружіе.
Продлúжити, продолжить (Вр. окр.).	Пустелія, пустошь (Мак. Мельник. окр. Малешево).
Прокленѣти, проклинать (Вран. окр. 160).	Пустылія, пустыня (К.-Б. окр. Невѣстино, 43).
Пропúдимъ, прогнать (Соф. о. Пропѣдити, прогнать (Рад. 67).	Пустынякъ, пустошь (Пиротъ).
Прослúзь, течь у животныхъ (Загорье).	Путь, путь, дорога.
Просякъ, нищій (Джумая).	Путь, разъ.
Прѣчка, прощеніе (Турл. Чипоровци).	Пúшка, ружье.
Прѣшка, прощеніе (Загорье).	Пълно, полно (Соф. о. Суводолъ).
Прúтя, прутья (Рад. о. Бабица).	Първазь, перевязь, перекладина, связующая двѣ доски (Пир. ок. Темско).

Р.

Раатъ (тур. рахáтъ), удобство, спокойствіе.	Раисалица, родъ жита, ярица (Заг. 94).
Раáтно, удобно, привольно.	Раскрѣчь, шагъ (Радом. окр.).
Рáботникъ, работникъ (Пир. окр. Ореовиць).	(да) Растажимсе, разстужиться, сильно скучать (К.-Б. окр. 96).
Ражбѣца, дитя (Дупн. окр. 61).	Ратайче ум. отъ ратай (К.-Б. окр.), пахарь.
Разбѣрати, понимать.	Рахатъ см. раатъ.
Разбрáти, понимать, найти (разбрáла го уладни меаны (Соф. о. 132).	Рачúнь, счетъ.
Разсѣлъ, квашеная капуста (Брезн. окр.).	(да) Рацаáпимъ, разцѣпить (Дуп. окр.).
Ракá, рука (Рад. окр. Верба).	Рай, (тур.), христіане-подданные турокъ.
Ракáвъ, рукавъ (Загорье).	Редъ, стихъ (Джумая).
Ракія (тур. ракы), водка.	Редъкъ, очередь (Трен. окр.).
Рáло, соха (Ак. Пал. окр.).	Ренке, ноздри (Пир. окр.).
Рáнимъ, кормить.	Рентя, ноздря (Брезн. о. Бабица).
Рáненникъ, питомецъ, воспитанникъ (Пал. 84).	

- Рѣбити, работать (доста самъ рѣбилъ—Пир. о. Ореовиць).
 Робѣня, рабыня (Соф. о. 132).
 Рогати, рогать, ругать, ругаютъ (Заг. Берков.).
 Рогѣжа, рогожа (Брезн. окр.).
 Родѹля, родильница (Пиротъ).
 Рѣжба, плодъ, потомство (Заг. 22).
 Рѣтитсе, спорить (Ст. Пл. Турлаки, Чипоров.).
 Рѣтя (гр. χάρτης, хартия (Бабица).
 Рѹба, рубашка (тур. робѣ?) (Соф. окр. Суводоль).
 Рѹдина, сѣнокосъ (Соф. о. 119).
 Рѹино вино, быстрое, изкрисное вино.
- Рука перишана, ладонь (Соф. окр. 146).
 Руфо см. руо.
 Ручѣкъ, ручѣкъ, обѣдъ.
 Ручникъ, головной покровъ женщины, имѣющій форму феса; употребляется онъ въ округахъ Враньскомъ, Лесковскомъ и отчасти Нишскомъ; въ Алексинскомъ, Княжевскомъ, Бѣлградчицкомъ округахъ онъ имѣетъ форму утиральника.
 Рѹдеква, редька (Рад. о. Бабица).
 Рѹджалъ (тур. риджалъ), слуга (Заг. 70).

С.

- Сѣ, теперь.
 Сѣбота, суббота (Соф. и Джум. о.)
 Сагмѣль (тур. сагмѣль), дойная овца (Соф. окр. 119).
 Садати (откуда досадить), укорять (Господь си чума садеше (и садаше).—Врач. окр. Турлаки, Стар. План. 47).
 Саде (тур. садѣ), только (Пир. окр. 93).
 Саизинъ, полицантъ (№ 157).
 Сѣкати, искать (Лесков. окр. Чукленица).
 Салъ (тур. салтъ), только (Соф. окр. Суводоль).
 Салтанъ (тур. султанъ), султанъ (г. Паланка, по близости г. Кюстендьяля).
 Самаръ, передняя часть сѣдла (Трен. Брезн. и др. окр.).
- Сѣмецъ, одинокій (Вран. окр. Мачкатица).
 Сѣмо, только.
 Самоковъ, желѣзо (Турл. Чипоровци).
 Самуръ (тур. самуръ), кунѣца, кунѣи мѣхъ.
 Сандѣкъ (тур. сандѣкъ), сундукъ (Пир. окр. Темско), ум. сандѣчекъ (Заг. Берк. окр.).
 Санувати, видѣть во снѣ; см. сьнувати.
 Сатѣръ (тур. сатѣръ), кинжалъ, ножъ.
 Саѣатъ (тур. саѣтъ), часъ (Трен. окр.).
 Сѣчма (тур. сѣчма), свинцовая пуля для стрѣлянья дичи.
 Свекій, свекоа, всякій, ая (Заг. Берков. окр. Вершець 70).

- Свайга, свой (Заг. 49).
 Свердѣльче, свердель (Дупн. окр. Бобошево).
 Свидно, скучно, неприятно, сердце ноетъ (Соф. окр. 126).
 Свинька, свинья ум. свинчѣ, свинья (Рад. окр. Верба).
 Сврака (сврака кречоты), сорока (Брезн. окр. Бабица).
 Свурка, см. вурка (Радомиръ).
 Свърдель, см. свердѣльче, (Дупн. окр. Бобошево).
 Свѣтарія, ж. р., та, которая свѣтитъ (Радом. 83).
 Свѣтія, свѣча (свѣти свѣтія (Заг. № 39, ст. 116).
 (да) Свѣтині, свѣтитъ, блистать (огнь свѣтини низъ солунска калдерма—Кюст.-Бан. окр. 185).
 Свечá (Пир. о. Темско), свѣча.
 Свѣчá, свѣча (Брезн. о.).
 Севдá, всегда (Бабица Бр. о.).
 Севрїя, густой.
 Сѣга, теперь (Турл. Чипоровци).
 Сегá, сейчасъ (ibid.).
 Сегї, теперь (Загорье), см. сѣга.
 Седѣвъ (тур. садэфъ), перломутръ, жемчужина.
 Седумъ-мина, семь (Охрида, 214).
 Сеймѣнинъ (тур. сеймѣнъ), турецкій жандармъ.
 Сейръ (тур. сейръ), дѣло курьезное, скандальное.
 Сеище, рабъ, плѣнникъ (стига, брало, ты сеище било,—Тр. о).
 Селвія (тур. сельви), кипарисъ.
 Селе, зв. п., сестрица!
 Сельви (тур. сельви), кипарисъ. Радом. 83).
 Сельцѣ, уменьш. село (Пир. о.).
 Сенеська, осенью (Заг. Слатина).
 Сербати, сербнемъ, мѣрс. сѣрбати.
 Сѣртме, мрежа, неводъ (91. Заг. и др.).
 Сѣрчано, скоро, быстро (Пир. о. Темско и др.).
 Семидъ (тур. семидъ), бѣлый хлѣбъ (во всѣхъ округахъ).
 Синїгаринъ, синица.
 Синоръ (греч. σὺνορος) (тур. сынноръ), пастбище.
 Сїпаница, оспа (Брезн. окр. Бабица).
 Сїракъ, сирота (К.-Б. окр. Жил. 50).
 Сиромá, сиротá (ib.).
 Ситенъ, а, о, мелкій.
 Скамлія (тур. эскемлэ), скамья (Ак-пал. о. Мала).
 Скапъ, а, о, скупъ, (Знепольская жупа, Престибъ).
 Скепо (=скупю), дорого (Радомиръ, Кюстендиль).
 Скитичъ, че, кочевникъ (Заг. Турлаки).
 Скитнѣ, охота (небдымо на скитнѣ—Загорье).
 Скрипѣцъ, грибокъ (Пир. окр. Темско).
 Скутъ, множ. скүты, ляжка, лядвіе.
 Слáвей (Дупн. окр. Бобошево, Заг. Берков.), Славѣй (Пир. о. Темско, Вран. окр. с. Прекодѣльци). Слáвій (Заг. Бер-

- ков. окр. с. Боровци), Слáвой (Велесь. Славой пиле не пой рано, не ми буды господара; сва ноть съмъ го успавало), Слáвiя (Заг. Берков. с. Боровци, 48), Славякъ, ум. славяче (Джумая), слáвiяче (Тырнов. о.), соловей.
- Слама, млечный путь (Пир. о., д. Моера).
- Слáмникъ, (Заг. Слатино), см. плѣвна.
- Сланiнецъ, тоже что синягаринъ (Вр. о. с. Прекодѣльци).
- Слободiя, свобода (Рад. окр. Верба).
- Слугарiя ж. р., служанка, слуга (Радом. 83).
- Слънце (Самок. 177 Рад. окр., Пердопъ, Знепольск. жупа, Дупн. окр. Бобошево).
- Сълнце (Пир. окр. д. Моера, Дупн. окр. Бобошево),
- Слунде (Лесков. окр.),
- Сонце (Брезн. окр. Бабица),
- Солнце (Пир. о. Темско), солнце.
- Сълнчеглѣдъ, подсолнечникъ (Заг. Берковецъ).
- Слѣпо куче, хорекъ (д. Моера). (да) Слюша, слушать (Дупн. о.), повел. накл. слюшай.
- Смóля, смола, варъ.
- Смрiка, можжевельный кустъ (Трен. окр. Джум. и др.).
- Сокáкъ (тур. сокáкъ), улица.
- Сóколъ, соколъ (Заг.), см. догáнь.
- Соколю (=соколе), соколъ (Загорье, Берков. ок. Вершецъ).
- Сопóлъ, сморкъ (Загорье, Слатина).
- Спанáкъ, (тур. испанáкъ=шпинать), трава шпинать (Пир. окр. Суково).
- Спáстрити, убить (Заг. 49).
- Спечалiти, приобрѣсть (Заг. 49).
- Спрóты, соразмѣрно (спроты наши кони, соразмѣрно съ нашими лошадыми—Дупн. о.).
- Срámъ, срамъ (Вран. ок. Губеровци):
- Срамотá, стыдъ (Трен. окр.).
- Старѣйшинаца, жена старѣйшины (Кюст. ок. Невѣстино).
- Стáсати (греч. φθάνω), пристигнуть (Вран. окр.).
- Стенá, стѣна (Пир. о. Темско).
- Стѣпка, слѣдъ (Радом.).
- Стѣрвина, млрс. стѣрвино, уединенное мѣсто, гдѣ волки скрываются (Дупн. окр. Бобошево).
- Стiга, довольно, достаточно.
- Стизáти, взять (Рад. окр. 141, стр. 310).
- Стихъ, цѣлый періодъ (Джумая).
- Стóвна, особый родъ кувшина.
- Столоваты, а, о, развѣсистый (66).
- Стóмна (Ак.-Пал. Топольница). см. стовна.
- Стопáна, хозяйка (Ст. План. Соф. окр. 71).
- Страiя, страхъ (Радом.).
- Стружница, время стрижки овецъ (Соф. о. 119).
- Стрѣа, стрѣха (Турл. Копиловци).

- Стрѣля, стрѣлокъ, (Дупн. окр. Скринó, Доброво).
 Студó м. р. (=студъ), холодъ (Заг. Слатино).
 Студъ, ж. р. (на таквѣ студъ— Рад. окр. Верба), холодъ.
 Стърмъ, мр. стерня (Пир. окр. Темско).
 Стъркъ, аистъ (Соф. окр. Бояна, 2).
 Суджукъ (тур. суджукъ), колбаса (Брезн. окр.).
 Суйца, сойка (Брезн. о. Бабица).
 Сулиндарь, ледяная сосулька (Соф. окр. Сливница).
 Суратъ (тур. суратъ), лицо (слызи по суратъ порунí, — Самок. окр. 177).
 Сурежъ, клыкъ у дикаго кабана (Заг.).
 Суровось (тур. суратъ-базъ), скоморохъ, человекъ переодѣтый въ медвѣдя, козу и т. п., въ рождественскіе святки).
 Сългати, обмануть (Тр. о. 29).
 Сънь, сонъ.
 Сънувати, тоже что санувати.
 Сычье, сучье (Заг. Котеновци).
 Сѣдѣнтя, посѣделки.
 Сѣдло, сѣдло (Пир. о. Темско).
 Сѣянье, сѣянье (Вран. окр.).
 Сякій, всякій (Джумая).

Т.

- Табакѣра, табакерка (Пиротъ).
 Таванъ (тур. табанъ), потолокъ.
 Тавá-та (тур. табакъ), особаго рода сковорода (Рад. о. 116).
 Тавра́, баловство (тавра да чините— Радом. окр. 122).
 Такá, такъ точно (така-онака, такъ и сякъ-, Рад. о. Бабица).
 Такмо, только (Дупн. о. Скринó, Заг. Берков. окр. Вершець).
 Таламинъ, таяминъ (изъ тур. тутулмутъ?), арестованный (Пал. 84).
 Талатинъ (тур.), удила.
 Таралешъ, ёжъ (Загорье).
 Тарпѣза, трапеза.
 Татица, тятя (Брезн. окр.).
 Татлія (тур. датлы— сладкій), особый родъ кушанья изъ пшеничной муки (Заг. 92).
 Тачити, ткать (Заг. 70).
 Тевериче (све-те буле тевериче чину — Трен. окр. 210), обѣдъ на собраніи ремесленниковъ.
 Тегá, тогда (Пал. 84).
 Тегáя, тоже (Трен. окр.).
 Теки, такъ (Кюстендиль см. тако, такá).
 Текмо (=токмо), только (Соф. окр. Сливница).
 Телé, теля́ (Пир. окр. Темско).
 Тёмба, (тур. тэнбигъ), множ. темби, распоряженіе, приказъ (Вран. окр. 135).
 Теме, темя (Брезн. окр. Бабица); а въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ тепе = темя (т. тэпэ — верхушка), а тем е = челó.
 Темель (греч. θεμέλιον), основаніе, фундаментъ.
 Темёръ (греч. θέναρ, θέμα),

- надгробный памятникъ (Самок. окр.).
- Тенджѹра (тур. тэнджерѹ), кострюля.
- Тенетѹ, водосточная труба (дер. Любатовица).
- Тенсія (тур. кафѣсь), клѣтка (Радом. 137).
- Тѣравъ, а, о, (тур. коръ), слѣпой (Трев. окр. 60).
- Терзія (тур. тэрзі), портной.
- Тѣрла (у терла наказамъ (Соф. о. 119), хлѣвъ, скотный сарай.
- Тертія, задняя часть сѣдла.
- Тесгетаръ, множ. тесгетаре (тесгетаре порты затвори) (Соф. окр. 132), слуга; срав. съ турец. дыздаръ, комендантъ крѣпости.
- Теслімъ (тур. тэсмінъ—передача), подарокъ, даръ (Соф. окр. 119).
- Тесліміти (тур. тэслімъ этмѣкъ), доставить (Заг. 70).
- Тештерѹ (тур. дештерѹ), паспортъ.
- Тешчасъ, сейчасъ (Брезн. ок.).
- Тѣшѹ (Джумая, Брезн. о. и др.), Тѣшъ (Пир. окр. Сопоть) уголъ (тур. гүшеѹ).
- Тѣка, индѣйка (Брез. о. Бабица).
- Тѣмнути (греч. τέμνω), ударить.
- Тифтѣкъ (тур. тифтѣкъ), длинный кусокъ полотна, употребляющійся вмѣсто пояса.
- Тдысты (польск. tusty), жирный (Заг. 22).
- Товá, то.
- Тогá, тогда (Лесков. окр.).
- Тогива, тогда (Загорье, Слатина).
- Токмена, отъ гл. тѣкмити, дѣвушка, руки которой добивается мушина (Радом. 55).
- Тѣко, только (Соф. окр. 132).
- Толко, только (Алекс. окр.).
- Топка, снѣжный валунъ, (Заг. Слатина).
- Топѹкъ, каблукъ (Пиротъ, Джумая).
- Тѣпъ (тур. топъ), пушка.
- Тояга, тояска, (тур. даякъ), палка (д. Моера).
- Трасигазица, трясигузка (Заг. Берков.).
- Трáска, лихорадка (Рад. окр. Верба).
- Трáяти, трáяты, терпѣть, ожидать, трáйте, стойте.
- Трѣка, третья (Дупн. о. Рыло).
- Трендафиль (греч. τριαντάφυλλον), розовый кустъ.
- Трепетлюга, осина (Радоміръ).
- Трѣпка, ресница (Пир. окр. Темско).
- Тресве, тросникъ (Брезн.).
- Трескá, лихорадка (Брезн. окр. Бабица).
- Третѣна, третья часть (дер. Моера).
- (да) Трѣпамъ, топать, стучать (кой трѣпа озгѣре, Джумая).
- Трѣя, множ. трѣи, кроха, (Бр. окр. Бабица).
- Трѹпо, трупъ (Заг.).
- Трѣва (Соф. о. Суводоль), (трѣва расковъ—Джумая) трава.
- Тѹгла (тур. тугла), кирпичъ (Соф. окр. Суводоль).

Тузлукъ (тур. дызлыкъ), особаго рода одежда, прикрывающая ноги отъ колѣнъ до ступни (Соф. окр.).

Туй, тутъ, тогда (Лесков. окр.).

Тѹкашнѣй, здѣшнѣй (Джумая).

Тѹку, только (К.-Бан. ок. Жилинцы, 32).

Тѹкъ, только (Пал. 84).

Тумрѹкъ (тур. гѹмрѹкъ) множ. тумрѹци, таможня (Заг.).

Тупанъ, барабанъ.

Турѣти, положить.

Тучъ (тур. туджъ—мѣдь?), чугунъ (Заг. Берков.).

Ты-зи, ты.

Ты-зи-ка, ты.

Тюнаци, труба (Моера).

У.

У=къ (у васъ ишли, къ вамъ пошли, К.-Б. ок. Вербовникъ).

Убавъ, ѹбавъ, а, о (тур. хубъ), красивый, я, ое.

Ўгаръ, нива, пашня (Соф. окр. 119), поле, отдыхающее послѣ жатвы (Бр. окр. с. Бабица).

(да) Углавѣмсе, обручиться (углавилъ се Павелъ доберъ юнакъ—Джум. окр. 73).

Ўгленъ, уголь (Пиротъ, Темско).

Увлѣзти, влезть (Заг, 48).

Улакъ (тур. улакъ), вѣстникъ.

Ўлица (на улицѣ Лесков. окр. Чукляница, Пир. о. Темско), улица.

Уловица, сова (Заг. Спанчевци, Берковецъ).

Ўмо, умъ (Соф. окр. № 9).

Уплашитисе, испугаться.

Уранѣти, встать рано.

Ўрка, см. вурка (Заг. Костенци).

Урѹкъ, урѹци, сглазь.

Уси, всѣ (Рад. окр. 176).

Усойня, Усорѣца см. осоевница.

Устрѣти, пройти насквозь, прострѣлить.

Утѣпати, убить.

Учинѣти, сдѣлать.

Учкѹръ (тур. учкѹръ), снурокъ, которымъ подвязываются штаны.

Ўште, еще (Макед. 54).

Ф.

Файда (тур. фандѣ), процентъ (Заг.), польза (Соф. ок. 121).

Фергати, бросать, раскидывать (Заг.).

Фиданъ (тур. фыданъ), маленькое дерево.

Филия (гр. φυλῖα—дикая олива), тонкѣй ломоть хлѣба.

Фризѣти (греч. φρονέω), дѣйдемо ни каниты, ни фризены—Радом. окр. 137), желать.

Фтасати см. стасати.

Фудулинъ (тур. фодуль), франтъ.	Фёрляти, см. вёрляти.
Фурня (итал. forno, тур. фурунъ), печь (Кюст. и др. окр.).	Фыстанъ (тур. фыстанъ), женская одежда (№ 204).

X.

Хабёръ (тур. хабёръ), см. аберъ.	Хара (греч. η χαρά), радость.
Хазна (тур. хазинэ), казна (Соф. окр. 169).	Харенъ, см. аренъ.
Хайръ (тур. хэйръ), богоугодное дѣло, спасеніе.	Хать, хатъ (тур. ать), жеребецъ (Соф. окр. 119).
Хакъ (тур. хаккъ), право, подать, плата.	Хесапъ (тур. хысабъ), счетъ.
Ханема см. анема.	Хитаръ, а, о, хитрый.
Ханъ см. анъ.	Хлавъ, хлѣвъ для овецъ (Соф. окр. Сеславци).
Харачъ, см. арачъ.	Хлябъ, хлѣбъ (Тырн. окр.).
Харамъ (тур. харамъ), проклять (214).	Хубавъ а, о (тур. хубъ), см. убавъ.

Ц.

Цалъ, цѣль (цалъ лебъ, Дуни. окр. Шатрово).	Церноцрѣнъ, съ чернымъ черенкомъ (К. Б. окр. 88).
Цало, рукоятка (Заг. Врач. о.).	Цёрсто (да си церсто превезъ держишь — Трен. окр. 130)
Цалувати, цѣловать (Заг. 70).	Цвёрсто (Соф. окр. 132), крѣпко, тщательно.
Царевѣца, кукуруза (К.-Б. ок. Жилинци).	Цигулка, скрипка.
Цвилба, вопль.	Цинцигаринъ, см. синигаринъ (Пир. окр.).
Цевѣти, цвѣсти (Враня).	Црева, колбаса (Брезн. окр.).
Цѣклевница, стеклянка, чашка (Брезн. окр. Бабица).	Цунити, цѣловать (Вран. окр. Киржанци).
Целнѣти, поцѣловать (Дж. 69).	Цырцбрити, вытекать понемножку (Ак. Пал. окр.).
Черница, шелковичное дерево (К.-Б. Жилинци).	

Ч.

- Чавка (чавка кречоты), галка (Брезн. окр. Бабица).
 Чадъръ (тур. чадъръ), шатеръ (Джум. 69).
 Чайръ (тур. чайръ), пастбище, сѣнокость.
 Чакъ (тур. чакъ), вплоть, до.
 Чамбасъ, волосы (Рад. 188).
 Чандія (тур.) (со-съ колпаца чанди собаратъ—Соф. о.) холодное оружіе.
 Чанта, чанта (тур.), дорожная сумка (214).
 Чарапи (тур. джорабъ), чулки.
 Чардѣшитисе (тур. чарѣ шудѣнъ?), уберечься (Трен. 183).
 Чаркля (тур. чаркль), кольца въ шпорахъ.
 Чарны, черный (Заг. Берк. ок. Гушанци, 94).
 Чаршія (тур. чарші), рынокъ, рыночная площадь.
 (на) Часи, иногда (Джумая).
 Чебабъ (тур. кѣбабъ), жареное на вертелѣ.
 Чеверлюга, (тур. чайръ кушъ), жаворонокъ (Соф. окр. Заг.) см. чиверлюга.
 Чегерте, подмастерье (Соф. ок. Кремиковци).
 Чѣкати, ожидать.
 Челá, пчела (Джумая).
 Человѣкъ, человекъ (Радом. и Джум. оо.).
 Челятъ, плохой (Заг.).
 Чемширъ (тур. чимширъ), буксъ.
- Чераміда (=керамида) (греч. *κεραμικς*), кирпичъ (Рад. окр. с. Верба).
 Червилце, бѣлила, румяны.
 Чѣрга, (тур. юрганъ?) одѣяло.
 Чѣркава, церковь (Дупн. ок. Бобошево).
 Четалъ—мамуза (тур. чаталь-магмузъ), шпора (Соф. о. 119).
 Чсхълъ, женская туфля.
 Чехларче, башмачникъ.
 Чиверлюга, жаворонокъ (Леск. и Вран. окр.), см. чеверлюга.
 Чивія (тур. чиві), винтъ.
 Чивте (тур. чифтъ), пара.
 Чіе, чѣе (Пир. окр. Сопотъ).
 Чіжма (Самоков. окр.), чизма, (тур. джизмѣ), башмакъ, туфля, сапогъ.
 Чірево, чрево, кишки, внутренности (Загорье).
 Читáкъ множ. читаци, страшный человекъ, ругательное слово (латынски читаци, Соф. окр. 132).
 Чиферлюга, жаворонокъ (Заг. Берковецъ, Спанчевци), см. чеверлюга, чиверлюга.
 Чічо! дядя! (такъ, обыкновенно, Болгаре называютъ старшихъ особъ).
 Чобанъ (тур. чобанъ), пастухъ.
 Човѣчикъ, язычекъ (д. Люба-тица).
 Чорба (тур. чорба), супъ
 Чорбаджія (тур. чорбаджи), зажиточный хозяинъ.

- Чубе (тур. джуббѣ), длинная одежда изъ драпа на мѣху (алено чубе на мене,—Соф. окр. 208).
- Чувáтисе, скриваться, прятаться.
- Чүкати, стучать.
- Чулъ (тур. чуль), коверъ.
- Чүнакъ, челнокъ (Тр. о. Баба).
- Чурити (титунъ чуришь, Трен. окр.) курить.
- Чуру́пка (тур. чуру́фъ), скорлупа (Заг.).
- Чучуля́пка, птица подорожникъ (Загорье).

Ш.

- Шака (тур. шакá), шутка, смѣхъ (Соф. окр. 119).
- Шалв́ары (тур. шальв́аръ), шаровары (Джум.).
- Шалдерваны, пестрый, размазанный (Трен. окр. 171).
- Шалитра, селитра (Ак.-Пал. о. Ореовиць).
- Шаренъ, а, о, узорчатый, пестрый.
- Шербѣтъ (тур. шербѣтъ), напитокъ изъ меду.
- Шѣга (тур. шакá), насмѣхаясь, шутка.
- Шегуване (тур. шекавѣтъ), шутка.
- Шейте (тур. шагидъ), свидѣтели (Заг. 94).
- Шекеренъ (тур. шекэрлы), сахарный.
- Шяба, лѣсъ. (Пир. окр. Темско).
- Шипорка, кранъ (Заг. 24).
- Шишѣ (тур. шишѣ), графинъ.
- Шляковица (ударя му една
- шляковица—Трен. о. 130) пощечина.
- Шмѣркати, нюхать (Соф. окр. Суводоль).
- Штáвля, щавель (Загорье).
- Штеркъ, см. стъркъ, (Лесков. и Вран. окр.).
- Штерколъ (Соф. окр.), см. штеркъ.
- Штѣта, несчастіе, убытокъ.
- Штица, доска (К.-Б. окр. Жялинци).
- Штра́пка, слѣдъ (Пир. окр. Темско).
- Штрѣколъ, аистъ (Соф. окр. Бутенець).
- Штъркъ (Заг. Бер. Пир. окр. Темско) см. штеркъ.
- Шугавъ, чесоточный (Турл. окр. Коциловци).
- Шума, лѣсъ.
- Шупелія (тур. сучлу), виноватый, виновный.
- Шутъ, а, о, безрогий, ая, ое.
- Шь, съ (Заг. Берков. окр.).

Щ.

Щѣрка, дочь (Соф. о. Столпнѣ).

Ы.

Ыржь, рожь (Дупница).

Ъ.

Ъстіе, (Макед. Велесъ), Ъстѣ (Тырнов. окр.), см. ястіе.

Э.

Эзере Охридско (Джум.).
Эребѣца, куропатка (Заг.).
Эсень, осень (Джум.).

Эсѣтръ, осетръ (Джум.).
Этѣ, воть.

Ю.

Юзъ (тур. юзъ, сто), мѣра въ
четверть оки.

Юловѣти (=уловити), поймать
(Заг. Берков. окр. Вершець).

Юнакъ, герой, богатырь.

Юнець, волъ не впрягаемый въ

плугъ (Джум.), — Юнець, мо-
лодой волъ (Вран. окр.) ум.
юнчѣ (Заг. Берк. окр.).

Ючѣра, вчера (Брезн. окр. Ба-
бица, Трен. окр.), одъ-ючѣръ,
отъ вчерашняго дня (ib).

Я.

Я, (союзъ) а.

Я(=е), есть (Заг. 21).

Ябуко, яблоко (Брезн. окр.
Бабица).

Ябалка, яблоня (Заг. Слатина),
мн. ябалки, яблоки (ibid).

Яболкарь, продавецъ яблокъ.

Ябълка, яблоня и яблоко (Пир.
окр. Темско).

Яболково древо, яблоня (Соф.
окр. Сливница).

Ягѣби, ягѣйби (=егда бы),
только бы, если бы, какъ бы
(Трен. о. 183).

Ягалѣръ (тур. агалѣръ), ага, (и
ягалеяры побѣгали, — Радо-
миръ).

Ягенець, ягенци, ягненокъ
(Заг. 38).

Ядры, а, о, крупный (Заг. 91).

Язъ (тур. язъ и язѣ, поле),
болото.

Язе=язъ, азъ, я.

Язѣко, язѣкъ (Соф. окр.).

Яка (тур. якà), воротникъ (Бр. о.).

Яле (=але) (Заг. о., 48), —

Яли, но.

Ялъ, ѣлъ (К.-Б. о. Невѣстино).

Янѣя, особаго рода сладкое кушанье.

Ябрье (тур. ахоръ), яхеры, конюшня.

Яра, возмущеніе, бунтъ, ссора.

Ярдѣмъ (тур. ярдымъ), помощь, пособіе.

Ястѣе, кушанье (Качаникъ).

Ястребъ ястребъ (Пир. окр. Темско).

Яшмакъ (тур. яшмакъ), бѣлая фата, которою турчанки покрываютъ голову.

Яшни, а, о (отъ ядны), сердитый (Радом. окр. 137).

ОПЕЧАТКИ.

№ пѣсни.	стихъ.	НАПЕЧАТАНО.	ДОЛЖНО БЫТЬ.
стр. V	26	по мѣрѣ возможности—,	по мѣрѣ возможности,
VI	14	заимствованомъ	заимствовано имъ
4	22	Жребчинка	Жребчинка
6	6	посѣщающія	посѣщающія
10	4	поставлено	поставлена
21	2	обратятъ	обратятъ
—	3	вниманія	вниманіе
стр. —	14	кутей	кутьей
61	16	магнетію	магнетіумъ
11	43	прѣстольдае	прѣстоль да е
16	4	ни есме	ни е сме.
19	98	ѣня	ѣня
—	111	останали	останали.
20	29	Еренна	Еврэнна.
22	27	юнаци	юнаци.
—	59	Чста	Уста.
29	16	кюче	кюче.
33	1	Здравче	Здравче.
35	43	О ты	Оти.
37	22	поя	копя.
46	2	Развиласе.	Развиласе
47	18	тофтере	тефтере
—	55	па	па
48	16	Лезаря	Лазаря
49	9	Завалилѣ	Завалилѣ
—	35	десята	десета
—	78	ипило	и пило
55	1	мамá	момá
59	33	непи	испи
61	—	записана	записана
61	7	булва-га	булка-га
—	32	Олавица	Главица
64	16	Іерковъ	Іерковъ
65	—	Трент.	Трен.
—	—	слобъ	словъ
—	14	девойна	девойка.
—	20	дугмеета	дугмета
66	26	тарнеза	тарпеца
—	127	О ти	Оти
67	49	Они	Они

№ пѣснн.	стихъ.	НАПЕЧАТАНО.	ДОЛЖНО БЫТЬ.
68	27	Дунаева	Дунава
70	80	са	за
71	10	войниѣ	войниѣ
—	37	стоп	стои
72	20	хульно	ульно
—	101	ми	ли
74	8	оевѣста	невѣста
—	10	капита	копита
81	3	да	до
—	23	бѣгаме	бѣгаме.
—	42	виде виде	виде
82	7	До	Да
—	81	ели	е ли
83	15	пшитишь	пшитишь
—	63	окна́ли	окна́ли
—	71	Я зе	Язе
—	101	Тодорица	Тодорица
84	11	по	но
85	8	ты зека	ты-зе-ка
86	38	зопойло	запойло
89	7	вериче	вериге
—	20	на поивани	напойвани
—	31	бочве	бѣзве
91	189	5—57	60—83.
92	99	пштѣ	пштѣ
—	130	булюбаше	булюбаше!
—	136	до	да
—	137	до	да
—	—	загорета	загарета
93	71	Што ти, рекъ.	Што ти рекъ,
94	9	па	на
—	16	и де	иде
—	35	идешъ	идеше
—	51	На ли	Нали
—	140	предъ	презь
95	29 и 30	О ты се сину	Оты се, сину,
99	—	зеписана	записана
—	6	не	ке
101	14	деветъ	деветы
—	20	вино	вино
102	12	Не	Ке
104	39	душа	гуша
—	46	поси	носи
105	—	записана	записана
стр. 214	6	топеве	топове
106	14	го	ю

№ пѣсн.	стѣхъ.	Напечатано.	Должно быть.
107	33	робя	робія
108	—	Балгарію	Болгарію
112	32	Имайтя	И майтя
113	—	зписана	записана
—	98	замотворно	самотворно
114	15	до	да
—	43	товничаре	тавичаре
116	—	арабинъ	арабъ.
стр. 235	2	това-та	тава-та
118	—	пѣсню,	пѣсню;
120	40	го	ю
122	37	За што	Зашто
124	8	подъ	кодъ
—	52	гезне	гезие
—	57	одинъ	однимъ
126	7	илисуры	влисуры
127	14	Босъ	Богъ
129	7	попоріао	попаріа
130	4	са	за
—	37	четирестотитъ	четирестотинъ
132	41	подъ	кодъ
—	54	лахамъ	лагамъ
—	89	порѣри?	порѣди?
—	97	го	ю
—	213	Мира	Мара
—	214	Богá	Когá
—	253	подзе	подзе
—	263	Завортесе	Завертесе
—	265	Марка	Мара
133	2	мене	меане
—	10	невѣрче	невѣруе
134	9	Орѣдо	Орѣда
—	44	плачешъ	плачемъ
135	—	Лековскимъ	Лесковскимъ
137	53	озеро	езеро
—	84	мрѣжа	мрѣжа
138	105	юначкигорпшъ	юначки юрпшъ
—	145	годинъ	годинъ
—	154	рѣжвмъ	рѣжемъ
139	42	до	да
—	63	ночи	ночи
—	64	Зе	Се
140	6	Не му	Нему
—	9	Пн	Па
—	15	ю	го
—	21	камъ по	камъ-то

№ пѣсни.	стихъ.	НА ПЕЧАТАНО.	ДОЛЖНО БЫТЬ.
—	34	за	га
—	51	ожедненъ	ожеднегъ
141	66	ойджа	оджа
142	11	Рогожь	Рогожь
—	26	такой	та
—	39	керчмарицѣ!	керчмарицо!
—	48	ни самъ	нисамъ
143	11	Фало	Фала
—	61	Денница	Денница
144	30	ю	го
—	66	колена	колѣна
—	67	ю	го
—	68	одъ одъ	одъ
145	9	Вачера	Вечера
146	—	Стояпова	Стояна
147	40	ю	го
149	28	Орыда	Орида
150	6	виво	вино
—	54	самовила;	самовила:
151	58	ты-зе-ко	ты-зе-ка
152	29	па-й-се	на-й се
153	21	Та-я	Та я
154	14	чула.	чула,
—	38	околни	околни
—	65	гродумала	продумала
—	61	буздогаца	буздогана
—	68	Тагай	тагай
158	28	стрѣтъ	стрѣтъ
—	37	добрѣ?	добро?
—	103	нощевашъ	нощевашъ
—	134	сека	сега
159	—	село	село
—	26	боздоганъ	боздоганъ
161	29	Ману	Ману
162	20	Не мой	Немой
163	20	юнакъ	юнакъ
164	284	на	ни
169	5	за пира	запра
177	17	раѣ	рая
188	84	на заде	назаде
198	2	девойти	девойта
201	63	ударилъ	ударилъ.
206	39	Тогай	тогай
221	32	смѣшь.	смѣшь?
стр. 567	13	(стиху) Бобица	Бабица.

